

T.C

**HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

**YOZGAT MÜZESİ'NDE BULUNAN
HELLEN OTONOM, HELLENİSTİK
KRALLIK VE ROMA EYALET
SİKKELERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tuğba SAYGIN SEZGİN

Çorum 2021

**YOZGAT MÜZESİ'NDE BULUNAN HELLEN
OTONOM, HELLENİSTİK KRALLIK VE ROMA
EYALET SİKKELERİ**

Tuğba Saygın Sezgin

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Arkeoloji Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Emine Sökmen

Çorum 2021

KABUL VE ONAY

HİTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 170190004 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Tuğba SAYGIN SEZGIN, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “Yozgat Müzesi’nde Bulunan Hellen Otonom, Hellenistik Krallık Ve Roma Eyalet Sikkeleri” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Savunma Tarihi : 29 Haziran 2021

Tez Danışmanı: **Dr. Öğr. Üyesi Emine SÖKMEN**
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi **İmza**

İkinci Danışmanı: **Doç. Dr. Hacer SANCAKTAR**
Bozok Üniversitesi **İmza**

Jüri Üyeleri: **Doç. Dr. Dinçer Savaş LENGER**
Akdeniz Üniversitesi **İmza**

Jüri Üyeleri: **Dr. Öğr. Üyesi Önder İPEK**
Hitit Üniversitesi **İmza**

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Yozgat Müzesi’nde Bulunan Hellen Otonom, Hellenistik Krallık Ve Roma Eyalet Sikkeleri” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
HARİTALAR DİZİNİ	iii
GRAFİKLER DİZİNİ	iv
TABLolar DİZİNİ	v
SİMGELER VE KISALTMALAR	vi
ÖN SÖZ.....	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOZGAT MÜZESİ'NDE YER ALAN SİKKELERİN BASILDIĞI KENTLER

1.1. MAKEDONIA BÖLGESİ	8
1.1.1. Amphipolis.....	8
1.2. THRAKİA BÖLGESİ	13
1.2.1. Byzantion	13
1.2.2. Apollonia Pontika.....	16
1.2.3. Istros (Histria)	18
1.2.4. Mesambria.....	19
1.2.5. Perinthos-Herakleia.....	21
1.3. PAPHLAGONIA BÖLGESİ	24
1.3.1. Amastris	24
1.3.2. Sinope.....	27
1.4. BITHYNIA BÖLGESİ	31
1.4.1. Khalkedon	31
1.4.2. Dia-Diaspolis.....	34
1.5. PONTOS BÖLGESİ	35
1.5.1. Amaseia.....	35
1.5.2. Amisos	38
1.5.3. Kabeira	45
1.5.4. Komana	47
1.5.5. Zela.....	49
1.5.6. Neokaisareia.....	50
1.5.7. Sebastopolis-Herakleipolis.....	53
1.5.8. Pharnakeia-Kerasos.....	54

1.6. MYSIA BÖLGESİ	56
1.6.1. Pionia	56
1.6.2. Adramytteion.....	57
1.6.3. Kyzikos	60
1.6.4. Pergamon	65
1.7. TROAS BÖLGESİ	69
1.7.1. Ilion	69
1.7.2. Abydos	72
1.8. AEOLIS BÖLGESİ	75
1.8.1. Kyme.....	75
1.9. IONIA BÖLGESİ	78
1.9.1. Kolophon.....	78
1.9.2. Ephesos	81
1.9.3. Magnesia ad Maeandrum	88
1.9.4. Miletos	91
1.9.5. Smyrna	95
1.9.6. Teos.....	98
1.9.7. Khios	101
1.10. KARIA BÖLGESİ	104
1.10.1. Alabanda	104
1.10.2. Mylasa.....	106
1.10.3. Rodos	108
1.11. LYDIA BÖLGESİ	112
1.11.1. Hypaipa	112
1.11.2. Philadelphia.....	114
1.11.3. Sardeis	117
1.11.4. Thyateira	121
1.12. PHRYGIA BÖLGESİ	123
1.12.1. Apameia	123
1.13. LYKIA BÖLGESİ	125
1.13.1. Phaselis.....	125
1.14. PAMPHYLIA BÖLGESİ	129
1.14.1. Side.....	129
1.15. PISIDIA BÖLGESİ	132
1.15.1. Antiokheia	132
1.16. KILIKIA BÖLGESİ	134
1.16.1. Aegeae.....	134

1.16.2. Anazarbos-Kaisareia	137
1.16.3. Mallos.....	139
1.16.4. Soloi-Pompeiopolis	141
1.16.5. Tarsos.....	144
1.16.6. Elaiussa Sebaste	151
1.16.7. Issos.....	153
1.17. GALATIA BÖLGESİ	155
1.17.1. Koinon Galatia	155
1.18. KAPPADOKIA BÖLGESİ	159
1.18.1. Kappadokia Krallığı Sikkeleri	159
1.18.1.1. IV. Ariarathes (Eusebes) (MÖ 220-163).....	159
1.18.1.2. V. Ariarathes (Eusebes Philopator) (MÖ 163-130)	161
1.18.1.3. I. Ariobarzanes Philoromaios (MÖ 96-63)	163
1.18.1.4. III. Ariobarzanes (Eusebes Philorhomaos) (MÖ 52-42)	164
1.18.2. Kaisareia.....	166
1.19. SYRIA BÖLGESİ	173
1.19.1. Seleukos Krallığı Sikkeleri	173
1.19.1.1. II. Antiokhos (Theos) (MÖ 261-246).....	174
1.19.1.2. III. Antiokhos (Megas) (MÖ 223-187)	175
1.19.1.3. IV. Antiokhos (Epiphanes) (MÖ 175-164)	177
1.19.1.4. I. Demetrios (Soter) (MÖ 162-150)	179
1.19.1.5. II. Demetrios (Nikator) (MÖ 146-140)	181
1.19.2. Antiokheia ad Orontes.....	182
1.19.3. Damaskos	187
1.20. FENIKE BÖLGESİ	188
1.20.1. Sidon (Sayda).....	188
1.20.2. Ptolemaios Ake	192
1.21. KOMMAGENE BÖLGESİ.....	194
1.21.1. Samosata	194
1.21.2. Zeugma.....	195
1.22. BABYLONIA BÖLGESİ	197
1.22.1. Babylonia	197
İKİNCİ BÖLÜM	
2.1. KATALOG	200
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3.1. NÜMİSMATİK DEĞERLENDİRME	231
SONUÇ.....	254

KAYNAKÇA	260
EK. 1. MONOGRAM LİSTESİ.....	296
EK. 2. HARİTALAR	297
EK. 3. GRAFİKLER.....	300
EK. 4. TABLOLAR	304
EK. 5. LEVHALAR	319

ÖZET

SAYGIN SEZGİN, Tuğba. “*Yozgat Müzesinde Bulunan Hellen Otonom, Hellenistik Krallık ve Roma Eyalet Sikkeleri*” (Yüksek Lisans Tezi), Çorum, 2021.

Bu çalışmanın ana kapsamını Yozgat Müzesi sikke koleksiyonu dâhilindeki Hellen otonom kentler, Hellenistik Krallıklar ve Roma İmparatorluğu Dönemi’nde Yunan kentleri tarafından darp edilen 395 adet sikke oluşturmaktadır.

Koleksiyon dâhilindeki sikkelerden ilk gurubu oluşturan 95 adet sikke Arkaik, Klasik, Hellenistik dönemlerde bağımsız kentlerin basmış olduğu otonom sikkelerdir. Bu başlık altında batıda Thrakia’dan doğuda Kilikia Bölgesi’ne kadar özellikle Küçük Asya’nın batısında yoğunlaşan farklı darphanelerden sikkeler yer almaktadır. İkinci grubu oluşturan ve 234 adet örneği bulunan Hellenistik krallıklardan Makedonia, Thrakia, Pontos, Bergama, Kappadokia, Seleukos, Ptolemaios, Parthia Krallığı ve Pers satrap sikkeleri değerlendirilmiştir. Hellenistik Krallık sikke örnekleri Batı’da Makedonia ve Doğu’da Parthia Bölgesi’nden farklı örnekler bulunmaktadır. Üçüncü ve son grubu oluşturan 66 adet sikke ise Roma İmparatorluk Dönemi Eyalet sikkeleridir. Bu dönem kapsamında batıda Thrakia Bölgesi’nden doğuda Kommagene Bölgesi’ne kadar farklı darphanelere ait örnekler yer almaktadır. Sikkenin basıldığı dönemde egemen olan ve tasviri bulunan imparatorların tespiti yapılmış, Augustus döneminden Gallienus’a kadar, yaklaşık 300 yıllık bir süreç içerisinde darp edilen sikkeler ele alınmıştır. Ele alınan örnekler ait oldukları darphanelerin tanımlanmasının ardından, detayları ile metin içinde anlatılmıştır. Sikkenin ait olduğu darphane ve otoriteler özelinde genel hatları ile sikke basım süreçleri hakkında bilgiler verilmiştir. Tez kapsamında sikkeleri tespit edilen kentlerin genel olarak nümismatik tarihçeleri kısaca değerlendirilmiş ve Yozgat Müzesi koleksiyonunda hangi dönemlere ait sikkeleri olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kavramlar: Nümismatik, Hellenistik, Roma, Yozgat Müzesi

ABSTRACT

SAYGIN SEZGİN, Tuğba. “*Coins of Hellenic Autonomous, Hellenistic Kingdoms and Roman Provinces from Yozgat Museum*” (Master Thesis), Çorum, 2021.

The main scope of this study consists of 395 coins minted by Greek autonomous cities, Hellenistic Kingdoms and Roman Empire catalogued within the collection of the Yozgat Museum.

The first group of this collection comprises 95 coins from autonomous cities during the Archaic, Classical and Hellenistic periods. Under this heading, the coins from different mint houses concentrated in the west of Asia Minor, from Thrakia in the west to the Cilician Region in the east were presented. The coins from the regions of Macedonia, Thrakia and Pontos, the city of Pergamon, the kingdom of Kappadokia, Seleucid and Ptolemaic Kingdoms, Parthian Kingdom and Persian Satraps during the Hellenistic periods, constitute the second group with 234 examples. Within this group, there are different coin types from Macedonia in the West and Parthia in the East. The final group includes 66 Roman provincial coins from various mint houses in a wide geography from the Thrakia Region in the west to the Commagene Region in the east during approximately 300 years period of time starting from Augustus until Gallienus. In this section, depiction of the emperors on obverse were identified and provided insights about their patten of circulation. Each coin was examined in detail by evaluating the origin city in which they were minted. In this context, the history of the striking coins of cities were given briefly. Furthermore, denominations, legends and designs of the coins were indicated.

Keywords: Numismatics, Hellenistic, Roman, Yozgat Museum.

HARİTALAR DİZİNİ

Sayfa

Harita 1: Yozgat Müzesi Hellen Otonom Kent Sikkeleri Darphaneleri.....297

Harita 2: Yozgat Müzesi Hellenistik Krallık Sikkeleri Darphaneleri.....298

Harita 3: Yozgat Müzesi Roma Eyalet Sikkeleri Darphaneleri ve Roma Yol Ağları..299

GRAFİKLER DİZİNİ

	Sayfa
Grafik 1: Hellen Otonom Kent Sikkelerinin bulunduğu darphaneler ve sayısal dağılımları.....	300
Grafik 2: Hellen Otonom Kent Sikkelerinin bulunduğu darphaneler ve oranları.....	300
Grafik 3: Hellenistik Krallık Sikkelerinin oranları.....	301
Grafik 4: Pontos Krallığı bronz sikkelerinin kentlere göre oranları.....	301
Grafik 5: Yozgat Müzesi, Çorum Müzesi ve Amasya Müzesi Koleksiyonlarında bulunan Pontos Krallık sikkelerinin sayısal dağılımı.....	302
Grafik 6: Yozgat Müzesi Makedon Krali Sikkeleri sayısal dağılımı.....	302
Grafik 7: Roma Eyalet Sikkelerinin oransal dağılımı.....	303
Grafik 8: Yozgat Müzesi Roma Eyalet Sikkelerinin imparatorlara göre oranları.....	303

TABLULAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.1: Katalogda yer alan Hellen otonom kent sikkeleri üzerindeki lejantlar.....	304
Tablo 3.2: Katalogda yer alan Hellen otonom kent sikkeleri üzerindeki magistrat lejantları.....	305
Tablo 3.3: Amasya Müzesi Hellen otonom kent sikkelerinin sayısal dağılımı.....	306
Tablo 3.4: VI. Mithradates döneminde darp edilen sikkelerin darphaneleri ve sikke tiplerinin dağılımı.....	306
Tablo 3.5: Katalogda yer alan Pontos Krallığı sikkeleri üzerindeki lejantlar.....	307
Tablo 3.6: Makedon Krallık sikkeleri otoriteler, kentler, tarihler ve birimler.....	308-309
Tablo 3.7: Amasya Müzesi'nde bulunan Makedon Krallık Sikkelerinin sayısal dağılımı.....	310
Tablo 3.8: Kappadokia Krallığı Sikke Lejantları.....	310
Tablo 3.9: Seleukos Dönemi sikke lejantları.....	310
Tablo 3.10: Amasya Müzesi Hellenistik Krallık sikkelerinin sayısal dağılımı.....	311
Tablo 3.11: Yozgat Müzesi'nde bulunan Roma Eyalet sikkelerinin darphanelere göre dağılımı.....	312
Tablo 3.12: Yozgat Müzesi'ndeki sikkelerin imparatorların hüküm sürdüğü yıllara göre dağılımı.....	313
Tablo 3.13: Çorum Müzesi'nde Bulunan Roma Eyalet sikkeleri darphaneler ve sayısal dağılımı.....	314
Tablo 3.14: Amasya Müzesi'nde bulunan Roma Eyalet sikkeleri darphaneler ve sayısal dağılımı.....	315
Tablo 3.15: Tokat Müzesi Roma Eyalet sikkeleri darphaneler ve sayısal dağılımı.....	316
Tablo 3.16: Tokat Müzesi'ndeki sikkelerin imparatorların hüküm sürdüğü yıllara göre dağılımı.....	316
Tablo 3.17: Amasya Müzesi'ndeki sikkelerin imparatorların hüküm sürdüğü yıllara göre dağılımı.....	317
Tablo 3.18: Çorum Müzesi'ndeki sikkelerin imparatorların hüküm sürdüğü yıllara göre dağılımı.....	318

SİMGELER VE KISALTMALAR

A	: Arka yüz
AE	: Bronz
AJA	: American Journal of Archaeology
AJP	: The American Journal of Philology
ANSMN	: The American Numismatic Society Museum Notes
ANSNS	: American Numismatic Society Numismatic Studies
AR	: Gümüş
Bkz.	: Bakınız
BMC	: The British Museum Catalogue
CAH	: Cambridge Ancient Society.
DNP	: Der Neue Pauly. Enzyklopädie der Antike, Ed: H. Cancik ve H. Schneider (Band 1–12).
Env. No.	: Envanter Numarası
gr.	: Gram
JHS	: The Journal of Hellenistic Studies
JNES	: Journal of Near Eastern Studies
JNG	: Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte
JRS	: The Journal of Roman Studies
Kat. No.	: Katalog Numarası
Mm.	: Milimetre
NC	: Numismatic Chronicle
Ö	: Ön yüz
RE	: Real-Encyclopädie
Ref.	: Referans
RIC	: Roman Imperial Coinage
RN	: Revue Numismatique
RPC	: Roman Provincial Coinage
RSN	: Revue Suisse Numismatique
SNG	: Sylloge Nummorum Graecorum
Vb.	: Ve Benzeri
ZfN	: Zeitschrift für Numismatik

ÖN SÖZ

Yozgat Müzesi'nde Bulunan Hellen Otonom, Hellenistik Krallık ve Roma Eyalet Sikkeleri" başlıklı tez çalışması, Yozgat Müzesi koleksiyonunda bulunan ve kazılar dışında farklı yollarla ele geçmiş olan sikkelerin değerlendirilmeleri sonucunda kararlaştırılmıştır. Bu konuda bilimsel destek sunan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Emine Sökmen'e ve tez konusunu oluşturan malzemeyi benimle paylaşarak bu çalışmaların başından itibaren tüm safhalarında bilimsel yönlendirmelerinin yanı sıra manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen tez ikinci danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hacer Sancaktar hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yozgat Müzesi koleksiyonundaki sikkelerin çalışma iznini veren T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Yozgat Müze Müdürü Ömer YILMAZ'a ve sikke seksiyonu sorumlusu Uzman Necip BECENE'ye gösterdikleri destek ve sağladıkları çalışma koşulları için teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca gerek tez konusunu oluşturan sikkelerin değerlendirilmesi, gerekse de yazım aşamasında yürüttüğümüz görüşmelerle bilimsel eleştiri ve yönlendirmeleriyle ufuk açan Doç. Dr. Dinçer Savaş Lenger hocama da teşekkür ederim.

Tez materyallerinin değerlendirilmesinde bilimsel desteklerini esirgemeyen ve literatür desteği sunan Mehmet Şengül ve Özge Eren'e, müze koleksiyonundaki sikkelerin fotoğraflanması aşamasında yardımlarını esirgemeyen Coşkun Furkan Erkoç'a, tezin redaksiyonu aşamasında yardımcı olan Özge Birol'a ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım aşamasında literatür araştırmalarımnda farklı kurumların bünyesinde bulunan kütüphanelerde çalışmalar yürütülmüştür. Bu kapsamda kütüphanelerinin tüm imkânlarını sunan Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü çalışanlarına ve özellikle Emrullah Can'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın tüm aşamalarında olduğu gibi Yüksek Lisans çalışmamın başından sonuna kadar benimle birlikte olan, başta eşim Kudret Sezgin olmak üzere, Ahsen Fındık'a, Volkan Kaytmaz'a, Mehmet Türk'e ve tüm aileme, gösterdikleri sabır ve manevi destekleri için hepsine minnettarım ve onlara ne kadar teşekkür etsem azdır.

“Bu tez çalışmasına, 19004 numaralı proje kapsamında vermiş oldukları destekten dolayı, Hitit Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatrlği’ne teşekkür ederiz.”

GİRİŞ

İlk sikkeler MÖ 7. yüzyılda Küçük Asya'nın batısında basılmaya başlandıktan kısa süre sonra Ege ve Akdeniz dünyasına yayılmıştır (Tekin, 1992, s. 9). Bu dönemde Küçük Asya'nın batı kıyıları ve Ege adaları uzun zaman öncesinden beri kolonizasyon hareketleriyle bölgeye yerleşmekte olan Hellenler tarafından iskân edilmiştir (Carradice ve Price, 2001, s. 14). Aynı süreçte iç kısımlarda ise egemen güç olarak Lydia Krallığı görülmektedir. Lydia Krallığı'nın sikke basımını ele alıp bir düzene sokmasının ardından Batı Anadolu'da kurulan kent devletleri de sikke basımına başlamıştır (Tekin, 1992, s. 9). Sikkenin icat edilmesinin ardından devam eden sonraki üç yüzyıllık süreç boyunca sikke kullanımı Kuzey Karadeniz'den Mısır'a, Pers coğrafyasından Akdeniz havzasına, İspanya'ya kadar olan geniş coğrafyada, neredeyse tüm otoriteler tarafından kullanılacak şekilde yaygınlık kazanmıştır. Bu süreçte basılan sikkelerin tamamı genel hatlarıyla "Hellen veya Grek sikkeleri" şeklinde tanımlanmış olsa da bölgesel, kültürel ve etnik farklılıklara bağlı olarak birbirinden çok farklı sikke tiplerinin ve üsluplarının ortaya çıkmış olduğu açıktır. Basım teknikleri ve sikkeler üzerindeki tasvirler gibi kısmi benzerlikler, özellikle Akdeniz havzasında ve Karadeniz kıyılarında Grek kökenli kolonistlerce kurulan kentlerin sikkelerinde takip edilebilmektedir. Bunun temel sebebi ise Yunanistan'dan gelen halklar tarafından kurulan bu kentlerin halen büyük ölçüde Hellen kültürünün etkisi altında olmalarıdır (Carradice ve Price, 2001, s. 14).

Küçük Asya'nın batısındaki Hellen kentleri, MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısında sikke basma tekniğinin gelişmesi ile birlikte yoğun olarak gümüş sikke basımına yönelmiştir. Bu gümüş sikkeler Kıta Yunanistan, İtalya, Sicilya ve Akdeniz'in çeşitli bölgelerindeki denizaşırı Hellen koloni kentlerine kadar yayılmıştır (Carradice ve Price, 2001, s. 26). Bu dönemde gümüş sikkelerin bu denli yayılımı MÖ 6. yüzyılda Hellen dünyası olarak tanımlanan, çoğunlukla kent-devletlerinde yaşayan ve Grekçe konuşan toplumların iskân modelleri ile yakından ilişkilidir. Hellen dünyası büyük ölçüde kent-devletleri (*poleis*) denilen ve kendilerini tam bağımsızlık içinde yöneten küçük vatandaş topluluklarından (*politai*) oluşmaktaydı. Ortak dil, din ve kültürel değerler ile birbirlerine bağlı olan bu kent devletleri birçok açıdan birbirleri ile iletişim halinde olmuşlardır (Schuler, 2019, s. 224).

Küçük Asya'nın batısından, Ege'nin kuzeyine, Karadeniz kıyılarından Doğu Akdeniz'e, Güney İtalya'dan Kuzey Afrika'ya kadar yayılan kolonizasyon hareketleri tüm bu coğrafyada ortak bir kültürün oluşmasını sağlamıştır. Geniş bir coğrafyada yayılım gösteren ve aynı dili konuşan topluluklar tarafından kurulan kentlerin ana kentler ve diğer kolonilerle kurdukları yakın ticari bağlar sikkenin icadının beraberinde böylesine geniş bir coğrafyada hızlı bir şekilde yayılmasının en temel nedeni olarak gösterilebilir (Carradice ve Price, 2001, s. 26; Howgego, 2013, s. 23)¹.

Antik dönem sikkeleri Grek, Roma ve Bizans sikkeleri olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır. Bu sikkelerin birbirlerinden ayrı özellikleri ve görünüşleri ile problemlerinin ele alınma şekilleri açısından farklılıkları bulunmaktadır. Kronolojik olarak ilk sırada Grek sikkeleri yer alır (Atlan, 1993, s. 11). Hellen sikkeleri Büyük krallıklar, kent-devletleri veya kentlerin oluşturduğu birlikler (*koina*) tarafından basılan ve genellikle üzerlerinde Grekçe yazı bulunan sikkelerdir. Sikkenin ilk ortaya çıktığı Arkaik Dönem'den başlayarak Roma Dönemi'ne kadar geçen süreçte basılan tüm sikkeler genel olarak Hellen sikkeleri grubu içinde ele alınmaktadır. Bu sikkeler zamanla gelişen siyasal yapı, ekonomik örgütlenme ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak Arkaik, Klasik ve Hellenistik dönemlerde gelişim göstererek yaklaşık 1600'e yakın otorite tarafından basılmıştır (Atlan, 1993, s. 15).

“Yozgat Müzesinde Bulunan Hellen Otonom, Hellenistik Krallık ve Roma Eyalet Sikkeleri” konulu bu çalışma kapsamında Yozgat Müzesi Sikke Koleksiyonu dâhilindeki Hellen otonom kentler, Hellenistik Krallıklar ve Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Hellen kentleri tarafından darp edilen eyalet sikkeleri ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında MÖ 5. yüzyıl ve MS 3. yüzyıl aralığına tarihlendirilen toplam 395 adet sikke değerlendirmeye alınmıştır. Bu sikkeler kazı buluntularından değil; hibe (bağış), zor alım (müsadere) veya satın alma yolu ile koleksiyon bünyesine kazandırılmış örneklerden oluşmaktadır. Pek çok arkeoloji müzesinin sikke koleksiyonunda olduğu gibi, müze envanterine alınan sikkelerin buluntu yerlerinin saptanamaması, kazı buluntularına oranla bilimsel açıdan önemli ölçüde veri kaybına neden olmaktadır. Tez kapsamında değerlendirmeye alınan müze envanterlerindeki sikkelerden hiçbiri bilimsel arkeolojik kazı, kurtarma kazısı ve yüzey araştırması

¹ Detaylı bilgi için *bkz.* Purcell, 1990.

buluntusu değildir. Buluntu yerleri ile ilgili bu sorun nedeniyle sikkeler vasıtasıyla bölgenin siyasi, kültürel ve ekonomik olarak sirkülasyonu hakkında bilgi verecek şekilde tespiti mümkün olmamıştır. Bunun yerine bölgeler özelinde sikkelerin ait olduğu darphanelerin ve otoritelerin tespitinin ardından tanımlamaları yapılmıştır. Kentlerin ve otoritelerin tarihsel olarak sikke basım süreçleri üzerinde durulmuş ve sikke tipolojileri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın bölge nümismatik çalışmalarına, tipolojik anlamda katkı sağlaması amaçlanmıştır. Çalışmamızdaki temel amaç, Yozgat Müzesi'nde bulunan sikkelerinin toplu bir değerlendirmesini yapıp, elde bulunan sikke örneklerine göre kentler hakkında bazı sonuçlara ulaşmaktır. Ayrıca gelecekte yapılacak daha ayrıntılı çalışmalara alt yapı oluşturması da beklenmektedir.

Yozgat Müzesi envanterinde bulunan ve tez kapsamına alınan bu sikkeler tüm Anadolu'daki sikke darpları ile paralellik göstermektedirler. Makedonia'da Amphipolis; Thrakia'da Byzantion, Apollonia Pontika, Istros, Mesembria, Perinthos; Troas'da Abydos, Iliion, Pionia; Ionia'da Kolophon, Ephesos, Magnesia ad Maeandrum, Miletos, Smyrna, Teos, Khios; Aeolis'de Kyme; Mysia'da Adramytteion, Kyzikos, Pergamon; Lydia'da Hypaipa, Philadelphia, Sardeis, Thyateira; Karia'da Rodos, Mylasa; Lykia'da Phaselis; Phrygia'da Apameia; Pisidia'da Antiokheia; Pamphylia'da Side; Paphlagonia'da Amastris, Sinope; Bithynia'da Dia, Kalkhedon; Kilikia'da Aegeae, Anazarbos, Mallos, Soloi-Pompeiopolis, Tarsos, Issos, Elaiussa-Sebaste; Pontos'da Amisos, Kabeira, Komana, Pharnakeia, Zela, Neokaisareia, Sebastopolis-Herakleopolis; Galatia'da Ankyra; Kappadokia'da Kaisareia; Kommagene'de Samosata, Zeugma; Syria'da Antiokheia, Damaskos, Sidon, Ptolemaios Ake; Mısır'da Alexandria; İran'da Parth; Babylonia'da Babylon bölgelerine ve darphanelerine ait olmak üzere çok geniş coğrafyadan örnekler tespit edilmiştir. Katalogda yer alan Pontos Bölgesi'nde Amisos; Kappadokia Bölgesi'nde Kaisareia; Kilikia Bölgesi'nde Tarsos; Mysia Bölgesi'nde Kyzikos; Paphlagonia Bölgesi'nde Sinope; Ionia Bölgesi'nde Ephesos ve Kolophon darplarının genele nazaran daha yoğun olduğu dikkat çekmektedir.

Bu kentlere ve krallara ait sikkeler “Hellen Otonom Kent Sikkeleri, Hellenistik Krallık Sikkeleri ve Roma Eyaket Sikkeleri” olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmiştir. Bu üç ana başlık sikke darp eden siyasi otoritelerin genel karakterine bağlı olarak oluşturulmuş bir gruplamadır.

Otonom kent-devleti (*Autonomos polis*) kavramının genel bir ilke olarak ilk kez kullanımı ise MÖ 386'daki Kral Barışı sonrasında gerçekleşen antlaşma metinlerinde

geçmektedir (Hansen, 1995, s. 38 vd.). MÖ 5. yüzyılda Sparta ve Atina arasında yapılan “Otuz Yıl Barışı” (MÖ 446/5) antlaşma metinlerinde bir kavram olarak görülen *autonomia*, başlangıçta sadece bir kentin bağlı olduğu birlik içindeki statüsünü gösteren bir anlam taşımaktadır. Fakat zamanla genel bir anlam kazanarak tüm Yunan ana karası ve Küçük Asya’daki kentlerin bağımsızlıklarını belirtmek amacıyla kullanılmaya başlamıştır (Dmitriev, 2011, s. 15-67). Otonom sikke kavramı da kent devletlerinin bu bağımsız statülerinin ekonomik bir göstergesi olarak ortaya çıkmış olmalıdır. Çünkü ekonomik anlamda bağımsızlık sembolü olarak görülen sikke basımı ile kentin özgür kimliği arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır. Kentler hür ve otonom statülerini göstermek için kendilerine özgü tiplerde sikke basmışlardır. Bu sikkeler, söz konusu kentlerin bağımsız ve özgür olma idealinin propaganda yoluyla anlatılma fırsatı bulunduğu zamanlarda basılmışlardır. Kentlerin otonom sikkelerinin ön ve arka yüzlerinde genellikle kentte kültü olan ve tapınım gören tanrı ya da tanrıçalara sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Sikke üzerindeki tasvir, sikkeyi basan kişi, kent veya devleti tanıtmaya olanak sağlamaktaydı. Sikke basımı bağımsız kentlerin tekeline geçince sikkeler üzerinde kentlerin kendilerini tanıtmaya yardımcı tipler seçilmeye başlamıştır. Kent sikkelerinde kullanılan tasvirler çok çeşitlidir; tapınılan tanrılar/tanrıçalar, tanrıların atribütleri, mitolojik karakterler, yerel efsaneler, yerel ürünlerin yanı sıra kenti ya da ülkeyi tanıtan ve sikkeyi basan kenti belirten tasvirler betimlenmiştir. Bütün bu sikke tiplerine ilişkin kategoriler Hellen kent sikkeleri üzerinde görülürler. Erken dönem sikke tipleri arasında hayvan tipleri oldukça yaygındır. Hayvanların başları veya protomları sıklıkla kullanılmıştır. Erken örneklerde tanrı başları nadiren görülmektedir. Tanrı tasvirleri özellikle MÖ 5. yüzyıldan sonra giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. MÖ 4. yüzyılda özellikle bir tanrı veya mitolojik figürlerin kullanımı Hellen kentlerinin pek çok yerinde sikke tasvirlerinde vazgeçilmez bir unsur olmuştur (Carradice ve Price, 2001, s. 61). Sık tekrarlanan tiplerin tanınması daha kolay olduğu için bazı kentler değişmez tiplerde sikkeler basmışlardır. Özellikle ticari anlamda büyük kentler aynı sikke tiplerini uzun süre kullanmışlardır. Çünkü sikke üzerindeki tasvirlerin amacı sikkenin ait olduğu otoritenin kimliğini belli etmesiydi.

Hellenistik Dönem kavramı, Büyük İskender’in Asya seferine başladığı MÖ 334 yılı ile Hellenistik krallıklarının sonuncusu olan Ptolemaioslar’ın Aktium savaşı ile tarih sahnesinden silindikleri MÖ 31 yılı arasındaki yaklaşık 300 yıllık dönemi kapsamaktadır. Hellenistik Dönem sikkeleri de, İskender’in (MÖ 336-323) yaşarken ve ölümünden sonra

kendi adıyla bastırılan sikkelerinin yanı sıra, diğer Hellenistik krallıkların sikkelerini ve aynı dönemde varlıklarını sürdüren kent devletlerinin (poleis) sikkelerini kapsamaktadır. Bu kapsama, birkaç şehir devletinin federasyon tarzında oluşturdukları “birlikleri” de (*koina*) dâhil edilmiştir.

Hellenistik Dönem’de sikke basan teşkilatların başında İskender’in ölümü ile birlikte ona ait topraklarda kurulan devletlerin kralları gelmektedir. Mısır’da Ptolemaioslar, Syria ve Fenike’de Seleukoslar, Thrakia ve Küçük Asya’da Lysimakhos ve Makedonia kralları bunların başlıcalarıdır. Bütün bu sikkelerin basım tarihleri kronolojik olarak Hellenistik Dönem (MÖ 331-30) kapsamında ele alınmaktadır. Hellenistik krallıkların yükselişinden kaynaklanan siyasi değişimler, Hellenistik dönemde basılan sikkeleri de doğrudan etkilemiştir. Krallar başlangıçta kendi portre ve isimlerini sikkeler üzerinde kullanmamışsa da, daha sonra bunlara yer vermiş ve sikke basan kentler semboller veya harflerle darphaneler gösterilmiştir (Atlan, 1993, s. 44). Krallık sikkelerinin ön yüz tasvirlerinde kral portrelerinin kullanımı görülmektedir. Krallık sikkelerinin arka yüzlerinde ise oturan veya ayakta bir tanrı ya da tanrıça tasviri kullanılmıştır. Bu durum ilk defa İskender sikkeleri ile ortaya çıkmış, ardından gelen krallıklarda bunu takip etmiştir.

MÖ 129 yılında Asia Eyaleti’nin kurulması ile beraber Roma hâkimiyeti Anadolu topraklarında hissedilmeye başlamıştır. MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyıl arasında imparatorluğun eyalet sistemini daha da geliştirerek yaygınlaştırdığı ve otoritesini sağlamlaştırdığı dönemde, kentlerin sikke basma yetkisi imparatorluk otoritesi tarafından denetlenmeye başlanmış ve imparatorluğun başka bölgelerinde darp edilmiş altın, gümüş, bakır veya bronz sikkelerin yanında ilk kez “Roma Eyalet Sikkeleri” denilen sikkeler ortaya çıkmıştır (Franke, 2007, s. 11). Eyalet sikkeleri, imparatorluğun sınırlarının genişlemesi nedeniyle Roma merkezinden oldukça uzakta yer alan kent devletlerinin ve vasal krallıkların kendilerine özgü biçimlerde bastığı ve geçerlilikleri sadece darp edildikleri yer olmasa da çoğunlukla yerel karakterler taşıyan sikkelerdir. Bu sikkeler üzerinde genellikle arka yüzünde açık bir şekilde kent unvanı ile kente özgü betimler bulunmaktadır. Söz konusu sikkeler eyaletlerde imparatorluğun denetiminde darbedilmiş ve daha yaygın bölgelerde sikke akışına olanak sağlamışlardır. Eyalet sikkelerinin arka yüzünde kentlerin belirlediği tip bulunmaktaydı. Bu tipler kentlerin karakteristik unsurlarını yanı sıra kentlerin kendini tanıtmaya çalıştığı bulduğu temaları içermekteydi. Sikkelerin ön yüzlerinde sıklıkla imparatorun ya da imparator ailesinden

birinin ismi ile portresi bulunmaktadır. Eyaletlerde basılan bu sikkelerin büyük bir kısmı Grekçe lejantlıdır. Koloni sikkelerinde ise Latince lejant kullanılmıştır. Sikkelerin çoğu arka yüzlerinde ait oldukları kentleri belirten ethnikon taşımaktadırlar. Kentin veya bir birliğin çatısı altında organize olmuş halkın adının genetik hali yani sikkeyi basan kent değil halkın adı verilmektedir (Butcher, 1988, s. 35). Bunun yanında arka yüzde bazen sikke darbından sorumlu otoritenin adının yer aldığı örnekler de bulunmaktadır (Butcher, 1988, s. 146).

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Yozgat Müzesi'nde yer alan sikkelerin basıldığı kentlerin ve Hellenistik Dönem krallarının sikkelerinin dolaşımında bulunduğu süreç, sikke kullanım konusu ele alınmıştır. Kentlerin ve kralların sikke basım süreçleri ile birlikte müze koleksiyonunda yer alan sikkelerin kentler özelinde tipolojilerinin tanımlamaları da verilmiştir. Sikkelerin ön yüzlerinde bulunan tipler gruplara ayrılmış ve arka yüzlerinde yer alan betimler hakkında kısa bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölümde katalog kısmına yer verilmiştir. Katalog kısmı sırasıyla Hellen otonom, Hellenistik Krallık ve Roma Eyalet sikkeleri olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bu dönemlere ait sikke basan darphaneler batıdan doğuya doğru coğrafik olarak sıralanmıştır. Söz konusu başlıklar altında darphaneler, sikkenin basıldığı dönemde egemen olan ve varsa krallar ve Roma imparatorları kronolojik olarak verilmiştir. Katalog bölümünde sikke üzerinde yer alan lejantlar, sikke metali, ağırlığı, çapı, saat yönü, müze envanter numarası gibi nümismatik veriler sıralanmıştır. Son olarak ise kaynaklarda bulunabildiği ölçüde sikkelerin referansları verilmiştir. Levhalar bölümünde yer alan sikke resimlerinin düzeni ve sıralaması, ikinci bölümde yer alan katalog düzenine göre verilmiştir. Katalogda yer alan sikke bilgileri ve resimler, günümüze kadar yayınlamış olan sikke kataloglarından alınmıştır. Sikke kataloğunu oluşturulmasında; BMC (*Catalogue of the Greek Coins of British Museum*), RPC (*Roman Provincial Coinage*) ve SNG (*Sylloge Nummorum Graecorum*) serilerine sıklıkla başvurulmuştur. Genel katalogun yanında bölgeler ve kentler özelinde daha spesifik yayınlar da kullanılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise Yozgat Müzesi koleksiyonunda yer alan ve bu çalışmanın kapsamındaki sikkelerin nümismatik değerlendirmeleri yapılmıştır. Bu değerlendirmeler yapılırken daha önceki yıllarda çalışılan Amasya, Tokat ve Çorum Müzeleri sikke koleksiyonunda yer alan Hellen otonom, Hellenistik krallık ve Roma Eyalet sikkeleri ile Yozgat Müzesi'ndeki örnekler istatistik altyapıları ile

değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, yayını yapılmış antik merkezlerin ve müze koleksiyonlarının sikke buluntu verileri karşılaştırılarak çalışmada yer alan sikkeler hakkında detaylı bilgi sahibi olunmuş ve ardından sonuç bölümü oluşturulmuştur.

Bu tezin hazırlanmasında kullanılan kaynaklar için yapılan kütüphane çalışmaları yoğunlukla Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü ve Bilkent Üniversitesi Kütüphanelerinde gerçekleşmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOZGAT MÜZESİ'NDE YER ALAN SİKKELERİN BASILDIĞI KENTLER

1.1. MAKEDONIA BÖLGESİ

1.1.1. Amphipolis

Amphipolis² antik kenti, Strimona Nehri deltasının yakınında, Trakya kabilelerinden Itonon'ların eski yerleşim bölgesinin yerine (“Εννεα Οδοί”=“Dokuz Yol”) kurulmuştur (Kaimaris *vd.*, 2018, s. 306). Kentin coğrafi konumu Atinalılar ve Spartalılar da dâhil birçok gücün dikkatini çekmiştir. Çünkü bulunduğu konum stratejik ve ekonomik anlamda kilit bir noktada bulunmaktadır. Gemi yapımında kullanılan kereste ve zengin maden yataklarının bulunduğu Trakya'nın kara ulaşımının yanı sıra kıyı bölgesinde Thasos, Halkidiki, Ege Adaları ve boğazlarda yürütülen deniz ticaretinin de kontrol edilebildiği bir noktadadır (Kremydi, 2016, 170).

Atina, bu bölgeyle MÖ 6. yüzyıl sonu-5. yüzyıl başından itibaren Peisistratos döneminde ilgilenmeye başlamıştır. Darius yönetimindeki Pers güçlerinin Trakya ve Doğu Makedonia'yı işgal etmesiyle bölge geçici olarak Pers hâkimiyetine girmiştir. MÖ 477 yılında Persler yenildikten sonra bölgede Atina ittifakının kontrolü başlamıştır. Atina'nın, temelinde gümüş ve altın madenlerinin kontrolünü amaçlayan yayılma politikası bölgede bazı yerel kabilelerin isyanına yol açmıştır. MÖ 437 yılında yapılan büyük bir seferle yerel kabileler bastırılmış ve yeni kolonistlerce “Εννεα Οδοί (Ennea Hodoi)” yerine Amphipolis şehri inşa edilmeye başlanmıştır (Jones, 1971, s. 100-108). Amphipolis'in stratejik ve ekonomik önemi nedeniyle Sparta MÖ 424'te kenti işgal etmiştir. Atina'nın tekrar ele geçirme çabaları olsa da kent, II. Philippos önderliğindeki Makedonlar tarafından MÖ 358-357'de işgal edilinceye kadar bağımsızlığını korumuştur (Lazaridis, 1993, s. 15). MÖ 168'de Romalılar'ın Makedonia devletini işgal ettiği Pydna Savaşı'na kadar süren Hellenistik dönem boyunca Amphipolis, bölgedeki tüm

² DNP 1 “Amphipolis”, s. 616.

madenlerin hâkimiyet noktası, önemli bir ticaret merkezi ve Makedonlar'ın en güçlü kraliyet darphanelerinden biri olmuştur. Ayrıca, büyük askeri öneme sahip güçlü bir kale ve Büyük İskender'in filosuyla Doğu'ya sefer başlattığı önemli bir deniz üssüydü³. Makedonia'nın Romalılar tarafından ele geçirilmesinin ardından ülke dört idari bölgeye ayrılmıştır (Baladie, 1989, s. 35-47).

Kentin gümüş sikkeleri üslup ve ağırlık standardı açısından değerlendirildiğinde MÖ 424 yılından daha erken bir tarihte başlamış olmadığı düşünülmektedir (BMC Macedonia, s. xliii). Amphipolis'in bu gümüş sikkelerinde genellikle arka yüzde, onuruna Lampadephoria⁴ yarışları düzenlenen Artemis Tauropolos veya Brauronia kültüne atıfta bulunan betimler kullanılmıştır. Roma dönemine ait sikkelerde bu tanrıça, bazen Europa gibi, bir boğanın üzerinde, bazen de bir kalkanla ayakta dururken, başında modius'u taşıyarak ve bir elinde uzun bir meşale, diğerinde ise bir dal taşıırken betimlenir. Bu gümüş sikkeler MÖ 424 yılından başlayarak kentin Makedon Krallığı egemenliğine girdiği MÖ 358 yılları arasında değerlendirilse de (BMC Macedonia, s. xliii; BMC Macedonia, s. 43-45, No. 1-10), kentin II. Philippos tarafından ele geçirildikten sonra otonom gümüş sikkelerinin basımına bir süre daha devam ettiği görülmektedir (Kremydi, 2016, s. 171). Söz konusu bu sikkeler tetradrahmi, drahmi, triobol veya obol birimlerinde olup Fenike ağırlık standardındadır. Sikkelerin ön yüzde Apollon başı, $\frac{3}{4}$ sağa dönük ve sağ boşlukta Boeotia kalkanı, arı, tripod, buğday başağı ve yengeç gibi çeşitli semboller kullanılmıştır. Arka yüzlerde kare incus içinde meşale, yanında bazen semboller veya harfler ile ethnikon "ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΕΩΝ" yer almaktadır (BMC Macedonia, s. 43-44, No. 1-8). Dönemin diğer sikke tiplerinde Apollon yine bir önceki tip ile aynı, bazen başında taenia ile betimlenmektedir. Arka yüzlerde defne çelengi içinde meşale veya defne çelengi içinde yunus tasvir edilmektedir. Burada ethnikon kısaltılmış olarak "ΑΜΦΙ" şeklindedir (BMC Macedonia, s. 44-45, No. 9-10). Kent Makedon Krallığı egemenliğine girdikten sonra bu gümüş sikkelerde aynı tipleri koruyarak basımına devam etmiştir. Bunların yanında otonom bronz sikkeler basmaya başlamıştır (Kremydi, 2016, s. 171). Bu bronz sikkelerde ön yüzde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük; arka yüzlerde meşale ile ethnikon "ΑΜΦΙ" yer almaktadır (BMC Macedonia, s. 45-46, No. 11-18).

³ Detaylı bilgi için bkz. Kremydi vd., 2016.

⁴ Hellen kültüründe meşale yarışması.

Amphipolis, II. Philippos (MÖ 359-336) döneminde krallığın önemli ticaret merkezi olmuştur ve bu dönemde kralın darphanede bastırmış olduğu altın, gümüş ve bronz sikkeleri bulunmaktadır. Pella ve Amphipolis kentleri kralın bölgedeki en önemli darphanelerindedir (Detaylı bilgi için bkz. Price, 1979, s. 230-241; SNG Blackburn, No. 384-401; Mørkholm, 2000, s. 46-45). Büyük İskender Makedon Krallığı tahtına geçtikten sonra babası döneminde olduğu gibi Amphipolis darphanesi önemli bir sikke kaynağı olmuş ve burada çok sayıda altın ve gümüş sikke darbı yapılmıştır (Price, 1991, s. 85-108; SNG Blackburn, No. 403-425; Mørkholm, 2000, 46-49). İskender tahta geçtiği sırada II. Philippos'un sikke sisteminde değişiklik yapıp yapmadığı konusunda literatürde çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Genel hatlarıyla İskender döneminde Amphipolis'teki sikke basımının MÖ 336 ile 331 yılları arasında başladığı konusunda farklı tarihlendirmeler öne sürülmüştür⁵.

Amphipolis, MÖ 358 yılından MÖ 168 yılındaki Roma'nın fethine kadar Makedonia kralları için önemli bir darphanedir. Bu dönemler arasında kentin adı ile sikke basımı yapılmamışsa da darphane aktif olarak çalışmaya devam etmiştir (BMC Macedonia, s. xliii). Makedon kralı Perseus, III. Makedonia Savaşı'nda Roma'ya yenilgisinin ardından kentte gümüş sikke basımı yasaklanmıştır. Bu yenilginin ardından Makedonia, Roma'ya her yıl belirli bir miktarda vergi ödemeyi kabul eden, görünüşte özerk dört bölgeye⁶ bölünmüştür. 10 yıl aradan sonra MÖ 158 yılında tekrar sikke basımına izin verilmiştir. Birinci bölgenin başkenti olan Amphipolis'te "MAKEΔONΩN ΠΡΩΤΗΣ" yazıtlı sikkeler basılmıştır. Makedonia'nın doğrudan Roma yönetimi altına girmesi, yani ilhak edilip bir eyalet olarak organize edilmesi suretiyle Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline getirilmesi ancak IV. Makedonia Savaşı sonunda MÖ 146 yılında gerçekleşmiştir (Demircioğlu 1987, 373 vd.; Scullard, 2000, s. 290 vd.).

MÖ 149 yılında Andriskos adında bir kişi ortaya çıkarak Roma'ya karşı bir isyan başlatmış ve Praetor P. Iuventius Thalna'yı yenmiştir. Bu isyanı bastırmada başarısız olan Iuventius Thalna bu isyandan hemen önce kentte "LEG (atus pro quastore) MAKEΔONΩN" lejantlı, ön yüzde Makedonia kalkanı ve ortasında Artemis büstü, arka

⁵ Tarihlendirme önerileri için bkz. Newell, 1912, s. 6; Bellinger, 1963, s. 9-11; Troxell 1997, s. 89; Carradice ve Price 2001, s. 126.

⁶ Aemilius Paullus başkanlığında toplanan senatorlar komisyonu sonucunda Makedonia aralarında siyasi irtibat olmayan dört bölgeye ayrılmıştır. Bunların merkezleri Amphipolis, Thessalonike, Pella ve Pelagonia'dır. Bu bölgeler Roma ile ittifak içinde olmuştur. (Demircioğlu, 1987, s. 381)

yüzde meşe yapraklarıyla süslü bir çelenk içinde lobut ve üzerinde zeytin dalı tutan bir el bulunan gümüş tetradrahmiler darp etmiştir. Andriskos ise bu zaferinin ardından MÖ 149-148 yıllarında büyükbabası V. Philippus'un sikke tiplerini benimsemiş ve ön yüzde Philippos Andriskos'un bir başı olan Makedon kalkanı, Perseus'un kanatlı miğferini giymiş, üstte griphon, arka yüzde “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ” lejantı ile meşe yapraklarıyla süslü bir çelenk içinde lobut yer alan gümüş tetradrahmiler darp ettirmiştir (Head, 1911, s. 239). Romalılar ilk zamanlar bu isyan karşısında uğradıkları başarısızlıkların sonrasında Caecilius Metellus'un komutasında gönderdikleri güçlü bir ordu sayesinde isyanı bastırmışlardır. Bunun üzerine Makedonia bir proconsul tarafından idare olunan bir Roma Eyaleti haline gelmiştir (Bagnall-Deruw, 2004, s. 187). Ardından kentte, Makedonia Eyaleti'ne atanan quaestor L. Fulcinnius ve G. Publilius (148-146), praetor L. Julius Caesar (93-92), quaestor Aesillas ve Legatus pro quaestor L. Bruttius Sura (92-88) gibi valilerin sikke darpları yer almaktadır. Makedonia Eyaleti adına sikke basımına devam ettiklerinden dolayı kent adları sikkeler üzerinde yer almamaktadır. Ancak bazı bronz kent sikkeleri üzerinde kent adı “ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ veya ΑΜΦΙΠΟΛΕΙΤΩΝ” şeklinde kullanılmıştır. Bu sikkeler belirli bir zaman aralığında Roma'nın bölgeyi fethinden imparator Augustus dönemine kadar darp edilmiştir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde Artemis Tauropolos, Medusa, Artemis, Herakles, Poseidon, Strymon, Dionysos, Apollon, Zeus, Janus, Perseus Makedonia kalkanı; arka yüzlerinde Athena Nikephoros, Artemis Tauropolos, Kentauros, aslan, akrep, çelenk, lobut, yunus, trident, boğa, keçi, at, buğday başağı ve gemi pruvası kullanılmıştır (Head, 1911, s. 240).

Amphipolis, Roma Dönemi'nde Augustus ile imparator portreli sikkelerin basımına başlamıştır. Augustus döneminde basılan sikkeler iki gruba ayrılmaktadır. Erken dönemlerde sikkelerde ethnikon “ΑΜΦΙΠΟΛΕΙΤΩΝ”, saltanatının sonunda doğru “ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ” olarak kullanılmıştır (RPC I, s. 305, No. 1626). Bu döneme atfedilen pseudo-otonom⁷ sikkelerde bulunmaktadır. Sikkelerde Artemis ve askeri giysiler içinde Augustus tasvir edilmiştir. Ön yüzde ethnikon “ΑΜΦΙΠΟΛΕΙΤΩΝ”; arka yüzde “ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ” lejantı kullanılmıştır (RPC I, No. 1627-1628). Augustus ve Nero dönemleri arasında kentte sikke darbı kesintisiz devam etmiştir. İmparator veya imparatoriçe portrelerinin yer aldığı bu sikkelerde arka yüzde ana tema boğa üzerinde

⁷ Detaylı bilgi için *bkz.* Bellinger, 1956; Johnston, 1985; Burnett, 1993.

Artemis Tauropolos betimlemesidir (RPC I, No. 1631-1642). Iulius Claudiuslar hanedanlığı dönemi arasında basılan ve tarihi kesin olarak bilinmeyen pseudo-otonom sikkeler de bulunmaktadır. Sikkelerde Minerva-kartal, Minerva-boğa ve at-lobut tasvirleri ile etnikon “ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ” yer almaktadır (RPC I, No. 1643-1645).

Kentte Nero dönemininden sonra Vespasianus’a kadar sikke darbı yapılmamıştır (RPC II, s. 75, No. 337-338). Titus ve Domitianus dönemlerinde de az sayıda sikkeler bulunmaktadır (RPC II, No. 339-342). Domitianus’un ardından Traianus dönemine kadar tekrar sikke darbı görülmezken Commodus’a kadar kesintisiz sikke basılmıştır⁸. Daha sonra yine aralıklarla devam eden kent sikkelerinin darbı Gallienus döneminde son bulmaktadır (BMC Macedonia, s. 60, No. 140). Bu dönemler arasında kent sikkelerinin arka yüz konularında sıklıkla Artemis Tauropolos betimlenirken Tykhe, Amphipolis’in kent tanrıçasının personifikasyonu ve Nike tasvirleri kullanılmıştır. Kentte tarihi tam olarak belirlenemeyen fakat Antoninler Hanedanlığı dönemine atfedilen pseudo-otonom sikkeler basıldığı görülmektedir. Sikkelerde Roma-Tykhe, Athena-kartal ve keçi-lobut ile etnikon “ΑΜΦΙΠΟΛΙΤΩΝ, ΑΜΦΙΠΟΛΕΙΤΩΝ” yer almaktadır (RPC Online IV, No. 7655-7656, 5027).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Amphipolis basımlı dört adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 96-99**). Bu sikkelerin üç âdedi MÖ 336-323 yılları arasında İskender hayatta iken basılan sikkelerden, bir adet sikke ise MÖ 320-317 yılları arasında posthumous İskender sikkelerindedir. Bu gümüş sikkelerin ön yüzünde sağa aslan postlu, sakalsız Herakles başı; arka yüzünde ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ lejantı ile birlikte, sağ elinde kartal, sol elinde asa tutan ve tahtında sola dönük oturan Zeus tasviri bulunmaktadır. **Kat. No. 99**’da yer alan sikke de ise arka yüzde lejant ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ olarak unvan ile birlikte yazılmıştır. Amphipolis darphanesinde ΒΑΣΙΛΕΩΣ unvanının sikkelerde kullanılması yaklaşık MÖ 325 yılında benimsenmiştir (Mørholm, 2000, s. 56). Sikkelerin arka yüzlerinde; **Kat. No. 96**’da sol boşlukta kerykeion, **Kat. No. 97**’de sol boşlukta kanatlı kerykeion, **Kat. No. 98**’de sol boşlukta horoz ve **Kat. No. 99**’da sol boşlukta buğday başağı ile tahtın altında 7 No.lu monogram yer almaktadır. Söz konusu sikkelerin hepsi tetradrahmi birimindedir. İskender’in

⁸ Sikkeler için bkz. Traianus (RPC III, s. 81, No. 642-45); Hadrianus (RPC III, No. 647); Antonius Pius (RPC Online IV.1, No. 9391); Marcus Aurelius (RPC Online IV. I, No. 4239); Commodus (RPC Online IV. I, No. 4246)

ölümünün (MÖ 323) hemen ardından diadochlar arası toprakların dağılımı sonrası Makedonia ve Yunanistan sorumlu general Antipatros (MÖ 320-319) bölgede hüküm sürmüştür (Hammond 1992, s. 240). Bu sırada Antipatros yönetimindeki Makedonya’da İskender’in adını taşıyan posthumous krali sikkeler basılmaya başlanmıştır (Delrieux 1999, s. 317). Katalogda yer alan MÖ 320-317 yılında kentte basılan sikke (**Kat. No. 99**) bu dönemde basılan posthumous sikkelerden olmalıdır. Amphipolis darphanesi söz konusu sikkelerden MÖ 336-317 yılları arasında tetradrahmi, didrahmi ve drahmi birimlerinde basmıştır (Price, 1991, s. 89-103, 132).

1.2. THRAKİA BÖLGESİ

1.2.1. Byzantion

Byzantion⁹, antik dönemde en önemli ve en zengin ticaret merkezlerinden biri olmuştur. MÖ 7. yüzyıl ortalarında Megara’dan gelen kolonistler tarafından kurulan kent üç tarafı deniz ile çevrili ve doğal bir limana sahiptir (Schönert-Geiss, 1970, s. 1-2). Antik dönemde Propontis ve Pontos’u birleştiren Bosporus’da bulunan kent, Karadeniz havzasının Ege ve Akdeniz’e açılan kapısı konumunda olmuştur (Arslan, 2010, s. 251). Günümüzde İstanbul Boğazı’nın güneybatı girişinde, Haliç ve Marmara Denizi’nin arasında kalan tarihi yarımada’nın doğu ucunda bulunmaktadır. Herodot’tan edinilen bilgilere göre Kalkhedon’dan 17 yıl sonra kurulmuştur (IV. 144). Strabon, Propontis’ten Pontos Euksenios’a giderken, sol tarafta Thrakialılara ait olan, Byzantion’a komşu kısımların görüleceğini ve buraya Pontos’un sol tarafındaki yerler denildiğinden bahsetmektedir (XIII. 3. 2.).

Byzantion’un ilk gümüş sikke darbı kentin kuruluşundan çok daha sonrasına, MÖ 5. yüzyıl sonu - 4. yüzyıl başına tarihlendirilmektedir (Schönert-Geiss, 1970, s. 3)¹⁰. Kentte ilk başlarda Pers ağırlık sistemi daha sonra da Rodos ağırlık sistemi kullanılmıştır. Sikke birimleri drahmi ve hemidrahmilerden oluşmaktadır. Rodos ağırlık sisteminde darp edilen tetradrahmiler de bulunmaktadır (Schönert-Geiss, 1970, s. 3-13). Pers ağırlık

⁹ DNP 2 “Byzantion”, s. 866-879.

¹⁰ Kentin ilk sikkelerini MÖ 7. yy. ortalarında kurulduğu halde geç basmış olmasının nedenleri arasında Karadeniz ile olan ticarete değiş-tokuş sistemini kullanmış olması veya MÖ 6. ve 5. Yüzyıllarda Kyzikos sikkelerinin bölge ticaretinde geçerli sikkeler olmasından kaynaklanıyor olmalıdır (Schönert-Geiss, 1970, s. 3; Tekin, 2012, s. 2)

birimindeki ilk gümüş sikkelerin üzerinde ön yüzde yunus balığı üzerinde duran boğa, arka yüzde ise yel değirmeni şeklinde incus yer almaktadır. Kentin adının ilk iki harfi ön yüzde boğanın üzerinde “ϜϜ” formunda yazılmıştır (BMC Thrace, s. 93; Tekin, 1992, s. 124). Kentin Rodos sistemindeki sikkelerinde ise ön yüz tipi aynı iken, arka yüzde dörde bölünmüş içi noktalarla bezeli kare incus yer almaktadır (BMC Thrace, s. 94). Bu dönemde bronz sikkeler de basıldığı görülmektedir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde Pers ve Rodos sisteminde basılan gümüş emisyonlar da olduğu gibi yunus balığı üzerinde duran boğa tasvir edilmiştir. Arka yüzlerde ise trident betimlenmiştir. Gümüş sikkelere nazaran bronz sikkelerde tipler çeşitlilik göstermektedir. Dönemin diğer bronz sikke tipleri ise; boğa başı-trident, boğa başı-kent adı, “ϜϜ” çevreleyen üç adet yunus balığı, miğferli Athena başı-kent adı, “ϜϜ” çevreleyen üç adet yunus balığı, Demeter başı-yunus üzerinde boğa, Apollon başı-yunus balığı üzerinde boğa serileridir (Schönert-Geiss, 1970, s. 52-54).

MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğinde Byzantion, Kyzikos, Ephesos, Iasos, Samos, Knidos ve Rodos kentlerinin de aralarında bulunduğu, Batı Anadolu’da kurulan bir birliğin üyesi olarak sikkeler basılmıştır. Bu sikkelerin üzerinde açıkça ittifak sembolleri yer almaktadır. Yılanlarla boğuşan çocuk Herakles tipinin yer aldığı sikkelerde ethnikonla birlikte ΣΥΝΜΑΧΙΚΟΝ’un (müttefiklerin sikkesi) kısaltması olarak ΣΥΝ harfleri bulunmaktadır. Bu birliğe ait kentlerin bastığı sikkelerin ortak bir ağırlığı vardır (Schönert-Geiss, 1970, s. 31; Tekin, 1992, s. 126). Byzantion kentinin bu birliğe ait sikkelerinin arka yüzünde yunus balığı üzerinde boğa ve kentin adı “ϜϜ” görülmektedir (Schönert-Geiss, 1970, Taf. 35, No. 856). Bu birliğe ait antik kaynaklar bilgi vermemekle birlikte elde bulunan tek veri nümismatik buluntulardır (Arslan, 2010, s. 157).

MÖ 3. yüzyılın başlarında kentte darp edilen gümüş ve bronz sikkelerde Pers ağırlık sisteminden Fenike ağırlık sistemine bir geçiş yaşanmıştır. Bu sikkelerin ön yüzünde örtülü Demeter başı, arka yüzlerde ise kaya üzerinde oturan ve elinde trident tutan Poseidon betimlenmiştir. Bu emisyonların karakteristik özelliği EΠΙ ön eki ile birlikte magistrat isimleri, sık sık sembol veya monogramlar kullanılmış olmasıdır (Schönert-Geiss, 1970, s. 56). Söz konusu dönemde gümüş emisyonlara paralel olarak bronz sikkelerde basılmıştır. Bu bronz sikkelerde Demeter-Poseidon tipi tekrar kullanılmıştır. Bunun yanında Apollon-tripod, Poseidon-trident, Demeter-kornucopiae, Dionysos-Poseidon ve Apollon-sütun serileri de görülmektedir (Schönert-Geiss, 1970, Taf. 48-58).

Byzantion ve Kalkhedon kentleri arasında MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen üzerlerinde her iki kentin de ethnikonunun yer aldığı bronz ittifak sikkeleri bulunmaktadır. Bu sikkeler Poseidon-gemi pruvası, Zeus-Athena Promakhos, Demeter-Poseidon, Apollon-tripod, ve Athena-buğday başağı üzerinde boğa tipli basımlardır. Sikkelerin arka yüzlerinde her iki kentin de adlarını gösteren “BYZAN ve ΚΑΛΧΑ” lejantları yer almaktadır¹¹.

Byzantion, Hellenistik Dönem’de Lysimakhos (MÖ 360-MÖ 281) tasvirli sikkelerin en önemli üreticisi olmuştur. MÖ 270 yılında, Lysimakhos’un ölümünden sonra onun adına kentte altın stater darbı yapıldığı görülmektedir. Bunların ön yüzünde Ammon boynuzlu İskender başı, arka yüzlerinde ise ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΦΟΥY lejantı ile tahtta oturan ve ileri doğru uzattığı sağ elinde Nike ve sol eli kalkana yaslı şekilde Athena¹² tasviri yer almaktadır (Tekin, 2012, s. 57; Mørholm, 2000, s. 161).

Byzantion’da, Roma Cumhuriyet Dönemi’nde Marcus Antonius (MÖ 83-30) adına sikke basılmıştır (RPC I, s. 321). Sikkenin arka yüzünde dümen, çapa ve ethnikon “BYZANTIΩN” yer almaktadır (RPC I, No. 1770). Daha sonra Augustus (MÖ 27-MS 14) döneminde, Romalıların vasal krallarından olan Thrak Kralı I. Rhoimetalkes’in (MÖ 12-MS 12) Byzantion’da kendi adına bastırıldığı sikkeler de bulunmaktadır (RPC I, s. 321, No. 1774-1777). Bu sikkelerin ön yüzünde kralın diamele başı, iki adet meşale, lyre; arka yüzlerinde Augustus’un başı, çelenk içinde “PKA” yer almaktadır. Söz konusu sikkelerin ön veya arka yüzlerinde ethnikon “BYZANTIΩN veya BYZANTIA” kullanıldığı görülmektedir (RPC I, No. 1774-1777). Byzantion’un bağımsızlığı uzun bir süre Roma tarafından tanınmıştır. Kentte gümüş sikke basımı üç seriden oluşmaktadır. Bunlardan ilki yukarıda anlattığımız Augustus döneminde I. Rhoimetalkes’in basmış olduğu sikkelerdir. Diğer iki seri ise Tiberius (MS 14-37) döneminde basılmıştır (Schönert-Geiss, 1972, s.4; Taf. 63, No. 1306-08; RPC I, No. 1778-1779).

Byzantion’un Roma Dönemi bronz kent sikkelerinin basımı imparator Caligula (MS 37-41) döneminde başlamıştır. Bu sikkelerde defne çelenkli erkek başı bulunan bir konturmark basılmıştır. Schönert-Geiss (1972, s. 26) bu konturmarkın olasılıkla Claudius olduğunu ve Caligula portrelerinin damnatio memoriae edilmesi sonucunda bunların

¹¹ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Thrace, No. 530; BMC Thrace, s. 107, No. 1-2; Tekin, 2012, s. 52-53. Detaylı bilgi için *bkz.* Schönert-Geiss, 1970, s. 78-80

¹² Sikkeler için *bkz.* SNG Blackburn, No. 361-365

basıldığını belirtmektedir. Kent sikkelerinin basımı bazı dönemlerde kesintiye uğramış olsa da Gallienus (MS 253-268) döneminde son bulmuştur (Schönert-Geiss, 1972, s. 17). Sikkelerin arka yüzlerinde; Artemis Lampadephoros, Artemis Tauropolos veya Selene boğa üzerinde, Demeter, Nike, Europa, Persephone, Byzas, Dionsysos, Korint miğferi, meşale, yunus balığı, agonistik vazo, kanatlı kerykeion, gemi kadırgası, at üzerinde imparator, ton balığı, yıldız, hilal, üzüm, aslan, ton balığı, asma dalı, trident gibi figürler kullanılmıştır (Schönert-Geiss, 1972, Taf. 64-112). Kentin Nikaia yapmış olduğu Homonia sikkeleri¹³ Trebonianus Gallus, Volusianus, I. Valerianus, Gallienus ve Macrianus dönemlerini kapsamaktadır (Schönert-Geiss, 1972, s. 21; Dönmez Öztürk, 2007, 193-194).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Byzantion basımlı iki adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 1-2**). Bu gümüş sikkeler MÖ 387/6-340 yıllarına tarihlendirilmektedir. Rodos ağırlık sisteminde darp edilmiş olan iki sikkenin ağırlık birimi *drahmidir*. Sikkelerin ön yüzünde yunus balığı üzerinde, sola dönük boğa protomu; arka yüzde trident yer almaktadır. Kentin etnik adı kısaltılmış şekilde **ΒΥ** şeklinde yazılmıştır. **ΒΥ** kısaltmasının ilk harfi Korinthos alfabesinde bulunan beta'dır. Kentin sikkelerinde uzun süre kullanılan yunus betiminin kent balıkçılığına, boğa betiminin ise hayvancılık ve tarıma işaret ettiği belirtilmektedir (Tekin, 2010, s. 58).

1.2.2. Apollonia Pontika

Apollonia Pontika, Batı Karadeniz kıyısında MÖ 7. yüzyıl sonlarında Antheia ismi ile kurulmuş bir Miletos kolonisidir ve adını Apollon'dan almıştır (Panayotova, 1998, s. 97). Sozopol veya Sizebolu olarak bilinen kent, Burgas'ın 35 km güneyinde bulunmaktadır (Damyanov, 2012, s. 1; Draganov ve Paunov, 2017, s. 413). Kentin adı daha sonra Apollonia Pontika olarak değiştirilmiştir (Damyanov, 2012, s. 1-36). Önemli bir ticaret yolu olan Via Pontica'yı kontrol altında tuttuğu bilinmektedir. II. Philippos ve Büyük İskender dönemlerinde bağımsızlığını koruyan kent, MÖ 72'de Lucullus tarafından ele geçirilmiş ve yağmalanmıştır. Bu olaydan sonra tekrar inşa edilen Apollonia yeniden güçlü donanması ve korunaklı limanı ile politik bir güç haline gelmiştir. Coğrafi ve stratejik öneminden dolayı Roma döneminde kent "Büyük

¹³ Homonia sikkeleri ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Sheppard, 1984.

Apollonia” olarak anılmıştır. MS 4. yüzyılda kentin ismi Sozopol “Kurtuluş Şehri” olarak değiştirilmiştir (Damyanov, 2012, s. 1).

Apollonia Pontika'nın Geç Klasik ve Hellenistik Dönem'den itibaren sikke bastırıldığı bilinmektedir. Kentin ilk gümüş sikkeleri Attika standardındaki gümüş drahmilerdir. Bu sikkeler MÖ 450-400 yıllarına tarihlendirilmektedir. Bu sikkelerin ön yüzünde çapa ve ıstakoz, arka yüzünde ise kare incus içinde swastika bulunmaktadır (SNG Cop., Thrace, No. 451). Söz konusu dönemde ön yüzde çapa ve ıstakoz, arka yüzde gorgo bulunan sikkeler de yer almaktadır (SNG Cop., Thrace, No. 452-454). MÖ 400 yılından sonra gümüş sikkelerin yanında bronz sikkeler de basılmaya başlanmıştır. Her iki seride de defne çelenkli Apollon başı ön yüz tipini oluşturmaktadır (SNG Cop., Thrace, No. 457-462). Gümüş sikkelerde arka yüzde çapa, sağında ıstakoz solunda ise kentin adının baş harfi olan “A” kullanılmıştır (SNG Cop., Thrace, No. 457-461). Apollonia'nın MÖ 300 ve sonrasındaki bronz sikkelerinde ön yüzde himation giyen, omphalos üzerinde Apollon; arka yüzlerde çapa, sağında ıstakoz solunda ise kentin adının baş harfi olan “A” ve bazen magistrat isimleri görülmektedir (SNG BM Black Sea, No. 188-189.).

Apollonia Pontika'nın Roma Dönemi'ndeki sikke basımı Antonius Pius ile başlamıştır (RPC Online IV, No. 5006). Ethnikon “ΑΠΟΛΛΩΝΙΗΤΕΩΝ ΕΝ ΠΟΝΤΩ” olarak yazılmaktadır. Söz konusu dönemler arasında görülen sikke tasvirleri; Hygeia, Athena, Apollon, Dionysos, Asklepios, kartal ve ateş sunağıdır. Marcus Aurelius, Septimius Severus ve Caracalla dönemlerinde mimari betimli sikkeler görülmektedir (Varbanov, 2005, s. 806, 825, 838). Antoninler Hanedanlığı dönemine tarihlenen pseudo-otonom sikkeler bulunmaktadır. Sikkelerde ethnikon “ΑΠΟΛΛΩΝΙΗΤΕΩΝ ΕΝ ΠΟΝΤΩ, ΑΠΟΛΛΩΝΙΗΤΕΩΝ” ile birlikte Apollon-lyre ve Apollon-Tykhe tasvirleri görülmektedir (RPC IV Online, No. 5004-5005; Tachev, 2017, s. 247-250).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Apollonia kentine ait iki adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 3-4**). MÖ 400 yılına tarihlenen sikkelerin ön yüzlerinde defne çelenkli Apollon başı, cepheden; arka yüzde çapa, solda kentin adının baş harfi “A” ve sağda ıstakoz yer almaktadır. Bu sikkeler kentin MÖ 5. yüzyıl sonlarından itibaren basmış olduğu gümüş sikkelerdendir.

1.2.3. Istros (Histria)

Istros¹⁴ kenti, MÖ 7. yüzyıl ortalarında Miletoslu kolonistler tarafından kurulmuş, Karadeniz'in batı kıyısındaki en eski Yunan kolonisidir. Batıda Istria Gölü ve güneybatıda Duingi Gölü ile çevrili bir yarımada üzerinde yer almaktadır. Kent, Arkaik Dönem'in sonunda önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir (Imhoof-Blumer, 1899, s. 149).

Istros kentinin ilk sikkeleri MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Smaranda, 2010, s. 54). Sikkeler büyük oranda gümüş ve Fenike ağırlık biriminde stater ve drahmilerdir. Bu dönemde darp etmiş olduğu gümüş sikkelere bakıldığında ticaret açısından önemli bir yerde olduğu anlaşılmaktadır. Gümüş sikkelerinin ağırlığı Sinope ile aynıdır. Söz konusu bu sikkelerin üzerinde ön yüzde birisi yukarı diğeri aşağıya doğru olmak üzere iki erkek başı yer alır. Arka yüzlerde ise "ΙΣΤΡΗ" lejantı ile birlikte yunus üzerinde deniz kartalı durmaktadır. Arka yüzde yer alan yunus üzerindeki deniz kartalı betimi yine bir Miletos kolonisi olan Sinope sikkelerinde de görülmektedir (SNG Stancomb, No. 134-149). Istros, MÖ 350 yılında sikke birimlerinde bir değişikliğe gitmiş ve Fenike ağırlık birimi yerine artık Aigina ağırlık biriminde drahmiler basmıştır (Imhoof-Blumer, 1899, s. 147). MÖ 3. yüzyıla gelindiğinde kentin bronz sikkeler de basmaya başladığı görülmektedir. Sikkelerin ön yüzlerinde defne çelenkli Apollon başı tasvir edilirken arka yüzde önceki dönemlerde olduğu gibi yunus üzerinde deniz kartalı tipi devam etmektedir (SNG Stancomb, No. 150-193). MÖ 2. yüzyıl başlarından itibaren sikke tipleri çeşitlenerek MÖ 1. yüzyıl ortalarına kadar devam etmiştir. Söz konusu dönemler arasında ön yüzlerde Athena, Demeter, Helios ve Dionysos tasvirleri görülmektedir (SNG Stancomb, No. 194-203; 205-216).

Bulgaristan ve Romanya kıyılarının yer aldığı batı Karadeniz kıyılarında, MÖ 280-230 yılları arasında çok sayıda posthumous İskender sikkeleri basılmıştır. MÖ 250-225 yılları arasında Istros kentinde de çok sayıda posthumous altın staterler bulunmaktadır (Price, 1991, s. 180, No. 961-969; Mørholm, 2000, s. 152). Sikkelerin arka yüzlerinde kentin adı "ΙΣ" şeklinde yer almıştır.

Istria, MÖ 1. yüzyılda VI. Mithradates döneminde Pontos'un özellikle batı kıyıları ele geçirildiğinde (Smaranda, 2010, s. 58) Istros'da kralı onurlandırmak için altın staterler

¹⁴ DNP 5 "Istros", s. 1149-1151.

üzerinde oğlu Ariarathes'in portreleri ve ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΥΣΙΜΑΧΟΥ lejantlı altın sikkeler basılmıştır (SNG Cop., Thrace, No. 1094 (MÖ 89-72; Imhoof-Blumer, 1899, s. 146).

MÖ 72 yılında Romalı komutan Lucullus'un bölgeye gelmesi ile Istros kenti bağımsızlığını kaybetmiştir. Lucullus'un fethinden sonra imparatorluk döneminde sikke basma hakkı tanına kadar kentte sikke basılmamıştır (Imhoof-Blumer, 1899, s. 147). Kentin Roma Dönemi sikkeleri Antonius Pius (MS 138-161) (RPC I, s. 328) ve III. Gordianus (RPC Online VII. 2, No. 77545) (MS 238-244) dönemleri arasında darp edilmiştir. Kentin adı ICTPIHNΩN şeklinde yazılmıştır. Sikkelerde yer alan betimler; Nemesis, Tykhe, Hera, Hygieia, Serapis, Athena, Kybele, Demeter, Dionysos, Hermes, Fides, Theos Megas, Apollon, Nehir tanrısı Istros ve yunus üzerinde deniz kartalıdır. İmparator Commodus'tan itibaren kentin sikkeleri üzerinde E, Δ, Γ ve B şeklinde değer işaretleri kullanılmaya başlanmıştır (BMC Thrace, s. 26-27).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Istros kentine ait üç adet gümüş sikke yer almaktadır (**Kat No. 5-7**). Sikkeler MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Gümüş sikkelerin ön yüzlerinde iki erkek başı, her ikisi de cepheden; soldaki baş düz, sağdaki baş ters; arka yüzde ise deniz kartalı sola dönük, pençeleri ile yunusu tutmaktadır. Arka yüzde üstte ethnikon "ΙΣΤΡΠΗ" ve kesimde IP [] lejantı okunmaktadır. Yozgat Müzesi koleksiyonunda bulunan sikkeler MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilmekte olup, kentin basmış olduğu en erken darplardandır.

1.2.4. Mesambria

Trakya bölgesinde bu isimle iki yer vardır. Bir tanesi Euxine'deki önemli Megara kolonisi, diğeri ise Herodot'un bahsettiği Samathrake (Semadirek kalelerinden olan Mesambria kentidir (VII. 108. s. 555). Kent Bulgaristan'ın Karadeniz kıyısında Haemus Dağı eteklerinde bugün Nesebar olarak bilinmektedir. Strabon, Mesambria¹⁵ kentinin bir Megara kolonisi olduğundan söz etmektedir. Ayrıca kentin eski adının Menebria yani kurucu olan Menas'tan adını aldığını söyler. Buradaki "bria" ekinin Thrakia dilinde şehir anlamına geldiğini Menembria "Menas'ın şehri" olduğunu söylemektedir (Strabon, VII. 6. 1). Herodot ise, Mesambria'nın Kalkhedonia ve Byzantionlu yerleşimciler tarafından

¹⁵ DNP 8 "Mesambria", s. 13-15.

kurulduğunu yazmıştır. Mesambria, MÖ 425-424 yıllarında Attika-Delos birliğine katılmıştır. MÖ 71 yılında Roma egemenliğine giren kent, bu dönemde de kendi otonom sikkelerini basma gibi ayrıcalıklardan yararlanmaya devam etmiştir (Herodot, VI. 33).

Mesambria'nın en erken sikkeleri MÖ 5. yüzyıl ortalarından itibaren basılmaya başlanmıştır. Attika standardında drahmi, diobol ve obol birimlerindeki bu sikkelerin ön yüzünde cepheden sorguçlu bir Korinth miğferi, arka yüzlerde dümen içinde ethnikon kısaltılmış hali "META" yer almaktadır. Gümüş ve bronz olan bu sikkelerin basımına MÖ 4. yüzyıl ortalarına kadar devam edilmiştir¹⁶. MÖ 3. yüzyıla gelindiğinde, kentin otonom sikkeleri artık bronzdan basılmaya başlanmıştır. Bu dönemde darp edilen bronz sikkelerin ön ve arka yüz tiplerinde değişiklik olmuştur. Korinth miğferi yerine Attika miğferli Athena başı, arka yüzde ise Amazon kalkanı ile ethnikon "META" kullanılmaya başlamıştır¹⁷. Mesambria'nın MÖ 2. yüzyılda darp edilen bronz sikkelerinde ise ön yüzde kent tanrıçasının örtülü ve sur taçlı başı, arka yüzlerde Athena Promakhos ve ethnikon "METAMBPIANΩN" tasvirli sikkeler görülmektedir¹⁸.

Mesambria, MÖ 3. yüzyılın ortaların başlayarak, VI. Mithradates'in ölümüne kadar neredeyse kesintisiz sikke darbı ile Karadeniz Bölgesi'nin en üretken darphanelerinden olmuştur. Mesambria darphanesinde önemli sayıda posthumous İskender sikkeleri basılmıştır (Mørkholm, 2000, s. 152). MÖ 250-65 yılları arasında yoğun olarak gümüş tetradrahmi ve az sayıda altın staterler basılmıştır. Tüm sikkelerde, kentin otonom basımlarından bilinen ve miğfer olarak kabul edilen genellikle sorguçlu Korint miğferi sembol olarak kullanılmıştır (Moushmov, 1912, Tab. XXIV, 10; Mørkholm, 2000, s. 152). MÖ 125-65 yılları arasında basılan posthumous İskender sikkeleri ise VI. Mithradates dönemine aittir. MÖ 2. yüzyılın son çeyreği ile 1. yüzyıl başlarından, MÖ 63 yılında VI. Mithradates'in ölümüne kadar Karadeniz Havzası içinde yer alan kentlerin nümismatik buluntularında Pontos etkisi görülmektedir. Bu dönemlerde basılan posthumous sikkelerdeki¹⁹ İskendervari portrelerin de Mithradates'e ait olduğu düşünülmektedir (Price, 1968, s. 7-9).

¹⁶ Sikkeler için *bkz.* Moushmov, 1912, Tab. XXIV, 9,11; SNG Cop., Thare, No. 652-657; BMC Thrace, s. 132, No. 1-7; SNG BM Black Sea, No. 265-271; SNG Stancomb, No. 217.

¹⁷ Sikkeler için *bkz.* Moushmov, 1912, Tab. XXIV, 17; SNG BM Black Sea, No. 277-279.

¹⁸ Sikkeler için *bkz.* Moushmov, 1912, Tab. XXIV, 13-14; SNG Cop., Thare, No. 660-661; BMC Thrace, s. 133, No. 7-12; SNG BM Black Sea, No. 280-287; SNG Stancomb, No. 236-238.

¹⁹ Mithradates dönemi sikkeler için *bkz.* Callatay, 1994.

Mesambria'da Roma Dönemi'nde sikke basımı Augustus egemenliği altında, Romalıların vasal krallarından olan Thrak Kralı I. Rhoimetalkes'in (MÖ 12-MS 12) döneminde başlamıştır (RPC I, s. 321, No. 1789-1790)²⁰. Bu sikkelerin ön yüzünde Augustus başı, arka yüzlerinde I. Rhoimetalkes'in başı veya Apollon yer almaktadır. Ethnikon “MEΣAMBPIANΩN” olarak kullanılmıştır. Bu sikkelerin ardından Hadrianus dönemine kadar kentte sikke darbtı görülmemektedir (RPC III, s. 93-94). Roma Dönemi kent sikkeleri aralıklarla basılmaya devam etmiş ve II. Philippus (MS 244-249) döneminde son bulmuştur (SNG Cop., Thrace, No. 666-668). Bu dönemler arasında basılan kent sikkelerinin arka yüzlerinde; Concordia, Demeter, Hygeia, Athena Pallas, Kybele, Homonoia, Nemesis, Dikaiosyne, Artemis, Nike, Hera, Tykhe, Apollon Musagetes, Serapis, Dionysos, Zeus, Herakles, Hermes, Asklepios ve Korybantest tasvirleri kullanılmıştır (BMC Thrace, s. 133-135, No. 13-23; SNG Cop., Thrace, No. 662-668). Sikkelerde ethnikon “MEΓAMBPIANΩN, MECAMBPIANΩN veya MEΣAMBPIANΩN” olarak geçmektedir.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Mesambria kentine ait üç adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 8-10**). MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilen üç sikkenin de ön yüzlerinde cepheden sorguçlu Korint miğferi; arka yüzlerinde dümen içinde ethnikon kısaltılmış hali “META” yer almaktadır. Bu kentin en erken sikkelerinde görülen bir tiptir. MÖ 5. yüzyıl ortalarından- MÖ 4. yüzyılın ortalarına kadar kentte bu tipte gümüş ve bronz sikkeler değişmeden basılmaya devam etmiştir.

1.2.5. Perinthos-Herakleia

Perinthos²¹, günümüzde Tekirdağ ili, Marmara Ereğlisi ilçesinde bulunmaktadır. MÖ 6. yüzyılda, Propontis'in kuzey kıyısında, aralarında Bisanthe ve Selymbria'nın da bulunduğu Samos'tan gelenler tarafından bir koloni kenti olarak kurulmuştur (Sayar, 1998, s. 71). MÖ 514 - 513 yıllarında Pers egemenliği altında bulunan kent, daha sonra II. Philippos'un bölgeyi ele geçirmesi ile Makedon Krallığı'na dâhil edilmiştir (Sayar, 1998, s. 72-73).

Kentin bilinen en erken gümüş ve bronz sikkeleri MÖ 357-338 yılları arasına tarihlendirilmektedir (Schönert- Geiss, 1965, s. 14). Gümüş sikkeler Pers ağırlık

²⁰ Detaylı bilgi için bkz. Karayotov, 2009.

²¹ DNP 9 “Perinthos”, s. 574-576.

standardında didrahmi, hemidrahmi ve obol birimlerinde basılmıştır. Gümüş didrahmilerin ön yüzünde Zeus başı, arka yüzlerde birbirine dönük iki at protomu bulunmaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde ethnikon “ΠΕΡΙΝ” ile muhtemelen bir görevli adının kısaltması olan “ΚΙΣ” ve monogram yer almaktadır (Schönert-Geiss, 1965, s. 13, Taf. 1. No. 1-2). Hemidrahmi ve obollerde ön yüzde Demeter başı kullanılmıştır (Schönert-Geiss, 1965, s. 13, Taf. 1. No. 3-8). Dönemin bronz sikkelerinde Kadın başı (Kore?)- at protomları, Athena- at protomları, Hera- boğa tipli sikkeler basılmıştır.

Perinthos'ta Büyük İskender (MÖ 336 - 323) bir darphane kurmuş ve bu darphanede kendi adına sikke bastırmıştır (Sayar, 1998, s. 74; Arslan, 1999, s. 261-262). Daha sonra bölgeye hâkim olan Lysimakhos döneminde de kentte kralın adına sikke basıldığı görülmektedir (Mørkholm, 2000, s. 91)²². İskender ve Lysimakhos dönemleri ile birlikte kentin otonom sikke basımı sona ermiştir. Kent bağımsızlığını Lysimakhos'un ölümünün ardından tekrar kazanmış ve yaklaşık 300 yıl boyunca otonom statüsünü korumuştur. Bu süreçte kendi bronz sikkelerini darp etmeye devam etmiştir. Söz konusu sikke tipleri; Zeus başı- at protomları, Attika miğferli Athena başı- at protomları, Korinth miğferli Athena başı-at protomları, Korinth miğferli Athena başı-Nike, İsis-Serapis, Anubis ve Apis, Demeter-buğday başağı, Dionysos-kantharos, Apollon-tripod'dur (Schönert- Geiss, 1965, s.14).

Roma Dönemi'nde, Claudius (MS 41-54) Thrakia Bölgesi'ni MS 46 yılında ele geçirmiş ve Thrakia Eyaleti'ni kurmuştur. Bu dönemde kent, Thrakia Eyaleti'nin başkenti olmuştur (Sayar, 1998, s. 74). Perinthos'da sikke basımı Claudius (MS 41-54) döneminde başlamış ve zaman zaman kesintiler olmuşsa da Gallienus'a (MS 253-262) kadar devam etmiştir (Schönert- Geiss, 1965, s. 16; RPC I, s. 318-319). Septimius Severus (MS 193-211) döneminde MS 196 yılında Perinthos'a Neokoros unvanı verilmiştir (Schönert-Geiss, 1965, s.19; Burrell, 2004, s. 236). Neokoros unvanlı sikkeler Caracalla, Geta, Elagabalus, Severus Aleksander ve III. Gordianus dönemlerinde de basılmıştır (Schönert-Geiss, 1965, Taf. 45, No. 737; Schönert-Geiss, 1965, Taf. 54, No. 856). Perinthos sikkelerindeki tapınak tasvirleri sadece neokoros sikkelerinde görüldüğü tespit edilmiştir (Göker, 2015, s. 168). Kentte, pseudo-otonom sikkeler Claudius ve Nero dönemleri arasında basılmıştır (Schönert- Geiss, 1965, s. 24; RPC I, s. 318). Söz konusu sikkelerinin

²² Bu sikkelerin kralın hayatta olduğu dönemde mi, yoksa erken posthumus mu basıldığı kesin değildir. (Mørkholm, 2000, s. 160)

ön ve arka yüz konuları; Kent tanrıçası, Samos Hera'sı, Ariadne, Selene, Serapis, Demeter, İsis, Harpokrates, Anubis ve boğa Apis, Dionysos, Herakles, Apollon, Zeus, Helios, Hermes, Herme ve amphora, kartal, yunus, Zodiac çemberi, kerykeion ve lyre tasvirleri oluşturmaktadır (Schönert-Geiss, 1965, s. 24; RPC I, No. 1763-69). Herakles, oekist ya da kurucu olarak imparatorluk sikkelerinde saygı görmüştür. Herakles'in on iki işi bu dönemde bronz sikkelerde yoğun olarak kullanılmıştır.

Kent sikkelerinin ön yüzlerinde imparator veya aile üyelerinin portreleri yer almakta ve arka yüzlerinde İsis, Tykhe, Artemis, Nike, Serapis, Nemesis, Athena, Demeter, Herakles, Apollon, agonlar, at üzerinde imparator, gemi, aslan gibi mitolojik öğeler kullanılmıştır (BMC Thrace, s. 147). Ethnikon ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ şeklinde yazılmaktadır. MS 3. yüzyılda kentin ismi Herakleia olarak değiştirilmiştir (Sayar, 1998, s. 74). Perinthos'un III. Gordianus döneminde Ephesos, Kyzikos, Nikomedia, Smyrna kentleri ile homonia sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 192).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Roma Dönemi eyalet sikkelerinde Caracalla (MS 198-217) adına Perinthos'da basılan bir adet bronz sikke bulunmaktadır (Kat. No. 328). Sikkenin ön yüzünde "AY K M AV ANTONINEINOC KAI Π CEΠ ΓETAC KAICAP" lejantı ile solda İmparator Caracalla'nın defne çelenkli ve zırhlı büstü, sağa dönük; sağda İmparator Geta'nın sola dönük büstü tasvir edilmiştir. Büstlerin arasında yuvarlak konturmark içinde R bulunmaktadır. Arka yüzde "AKTIA ΠΥΘΙΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ", agonistik masa üzerinde iki adet ödül kupası ve içlerinde birer adet palmye dalı; masanın altında beş adet top ve bir amphora betimlenmiştir. Nümismatik verilerden Perinthos'da Severia, Philadelphia, Aktia ve Pythia gibi büyük agonların kutlandığı anlaşılmaktadır. Bu oyunlar dört yılda bir yapılmaktaydı. Birçok kentten halkın katıldığı festivallerde üzerinde AKTIA, ΠΥΘΙΑ gibi lejantlarla agonistik sahnelerin yer aldığı sikkeler basılmıştır (Schönert-Geiss, 1965, s. 46). Müze koleksiyonundaki bu sikkenin arka yüzünde Aktia, Pythia, Philadelphia festivalleri ile ethnikon ve Neokoros unvanı bir arada sikke yazıtında yer almaktadır. Neokoros ve imparatorluk tapınağı ile büyük festival oyunlarının organizasyonu birbirleri ile bağlantılıdır. Bu organizasyonlar ile bağlantılı olarak gerçekleşen yoğun nüfus sirkülasyonu için sikke basımı gerekiyordu. Bu sikkeler üzerinde de hangi agonistik festival için basıldığını belirten Aktia, Pythia, Severia gibi yazılar özellikle vurgulanmıştır.

1.3. PAPHLAGONIA BÖLGESİ

1.3.1. Amastris

Amastris²³ bugünkü Amasra'da yer alan antik yerleşmenin adıdır. Kent ile ilgili en erken bilgiler Homeros'tan edinilmektedir (Homeros, II, s. 853-855). Sesamos adıyla bilinen kent, Troialıların müttefikleri arasında sayılmaktadırlar.

Kent, Paphlagonia Bölgesi'nde Hellenistik Dönemde Pers prensesi olan Amastris tarafından kurulmuştur. Amastris, Pers kralı III. Darius'un (MÖ 336-330) erkek kardeşi Oxyathres'in kızıdır (Strabon, XII. 3. 10). İlk olarak Susa'da Büyük İskender'in kendisine eşlik eden komutanlarının Pers soylularının kızları ile evlendirildiği düğünde Krateros ile evlendirilmiştir. Daha sonra Kreteros, Antipatros'un kızı Phila ile evlenmek için Amastris'i terk etmiştir (MÖ 322) (Burstein, 1976, s. 75; Arslan, 2007, s. 13). Amastris daha sonra bir seri *staterde* adı geçen Herakleia Pontike tiranı Dionysos ile evlenmiştir. Dionysos'un ölümünden sonra ise MÖ 302 yılında Lysimakhos ile bir evlilik yapmıştır. MÖ 301 yılında gerçekleşen Ipsos Savaşı, güçlerin dengesini değiştirmiş ve Demetrios Poliorketes tarafından saldırıya uğrayan Lysimakhos, Ptolemaios'un kızı Arsinoe ile evlenmesinin yararlı olacağını düşünerek Amastris'i Sardeis'te terk etmiştir. Bunun üzerine Amastris buradan ayrılarak Dionysos'un adını devam ettirmek üzere Herakleia kentine geri dönmüş fakat kısa süre sonra da Sesamos'a yerleşmek üzere buradan da ayrılmıştır (Callatay, 2004, s. 58). Amastris, Sesamos'u çevresindeki Tion, Kytoros ve Kromna yerleşmelerini de kapsayan bir kent haline getirmiş ve bundan sonra kentin adını Amastris olarak değiştirmiştir²⁴.

Strabon (XII. 3. 10) Amastris'den “*Parthenios Irmağı'ndan sonra, ismini kurucusu olan kadından alan Amastris kentine gelinir. Burası bir yarımada üzerindedir ve iki yanında limanlar vardır.*” şeklinde bahsetmektedir. Traianus döneminde, MS 2. yüzyılda Bithynia valisi olan Genç Plinius'un imparatora yazdığı mektuplarda Amastris için zarif ve süslü bir kent olduğu ve çok uzun bir caddeye sahip olduğundan söz edilmektedir (Hill ve Crow, 1989, s. 87).

²³ DNP 1 “Amastris”, s. 573-574.

²⁴ Detaylı bilgi için bkz. Burstein, 1976, s. 79-83; Callatay, 2004, s. 58. Bir süre sonra Tion kentinin bu topluluktan ayrıldığı bilinmektedir (Strabon XII. 3.10).

MÖ 7. yüzyılda Miletos tarafından kolonileştirilen²⁵ Sesamos adıyla kentin en erken nümismatik verileri, MÖ 4. yüzyıla tarihlenen “ΣΗ-ΣΑ” lejantı ile ön yüzde Zeus ve arka yüzde Demeter tasvirlerinin yer aldığı sikkelerdir²⁶. Daha sonra kraliçe Amastris tarafından adı Amastris olarak değiştirilen kentin bu adla darp ettiği en erken gümüş sikkeler MÖ 3. yüzyıl başlarına tarihlendirilmektedir. Söz konusu bu sikkelerin ön yüzünde Pers/Phryg başlıklı sakalsız bir baş, arka yüzde bir sadak ve sadağın her iki yanında “ΑΜΑΣΤΡΙΩΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ” lejantı yer almaktadır (Callataÿ, 2004, s. 71-72, pl. 11)²⁷. Bu dönemde basılan diğer gümüş sikkelerde ise yine ön yüzünde Pers/Phryg başlıklı, defne çelenkli ve sakalsız bir baş tasvir edilmiştir (Callataÿ, 2004, s. 61)²⁸. Daha sonra ön yüzde tasvir edilen Pers başlığına sekiz ışınlı yıldız eklenmiştir²⁹. Sikkelerin arka yüzünde tahta oturan Khiton ve Peplos giyimli, başı örtülü bir tanrıça yer almaktadır. Tanrıçanın sağ elinde defne çelengi tutan Eros ve solda tahta yaslanmış şekilde bir mızrak tasvir edilmiştir. Bu sikkelerin arka yüzünde kentin adı “ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ” unvanıyla beraber “ΑΜΑΣΤΡΙΩΝ” şeklinde görülmektedir³⁰. İlerleyen dönemlerde ise unvan yerine sadece kent adı kullanılmıştır. Daha sonra bu sikkelerin arka yüzlerinde Eros tutan tanrıça artık Nike tutar şekilde görülmeye başlamıştır³¹. Bu tiplerin yanı sıra kentte ön yüzünde Attika miğferli Athena başı ve arka yüzde şimşek demeti üzerinde baykuş tasvirli bronz sikkeler de bilinmektedir. Bu bronz sikkelerde kentin adı “ΑΜΑΣΤΡΙΩΝ” şeklindedir³².

Hellenistik Dönem boyunca Pontos Krallığı hâkimiyeti altında kalan kent, MÖ 66 yılında Roma egemenliğine girmiş ve *Pontus et Bithynia* Eyaleti'nin bir parçası olmuştur (Magie, 1950, s. 189, 191, 209). Amastris, Pontos ve Paphlagonia bölgesinde Amisos ve Sinope kentlerinden sonra VI. Mithradates döneminde en yoğun bronz sikke basan kentler arasındadır (Tekin, 1999, s. 11). Amastris kentinin bu dönem sikke tasvirlerinde; Ares başı- kını içinde kılıç, Athena Parthenos başı- Medusa'yı öldüren Perseus, Dionysos başı-

²⁵ Homeros, *Ilyada*, 852; Plinius, VI. 2. 5; Strabon XII. 3. 10.

²⁶ Sikkeler için *bkz.* BMC Pontos, s. 94, No. 1; SNG BM Black Sea, No. 1354-58; SNG Stancomb, pl. XXXIV, No. 747-749.

²⁷ Sikkeler için *bkz.* SNG BM Black Sea, No. 1300-01; SNG Stancomb, No. 729.

²⁸ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop. Bosphorus, No. 244; BMC Pontos, p. 84, No. 1-4; SNG von Aulock Pontos, No.6798-6800; SNG BM Black Sea, No. 1304; SNG Stancomb, No. 728-731; Callataÿ, 2004, pl. 9-10-11.

²⁹ Sikkeler için *bkz.* SNG BM Black Sea, No. 1302

³⁰ Sikkeler için *bkz.* Sear, 1994; s. 343, No. 3669; SNG BM Black Sea, No. 1297-1299.

³¹ SNG BM Black Sea, No. 1299, No. 1302- 1305.

³² Sikkeler için *bkz.* BMC Pontos, p.84, No.4; SNG von Aulock Pontos, No. 6801-6802; SNG BM Black Sea, No. 1306-08; SNG Stancomb, No. 732.

thyrsos, Aigis- Nike, Artemis başı- kartal, Zeus başı- şimşek demeti üstünde kartal, Tykhe başı- çelenk tipleri görülmektedir. Bu tiplerde basılan sikkeler üzerinde kentın adı “AMAΣTPIENΩN, AMAΣTPEΩΣ” olarak yazılmaktadır³³.

Kentin, Roma'nın Cumhuriyet Dönemi'nde basmış olduğu Tykhe- çelenk içinde AMAΣTPEΩΣ ve Tykhe- çelenk içinde thyrsos betimli bir dizi bronz sikkeleri bulunmaktadır (RPC I, s. 355, No. 2105-06). Bu bronz sikkelerin ardından kentte uzun süre sikke darbı yapılmamış, Domitianus (MS 81-96) döneminde kentte sikke darbı tekrar başlamıştır. Bu sikkelerin arka yüzlerinde Zeus ve Dionysos betimlenmiştir. Ethnikon “AMAΣTPIANΩN” şeklindedir (RPC II, s. 113, No. 712-13). Kentte Traianus (MS 98-117) döneminde tekrar sikke darbına başlandığı görülmektedir (RPC III, s. 143). Bu sikkelerin arka yüzlerinde Ares, Zeus Stratios, Elpis, Demeter, Athena, sur taçlı Amastris büstü, Nike ve kartal tasvirleri yer alır. Ethnikon “AMACTPIANΩN” şeklinde kullanılırken nadiren de olsa “MHTPOΠOΛEITΩN” unvanıyla da sikkeler basmıştır (RPC III, No. 1198-1208).

Amastris kentinde MÖ 2. yüzyılın ilk yarısında pseudo-otonom sikkeler basılmıştır. Sikkelerde Dionysos-asma dalı ve Helios-hilal ve yıldız betimleri yer almaktadır (RPC III, No. 1210-1210). Daha sonra kentte Antonius Pius, Marcus Aurelius, Elagabalus, Maximinus, III. Gordianus, I. Philippus, Trebonianus Gallus³⁴ dönemlerinde de sikke basılmıştır. İmparator veya aile üyelerinin yer aldığı bu sikkelerin arka yüzlerinde görülen tipler; Hera, Athena, Tykhe, Artemis/Demeter, Amisos ve Amastris'in kent tanrıçaları, Maenad, Dikaiosyne, Hygieia, Nike, Nemesis, Aphrodite, Roma, Eirene, Homonoia, İsis Pharia, Zeus Stratios, Marcus Aurelius, Dioskurlar, Herakles, Serapis, Asklepios, Homer, Hermes, Poseidon, ırmak tanrısı Parthenios, ırmak tanrısı Meles, Harpokrates, Apollon, Apis, Ares, gemi pruvası, tripod, esir, koç ve kartaldır. Sikkeler de ethnikon “AMACTPIC, AMACTPIANΩN” şeklindedir (BMC Pontos, s. 85-89; Imhoof-Blumer, 1902, s. 501). Kentin Amisos ile ortak basmış olduğu sikkelerde bulunmaktadır (Rec. Gen., s. 145, No. 85).

³³ Sikkeler için *bkz.* Imhoof-Blumer, 1902, s. 501; SNG Cop., Bosphorus, pl. 7; BMC Pontos, s. 84-85, No. 5-10; SNG von Aulock Pontos, Taf. 234; SNG BM Black Sea, pl. XLIX; Tekin, 1999, s. 9-11; SNG Stancomb, pl. XXXIII; Tekin, 1999, s. 9-11.

³⁴ Sikkeler için *bkz.* RPC Online IV. I, No. 3636, 5370, 5391; RPC Online VII. II, No. 20044; RPC Online VIII, No. 27698; RPC Online IX, No. 372

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Amastris kentine ait Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen üç adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 138-140**). VI. Mithradates egemenliği döneminde basılan bu sikkeler, MÖ 85-65 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkelerin ön yüzlerinde ortasında Medusa başlı Aigis; arka yüzlerde ethnikon "ΑΜΑΣ-ΤΡΕΩΣ" ve palmye dali taşıyan Nike, sağa dönük şekilde betimlenmiştir. **Kat. No. 140**'daki sikkenin arka yüzünde solda 36 No. lu monogram ve sağda 37 No. lu monogram bulunmaktadır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre VI. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir.

1.3.2. Sinope

Ksenophon (VI, 1, 15; IV, 8, 22; V, 3, 2; 5, 3; 10), *Anabasis* adlı eserinde Sinope'nin³⁵ Miletos kolonisi olduğunu ve kendilerinin de bu bölgede koloniler kurduğunu belirtmektedir. Strabon (XII. 3. 11) da Sinope'nin Miletoslular tarafından kurulduğuna vurgu yaparak bölgesinde önemli bir kent olduğunu, uzun süre bağımsızlığı koruduğunu ve sonrasında önce Pharnakes'e ardından sırasıyla VI. Mithradates ve Romalılar'ın hâkimiyeti altına girdiğinden bahsetmektedir. Arrianus da Sinopeliler'in Miletoslular'ın kolonistleri olduğuna vurgu yaparak adını bir Amazon prensesinden aldığını ve MÖ 7. yüzyılda Miletoslular tarafından kurulduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak MÖ 5. yüzyılda kendi sikkelerini basmaya başladığını, ardından Kotyora, Kerasos ve Trapezous'da koloniler kurduğunu söylemektedir (Arslan, 2005, s. 113-114 (Arrianus)).

Sinope'nin en erken sikkeleri, Aigina ağırlık birimine göre darp edilen Arkaik stilde, ön yüzünde profilden resmedilmiş kartal başı ve altında küçük bir yunus, arka yüzde ise çift quadratum incusum bulunan gümüş³⁶ sikkelerdir (Ebcioğlu, 1974, s. 92). MÖ 5. yüzyıl sonlarından itibaren sikke tiplerinde değişiklik olmuştur. Bu yeni tipte ön yüzde Nymphe -bazen Sinope Nymphe'si diye isimlendirilen- başı, arka yüzde bir yunus üzerinde duran deniz kartalı betimlenmeye başlamıştır³⁷. Bu sikkelerde ethnikon kısaltılmış form "ΣΙΝΩ" olarak kullanılmıştır. Söz konusu sikkeler Aigina ağırlık

³⁵ DNP 11 "Sinope", s. 585-586.

³⁶Sikkeler için bkz. Kraay, 1981, No. 4-6; BMC Pontos, s. 95, No. 1-5; SNG BM Black Sea, No. 1359-1366; Sear, 1994, s. 344, No. 3687; SNG Stancomb, No. 750-751.

³⁷ Sikkeler için bkz. SNG Fitzwilliam VI, No. 1152-1160; SNG BM Black Sea, pl. LI, LII, LIII; Sear, 1994, No. 3962; Tekin, 1997, s. 116; SNG Stancomb, No. 752-777.

birimindeki (yaklaşık 6,0 gr) drahmilerdir. Erken dönem örneklerinde Nymphe başı sade iken daha sonraki sikkelerde daha süslü (gerdanlık ve küpe ile) betimlenmiştir. Bu tiplerde de arka yüzde magistrat isimleri yer almaktadır³⁸. Kentin bu tipleri taşıyan sikkeleri MÖ 4. yüzyılın büyük bir bölümünde ve 3. yüzyılın bir kısmında basılmıştır (Mørholm, 2000, s. 106).

Sinope, MÖ 375 yılında bölgeyi hâkimiyeti altına alan Pers komutanı Datames tarafından ele geçirilmiştir (Arslan, 2005, s. 114 (Arrianus)). Pers hâkimiyeti altında basılan ve MÖ 370 yılına tarihlendirilen sikkeleri üzerinde Grekçe “ΔATA, ΔATAMA” şeklinde Datames’in adının bulunduğu tipler görülmeye başlamıştır³⁹. Datames’in adının bulunduğu bu sikkelerde de ön yüzde Nymphe, arka yüzde yunus üzerinde duran deniz kartalı tasviri darp edilmeye devam etmiştir. İlerleyen dönemlerde sikke tipleri aynı kalırken arka yüzlerde Aramice yazı kullanılmaya başlamıştır⁴⁰. Bu tip sikkelerden MÖ 325 yılına tarihlendirilen Aramice harflerle, Kappadokia’nın Pers satrabı Ariarathes’in adını taşıyan Pers ağırlık biriminde gümüş sikkeler basılmıştır⁴¹. Ariarathes, MÖ 322 yılında Perdikkas tarafından ele geçirilip öldürülünceye kadar bölgede satrap olarak kalmıştır (Mørholm, 2000, s. 106). Kentin, Nymphe ve yunus üzerinde duran deniz kartalı tipli sikkelerinin basımı MÖ 3. yüzyıla kadar devam etmiştir. MÖ 3. yüzyıl sonrasında Nymphe-kalkan üzerinde kartal, Hermes-kalkan üzerinde kartal, Nymphe-pruva, Nymphe-Apollon, Apollon-tripod, Nymphe-Poseidon, Apollon-pruva ve Apollon-yunus üzerinde duran deniz kartalı tiplerinde sikkeler basılmıştır⁴². Ayrıca Sinope, Karadeniz’de MÖ 3. yüzyıl boyunca posthumous İskender sikkelerinin basımının yoğun olarak yapıldığı kentlerdendir⁴³. Kentte çok sayıda altın stater, gümüş tetradrahmiler ve drahmilerin darbı yapılmıştır. Posthumous İskender sikkeleri yerini, MÖ 225 yılında

³⁸ Sikkeler için *bkz.* BMC Pontos, s. 96, No. 11-12; s. 97, No. 13-22; SNG BM Black Sea, No. Pl. LIV; SNG Stancomb, No. 763-769.

³⁹ Datames sikkeleri için *bkz.* Ebcioğlu, 1974, s. 92; Head, 1887, s. 434 (MÖ 364-333); BMC Pontos, s. 96, No. 8 (MÖ 364-362); SNG BM Black Sea, No. 1446-1147-1447a; Tekin, 1997, s. 116; SNG Stancomb, No. 759.

⁴⁰ Sikkeler için *bkz.* BMC Pontos, s. 96, No. 9-10; SNG BM Black Sea, No. 1448-58; SNG Stancomb, No.760.

⁴¹ Sikke için *bkz.* SNG BM Black Sea, No. 1459

⁴² Sikkeler için *bkz.* SNG Delepierre, No. 2490-2492; SNG BM Black Sea, pl. LV; SNG Stancomb, No. 778-781, No. 785-790.

⁴³ Detaylı bilgi için *bkz.* Newell, 1918, s. 117-187; Price, 1991, s. 198.

Attika ağırlık standardında basılan otonom gümüş sikkelere bırakmıştır (Mørkholm, 2000, s. 153-201)⁴⁴.

MÖ 220 yılında II. Mitradates'in Sinope'ye karşı bir sefer düzenlediği düşünülmektedir (Arslan, 2007, s. 61). Fakat Rodos'un araya girmesi ile kent özgürlüğüne kavuşmuştur (Mørkholm, 2000, s. 153). Ancak Sinope, MÖ 183 yılında I. Pharnakes tarafından ele geçirilmiş ve kolonileri Kotyora ve Kerasos kentleri de alınmıştır. Bu tarihten sonra kent artık Pontos Krallığı hâkimiyetine girmiş ve başkent Amaseia'dan Sinope'ye taşınmıştır (Arslan, 2007, s. 64). Kent bu dönemde önemli bir liman ve deniz ürünleri ticaret merkezi olarak ün kazanarak gelişmiştir. MÖ 220 yılından itibaren kentte artık gümüş yerine bronzdan sikkeler basılmaya başlanmıştır.

V. Mithradates'in MÖ 120 yılında ölümünün ardından Pontos Krallığı'nın başına VI. Mithradates geçmiştir. Kentte VI. Mithradates (MÖ 120-63) döneminde de sikke darp edilmeye devam etmiştir. Pontus Krallığı hâkimiyetinde VI. Mithradates'in Roma ile yapmış olduğu savaşlar döneminde yoğun olarak darp edilen, Pontos, Paphlagonia ve Bosporus bölgelerinde bütün kentlere hâkim olan ve genel bazı tipleri bulunan sikkeler bronzdur. Bu sikkelerin arka yüzünde sikkeyi basan kentin ismi bulunmaktadır. Kentin genel olarak kullanmış olduğu tiplerin arasında⁴⁵; Ares başı-kınında kılıç, Athena Parthenos-Medusa'yı öldüren Perseus, Dionysos-thyrsos, Aigis-Nike, Zeus-şimşek demeti üzerinde kartal, Genç erkek başı (Mithras?)-sadak, Perseus-harpa, Perseus-iki pileus arasında kornucopiae, Kurt postu başlıklı kadın (Amazon?)-Nike, Artemis- tripod ve örtülü kadın başı-Apollon tasvirli sikkeler bulunmaktadır.

MÖ 70 yılında Lucullus tarafından zapt edilen Sinope, özgür bir kent statüsü elde etmiştir. MÖ 45 yılında Caesar tarafından koloni kenti unvanı verilmiştir. Sikkeler üzerinde bu unvan ilk defa Augustus döneminde görülmeye başlamıştır Kentin koloni sikkeleri Gallienus dönemine kadar darp edilmeye devam etmiştir (RPC I, s. 355). Koloni unvanı ile darp edilen en erken bronz sikkelerde imparator portreleri bulunmamaktadır. Söz konusu bronz sikkelerde Ceres başı, hilal formlu şekiller, duumviri isimleri ile saban, boğa başı, simpulum gibi figürler kullanılmıştır (RPC I, No. 2107-2111). Roma imparatorları Augustus ile Gallienus dönemleri arasında Nemesis, Tykhe, Athena, İsis,

⁴⁴ Sikkeler için *bkz.* SNG BM Black Sea, No. 1509; No. 1514; No. 1515-1517.

⁴⁵ Sikke tipleri için *bkz.* Imhoof-Blumer, 1912, s. 169-192; BMC Pontos, s. 99, No. 37-44, s. 100, No. 45-51; SNG von Aulock, Pontos, No. 6862-6870; Tekin, 1999, s.3-4, s. 9-11; SNG BM Black Sea, No. 1520-48; SNG Stancomb, No. 791- 803.

Nike, Pax, Helios, Poseidon, Romulus-Remus ve Kurt, Hermes ve kapricorn, Apollon, Asklepios, Serapis, Dionysos, Kerykeion, Dioskurlar, kanatlı Dionysos herme'si, Genius, çift süren kolonistler ve saban/pulluk, esir, kült objeleri, vazo, yıldız, hilal, altar, tapınak, balık, üstünde boğa başı bulunan insan bacağı konulu sikkeler görülmektedir⁴⁶.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Sinope kentine ait yedi adet gümüş ve 13 adet bronz olmak üzere toplam 20 adet sikke bulunmaktadır. (**Kat. No. 83-89; Kat. No. 141-153**). **Kat. No. 83-89** arasındaki sikkeler MÖ 330-300 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Bu sikkeler Pers ağırlık sisteminde siglos birimde darp edilmişlerdir. Sikkelerin ön yüzlerinde noktalı bordür içerisinde sola dönük kadın başı, öne doğru kahkül şeklinde altına sarkıtılan saç ve kulaklarında haç şeklinde üçlü damla küpesi ve başın arkasında boncuklu diadem enseye doğru sarkıtılmış, saçları sıkıca sphandone ile bağlanmıştır. Boynunda küçük yuvarlak incilerden oluşan gerdanlık mevcuttur. Kadın başının ön tarafındaki boşlukta noktalı yarım bordür ile aplustre figürüne yer verilmiştir. Bu kadın başı tasviri kataloglarda Sinope Nymphe'si olarak geçmektedir. Arka yüzde ise ethnikon “ΣΙΝΩ” ile pençeleriyle yunusu kavramış bir şekilde kanatları yukarı doğru kalkık bir deniz kartalı figürü yer almaktadır. Kartalın kanatları ile kuyruğu arasındaki boşlukta ise magistrat adları okunmaktadır. Bu grup sikkeler kentin antik dönemde en yoğun basılan tipidir.

Katalogda yer alan sikkeler arka yüzlerinde yer alan magistrat isimlerine göre farklılık göstermektedir. Sikkeler üzerinde üç adet magistrat adı Fage (ΦΑΓΕ [TA]), Theoti (ΘΕΟΤΙ) ve Agreos (ΑΓΡ[ΕΩΣ])'un isimleri okunmaktadır. **Kat. No. 83-86 arası sikkelerde** ΦΑΓΕ [TA]; **Kat. No. 87**'de ΘΕΟΤΙ; **Kat. No. 88**'da ΑΓΡ[ΕΩΣ] lejantları yer almaktadır. **Kat. No. 89**'da ise magistrat adı okunmamaktadır.

Kat. No. 141-153 arasındaki sikkeler VI. Mithradates Eupator dönemine ait bronz sikkelerdir. Sikkeler MÖ 85-65 yılları arasına tarihlenmektedir. **Kat. No. 141**'de yer alan sikkenin ön yüzünde kanatlı genç erkek başı (Perseus?), sağa dönük; arka yüzde ethnikon “ΣΙΝΩ- ΠΗΣ” ve iki pileus arasında kornukopiae bulunmaktadır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayrımına göre I. Grup içinde yer almakta ve MÖ 120-111 yıllarına tarihlendirilmektedir. **Kat. No. 142**'de yer alan sikkenin ön yüzünde Ares başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon “ΣΙΝΩ-ΠΗ[Σ]” ve kını içinde kılıç yer almaktadır.

⁴⁶ Sikke örnekleri için bkz. Head, 1887, s.435; BMC Pontos, s. 100-102; RPC I, s. 355-359; RPC II, s. 113-115; RPC III, s. 145-147.

Bu sikkelerde genel olarak sol boşlukta hilal ve yıldız yer alırken burada sikke yüzeyindeki bozulmadan dolayı bu semboller görülmemektedir. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre IV. Grup içinde yer almakta ve MÖ 111-105 yıllarına tarihlendirilmektedir. **Kat. No. 143**'de yer alan sikkenin ön yüzünde ön yüzünde Attika miğferli Athena Parthenos başı, sağa dönük; miğferinde Pegasos bulunmaktadır. Arka yüzde ethnikon “[ΣΙΝ]ΩΠΗ[Σ]” ve Perseus ayakta, sol elinde Medusa'nın başı ve sağ elinde harpa; Perseus'un ayakları önünde Medusa'nın kanatlı ve başsız gövdesi betimlenmiştir. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre IV. Grup içinde yer almakta ve MÖ 105-90 yıllarına tarihlendirilmektedir. **Kat. No. 144-153** arasındaki sikkelerin ön yüzlerinde Sikkelerin ön yüzlerinde ortasında Medusa başlı Aigis; arka yüzlerde ethnikon “ΣΙΝΩ-ΠΗΣ” ve palmiye dali taşıyan Nike, sağa dönük şekilde betimlenmiştir. Bu tip Pontos Krallığı'nın hâkim olduğu nerdeyse tüm kentler tarafından kullanılmıştır. Bu kataloglar arasında yer alan sikkelerin arka yüzlerinde sağ boşlukta yer alan monogramların farklı olması dolayısıyla ayrılmaktadır. **Kat. No. 144-147**'de sağ boşlukta 18 No. lu monogram; **Kat. No. 148-150**'de sağ boşlukta 29 No. lu monogram; **Kat. No. 151-153**'de ise sikke yüzeyinin bozulmasından kaynaklı monogramlar okunamamaktadır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre VI. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir.

1.4. BITHYNIA BÖLGESİ

1.4.1. Khalkedon

Khalkedon⁴⁷ kenti günümüzde İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında, Marmara Denizi (Propontis) kıyısında Moda Burnu üzerinde kurulmuştur (Türkoğlu, 2014, s. 26). Antik kaynaklarda kentin, Megara'dan gelen kolonistler tarafından *apoikia* olarak kurulduğundan bahsedilmektedir. Strabon (XII. 4. 2), Pontos'un ağzında, Megaralılar tarafından kurulmuş olan Kalkhedon ve Kalkhedonlular Tapınağı'ndan bahsetmiş, denizden biraz içeride bir pınar olduğunu eklemiştir. Bunun yanı sıra Strabon (XII. 3. 2.), Propontis'ten Pontos Euksenios'a, denize doğru açılınca, sol tarafta Byzantion'un, sağ

⁴⁷ DNP 6 “Khalkedon”, s. 153-155.

tarafında ise Kalkhedon'un görüleceğini yazmaktadır. Boğaz'ın sol tarafında kalan kısımların Thrakialılara ait olduğunu ve buralara "Pontos'un sol tarafındaki kısımlar" dendiğini, Kalkhedon'un ise Bithynialılara ait olduğunu söylemektedir. Thukydides (VI. 75. 1), Kalkhedon'dan Pontos'un ağzındaki Megara kolonisi olarak söz etmiştir. Herodot'tan (IV. 144) edinilen bilgilere göre ise Pers generali Megabazos, Khalkedonluların kentlerini Byzantion'dan 17 yıl önce kurduklarını öğrenmiş ve karşı kıyıda daha elverişli konumda bulunan Byzantion yerine bu kenti seçtikleri için kör olmaları gerektiğini söylemiştir. "*Kör olmasalardı, ellerinin altında bu kadar güzel yer dururken pek elverişli olmayan bu yere yerleşmezlerdi*".

Kentteki sikke darbının ilk olarak ne zaman başladığı ile ilgili kesinlik yoktur⁴⁸. Günümüze ulaşan sikkeler arasında MÖ 450- 400 yılları arasına tarihlenen gümüş sikkelerde ön yüzde sakallı bir erkek başı, arka yüzde ise dairesel incus içinde tekerlek serileri en erken örnekler olarak kabul edilmektedir. Bu sikkeler Rodos ağırlık sisteminde olup drahmi ve triobol biriminde darp edilmişlerdir. Ön yüzde yer alan genç erkek tipi Apollon, büyük birimlerdeki erkek başı Kalkhas veya Zeus şeklinde değerlendirilmektedir. Arka yüzdeki tekerlek betiminin kolları arasında kentin adının ilk dört harfi "KAΛX" veya ilk üç harfi "KAA" ve sarmaşık yapraklı olmak üzere farklı varyasyonların bulunduğu örnekler de vardır (BMC Pontos, s. 124, No. 1-3; Tekin, 1992, s. 122).

MÖ 400-350 yıllarına tarihlenen ve kentin en yaygın bulunan darpları ön yüzde buğday başağı üzerinde ayakta duran boğa betimli gümüş sikkelerdir. Bu sikkeler hem Pers/Fenike hem de Rodos/Khios ağırlık sisteminde basılmışlardır. Ön yüzde boğa üzerinde kentin ethnik adının ilk dört harfi "KAΛX", boğanın solunda sıklıkla kerykeion ve çeşitli monogramlar görülmektedir. Arka yüzde ise dört bölümlü ve içi nokta bezemeli quadratum incusum veya dört bölümlü, yel değirmeni tipinde (noktalı) incusum bulunmaktadır (BMC Pontos, s. 125, No. 4-17). Yine aynı dönemde, bu kez ön yüzde boğa protomu ve kent adı "KAΛX"; arka yüzde tarıma atıfta bulunulan üçlü başak demeti betimli bronz sikkeler de görülmektedir (BMC Pontos, s. 125, No. 18).

⁴⁸ SNG von Aulock Pontos, No. 6983'de MÖ 450-400 arasında tarihlenen bir adet elektron sikke bulunmaktadır. Bu sikke buluntu yeri İstanbul olmasından dolayı Kalkhedon kentine atfedilmiştir. Fakat bu kesin değildir (Türkoğlu, 2014, s. 145).

MÖ 3. yüzyılın 2. yarısına tarihlenen sikkelerde en önemli figür Demeter'dir. Bu gümüş sikkelerde arka yüzde omphalos üzerinde oturan ve sağ elinde ok, sol elinde yay tutan kentlin baş tanrısı Apollon yer almaktadır. Bu sikkeler tetradrahmi ve drahmi gibi büyük birimlerde basılmıştır (BMC Pontos, s. 126, No. 19-21; BMC Pontos, s. 127, No. 2-26). Arka yüzlerde kentlin adı "KAΛX veya KAΛXA" olarak yazılmıştır. Bu dönemin bronz sikke tiplerinde ise ön yüzde Apollon ve Artemis, arka yüzde "KAΛXAΔONIΩN" ethnikonu ile beraber lyre veya tripod yer almaktadır (BMC Pontos, s. 127, No. 2-26).

Kalkhedon, MÖ 270 yılında Lysimakhos'un (MÖ 360-MÖ 281) ölümünün ardından, kralın adı ve unvanı ile Attika ağırlık biriminde altın (stater/ didrahmi) ve gümüş (tetradrahmi-drahmi) sikkeler darp ettiği görülmektedir (Mørholm, 2000, s. 160). Bunların ön yüzünde Ammon boynuzlu İskender başı, arka yüzlerinde ise ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΦΟΥ lejantı ile tahtta oturan ve ileri doğru uzattığı sağ elinde Nike ve sol eli kalkana yaslı şekilde Athena tasviri yer almaktadır. Genel olarak bu sikkelerin posthumous Lysimakhoslar olduğu kabul edilir. Bu sikkelerde arka yüzde ethnikon "KAΛXAΔONIΩN" ya da boğa veya başak sembolleri kullanılmıştır (Tekin, 2012, s. 57).

Kalkhedon ve Byzantion kentleri arasında MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış ittifak sikkeleri bulunmaktadır. Bu sikkeler Poseidon-gemi pruvası, Zeus-Athena Promakhos, Demeter-Poseidon, Apollon-tripod, Athena-buğday başağı üzerinde boğa tiplerinden oluşmaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde her iki kentlin adlarını gösteren "BYZAN ve KAΛXA" lejantları yer almaktadır⁴⁹.

Augustus (MÖ 27-MS 14) döneminde, Romalılar'ın vasal krallarından olan Thrak Kralı I. Rhoimetalkes'in (MÖ 12-MS 12) Kalkhedon'da kendi adına bastırıldığı sikkeler de bulunmaktadır (RPC I, s. 323). Ön yüzde POIMHTAΛKOY lejantı ile kralın diademli portresi, arka yüzde ethnikon KAΛXAΔONIΩN ve tripod bulunmaktadır (Rec. gén, 1908, s. 298, No. 50; RPC I, No. 1783-1785). Bir diğer tipte ise ön yüzde KAΛXA veya KAΛ kent adı ile tripod, arka yüzde çelenk içinde kralın monogramı Κ yer alır (Rec. gén, 1908, s. 298, No. 49-55).

Kalkhedon'un Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri Tiberius (MS 14-37) ile başlar ve III. Gordianus (MS 238-244) dönemleri arasında darp edilir (RPC I, No. 1786; RPC

⁴⁹ Detaylı bilgi için bkz. Schönert-Geiss, 1970, s. 78-80.

Online VII. 2, No. 19672; Türkoğlu, 2014, s. 589). Anadolu'daki diğer birçok kent gibi Kalkhedon'un da sikke darbı MS 3. yüzyıl ortalarında sona ermiştir. Khalkedon'un imparatorun veya aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı sikkelerin arka yüzlerinde; Nemesis, Artemis, Homonia, Aphrodite, Tykhe, Kybele, Elpis, Herakles, Apollon, Hermes, Antinoos, tripod, buğday başağı içinde haşhaş, defne ağacı, tetrastyle tapınak, kadirga ve altar tasvirlerinden oluşur (BMC Pontos, s. 127-129). Ethnikon ΚΑΛΧΑΔΟΝΙΩΝ şeklinde yazılmıştır. Kente, MS 2. yüzyıl veya 3. yüzyıl başlarında pseudo-otonom sikkeler basılmıştır (BMC Pontos, s. 127). Bu sikkeler de Artemis- yılan, Demeter-kupa, Apollon-defne ağacı, Apollon-lyre tasvirleri kullanılmıştır (Rec. Gén., 1908, s. 298, No. 53-54; BMC s. 127, No. 27-28).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Kalkhedon basımı bir adet gümüş sikke yer almaktadır (**Kat. No. 90**). Bu gümüş sikke MÖ 340-320 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde buğday başağı üzerinde sola dönük boğa, önünde kerykeion ve monogram (belirsiz), üstte kentin adı "ΚΑΛΧ" bulunmaktadır. Arka yüzde ise içi nokta bezemeli quadratum incusum betimlenmiştir. Bu sikke Byzantion kentinde de hemen hemen aynı dönemlerde basılan gümüş sikkeler ile benzerlik göstermektedir. Her iki kentin gümüş sikkelerinde de boğa betimi yer almaktadır. Sikke tasvirlerinde görülen bu benzerlik her iki kentin Megara kolonisi olması, yakın ilişkileri ve iktisadi bir ortalığı olduğuna işaret ediyor olabilir.

1.4.2. Dia-Diaspolis

Dia, Sakarya ve Herakleia nehri arasında Hypios nehrinden 60 stadia doğuda Karadeniz kıyısında kurulmuş bir liman kentidir. Günümüzde Düzce iline bağlı Akçakoca ilçesinde bulunmaktadır. Diapolis, Antik Bithynia Bölgesi'nin bir liman yerleşimi olmasına rağmen, tüm antik metinler içinde yalnızca Marcianus'un⁵⁰ "*Periplus Maris Exteri*" isimli seyahat kitabında bahsedilmektedir (Khazdan, 1991, 1302). Bu liman MÖ 5. yüzyılda Herakleia'yı kuran kolonistler tarafından Melen Nehri kenarındaki korunaklı bir tepe üzerine kurulmuş Prusias ad Hypium kentinin limanı işlevini görmüştür (Sevin, 2001, s. 39; Zeyrek ve Çelik, 2005, s. 20).

⁵⁰ Memnon gibi Herakleia'lı olan Marcianus bir coğrafyacıdır. MS 4. yüzyılda yaşamıştır. En önemli eseri olan *Periplus Maris Exteri* dış denizlere yaptığı seyahatleri içermektedir.

Kentin VI. Mithradates Eupator döneminde bronz sikke darbu yaptığı görölmektedir. Bu bronz sikkelerde kent adı ΔΙΑΣ olarak yazılır. VI. Mithradates döneminde Pontus, Paphlagonia ve Bithynia kentlerinde ortak olarak görölen tiplerden bazılarını burada da görmekteyiz. Imhoof-Blumer (1912, s. 169-192; Ayrıca bkz. Tekin, 1992, s. 9-11) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre kentteki sikke tipleri; Zeus başı-şimşek demeti üzerinde kartal, Athena başı-Perseus, Perseus-Pegasos, Dionysos başı-thyrso ve Dionysos başı-cista mystica'dır.

Roma imparatorluk döneminde kentte sikke darbu sadece imparator Augustus döneminde yapılmıştır. Burada kent adı ΔΙΑΝΩΝ olarak yazılmıştır ve çelenk içinde magistrat adı yer almaktadır⁵¹.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Dia basımlı bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 154**). MÖ 85-65 yıllarına tarihlenen sikke VI. Mithradates dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde diademli Zeus başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon "ΔΙΑΣ" ve şimşek demeti üzerinde sola dönük kartal, sol boşlukta 38 No. lu monogram yer almaktadır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre VII. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir.

1.5. PONTOS BÖLGESİ

1.5.1. Amaseia

Amaseia⁵², İç Anadolu ve Karadeniz kıyısına geçiş rotası üzerinde, İris nehri kıyısında kurulmuştur (Erciyas, 2001, s. 129). Antik dönemde kent, tarihçi Strabon'un doğduğu yerdir (XII. 3. 15). İris (Yeşilırmak) Nehri'nin bir kolu olan Tozanlı Çayı tarafından ikiye bölünmüş kent bir vadinin içerisinde, etrafını çevreleyen dağ sıraları ile bir kale görünümünde korunaklı bir konuma sahiptir (Strabon, XII. 3. 39; Erciyas, 2001, s. 129). Amaseia, Karadeniz Bölgesi ve Orta Anadolu platosunu birbirine bağlayan bir geçit görevi görmektedir. Ayrıca Amaseia ve çevresindeki verimli toprakların bulunması da kentin öneminin artmasında önemli bir faktör olmuştur (Ireland, 2000, s. 1-2).

Amaseia, I. Mithradates'ten (MÖ 281-266) I. Pharnakes'e (MÖ 185-169) kadar olan dönem arasında Pontos Krallığı'nın başkenti olmuştur. MÖ 120 yılında VI.

⁵¹ Head, 1887, s. 440.

⁵² DNP 1 "Amaseia", s. 571-572.

Mithradates'in bölgede hâkimiyeti başlamış ve bu durum Pontos Krallığı'nın hem son hem de en parlak dönemi olmuştur. VI. Mithradates, Roma ile yapmış olduğu savaşlar sırasında askeri harcamalar için Amaseia'nın da aralarında bulunduğu 14 kentin isimlerinin yer aldığı yerel bronz sikkeler bastırmıştır. Hellenistik Dönem Pontos şehir sikkeleri Amaseia isminin yazılı olarak görüldüğü en erken kaynaklardır. MÖ 2. yüzyılın son çeyreğinde VI. Mithradates döneminde kentin adının "ΑΜΑΣΣΕΙΑΣ veya ΑΜΑΣΣΙΑ" şeklinde görüldüğü sikkeler darp edilmiştir. Dönemin sikkelerinde; Miğferli Ares başı-kını içinde kılıç, Zeus başı-şimşek demeti üstünde kartal, Helios başı-aslan ve Perseus?-iki Pileus arasında kornucopiae⁵³ betimlemeleri görülmektedir.

MÖ 37-36 yıllarında Marcus Antonius bölgenin ve bölgedeki birçok kentin hâkimiyetini yerel krallara vermiştir. MÖ 3/2'de Roma'nın Galatia eyaletine bağlanan Amaseia, bu tarihten itibaren Pontus Galaticus'un parçası haline gelmiştir (Ireland, 2000, s. 4; Burrell, 2004, s. 205, 210). Kent daha sonra Pontus Galaticus'un metropolis'i (ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΠΟΝΤΟΥ) olmuştur. Sikkelerde "ΠΡΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ ve ΝΕΩΚΟΡΩΝ" yazıtlarından anlaşılacağı üzere eyalet *koinon*'una liderlik etmiştir (Burrell, 2004, s. 207). Neokaiseria kenti ilk "Neokoros" unvanlı sikkelerini bastırduğunda Amaseia kentinde bu unvandan bahsetmeden, ancak arka yüzde tapınak betimi bulunan darplar basmıştır (Burrell, 2004, s. 210). Traianus döneminde Neokaiseria'nın erken Neokoros unvanlı sikkeleri dışında, Amaseia ile birlikte her iki şehirde sikkeleri "Neokoros, Metropolis, Pontus'un birinci kenti" unvanlarını MS 161/162'den sonra düzenli olarak kullanmaya başlatmışlardır. Amaseia'nın "Neokoros" unvanı aldığı bu tarih Marcus Aurelius (MS 161-180) dönemine denk gelmektedir. Bu sikkelerde ilk başlarda Neokoros unvanı metropolis unvanından önce "ΝΕΩΚ ΜΗΤ" şeklinde yazılmaktadır. Sikkelerin arka yüzde tapınak betimlerinden çok imparatorlar ve imparatorlar arasındaki anlaşmayı niteleyen öğeler betimlenmiştir (Burrell, 2004, s. 210)⁵⁴. Neokoros unvanı Severus Alexander (MS 222-235) dönemine kadar da sikke yazıtlarında kullanılmaya devam etmiştir (Burrell, 2004, s. 211).

⁵³Sikkeler için *bkz.* Imhoof-Blumer, 1912, s. 169-192; BMC Pontus, pl. xv; Tekin, 1999, s. 9, 10, 11; Erciyas, 2001, s. 177; SNG von Aulock Pontus, No. 6694-6695; SNG Cop., Bosphorus, No. 104-106; SNG BM Black Sea, No. 1046-1052; SNG Stancomb, No. 656-657

⁵⁴ Sikkeler için *bkz.* SNG von Aulock Pontus, No. 6699-6700; SNG Righetti, No. 543; RPC Online, IV.3, No. 5284-96, 3816, 4020, 4877-78.

Amaseia'nın, Roma İmparatorluk Dönemi'nde kent sikkelerinin basımına kesin olmamakla birlikte Caligula (MS 37-41) döneminde başladığı düşünülmektedir (RPC I, s. 548-549, No. 3571). Kesin olarak bilinen sikkeler ise Vespasianus dönemine tarihlendirilmektedir (RPC II, s. 237, No. 1630). Sikkelerde en yaygın tip Tykhe'dir. Bunun yanında kentin tasvir edildiği sikkelerde bulunmaktadır (RPC II, No. 1631; RPC Online VI, No. 6467). Kentin diğer sikke tipleri; Europa, Aphrodite, Nike, Athena, Zeus, Zeus Nikephoros, Zeus Stratios sunağı, Herakles, Asklepios, Serapis, Ares, Kerberos, Helios, Apollon, Dionysos, ırmak tanrısı Iris, tetrastyle tapınak betimleri ve sunak üzerinde yılanıdır.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde Tiberius'tan başlayarak (MS 14-37) Severus Alexander (MS 222-235) dönemine kadar Amaseia adına sikke basılmıştır. AMACIAC yazıtlı sikkeler üzerinde aynı zamanda çeşitli soyadları, tarihler ve unvanlar yer almaktadır. Bunlar AΔP (Hadriana), CEV (Severiana) ANT (Antoniniana), AΛΕΞ (Alexandriana) gibi kısaltmaların yanı sıra ΜΗΤΡΟΠΟΝΟΛΕΩΣ ΠΟΝΤΟΥ, ΠΡΩΤΗC ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ, ΝΕΩΚΡΟΝ yazılarına da sikkeler üzerinde sıklıkla rastlanılmaktadır. Kentin Ktistes'i yani kurucusu Hermes'tir. Septimius Severus'un bir sikkesi üzerinde yer alan ΕΡΜΗC ΚΤΙCΑC ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ Hermes'e Ktistes olarak saygı gösterildiğinin ifadesidir (Pekman, 1970, s. 9)⁵⁵. Kentin sikke betimlerinde Zeus Stratios önemli bir yer tutmaktadır (Ireland, 2000, s. 5). Pontos bölgesindeki Zeus Stratios (Orduların tanrısı) kültürünün Pontos kralları tarafından kurulduğu düşünülmektedir. Pontos bölgesinde özellikle kıyı kesimlerde ve Amaseia'da tapınım gören bu kült için kentte bir sunak yer almaktaydı (Şahin, 2001, s.178). Kentte yapılan çalışmalarda bölgede Yassıçal⁵⁶ beldesinde bir tepede yer alan ören yerinde Zeus Stratios'a ait bir kutsal alan lokalize edilmiştir. MÖ 81 yılında VI. Mithradates tarafından Zeus adına yaptırılmış olan bu sunak, Roma Dönemi sikkelerinde de farklı biçimlerde görülmeye devam etmiştir (Appian, Mithridateios, 66, 70). Kentte yer alan diğer tipler; Zeus Stratios için yapılmış altar, bazı sikkelerde Amaseia'nın kent görünümü, Aphrodite ve Ares, Tykhe, Asklepios, oturan Hades veya Hades ile Kerberos yer almaktadır (Arslan, 1990b, s. 77).

⁵⁵ Anadolu şehirlerinden bazılarının ktistesleri hakkında bkz. Pekman, 1970.

⁵⁶ Amasya'nın Taşova ilçesi ile bağlantısını sağlayan karayoluna 7 km ve Amasya'ya 8 km olmak üzere toplam 15 km uzaklıkta kurulmuş bir kasabadır. Detaylı bilgi için bkz. French, EA 27, 1996, 92, No: 15. 1; Cumont, 1906, s. 172-174.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Amaseia basımlı dört adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 345-348**). **Kat. No. 345-347**'de yer alan sikkeler Commodus (MS 177-192) dönemine aittir. Sikkelerin ön yüzünde “M ANTONI KOMOΔAYT” lejantı ile imparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırhlı büstü, sağa dönük; arka yüzde “ΑΔΡ [ΑΜΑCΙ ΜΗΤΡ ΝΕΩΚ] ΤΡΩ ΠΙΟΝ”, Asklepios ayakta, cepheden sola dönük, sağ elinde asa, kesimde yıl ΕΤ ΠΠΘ (=189) yer almaktadır. **Kat. No. 348**'de yer alan sikke ise Severus Alexander (MS 222-235) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde “ΑΥΤ Κ CEΥΗΡΟC ΑΛΕΞΑΝΑΙ” lejantı ile imparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırhlı büstü, sağa dönük; arka yüzde noktalı bordür içinde Zeus Stratios altarı, üzerinde kanatları açık, cepheden kartal ve kartalın üzerinde *quadriga* betimlenmiştir. Arka yüzde kentin adı ve unvanlarını belirten “ΑΔΡ CΕ ΑΑ [CΕ ΑΜΑ] CΙΑC ΜΗΤ ΠΙΟΝ” yazıtı bulunmaktadır. Kesimde sikkenin basım yılı olan ΕΤ CΑΔ (=231/232) lejantı bulunur.

Bilindiği üzere kentin yakınlarında Zeus Stratios'a ait olan bir kutsal alan bulunmaktadır. Özellikle kentin Roma Dönemi'ne ait sikkeleri üzerinde bu altarın betimlenmesi sikkelerde sıklıkla yer bulmuştur. Sikkelerde bu betimin yer alması aynı zamanda kentin dini tarihine ilişkin veriler sunması açısından da önem arz etmektedir. Zeus Stratios (Orduların Tanrısı) Pontos Krallığı döneminden itibaren Roma İmparatorluğu'nda da aynı şekilde tapınım görmeye devam etmiş olmalıdır.

1.5.2. Amisos

Amisos⁵⁷ günümüzde Samsun İli, Atakum İlçesi, Büyükoyumca Mahallesi yer alan ve Çakalca-Karadoğan Höyüğü olarak adlandırılan bölgede kurulmuştur (Şirin, 2018, s. 516). MÖ 8. yüzyılda başlayan kolonizasyon hareketleri kapsamında Miletoslular tarafından MÖ 6. yüzyılda kuruluşundan itibaren deniz ticareti, toprak zenginliği ve kara ticaret rotasının başlangıç noktasında yer almasından dolayı önemli bir ticaret merkezi olmuştur (Erciyas, 2001, s. 145). Yunanistan, Ege adaları, Yakındoğu ve Kuzey Karadeniz'deki kentlerde ele geçen sikke ve yazıtlar Amisos ticaretinin önemli bir yere sahip olduğunun göstergeleridir (Atasoy, 1994, s. 123).

Amisos'un MÖ 4. yüzyıldan itibaren 2. yüzyıl sonuna kadar kendi gümüş sikkelerini bastığı görülmektedir (Malloy, 1970, s. 3). MÖ. 4. yüzyılda basılmaya

⁵⁷ DNP 1 “Amisos”, s. 592.

başlanan gümüş sikkeler Pers ağırlık sistemindedir. Söz konusu bu gümüş sikkeler üzerinde karakteristik olarak ön yüzde sur taçlı bir kadın başı (Hera?) ve arka yüzde kalkan üzerinde cepheden kanatları açık baykuş figürü yer almaktadır (Tekin, 2003, s. 73, No. 382). Baykuşun kanatları altında magistrat isimleri yer alırken kesimde ΠΕΙΡΑ lejantı görülmektedir. Bunun yanında bu gümüş sikkeler drahmi, siglos ve yarım siglos gibi farklı ağırlıklarda darp edilmiştir⁵⁸. Amisos sikkelerindeki bu çeşitlilik kentin hem Yunanlılarla hem de iç ve doğu kentlerle olan ticaretinin göstergesidir (Wilson, 1960, s. 194). Kentin sikkelerinde görülen Peira isminin, MÖ 5. yüzyıl ortalarında gelen Atinalı kolonistler ile bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Sinope'den gelen Miletoslu bir grubun Athenotles önderliğinde Amisos'a yerleştiği ve kentin adını ΠΕΙΡΑ olarak değiştirdiği de bilinmektedir (Strabon XII. 3. 14; Tekin 1992, s. 120; Atasoy, 1994, s. 114; Erciyas, 2001, s. 145-146). Ayrıca arka yüzde betimlenen baykuş tipinin Amisos sikkeleri üzerinde kullanımı VI. Mithradates dönemine kadar devam etmiştir.

Amisos, MÖ 4. yüzyıl başlarında Kappadokia satrapı Datames tarafından ele geçirilmiş ve Pers egemenliği altına girmiştir (Atasoy, 1994, s. 114; Sekunda, 1988, s. 46). Amisos MÖ 4. yüzyılın ilk yarısında Kappadokia satraplığının bir parçası haline gelmiştir (Sekunda, 1988, s. 46). Büyük İskender'in Anadolu'ya gelişi ile birlikte Amisos'a bağımsızlık verilmiştir. Bu sırada kent otonom sikkeler basmaya devam etmiştir. MÖ 302/301 yılında I. Mithradates Paphlagonia'ya gelerek Kimita'yı almış ve kısa süre sonra Pontos Krallığı'nı kurmuştur. Amisos, Pontos Krallığı'na Ariobarzanes döneminde katılmış ve VI. Mithradates (MÖ 120-63) döneminde önemli bir liman kenti haline gelmiştir.

VI. Mithradates döneminde kentin gümüş sikke basımı sona ermektedir. Bu dönemde Pontos Krallığı'na dâhil olan kentlerde bronz sikkeler basılmaya başlanmıştır. Amisos da söz konusu dönemde bronz sikke basımına başlamıştır. VI. Mithradates döneminde Amisos, en yoğun sikke darbu yapan darphane olmuştur. Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinden ele geçen definelerden elde edilen verilere göre sikkelerin çeşit ve miktar bakımından çoğunluğunun Amisos'da darp edildiği görülmektedir (Erciyas, 2001, s. 179).

⁵⁸ Sikke örnekleri için bkz. Sear, 1979, s. 339; SNG Tübingen III, No. 2044-2045; BMC Pontos, s. 13, No. 1-5; SNG BM Black Sea, pl. XL- XLI; SNG Stancomb, pl. XXX.

VI. Mithradates döneminde Pontos Krallığı'na dâhil olan bazı darphanelerde⁵⁹ kendi yerel sikkelerinin basımına izin verilmiştir. Bu sikkelerin arka yüzlerinde kralın adı yerine kent adı kullanılmıştır. Ancak kentlerde basılan sikkelerde standartlaştırılmış bir tip görülmektedir. Bu kentlerde basılan sikkelerin tamamen aynı tiplere sahip oldukları için bir tür resmi denetim altında oldukları görülmektedir. Ayrıca bu durum bize merkezi otoritenin gücünü ve varlığını kanıtlar niteliktedir. Bu kentlerin sikke tasvirlerinde sıklıkla kullanılan birkaç tip yer almaktadır (Erciyas, 2001, s. 177); Aegis-Nike, Zeus-şimşek demeti üzerinde kartal, Ares-kını içinde kılıç, Athena-Perseus'un Medusa'yı öldürmesi ve Dionysos-thyrsos'tur.

Pontos Krallığı'nın hâkimiyetindeki kentlerin bastığı bronz sikkelerin kronolojik ve tipolojik sınıflandırması ilk kez Imhoof-Blumer tarafından oluşturulmuştur. Imhoof-Blumer sikkeleri yedi tipolojik grup ve beş kronolojik gruba ayırmıştır (Imhoof-Blumer 1912, 169-192). Imhoof-Blumer'in tarihleme metodu halen kabul görmekte birlikte son dönemlerde bu tarihlemenin dışında bazı görüşler de ortaya çıkmıştır. Son yıllarda bulunan definelerin değerlendirilmesiyle bu sikkelerin tarihleri konusunda bazı farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. (Tekin, 1999, s. 80-85; Ireland, 2000, s. 17, 18, 19)⁶⁰. Tarihleme konusunda özellikle bölgenin siyasal olayları ile sikke darbu arasında bağlantıları inceleyen Callatay, VI. Mithradates'in Roma ile mücadelelerinde gerek savaş öncesinde gerekse de savaşların ardından sikke bastırıldığını, bu sikkeler üzerinden de kendi propagandasını yürüttüğünü belirtmektedir. VI. Mithradates'in savaş dönemleri ile sikke basım politikasının ilişkili olduğunu, yapılan savaşlarda askeri masrafları karşılamaya yönelik savaşların başında ve bundan hemen önce sikke basımının gerçekleştirildiğini vurgulamaktadır (Callatay, 1987, s. 61). Sikkelerin muhtemel basım yılları askeri hareketliliğin yoğun olduğu dönemler ile ilişkilidir.

VI. Mithradates döneminde Amisos kentinde basılan bronz sikkelerde; Zeus-şimşek demeti üzerinde kartal, Ares-kını içinde kılıç, Athena-Perseus, Dionysos-thyrsos, Aigis- Nike, Deri başlıklı genç erkek başı-sadak, Perseus-harpa, Perseus-iki pileus arasında kornucopiae, Perseus-Pegasos, Amazon-Nike, Artemis-tripod, Dionysos-cista mystica, Eros (Artemis?)-geyik, Eros-sadak, Panter-cista mystica, Herakles-kını içinde

⁵⁹ Söz konusu dönemde sikke basan bazı darphaneler; Amisos, Kabeira, Komana, Pharnakeia, Sinope, Laodikeia, Trapezus, Taulara, Dias, Amaseia, Amastris, Phanagoria, Abonuteikhos, Chabakta, Dioskurias ve Gaziura.

⁶⁰ Detaylı bilgi için bkz. Price, 1968; Klein, 1969; Zograph, 1977; de Callatay, 1997.

kılıç, Artemis-baykuş, Apollon-tripod, Perseus-Aigis ve kurt postu başlıklı kadın başı-Herakles tipli sikkeler⁶¹ basılmıştır (Tekin, 1999, s. 9-11). Sikkeler üzerinde yer alan mitolojik betimlemeler Pontos Krallığı'nın kökenlerine vurgu yapan ana temaları içermektedir (Arslan, 2007, s. 123).

Amisos, MÖ 64 yılında Pompeius'un Küçük Asya'daki siyasi düzenlemeleri sırasında özgür kent statüsüne kavuşmuştur (Magie, 1950, s. 369; Kaya, 1998, s. 484). Pompeius'un MÖ 62 yılında Amisos'tan ayrılmasının ardından II. Pharnakes Kappadokia'yı işgal etmiştir. Ardından MÖ 48 yılında Amisos ve Sinope kentlerini ele geçirmiştir. Caesar tarafından tekrar bağımsızlığını kazanan kent, Marcus Antonius döneminde ise Straton adında bir tirana verilmiştir. Augustus döneminde yeniden özgür kent statüsüne sahip olmuştur. İmparator Nero (MS 54-68) ile birlikte kent Galatia Eyaleti'de, Traianus (MS 98-117) döneminde ise Galatia Eyaleti'nden ayrılarak yeni kurulan Kappadokia Eyaleti'nin bir parçası haline gelmiştir (Strabon, XII. 3. 14; Broughton, 1975, s. 589, 715; Emir, 2014, s. 21, dipnot 30).

Amisos'un Roma Cumhuriyet Dönemi sikkeleri, MÖ 1. yüzyılda Bithynia proconsüllerinden C. Caecilius Cornutus (MÖ 56) ve Sulpicius Rufus (MÖ 45) döneminde basılan sikkelerden bilinmektedir. Bu sikkelerde Roma büstü- Roma Nikephoros ve Sur taçlı kent tanrıçası-baykuş tasvirleri kullanılmıştır. Bu sikkelerde ethnikon "AMISOY" olarak görülmektedir⁶².

Roma İmparatorluk Dönemi'nde imparator veya aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı sikkeler ise İmparator Augustus'tan başlamış ve bazı dönemlerde kesintiler olmuşsa da Gallienus dönemine kadar devam etmiştir (RPC I, s. 360; SNG von Aulock Pontos, No. 6751). Söz konusu dönemlerde basılan sikkelerin arka yüz konularında; Dikaiosyne, Nike, Tykhe, Demeter, Amazon, Hygieia, Athena, Zeus, Herakles, Dionysos, Asklepios, Ares, Thermodon, Hermes, Apollon, sunak, tapınak, boğa, biga, kapricorn, baykuş, yıldız ve thyrsos betimleri görülmektedir. Kent adı sikkeler üzerinde "AMICOY, AMISOY" şeklindedir⁶³. Kentte MS 2. yüzyılda Hadrianus ve Antonius Pius dönemlerinde gümüş sikkeler de darp edilmiştir (Malloy, 1970, s. 5; Imhoof-Blumer,

⁶¹ Sikke örnekleri için bkz. SNG Cop., Bosporus, No. 132-172; SNG von Aulock Pontos, No. 6722-6730.

⁶² Sikkeler için bkz. Rec. Gen. 45; SNG Cop., Bosporus, No. 173; BMC Pontos, s. 21, No. 83; SNG von Aulock Pontos, No. 6731-6732; RPC I, No. 2143-2146.

⁶³ Sikke örnekleri için bkz. SNG Cop. Bosporus, No. 174-201; BMC Pontos, s. 21-24; SNG von Aulock Pontos, No. 6733-6751; RPC I, s. 360; RPC II, s. 115-116; RPC III, s. 147-154.

1890, s. 560-574; RPC III, No. 1245-1297). Amisos'un I. Maximinus Thrax (MS 235-238) döneminde Miletos ile homonia sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 192).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Amisos kentine ait üç adet gümüş otonom kent sikkesi ve 122 adet bronz Pontos krallık sikkesi olmak üzere toplam 125 adet sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 91-93; Kat. No. 155-276**). Tez kapsamında değerlendirilen sikkeler arasında en yoğun grup Amisos kenti sikkeleridir.

Kat. No. 91-93'te yer alan gümüş sikkeler MÖ geç 5.-erken 4. yüzyıl aralığına tarihlenmektedir. Sikkelerin ön yüzünde Hera'nın⁶⁴ stephaneli, gerdanlıklı ve küpeli başı; arka yüzde kalkan üzerinde cepheden kanatları açık baykuş figürü yer almaktadır. **Kat. No. 91-92**'de magistrat adı; sağ altta H, sol altta ΓH (Hege) yer almaktadır. **Kat. No. 93**'te ise sağda Δ- solda [I] ve buğday başağı bulunmaktadır. Kesimde bu sikkelerde okunmasa da dönemin genel sikke tipinden dolayı [ΠΕΙΡΑ] ismi yer alıyor olmalıdır. Sikkelerdeki ön yüzdeki kadın figürü ve arka yüzdeki baykuş tipi bölgede Sinope sikkeleri ile de benzerdir.

Amisos kentine ait en yoğun grubu VI. Mithradates dönemine tarihlenen 122 adet bronz sikke oluşturmaktadır (**Kat. No. 155-276**). Bu sikkelerin hepsi MÖ 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Amisos, VI. Mithradates döneminde en yoğun sikke darbı yapan kenttir. Amisos sikkelerinde Perseus, Artemis ve Zeus en çok rastlanan tiplerdendir. Katalogda Imhoof-Blumer'in tarihleme metodu esas alınmamıştır. Fakat bu çalışmada metin kısmında Imhoof-Blumer'in bu sikkeler ile ilgili görüşlerine de yer verilmiştir.

Kat. No. 155-158 aralığında yer alan sikkelerin ön yüzünde Attika miğferli Athena Parthenos başı, sağa dönük; miğferinde Pegasos bulunmaktadır. Arka yüzde ethnikon "AMI-ΣΟΥ" ve Perseus ayakta, sol elinde Medusa'nın başı ve sağ elinde harpa; Perseus'un ayakları önünde Medusa'nın kanatlı ve başsız gövdesi betimlenmiştir. **Kat. No. 155-157**'de yer alan sikkelerin arka yüzünde sol boşlukta 46 No. lu monogram, sağ boşlukta 40 No. lu monogram; **Kat. No. 158**'deki bronz sikke de ise solda 53 No. lu monogram, sağda 46 No.lu monogram yer almaktadır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in

⁶⁴ BMC Pontos, s. 13, No. 1-5 (Şehir Tykhe'si); SNG BM Black Sea, pl. XL- XLI; SNG Stancomb, pl. XXX.

tipolojik ve kronolojik ayırımına göre IV. Grup içinde yer almakta ve MÖ 105-90 yıllarına tarihlendirilmektedir.

Kat. No. 159'daki bronz sikkenin ön yüzünde kanatlı genç erkek başı (Perseus?), sağa dönük; arka yüzde ethnicon "AMI-ΣOY" ve iki pileus arasında kornukopiae yer almaktadır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre I. Grup içinde yer almakta ve MÖ 120-111 yıllarına tarihlendirilmektedir. Pileus adı verilen bu konik başlık, azat edilen kölelere giydirilirdi. Bu ikonografi krallık tarafından kısmen kentlere verilmiş olan özgürlüğü de simgeliyor olabilir⁶⁵. **Kat. No. 160-162'**daki bronz sikkelerde ön yüzde Ares başı, sağa dönük; arka yüzde ethnicon "AMI-ΣOY" ve kını içinde kılıç yer almaktadır. Bu sikkelerde genel olarak sol boşlukta hilal ve yıldız yer alırken burada sikke yüzeyindeki bozulmadan dolayı bu semboller görülmemektedir (SNG Cop. II, No. 151-156). Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre IV. Grup içinde yer almakta ve MÖ 111-105 yıllarına tarihlendirilmektedir. Savaş tanrısı Ares ve kılıç betimlemelerinin sikke üzerinde kullanımı VI. Mithradates'in bu yıllarda yapmış olduğu savaş politikası ile bağlantılı olabilir. **Kat. No. 163'**teki bronz sikkenin ön yüzünde Perseus başı, sağa dönük; arka yüzde ethnicon "AMISOY" ve su içen Pegasos, sola dönük şekilde betimlenmiştir. Arka yüzde 42 ve 43 No. lu monogramlar bulunmaktadır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre VI. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir. **Kat. No. 164-165'**teki bronz sikkelerin ön yüzlerinde ise defne çelenkli Zeus başı, sağa dönük; arka yüzlerde ethnicon "AMISOY" ve şimşek demeti üzerinde kartal, sağa dönüktür. Sol boşlukta 44 No. lu monogram yer alır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre VII. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir. **Kat. No. 166-167'**daki bronz sikkelerde ön yüzde Kurt postlu kadın (Amazon?) başı, sağa dönük; arka yüzde ethnicon "AMISOY" ve Nike, sağa dönük, sol boşlukta 45 No. lu monogram bulunmaktadır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre VI. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkeler üzerinde yer alan Amazon betiminin antik dönemde Amisos kentinde yaşadığı düşünülen Amazonlar ile ilişkili olduğu düşünülebilir.

⁶⁵ Bu kırmızı başlık, Grekçe "*pilos*" yani keçe anlamına gelen "*pileus*" denilen başlıktan türemiştir. Roma imparatorluğunda özgür bırakılan kölelerin yeni statülerini gösteren bir başlık olarak bilinir. Kölenin başı traş edilir ve bu törensel başlık giydirilirdi. (Shilliam, 1993, s. 114).

Kat. No. 168-238'deki bronz sikkeler Amisos kentinin 71 adet sikke ile en yoğun grubunu oluşturmaktadır. Sikkelerin ön yüzlerinde ortasında Medusa başlı Aigis; arka yüzlerde ethnikon "AMI-ΣOY" ve palmiye dalı taşıyan Nike, sağa dönük şekilde betimlenmiştir. Bu tip Pontos Krallığının hâkim olduğu neredeyse tüm kentler tarafından kullanılmıştır. 57 adet sikkede arka yüzde 14 farklı monogram kullanılmıştır. 15 sikkede ise arka yüzde monogramlar okunamamaktadır. **Kat. No. 168-179**'da sol boşlukta 46 No. lu monogram, sağ boşlukta 47 No. lu monogram; **Kat. No. 180- 183**'te sol boşlukta 48 No. lu monogram, sağ boşlukta 46 No. lu monogram; **Kat. No. 184-186**'da sol boşlukta 46 No. lu monogram, sağ boşlukta 40 No. lu monogram; **Kat. No. 187-189**'dasol boşlukta 46 No. lu monogram, sağ boşlukta 49 No. lu monogram; **Kat. No. 190-193**'te sol boşlukta 50 No. lu monogram, sağ boşlukta 46 No. lu monogram; **Kat. No. 194**'de sağ boşlukta 51 No. lu monogram; **Kat. No. 195-198**'de sol boşlukta 40 No. lu monogram, sağ boşlukta 46 No. lu monogram; **Kat. No. 199-208**'de sağ boşlukta 52 No. lu monogram; **Kat. No. 209-213**'te sağ boşlukta 53 No. lu monogram; **Kat. No. 214-224**'te sol boşlukta 54 No. lu monogram, sağ boşlukta 46 No. lu monogram; **Kat. No. 225-238**'deki sikkelerde ise monogramlar belirsizdir. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayrımına göre VI. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir. Mitolojide ve antik dönem ikonografisinde genel olarak Athena'nın en belirgin atribütlerinden olan Aigis ve merkezinde yer alan Medusa başı savaş ile ilişkili olarak ön plana çıkan figürlerdir. Bunun yanında zaferi temsil eden Nike figürü de bir arada kullanılmıştır. VI. Mithradates Eupator'un savaş ve mücadele içinde geçen hükümdarlık döneminde bu betimi kullanması hem dikkat çekici hem de olağan bir durumdur. Ayrıca ön yüzde Persler'in efsanevi atası (Herodot, VII, 150) Perseus tarafından öldürülmüş Medusa'nın ön plana çıkması, VI. Mithradates'in Pers soyundan gelmiş olduğuna bir atıf olmalıdır (Klein, 1969, s. 28). Ayrıca bakan kişiyi taş a çevirme ikonografisinin de etkisiyle Medusa, hem tanrılar hem de insanlar tarafından koruyucu amaç ile de kullanılan bir figür olmuştur (Uygun, 2016, s. 235). Bu tipe ait sikkelerin diğer tiplere oranla çok daha fazla oluşu askeri harcamaların yanında savaşlar esnasında propaganda aracı olarak da kullanıldığına işaret ediyor olmalıdır.

Kat. No. 239-276'de yer alan 33 adet bronz sikke Aigis-Nike tipli sikkelerden sonra ikinci en yoğun gruptur. Bu sikkelerin ön yüzünde sarmaşık çelengi ile genç Dionysos başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon "AMI-ΣOY" ile cista mystica betimlenmiştir. 28 adet sikkede üç farklı monogram kullanılmıştır. Beş adet sikke de ise

monogramlar belirsizdir. **Kat. No. 239-256**'da sol boşlukta 55 No. lu monogram, sağ boşlukta 56 No. lu monogram; **Kat. No. 257-264**'te sol boşlukta 57 No. lu monogram, sağ boşlukta 56 No. lu monogram; **Kat. No. 265-271**'de sol boşlukta 58 No. lu monogram; **Kat. No. 272-276**'da ise monogramlar okunamamaktadır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayırımına göre V. Grup içinde yer almakta ve MÖ 90-80 yıllarına tarihlendirilmektedir. VI. Mithradates daha bebekken çok yakınına bir yıldırım düşmüş ve bu olaydan sağ kurtulan kral artık Dionysos lakabıyla anılmıştır (Arslan, 2007, s. 75-76). Söz konusu sikkelerde ön yüzde yer alan Dionysos başının Mithradates'in kendi portresi olduğu da düşünülmektedir (Tekin, 1999, s. 8-9).

Pontos Krallığı'nın egemenliği altındaki diğer kentlere nazaran Amisos'da çok yoğun sikke darp edilmiştir. Bu durum VI. Mithradates'in bu kentte uzun kalmış olması ve Amisos'un diğer kentlere nazaran krallığın ticaret merkezi olmasıyla ilişkili olabilir.

1.5.3. Kabeira

Kabeira⁶⁶ kenti, Lykos (Kelkit) vadisinde Paryadres (Canik) dağlarının eteklerinde kurulmuş, bugün Tokat'ın Niksar ilçesi olarak kabul edilmektedir. Strabon (XII. 3. 31) kentten söz ederken şu açıklamaları yapar; *“Burası doğal bir şekilde sarp ve oldukça mahfuz bir kaya olup, tepesinde bol su çıkan bir kaynak, eşiginde bir nehir ve derin bir dere vardır. Üst tarafındaki kaya o kadar yüksektir ki, buraya erişilemez ve sadece, Romaluların yıkılmış oldukları hariç, diğer taraflar görkemli duvarlarla çevrilidir. Etrafi o kadar ormanlık o kadar dağlık ve susuzdur ki, 120 stadia'lık bir alan içinde düşmanın burada kamp kurmasına olanak yoktur. Mithradates'in en kıymetli hazineleri burada saklıdır”*.

Kabeira, Mithradates savaşları sonunda Pompeius tarafından bölgede yapılan idari düzenlemelere sonucunda “Diospolis” adını almıştır (Magie, 1950, s. 370-371). Roma döneminde Pythodoris tarafından bayındırlaştırılarak, kralî bir ikametgâh olarak kullanılmış ve kentin adı “Sebaste” olarak bir kez daha değiştirilmiştir. Nero döneminde (MS 54-68) yeni bir değişiklik ile kentin adı “Neokaesareia” olmuştur. Fakat Hadrianus (MS 117-138) döneminde yeniden isim değişikliğine giden bu kent kısa bir süre de olsa “Hadrianopolis” olarak adlandırılmıştır (Strabon XII. 3. 31)⁶⁷. Hellenistik ve Roma

⁶⁶ DNP 6 “Kabeira”, s. 123.

⁶⁷ Ayrıca bkz. Arslan, 2007, s. 28 (dipnot. 109).

dönemlerinde Kabeira'ya oldukça yakın bir konumda -belki de Kabeira şehri sınırları içinde- "Ameria" (Ardıçlı) olarak adlandırılan bir yerde Pharnakes'in Men tapınağı yer alıyordu (Strabon XII. 3. 31; ayrıca bkz. Olshausen ve Biller, 1984, s. 113). Burada bulunan tapınak devletinin de tıpkı Komana ve Zela'da olduğu gibi gelirleri başrahip tarafından toplanan kutsal bir arazisi bulunuyordu. Bu tapınak, Mithradates Krallığı için önemli bir kült alanıydı.

Kentte Mithradates Eupator döneminde bronz sikkeler darp edilmiştir. Bu sikkeler üzerinde ethnikon "KABHPΩN" olarak yazılmıştır. Sikke tipleri⁶⁸; Aegis kalkanı, ortasında Gorgon baş-ayakta palmiye dalı taşıyan Nike, Athena Parthenos-Perseus'un Medusa'yı öldürmesi, Ares başı-kını içinde kılıç, Perseus-harpa, Dionysos başı-thyrsos, genç erkek başı (Mithras?)-sadaktır. MÖ 65 yılında kentin adının Pompeius tarafından "Diospolis" olarak değiştirilmesinden sonra Mithradatik tiplerde bronz sikkeler basılmıştır. Bu sikkelerde ethnikon "ΔΙΑΣ"; tipler ise Zeus başı-kartal, Dionysos başı, cista mystica ve thyrsos betimleri görülmektedir (Head, 1911, s. 497). Kabeira'nın adının, imparator Nero döneminde "Neokaesareia" olarak değişmesi ile Domitianus (MS 81-96) ve Gallienus (MS 253-268) dönemleri arasında kent sikkeleri basılmıştır⁶⁹.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Kabeira kentine ait bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat No. 281**). MÖ 85-65 yıllarına tarihlenen sikke IV. Mithridates dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde ortasında Medusa başlı Aegis; arka yüzlerde ethnikon "KABHPΩN" ve palmiye dali taşıyan Nike, sağa dönük şekilde betimlenmiştir. Aegis tipli sikkeler Kabeira'nında aralarında bulunduğu Amastris, Amisos, Komana, Sinope ve Laodikeia kentlerinde VI. Mithradates döneminde yaygın olarak kullanılan sikke tipidir. Özellikle bu tipte sikkeler kralın Roma ile savaşları sırasında krallığın gücünü göstermek amacıyla basılan en yaygın tiplerdendir. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik ve kronolojik ayrımına göre VI. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir. Kabeira, Pontos Krallığı döneminde kralın hazinelerinin yer aldığı tahkimli bir kale olarak hizmet etmiştir.

⁶⁸ Sikke tipleri için bkz. Imhoof-Blumer, 1912, s. 169-192; SNG Cop., Bosporus, No. 215; SNG von Aulock Pontos, No. 6756-57; SNG BM Black Sea, pl. XLVI; Tekin, 1999, s. 9-10.

⁶⁹ Roma dönemi ile ilgili detaylı bilgi için tez içinde bkz. *Neokaiseria*, s. 50-53.

1.5.4. Komana

Literatürde genel olarak Komana⁷⁰ kenti ile ilgili vurgulanan en önemli bilgi tapınak kenti olduğudur (Broughton, 1938, s. 710; Erciyas, 2001, s. 140)⁷¹. Komana, Tokat ilinin 9 km kuzeydoğusunda, Gümenek'te Yeşilirmak'a bakan bir tepe üzerinde Nehrin daraldığı bir noktada bulunmaktadır (Strabon, XII. 2. 3; Arslan 2007, s. 27; Erciyas, 2012, s. 164). Ticaret ağının yoğun olduğu bir noktada olmasının yanı sıra kültür merkezi etrafında kurulan ekonomik ve idari sistem ile önemli bir kenttir (Kaya, 2013, s. 60).

Hellenistik Dönem'de bir tapınak devleti olan Komana'da, Ana Tanrıça Ma'ya (Strabon, XII. 3. 32) ithafen yapılmış tetrastyle bir tapınak yer almaktaydı. Kent politik anlamda Pontos Krallığı'na bağlı olmakla beraber, kutsal alanın etrafındaki arazi tapınağa aitti ve yaklaşık 6.000 tapınak hizmetkârı bulunmaktaydı. Kent hem Armenia'dan hem de çevre bölgelerden yoğun bir şekilde ziyaretçi almaktaydı (Strabon, XII.3.35; Arslan, 2007, s. 26-27; Erciyas, 2012, s.1 40).

Pontos Krallığı döneminde önemli bir konumda olan kent, Roma Dönemi'nde de bu önemini korumuş ve sikkeler üzerinde kentteki tapınak yapısına ait farklı tasvirler betimlenmiştir. Kentin ilk sikkeleri VI. Mithradates döneminde basılan bronz darplardır (RPC I, s. 361). Bu ilk sikkelerde ethnikon "KOMANΩN" şeklindedir. Kentin VI. Mithradates dönemi sikkelerinde kullanılan tipler (Imhoof-Blumer, 1912, s. 169-192; Tekin, 1999, s. 9-10.); Zeus-şimşek demeti üzerinde kartal, Athena Parthenos başı-Medusa'yı öldüren Perseus, Dionysos başı-tyrsos, Genç erkek başı, arkasında buğday başağı ve kartal- tripod ve Aigis-Nike'dir.

Pontos Krallığı'nın çöküşünün ardından MÖ 1. yüzyılın ortalarında kent Pompeius tarafından yeniden düzenlenmiş ve Arkhelaos'a bırakılmıştır. MÖ 34'te Magnopolis ile birleştirilmiş ve "Pontos Galaticus" eyaletine dâhil edilmiştir. Daha sonra MÖ 47 yılında Iulius Caesar'ın atadığı Lykomedes tarafından yönetilmiştir. Roma Dönemi'nde dini öneminden çok tarımsal üretimi ile ön plana çıkan kent hem Hierokaisareia hem de Komana olarak anılmıştır (Erciyas ve Tatbul, 2016, s. 239-240).

⁷⁰ DNP 6 "Komana", s. 672-673.

⁷¹ Sökmen, tapınak kentini tanımlarken var olması gereken 3 ana unsurdan bahseder. Bunlar; rahip olarak adlandırılan dini liderler, bu liderlere hizmet eden köleler ve tapınağa ait olup gelir getiren arazilerdir. Sayılan Bu üç özellik normal bir tapınak ile tapınak kenti arasındaki ayrımı da göstermektedir (Sökmen, 2005, s. 10; Sökmen, 2009).

Roma İmparatorluk döneminde imparator portreli sikkeler Caligula (MS 37-41) döneminden itibaren basılmaya başlamıştır. Bu sikkelerde ethnikon “KOMANΩN” şeklindedir (RPC I, s. 361-362, No. 2157-59). Kentte Tiberius, Caligula, Claudius ve Nero dönemlerinde pseudo-otonom sikkeler basılmıştır. Kentte uzun bir aradan sonra sikke basımı Nerva (MS 96-98) döneminde tekrar başlamıştır (RPC III, s. 369). Tanrıça Ma’nın tasvirleri İmparator Traianus (MS 98-117) döneminden itibaren sikkeler üzerinde görülmeye başlamıştır. Ayrıca bu sikkeler üzerinde şehrin her iki adı olan Hiorocaesareia ve Komana’nın “IEPOKAICAPEΩN KOMANEΩN” olarak yazıldığı görülmektedir (RPC III, No. 2921). Traianus dışında Ma tapınağının mimari görüntüsünün betimlendiği sikkeler Septimius Severus ve Caracalla dönemlerine aittir⁷².

Yozgat Müzesi sikke koleksiyonunda Komana kentine ait beş adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat No. 277-280; Kat. No. 349**). Bu sikkelerden dört adedi Hellenistik Dönem’e, bir adedi ise Roma Dönemi’ne tarihlenmektedir.

Kat No. 261-264 arasında yer alan sikkeler MÖ 85-65 yıllarına tarihlendirilir ve VI. Mithradates dönemine aittir. Sikkelerin ön yüzlerinde ortasında Medusa başlı Aigis; arka yüzlerde ethnikon “[KO]MANΩN ve palmye dali taşıyan Nike, sağa dönük şekilde betimlenmiştir. Arka yüzlerde, sol boşlukta 59 No. lu monogram, sağ boşlukta 46 No. lu monogram yer almaktadır. Aigis tipli sikkeler Komana’ında aralarında bulunduğu Amastris, Amisos, Kabeira, Sinope ve Laodikeia kentlerinde VI. Mithradates döneminde yaygın olarak kullanılan sikke tipidir. Özellikle bu tipte sikkeler kralın Roma ile savaşları sırasında krallığın gücünü göstermek amacıyla basılan en yaygın tiplerdendir. Bu sikkeler Imhoof-Blumer’in tipolojik ve kronolojik ayrımına göre VI. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir.

Roma Dönemine tarihlenen (**Kat. No. 349**) bronz sikke Septimius Severus’a (MS 193-211) aittir. Ön yüzünde “AY K Λ CCI CEO [YEPOC]” şeklinde lejant ve imparatorun defne çelenkli ve zırlı büstü sağa dönük tasvir edilmiştir. Arka yüzünde “[IEPOKA]ICA KO[MANE]” şeklinde lejant, tetrastyle bir tapınak, ortada kült heykeli olarak palmye dalı ve çelenk tutan Nike ve tapınağın üçgen alınlığının ortasında bir daire, kesimde tasviri yer almaktadır. Kesimde yer alan “ET BOP” (=MS 205/6) sikkenin basım

⁷² Sikkeler için bkz. Rec. Gén, No. 14-15; SNG von Aulock Pontos, No. 6774; BMC Pontos, No. 13, 28, 3.

yılıdır. Arka yüzde yer alan lejantta kentin Hierokaisareia ve Komana adlarının birlikte kullanıldığı görülmektedir.

1.5.5. Zela

Amasya'nın yaklaşık 40 km güneyinde yer alan Zela⁷³, olasılıkla Pontos Krallığı döneminde bir kent organizasyonuna sahip değildi. Strabon, (XI. 8. 4) kent için “πολισμα”⁷⁴ ifadesini kullanmakta ve erken dönemlerde bir kent değil, rahipler tarafından yönetilen bir kutsal alan olarak ön plana çıktığını aktarmaktadır (Sökmen, 2009; Arslan, 2007, s. 23).

Bu kentte Pers tanrılarında Omanus ve Anadatus tapınım görmekte ve Semiramis Tepesi üzerinde Armenialılar tarafından da kutsal sayılan bereket tanrıçası Anaitis'e ait bir tapınak bulunmaktaydı (Erciyas, 2001, s.143; Arslan, 2007, s. 22). Omanus hayvanların koruyucu tanrısıdır, Anadatus ise her iki tanrı/tanrıça ile ilişkilendirilmektedir (Strabon, XI. 512; Erciyas, 2001, s. 143). Pontos Krallığı döneminde Komana ve Ameria kentlerinde olduğu gibi Zela da özellikle dini anlamda ön planda olmuştur (Arslan, 2007, s. 29). Persler'in bereket tanrıçası Anaitis'e ait tapınakta yapılan dini ayinler sırasında, kentte çok sayıda ziyaretler yapılmış, panayırlar kurulmuştur⁷⁵. Bu ziyaretler sırasında çevre yerleşimlerden gelen çok sayıda halk ticaretin gelişmesini sağlamış ve kenti ekonomik yönden güçlü duruma getirmiştir.

Roma Dönemi'nde de Gazioura ile birlikte Tavium ve Neokaisaeria'dan Amisos'a bağlanan yol güzergâhı üzerinde olmasından dolayı kent ekonomik ve stratejik önemini korumaya devam etmiştir (Magie, 1950, s. 370)⁷⁶. Kentin, Roma İmparatorluk Dönemi sikke darbı Traianus (MS 98-117) adına basılan ve MS 113/114 tarihlerini taşıyan sikkeler ile başlamaktadır (RPC III. I, s. 372). Bu sikkelerin arka yüzlerinde Anahita-Anaitis, Zeus Epikarpios ve Asklepios Soter tasvirleri ile ethnikon “ZHΛEITΩN” yer almaktadır (RPC III. II, No. 2934-2936). Bu dönemin ardından kentte uzun süre sikke darbı yapılmadığı görülmektedir. Daha sonra Septimius Severus (MS 193-211) ve Caracalla (MS 211-217) dönemlerinde kentte bir kez daha sikke darp edilmiştir (Dalaison, 2009, No. 6-9; No. 72). Kentin, İmparatorluk Dönemi sikkelerinde Anahita-

⁷³ DNP 12.2 “Zela”, s. 726.

⁷⁴ Strabon, XII, 3. 37.

⁷⁵ Strabon, XI. 8. 4. Strabon yılda bir defa bu kentte geleneksel şenlikler yapıldığını aktarmaktadır.

⁷⁶ Detaylı bilgi için bkz. Munroe, 1901, s. 52.

Anaitis ile tanrıçanın tetrastyle veya hexastyle tapınakları, Athena, Tykhe, Zeus Epikarpios ve Helios'un tasvirleri görülmektedir. Bu sikkelerde kentnin adı “ZHΛEITΩN veya ZHΛITΩN TOY ΠION” şeklindedir.

Yozgat Müzesi'nde Zela kentine ait iki adet bronz sikke yer almaktadır (**Kat. No. 350-351**). **Kat. No. 350**'deki sikke Traianus (MS 98-117) dönemine aittir. Ön yüzünde [AYT NEP TPAIANOC] KAICAP CEB ΓEPM ΔAKIKOC, imparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırhlı büstü sağa dönük; arka yüzünde Zeus Epikarpios tahta sola dönük oturmakta, sağ elinde buğday başağı ve asa tutmaktadır. Arka yüzünde lejant “ZHΛITΩN TOY ΠION” ve “ΘEA ANAEITIC ZHΛEITΩN” (Zela'nın tanrıçası Anaitis)” şeklinde yer almaktadır. Lejantın devamında yıl “ETOYC [N (=50)]” olarak tasvir edilmiştir. Kentin ilk sikkeleri Roma Dönemi'nde Traianus'un MS 113/114 yıllarına tarihlenen sikkeleridir. Bu sikkeler de imparatorun kentte basılmaya başlanan ilk sikke grubuna girmektedir.

Kat. No. 351'de yer alan sikke ise Caracalla (MS 198-217) dönemine aittir. Bu bronz sikkenin ön yüzünde “[AY KAI M]AYPH ANT [ωNINOC]”, imparatorun defne çelenkli sağa dönük başı; arka yüzünde “[ZHΛIT]ω [N TOY ΠION]”, Anaitis'in hexastyle tapınağı tasvir edilmiştir. Kesimde yıl “CT PMR” (= 205/206) şeklindedir.

1.5.6. Neokaisareia

Neokaisareia, Strabon tarafından ilk kez Kabeira adıyla VI. Mithradates'in sarayı, su değirmeni, av sahaları, hayvanat bahçeleri ve maden yataklarının bulunduğu yer olarak belirtilmiştir (Strabon, XII. 3. 30). Strabon (XII. 3. 31) kentnin konumu hakkında bilgiler vermiş ve “*Magnopolis'ten 150 stadion daha güneyde Paryadros Dağları'nın eteklerinde İris (Yeşilirmak) ile Lykos Eupatoria (Kelkit Irmağı) nehirlerinin kesişme noktasında, bereketli Phanorea Ovası'nın girişinde*” kurulduğundan bahsetmiştir. Günümüzde kent Tokat ili sınırlarında Kelkit vadisinde, Canik Dağı'nın eteklerinde bir tepe üzerinde Niksar ilçesinde yer almaktadır (Çizmeli Ögün, 2006, s. 85).

Pompeius, MÖ 64 yılında VI. Mithradates'e karşı kazandığı zaferin ardından Pontos Bölgesini Roma topraklarına katmış ve MÖ 65 yılında kentnin adını Diospolis olarak değiştirmiştir (Strabon, XII. 3. 31; Burrell, 2004, s. 205; Erciyas, 2006, s. 45; Çizmeli Ögün, 2006, s. 84, 88; Arslan, 2007, s. 484-493). Marcus Antonius, Neokaisareia'nın da içinde bulunduğu Pontos territoryumunun büyük bir bölümünü MÖ 39'da Darius'a, MÖ 37'de ise bölgenin idaresini I. Polemon'a vermiştir. I. Polemon'un

MÖ 8 yılında ölümünün ardından bölgede karısı Pythodoris egemenliği başlamış ve kraliyet ikametgâhı olarak kullanılan kentin adı Augustus onuruna Sebaste olarak değiştirilmiştir (Strabon, XII. 3. 31; Erciyas, 2001, s. 136; Çizmeli Öğün, 2006, s. 84). MS 1. yüzyılın sonlarında isminde bir kez daha değişiklik yapılan Sebaste kenti, Neokaisareia adını almıştır (Ermiş, 2014, s. 46). Yazılı kaynaklarda Neokaisareia adı ilk kez bu isimle Plinius (VI. III. 9) tarafından kullanılmıştır⁷⁷.

Neokaisareia, Domitianus (MS 81-96) döneminden itibaren sikke basmaya başlamıştır (RPC I, s. 362, 492-493; Çizmeli Öğün, 2006, s. 109, 111). Kentin bu ilk sikkeleri MS 92/93 (=yıl 29) tarihlerini taşır ve imparatorun veya aile üyelerinin portreleri yerine tanrı/tanrıça figürleri kullanılmıştır. Traianus (MS 98-117) döneminden itibaren imparatorluk portresi bulunan sikkeleri Gallienus (MS 253-268) dönemine kadar devam etmiştir (RPC II, s. 238; Çizmeli Öğün, 2006, s. 109). İmparatorun veya aile üyelerinin portreleri bulunmayan sikkelerde⁷⁸ ön yüzde Zeus büstü, Demeter büstü, arka yüzlerde defne çelengi içerisinde kentin adı “NEOKAICAPEIAC” yer almaktadır (RPC II, No. 1634-1635).

Roma Dönemi’nde eyalet sikkeleri⁷⁹ bölgedeki kültlere, imparatorluk kültüne ve imparatorluk kültüne bağlı agnostik oyunlara atıfta bulunarak özellikle şehrin yaşamına ilişkin bilgiler veren önemli kaynaklardandır (Çizmeli Öğün, 2006, s. 117). Bu sikkelerin ön yüzlerinde imparator veya aile üyelerinin portreleri yer alır. Neokaiseria’da Traianus döneminden itibaren basılmaya başlanan bu sikkelerin arka yüzlerinde; Thyke, Athena Promakhos, Demeter, Roma, Mên Pharnaku⁸⁰, Genius, Dioskurlar, Herakles ve ırmak tanrılarının personifikasyonları yer almaktadır (Çizmeli Öğün, 2006, s. 124-129).

⁷⁷Tiberius (MS14-37) tarafından kurulan Kappadokia eyaletinden bahsederken, Neokaisareia şehrinin de bu eyaletin içinde olduğunu belirtir.

⁷⁸ Kesin olarak bilinmeyen nedenlerle bazı kentler bazı dönemlerde ön yüzde imparatorun veya aile üyelerinin portreleri yerine tanrı, tanrıça, kurucu veya meclislerini temsil eden figürlerini idealize eden başlarını sikkelerin ön ve arka yüzlerine koymuşlardır. Bu tür sikkeler nümismatik literatürde “*pseudo-otonom*” veya “*quasi-otonom*” olarak adlandırılırlar. (Tekin, 2019, s. 453). Pseudo-otonom sikkeler de eyalet darpları gibi; Augustus Dönemi’nden, Gallienus Dönemi sonlarına kadar; Kıta Yunanistan, Anadolu ve Filistin kentlerince darp edilmişlerdir. Uzun bir süre boyunca, geniş bir coğrafik alan dâhilinde basılan bu sikkeler doğal olarak çok sayıda tip ve değer birimlerine sahiptir (Detaylı bilgi için bkz. Johnston, 1985).

⁷⁹ Roma İmparatorluğu’nun egemenliği altındaki kentlerin bastığı sikkeler için farklı tanımlanmalar olsa da günümüzde “Roma Eyalet Sikkeleri” olarak kabul görmektedir. (Tekin, 2019, s. 453).

⁸⁰ *Burada Ameria kasabası denen yerde Pharnakes’in Men tapınağı da bulunur. Bu yerde çok sayıda tapınak hizmetkârı ve geliri daima başrahip tarafından toplanan kutsal arazi de vardır. Burası aynı zamanda Phrygia’da olduğu gibi Selene’nin de tapınağıdır.* (Strabon, XII. 3. 31).

Neokaisareia, Neokoros “imparator adına tapınak yaptırma” unvanını iki defa almıştır (Burrel, 2004, s. 205). Çizmeli Öğün (2006, s. 119) bu unvanı ilk olarak Hadrianus’un (MS 117-138) MS 129 bölgeye gelişinden sonra almış olduğunu fakat Marcus Aurelius (MS 161-180) dönemine kadar sikkeler üzerinde bu unvanın görülmediğini belirtmektedir. Burrel (2004, s. 206) ise ünik bir sikkeden yola çıkarak kentin Neokoros unvanını Traianus döneminde almış olduğunu öne sürmektedir. Kent, ikinci Neokoros unvanını Severus Alexander (MS 222-235) döneminde almıştır (Burrel, 2004, s. 208; Çizmeli Öğün, 2006, s. 120). Bu sikkeler MS 226/227 tarihini taşımakta ve arka yüzlerinde genellikle yan yana iki tetrastyle, nadiren pentastyle tapınak ve tapınak içinde büstler, heykeller, sunak veya bazen agonistik öğeler ile betimlenmektedir. Özellikle agonistik öğeler kentin sikkelerinde III. Gordianus döneminden itibaren yoğun olarak görülmektedir (Çizmeli Öğün, 2006, s. 119-112). Kentin metropolis unvanlı sikkeleri Septimius Severus (MS 193-211) döneminde basılan sikkelerden bilinmektedir (Çizmeli Öğün, 2006, s. 133).

Roma Dönemi’nde kentin adı “NEOK, NEOKE, NEOKAI, NEOKAIC, NEOKECE, NEOKECA, NEOKAICAPEIAC, NEOKECAPEΩN, NEOKAICAPI” olarak kullanılmıştır⁸¹. Kentin adı ile birlikte unvanları da sikkeler üzerinde yer almaktadır. Hadrianus için ΑΔ, ΑΔΡ⁸², Neokoros unvanı için NE, NEω, NEω NEωKO, Pontos birliği sikkelerinde KO ΠON, KOI ΠON, KOI ΠO, KOI ΠONT, KOI ΠONTOY, KOINO ΠONT, Metropolis unvanlı sikkelerde MH, MHT, MHTPO, MHTP, MHTPOII, MHTPOII, ikinci neokorluk unvanı için ΔIC NEΩKOP lejantları kullanılmıştır (Çizmeli Öğün, 2006, s. 129).

Yozgat Müzesi’nde Neokaisareia kentine ait iki adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 352-353**). **Kat. No. 352**’de yer alan sikke Iulia Domna (MS 193-217) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde “IO [YAIA] ΔOMNA AY” lejantı ile Iulia Domna’nın drapeli, sağa dönük büstü yer almaktadır. Arka yüzde “KOI ΠON NEO-KAI

⁸¹ Kentin adının yazılışı ile ilgili sikke örnekleri için bkz. RPC III. No. 2922; RPC Online IV.3, No. 8167; No. 5340, 10476; RPC Online VI, No. 6526, 6565, 6528; No. 6533, 6546)

⁸² İmparator Hadrianus’un (MS 117-138) 129 yılına Pontos bölgesine yapmış olduğu gezi sırasında Kelkit vadisi güzergâhını kullandığı ve bu güzergâhta bulunan yolların imparator gelmeden önce onarıldığı ve bazı şehirlerin Neokaisareia’da dâhil Hadrianopolis adını aldığı bilinmektedir. Ancak Neokaisareia adı da kullanılmaya devam etmiştir. Kentin Hadrianopolis ismini kullanmasıyla ilgili bir başka veri sikkelerdir. Marcus Aurelius, Lucius Verus, Commodus ve Septimus Severus sikkelerinde şehrin adının önünde yer alan ΑΔΡ kısaltması Hadrianopolis ismine gönderme yapıldığını işaret etmektedir. (Olshausen, 2000, s. 825; Erciyas, 2001, s. 136; Çizmeli-Öğün, 2006, s. 131 (dipnot 222).

MHTPO” lejantı ile tetrastyle tapınak cephesi, tapınak içinde kült heykeli; kesimde sikkenin basım yılı “ET PMB (=209/210)” görülmektedir. **Kat. No. 353**’deki sikke ise Caracalla (MS 198-217) dönemine aittir. Ön yüzde “AV KAI M AYPH ANTΩNINOC” lejantı ile imparatorun defne çelenkli, drapeli ve sağa dönük büstü; arka yüzde tetrastyle tapınak cephesi, tapınak içinde kült heykeli; kesimde sikkenin basım tarihi “ETP [MR] (=MS 205/206)” şeklinde bulunmaktadır.

1.5.7. Sebastopolis-Herakleopolis

Sebastopolis kenti antik dönemde Pontos Bölgesi’nde yer almaktadır. Günümüzde Tokat ilinin 68 km güneybatısında Sulusaray ilçesindedir. Kentin kuzeyinde Yozgat-Çekerek’ten başlayarak Tokat’a kadar uzanan Deveci Dağları, güneyinde Akdağlar ve doğuda Çamlıbel Dağları tarafından sınırlanan verimli bir platoda konumlanmıştır. Sulusaray, Karadeniz bölgesi ve İç Anadolu Bölgesi arasında bir geçiş rotası üzerindedir (Amandry ve Rémy, 1998, s. 5).

Eski adı Karana olan bu kent Galat Beyi Ateporix’in de başkentidir (Strabon, XII. 3. 37). Ateporix’in MÖ 32 yılındaki ölümünden sonra kent, Roma topraklarına katılarak İmparator Augustus onuruna yeniden inşa edilmiş ve Sebastopolis adını almıştır (Mitford, 1991, s. 182 – 183; Amandry ve Remy, 1998, s. 7). Sikke ve yazıtlardan bilindiği üzere kentin ikinci adı Herakleopolis’tir. İmparator Hadrianus dönemine kadar bu iki isim birlikte kullanılmıştır⁸³.

İmparatorluk döneminde kent, Traianus’tan (MS 98-117) itibaren sikke basmaya başlamıştır (Amandry ve Rémy, 1998, No. 1, 2-4; RPC III, s. 369, No. 2918-2919). *Pontos Galaticus* Eyaleti’ni Kappadokia topraklarına katan Traianus, bölge halkının Romalılaştırma merkezi olarak Sebastopolis kentini kullanmış ve kentte ilk sikke onun döneminde basılmıştır (Cumont, 1906, s. 207-208). Traianus döneminde sikkeler üzerinde kentin adı “CEBACTOΠIOΛEOC”, daha sonra ise “CEBACTOHPHIIAC, CEBACTOΠIO, CEBACTO” ve “HPAKAEOII” şeklinde görülmektedir. “HPAKAEOII” adından da anlaşıldığı gibi Herakles kentin en önemli tanrısıdır. Bu nedenle kent sikkeleri üzerinde çoğunlukla Herakles ve 12 işinin betimlendiği görülmektedir (Amandry ve Remy, 1998, s. 13). Traianus döneminde Herakles tasvirleri

⁸³ Amandry ve Remy, 1998, s. 8.

dışında aslan postu ve lobut tiplerinin bulunduğu sikkeler de basıldığı görülmektedir (Amandry ve Remy, 1998, No. 2-4). Daha sonra kentte Septimius Severus, Julia Domna, Caracalla, Geta ve son olarak Gallienus dönemlerinde sikke darp edilmiştir (Amandry ve Remy, 1998, No. 5-72). Bu dönemlerde basılan sikkelerde Herakles'in 12 işinin yanında tanrının tetrastyle bir tapınak içinde kült heykelinin bulunduğu tipler de görülmektedir. Kentte Herakles dışında Tykhe, Telephos, Pylon, Asklepios ve Zeus Pylaios tapınımları da bilinmektedir (Amandry ve Remy, 1998, s. 13).

Yozgat Müzesi'nde bu kente ait iki adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 354-355**). **Kat. No. 354**'deki sikke Septimius Severus (MS 193-211) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde “[AY KAI Λ] CEΠTI CEOYHPOC A [YT]”, imparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırlı büstü, sağa dönük; arka yüzünde “CEBAC[TOΠ HPAKAEO]”, tetrastyle planlı bir tapınak, içerisinde Herakles'in kült heykeli ve tapınağın alınlığında kapricorn tasvir edilmiştir.

Kat. No. 355'deki bir diğer sikke Gallienus (MS 253-268) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde “AV KAI ΠO ΛIK ΓAΛΛIHNOC”, imparatorun defne çelenkli, drapeli, zırlı ve sağa dönük büstü; arka yüzde tetrastyle planlı bir tapınak içerisinde, kaide üzerinde, ayakta, cepheden Herakles heykeli, sağ elinde lobut, sol elinde aslan postu tutmaktadır. Kesimde yıl “ET çZ” (=263/4) şeklindedir. Sebastoolis'in en önemli tanrısı olan Herakles kentin sikkeleri üzerinde sıklıkla tasvir edilmiştir.

1.5.8. Pharnakeia-Kerasos

Amisos'un doğusunda Sinope'nin kolonisi olan ve bu amaçla kurulan Kotyora kenti bulunmaktadır. MÖ 183 yılında I. Pharnakes Sinope'yi ele geçirir ve Kotyora (Ordu) kentini de işgal eder (Olshausen, 1974, s. 154). Kotyora halkını bu kentin doğusunda yer alan ve yine Sinope kolonisi olan Kerasos (Giresun) kentine yerleştirir. Burada kendi adını verdiği Pharnakeia⁸⁴ adında yeni bir kent kurmuştur (Strabon, XII. 3. 17; Arslan, 2007, s. 64).

I. Pharnakes, Pharnakeia kentini Hellenistik bir şehir modeline göre dizayn ettirmiş ve yine Pontos Bölgesi'ndeki şehirlerden Kotyora dışında Amisos ve Trapezus'tan getirtilen vatandaşlarla da bu kentin nüfusunu arttırmıştır⁸⁵. Amisos'tan

⁸⁴ DNP 9, “Pharnakeia”, s. 751-752.

⁸⁵ Strabon, XII. 3. 17; ayrıca bkz. Magie, 1950, s. 193; Jones, 1998, s. 171

yaklaşık 128 km uzaklıkta olan bu kent, MS 64 yılında Galatia Eyaleti'ne dâhil edilmiştir. MS 2. yüzyılın erken dönemlerinden itibaren Pharnakeia yeniden, eski adı olan “Kerasos” ismi ile anılmaya başlamıştır (Jones, 1971, s. 171).

Pharnakeia darphanesinin ilk sikkeleri MÖ 2. yüzyıl ortalarında Pontos Kralı Pharnakes tarafından kent kurulduktan sonra basılmaya başlanmıştır. Bu ilk tipte ön yüzde Zeus başı, arka yüzde ise çift hörgüçlü bir boğa (Zebu) betimlemesi yer almaktadır. Ethnikon “ΦΑΡΝΑΚΕΩΝ” şeklinde yazılmıştır (SNG Cop., Bosphorus, No. 221; BMC s. 36, No. 1). Ayrıca yine bu dönemde ön yüzde Men büstü, arka yüzde sekiz kollu bir yıldız ve aralarında kentin adının yer aldığı bronz sikkelerde bulunmaktadır (Imhoof-Blumer, 1901, s. 5).

Kent, VI. Mithradates döneminde de otonom bronz sikkeler darp etmeye devam etmiştir. VI. Mithradates döneminde Pontos krallığı coğrafyasında 12 kent sikke darbı yapıyordu. Pharnakeia dışında Amaseia, Abonutheicos, Kaberia, Khabakta, Komana, Gazioura, Laodikeia, Taulara, Amastris, Amisos, Sinope şehirlerinde de darphaneler bulunmaktaydı. Bu dönemde kentte basılan sikkelerde tipler; Athena Parthenos-Perseus'un Medusa'yı öldürmesi, Zeus başı-şimşek demeti üstünde kartal, Tykhe-elinde çelenk ve asa tutan Zeus'tur (Imhoof-Blumer, 1912, s. 169-192; Ayrıca bkz. Tekin, 1992, s. 9-11)⁸⁶. Bu sikkeler üzerinde ethnikon “ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ” olarak yer alır.

Kentin Roma Dönemi kent sikkeleri Hadrianus (MS 117-138) döneminden başlar ve Severus Alexander (MS 222-235) dönemine kadar devam eder⁸⁷. Ethnikon “ΚΕΡΑΚΟΥΝΤΙΩΝ” olarak yazılmaktadır. Bu dönemler arasında basılan sikkelerin arka yüzlerinde; Tykhe, Athena, Herakles, Poseidon, Dioynsos, Asklepios, Zeus, Apollon, Herakles, Hermes, Pan, Kent tanrıçasının personifikasyonu, gemi ve yunus betimleri yer almaktadır (Wojan, 2003, s. 268-276).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Pharnakeia basımlı bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 282**). MÖ 85-65 yıllarına tarihlenen sikke IV. Mithradates dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Zeus başı, sağa dönük; arka yüzlerde ethnikon “ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣΕ” ve şimşek demeti üzerinde kartal, sağa dönüktür. Arka yüzde sol boşlukta 60 No. lu monogram yer alır. Bu sikkeler Imhoof-Blumer'in tipolojik

⁸⁶ Ayrıca sikkeler için bkz. SNG Cop., Bosphorus, No. 222-24; SNG BM Black Sea, No. 1275; No. 1276-1286; <http://numismatics.org/collection/1944.100.41429> (Erişim tarihi: 11.09.2020.)

⁸⁷ Detaylı bilgi için bkz. Wojan, 2003.

ve kronolojik ayırımına göre VII. Grup içinde yer almakta ve MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir.

1.6. MYSIA BÖLGESİ

1.6.1. Pionia

Pionia, Anadolu'nun kuzeybatısında yer alan bir kenttir. Kentin ismi antik kaynaklarda farklı varyasyonlarla anılmaktadır. Strabon (XIII, 610) ve Pausanias (IX. 18,4) "*Pioniae*", Plinius (V. 126) ise "*Πιονία*" şeklinde ifade etmektedir. Strabon'un kentle ilgili anlatımında Mysia'da Kaikos yakınında bir yerleşim olduğu belirtilmektedir. Pausanias'a göre kent Herakles soyundan gelen Pionis tarafından kurulmuştur⁸⁸. Plinius'un anlatımlarına göre ise, Pionia'nın Andeira kentinden hemen sonra gelmektedir. Roma Dönemi'nde Adramytteion Birliği içinde yer aldığı söylenmektedir (V. 123; V. 32).

Pionia kentinin yeri tam olarak kesinlik kazanmamıştır. Kentin tam olarak nereye konumlandığı konusunda tarihsel kaynaklarda farklı tanımlar bulunmaktadır. Strabon tanımlamasında, Skepsis'ten sonra Andeira, Pionia ve Gargara kentlerinin geldiği belirtilmektedir. Bu belirlemeyi Troas'da yapmış olduğu geziler sırasında kuzeydoğudan güneybatıya doğru Skepsis-Gargara arasındaki yolculuğundan yola çıkarak yapmış olduğu düşünülmektedir (Clarke, 1888, s. 317). Hierokles'e (1967, s. 663) göre Pionia kenti, Balıkesir sınırları içerisindeki Hadriantherai, Koniosine (yeri bilinmiyor) ve Argiksa (Balıa, Pazar Köyü) arasında yer almaktadır. Pausanias'ın (IX. 18. 3) "*Pionia*" olarak adlandırdığı kentin Kaikos ırmağının kuzeyinde Mysia Bölgesi'nin bir parçası olduğunu belirtmektedir. Gerek Pausanias, Strabon gerekse de Hierokles'in tanımlamaları kentin tam olarak lokalizasyonu konusunda yeterince veri sunmamaktadır. Kimi metinlerde Mysia, kimilerinde ise Troas bölgesi içerisinde anılan Pionia'nın her iki bölgede aynı isimle anılan iki farklı kent olabileceği de öne sürülmektedir (Ruge, 1950, 1715-1717).

⁸⁸ Pausanias, IX 18, 4 "*Mysia'da Kaikos'un ötesinde, Herakles'in soyundan biri olan Pionis'in kurucusu olduğu Pioniae adında bir kent vardır. Bir kahraman olarak ona adaklar sundukları zaman mezarından dumanlar yükselir.*"

Pionia'da Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri, İmparator Hadrianus'dan başlayarak (MS 117-138) Septimius Severus (MS 193-211) dönemine kadar darp edilmiştir (Clarke, 1888, s. 319)⁸⁹. Kentte, Hadrianus döneminde pseudo-otonom sikkeler basıldığı görülmektedir. Bu sikkelerin üzerinde Tyhke-Asklepios, Tyhke-Hygieia, Athena-tetrastyle tapınak, Hermes-Herakles ve Senato-askeri giysiler içinde imparator tasvirleri ve kentin adı “ΠΙΟΝΙΤΩΝ” görülmektedir (RPC III, No. 1660-1667). Pseudo-otonom sikkeler strategos ünvanlı Louperkos ve Nikomakhos'un adlarını taşımaktadır (RPC III, s. 200).

Kentin Roma döneminde imparator veya aile üyelerinin yer aldığı sikkelerin arka yüz tiplerinde; Athena, Artemis, Asklepios (bazen Hygieia ile birlikte), Dionysos ve sıklıkla Herakles görülmektedir. Sunak üzerinde yılan, Satnioeis Irmağı tanrısı, imparatora taç takan Nike, at üzerinde imparator figürlerine de yer verilmiştir. Kentin adı “ΠΙΟΝΙΤΩΝ” veya “ΠΙΟΝΙΤΩΝ” şeklindedir⁹⁰.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Pionia kentine ait imparator Hadrianus (MS 117-138) dönemine tarihlenen bir adet bronz sikke yer almaktadır (**Kat. No. 335**). Sikkenin ön yüzünde imparatorun sağa dönük defne çelenkli büstü ve soldan sağa doğru [AYTO T] PAI [ANON AΔPIANON] lejantı görülmektedir. Arka yüzde cepheden çıplak Herakles, sağ elinde lobut ve sol elinde aslan postu tutmaktadır. Ayrıca arka yüzde ethnikon ve strategos unvanlı Neikomakhos'un adı “ΕΠΙ ΝΙΚΟ[Μ] ΠΙΟΝΙΤΩΝ” şeklinde yazılmıştır. Herakles tasvirleri kentin sikkelerinde sıklıkla kullanılan tipler arasındadır. Bu durum Pausanias'ın atıf yaptığı ve kentinde isminin esin kaynağı olan Pionis'in Herakles soyundan gelmiş olmasının bir yansıması olabilir.

1.6.2. Adramytteion

Adramytteion⁹¹, antik Mysia bölgesinde Lydialılar tarafından kurulmuş bir liman kentidir (Umar, 1980, s. 28-29; Çoruhlu-Çakır, 2005, s. 149.). Günümüzde Balıkesir, Burhaniye ilçesinin 3,5 km batısında yer alan kentin adı ilk kez Herodot'da (VII. 42, s.

⁸⁹ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Troas, No. 462-63; SNG von Aulock Troas, No. 1560-1568; RPC III, s. 200.

⁹⁰ BMC Troas, s. 78.

⁹¹ DNP 1 “Adramytteion”, s. 127-128.

532)⁹² geçmektedir. Strabon, kentin Atinalılar tarafından kolonize edildiğini ve burada bir liman ile deniz üssü bulunduğundan bahsetmektedir (XIII. 1.51).

Adramytteion'un ilk sikkeleri MÖ 4. yüzyıla tarihlenen bronz basımlardır (von Fritze, 1913, Taf. I-5, No. 4; Taf. I-6, No. 5; Sear, 1979, No. 3803). Bu bronz sikkelerin ön yüzünde cepheden Zeus başı, arka yüzlerinde kanatlı at protomu görülmektedir. Kent ethnikonu "ΑΔΡΑ veya ΑΔΡΑΜΥ" şeklindedir (von Fritze, 1913, Taf. I, No. 1-3; Sear, 1979, No. 3802). Bu dönemin bir başka tipinde ön yüzde yine Zeus başı bu kez ¾ sola dönük verilmiştir. Arka yüzlerde kentin adı "ΑΔΡΑ" ve altar üzerinde kartal veya kaya üzerinde kartal tipleri görülmektedir (von Fritze, 1913, Taf. I, No. 5-6). Kentte, MÖ 4. yüzyıl içinde satrap Orontes adına da bronz sikkeler basılmıştır. Orontes adını taşıyan sikkelerin ön yüzlerinde Zeus, arka yüzlerde satrabın adı "ΟΡΟΝΤΑ" ve kanatlı at protomu tasvir edilmiştir⁹³.

Adramytteion'da MÖ 3. yüzyılda da bronz sikke darbına devam edildiği görülmektedir. Bu bronz sikkelerde ön yüzde Apollon başı, arka yüzde iki pileus arasında kornucopiae yer almaktadır. Ethnikon "ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ" şeklindedir. Bu sikke tipinin MÖ 1. yüzyıla kadar kullanıldığı görülmektedir. VI. Mithradates'in⁹⁴ (MÖ 120-63) kentte "ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ" lejantı ile bastırılmış olduğu bronz sikkelerde de bu tip kullanılmıştır (BMC Mysia, s. 3, No. 7-9; Sear, 1979, No. 3807; SNG France V, No. 16; SNG von Aulock, Mysien, No. 1051).

Kentte, MÖ 2. yüzyılda gümüş sikke basımına başlanmıştır. Bu gümüş sikkelerin ön yüzünde Dionysos başı, arka yüzlerde sarmaşık çelengi içinde ethnikon "ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ"; Zeus başı ve şimşek demeti üzerinde kartal tipli sikkeler görülmektedir (von Fritze, 1913, Taf. I-7, No. 6; Sear, 1979, Nr. 3801). Bu dönemde basılan bronz basımlar da bulunmakla birlikte sikkelerde Zeus-süvari, Kadın başı-kalathos, Apollon-omphalos ve Athena-baykuş tasvirleri görülmektedir (von Fritze,

⁹² "...Bu kentten sonra Adramytteion kentini ve Pelags sitesi Antandros'u ele geçirerek Thebe Ovası'na girdi..."

⁹³ Pers Kralı Artaxerxes II, Büyük Satrap Ayaklanmaları (MÖ 366-360) döneminde tek başına savaş veren Autophradates'e destek vermesi için damadı Orontes'i Mysia bölgesine göndermiş, ancak Orontes bir süre sonra paralı asker toplamaya, Adramytteion, Kisthene, Lampsakhos gibi yerlerde kendi adına sikke bastırmaya başlamıştır (Bulut, 2007, s. 17-18); Sikke için bkz. SNG France V, No. 1223-1226.

⁹⁴ Roma'dan yana olduğunu ilan eden Adramyttion (Edremit), filozof Diodoros tarafından çıkarılan ayaklanma ile Mithradates'in hâkimiyetine geçmiş ve Diodoros da kente tiran olarak atanmıştır. (Sherwin-White, 1984, s. 124, 103; Arslan, 2007, s. 157)

1913, Taf. I, No. 9-15; Taf I, No. 20-24). MÖ 2. yüzyılda Adramytteion'da kistophor⁹⁵ sikkelerinin de basıldığı görülmektedir (RPC I, s. 394). MÖ 2. yüzyıldan itibaren basımına başlanan bu sikkelerin ön yüzde cista mystica, arka yüzde sadağa dolanmış iki yılan ve kentin kısaltılmış hali ile adı “ΑΔΡ” tasvir edilmiştir (von Fritze, 1913, Taf I, No. 31; BMC Mysia, s. 3, No. 5-6; SNG von Aulock Mysien, No. 1054; SNG Cop., Mysia, No. 9).

Adramytteion, Roma egemenliği altında Asia Eyaleti'ne bağlı önemli bir yargı merkezi “*Conventus*” kimliği kazanmıştır (von Fritze, 1913, s. 5; Ramsay, 1890, s. 119). Kentte Roma İmparatorluk Dönemi'nde sikke darbı Augustus (MÖ 27-MS 14) ile başlamış ve Gallienus (MS 253-268) dönemine kadar aralıklarla devam etmiştir (von Fritze, 1913, s. 197; RPC I, No. 2330, s. 394).

İmparatorluğun erken dönemlerinde İmparator Augustus yönetimi altında çok az sayıda küçük birimde sikkeler basılmıştır. Bu sikkeler üzerinde ön yüzde “ΣΕΒΑΣΤΟΣ ya da ΣΕΒΑΣΤΟΥ” lejantları ile Augustus'un portresi yer almaktadır. Arka yüzlerde ise magistrat adı “ΓΕΣΣΙΟΣ, ΓΕΣΣΙΟΥ ΧΑΡΙΔΗΜΟΥ” ile Zeus, Athena veya atlı betimlenmiştir. Kentin adı yerine monogram “ΑΡ” kullanılmıştır (RPC I, No. 2330-32). Ayrıca ön yüzde tanrıça Roma ve Senato büstlerinin yer aldığı pseudo-otonom bir sikke İmparator Augustus döneminde basılmıştır (RPC II, s. 141). Kentte uzun bir aradan sonra İmparator Domitianus (MS 81-96) yönetimi altında basılan ve bugün sadece iki örnekten bilinen nadir sikkeler bulunmaktadır. Söz konusu bu sikkelerin ön yüzünde Domitianus'un defne çelenkli başı, arka yüzde Domitia'nun büstü ve kentin adı “ΑΔΡΑ” yer almaktadır (RPC II, No. 910). Kentte sikke darbı daha sonra İmparator Traianus (MS 98-117) döneminde tekrar başlamaktadır (RPC III, s. 201, No. 1668). İmparator Hadrianus (117-138) döneminde pseudo-otonom sikkeler basılmıştır. Bu sikkeler üzerinde Athena-Zeus, Dionysos-Demeter tasvir edilmiştir. Kentin adı sikkelerin ön yüzlerinde “ΑΔΡΑΜΥΘΗΝΩΝ” şeklindedir (RPC III, No. 1671-1672; 1675-1676).

İmparatorun veya aile üyelerinin portreleri bulunan sikkelerin arka yüzlerinde: Athena, Tykhe, Nike, Demeter, Demeter Eleusinia, Homonoia, Persephone, Nympe,

⁹⁵ Bergama Krallığı'nın kontrolünde basıldıkları düşünülen kistophorlar, Bergama'nın yanı sıra krallığın egemenlik alanında bulunan Ephesos, Tralles, Adramytteion, Smyrna, Apollonis, Thyateira, Nysa, Sardeis, Stratonikeia, Apameia, Laodikeia ve Synnada gibi kentlerde basılmıştır. Kistophorlar, MÖ 1. yüzyıldan MS 2. yüzyılın içlerine kadar aynı birimde fakat farklı ön ve arka yüz tasvirleriyle Romalılar tarafından da basılmışlardır (Tekin, 2019, s. 259)

Hygieia, Dionysos, Zeus, Asklepios, Hermes, Poseidon, Telesphoros, kerykeion, tropaion atlı, askeri giysiler ile imparator ve yunus balığıdır (von Fritze, 1913, No. 101-199). Kentte Roma Dönemi'nde çeşitli kentlerle Homonia sikkeleri basılmıştır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 190). MÖ 133 yılından sonra Pergamon, MÖ 48-27 yıllarında Ephesos ve Laodikeia, Lucius Verus döneminde Mytilene, MS 217'de Caracalla döneminde tekrar Ephesos ile Homonia sikkeleri darp edilmiştir⁹⁶.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Adramytteion kentine ait üç adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 51-52; 336**). **Kat. No. 51-52**'de yer alan sikkeler MÖ 4. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bu bronz sikkelerin ön yüzlerinde defne çelenkli Zeus başı, $\frac{3}{4}$ sola dönük; arka yüzlerde kaya üzerinde kartal, sola dönük tasvir edilmiştir. Ethnikon "ΑΔΡΑΜΥ" şeklindedir. Bu sikke kentin otonom sikkeleri arasındadır.

Kat. No. 336'daki sikke Marcus Aurelius (MS 161-180) dönemine aittir. Ön yüzde "[ΑΥΤΟΚΡΑ Κ Λ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC]" lejanti ve genç Commodus'un defne çelenkli ve paludamentumlu büstü, sağa dönük betimlenmiştir. Arka yüzde at üzerinde sağ elini yukarıya kaldırmış imparator (Marcus Aurelius), sağa dönük; sağda askeri sancak ile kalkan tutan asker bulunmaktadır. Arka yüzde magistrat "[ΕΠΙ CΤΡΑ Π ΑΙ ΡΗΓΕΙΝΟΥ Β]" (P. Ai. Regeinos II (MS 177-179) ve kent adı "ΑΔΡΑΜΥΤ [ΗΝΩΝ]" şeklindedir.

1.6.3. Kyzikos

Anadolu'nun kuzeybatısında bulunan Kyzikos⁹⁷, Mysia bölgesinin önemli kentlerindedir. Strabon (XIV. 1. 6), Kyzikos'un Lampsakos'lu Anaksimenes'e göre Miletos tarafından kolonize edilmiş olduğunu aktarmaktadır. Bir Miletos kolonisi olarak kurulan kent Propontis'in güney kıyısında bir yarımada üzerinde konumlanmıştır (Tekin, 1992, s. 88). Günümüzde Balıkesir İli, Erdek İlçesi sınırlarında, Antik Arktonesos (Kapıdağ) yarımadasının Erdek ve Bandırma kara yolunun 9. kilometresinde yer almaktadır (Başaran, 1988–1989, s. 57).

Kyzikos, Mysia Bölgesi'nde en erken sikke darp eden kenttir. Kent, MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren elektron sikkeler darp etmiştir (Kraay, 1976, s. 27;

⁹⁶ Sikkeler için *bkz.* BMC Mysia, s. 7. No. 24 (Caracalla döneminde Ephesos); SNG Cop., Mysia, No. 427 (Mytilene); SNG von Aulock, Mysien, No. 3868 (Laodikeia).

⁹⁷ DNP 6 "Kyzikos", s. 1026.

Tekin, 1992, s. 88). MÖ 6. yüzyılda basımına başlanan bu sikkelerin başlıcalarını elektron stater ile hekteler oluşmaktadır. Büyük İskender dönemine kadar darp edilen Kyzikos staterleri ve hekteleri, Pers dareikosları ile beraber antik dönemde önemli bir yer tutmaktaydı. Kentin elektron sikkeleri Batı Anadolu dışında Bulgaristan, Romanya, Karadeniz ve Kırım gibi geniş bir coğrafyaya yayılmıştır (Tekin, 1992, s. 89; Mildenberg, 1995, s. 3). Ayrıca bu sikkeler Atina'da da tanınıyordu. MÖ 445-404 arası Attika yazıtlarında bu staterlerden sıklıkla bahsedilmektedir (Greenwell, 1887, s. 17; Carradice ve Price, 2001, s. 83). Ksenophon'da⁹⁸ askerlere maaşlarının Kyzikos staterleri ile ödeme yapılacağı vaat edilmiştir. Antik dönemde “*Kyzikene staterleri*” olarak bilinen bu staterlerin ön yüzlerinde 200 farklı tip kullanılmıştır⁹⁹ (Tekin, 1992, s. 88; Mildenberg, 1994, s. 7).

Kyzikos, MÖ 6. yüzyılın ilk çeyreğinden 4. yüzyıl sonlarına kadar süren elektron sikke basımı döneminde, yalnızca Phokai standardını kullanmıştır (Greenwell, 1887, s. 13). Bu birimler; stater, hekta veya altılık, yarım hekta ya da on ikide biridir. Staterler bazen 2,52 grama kadar yükseltilmiştir. Fakat ortalama ağırlık 2,48 gr, hekta 41 gr on ikiliklerin 20 gr olarak basıldığı görülmektedir (Greenwell, 1887, s. 14). Bu elektron sikkelerin başlıca tipleri; Athena, Nereid, Nike, Aphrodite, Kybele, Zeus Ammon, Diskobolos?, Herakles, Apollon, Orestes, Dionysos, Kabeiros, Helios, Eros, Satyr, Kentauros, Gorgon, Kerberos, Pegasos, Khimera, sfenks, griphon, horoz, kartal, keçi, ton balığı, koç, köpek, at, geyik, kanatlı domuz, kanatlı yunus, kanatlı ton balığı, aslandır¹⁰⁰. Bu sikkelerde ethnikon bulunmamakla (Carradice ve Price, 2001, s. 111) birlikte her zaman ton balığına yer verilerek basım yeri belli edilmiştir. Kentin, MÖ 6. ve 5. yüzyıllarda basmış olduğu gümüş sikke sayısı çok azdır (Greenwell, 1887, s. 13; Tekin, 1992, s. 88). Bunun yanında elektron sikkelerin basımı MÖ 5. yüzyıl boyunca kesintisiz devam etmiştir. MÖ 4. yüzyılda, üzerinde ethnikon bulunmayan elektron sikkelerle birlikte, üzerinde ethnikon bulunan gümüş sikkeler basılmıştır (Carradice ve Price, 2001, s. 111).

⁹⁸ “*Size söz veriyorum, denize açılırsanız önümüzdeki ayın birinde her birinize birer Kyzikos stateri vereceğim...*” (5.6.23). “*Askerler, emrimde savaşmanızı istiyorum. Erlere birer kyzikenos, yüzbaşı ve generallere daha uygun bir maaş vereceğimi vaat ediyorum...*” (7.3.10)

⁹⁹ Detaylı bilgi için bkz. Fritze, 1912; Fritze, 1914; Fritze 1917; Regling, 1931.

¹⁰⁰ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Mysia, No. 35-44; Head, 1911, s. 524-526; von Fritze, 1912, Taf. I-VI, No. 1-38; SNG von Aulock Mysien, No. 1165-1212; BMC Mysia, s. 12-34; Greenwell, 1887, s. 45- 125.

Daskyleion'un Pers satrabı Pharnabazos (MÖ 413–370), MÖ 395 yılı civarında gümüş sikke basmak için Kyzikos darphanesini kullandığı görülmektedir. Bu gümüş tetradrahmilerin ön yüzünde satrabın portresi ve adı, arka yüzlerde gemi pruvası altında ton balığı¹⁰¹ görülmektedir (Carradice ve Price, 2001, s. 111). Bu gümüş sikkeler Pers satraplarının ilk portrelerinin görüldüğü örneklerdir (Atlan, 1976, s. 10; Kraay, 1976, s. 258; Atlan, 1993, s. 21; Carradice ve Price, 2001, s. 95).

MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğinde Kyzikos, Byzantion, Ephesos, Iasos, Samos, Knidos ve Rodos kentlerinin de aralarında bulunduğu, Batı Anadolu'da kurulan bir birliğin üyesi olarak sikkeler basılmıştır. Kentin ΣYN birliğinin bir üyesi olarak gümüş basımları bulunmaktadır (Kraay, 1976, s. 263; Tekin, 1992, s. 89). Bu sikkelerde arka yüzde her kent kendi amblemini kullanmıştır. Kyzikos sikkelerinde bir aslan başı ile birlikte ton balığı betimlenmiştir (Tekin, 1992, 126; Carradice ve Price, 2001, s. 57).

MÖ 3. yüzyılda Anadolu'nun batısında pek çok kentte posthumous İskender sikkeleri basılmaya başlanmıştır. Üzerlerinde sürekli olarak uzun bir meşalenin yer aldığı bir dizi İskender tetradrahmisi, Kyzikos'a atfedilmektedir (Price, 1991, No. 1339-1341; Mørkholm, 2000, s. 154). MÖ yaklaşık 220 yılında posthumous Lysimakhos sikkeleri özellikle de tetradrahmileri 200'den fazla darphanede basılmıştır. Bu darphaneler arasında Kyzikos'ta da bu serilerin basıldığı görülmektedir (Mørkholm, 2000, s. 162).

MÖ 400'den Roma İmparatorluk dönemine kadar basılan otonom gümüş sikkelerde örtülü Kore Soteria başının yer aldığı sikkeler yoğunluktadır. MÖ 400-330 yılları arasında Kore'nin başı, uzun bir küpe ile saçları ensede topuz yapmış şekilde işlenmiştir. Arka yüzlerinde aslan başı, ton balığı, bucranium, yıldız, balık, baykuş gibi figürler kullanılmıştır. Bu sikkelerin ön yüzünde tetradrahmilerde¹⁰² “ΣΩTEIPA (Soteira= Kurtarıcı)”, drahmilerde¹⁰³ “ΣΩTEI” lejantları bulunmaktadır. Arka yüzlerde ethnikon kısaltılmış hali ile “KYZI” olarak görülmektedir¹⁰⁴. MÖ 330-280 yıllarına tarihlenen Kore tipli tetradrahmi ve drahmilerde Kore başı sola dönük “ΣΩTEIPA” lejantı ile tasvir edilmiştir. İlk başlarda ton balığı tetradrahmilerde hem ön hem de arka yüzlerde

¹⁰¹ Sikkeler için *bkz.* BMC Mysia, s. xxv; SNG von Aulock Mysien, No. 1216.

¹⁰² Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Mysia, No. 53; SNG von Aulock Mysien, No. 1217, No. 7339-7345; BMC Mysia, s. 36, No. 124-130.

¹⁰³ *Drahmi* birimindeki sikkeler örnekleri için *bkz.* SNG Cop., Mysia, No. 54; SNG von Aulock Mysien, No. 1221; SNG France V, No. 408

¹⁰⁴ Sikkeler örnekleri için *bkz.* SNG Cop., Mysia, No. 53-54; SNG von Aulock Mysien, No. 1221, 1217, 7339-7345; BMC Mysia, s. 36 No. 124-131; SNG France V, No. 408.

kullanılmıştır. Daha sonra Kore'nin boynunun altına yerleştirilmiştir¹⁰⁵. Arka yüzlerde omphalos üzerinde Apollon ve ethnikon "KYZI" görülmektedir. Bu dönemde yine aynı ön yüz tipine sahip sikkelerin arka yüzlerinde aslan başı, ton balığı, horoz gibi figürlerde yer almıştır. Ethnikon bazen "KYZIKHNΩN" olarak görülmektedir (BMC Mysia, s. 36, No. 132-133). Daha sonra MÖ 2. yüzyıl ortalarından 1. yüzyıl ortalarına kadar olan son otonom sikkelerde Kore artık başı meşe yaprakları ile süslü bir çelenk ile sağa dönük şekilde tasvir edilmiştir¹⁰⁶. Arka yüzlerde meşe çelengi içinde meşale ve ethnikon "KYZIKHNΩN", meşe çelengi içinde ton balığı ve ethnikon "KYZI" yer almaktadır. Kyzikos'un bronz sikkelerinde görülen tipler gümüş sikkeler ile aynıdır. Kore Soteria tipi halen devam etmekte olup Athena ve Apollon'un kullanılmış olduğu tiplerde bulunmaktadır (BMC Mysia, s. 38-40, No. 147-167).

Kyzikos'un Roma Dönemi sikkeleri İmparator Augustus (MÖ 27-MS 14) ile İmparator II. Claudius (Gothikus) (MS 268-270) dönemleri arasında darp edilmiştir (BMC Mysia, s. 59, No. 289; RPC I, No. 2243-2246). Kentte, MS 1. yüzyılda basılan bronz pseudo-otonom sikkeler bulunmaktadır. Bu sikkelerde ön yüzde Kore Soteria ve Apollon, arka yüzlerde kerkykeion, meşale, lyre, kithara tasvirleri bulunmaktadır¹⁰⁷. Ayrıca MS 1.-3. yüzyıl arasına tarihlenen bir dizi pseudo-otonom sikkeler de vardır ve bu sikkelerin birçoğu Neokoros unvanı taşımaktadır (BMC Mysia, s. 41-46; RPC I, s. 382).

MS 2. yüzyıldan itibaren tek bir istisna dışında Roma Dönemi sikkelerinde Kore Soteria ve kurucu kral Kyzikos'un tasvirlerinin ön planda olduğu görülmektedir. Tek bir örnekte ise Hermes¹⁰⁸ ön yüzde tasvir edilmiştir. Kore Soteria tasvirlerine çoğunlukla "KOPH ΣΩTEIPA ve KOPH ΣΩTEIPA KYZIKHNΩN (=Kore Soteira Kyzikenlilerin Tanrıçası)" lejantı eklenmiştir (Martin, 2003, s. 120). Kurucu kral Kyzikos'un¹⁰⁹ tasvir edildiği bronz sikkelerde ise ön yüzde kralın sakallı ve diademli başı ile KVZIKOC lejantı yer almaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde Diota, Zeus, Poseidon, Ares, Hephaistos,

¹⁰⁵ Sikkeler örnekleri için bkz. SNG von Aulock Mysien, No. 1225, 7352; BMC Mysia 132; SNG France V, No. 413, 415, 417.

¹⁰⁶ Sikkeler örnekleri için bkz. SNG Cop., Mysia, No. 66; SNG von Aulock Mysien, No. 1232; BMC Mysia, No. 146; SNG France V, No. 449.

¹⁰⁷ RPC I, No. 2239-2242; von Fritze, 1912; 12-15, grup IV'de bu sikkeler bulunmaktadır.

¹⁰⁸ Bu sikke için bkz. BMC Mysia, s. 44. No. 196.

¹⁰⁹ Kyzikos kenti, adını kurucusu ve ilk kralı Kyzikos'dan almış ve kentin bu adı alışı ve Kyzikos'un efsanesi, Argonautlar seferi ile ilgili bir mitosa dayanmaktadır. Antik kaynaklara göre kentin ilk sakinleri, Thessalia bölgesinden buraya gelen Dolionlar'dır. Kral Kyzikos'da bu halkın lideridir. (Pekman, 1970, s. 23; Erhat, 2011, s. 189)

Nemesis, kapricorn, meşale, leylek, ton balığı, Oinokhoe, yer almaktadır. Ethnikon “KYZI, KYZIKHNΩN veya KVZIKHN” olarak yazılmaktadır (BMC Mysia, s. 42-43).

Kyzikos, Roma'nın bir garnizonu olarak çok miktarda eyalet sikkeleri basan önemli kentlerden biridir. Roma Dönemi'nde basılan kent sikkelerinde ön yüzde imparator ya da imparatoriçe portrelerine yer verilmiştir. Söz konusu bu bronz sikkelerin arka yüzlerinde; Demeter, Tykhe, Artemis, Aphrodite, Nike, Kore Soteira, Athena, Artemis, Dionysos, Asklepios, Apollon, Zeus, Antinoos, Kyzikos, kerykeion, meşale, buzağı, yılan, tapınak betimleri, kanatlı kadirga, imparator betimleri, tipinde sikkelerin basımına devam edilmiştir (BMC Mysia, s. 46-59). Özellikle kentteki önemli yapılardan olan tapınak betimlerinde Hadrianus, Caracalla ve tanrı Hermes'e ait tapınaklar ile kentteki önemli kültürlere ait yapıların betimleri sikkeler üzerinde görülmektedir.

Kyzikos'un Antonius Pius döneminde Ephesos; II. Faustina döneminde Ephesos ve Smyrna; Commodus döneminde Smyrna; Septimus Severus döneminde Perinthos; III. Gordianus döneminde Smyrna ile yapmış olduğu homonia sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 189-191). Kentin adı sikke yazıtlarında “KYZIKHNΩN, KYZI, KYZIKHN, KYZIKH, KYZIKHNΩ” şeklindedir.

Kent ilk Neokoros unvanını İmparator Hadrianus (MS 117-138) döneminde, ikinci kez İmparator Caracalla (MS 211-217) dönemlerinde almıştır (Burrell, 2004, s. 86, s. 94). İmparator Severus Alexander (MS 222-235), Valerianus (MS 253-260) ve Gallienus (MS 253-262) dönemlerinde basılan sikkelerde de bu unvanın kullanıldığı görülmektedir (Burrell, 2004, s. 94, 96, 97).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Kyzikos basımı 16 adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 53-68**). MÖ 450-400 yıllarına tarihlendirilen sikkelerin ön yüzünde yaban domuzu, sola dönük, arkasında ton balığı; arka yüzlerde quadratum incusum içinde aslan başı, sola dönük betimlenmiştir. Sekiz adet sikke üzerinde (**Kat. No. 61-68**) arka yüzde sol boşlukta kendin baş harfi olan “K” görülmektedir. Söz konusu bu sikkeler kentin 5. yüzyılda basmış olduğu otonom gümüş hekte birimindeki sikkelerdendir. Ton balığı betimi Kyzikos sikkelerinde sıklıkla kullanılmıştır. Önemli bir ticaret merkezi olan kent sikkelerinde ton balığı tasviri neredeyse bütün sikkelerinde kullanılmıştır. Bu tasvir kentin tanınırlığı açısından da önemli bir tema olmuştur.

1.6.4. Pergamon

Pergamon¹¹⁰, Mysia'da Elaia Körfezi'ne dökülen Kestel (Kaitos) ve Bakırçay (Kaikos) nehirlerinin birleştiği yerin üstünde bir tepede kurulmuştur (Üreten, 2010, s. 5-9). Kentin adı tarihi kaynaklarda ilk kez MÖ 4. yüzyıl başlarında Ksenophon'da (Anabasis, VII. VIII. 8) geçmektedir.

Pergamon, MÖ 5. yüzyıl ortalarından itibaren gümüş sikke basımına başlamıştır. Gongylos yönetiminde basılan bu sikkelerin ön yüzünde Apollon başı ve arka yüzlerde Pers başlığı ile betimlenen erkek figürü, boğa ve domuz başı figürleri görülmektedir (von Fritze, 1910, s. 4; BMC Mysia, s. 110, No. 1; Tekin, 1997, s. 89). Bu sikkeler üzerinde kent adı “ΓΕΡΓ, ΓΕΡΓΑ” şeklinde yazılmıştır (von Fritze, 1910, Taf. I, No. 1, Taf, No. 7-11; SNG Cop., Mysia, No. 313; Tekin, 1992, s. 90). MÖ 400'lerde az bir emisyonla da olsa bronz sikkeler basılmıştır. Bunlarda gümüş sikkelerdeki tipler devam etmektedir (von Fritze, 1910, Taf. I, No. 1; BMC Mysia, s. 110, No. 2-3).

Lysimakhos, Ipsos'da kazandığı zaferin ardından, MÖ 301 yılından itibaren Pergamon'un da aralarında bulunduğu Mysia bölgesi hükümdarlığını ele geçirmiştir (Radt, 2001, s. 25). Kentte, Lysimakhos'un hükümdarlığı döneminde altın, gümüş ve bronz sikkeler basılmıştır (von Fritze, 1910, s. 4). Bu dönemde Pergamon, Tieion'lu Philetairos adında Lysimakhos'un Pergamon kalesine nöbetçi olarak atadığı biri tarafından yönetilmekteydi (Strabon, XIII. c. 543). Fakat Philetairos Seleukos ile Lysimakhos'un karşılıklı mücadelelerinde krala ihanet etmiş ve Seleukos tarafına geçmiştir (Strabon, XIII. c. 624). Philetairos kentte, tanrısallaştırılmış I. Seleukos'un portresi bulunan bir seri sikke darp etmiştir. Bu sikkelerin basımı MÖ 263 yılında son bulmuştur (von Fritze, 1910, s. 24; BMC Mysia, s. 114, No. 27-29). Seleukos ile Lysimakhos'un karşılıklı mücadeleleri ve ölümlerinin ardından Büyük İskender'in adını taşıyan sikkeler de bastırmıştır (Radt, 2001, s. 27).

Pergamon, I. Seleukos'un MÖ 280 yılındaki ölümünün ardından Philetairos (MÖ 281-263) tarafından bağımsız bir kent olarak ilan edilmiştir (CAH, VIII, 1989, s. 590). Bu kralın ardından kent sırasıyla; I. Eumenes (MÖ 263-241), I. Attalos (MÖ 241-197), II. Eumenes (MÖ 197-159), II. Attalos (MÖ 159-138) ve III. Attalos (MÖ 138-133) kralları tarafından yönetilmiştir (von Fritze, 1910, s. 13). I. Eumenes, bastırmış olduğu

¹¹⁰ DNP 9 “Pergamon”, s. 543-561.

gümüş sikkelerde Seleukos tasvirini artık ön yüzde Philetairos'un diademli portresi ile değiştirmiştir. Arka yüzlerde “ΦΙΛΑΕΤΑΙΡΟΥ” lejantı ile tahta oturan Athena betimlenmiştir (BMC Mysia, s. 115, No. 30-34; SNG France, No. 1606, 1610). I. Attalos, II. Eumenes ve II. Attalos dönemlerinde de bu sikke tipi kullanılmaya devam etmiştir¹¹¹.

Kentte, Pergamon Krallığı döneminde gümüş tetradrahmi biriminde kistophorlar görülmeye başlamıştır (Kleiner ve Noe, 1977, s. 22-40)¹¹². Bu sikkelerin ön yüzünde çiçeklerden ve sarmaşık yapraklarından yapılmış bir çelenk içerisinde *cista mystica*¹¹³ yer almaktadır. Arka yüzlerinde ise Gorytos'a sarılmış iki yılan bulunmaktadır¹¹⁴. Bu sikkeler II. Eumenes (MÖ 197-159) tarafından kurulan birliğe özel basılan sikkeler olarak değerlendirilmektedir (Onat, 1959, s. 139-140; Türk, 2008, s. 50). Pergamon kentinin yanında Adramytteion, Ephesos, Smyrna, Apollonis, Thyateira, Nysa, Sardeis, Synnada, Stratonikeia, Laodikeia ve Girit bu sikkelerden basan kentler arasında yer almaktadır (von Fritze, 1910, s. 16-17).

Kentte, MÖ 88-81 yılları arasında VI. Mithradates Eupator adına da sikke basıldığı bilinmektedir. Bu sikkelerin üzerinde ön yüzlerinde Mithradates'in diademli başı, arka yüzlerinde ise sarmaşık çelengi içerisinde geyik veya Pegasos figürleri yer almaktadır. Bu figürlerin sarmaşık çelengi içinde resmedilmiş olması kistophor sikkelerinden esinlendiğini düşündürmektedir (Günaltay, 1987, s. 477).

Kistophor sikkeleri Roma'da MS 3. yüzyıl başlarına kadar basılmaya devam eder. Bu sikkeler İmparator Septimius Severus (MS 193-211) döneminde son bulur. Pergamon kentinde, Roma'nın Cumhuriyet döneminde MÖ 40'lı yılların başında gümüş kistophor serileri basılmıştır. İmparator Augustus'un saltanatının ilk 10 yılı içinde kistophorlar aureus ve denariuslarla beraber basılmaya devam etmiştir (Carson, 1989, s. 273). Bunun yanında İmparator Claudius'un birkaç kistophoru ve olasılıkla Flaviuslar, Nerva ve Traianus'ın kistophorlarından bazıları bu kentte darp edilmiştir.

Kentin imparator portreli sikkeleri Augustus döneminde başlamış ve Gallienus dönemine kadar devam etmiştir (SNG Cop., Mysia, No. 519; SNG France, No. 2297-

¹¹¹ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Mysia, No. 334-339; SNG von Aulock Mysien, No. 1353-1361; BMC Mysia, s. 116, No. 35-37; BMC Mysia, s. 117, No. 39-46; BMC Mysia, s. 118, No. 48-53; SNG Cop., Mysia, No. 334-339; SNG von Aulock Mysien, No. 1353-1361

¹¹² Sikkeler için *bkz.* von Fritze, 1910, s. 15; SNG Cop., Mysia, No. 403-442; SNG von Aulock Mysien, No. 1366-1370.

¹¹³ Dionysos kültüyle ilgili “Sihirli Sepet”ten (*cista mystica*) dolayı Kistophor (Sepet Taşıyıcı-Cistophoros) denilmektedir.

¹¹⁴ Sikkeler için *bkz.* von fritze, 1910, Taf. 3; BMC Mysia, s. 123, No. 86

2298; RPC I, No. 2358-2365). Bu dönemler arasında basılan imparator veya aile üyelerini portrelerinin yer aldığı sikkelerde; distyle, tetrastyle ve hexastyle tapınak betimleri, Demos, Hygieia, Homonia, Ariadne, Koronis, Athena, Aphrodite, Demeter, Roma, Apollon Smintheos, Asklepios, Zeus/Zeus Philios, Irmak tanrısı Kaikos ve Keteios, Telesphoros, Hermes, Serapis, Dionysos, Pergamon'un kent tanrıçası, kaprikorn, satyr, tripod, yılan, asa, köpek, horoz, baykuş, kartal sikkeler üzerinde kullanılan ana figürlerdir. Ethnikon “ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ, ΠΕΡΓΑΜΗΝΟΙ, ΠΕΡΓΑΜΗΝΟΙ” şeklindedir (BMC Mysia, s. 137-163). Sikkeler üzerinde yer alan tasvirler Pergamon kentine ve imparatorluğa ait dinsel öğelere işaret etmektedir. Asklepios kültü, kentte önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Antoninler döneminde ve MS 214'te İmparator Caracalla'nın Asklepios Tapınağı'nı ziyaret etmesinden dolayı bu kült ile ilgili sikke tiplerinde artış olduğu görülmüştür (von Fritze, 1910, s. 41-91; RPC II, s. 144).

Kentte Fritze (1910, s. 42; Taf. III, No. 17, 18) tarafından MS 1./2. yüzyılın başlarına tarihlendirilen ön yüzde “ΘΕΟΝ CYNKAHTON” Senato büstü, arka yüzde “ΘΕΑΝ ΡΩΜΗΝ” Roma büstü bulunan pseudo-otonom sikkeler de darp edilmiştir (SNG Cop., Mysia, No. 446-447; RPC I, No. 2373-78). Kentin Augustus döneminde Sardeis; Hadrianus döneminde Laodikeia; Marcus Aurelius döneminde Laodikeia ve Mytilene; Antinius Pius döneminde Mytilene; Commodus döneminde Ephesos, Laodikeia ve Mytilene; Septimius Severus döneminde Tyateira; Caracalla döneminde Laodikeia ve Smyrna ile homonia sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 188-193).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Pergamon kentine ait üç adedi gümüş, beş adedi bronz olmak üzere toplam sekiz adet sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 69-72; Kat. No. 283-285; Kat. No. 337**). **Kat. No. 69**'da yer alan gümüş sikke MÖ 440-350 yılları arasına tarihlenmektedir. Sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük; arka yüzde “[ΓΕΡΓ] ya da [ΓΕΡΓΑ]” lejantı ile quadratum incusum içinde Pers başlıklı, sakallı satrap başı, sağa dönük şekilde betimlenmektedir. Gonglos yönetiminde basılan bu gümüş sikkeler kentin darp ettiği ilk sikkeler grubuna girmektedir. **Kat. No. 70-72**'de yer alan sikkeler MÖ 310-283 yılları arasına tarihlenmektedir. Kat. No. 70'de yer alan gümüş sikkenin ön yüzünde aslan postlu sakalsız Herakles başı, sağa dönük; arka yüzde solda “[Π]ΕΡΓ[ΑΜ]” lejantı ile Palladion¹¹⁵ yer almaktadır. **Kat. No.71-72**'de yer alan

¹¹⁵ Mızrak ve kalkanla silahlandırılmış antik dönem idolu olarak tanımlanan ve en ünlü örneğinin sadece Troia'da bağımsız bir heykel formatında olduğu belirtilen kült heykelidir. (Lippold, 1949, s. 171-201)

bronz sikkelerin ön yüzünde aslan postlu sakalsız Herakles başı, sağa dönük; arka yüzde “ΓΕΡ” lejantı ile Korinth miğferli Athena başı, sağa dönük olarak tasvir edilmiştir. Söz konusu bu bronz sikkeler kent Lysimakhos egemenliği döneminde basılmış olan otonom bronz sikkelerindendir¹¹⁶.

Kat. No. 283-285 arasındaki sikkeler Bergama Krallığı döneminde kentte basılan sikkelerdendir. **Kat. No. 283**'deki bronz sikkenin ön yüzünde Korinth miğferli Athena başı, sağa dönük; arka yüzde üstte “ΦΙΛΕ”, altta “ΤΑΙΡΟΥ” lejantı ile yay, ve solda yıldız yer almaktadır. Sikkenin üzerinde Philetairos (MÖ 283-263)'un adı okunmaktadır. Pergamon'da I. ve II. Makedon Savaşları ile Syria kralı Antiokhos ile yapılan savaşların ardından iki bronz sikke serisi çıkarmıştır. İlki Philetairos'un adıyla basılan krali darplar ve kentin adıyla basılan yerel darplardır (Mørholm, 2000, s. 142-141)¹¹⁷. **Kat. No. 283**'deki sikke ilk bronz sikke serisindedir. Philetairos bronz sikkelerinde en baskın tanrılar Athena, Apollon ve Asklepios'tur. Bu sikke MÖ 2. yüzyıl-133 yılları arasına tarihlenmektedir. Söz konusu dönemde krallığın başında III. Attalos (MÖ 138-133) bulunmaktadır.

Kat. No. 284-285'de yer alan sikkeler MÖ 200-133 yılları arasına tarihlenmektedir. **Kat. No. 284**'de yer alan bronz sikkenin ön yüzünde Korinth miğferli Athena başı, sağa dönük; arka yüzde üstte “[A]ΘΗ-ΝΑ[Σ]”, altta “[ΝΙ]ΚΗΦΟΡ[ΟΥ]” lejantları ile palmye dalı üzerinde cepheden baykuş betimlenmiştir. Arka yüzde sol boşlukta 61 No. lu monogram, sağ boşlukta 62 No.lu monogram yer alır. **Kat. No. 285**'deki bronz sikkede ise ön yüzde defne çelenkli Asklepios başı, sağa dönük; arka yüzde solda “ΑΣ ΚΑΤΗΠΟΥ”, sağda “ΣΩΤΗΡΟΣ” lejantları ile Asklepios'un yılanlı asası bulunmaktadır. Hellenistik dönemde Anadolu'da tapınaklar tarafından organize edilen festivallerde yapılan ticari işlemlerde kullanılmak üzere tek bir ödeme aracının kullanılması amacıyla sikkeler basılmıştır (Lenger, 2019, s. 112). Festival ya da Panegyris sikkeleri olarak adlandırılan bu sikkeler üzerinde lejant olarak bir kentin, etnik grubun, federasyonun, kralların, yerel idareci ve askerlerin ismi yerine sadece tanrının isminin genitivus hâli yer almaktadır (von Fritze, 1910, s. 5-6; Robert, 1966, s. 36-37, 44- 46; Psoma, 2008, s. 227). Katalogda yer alan sikkeler Pergamon sikkelerinde Athena Nikephoros ve Asklepios Soter'in isimleri okunmaktadır. Bu sikkeler tanrıça ya da tanrı

¹¹⁶ von Fritze, 1910, s. 5.

¹¹⁷ Sikkeler için bkz. Mørholm, 2000, No. 412-413.

adına düzenlenen dinsel bir festivalle ilişkilidir¹¹⁸. Athena Nikephoros adına basılan sikkeler muhtemelen MÖ 181-160 yılları arasında II. Eumenes tarafından düzenlenen Nikephoria festivali ile ilişkili olarak basılmışlardır (Psoma, 2008, s. 234).

Kat. No. 337'deki son sikke ise Fritze¹¹⁹ tarafından MS 1./2. yüzyıllara tarihlendirilen bronz sikkedir. Bu sikkenin ön yüzde "ΘEON CYNKAHTON" ile drapeli Roma büstü, sağa dönük; arka yüzde "ΘEON CYNKAHTON" ve drapeli Senato büstü, sağa dönük şekilde betimlenmiştir. Pergamon'un Roma egemenliğine girmiş olmasına rağmen erken dönem sikke darpların imparator portresi yerine tanrı ya da kahramanların baş ve büstleri, sembol ve monogramlar yer almaktadır. Bu sikkeler pseudo-otonom sikkelerdendir ve sikkelerde kent isimleri yer almamaktadır¹²⁰.

1.7. TROAS BÖLGESİ

1.7.1. Ilion

Ilios veya Ilion¹²¹ olarak anılan bu antik kent, Skamandros (Karamenderes) ve Simois (Dümrek) ırmaklarının vadileri arasındaki platonun eteklerinde, Ege Denizi kıyısından 6 km, Çanakkale Boğazı'ndan 5,5 km uzaklıkta, stratejik bir konuma sahip Hisarlık tepesinde konumlanmaktadır (Soyal, 1998, s. 4).

Büyük İskender MÖ 334 yılında Granikos zaferinden sonra Ilion'a ziyarette bulunmuş, şehrin tapınağına adaklar adanmış, yerleşime kent unvanı vermiş ve bu kenti onarmaya ant içmiştir. İskender'in ölümünün ardından Ilion'a, Lysimakhos tarafından Athena Tapınağı inşa ettirilmiş, yerleşim daha da büyütülmüş ve kent surla çevrilmiştir (Strabon, XIII. 1. 26; Bellinger, 1950, s. 3). Lysimakhos'un MÖ 281 yılında ölümünün ardından Troas bölgesi Seleukos Nikator'a geçmiştir. Seleukos'un bir suikast ile öldürülmesinin ardından I. Antiokhos (MÖ 285-261) bölgede egemen olmuştur (Magie, 1950, s. 923).

Ilion kentinin sikke basımı yaklaşık MÖ 300'lerde Ilion şehir birliğinin kurulması ve buranın da başkent olarak rol almasıyla başlamıştır. MÖ 310 yılında Büyük İskender'in generallerinden Antigonos, Troas Bölgesi'nde merkezinde Athena Ilias

¹¹⁸ Kentin festival sikkeleri ile ilgili olarak *bkz.* Voegtli, 1993.

¹¹⁹ von Fritze, 1910, s. 42; Taf. III, No. 17-18

¹²⁰ von Fritze, 1910, s. 42.

¹²¹ DNP 5 "Ilion", s. 943.

kültünün bulunduğu bir birlik kurmuştur. Bu birliğin politik ve dini merkezi ise Ilion olmuştur. Ilion dokuz komşu kentin dinsel merkezi olmuştur (Jones, 1983, s. 40). Bu birliğin kurulmasından kısa bir süre sonra MÖ 300'lerde kent sikke basmaya başlamıştır. Ilion kentinin ilk sikkeleri başlangıçta bronzdur. Söz konusu bu sikkelerin ön yüzlerinde Attika miğferli Athena başı, arka yüzlerinde Athena Ilias, polos ve uzun bir khiton giyimli; sağ elinde infula ile süslü bir mızrak, sağ elinde yün eğirme aleti (iğ) tutmaktadır (Rose, 2014, s. 159)¹²². Sikkeler üzerinde “ΑΘΗΝΑΣ ΙΛΙΑΔΟΣ” lejantı görülmektedir¹²³.

MÖ 301 yılında Antigonos'un Ipsos Savaşı'nda ölümünün ardından bölgenin hâkimiyeti Lysimakhos'a geçmiştir (Mørholm, 2000, s. 64). Troas Bölgesi kentlerinde kralın adı ve unvanı ile ön yüzde Ammon boynuzlu İskender başı, arka yüzde tahta oturan ve elinde Nike tutan Athena tipli sikkeler basılmaya başlanmıştır (Rose, 2013, s. 168). Seleukos kralı II. Antiokhos'un (MÖ 261-246) hükümdarlığı sırasında Troas bölgesi darphanelerinde yeni bir gümüş tetradrahmi serisi basılmaya başlanmıştır. Bu sikkelerin ön yüzlerinde kralın diademli portresi, arka yüzlerde omphalos üzerinde oturan Apollon tasvir edilmiştir. Bu sikke serileri Ilion'da basılan ilk gümüş tetradrahimlerdir. Bu darplar Hellenistik Dönem'de Athena Ilias'ın arka yüzlerde ana tip olmadığı tek seridir (Rose, 2013, s. 172).

Skepsisli Demetrios'un bir ifadesine göre, yerleşim MÖ 190 yılı civarında çoktan yok olmuş, evlerinin çatıları, kiremitleri dahi olmayan bir kasaba-kent durumundadır (Strabon, XIII. 1. 27). Bu ifade nümismatik verilerle kısmen paralellik göstermektedir. Ilion kentinde sikke basımı MÖ 250 ve 189 yılları arasında kesintiye uğramıştır (BMC Troas, s. xxvi). MÖ 188 yılında Apamea Barışı'ndan sonra Anadolu'da Seleukos iktidarı sona ermiş ve barıştan sonra Romalılar, Ilion kentine bazı ayrıcalıklar tanımıştır (Magie, 1950, s. 950). MÖ 189 yılında Ilion kenti Anadolu'nun diğer kentleri gibi Attika ağırlık biriminde tetradrahmi ve drahmi basmaya başlamıştır (BMC Troas, s. xxvi, pl, xi, No. 8-11). Söz konusu bu sikkelerin ön yüzlerinde Athena başı, arka yüzlerde Athena, polos ve uzun bir khiton giyimli; sağ elinde infula ile süslü bir mızrak, sağ elinde yün eğirme aleti

¹²² Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Troas, No. 346-361

¹²³ Bu sikkeler önceleri Ilion kentine atfediliyor ve bu kent tarafından basıldığı kabul ediliyordu. Oysa gerçekte, koruyucu tanrılarının Athena Ilias olduğu ve tanrıçanın Ilion yakınındaki tapınağında onun adına her yıl düzenlenen bir festivali kutlayan bir kent-devletleri konfederasyonu tarafından basılmışlardı. Pratik nedenlerden dolayı sikkeler Ilion'da basılmıştı ve basımdan sorumlu magistratlar Ilionlular'dan oluşuyordu. Fakat sikkelerin basımı ve garantisi konfederasyona aitti. (Mørholm, 2000, s. 32)

(iğ) tutmaktadır. “ΑΘΗΝΑΣ ΙΛΙΑΔΟΣ” lejantı ile birlikte magistratların isimleri ve sembolleri de sikkeler üzerinde yer almaktadır (SNG von Aulock, Troas, No. 1520-1522). Bu dönemde kentte yine bronz sikkeler de darp edilmiştir. Sikkelerin ön yüzlerinde Athena başı, arka yüzlerde vazo, ayakta ve genellikle bir kaide üzerinde Athena Ilias’ın kült heykeli görülmektedir¹²⁴. Augustus dönemine kadar bu betimleme önemli bir değişiklik olmadan devam etmiştir. Bu tarihten itibaren Iulius Claudiuslar Hanedanlığı’nın kökenine gönderme yapan “Aeneas’ın Kaçışı” motifi daha fazla önem kazanmaya başlamıştır (Matthaei, 2013, s. 40-42).

Ilion, Mithradates savaşları sırasında MÖ 85’te Romalı General Fimbria’nın kenti kuşatarak ele geçirmesinin ardından tekrar tahrip edilmiş, ancak Sulla onun yarattığı tahribatı onarmıştır (Magie, 1950, s. 228; Jones, 1937, s. 40). Bu dönemden sonra kentte Roma etkisi daha yoğunlaşmıştır. Aeneas’ın soyundan geldiklerine inanan Caesar ve Augustus kente daha fazla toprak ekleyerek ayrıcalıklı konumunu pekiştirmişlerdir. Caracalla da kenti ziyaret etmiş ve Akhilleus’un mezarını onurlandırmıştır (BMC Troas, s. xxvii).

Ilion, Roma İmparatorluk Dönemi’nde sikke basımına imparator Augustus (MÖ 27-MS 14) ile başlar ve bazı dönemlerde kesintiler olmuşsa da Valerianus’a (MS 253-260) kadar devam eder. Augustus döneminde imparator portreli sikkelerin yanında kentte pseudo-otonom sikkeler de basılmıştır. Söz konusu sikkelerde Athena-Athena Ilias tasviri ve kentin adı “ΙΑΙ” kullanılmıştır (BMC Troas, s. 59, No. 14-19; RPC I, No. 2300-2304). Roma Dönemi’nde imparatorun veya aile üyelerinin portrelerinin bulunduğu sikkelerde de sıklıkla Athena Ilias ve kült heykeline yer verildiği görülmektedir. Tanrıça Troia Savaşı’na ve kahramanlarına atıfta bulunulan tiplerde de önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanında; Aphrodite ve Ankises, Tykhe, Paris, Bateia, Priamos, Roma, Hektor, Aeneas’ın kaçışı, Zeus Idaios ve elinde Athena Ilias heykeli, Ganymedes, Paris’in kararı, Apollon, nehir tanrısı Skamandros, Kurt ve ikizler, Senato büstü tasvirleri de yer almaktadır¹²⁵. Bu sikkelerde ethnikon “ΙΑΙΕΩΝ” şeklindedir. Hadrianus döneminde kentte tekrar pseudo-otonom sikkelerin basıldığı görülmektedir¹²⁶. Bu sikkelerin ön yüzlerinde miğferli Athena büstü, kurt ve ikizler, arka yüzlerde Aeneas, Hektor,

¹²⁴ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Troas, No. 364-367; SNG von Aulock Troas, No. 1523.

¹²⁵ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Troas, No. 379-443; SNG von Aulock Troas, No. 1529-1543.

¹²⁶ Sikkeler için *bkz.* BMC Troas, s. 59, No. 20-27; RPC III, No. 1576-1577.

Ganymedes ve gorgon yer almaktadır. Ethnikon ön yüzlerde “ΙΑΙΕΩΝ veya ΙΑΙ” şeklindedir. Kentin Caracalla döneminde Apollonia Mordiaion ile homonia sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007 s. 191)

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Marcus Aurelius (MS 161-180) dönemine ait Ilion darbı bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 329**). Söz konusu sikkenin ön yüzünde “AY KAIM AY A[NTΩNEIN]” lejantı ile imparatorun sakallı ve taçsız, sağa dönük başı; arka yüzde nehir tanrısı Skamandros sola doğru yaslanmış, sağ elinde saz, sol kolunu amphoraya yaslamış şekilde tasvir edilmiştir. Kesimde ethnikon ΙΑΙΕΩΝ ve tanrının adı ΚΚΑ [ΜΑΝΔΡΟΚ] görülmektedir. Ilias destanında sık sık adı geçen Skamandros, Zeus’un oğlu ve büyük tanrı olarak tanımlanmaktadır. Kentin Roma İmparatorluk sikkelerinde nehir tanrısı Skamandros sola doğru yaslanmış, sağ elinde saz ve kornucopiae, sol kolunu amphoraya yaslamış olarak görülmektedir. Bazı örneklerde - **Kat. No. 329**’da yer alan sikke de olduğu gibi- kornucopiae kullanılmamıştır (LIMC VII/I, 1994, s. 787-790).

1.7.2. Abydos

Günümüzde Çanakkale İli sınırları içerisinde bulunan Abydos¹²⁷ antik kenti, şehir merkezinden 6 km kuzeyde, Nara Burnu olarak adlandırılan Çanakkale Boğazı’nın en dar noktasında yer almaktadır. Kentin adı ilk olarak Homeros’da geçmektedir (II. 837; IV. 500; XVII, 584.). Strabon, kentin “*Miletoslular tarafından Lydia kralı Gyges’in izniyle kurulmuş...*” olduğunu aktarmaktadır (XIII. I. 22).

Abydos kentine ait ilk sikkelerin MÖ 6. yüzyıla tarihlenen ve üzerinde kartal ile birlikte yunus balığı tasviri bulunan elektron sikkeler olduğu düşünülmektedir. Bu sikkeler üzerinde herhangi bir yazı yer almazken arka yüzlerinde incuslar bulunmaktadır (BMC Troas, s. xl). Fakat kentin bilinen en erken sikkeleri MÖ 480-450 yıllarına tarihlendirilen, Pers standardında basılmış gümüş sikkelerdir (BMC Troas, s. xl; Göktürk, 1995, s. 1). Bu gümüş sikkelerin ön yüzlerinde yine kartal betimi ile beraber ethnikon bazen kısaltılmış haliyle “ABY” bazen “ABYΔHNON” şeklindedir. Sikkelerin arka yüzlerinde ise; kare incus içinde gorgoneion yer almaktadır (Tekin, 1992, s. 93)¹²⁸.

¹²⁷ DNP 1 “Abydos”, s. 45-46.

¹²⁸ Sikkeler için bkz. SNG Cop. Troas, No. 3-5; SNG von Aulock Troas, No. 1439; BMC Troas, s. 1, No. 1-8; SNG Ashmolean, No. 954.

Abydos kentinin MÖ 411-387 yıllarına tarihlendirilen altın staterleri bulunmaktadır. Söz konusu bu sikkelerin ön yüzlerinde koç kurban eden Nike veya geyiğe binen Artemis tasvirleri yer almaktadır. Arka yüzlerde yazı yoktur; incus içinde kartal yer almaktadır. Abydos kentinin MÖ 411 yılında Atinalılara karşı ayaklandığı bilinmektedir. Kent MÖ 388 yılına kadar Spartalılar ile müttefik olarak kalmış ve bu bölgede Sparta'nın önemli bir garnizonu olmuştur. MÖ 394'te Pharnabazos'a karşı şehri koruyan Abydos, komutan Derkyleidas döneminde en refah zamanını yaşamıştır. Bu nedenle en iyi sikkeleri MÖ 411-387 yılları arasında darp edilmiştir (BMC Troas, s. xl; Tekin, 1992, s. 94; Göktürk, 1995, s. 69).

Abydos'da sikke basımı MÖ 387-320 yılları arasında bazı zamanlarda kesintiye uğramışsa da uzun bir süre gümüş sikke basıldığı anlaşılmaktadır. Kentin gümüş sikkelerinde en sık görülen tasvirler Artemis büstü ve defne çelenkli Apollon başıdır. Aynı zamanda genellikle ayakta duran ve muhtemelen resmi bir sembol olan kartal tasviri de önemli bir yere sahiptir (Leveniotis, 2017, s. 9)¹²⁹. Bunların içinde özellikle Apollon başı-kartal tasviri, kent standardı tipi olarak gümüş sikkelerin yanında bronz darplarda da uzun yıllar kullanılmaya devam etmiştir (BMC Troas, s. 2-4). Söz konusu bu bronz sikkeler MÖ 320-280 yılları arasında tarihlendirilmekte ve kent adı "ABY" ile birlikte magistrat isimlerinin kullanıldığı görülmektedir¹³⁰.

MÖ 325 yılında kentte Büyük İskender sikkeleri darp edilmeye başlanmıştır. Bu darphanede yoğun olarak basılan birim gümüş drahmidir fakat bunun yanında bazı tetradrahmi serileri (Price, 1991, s. 225-233; Mørkholm, 2000, s. 55) ve yine yoğun olarak altın staterler de darp edilmiştir (Mørkholm, s. 3, 55)¹³¹. Lysimakhos dönemine kadar kentte yoğun bir sikke üretimi vardır ve daha sonrasında Abydos'a atfedilen Büyük İskender sikkesi görülmemektedir (Price, 1991, s. 225)¹³². Lysimakhos, MÖ 301 yılındaki Ipsos Savaşı'nın ardından Anadolu'nun batısını ele geçirmiş ve Abydos'un da aralarında bulunduğu bölgenin diğer darphanelerinde de İskender drahmelerinin basımını devam ettirmiştir. Bu darplarda hala Büyük İskender tipleri ve adı kullanılmıştır. Burada ayırt

¹²⁹ Sikkeler için bkz. SNG von Aulock Troas, No. 1440-1443.

¹³⁰ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Troas, No. 36-37; SNG von Aulock Troas, No. 1444-1451; BMC Troas, s. 2, No. 9; Göktürk, 1995, s. 69.

¹³¹ İda Dağı'ndaki altın ve gümüş madenlerinin yoğunluğundan dolayı bölgede özellikle Abydos ve Lampsakos darphaneleri altın sikke basımını yoğun olarak yapmışlardır.

¹³² Price bu darphaneyi yanında (?) ile belirtmektedir. Bkz. Price 1991, s. 225-226. Abydos sikkeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Thompson, 1991, s. 49-87.

edici durum sikke boşluğunda kullanılan “saldıran aslan protomu” olmuştur. MÖ 299/8’den 297/6 yıllarına kadar sikke basımları devam etmiş ve sonrasında yazı artık “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca bu tarihten itibaren sikke tiplerinde de değişiklik yapılmış ve ön yüzde Zeus Ammon, arka yüzde ise sağ elinde Nike ve sol eli kalkana dayalı oturan Athena betimlenmeye başlamıştır (Mørkholm, 2000, s. 90). MÖ 281 yılında Korupedion Savaşı’nın ardından kent Seleukos egemenliğine girmiştir (Mørkholm, 2000, s. 91; s. 135-139).

MÖ 196 yılında Pergamon kralı III. Attalos kenti ele geçirmiştir (Arslan, 2006, s. 83). Abydos kentinin, MÖ 196 yılından sonra Attika standardında darp edilen kaba tetradrahmleri son otonom sikke basımıdır¹³³. Bu sikkelerde ön yüzde Artemis başı, arka yüzlerde ise Dioskurlar, Thyrsos, kartal, boğa, palmye dalı, şimşek demeti, yıldız, yunus balığı ve trident gibi çeşitli tipler görülmektedir. Bunlar üzerinde magistrat isimleri ile birlikte bazen kent adı “ΑΒΥΝΩΝ” veya “ΑΒΥΔΗΝΩΝ” şeklindedir (BMC Troas, s. 6, No. 49-57).

Roma Dönemi’nde kentin sikkeleri imparator Augustus (MÖ 27-MS 14) ile başlayıp zaman zaman kesintiler olmuşsa da Maximinus (MS 235-238) dönemine kadar devam etmiştir (RPC I, s. 388; RPC Online VI, No. 3935). Kentin pseudo-otonom bronz sikkeleri iki gruptan oluşmaktadır. Bu sikkelerde defne çelengi içinde KAICAP-Ephesos Artemis’inin kült heykeli ile kentin adı “BYA” veya “ABY” bulunmaktadır (RPC I, s. 388, No. 2281-2282). Bir diğer tip ise ön yüzde Senato büstü, arka yüzde Ephesos Artemis’inin kült heykeli ile ethnikon “ΑΒΥΔΗΝΩΝ” bulunan ünük bir sikkedir (RPC I, s. 389, No. 2283).

Kentin imparator veya aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı sikkelerin arka yüz tipleri; Ephesos Artemis, Tykhe, Athena, Aphrodite, Dionysos, Poseidon, Eros, Dioskurlar, Leander, Zeus, Genius, Demos, Asklepios, Büyük İskender, geyik, lyre, kartal, meander, boğa, octastyle tapınak, kent tanrıçasının personifikasyonu ve gemi pruvası şeklinde çeşitlilik göstermektedir (BMC Troas, s. 7-8). Abydos’un Roma Dönemi sikkelerinde kahraman ve şehrin kurucusu Abydos tasvirlerine de yer verilmiştir (RPC Online VI, No. 3934). Sikkelerde ethnikon “ABY, ABYΔ, ABVΔH, ABVΔHN, ABYΔHNΩN, ABVΔOC” şeklinde görülmektedir.

¹³³ Sikkeler için bkz. Head, 1911, s. 539; SNG Cop., Troas, No. 54; SNG von Aulock Troas, No. 1452-1454; BMC Troas, pl. II, No. 10-13.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda yer alan ve Abydos kentine ait iki adet gümüş sikke Hellenistik Dönem'e tarihlendirilmektedir (**Kat. No. 100-101**). **Kat. No. 100**'de yer alan sikke MÖ 328-323 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde aslan postlu Herakles başı, sağa dönük; arka yüzde Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde sceptor ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmaktadır. Zeus'un solunda sağ bacağı önünde Pegasos figürü yer almaktadır. Bu figürün üzerinde ise 8 No. lu monogram yer almaktadır. Sikkenin arka yüzünde tahtın arkasında çok silik olmakla birlikte genel sikke tipolojisi göz önünde bulundurulduğunda genetik formda "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ" yazıyor olmalıdır. Bu sikken İskender hayatta iken basılan sikkelerdendir. **Kat. No. 101**'de yer alan sikke ise MÖ 310-301 yılları arasına tarihlenmektedir. Bu sikkenin ön ve arka yüz tipi bir önceki sikke ile aynıdır. Burada arka yüzde Zeus'un öne uzattığı sol bacağı önünde 9 No. lu monogram yer almaktadır. Tahtın altında sarmaşık yaprağı figürü bulunmaktadır. Zeus'un sol eli ile tutmuş olduğu asanın solunda "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ" lejantı yer almaktadır. MÖ 310/301 yıllarına ait bu sikke Büyük İskender'in ölümünün ardından Lysimakhos döneminde basılmıştır. İskender'in ölümü sonrasında basılan fakat İskender dönemi sikkeleri ile tipolojik olarak devamlılık gösteren bu tip darplar genel olarak posthumous İskender sikkeleri olarak adlandırılmaktadır. Abydos darphanesinde bu ikonografyaya sahip sikkeler MÖ 328-317 yılları arasında tetradrahmi, drahmi ve hemidrahmi birimlerinde basılmıştır (Price, 1991, s. 226-229.)

1.8. AEOLIS BÖLGESİ

1.8.1. Kyme

Phokaia yarımadasının kuzeyinde küçük bir koyda yer alan Kyme, Aeolis topluluğunun en büyük ve zengin olan ve neredeyse metropolü olarak tanımlanan bir kenttir. Strabon (XIII. 1. 4), Aiolis kentlerinin en iyisi ve en büyüğü olarak nitelendirmiş olduğu kentin adını Amazon'dan aldığını aktarmıştır. Kent günümüzde İzmir ili, Aliağa İlçesi'nin 6 km güneyinde bulunmaktadır (Doğanalp, 2016, s. 6).

Kyme, MÖ 480/479 Kserkses'in seferlerine katılmış ve donanmasıyla Pers kralına yardım etmiştir (Sevin, 2001, s. 77). MÖ 477'de Attika-Delos Deniz Birliği üyesi olan kent, bu birliğe yüklü miktarda vergi ödemiştir (Boyana, 2006, s. 37). MÖ 412'de Sparta tarafına geçmiş ve MÖ 400'den sonra tekrar Pers hâkimiyetine girmiştir. MÖ 218'de diğer Aiol ve Ion kentleri ile Akhaios'a karşı Pergamon kralı I. Attalos yanlısı bir tutum

sergilemiş fakat MÖ 190'dan itibaren tekrardan Seleukos hâkimiyeti altına girmiştir. MÖ 129'dan itibaren Roma'nın Asya Eyaletinin bir parçası olmuş, MÖ 1. yüzyıla kadar belli bir refah düzeyini koruyabilmiş, ancak MS 17'de meydana gelen bir deprem kentte ağır hasara neden olmuştur (Sevin, 2001, s. 78).

Kyme'de olasılıkla MÖ 500'den önce elektron sikkeler basılmaya başlamıştır. Fakat atribüsyonu kesin olan sikkeler MÖ 5.-4. yüzyıllara aittir (Tekin, 1992, s. 87)¹³⁴. Bu dönem sikkeleri gümüş ve bronzdur. Söz konusu sikkelerin ön yüzlerinde kartal, kartal başı veya at başı ile kent adının ilk iki harfi "KY"; arka yüzlerde rozet, tek kulplu vazo veya at protomu kullanılmıştır (Tekin, 1992, s. 87).

Kyme kenti MÖ 350'den Anadolu'daki ilk Roma eyaletinin vücut bulduğu MÖ 133 yılına kadar düzenli bir sikke basımı yapmıştır. Kentte, MÖ 3. yüzyılda uzun bir süre basılmış olan bronz sikke serisi bulunmaktadır (Milne, 1940, s. 129). Bu sikkelerde Amazon Kyme-at, kartal-at protomu, kartal-tek kulplu vazo, at protomu-tek kulplu vazo bulunmaktadır. Sikkelerde bazen ön bazen arka yüzde magistrat isimleri ile arka yüzlerde kent ethnikonu "KY" kullanılmıştır¹³⁵. Bronz sikkelerin yanı sıra bu dönemde ayrıca aynı tiplerde basılan gümüş sikke serileri de bulunmaktadır¹³⁶. Kentte, MÖ 2. yüzyılda bronz sikkelerde bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde özellikle önemli miktarda Attika ağırlık biriminde otonom gümüş tetradrahmiler basılmıştır¹³⁷. Söz konusu sikkelerin ön yüzünde sağa dönük Amazon Kyme başı bulunmaktadır. Amazon tipli sikkeler Roma Dönemi'nde Küçük Asya'nın diğer birçok kentinin sikkelerinde görülmektedir. Fakat Hellenistik Dönem'de bunu kullanan tek kent Kyme'dir. Sikkelerin arka yüzlerinde çelenk içinde sağa dönük bir at görülmektedir. Atın öne kaldırdığı ayağının altında tek kulplu vazo sembolü ve kesimde magistrat adlarına yer verilmiştir. Kentin ethnikonu sikkeler üzerinde "KYMAION" şeklindedir¹³⁸.

Kyme'nin Roma İmparatorluk Dönemi'nde sikke darbı Nero (MS 54-68) ile başlamış ve Gallienus'a (MS 253-268) kadar aralıklarla sürmüştür (BMC Aeolis, s. 117, No. 125; SNG Cop., Aeolis, No. 162; RPC I, s. 412). Kentin ethnikonu sikkeler üzerinde "KYMAION" olarak geçmektedir. Kentte sikke tipi olarak Amazon Kyme, İsis, Tykhe,

¹³⁴ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Aeolis, No. 31-33; SNG von Aulock Nacht. II, No. 1622-1623.

¹³⁵ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Aeolis, No. 41-86; SNG von Aulock Nacht. II, No. 1624-1635; BMC Aeolis, s. 107-111.

¹³⁶ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Aeolis, No. 34-40; BMC Aeolis, s. 106-107, No. 21-26; s. 109, No. 58.

¹³⁷ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Aeolis, No. 103-105; SNG von Aulock Nacht. II, No. 1636-1640.

¹³⁸ Detaylı bilgi için bkz. Oakley, 1982.

Artemis Ephesia, Athena, Hygieia, Nehir tanrısı Hermos, Asklepios, Poseidon, Horus ve Dioysos gibi çeşitli tasvirler kullanmıştır¹³⁹.

İmparator Nero ve Nerva yönetimi altında basılan bazı sikkelerde ethnikon “KYMAIΩN” ile birlikte “KAICAPΕΩN” unvanı kullanılmıştır (RPC I, No. 2435; RPC III, No. 1927). Tiberius’un hükümdarlığı döneminde MS 17’de Philadelpheia’dan Ege Bölgesi’ne kadar Hermos havzasında yoğun bir yıkıma neden olan deprem gerçekleşmiştir. İmparator Tiberius bölgedeki diğer kentler ve Kyme’ye yardımlarda bulunmuştur. Bunun sonucunda kent imparatora minnettarlığını göstermek amacıyla muhtemelen “Kaesareia” adını almıştır (Magie, 1950, s. 499-500; RPC III, s. 233). Kyme ve Myrina kentleri arasında Nerva ve Hadrianus dönemlerinde Homonia sikkeleri basılmıştır (RPC III, s. 231, No. 1918; RPC III, s. 233, No. 1928-29; Dönmez Öztürk, 2007, s. 188).

Kentin Hadrianus veya Antonius Pius dönemlerinde basılmış pseudo-otonom sikkeleri bulunmaktadır. Sikkelerde Kyme Sibyl-Apollon, Demeter, Athena-güvercin, Athena-kuğu ve Athena-Telesphoros tasvirleri ile ethnikon “KY, KVMAI, KVMAIΩN” yer almaktadır (RPC Online IV. 2, No. 211-212, 214, 2810, 3312, 11421). İmparator Commodus dönemine tarihlenen pseudo-otonom sikkeler de vardır. Bunlarda Senato-Athena, Hermos, Tykhe ve Homer-çelenk içinde ethnikon KVMAIΩN tipleri görülmektedir (RPC Online IV. 2, No. 1774-75, 2607, 2469). Kentte, Antoninler Hanedanlığı dönemine tarihlenen ve kesin olarak hangi imparator egemenliğinde basıldığı bilinmeyen bir grup pseudo-otonom sikke de bulunmaktadır. Bu sikkelerde Homeros-Nymphe Kritheis, Athena-kartal ve ethnikon “KVMAIΩN” betimlenmektedir (RPC Online IV. 2, No. 215, 1772-1773, 1814).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Kyme basımlı bir adet bronz sikke bulunmaktadır. (**Kat. No. 50**). Sikkenin ön yüzünde kentin adının kısaltılmış hali “KY” ile at protomu, sağa dönük ve magistrat adı “EYNIKOΣ”; arka yüzde tek kulplu vazo, solda boşlukta 3 No.lu monogram yer almaktadır. Bu bronz sikke MÖ 350-250 yılları arasına tarihlendirilmektedir. At ve tek kulplu vazo karakteristik olarak Kyme’nin erken dönemlerinden itibaren sikkelerinde sıklıkla kullanmış olduğu tasvirlerdendir. Bu sikke MÖ 3. yüzyılda yukarıda anlatmış olduğumuz kentin uzun bir süre devam eden bronz

¹³⁹ Sikkeler için *bkz.* BMC Aeolis, s. 118-124.

sikke serileri içinde yer almaktadır. Bu dönemde özellikle sikkelerde magistrat isimlerine sıklıkla yer verildiği görülmektedir.

1.9. IONIA BÖLGESİ

1.9.1. Kolophon

Kolophon¹⁴⁰ antik kenti bugünkü İzmir ili, Menderes ilçesi, Değirmendere ve Çamönü köyleri arasında yer almaktadır. Ephesos'un kuzeybatısında bulunan Kolophon antik kentinin en erken sikkeleri yaklaşık MÖ 525 yılına tarihlendirilmektedir. Pers standardında basılan bu gümüş sikkelerin ön yüzünde cepheden Apollon, arka yüzlerde kare incus içinde HM, TPI veya TE monogramları yer almaktadır (Milne, 1941, s. 31-33)¹⁴¹. MÖ 5. yüzyılın sonlarında kentin asıl sikkesi Pers standardında basılan gümüş drahmilerdir. Bunların ön yüzünde Arkaik stilde Apollon başı, arka yüzlerinde ise kare incus içinde lyre yer almaktadır. Ön yüzde kentin ethnikonu "ΚΟΛΟΦΩΝΙΟΝ ya da ΚΟΛΟΦΩΝΙΩΝ" şeklinde yazılmaktadır (Milne, 1941, s. 36-44).

Kolophon'da MÖ 4. yüzyıl başlarında Pers standardının yerini artık Rodos standardında gümüş sikkeler almıştır. Bu sikkelerin yine ön yüzlerinde Apollon, arka yüzlerde ise lyre ve tripod ile birlikte kentin kısaltılmış haliyle ethnikonu "ΚΟΛΟΦΩ" yer almaktadır. Söz konusu dönemde basılan sikkelerde magistrat isimleri de görülmeye başlamıştır (Milne, 1941, s. 46-54, 59-61). Bu dönemden itibaren kentte bronz sikkeler de yer almaya başlamıştır. Bronz sikkelerde de ön yüzde Apollon başı, arka yüzde lyre, at başı veya at protomu görülmektedir. Bronz sikkeler üzerinde de magistrat isimleri bulunmakta ve ethnikon "ΚΟ, ΚΟΛ, ΚΟΛΟΦΩΝΙΟΝ" şeklindedir (Milne, 1941, s. 55-56, 61-69, 72-74). Kentte özellikle MÖ 330-285 yılları arasında bronz sikke basımı yoğunluktadır. Bu dönemlerde artık gümüş sikke basımı sona ermiştir (Milne, 1941, s. 70). Bu dönemler arasında basılan bronz sikkelerde artık gümüş sikkeler üzerinde görülen Apollon- lyre tasvirli ana betimler dışında tanrı Apollon'un diğer atribütleri olan tripod ve kent için önemli olan süvari tasvirlerine yer verilmeye başlanmıştır.

¹⁴⁰ DNP 6 "Kolophon", s. 666-668.

¹⁴¹ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Ionia, No. 133-34 (MÖ 525-490); SNG von Aulock, Ionien, No. 1999 (MÖ 525-490); SNG von Aulock, Ionien, No. 7904; SNG Delepierre, No. 2588-2591; SNG Kayhan I, No. 355-361 (MÖ 450-410).

Kolophon'da MÖ 325 yılında İskender sikkeleri basılmaya başlanmıştır. Kent, İskender hayattayken ve ölümünden sonra 319/18'e kadar İskender sikkelerinin en yoğun basıldığı darphanelerden biri olmuştur (Mørkholm, 2000, s. 55)¹⁴². Bu darphanede özellikle drahmi biriminde sikkeler basılmıştır (Mørkholm, 2000, s. 103). MÖ 323'ten sonra Anadolu'daki drahmi darphaneleri, II. Philippos tarafından kullanılmış olan tiplerle altın ve gümüş sikke basımına başlamışlardır. Kolophon ve Magnesia dışında, Anadolu'daki drahmi darphaneleri 316/15'te üretimlerini durdurmuşlardır. Sonraki birkaç yıl içinde Kolophon, bölgenin en üretken darphanesi olmuştur (Mørkholm, 2000, s. 61). III. Philippos adına basılan sikkelerde kral unvanı olmadan yalnızca “ΦΙΛΙΠΠΟΥ” lejantı kullanılmıştır (Price, 1991, No. P40-49).

Kolophon kenti MÖ 299 yılında Lysimakhos tarafından tahrip edilmiştir. Lysimakhos bu tarihte kenti Teos ve Lebedoslular ile birlikte yeniden kurmakta olduğu Ephesos'a taşımaya çalışmıştır. Fakat direnişle karşılaşan kral kenti yıkarak halkı cezalandırmıştır (Mørkholm, 2000, s. 103). MÖ 281 yılında Lysimakhos'un ölümünün ardından kent yeniden onarılmış ve kent Notion'la birleştirilmiştir. Fakat daha sonrasında kentin liman bölgesi aynı isimle anılmaya başlamıştır. Kolophon'a eski kent, Notion'a ise Yeni Kolophon veya Kıyıdağıdaki Kolophon denilmektedir (Milne, 1941, s. 7; Bean, 1995, s.168). MÖ 2.-1. yüzyılda ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde basılan sikkeler bu yeni kurulan kentte basılmıştır (Milne, 1941, s. 7).

Kolophon'da Lysimakhos tarafından bastırılan posthumous İskender drahmileri bulunmaktadır. Bu dönemde basılan sikkeler hala İskender'in adı ve tipleri ile kullanılmaya devam etmiştir. Fakat bu sikkelerde ayırt edici özellik, sikkelerin sol boşluğunda bulunan Lysimakhos'un arması olan saldıran aslan protomunun bulunmasıdır (Mørkholm, 2000, s. 90). Bu sikkelerin basımı MÖ 297/6 yılına kadar devam etmiştir. Daha sonra İskender'in adı yerine sikkelerde artık Lysimakhos'un adı ve unvanı olan “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ” lejantı eklenmiştir (Price, 1991, No. L22-28; SNG Blackburn, No. 450-457). Sikkelerin tiplerinde de bir değişiklik yapılmış ve artık arka yüzde sol kolunu yere dayalı kalkanı üstüne yaslamış oturan Athena bulunmaktadır. Athena'nın sağ elinde Nike, vücudunun arkasında mızrağı durmaktadır (Mørkholm, 2000, s. 90).

¹⁴² Sikkeler için *bkz.* Price, 1991, No. 1750-1757A.

MÖ 2. yüzyılda Kolophon'da posthumous İskender drahmi ve tetradrahmileri basılmıştır. Bu sikkelerin arka yüzlerinde sikke boşluğunda, kent'in otonom bronz ve gümüş sikkelerinden bilinen lyre ve at protomu sembolleri yer almaktadır. Sikkelerde kent'in adının ilk iki harfi “KO veya ΚΟΛΟ” ve bazen magistrat isimleri görülmektedir (Price, 1991, s. 258-260).

Erken İmparatorluk Dönemi'nde Augustus egemenliği altında basılan tek bir örnek bulunmaktadır (RPC I, No. 2523). Daha sonra Domitianus dönemine kadar Kolophon'da Roma Dönemi'nde basılan kent sikkeleri bulunmamaktadır (RPC I, s. 426). Söz konusu dönemde sikkelerin birinde Domitianus, diğ'erinde Domitia olmak üzere iki sikke bilinmektedir (RPC II, s. 162-163, No. 1052-53). Kent'in Roma Dönemi kent sikkeleri bazı dönemlerde kesintiler olmuşsa da Gallienus'a kadar devam etmiştir (BMC Ionia, s. 46, No. 63-64). Kolophon'da Hadrianus döneminde gümüş kistophor sikkeleri basılmıştır (RPC III, No. 1327).

Kent'in Augustus ve Gallienus dönemleri arasındaki kent sikkelerinde en sık kullanılan figür Apollon Klarios'dur. Bunun yanında; Leto, Athena, Tykhe, Artemis Ephesia, Artemis Klarios, Apollon, Serapis, Homer, Kerberos ve koç tasvirleri yer almaktadır. Sikkelerde ethnikon “ΚΟΛΟΦΟΝΙΩΝ, ΚΟΛΟΦΩ, ΚΟΛΟΦΩΝΙΑ” şeklindedir (BMC Ionia, s. 42-46 No. 44-64; Milne, 1941, s. 82-105).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Kolophon kentine toplam 13 adet sikke bulunmaktadır. Bu sikkelerden üç adedi bronz, üç adedi gümüş olmak üzere toplam altı adet otonom kent sikkesi; yedi adet ise gümüş İskender sikkeleri müze envanterinde yer almaktadır (**Kat. No. 11-16; Kat No. 102-108**). **Kat. No. 11-16** arasında yer alan sikkeler kent'in otonom sikkeleridir. **Kat. No. 11**'deki gümüş sikke MÖ 330-284 yılları aralığına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı, sola dönük; arka yüzde sağda ethnikon “ΚΟΛΟΦΩ”, solda magistrat adı “ΠΟΣΙΣ” ve kithara yer almaktadır. **Kat. 12-13**'teki gümüş sikkeler ise MÖ 310-294 yıllarına tarihlendirilmiştir. Sikkelerin ön yüzlerinde defne çelenkli Apollon başı, sola dönük; arka yüzlerde kithara bulunmaktadır. Sikkelerde kent ve magistrat adı okunmamaktadır. **Kat. No. 14**'teki bronz sikke MÖ 400-375 yıllarına tarihlendirilmiştir. Bronz sikkenin ön yüzünde Apollon'un taenialı başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon “ΚΟΛΟΦΩ” ile kithara, sağda ve solda astragalos, kesimde “O” harfi bulunmaktadır. **Kat. No. 15**'de yer alan bronz sikke MÖ 330-285 yılına tarihlendirilmiştir. Bronz sikkenin ön yüzünde ¾ sola dönük defne çelenkli Apollon başı, cepheden; arka yüzde kithara, sağda palmiye ağacı, altta

ethnikonun kısaltılmış hali “KO” görülmektedir. **Kat. No. 16**’da yer alan bronz sikke ise MÖ 190-130 yıllarına tarihlendirilir. Sikkenin ön yüzünde $\frac{3}{4}$ sola dönük defne çelenkli Apollon başı, cepheden; arka yüzde tripod yer almaktadır. Tripodun sağında etnikon “[KOΛΟΦΩΝΙΩΝ]”, solda magistratın adı “[A]ΠΟΛΛΩ[ΝΙΔΕΣ]” okunmaktadır. Kent isminin yanında yer alan magistrat Apollonides’dir.

Kolophon’un söz konusu bu otonom sikkelerinde de görüldüğü üzere Apollon ve tanrının müzik tanrısı kimliği ile ilişkili tipler ön plana çıkmaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde görülen kithara betimi tanrının müzik aletidir. Kentin gümüş sikkelerinde bu temaların kullanımı MÖ 5. yüzyılda ortaya çıkmıştır (Milne 1941, s. 15).

Kat No. 102-108 arasında yer alan gümüş sikkeler, iki adedi İskender hayatta iken basılan ve beş adedi posthumous darph olmak üzere Hellenistik Krallık sikkeleri arasına girmektedir. Tüm bu sikkelerin ön yüzlerinde aslan postlu Herakles başı, sağa dönük; arka yüzlerinde “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ” lejantı ile Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmaktadır. Sikkelerin sadece arka yüzlerinde yer alan farklılıklar ve tarihleri anlatılacaktır. **Kat. No. 102**’de yer alan sikke MÖ 327-323 arasına tarihlendirilmiştir. Sikkenin arka yüzünde solda EI harfleri ile tahtın altında 10 No. lu monogram yer almaktadır. **Kat. No. 103**’te yer alan sikke ise yine bir önceki sikke ile aynı tarihe verilmektedir. Sikkenin arka yüzünde solda 11 No. lu monogram, tahtın altında yıldız yer almaktadır. **Kat. No. 104**’te yer alan sikke MÖ 319-310 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkenin arka yüzünde solda EAI harfleri ile tahtın altında 12 No. lu monogram yer almaktadır. **Kat. No. 105-108** arasında yer alan sikkeler MÖ 310-301 yılları arasına tarihlendirilmektedir. **Kat. No. 105-106**’da arka yüzde solda çelenk, tahtın altında 13 No. lu monogram; **Kat. No. 107**’de solda 13 No. lu monogram, tahtın altında 14 No. lu monogram; **Kat. No. 108**’de solda 15 No. lu monogram ve tahtın altında ve 7 No. lu monogram yer almaktadır. Bu tipte sikkeler Kolophon darphanesinde MÖ 323-310 yılları arasında drahmi biriminde sikkelerde kullanılmıştır.

1.9.2. Ephesos

Ephesos¹⁴³ antik kenti, günümüzde İzmir ilinin Selçuk ilçesinin 3 km güneybatısında yer almaktadır. Yunan geleneğine göre kent, MÖ 11. yüzyılda Ion

¹⁴³ DNP 3 “Ephesos”, s. 1077-1085.

yerleşimcileri tarafından Kaytsros Irmağı'nın ağzında kurulmuştur. Mitolojik temellere dayanan 12 İon kentinin kuruluşuna dair Attik söylenceye Ephesos, Neilos ve Kadros'un oğlu Androklos tarafından kurulmuştur (Strabon, VIII. 358). MÖ 7. yüzyılda Magnesia ile çatışmalar ve Kimmer istilaları sonucunda kent ve beraberinde Artemision tahrip edilmiş ve sonrasında tekrar kurulmuştur. MÖ 560 yılında Lydia kralı II. Alyattes'in kenti kuşatmasının ardından kent sakinleri Koessos olarak adlandırılan yerleşimi terk ederek tapınağın iltica hakkını kullanıp Artemision'a sığınmışlardır. Kroisos'un MÖ 541'deki II. Kyros karşısında yenilgisinden sonra şehir, Med generali Harpagos tarafından fethedilmiştir.

İon Ayaklanması'nda (MÖ 500/499-494) Ephesos, Pers tarafında yer almıştır. MÖ 465'ten itibaren kent Attika-Delos Birliği'nin bir üyesiydi. Peloponnesos Savaşı'nda (MÖ 431-404) şehir başlangıçta Atina tarafındayken, Pers saldırıları sonrasında Sparta tarafına geçmiştir (Tekin, 1992, s. 78). Kral Barışı ile MÖ 387/386'da tekrar Pers egemenliğine giren kent, MÖ 334'te Büyük İskender tarafından kurtarılmıştır. MÖ 290'da Ephesos, Lysimakhos'un yönetimine girmiş ve Lysimakhos kente karısının adını vererek şehrin adını Arsinoea olarak değiştirmiştir. Fakat onun ölümünden sonra kent Seleukos hâkimiyetine girmiş ve eski ismini geri almıştır. MÖ 246 ile 196 arasında Ptolemaios egemenliği altında kalan Ephesos, MÖ 188'deki Apamea Barışından sonra Pergamon kontrolüne girmiş ve dolayısıyla MÖ 133'te Attaloslar Hanedanlığı'nın sona ermesinden sonra Roma'nın Asia Eyaleti'ne dâhil edilmiştir. Kent, MÖ 89/88'de olasılıkla çok ağır vergi yükünden dolayı VI. Mithradates tarafında yer almış ve Ephesos'ta bulunan tüm Romalılar öldürülmüştür. Bu yüzden Sulla MÖ 84'te şehri ateşe vermiş ve ağır bir cezaya çarptırmıştır. Kent defalarca yıkıcı depremlerin kurbanı olsa da önemi ve hızlı büyümesi MS 3. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir.

Ephesos'ta MÖ 7. yüzyılda sikke basımı yapıldığı biliniyor olmasına rağmen darphane yeri tespit edilememiştir. Artemision'a ait depozitlerdeki Arkaik Dönem buluntuları buna kanıt olarak gösterilmektedir. Kentin bu dönemde basmış olduğu az sayıdaki elektron sikkelerinin ön yüzünde arı, arka yüzünde kare *incus* bulunmaktadır (BMC Ionia, s. 47, No. 1-4).

Kentin MÖ 5. yüzyıldan itibaren basmaya başladığı esas sikkeleri gümüştür. Bu sikkelerin ön yüzlerinde üstten betimlenen bir arı, arka yüzlerinde kare *incus* yer almaktadır (SNG Cop., Ionia, No. 206-213; SNG von Aulock Ionien, No. 1824-1827; BMC Ionia, s. 48-50). Kentin erken örneklerinde sikkelerde arı betimlenirken MÖ 4.

yüzyıldan itibaren arka yüzlerde artık geyik tasvir edilmeye başlanmıştır (SNG Cop., Ionia, No. 214-243; SNG von Aulock Ionien, No. 1828). Arı tasviri Roma dönemine kadar sikkeler üzerinde önemli bir betimleme olarak kullanılmaya devam etmiştir. Hem geyik hem de arı, Artemis'in sembolik hayvanlarıdır. MÖ 415'e kadar kent sikkeleri Fenike standardında, daha sonra Rodos ve MÖ 200'den itibaren de Attika standardına göre basılmıştır.

MÖ 4. yüzyılın ilk çeyreğinde Byzantion, Kyzikos, Rodos, Iasos, Samos, Knidos ve Ephesos'un da aralarında bulunduğu, Batı Anadolu'da kurulan bir birliğin üyesi olarak sikkeler basılmıştır (Cawkwell, 1956, s. 69). Bu sikkelerin üzerinde açıkça ittifak sembolleri yer almaktadır. Yılanlarla boğuşan çocuk Herakles tipinin yer aldığı sikkelerde ethnikonla birlikte ΣΥΝΜΑΧΙΚΟΝ'un (müttefiklerin sikkesi) kısaltması olarak ΣΥΝ harfleri bulunmaktadır. Bu birliğe ait kentlerin bastığı sikkelerin ortak bir ağırlığı vardır (Schönert-Geiss, 1970, s. 31; Tekin, 1992, s. 126). Ephesos'un bu birliğe ait sikkelerinin arka yüzünde arı ve kentin adının ilk iki harfi "ΕΦ" bulunmaktadır (BMC Ionia, s. 51, No. 25). Bu birliğe ait antik kaynaklar bilgi vermemekle birlikte elde bulunan tek veri nümismatik buluntulardır (Arslan, 2010, s. 157). MÖ 4. yüzyılın sonlarına doğru kentte gümüş sikkelerin yanında bronz sikkelerde basılmaya başlamıştır. Bu bronz sikkelerde ön yüzde üstten arı ve ethnikon "ΕΦ", arka yüzde diz çökmüş pozisyonda geyik, başı geriye dönük ve magistrat isimleri yer almaktadır (SNG Cop., Ionia, No. 245-256; SNG von Aulock Ionien, No. 1836-1839; BMC Ionia, s. 54-55). MÖ 3. yüzyıla gelindiğinde Ephesos'un bronz ve gümüş sikkelerinde artık ön yüzlerde Artemis tasvirleri kullanılmaya başlamaktadır. Bu sikkelerin basımı MÖ 2. yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir. MÖ 130'dan itibaren sikkeler üzerinde giyimli ve süslemeli olarak Artemis'in kült heykeli kullanılmaya başlanmıştır (Mørholm, 2000, s. 27; SNG Cop., Ionia, No. 257, 267-282; SNG von Aulock Ionien, No. 1841-1845).

Kentin İskender sikkelerinin Ephesos'a atfedilmesi konusunda veriler yetersizdir (Price, 1991, s. 260-261). Ephesos'da MÖ 300-294 yılları arasında Demetrios döneminde İskender'in adıyla altın ve gümüş sikkeler basılmıştır. Bu yılların sonlarında Demetrios'un adı ile Nike-Poseidon tipli sikkelerin de basıldığı görülmektedir. Demetrios'un kentteki sikkeleri MÖ 294 yılında son bulmuştur (Mørholm, 2000, s. 87). MÖ 294 yılında Lysimakhos, Demetrios'un bölgedeki hâkimiyetine son vermiştir. Ephesos kralın darphanelerinden biri konumuna gelmiştir. Lysimakhos döneminde Ephesos, Kolophon ve Lebedos ile synoikismos oluşturularak, kentin adı kralın karısı II.

Arsinoe'nin onuruna Arsinoia olarak değiştirilmiştir (Mørkholm, 2000, s. 103). MÖ 293-287 yılları arasında basılan sikkelerde kentnin adı Arsinoia olarak geçmektedir. Söz konusu dönemde çok sayıda drahmi darbı yapılmıştır. Ayrıca yine bu dönemde bronz sikkelerde de kentnin yeni adı kullanılmıştır¹⁴⁴ (Mørkholm, 2000, s. 90).

Ephesos'ta kistophor¹⁴⁵ sikkeleri de kentte basılan tiplerdendir (Kleiner ve Noe, 1977, s. 40-59). Bu kistophorik sikkeler, Artemis Ephesia'nın kült heykelinin sikkeler üzerinde görüldüğü ilk gruptur. Kentin kistophor sikkeleri tarihsiz, tarihli ve proconsul¹⁴⁶ adı bulunanlar olarak değerlendirilmektedir. MÖ 133 öncesinde basılan gümüş sikkeler tarihsizdir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde cista mystica, arka yüzlerde karşılıklı, kıvrım yapmış yılanların arasında duran sadak betimlenmiştir. Arka yüzde ethnikon "EΦE" bulunmaktadır¹⁴⁷. MÖ 133-67 yılları arasında basılan kistophor sikkeleri¹⁴⁸ ise tarihlidir (Kleiner, 1972, s. 17-32). Proconsul kistophorlarında ise T. Ampius Balbus, L. Antoninus, C. Fannius, C. Claudius AP. F. Pulcher ve C. Fabius gibi isimler kullanılmıştır¹⁴⁹.

Ephesos'ta MÖ 89/88'de Roma ile VI. Mithradates arasında geçen savaşlarda VI. Mithradates tarafında yer almıştır¹⁵⁰. Ephesos Mithradates'e ait olduğu dönemin bir kısmı için fiilen özgür bir şehir konumundaydı. Bu süreçte MÖ 87-85 yıllarında basılan çok sayıda altın sikke bulunmaktadır. Bu sikkelerin ön yüzünde Artemis başı, arka yüzünde Artemis Ephesia'nın kült heykeli ile ethnikon "EΦ, EΦE veya EΦEΣΙΩΝ" yer almaktadır¹⁵¹.

¹⁴⁴ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Ionia, No. 258-259; SNG von Aulock Ionien, No. 1840; BMC Ionia, s. 55-56, No. 71-74.

¹⁴⁵ Kistophorların ilk basım tarihleri konusu tartışmalıdır. Kleiner ve Noe (1977), kistophor basımının II. Eumenes'in Galatlar'a karşı kazandığı zaferin sonrasında gerçekleşmiş olabileceğini belirterek ilk basımları yaklaşık MÖ 160-150 yıllarına yerleştirir. Carradice ve Price ile birlikte Mørkholm ise kistophor basımının MÖ 175 civarında başladığını kabul etmektedir (Carradice ve Price, 2001, s. 103; Mørkholm, 2000, s. 188).

¹⁴⁶ Romalıların kendi mahalli memurlarının ve valilerinin isimlerinin yer verildiği kistophorlara "Cistophori Proconsulari" denilmektedir. Göktürk, 1987, s. 51.

¹⁴⁷ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Ionia, No. 304-315; SNG von Aulock Ionien, No. 1852-1858; SNG Cop. IV, No. 304-315.

¹⁴⁸ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Ionia, No. 316-335; SNG von Aulock Ionien, No. 1859-1865; Head, 1881, s. 21; Head, 1880, s. 149-151; BMC Ionia, s. 64-66, No. 156-172; SNG Cop. IV, No. 316-335.

¹⁴⁹ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Ionia, No. 316-335; SNG von Aulock Ionien, No. 1859-1865; BMC Ionia, s. 64-66, No. 156-172; SNG Cop. IV, No. 336-337.

¹⁵⁰ Detaylı bilgi için bkz. Arslan, 2007, s. 256.

¹⁵¹ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Ionia, No. 316-335; SNG von Aulock Ionien, No. 1859-1865; BMC Ionia, s. 64-66, No. 156-172.

Ephesos'ta MÖ 48 yılından Augustus dönemine kadar otonom bronz sikkelerin darbi yapılmıştır. Söz konusu dönemler arasındaki bronz sikkelerde Artemis başı-arka yüzde vücudu sağa ve başı geriye dönük geyik protomu, solda palmiye ağacı, ortada meşale ve her iki yanında ayakta birer geyik; arı-ayakta geyik başı sola dönük; Artemis başı-geyik; Artemis başı-arı; Artemis başı-ayakta geyik arkasında meşale tasvirleri yer almaktadır. Bu sikkelerde magistrat adları ile ethnikon “EΦ, EΦE” bulunmaktadır¹⁵².

Roma İmparatorluk Dönemi'nde imparator portreli sikkelerin basımı ise Augustus ile başlamaktadır. Iulius Claudius Hanedanlığı döneminde kentte çok miktarda sikke basılmıştır. Augustus ve Nero dönemleri arasında basılan bu sikkelerde çok sayıda magistrat isimleri yer almaktadır. Claudius dönemine kadar olan erken basımlarda yerel magistrat isimleri; Grammateus, Archiereus, Archiereus Grammateus, Hiererus ve Episkopos unvanlarını taşımaktadır (RPC I, s. 435-437). Claudius döneminden sonra sikkelerde magistrat isimlerine neredeyse hiç yer verilmemiştir (RPC I, s. 437-438). Ephesos'un Neokoros unvanı ilk olarak Nero döneminde görülmektedir (Burrell, 2004, s. 60; RPC I, No. 2626-2628). Ephesos Neokorluk unvanını daha sonra ikinci kez Hadrianus, üçüncü kez Caracalla ve Geta, dördüncü ve son olarak Elagabalus, Valerianus ve Gallieus dönemlerinde almıştır¹⁵³.

Kentte, Vespasianus'un egemenliğinin ilk yarısında “EPE” lejantlı denarius ve aureus (nadir) biriminde sikke darbi yapılmıştır (RPC II, s. 131; RPC II, No. 801-858). Bu sikkelerin dışında Vespasianus, Titus ve Domitianus dönemlerinde bronz kent sikkelerinin basımı da devam etmiştir (RPC II, No. 166-168). Ayrıca Domitianus döneminde Smyrna ile yapılmış Homonia sikkeleri bulunmaktadır (RPC II, No. 166-168). Nerva, Traianus ve Hadrianus kistophorlarının bazıları burada basılmıştır (RPC III, No. 1298-1307; No. 1308-1320; No. 1328-1349).

Ephesos'un Roma Dönemi kent sikkelerinin arka yüz tasvirlerinde; Artemis Ephesia'nın kült heykeli, Artemis, Tykhe, Nike, Hekate, Leto, Roma, Zeus Olympios, Androklos, Apollon Hikesios, Okeanos, ırmak tanrısı Marnas, Hermes, geyik, tripod, tapınak betimleri, yaban domuzu, gemi pruvası ve agonistik öğeler kullanılmıştır (BMC Ionia, s. 72-109; SNG Cop. IV, No. 354-542). Pergamon, Sardeis, Tralleis, Hierapolis,

¹⁵² Sikkeler için *bkz.* SNG von Aulock Ionien, No. 1870-1874; SNG Cop., Ionia, No. 338-366; BMC Ionia, s. 69, No. 179-185; SNG Cop IV, No. 338-353.

¹⁵³ Detaylı bilgi için *bkz.* Burrell, 2004, s. 59-79.

Laodikeia, Alexandria ile ittifak sikkeleri Ephesos'ta darp edilmiştir. Ephesos ile ittifak sikkesi basan diğer şehirler ise Adramyteion, Kyzikos, Magnesia, Miletos, Aphrodisias, Nysa, Philadelphia, Apameia, Kibyra, Kotiaecum, Hierapolis ve Perga'dır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 188-194; BMC Ionia, s. 110-115).

Yozgat Müzesi'nde Ephesos kentine ait 20 adet otonom kent sikkesi ve üç adet Roma Eyalet sikkesi olmak üzere toplam 23 adet sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 17-36; Kat. No. 330-332**). **Kat. No. 17-36**'da yer alan sikkelerin dört âdedi gümüş, 16 adedi bronz olmak üzere kentin otonom sikkeleridir.

Kat. No. 17'deki gümüş sikke MÖ 500-420 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde ethnikon "[EΦ]" ile üstten betimlenen arı; arka yüzde quadratum incusum bulunmaktadır. **Kat. No. 18**'te yer alan gümüş sikke MÖ 390-380 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde ethnikon "E-Φ" ve üstten betimlenen arı; arka yüzde ethnikonun kısaltılmış hali "E-Φ" ile sağa dönük diz çöken, başı geriye dönük geyik protomu yer almaktadır. **Kat. No. 19-20**'de yer alan gümüş sikkeler ise MÖ 390-330 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkelerin ön yüzünde noktalı bordür içinde üstten betimlenen arı; arka yüzlerde ethnikonun kısaltılmış hali "E-Φ" ile birbirine dönük iki geyik başı yer almaktadır. **Kat. No. 21**'de yer alan bronz sikke MÖ 390-380 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde diademli Artemis başı; arka yüzde ethnikonun kısaltılmış hali "E-Φ" ile üstten betimlenen arı yer almaktadır. **Kat. No. 22-23**'teki bronz sikkeler ise MÖ 387-295 yılları arasına tarihlenmektedir. Sikkelerin ön yüzünde ethnikonun kısaltılmış hali "E-Φ" ile üstten betimlenen arı; arka yüzde sola dönük yatan geyik, başı sağa dönük tasvir edilmiştir. **Kat. No. 24**'de yer alan bronz sikke ise MÖ 285-202 yıllarına tarihlenmektedir. Sikkenin ön yüzünde omzunda yay ve sadak ile Artemis'in büstü, sağa dönük; arka yüzde magistrat adı "ΦΙΛΙ[ΠΠΙΟ]Σ" ile geyik protomu sağa dönük, başı ise sola dönük ve solda meşale yer almaktadır. **Kat. No. 24**'de yer alan bronz sikke MÖ 200 yılına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde ethnikonun kısaltılmış hali "E-Φ" ile noktalı bordür içinde üstten betimlenen arı; arka yüzde magistrat adı "[EP]MOTPEΦHΣ" ve ayakta geyik, sağa dönük, üstte sadak yer almaktadır. **Kat. No. 26**'da bulunan bronz sikke MÖ 202-133 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde çelenk içinde ethnikon "E-Φ" ve üstten betimlenen arı yer almaktadır. Arka yüzde ayakta vücudu sağa dönük geyik, başı ise sola dönük; arka planda meşale, sağda 1 No. lu monogram ve kesimde magistrat adı "APKΑΣ" okunmaktadır. **Kat. No. 27**'de yer alan sikke ise bu sikke ile aynıdır. Ancak monogram

betimlenmemiş veya sikke yüzeyinde okunmamaktadır. Bu sikke ise MÖ 2. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiştir. **Kat. No. 28-30** arasındaki bronz sikkeler MÖ 190-150 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkelerin ön yüzlerinde çelenk içinde ethnikonun kısaltılmış hali “E-Φ” ile üstten betimlenen arı; arka yüzlerinde otlayan geyik, sağa dönük ve üstte sadak bulunmaktadır. Farklı olarak **Kat. No. 28**’de magistrat ΣΟΛΩΝ; **Kat. No. 29**’da magistrat [EY]ΠΟΛΙΣ; **Kat. No. 30**’da magistrat “MINN[]N” isimleri bulunmaktadır. **Kat. No. 31-32**’de yer alan bronz sikkeler MÖ 48-27 yılları arasına tarihlenmektedir. Sikkelerin ön yüzlerinde çelenk içinde ethnikonun kısaltılmış hali “E-Φ” ile üstten betimlenen arı; arka yüzlerinde magistrat adı “[Π]ΥΘΩΝ” ile geyik ayakta, başı sola dönük, ortada meşale yer almaktadır. **Kat. No. 33**’de yer alan bronz sikke MÖ 48-27 yılları arasına tarihlenmektedir. Sikkenin ön yüzünde Artemis büstü, sağa dönük, omuzunda ok ve yay; arka yüzlerde ethnikonun kısaltılmış hali “E-Φ” ile oturan geyik protomu vücudu sağa dönük, başı ise sola dönüktür. Üstte [Θ], geyiğin solunda meşale, kesimde magistrat adı “[MHNO]ΦΙΛΟΣ” görülmektedir. **Kat. No. 34-36**’da yer alan bronz sikkeler MÖ 50-27 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkelerin ön yüzlerinde Artemis başı, sağa dönük, omuzunda ok ve yay; arka yüzlerde ethnikonun kısaltılmış hali “E-Φ” ile iki geyik, ayakta, birbirlerine dönük ve aralarında meşale betimlenmiştir. Arka yüzde ayrıca magistrat adı, üstte [ΔΕΜΕΤΡΙΟΣ], alanda ΚΩ-ΚΟΣ, kesimde [Σ]ΩΠΙΤΡΟ[Σ] olarak yazılmıştır.

Kat. No. 330-332’da yer alan bronz sikkeler ise Roma Dönemi’ne ait kent sikkeleridir. **Kat. No. 330**’de bulunan sikke Augustus (MÖ 27- MS 14) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde Augustus’un defne çelenkli başı, sağa dönük; arkasında Livia’nın başı, sağa dönük olarak görülmektedir. Arka yüzde geyik, ayakta sağa dönük; üstte sadak, sadağın altında magistrat adları Tryphon ve Samiades ile ethnikon “TPVΦΩΝ ΕΦΕ [ΣΑΜΙ] ΑΔΗΣ” bulunmaktadır. **Kat. No. 331**’de bulunan sikke Claudius (MS 49-50) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde Claudius’un defne çelenkli, drapeli başı, sağa dönük; arkasında genç Agrippina başı, sağa dönük şekilde betimlenmiştir. Arka yüzde geyik ayakta, sağa dönük; magistrat Kousinios’un adı “[ΚΟΥΣΙ] ΝΙΟΣ [ΤΟ Δ]” ve ethnikon “[ΕΦΕ]” yer almaktadır. **Kat. No. 332**’de yer alan sikke Marcus Aurelius (MS 161-180) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde “KAICAP AYPHAIOC” lejantı ile paludamentumlu imparator büstü, sağa dönük; arka yüzde ethnikon “ΕΦΕCΙ-ΩΝ” ve geyik üzerinde Artemis tasviri yer almaktadır.

Ephesos sikkelerindeki arı ve geyik tasviri, Roma dönemine kadar sikkeler üzerinde önemli bir betimleme olarak kullanılmaya devam etmiştir. Hem geyik hem de arı, Ephesos antik kentinin ana tanrıçası Artemis Ephesia'nın sembolik hayvanlarıdır. Özellikle arı tasviri kentin otonom gümüş ve bronz sikkeleri üzerinde sıklıkla kullanılan bir tiptir.

1.9.3. Magnesia ad Maeandrum

Magnesia kenti günümüzde Aydın ilinin Germencik ilçesine bağlı Ortaklar kazasının Tekin mahallesinde bulunmaktadır. Tesalya'dan gelen Magnetler tarafından kurulan Magnesia, Atina'dan sürgün edilen Themistokles'in yaşadığı yer olarak ünlüdür. Kent, MÖ 4. yüzyıl başlarında Spartalı komutan Thibron tarafından Thoraks Dağı'nın (Gümüş Dağ) eteğine, yani bugün kentin bulunduğu yere taşınmıştır. Büyük İskender'in Pers Krallığı'na son vermesi ve ölümünün ardından Seleukoslar'ın hâkimiyeti altına girmiştir. Seleukos Kralı III. Antiokhos'un Roma'ya yenilmesinin ardından da bu kez bölgedeki diğer kentler ile birlikte Bergama Krallığı'nın egemenliğini tanımıştır. III. Attalos'un krallığını Roma'ya vasiyet etmesiyle de Romalılar tarafından Batı Anadolu'da kurulan Asia Eyaleti içinde kalmıştır¹⁵⁴.

Magnesia'nın en erken sikkeleri MÖ 5. yüzyıl ortalarına tarihlendirilmektedir. Bu sikkeler Themistokles'in kendi adına bastırılmış olduğu Attika ağırlık standardındaki gümüş sikkelerdir. Sikkelerde ön yüzde "ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΣ" yazısı ile birlikte Apollon başı, arka yüzde kentin adını gösteren M-A harfleri ile birlikte kartal yer almaktadır (BMC Ionia, s. 158, No. 1). Bu sikkeler dışında baykuş-kare incus içinde ΘE, Attika miğferli erkek başı-ΘE ve Attika miğferli erkek başı-ΘEMA yer alan sikkelerde basılmıştır (Cahn, 1988, s. 13-20). Bu sikkelerin ardından en az bir yüzyıl boyunca kentte sikke basımı görülmemektedir.

Kentte, yaklaşık MÖ 4. yüzyılın ortalarından itibaren otonom gümüş ve bronz sikke basımında bir artış görülmektedir. Her iki sikke grubunda da aynı tipler kullanılmıştır. Sikkelerin ön yüzlerinde sağa doğru giden ve elinde uzun mızrak tutan bir süvari (kentin efsanevi kurucusu Leukippos?), arka yüzlerindeyse tos vurma pozisyonunda hörgüçlü bir boğa ile biri yukarıda, diğeri aşağıda zemin çizgisinin altında

¹⁵⁴ Kent tarihçesi ile ilgili daha detaylı bilgi ve alıntılar için bkz. Bingöl, 2007, 15-35.

olmak üzere iki yazı vardır. Boğanın yukarısında yer alan yazı, kent ethnikonunun kısaltılmış formu olan MA, MAGN veya MAGNH şeklindedir; birkaç örnekte ise ethnikon MAGNHTΩN olarak tam yazılmıştır. Hörgüçlü boğanın altında ise dönemin magistratlarının adı görülmektedir (SNG Cop., Ionia, s. 805-43). Bu sikkeler yaklaşık MÖ 200 yılına kadar kentin temel sikke tipi olmuştur¹⁵⁵.

İskender'in Anadolu'ya gelişi ile birlikte kent, İskender'e hiçbir direniş göstermeden teslim olmuştur (Bean, 2001, s. 228). Magnesia kenti, 325-305 yılları arasında altın stater ve gümüş drahmiler ile İskender sikkeleri basmaya başlamıştır (Price, 1991, s. 249-253; s. 265-268). Bu darphanede en çok basılan birim drahmiydi ve İskender hayatta iken yaklaşık MÖ 319/18 yılına kadar Magnesia orta ölçekli bir üretim merkezi olmuştur (Mørholm, 2000, s. 55). Kentte, İskender'in ölümünün ardından da altın stater, gümüş drahmi ve tetradrahmi darbi devam etmiştir (Price, 1991, s. 268-74).

İskender'in ölümünün ardından Seleukos Krallığı'na giren Magnesia, sonrasında Attaloslar (MÖ 189-133) döneminde gelişmeye başlamış ve önemli bir kent konumuna gelmiştir (Akurgal, 1990, s. 422). MÖ 190 yılından sonra otonom gümüş ve bronz sikkeler darp etmiştir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde Artemis, Athena, Leukippos?, Apollon, Helios ve geyik; arka yüzlerde Artemis Leukophryene, Nike, Leukippos?, Apollon ve hörgüçlü boğa tasvirleri yer almaktadır. Bazı sikkeler üzerinde magistrat isimlerine yer verilmiştir. Ethnikon "MAGN, MAGNHTΩN" şeklinde kullanılmıştır (SNG Cop., Ionia, No. 845-856; BMC Ionia, s. 162-164).

Magnesia, MÖ 87'de VI. Mithradates'in Roma'ya karşı başlatmış olduğu savaşta Roma'nın tarafında olmuş, Sulla dönemine kadar dost ve müttefik olarak kalmıştır (Akurgal, 1990, s. 422). Kentin Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri Augustus ile başlamış, bazı dönemlerde kesintiler olmuşsa da son olarak Gallienus döneminde sona ermiştir (BMC Ionia, s. 174, No. 104-105; RPC I, No. 2693-2696). Kentin sikkelerinde sıklıkla Artemis Leukophryene'ye atıfta bulunmaktadır. Tanrıçanın kült heykelinin bazen tek başına bazen de tapınak içinde betimlendiği tipler yoğunluktadır. Artemis Leukophryene aşağıya doğru incelen vücudunu sıkıca saran bir giysi içinde ve elleri iki yana açık şekilde görülmektedir. Bunun dışında kent sikkelerinde arka yüzlerde; Athena, Artemis, Nike, Leto, Tykhe, Adrasteia, Persephone, Demeter, Aphrodite, Maenad,

¹⁵⁵ Kentin gümüş sikkeleri ile ilgili olarak bkz. Kinns, 1989.

Nymphe, Kharitler, Selene, Herakles, Leukippos, Asklepios, Helios, Hermes, Zeus, Hephaistos, Men, Apollon, Dionysos, Maiandros, Demos, Themistokles, Hades, Serapis, Korybantes, Pan, *cista mystica* kartal ve koç tasvirleri de kullanılmıştır. Ethnikon “ΜΑΓΝΗΤΩΝ” şeklindedir. MS geç 1. yüzyıla tarihlenen pseudo-otonom sikkeler de bulunmaktadır. Bu sikkelerde Apollon ve Artemis Leukophryene’nin kült heykeli yer almaktadır. Ethnikon ΛΕΥΚΟΦΡΗΝΗ ΜΑΓΝΗΤΩΝ veya sadece ΛΕΥΚΟΦΡΗΝΗ olarak kullanılmıştır (RPC II, No. 1147-49). Magnesia, Severus Alexander döneminde Neokoros unvanı almıştır. Fakat bu kült imparator kültü için değil Artemis kültü için verilmiştir (RPC Online VI, No. 5132-5139, 5141, 5177-5179, 5183-5185; Burrell, 2004, s. 142-144).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda kente ait altı adet sikke yer almaktadır (**Kat. No. 37-40; 333-334**). Sikkelerin bir âdedi gümüş, beş adedi sikke ise bronzdur. **Kat. No. 37**’de MÖ 350-325 yıllarına tarihlenen gümüş sikkenin ön yüzünde askeri giysiler içinde süvari, sağ elinde mızrak ile at üzerinde, sağa dönük; arka yüzde meander çemberi içinde tos vurma pozisyonunda hörgüçlü bir boğa yer almaktadır. Sikkenin üzerinde ethnikon “ΜΑΓΝ” ve kesimde magistrat adı “ΠΙΤΘΙΩΝ (Pitthion)” görülmektedir.

Kat. No. 38-39’daki bronz sikkeler MÖ 350-190 yıllarına tarihlenmektedir. Ön ve arka yüz tasvirleri bir önceki gümüş sikke ile aynıdır. Burada **Kat. No. 38**’deki sikkenin arka yüzünde ethnikon “ΜΑΓΝ” ve kesimde magistrat adı “ΚΥΔΡΟΚΛΗΣ (Kydrokles)” yer almaktadır. **Kat. No. 39**’daki sikkenin arka yüzünün bozulmasından kaynaklı herhangi bir isim okunamamaktadır. Kat. No. 40’da yer alan bronz sikke ise MÖ 190 yılına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön ve arka yüz tipi bir önceki sikkeler ile aynıdır. Burada sikkenin arka yüzünde ethnikon “ΜΑΓΝ” ve kesimde magistrat adı “[ΔΙΑ]ΓΟΡΑ[Σ] (Diagoras)” okunmaktadır¹⁵⁶. Sikkelerin ön yüzlerinde sağa doğru giden ve elinde uzun bir mızrak tutan bu süvari kentin efsanevi kurucusu Leukippos? olarak düşünülmektedir. Leukippos’u Magnesia’lılar kentin kurucusu olarak görmüşler ve saygı göstermişlerdir (Tekin, 2016, s. 25).

Magnesia’ya ait diğer iki sikke ise Roma Dönemi kent sikkelerindedir (**Kat. No. 333-334**). **Kat. No. 333**’deki sikke I. Philippus (MS 244-247) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde “[Μ ΙΟΥΛ] ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ” lejantı ile imparatorun defne çelenkli ve drapeli

¹⁵⁶ Bu sikkeler üzerinde yer alan magistratların tarihlendirilmesi ile ilgili olarak bkz. Kinns, 2004.

büstü, sağa dönük; arka yüzde ethnicon “ΜΑΓΝΗΤΩΝ” ve kanatları açık cepheden kartal, başı sola dönük şekilde betimlenmiştir. **Kat. No. 334**'de yer alan sikke ise III. Gordianus (MS 238-244) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde “ΑΥΤ Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC” lejantı ile imparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırlı, sağa dönük büstü yer almaktadır. Arka yüzünde Tykhe ayakta khiton giymiş ve sağ elinde kornucopiae sol elinde dümen tutmakta; Grammateus unvanlı magistrat Demeas “ΕΠΙ ΔΗΜΕΟΥ” ve ethnicon “ΜΑΓΝΗΤΩΝ” görülmektedir.

1.9.4. Miletos

İonia Bölgesi'nin önemli liman kentlerinden biri olan Miletos¹⁵⁷ antik kenti günümüzde Aydın İli'nin Didim İlçesi'nde Akkoy'un 5 km. kuzeyinde ve Balat köyü yakınlarında yer almaktadır (Chandler, 1817, s.168). Miletos antik dönemde birçok koloni kenti kurmuştur. Ayrıca güçlü donanması sayesinde gerek Lydia gerekse de Pers hâkimiyeti döneminde önemini korumaya devam etmiştir.

MÖ 479'dan sonra kent Attika-Delos Deniz Birliği'nin bir parçası olmuş, MÖ 445'te birlikten ayrılma çabaları üzerine Atina tarafından işgal edilerek cezalandırılmıştır. MÖ 412'de İonia Savaşı sürecinde kent saf değiştirerek Sparta yanlısı olmuştur. MÖ 4. yüzyılda kent tekrar Pers hâkimiyetine girmiş ve Karia Satraplığı idaresinde kalmıştır. MÖ 334'te Büyük İskender tarafından kuşatılarak fethedilen kent Hellenistik Dönem boyunca bağımsızlığını korumuştur. MÖ 190'daki Magnesia Savaşı öncesinde Roma ile iyi ilişkiler kuran kent, MÖ 188'deki Apameia Barış Antlaşması sonrasında korunmuş ve imtiyazlı sayılmıştır. MÖ 133'te artık Asia Eyaleti'nin bir parçası olmuş ve hemen sonrasında MÖ 130'da *summa honoraria* geleneğini takip ederek *Populus Romanus* ve *Dea Roma* kültleri üzerine yasalar çıkarmıştır (Matthaei, 2006, s. 90-91). VI. Mithradates Eupator ile Roma arasındaki çatışmalarda kent, Mithradates tarafında yer almış, bu yüzden de özgür bir şehir olma hakkını kaybetmiştir. Ancak bu hakkı, MÖ 39'da Marcus Antonius yönetiminde yeniden kazanabilmiştir (Matthaei, 2006, s. 90-91).

Miletos kentinde sikke basımı MÖ 7. yüzyıl sonlarında veya MÖ 6. yüzyıl başlarında elektron sikkeler ile başlamıştır. Bu elektron staterlerinin ön yüzünde başı geriye dönük aslan, arka yüzde üç incus yer almaktadır (Tekin, 1991, s. 79; SNG Kayhan

¹⁵⁷ DNP 8 “Miletos”, s. 170-181.

I, No. 440)¹⁵⁸. İncuslarda en üsttekinde keçi başı, ortada fok balığı ve altta yıldız benzeri bir rozet yer almaktadır. Bu işaretler Sardeis'in ilk elektron sikkelerinde de görülmektedir. Bu erken dönemlerde Miletos'un darp etmiş olduğu gümüş sikkeler tam olarak bilinmemektedir. BMC Ionia (s. 184) kataloğunda Aigina standardında darp edilmiş altı örnek sadece varsayımsal olarak Miletos kentine atfedilmiştir. Miletos'un elektron sikkeleri Miletos ağırlık sisteminde, gümüş sikkeleri ise Khios sisteminde darp edilmiştir.

MÖ 6. yüzyılda kentte gümüş stater biriminde sikkeler basılmaya başlanmıştır. Bu sikkelerin ön yüzlerinde de başını geriye çevirmiş aslan protomu tipi kullanılmaya devam edilmiştir (SNG Cop., Ionia, No. 944-956; SNG von Aulock Ionien, No. 2077-2085). Bu tipin MÖ 4. yüzyılın ilk yarısından itibaren kentin hem gümüş hem de bronz sikkelerinde arka yüzde kullanılmaya devam ettiği görülmektedir.

Miletos'da MÖ 4. yüzyılda gümüş sikkelerin yanında bronz sikkelerde darp edilmiştir. Bronz sikkeler üzerinde elektron sikkelerden bilinen aslan tasviri kullanılmaya devam etmiştir (SNG Kayhan I, No. 488-489). Fakat aslan protomu yerine ileri doğru adım atan ve geriye dönük aslan figürü kullanılmıştır (SNG Cop., Ionia, No. 972-977; SNG Cop., Ionia, No. 2087; SNG Kayhan I, No. 498). MÖ 4. yüzyılın başından Roma Dönemi'ne kadar olan dönem boyunca Miletos'un otonom bronz sikkelerinin tipleri erken dönemlerdeki gümüş sikkeler ile aynıdır. Bunların üzerinde magistrat isimleri de görülmektedir. Gümüş sikkeler üzerinde ise Apollon başı kullanılmış ve bu tip, sonraki iki yüzyıl boyunca Miletos sikkelerinin tipik ön yüz resmi olmuştur. Bu gümüş sikkelerin arka yüzlerinde de geriye bakan yürür vaziyetteki aslan betimi işlenmiştir (Deppert Lippitz, 1984, s. 11-16)¹⁵⁹. Bu yüzyılda Miletos territoryumu içerisinde yer alan Didyma antik kentinde Apollon'un kehanet merkezi bulunmaktadır. Apollon'un atribütleri aslan ve güneştir. Olasılıkla Miletos'un erken sikkelerinde yer alan bu semboller de Didyma Apollon'un rahipleri olarak adlandırılan Brankidler himayesinde basılmıştır. Bu tapınak MÖ 494 yılında Darios tarafından yıkılmıştır. Büyük İskender'in egemenliğine kadar harabe olarak kalan Apollon Tapınağı MÖ 334 yılında tekrar restore edilmiştir. Bu

¹⁵⁸ Detaylı bilgi için bkz. Deppert Lippitz, 1984.

¹⁵⁹ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Ionia, No. 957-971; SNG von Aulock Ionien, No. 2089-2095; BMC Ionia, s. 189-190; SNG Kayhan I, No. 490-497.

dönemde Apollon Didymeus'un yer aldığı sikkelerin arka yüzlerinde “ΕΓ ΔΙΔΥΜΝ ΙΕΡΗ” lejantı kullanılmıştır (BMC Ionia, pl. XXI, No. 8).

MÖ 2. yüzyılın ilk yarısından MÖ 1. yüzyıla kadar ön yüzlerinde yıldızlı aslan, Apollon başı ve Apollon heykelinin tam görüntüsü olan drahmiler ve tetradrahmiler basılmıştır (Matthaei, 2006, s. 91). MÖ 1. yüzyılın sonlarından itibaren adım atan ve geriye dönük aslan betiminde değişime gidilmiş, bunun yerine yatan aslan betimi kullanılmaya başlamıştır (SNG Cop., Ionia, No. 994-1006; SNG von Aulock Ionien, No. 2098-2102). Ayrıca kentin en önemli kültü ve kent tanrısı Apollon Delphinios tasviri MÖ 1. yüzyıldan itibaren daha çok tanınan Apollon Didymeus betimiyle değiştirilmiştir. Apollon Didymeus'un tapındaki tasviri İmparatorluk Dönemi'nden MS 3. yüzyıla kadar yaygın şekilde kullanılmıştır.

Miletos kentinde MÖ 325 yılından itibaren Büyük İskender sikkeleri basılmaya başlanmıştır (Price, 1991, s. 276; Mørholm, 2000, s. 55). İskender hayattayken MÖ 325-323 yılları arasında kentte altın stater, gümüş drahmi ve tetradrahmi darpları yapılmıştır (Price, 1991, s. 278-280). Kent İskender'in en büyük drahmi darphanelerinden birisi olmuştur (Thompson, 1983, s. 43-68). İskender'in ölümünün ardından da kentte posthumous İskender sikkelerinin basımı devam etmiştir (Price, 1991, s. 280-291).

Miletos, Roma İmparatorluk Dönemi'nde imparator portreli sikkelerin basımına Caligula ile başlamış, dönem dönem kesintiler olmuşsa da Gallienus'a kadar devam etmiştir (RPC I, s. 449-451). Hadrianus döneminde kentte gümüş kistophor sikkeleri basılmıştır (RPC III, No. 1350-1356). Bu sikkelerin arka yüzlerinde Apollon, Apollon Didymeus'un kült heykeli ve Artemis tasvirleri kullanılmıştır.

Kentin Elagabalus dönemi ve sonrası sikkelerinde Neokoros unvanı kullanılmaya başlanmıştır¹⁶⁰. Magistrat isimleri genetik formda ΕΠΙ veya çoğunlukla archon ve archiprytanis unvanları ile kullanılmıştır. Roma Dönemi kent sikkelerinin arka yüzlerinde; Tykhe, Leto, Nike, Hera Samia, Nemesis, Amazon, Artemis, Artemis Pythia, Üç güzeller, Apollon, Apollon Didymeus, Apollon Delphinios, kahraman Miletos, Zeus, Senato, ırmak tanrısı, agonistik öğeler, gemi pruvası ve aslan tasvirlerine yer verilmiştir (BMC Ionia, s. 197-202; RPC II, s. 176; RPC III, s. 261-263). Kentte düzenlenen oyunlar şu şekildedir; ΔΙΔΥΜΕΙΑ ΚΟΜΟ ΔΕΙΑ, ΔΙ ΔΥΜΕΙΑ, ΟΛΥΜΠΙΑ ΠΥΘΙΑ ve

¹⁶⁰ Detaylı bilgi için bkz. Burrell, 2004, s. 55-58.

ΠΑΝΙΩΝΙΑ ΠΥΘΙΑ. Kentin Marcus Aurelius döneminde Ephesos; Antonius Pius döneminde Smyrna; II. Faustina döneminde Ephesos; I. Maximinus Thrax döneminde Amisos ile homonia sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 189-192).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Miletos kentine ait üç adet bronz, üç adet gümüş olmak üzere toplam altı adet sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 41-43; Kat. No. 109-111**). **Kat. No. 41-42**'de yer alan gümüş sikkeler MÖ 520-450 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Sikkelerin ön yüzlerinde aslan başı, sola dönük; arka yüzlerinde ise quadratum incusum içerisinde yıldız ve yıldızın kolları arasında bitkisel bezeme tasvir edilmektedir. Kat. No. 43'te yer alan bronz sikke MÖ 350-300 yıllarına tarihlenmektedir. Sikkenin ön yüzünde aslan ayakta, sağa dönük ve üstte 2 No.lu monogram; arka yüzde yıldız, yıldızın kolları arasında bitkisel yer almaktadır. Bu sikkeler kentin otonom sikkelerindendir.

Kat. No. 109-111 arasında yer alan sikkeler İskender Dönemi'ne aittir. **Kat. No. 110**'da yer alan gümüş sikkenin ön yüzünde sağa aslan postlu, sakalsız Herakles başı; arka yüzünde "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ" lejantı ile birlikte, sağ elinde kartal, sol elinde asa tutan ve tahtında sola dönük oturan Zeus tasviri bulunmaktadır. Arka yüzde solda 16 No. lu monogram yer almaktadır. Söz konusu sikke MÖ 325-323 yılları arasında İskender hayattayken basılan sikkelerdendir. Bu sikkelerden Miletos kentinde tetradrahmi, drahmi ve hemidrahmi birimlerinde MÖ 325-319 yılları arasında darp edildiği görülmektedir (Price, 1991, s. 278-284).

Kat. No. 323-319'daki bronz sikkeler ise MÖ 323-319 yılları arasına tarihlenen bronz sikkelerdir. **Kat. No. 110**'daki sikkenin ön yüzünde sağa aslan postlu, sakalsız Herakles başı; arka yüzde "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ" lejantı ile üstte sadak içerisinde yay, altta lobut ve buğday başağı tasvir edilmiştir. Bu sikkelerin arka yüzlerinde Herakles'in atribütleri olan sadak, yay ve lobut bulunmaktadır (Price 1991, s. 31). Bu sikkeler Miletos'ta AE ve ¼ AE birimlerinde MÖ 323-319 yılları arasında basılmıştır (Price 1991, s. 281-282). **Kat. No. 111**'de yer alan bronz sikke bir önceki sikke ile aynı tarihlidir. Sikkenin ön yüzünde taenialı Apollon başı, sağa dönük; arka yüzde "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ" ile at üzerinde süvari sağa dönük, sol üstte labrys yanında 17 No. lu monogram, atın altında 18 No. lu monogram yer almaktadır. Bu betimlemelerin bulunduğu bronz sikkeler III. Philippos döneminde darbına başlanan serilerdir. Söz konusu bu Apollon-atlı tipli sikkelerin darphaneleri konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Bu sikkeler Price'a (1991, s. 283-284) göre Miletos'ta, Ashton'a (2004, s. 33-43) göre Kaunos'ta basılmışlardır.

1.9.5. Smyrna

Smyrna¹⁶¹ antik kenti, ilk olarak günümüzde Bornova Yeşilova Höyük, daha sonra Bayraklı-Tepekule Höyük yerleşimlerinin ardından, Büyük İskender sonrası bugünkü yerine (Kadifekale-Kemeraltı eksenindeki yamaç ve düzlükler) taşınmıştır (Cadoux, 2003, s. 43; Ersoy, 2006, s. 18). Smyrna’da MÖ 585 yılında Lidya Kralı Alyattes’in kenti istilasından önce basılmış, Phokai standardında elektron hekta ve stater birimlerinde sikkeler basıldığı düşünülmektedir. Bu sikkelerin kente ait olup olmadığı ile ilgili bilgiler kesin değildir (BMC, Ionia, s. xx; Milne, 1923, s. 2). Bu sikkelerin ön yüzünde ağız açık durumda, dili dışarı çıkmış, Arkaik stilde bir aslan başı, arka yüzlerde ise düzensiz kare incuslar bulunmaktadır (BMC Ionia, s. 236, No. 1-2). Fakat kentin asıl düzenli sikke basımı MÖ 4. yüzyılın sonunda Bayraklı’dan Pagos Tepe’sine (Kadifekale) nakledilmesinin ardından başlamaktadır (Milne, 1923, s. 3).

Smyrna, MÖ 304-302 yıllarında, Antigonos tarafından yeniden kurulmuş ve inşası Lysimakhos ile MÖ 281’lere kadar devam etmiştir (Milne, 1923, s. 3). Lysimakhos, Ipsos savaşının kazanılmasının ardından, Batı Anadolu’ya hâkim olmuştur. Bölgedeki Smyrna Erythrai, Ephesos ve Magnesia darphanelerinde sikke basılmıştır. Smyrna’nın kesintisiz devam edecek olan asıl sikke basımı da bu dönemde başlamaktadır. Lysimakhos, 287 yılından sonra Smyrna’da yeni bir darphane açmıştır. Bu darphanede stater, tetradrahmi ve drahmileri kapsayan tek bir emisyonun darbi yapılmıştır (Mørkholm, 2000 s. 91). Bu darphanede krali sikkelerin yanı sıra otonom bronz sikke darbi da yapılmıştır. Lysimakhos döneminde, MÖ 301’lerde basılmaya başlanan Smyrna bronz sikkelerinin en erken tiplerinde Apollon-tripod ve etnikon “ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ” yazıtlı sikkeler basılmıştır¹⁶². Daha sonra Lysimakhos, Ephesos’un adını eşinin adı olan Arsinoe olarak değiştirmiş, Smyrna kentinin de adında değişiklik yapmıştır. Kente kızı Eurydike dolayısıyla Eurydikeia adını vermiştir (Mørkholm, 2000 s. 103). Şehrin adının değişmesi ile darp edilen bronz sikkelerde ön yüzde başı örtülü Eurydike, arka yüzde üçayaklı kazan ve etnikon “ΕΥΡΥΔΙΚΕΩΝ” görülmektedir (Milne, 1923, s. 3-7; Cadoux, 2003, s. 146)¹⁶³. Kentin adı kısa süreliğine de olsa sikkeler üzerinde Eurydikeia olarak kaldığı görülmektedir.

¹⁶¹ DNP 11 “Smyrna”, s. 661-663.

¹⁶² Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Ionia, No. 1104.

¹⁶³ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Ionia, No. 1105-1107.

MÖ 3. yüzyılda Anadolu'nun batısında çok sayıda kentte posthumous İskender sikkeleri basılmıştır (Mørholm, 2000 s. 154). Smyrna'da bu kentler arasında yer almaktadır. Büyük İskender için Smyrna'da basılan sikkelerin ön yüzünde Herakles başı, arka yüzlerinde ise tahtta oturan Zeus vardır. Genellikle Zeus'un sağ ayağı önünde sikkenin basıldığı yeri simgeleyen sur taçlı Tykhe başı bulunur (Price, 1991, No. 2246-2258).

Lysimakhos ve Büyük İskender tetradrahimleri dışında kentte MÖ 2.-1. yüzyıllarda Attika standardında otonom gümüş kistophor, tetradrahmi ve drahmilerin darbi da yapılmıştır (Milne, 1923, s. 1-30). Kistophor sikkelerinin ön yüzlerinde sarmaşık çelengi içinde cista mystica, arka yüzlerinde ise ok kılıfına (gorytos) sarılmış iki yılan, sağda Kybele başı yer almaktadır. Ethnikon "ZMYP" şeklinde kısaltılmış haliyle yazılmıştır¹⁶⁴. Bu sikkeler MÖ 129 yılında Roma'nın Asia eyaletini kurduğu dönemde de darp edilmeye devam etmiştir. Gümüş tetradrahmi ve drahmilerde ise çeşitli tiplerde sikke basılmıştır. Bu sikkelerde ön yüzlerde sur taçlı Kybele başı, arka yüzlerde iki ayrı tip; çelenk içinde "ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ", meşe çelengi içinde sağa doğru yürüyen aslan figürlü sikkelerdir¹⁶⁵. Ayrıca söz konusu dönemlerde bronz sikkelerde basılmıştır. Bu bronz sikkelerde Apollon-Homeros, tripod, caestus içinde iki el, lyre, Kybele-Aphrodite Stratonikis, Kybele-altar tasvirleri ile magistrat isimleri kullanılmıştır¹⁶⁶. Kentin otonom sikke basımı MÖ 50 yılında sona ermiş ve Augustus dönemine kadar sikke basımına ara verilmiştir (Milne, 1928, s. 154)¹⁶⁷.

Smyrna tarihinde kenti etkileyen diğer bir olay ise VI. Mithradates Eupator'un İonia kentlerinden bazılarını ele geçirmesidir. Roma'nın müttefiki olan Smyrna bu sefer Kral Mithradates'in gücüne karşı koyamamış ve O'nun adına sikkeler bastırarak bir nevi kentini bu işgalden en az hasarla kurtarmaya çalışmıştır. Sikkelerin ön yüzünde Mithradates Eupator'un diademli başı; arka yüzde "ZMYPΝΑΙΩΝ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ" lejantı ile Aphrodite Stratonikeia'nın örtülü ve poloslu başı, bir sütuna yaslanmış elinde Nike tutmakta; ethnikon "ZMYPΝΑΙΩΝ" ile birlikte palmye dalı tutan Nike yer almaktadır (Milne, 1927, s. 104)¹⁶⁸.

¹⁶⁴ Sikkeler için bkz. SNG von Aulock Ionien, No. 2160; BMC İonia, s. 237, No. 1-2.

¹⁶⁵ Sikkeler için bkz. SNG Cop., İonia, No. 1119-1121; SNG von Aulock Ionien, No. 2161-2164.

¹⁶⁶ Sikkeler için bkz. SNG Cop., İonia, No. 1122-1205; BMC İonia, s. 239-247.

¹⁶⁷ Sikkeler için bkz. SNG Cop., İonia, No. 1207-1232.

¹⁶⁸ Sikkeler için bkz. SNG Cop., İonia, s. 1206; BMC İonia, s. 118-119.

Smyrna'nın Roma İmparatorluk Dönemi kent sikkeleri Augustus ile başlamış ve bazı dönemler kesintiler olmuşsa da Gallienus dönemine kadar devam etmiştir¹⁶⁹. Hadrianus dönemine kadar etnikon “ZMYP, ZMYPNΑΙΟΙ veya ZMYPNΑΙΩΝ”, sonrasında ise “CMYPNΑΙΩΝ” olarak sikke yazıtlarında yer almaktadır. Hadrianus döneminde Smyrna darphanesinde gümüş kistophor sikkeleri basılmıştır. Sikkelerin arka yüzlerinde Nemeses, Kybele, Artemis Ephesia, Zeus ve kartal tasvirleri ile etnikon “SMVR” yer almaktadır (RPC III, No. 1357-1363). Smyrna ilk Neokoros unvanını Tiberius zamanında MS 26 yılında, ikinci Neokoros unvanını Hadrianus döneminde almıştır (MS 124?). Caracalla zamanında MS 241’de kent, üçüncü Neokoros unvanını elde etmiştir (Burrell, 2004, s. 38, 42, 48).

Kentte, Nero döneminde MS 68/9 yıllarına tarihlendirilen pseudo-otonom bronz sikkeler bulunmaktadır. Pseudo-otonom sikkeler strategos ünvanlı Ti. Claudius Sosandros ve Ti. Claudius Hieronymos’un adlarını taşımaktadır. Sikkelerde Zeus-çelenk içinde yazıtlar, Senato-tapınak, Nemesis-ırmak tanrısı, tapınak-ırmak tanrısı ve Zebu-çelenk içinde sunak tasvirleri ile etnikon “ZMYP, ZMYPNΑΙΩΝ” şeklindedir (RPC III, No. 2487-2491). Domitianus döneminde de strategos ünvanlı Rhegeinos ve stephanephoros ünvanlı Myrtos, proconsul Lucius Mestrius Florus ve strategos Demonstratos döneminde basılmış yine pseudo-otonom bronz sikkeler görülmektedir. Bu sikkelerde Semele-Dionysos, Zebu-Nike, Arı-yunus, Asia büstü-Amazon Smyrna, Kybele-Apollon ve Nemesis-Nike betimleri yer almaktadır (RPC II, No. 1015-1025).

Smyrna'nın sikke tipleri ve lejantları şu şekildedir; ΙΕΡΑ CYNKAHTOC, CEBACTH CYNKAHTOC, ΘΕΟΝ CYNKAHTON, ΘΕΑΝ ΡΩΜΗΝ, ΘΕΑC ΡΩΜΗC, CMYPNA, ΑΔΡΙΑΝΗ CMYPNA, ΤΥΧΗ, CΠΙΥ-ΑΗΝΗ, ΖΕΥC ΑΚΡΑΙΟC yazıtlı büstler, Herakles, Demeter Horia, Kybele, Dionysos, Nemesis, Zeus Akraios, ayakta ΖΕΥC ΟΑΥΜΠΙΟC, Zeus ve Semele, Homeros ΟΜΗΡΟC, Artemis ΠΑΝΙΩΝΙΑ ayakta, Amazon Smyrna, Aphrodite Stratonikis, Eirene, Persephone, biga içinde ΠΕΛΟΨ ve Hippodameia, Herakles ve Aphrodite, ağaç altında uyuyan İskender ve Nemes, griphon, aslan, yengeç, gemi pruvası, thyrsos tutan leopar, nehir tanrıları ΕΡΜΟC, ΜΕΛΗC, ΚΑΛΕΩΝ veya ΚΑΛΛΩΝ. Kentte düzenlenen oyunlar ise; ΠΡΩΤΑ ΑCΙΑC;

¹⁶⁹ Detaylı bilgi için bkz. Klose, 1987; Sikkeler için bkz. SNG Cop., Ionia, No. 1406; SNG von Aulock, Ionia, No. 2236; BMC Ionia, s. 297-300; RPC I, s. 417-21.

ΠΡΩΤΑ ΚΟΙΝΑ ΑCΙΑC; ΠΡΩΤΑ ΚΟΙΝΑ ΑCΙΑC ΕΝ CΜΥΡΝΗ (BMC Ionia, s. 266-300; SNG Cop., Ionia, No. 1233-1419).

Smyrna'nın Sardeis, Ephesos, Ankyra, Kappadokia-Caesarea, Atina, Klazomenai, Kyzikos, Ephesos, Hierapolis, Laodikeia, Lacedaemon, Magnesia ad Sipylum, Miletos, Mytilene, Nicomedeia, Pergamon, Perinthos, Philadelphia, Sardeis, Tralles, Thyateira kentleri ile ittifak sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 188-194).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Smyrna kentine ait üç adet bronz sikke yer almaktadır (**Kat. No. 44-46**). **Kat. No. 44**'de yer alan sikke MÖ 190-75 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük; arka yüzde "ZΜΥΡΝΑΙΩΝ [Α]ΡΤΕΜΙΔΩΡΟ [Δ]ΗΜΗΤΡΙΟ" lejanti ile Homer, tahtta sola dönük oturmakta, sol elinde rulo ve dirsekten kıvrılan sağ kol çene hizasında tasvir edilmektedir. Sikke üzerinde magistrat Demetrios'un adı okunmakta ve solda 39 No.lu monogram yer almaktadır. **Kat. No. 45**'de yer alan sikke yine MÖ 190-75 yılları arasında tarihlendirilmiştir. Sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon "ZΜΥΡ", magistrat "ΒΙΩΝ" ve lyre yer almaktadır. **Kat. No. 46**'de yer alan sikke ise MÖ 2.-1. yüzyıllar arasına tarihlendirilir. Sikkenin ön yüzünde sur taçlı Tyhke başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon "ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ", magistrat "ΠΟCΙΔΕΙΩC ΜΟCΧΟΥ" ile Aphrodite Stratonikis yer almaktadır. Tanrıça ayakta, polos ve uzun khiton giyimli, sağa dönük; sol eliyle sağdaki sütünce üzerindeki kendisine çelenk takan Nike'yi tutmakta ve sol eliyle sütunceye dokunmaktadır. Bu sikkeler kentin otonom sikkeleridir.

1.9.6. Teos

Teos¹⁷⁰, Ionia kıyılarında yer alan bir liman kentidir. Ionia Konfederasyonu'nun 12 kentinden birisi olan Teos, günümüzde İzmir'in yaklaşık 60 km güneybatısında, Seferihisar İlçesi Sığacık Mahallesi'nde yer almaktadır (Konak, 2011, s. 3).

Teos, MÖ 6. yüzyılın ikinci yarısında gümüş sikke darbına başlamıştır. Aigina ve Phokaia ağırlık sistemini kullanan kent stater, drahmi, hemidrahmi, triobol, trihemiobol ve hemiobol birimlerinde sikke basmıştır (Balcer, 1968, s. 5). Bu ilk gümüş sikkelerde ön

¹⁷⁰ DNP 12.1 "Teos", s. 137-139.

yüzde oturan griphon, arka yüzde kare incus yer almaktadır¹⁷¹. Kentin ilk sikkelerinde yazı bulunmazken ilerleyen dönemlerde “THIQN” yazısı kullanılmaya başlamıştır. Griphon tasviri kentin sikkelerin uzun yıllar kullanılmaya devam etmiştir.

Teos’un MÖ 4. yüzyılda basmış olduğu gümüş sikkeleri Rodos ağırlık sistemindedir. Bu sikkelerde ön yüzde bir ayağını kaldırmış griphon, arka yüzlerde magistrat adı ve yel değirmeni şeklinde incus yer almaktadır (Kinns, 1980, s. 165-166, lev. XXVII, No. 3-10). Bu dönemde basılan gümüş sikkeler ile birlikte altın sikke darbı da yapılmıştır (Kinns, 1980, s. 166, lev. XXVIII, No. 1-2). MÖ 4. yüzyılın sonlarına doğru kentin bronz sikkeleri basılmaya başlanmıştır. Bu sikkelerde bir griphon protomulir, griphon-kantharos ve griphon-üzüm salkımı betimleri kullanılmıştır (Kinns, 1980, lev. XXXI-XXXII.). Sikkelerde kentin adı “THIQN” şeklindedir. Ayrıca söz konusu sikkelerde magistrat adlarına da rastlanılmaktadır (Kinns, 1980, s. 165).

Teos kentinde yaklaşık MÖ 324 yılında İskender sikkeleri basılmaya başlanmıştır (Mørholm, 2000, s. 55)¹⁷². MÖ 323-319 yılları arasında altın stater ve yoğun olarak gümüş drahmi darpları yapılmıştır (Price, 1991, s. 295-296). MÖ 310-301 ve 301-297 yılları arasında yine posthumous İskender sikkelerinin basımı devam etmiştir. Esas birim burada gümüş drahimdir. Bunun yanında yine altın staterler de basıldığı görülmektedir (Price, 1991, s. 296-298). Söz konusu dönemde basılan gümüş ve altın sikkelerin arka yüzlerinde genellikle griphon sembolü kullanılmıştır. MÖ 3. yüzyılın sonlarına doğru kentte tekrar posthumous İskender tetradrahmi ve drahmilerinin darbı yapıldığı görülmektedir. Bu sikkelerin arka yüzlerinde kentin adı “THI” ve kantharos sembolü bulunmaktadır (Price, 1991, s. 298-299; Mørholm, 2000, s. 154).

Roma’nın Anadolu’daki eyalet düzenlemeleri sırasında Teos, MÖ 129 yılından itibaren Asia Eyaleti sınırları içerisinde yer almıştır. Teos kentinin Erken İmparatorluk dönemi imparator portreli sikkeleri Augustus ve Nero dönemlerinde basılmıştır (RPC I, s. 424). Söz konusu dönemlerde sikkelerin arka yüzlerinde Dionysos, üzüm salkımı, griphon, tapınak içinde Dionysos’un kült heykeli, tapınak içinde Nero başı ve ethnikon “TH, THIQN” şeklinde yer almaktadır (RPC I, No. 2511-2520). Kentte sikke basımı Vespasianus, Titus ve Domitianus dönemlerinde de devam etmiştir (RPC II, s. 161-162,

¹⁷¹ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Ionia, No. 1433-1442; SNG von Aulock Ionien, No. 2251-2256; BMC Ionia, s. 309-310; SNG Kayhan I, No. 597-603.

¹⁷² Price, 1991, s. 295 (MÖ 323’ten başlatmaktadır.)

No. 1037). Ayrıca bu dönemler arasında basılmış pseudo-otonom sikkelerde bulunmaktadır (RPC II, No. 1042-1048)¹⁷³. Bu sikkelerde Senato-Dionysos, Silenus-Dionysos, griphon, Dionysos-üzüm ve Athena-Silenus tasvirleri ile ethnikon “THIQN” yer almaktadır. Hadrianus dönemine kadar kentte yine sikke basımında bir duraklama görülmekte ve bu dönemin ardından bazı dönemlerde kesintilerle birlikte kent sikkelerinin darbu Gallienus’a kadar devam etmiştir¹⁷⁴. Kentin Roma dönemi imparator portreli sikkeleri üzerinde Dionysos kültüne atıfta bulunan tipler yoğunluktadır. Bunun dışında Asklepios, Aphrodite, Tykhe, Artemis Ephesia ve Dioskur tasvirleri de kullanılmıştır.

Teos’da Antoninler hanedanlığı dönemine tarihlendirilen pseudo-otonom sikkeler bulunmaktadır. Sikkelerin ön ve arka yüzlerinde Dionysos- ırmak tanrısı, Dionysos-griphon, griphon- üzüm salkımı, Silenus- cista mystica, Tykhe- griphon, Herakles-Hermes, Dionysos- panter, Silenus- panter betimleri tasvir edilmiştir (RPC Online IV. 2, No. 1013, 1015, 2277-2279, 2399, 2405, 2704). Ayrıca II. Faustina (MS 152-176) döneminde Dionysos-Ares, Anakreon-ayakta kadın? ve Liknophoros-Kanthalos betimli pseudo-otonom sikkelerde basılmıştır (RPC Online IV. 2, No. 1009, 1014, 2276.).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Teos kentine ait üç adedi gümüş, iki adedi bronz olmak üzere toplam beş adet sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 47-49; 112-113**). **Kat. No. 47**’de yer alan gümüş sikke MÖ 375-350 yılları arasında tarihlenmektedir. Sikkenin ön yüzünde griphon sağa dönük oturmakta, sol pençesi havada; arka yüzde ethnikon “[THIQN]” ile lyre ve magistrat adı kullanılmıştır. Fakat burada yüzde magistrat adı okunmamaktadır. Bu dönemin gümüş sikkeleri ile birlikte arka yüzlerde incuslar yerine artık lyre betimi, ethnikon ve magistrat adları kullanılmaya başlamıştır. **Kat. No. 48**’de yer alan bronz sikke MÖ 400 yılına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde griphon sağa dönük oturmakta ve sol pençesini kaldırmakta; arka yüzde ethnikon “[THIQN]” ve kanthalos betimlenmiştir. Khalkous biriminde olan sikke kentin ilk bronz darpları arasında yer almaktadır. **Kat. No. 49**’de yer alan bronz sikke ise MÖ 375-350 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde griphon sağa dönük oturmakta, sol pençesini kaldırmakta; arka yüzde ethnikon “[THIQN]” ile lyre yer almaktadır.

¹⁷³ Fakat bu sikkeler RPC II’de “?” ile belirtilmiştir. (RPC II, s. 161-62).

¹⁷⁴ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Ionia, No. 1530; SNG von Aulock Ionien, No. 2273; BMC Ionia s. 321-322, No. 84-86; RPC III, s. 242-243; RPC Online, IV.2, No. 1002-5, 2769-70, 2780; RPC Online, IV.2, No. 95, 1007-8, 1010-11; RPC Online VI, No. 4726-27; RPC Online IX, No. 577-80.

Kat. No. 112-113'de yer alan sikkeler ise MÖ 323-319 ve MÖ 310-301 yılları arasına tarihlendirilen potshumus İskender drahmilerdir. Sikkelerin ön yüzünde aslan postlu Herakles başı, sağa dönük; arka yüzde "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ" lejantı ile Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmaktadır. **Kat. No. 112**'de arka yüzde solda grifon; **Kat. No. 113**'de solda 19 No. lu monogram; tahtın altında 7 No. lu monogram yer almaktadır. Herakles-Zeus tipli sikkeler kentte MÖ 323-319 yılları arasında yalnız drahmi biriminde sikkelerde görülmektedir (Price 1991, s. 295-296).

1.9.7. Khios

Khios (Sakız Adası), Ege Denizi'nin doğusunda, Anadolu'nun batısındaki Karaburun Yarımadası'nın 8 km açığında yer almaktadır (Alkaç, 2012, s. 12). Herodot (I. 142), Khios'u, 12 Ion kenti arasında saymaktadır.

Khios'un ilk sikkeleri MÖ 6. yüzyıl ortalarında Milet standardında elektron staterler ve Khios standardında gümüş didrahmiler ile başlamaktadır (Baldwin, 1979, s. 1-60; Hardwick, 1993, s. 211-212)¹⁷⁵. Elektron sikkelerin ön yüzünde kentin arması olan oturan bir sfenks, arka yüzde kare incus yer almaktadır (SNG Cop., Ionia, No. 1539; Baldwin, 1979, pl. I, No. 1-12). Gümüş sikkelerde ilk başlarda sfenks sola dönük, amphora ve üzüm salkımı olmadan tasvir edilmektedir (Baldwin, 1979, pl. I, No. 13-23). Daha sonra amphora sfenksin solunda, üzüm salkımı ise amphoranın üzerinde görülmeye başlamıştır (SNG Cop., Ionia, No. 1540-1542; Baldwin, 1979, pl. I, No. 24-25; pl. III. No. 8). Kentin gümüş sikke serileri MÖ 550'den 330'a kadar kesintisiz ve oldukça yoğun olarak basılmaya devam etmiştir (Baldwin, 1979, s. 1-2). Gümüş sikkelerde magistrat adlarının görülmeye başladığı döneme kadar arka yüzlerinde kare incus bazen dörde bölünmüş olarak görülmektedir (Baldwin, 1979, s. 6). MÖ 5. yüzyıl sonlarına doğru gümüş emisyonların arka yüzlerinde dörde bölünmüş kare incusun derinliği azalmış ve içinde magistrat adları görülmeye başlamıştır (Baldwin, 1979, pl. IV, No. 25-29; pl. V, No. 1-10; pl. VI, No. 1-26). MÖ 5. yüzyılda elektron sikkelerin ağırlığı arttırılmış ve Kyzikos staterleri ile aynı ağırlığa getirilmiştir. Bu dönemdeki gümüş sikkeler tetradrahmi, didrahmi, tetrobol ve biraz daha geç stilde drahmi ve 1/2 drahmidir (BMC

¹⁷⁵ Elektron sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Ionia, No. 1539; Gümüş sikkeler için *bkz.* SNG von Aulock Ionien, No. 2274-2275; SNG Cop., Ionia, No. 1540-1542.

Ionia, s. xxx; Baldwin, 1979, s. 10-11). Kent, MÖ 400'den itibaren bronz sikkeler basmaya başlamıştır (Hardwick, 1993, s. 221-222, Map, fig. 4). Bu bronz sikkelerin ön yüzlerinde yine sfenks, arka yüzlerde asma yaprağı, sarmaşık çelengi ve bunlar üzerinde magistrat isimleri yer almaktadır (SNG Cop., Ionia, No. 1551-1558; BMC Ionia, s. 332, No. 40-45).

Khios'da MÖ 4. yüzyıl ortalarından itibaren basılan otonom bronz ve gümüş sikkelerinde bir düşüş görülmektedir (Hardwick, 1993, s. 221-222; Baldwin, 1979, s. 2). Kent, MÖ 332'de Büyük İskender tarafından fethedilmiştir (Baldwin, 1979, s. 17). Bunun sonucunda kentin sikke basımı ve dolaşımı sona ermiş, diğer kentlerde olduğu gibi İskender tetradrahimleri Khios'un otonom darplarının yerini almıştır (Baldwin, 1979, s. 2).

Kentte MÖ 3. yüzyılda çok sayıda posthumous İskender sikkeleri basılmıştır (Mørkholm, 2000, s. 154). Khios'ta basılan posthumous tetradrahimlerde oturan bir sfenks, drahmelerde ise üzüm salkımı bulunmaktadır (Price, 1991, s. 300-303). Tetradrahimler MÖ 280-270 arasındaki on yıla tarihlendirilmektedirler. MÖ 270-220 yılları arasında basılan sikkelerde tetradrahimlerin oldukça yoğun olduğu görülmektedir. MÖ 202-190 yılları arasında da tetradrahmi serileri bulunmaktadır. Söz konusu dönemde basılan sikkeler V. Philippos ve III. Antiokhos'a karşı yürütülen mücadele dönemi ile ilişkili olarak darp edilmişlerdir (Mørkholm, 2000, s. 156). Khios'ta 270-220 yılları arasında basılan iki altın stater de mevcuttur (Price, 1991, No. 2339, 2348). MÖ 190-MÖ 165 yılları arasına tarihlenen posthumous İskender tetradrahimlerinde sfenks ve amphora sembolleri bir arada kullanılmıştır. Bu dönemler arasında basılan sikkelerde magistrat isimlerine de yer verildiği görülmektedir (Price, 1991, s. 299-306)¹⁷⁶.

Büyük İskender'in MÖ 323'te ölümünün ardından kent Antigonos'un egemenliği altına girmiştir. Khios daha sonra Antigonos'un İpsos Savaşı'nda yenilmesinin ardından Lysimakhos'un hâkimiyeti altına girmiştir. MÖ 281 yılındaki Korupedium Savaşı ile Lysimakhos bu kez I. Seleukos'a yenilmiştir. Khios, I. Seleukos tarafından ele geçirilmiştir. MÖ 3. yüzyıl sonlarında, Makedonya Kralı V. Philippos batıya yayılmak amacıyla Roma ile egemenlik mücadelesine girişmiştir. Makedon kralına karşı Pergamon Kralı I. Attalos, Rhodos ve Khios müttefik olmuş ve bu egemenlik mücadelesinde

¹⁷⁶ Detaylı bilgi için bkz. Bauslaush, 1979.

Roma'nın yanında yer almıştır (Magie, 2007, s. 28-29). Fakat bu savaşta müttefikler yenilgiye uğramıştır. V. Philippos savaşın ilk yıllarında başarı kazanmış olsa da ilerleyen süreçte Roma'nın egemenliğini kabul etmek durumunda kalmıştır (Magie, 2007, s. 33).

Khios, MÖ 1. yüzyıl başlarında VI. Mithridates ve Roma arasındaki savaşlarda da Roma tarafında yer almıştır. MÖ 86 yılında Sulla VI. Mithradates'in ilerleyişini durdurmuş ve Anadolu tekrar Roma egemenliği altına girmiştir. Sulla, Mithradates ile yapmış olduğu savaşlar sırasında Roma'ya ve kendisine sadık olan bazı kentlere bağımsızlık tanımış ve bu kentleri Roma'nın dostu olarak selamlamıştır (Arslan, 2000b, s. 33). Khios da müttefik ve özgür bir kent olarak tanınmıştır. Bu nedenle de kentte İmparatorluk Dönemi'ne kadar otonom gümüş ve bronz sikkeler darp edilmiştir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde sfenks ve önünde üzüm salkımı, buğday başağı, yıldız, lobut gibi semboller; arka yüzlerde kentin adı "XIOΣ", amphora ve magistrat isimleri yer almaktadır (SNG Cop., Ionia, No. 1623-1640; BMC Ionia, s. 333-338).

Khios'un otonom sikkelerinde tüm dönemler boyunca sürekli olarak sfenks ön yüz tipi olarak kullanılmıştır. Kent, Roma İmparatorluk Dönemi'nde, imparator başı bulunan sikkeler basmamıştır. Bu dönemde pseudo-otonom sikkelerin basımına izin verilmiş ve böylece imparator başı yerine sfenks ön yüz tipi olarak kullanılmaya devam etmiştir (Baldwin, 1979, s. 4).

Khios'un Roma Dönemi sikkelerinin tarihlendirilmesi, üzerinde imparatorluk portreleri taşımamalarından dolayı kesin değildir (RPC II, s. 150). Kentte, MÖ 1. yüzyılın sonunda Attika standardında drahmiler basılmaya başlanmıştır. Bu sikkelerin basımı muhtemelen Augustus dönemine kadar devam etmiştir. Bu nedenle Augustus döneminde basıldığı düşünülen gümüş drahmiler bulunmaktadır. Bu sikkelerin ön yüzünde "ΣΕΒΑΣΤΟΥ" lejantı ile sfenks, arka yüzlerde amphora ve magistrat isimleri bulunmaktadır (RPC I, s. 409; No. 2412-2413). Kentin, Roma Dönemi bronz sikkeleri ise muhtemelen MS 1. yüzyılın sonlarından itibaren basılmaya başlanmıştır (RPC I, s. 409). Bronz sikkeler üzerinde de imparator portreleri yer almamaktadır. Sikkelerde ethnikon "XIOC, XIQN" olarak yazılmaktadır. Bazı sikkeler de "OBOΛOC, TETPAXAΛKON, TPIXAΛKON, ΔIXAΛKON, ACCAPION HMYCY, ACCAPIA TPIA, ACCAPIA ΔYΩ, HMIACCAPION" gibi genellikle değerlerini belirten yazılar görülmektedir (RPC II, No. 959-962; RPC III, No. 1892-1914). Sikkelerde Apollon, Homeros, Dionysos, thyrsos, sfenks, amphora, kantharos ve üzüm salkımı betimleri görülmektedir (BMC Ionia, s. 339-346).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Khios kentine ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 114**). MÖ 290-275 yıllarına tarihlendirilen sikke posthumous İskender sikkelerindedir. Bu gümüş sikkenin ön yüzünde aslan postlu Herakles başı, sağa dönük; arka yüzde “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ” lejantı ile Zeus, tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta, solda üzüm salkımı ve 20 No. lu monogram yer almaktadır. MÖ 3. yüzyılda Anadolu’nun batısında aralarında Khios’un da bulunduğu çok sayıda kent posthumous İskender sikkelerinin basımını yapmıştır. Müze koleksiyonunda yer alan **Kat. No. 114**’deki posthumous sikke drahmi birimindedir. Kentin bu darplarında özellikle drahmilerde üzüm salkımı sembolü kullanılmıştır.

1.10. KARIA BÖLGESİ

1.10.1. Alabanda

Alabanda¹⁷⁷ antik kenti, İç Karia’nın en önemli kentlerinden biridir. Günümüzde Aydın ili, Çine ilçesinin 7 km batısında yer alan kent, Marsyas (Çine) Çayı’nın batısına konumlandırılmıştır (Bean, 1987, s. 215; Tırpan, 1990, s. 171).

III. Antiokhos (MÖ 223-187) Batı Anadolu’nun batı ve güney sahillerinin büyük bir kısmını Seleukos yönetimine bağlamış ve bunun üzerine bölgedeki pek çok kent kralı onurlandırmak için “Antiokheia” adını benimsemiş, bu süreçte Alabanda’da Antiokheia adını almış, bu isimle sikkeler basmıştır (Cohen, 1996, s. 248-250). III. Antiokhos, kentin koruyucusu ve velinimetisi olarak onurlandırılmış ve kral da kente kendi yerel tipleriyle gümüş sikke basma izni vermiştir (Mørkholm, 2000, s. 157). Bu dönemde III. Antiokhos tarafından Makedonialı göçmenler buraya yerleştirilmiştir (Bean, 2000, s. 190; Mørkholm, 2000, s. 157). Antiokheia adı ile basılan sikkelerde monogram formunda ya da açık olarak yazılmış 16 magistratın adının bulunduğu tetradrahmiler ve drahmiler bilinmektedir (Mørkholm, 2000, s. 157). Sikkelerde Apollon-Pegasos, hörgüçlü boğa ve karga tasvirleri ile etnikon “ANTIOXEΩN” olarak kullanılmıştır (SNG Cop., Caria, No. 1-3; SNG von Aulock Karien, No. 2379-2384; BMC Caria, s. 1-2, No. 1-9; Mørkholm, 2000, s. 157, 276, No. 476). Bu durum, MÖ 190 yılında gerçekleşen ve Antiokhos’un

¹⁷⁷ DNP 1 “Alabanda”, s. 426-427.

yenilgisiyle sonuçlanan Magnesia Savaşı'na kadar devam etmiştir. Kentin isim değişikliği kısa bir süre geçerliliğini korumuştur. Bu tarihi olay kent sikkeleri üzerinde de takip edilebilmektedir.

Seleukos Krallığı yönetiminde olan ve Menderes'in güneyinde kalan Karia ve Lykia bölgeleri Magnesia Savaşı'ndan sonra MÖ 188'de imzalanan Apameia Barışı ile Rodos egemenliğine verilmiştir. Dolayısıyla Alabanda da Rhodos yönetimine bırakılmıştır. Bu tarihten sonra darp edilen sikkelerde kentin adı "ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ" olarak geçmektedir. Alabanda adını almış olduğu sikkeler MÖ 168 yılından sonraya tarihlendirilmektedir. Sikkelerde Apollon- Pegasos, tripod, lyre, kuzgun ve hörgüçlü boğa betimleri yer almaktadır. MÖ 167'de Rodos ve Roma'nın anlaşmazlıkları sonucunda kent, Rodos'a isyan eden Kaunos ve Mylasa'ya destek vermiştir. Zafer ile sonuçlanan bu isyan sonrasında Roma senatosunun da onayıyla Karia ve Lykia kentleri özgürlüğüne kavuşmuştur (Bean, 2000, s. 191).

Alabanda'nın Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri Augustus döneminden itibaren basılmaya başlanmıştır; bazı dönemler kesintiler olmuşsa da Caracalla dönemine kadar devam etmiştir (SNG Cop., Caria, No. 13-16; SNG von Aulock Karien, No. 2398-2401; RPC I, No. 2807-2811). Hadrianus döneminde kentte gümüş kistophor sikkeleri basılmıştır (RPC III, s. 274, No. 1364). Vespasianus döneminde pseudo-otonom sikke basımı görülmektedir (RPC II, No. 1203). Kentin imparator veya aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı sikkelerin arka yüz konularında; Demeter, Nike Athena, Tykhe, Artemis, Apollon, Apollon Kissios, Zeus, Zeus Epikurios, Zeus Khrysaoreus, Asklepios, Serapis, Kerberos, Alabandos, Dionysos ve Helios yer almaktadır (BMC Caria, s. 5-9). Ethnikon "ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ, ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ" şeklindedir.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Alabanda'ya ait bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 79**). Sikkenin ön yüzünde Artemis büstü, sağa dönük; arka yüzde ethnikon "ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ" ile kapricorn, sağa dönük ve üzerinde kornukopiae yer almaktadır. Söz konusu sikke MÖ 2. yüzyıla tarihlenen otonom kent sikkesidir.

1.10.2. Mylasa

Mylasa¹⁷⁸ antik kenti günümüzde Muğla İli, Milas İlçesi'nin 5 km güneyindeki Beçin kayalıklarında bulunmaktadır (Bean, 2000, s. 16-17). Kent, Sodra Dağı eteklerinde kayalık bir alana kurulmuş ve zamanla ovaya doğru genişletilmiştir (Akarca, 1954, s. 76).

Karia, Batı Anadolu'nun diğer kentleri ile birlikte MÖ 546 yılında Pers egemenliği altına girmiştir (Konuk, 2000, s. 171). Bölgede sikke darbı bu fethin ardından MÖ 540-530 yılları arasında başlamıştır (Carradice, 1987, s. 80; Konuk, 2000, s. 172). İlk Karia sikkelerinde Pers standardında, ön yüzde aslan protomu ve sağ boşlukta çeşitli semboller bulunan bir dizi gümüş stater yer almaktadır. Bu aslan tipli ilk Karia sikkeleri genellikle Mylasa kentine atfedilmiştir (Konuk, 2000, s. 172, pl. 29-1-13; SNG Kayhan I, No. 929-931). Bu sikkelerin öncesinde kesin olmamakla birlikte Mylasa'ya ait olduğu düşünülen ve MÖ 6. yüzyıl ortalarına tarihlenen elektron sikkeler de bulunmaktadır. Söz konusu elektron sikkeler Miletos standardında olup ön yüzde cepheden aslan başı, arka yüzde kare incus içinde cepheden akrep ile betimlenmiştir (SNG Kayhan I, No. 925-928).

Mylasa'nın yaklaşık MÖ 420-390 yılları arasına tarihlendirilen sikkeleri üzerinde Kar alfabesinde kentin en erken ethnikonu yer almaktadır (Konuk, 2007, s. 472). Bu sikkeler Miletos standardında olup ön yüzde kükreyen aslan başı, sola dönük; arka yüzde cepheden aslan başı tasvir edilmektedir (Konuk, 2007, s. 472, 475; SNG Kayhan I, No. 833-836). Bu dönemde ayrıca ön yüzde kükreyen aslan başı, sola dönük; arka yüzde yuvarlak incus içinde $\frac{3}{4}$ sola dönük bir erkek başı (Apollon?) yer alan tiplerde görülmektedir (SNG Kayhan I, No. 837-840).

MÖ 5. yüzyıl sonu ile MÖ 360 yılları arasında Mylasa, Karia Satraplığı'nın merkezidir (Akarca, 1954, s. 79-80). MÖ 4. yüzyıldan Büyük İskender'in bölgeye gelişine kadar Mylasa düzenli ve üretken bir darphaneydi ve çok sayıda gümüş sikkeler basmıştır (Konuk, 2009, s. 357). MÖ 4. yüzyılın başlarında, Hyssaldomos, Hekatomnos ve Maussollos'un satrap olduğu dönemde başkentlik yapan Mylasa en parlak dönemini yaşamıştır (Bean, 2000, s. 16). MÖ 4. yüzyılın ilk yarısında Hekatomnos ve Mausolos sikkelerinin bir kısmı basılmıştır. Maussollos zamanında başkent, Mylasa'dan Halikarnassos'a taşınmıştır (Bean, 2000, s. 17; Üreten, 2005, s. 62). Bu olayın ardından

¹⁷⁸ DNP 8 "Mylasa", s. 590-591.

kentte sikke basımı Büyük İskender zamanına kadar bir kesintiye uğramıştır (BMC Caria, lxiii).

Mylasa’da henüz Hysaldomos adı ile basılan herhangi bir sikkenin varlığı kesin olarak saptanmasa da, onun döneminde bastırıldığı düşünülen bir grup gümüş sikke bulunmaktadır (Konuk, 2007, s. 475; Konuk 2009, s. 357-363). Hekatomnos (MÖ 395-377) Miletos’un sikkelerinden bilinen aslan tipini kopya ederek sikke bastırmıştır (Kraay, 1976, s. 275; Konuk, 2002, s. 128; Konuk, 2003, s. 104). Bu dönemde darp edilen sikkeler Milet ağırlık standardında gümüş sikkelerdir. Milet tipindeki bu sikkelerin ön yüzlerinde EKA harfleri ile birlikte aslan, arka yüzde yuvarlak incus içinde yıldız betimlenir (SNG Kayhan I, No. 862-866). Satrabın daha sonraki sikkelerinde ise Rodos ağırlık standardında ön yüzde ayakta Zeus Labrendeus, sağa dönük; sağ elinde labrys ve sol elinde mızrak tutmaktadır. Arka yüzde aslan, sağa dönük ve üzerinde “EKATOMNΩ” lejantı yer almaktadır (SNG von Aulock, No. 2354; SNG Kayhan I, No. 868-869). Satrap Mausolos (MÖ 377-353) döneminde Mylasa’da ön yüzde Zeus Osogoa, arka yüzde Zeus Labrendeus bulunan tek bir örnek bulunmaktadır (Konuk, 1998, s. 90).

Mylasa’da, MÖ 315-311 yılları arasında az sayıda İskender drahmisi basılmıştır. Bu sikkelerin basımı, Kassandros’un tâbi bir yönetici olarak, Antigonos’a karşı 315/314 yılında Karia’da savaşan Eupolemos adında Makedonyalı bir subayın faaliyetleri ile ilişkilidir. Eupolemos’un kendi adına bastırılmış olduğu bronz sikkelerde bulunmaktadır. Bu sikkelerin birçoğu muhtemelen Mylasa’da basılmıştır. Sikkelerin ön yüzünde üç Makedon kalkanı, arka yüzde ise kını içinde bir kılıç ve labrys ile tiranın adı “ΕΥΠΟΛΕΜΟΥ” görülmektedir (SNG Cop. Macedonia, No. 1166; BMC Caria, s. 128, No. 1-6; Mørholm, 2000, s. 63-64). Kentte MÖ 310-280 yılları arasında az sayıda İskender tiplerinin yerel basımı olan drahmi ve tetradrahmiler basılmıştır (Thompson, 1981, s. 207-215; Price, 1991, s. 313). MÖ 210-190 ve MÖ 190-188 yılları arasında da Mylasa’da yine İskender sikkelerinin basıldığı görülmektedir (Price, 1991, s. 315; Mørholm, 2000, s. 154). Çoğunlukla kentin bu sikkelerinde labrys ve trident sembolleri kullanılmıştır.

Mylasa’nın Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri Augustus ile başlamaktadır (RPC I, s. 458, No. 2786-2791). Bu dönemde kentte bronz sikkelerin yanında gümüş sikkelerde basılmıştır (RPC I, No. 2782-2785). Bu sikkelerin arka yüzlerinde Zeus Labrendeus ve Helios tasvirleri yer almaktadır. Mylasa’nın kent sikkeleri son olarak III.

Gordian'ın eşi F. Sabina Tranquillina döneminde basılmıştır (BMC Caria, s. 133, No. 40). Ethnikon “MYΛACCΩN” şeklindedir.

Mylasa'da, Zeus Osogoa (Οσογωα) ve Zeus Labrandenos (Λαβρανδος) adına iki önemli tapınım vardır ve sikke konuları da çoğunlukla bu iki tanrı ile ilgilidir. Zeus Osogoa Tapınağı kent içinde yer alırken, Zeus Labrendeus Tapınağı ise komşu kent Labranda'da bulunmaktadır (Strabon XIV. 2. 23). Zeus Osogoa, Mylasa sikkeleri üzerinde sakallı olup, başında bir kalathos taşımakta, khiton üzerine himation giymiş sağ elinde trident tutar durumda gösterilmiştir (Şahin, 2001, s. 138). Zeus Labrandenos ise sikkelerde özellikle kült heykeli ve tanrıyı simgeleyen labrys olarak betimlenir. Kült heykeli olarak betimlendiği tiplerde başında kalathos, sağ elinde labrys, sol elinde asa, bazen yanında aslan veya panter ile tasvir edilmektedir (Şahin, 2001, s. 89). Kentin diğer sikke tipleri; Nike, Tykhe, Aphrodite, Hygieia, Nehir tanrısı (Kyberses?), Akhilleus'un kalkanını yapan Hephaistos, Zeus Karios, Asklepios, geyik ve tridenttir (BMC Caria, s. 130-133).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Mylasa'ya ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 115**). MÖ 310-300 yılları arasına tarihlenen sikkenin ön yüzünde aslan postlu Herakles başı, sağa dönük; arka yüzde “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ” lejantı ile Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmaktadır. Sol boşlukta 21 No. lu monogram ve tahtın altında 22 No. lu monogram yer almaktadır.

1.10.3. Rodos

Rodos adası Ege Denizi'nin güneydoğusunda, Anadolu'nun güneybatısında günümüzde Bozburun yarımadasının yaklaşık 18 km. güneyinde yer almaktadır. Ege Denizi'nde on iki adalar olarak adlandırılan adalar grubunun en büyük adasıdır. Rodos, MÖ 408/407 yılında Rodos adasının kuzeydoğu ucunda Kamiros, Ialysos ve Lindos kentlerinin synoikismos yoluyla kurmuş oldukları kentin adıdır (Ashton, 2001, s. 79).

Rodos'ta MÖ 6. yüzyılın ortalarından itibaren Kamiros, Ialysos ve Lindos¹⁷⁹ sikke basmaya başlamıştır. Ialysos özgün bir ağırlık sistemi, Kamiros Aigina standardı ve Lindos Miletos standardında sikkeler darp etmiştir. MÖ 408/407 yılında adanın kuzeydoğu ucunda başkent Rodos'un kurulması ile birlikte sikke basımı artık burada

¹⁷⁹ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Caria, No. 710-719; Cahn, 1957, s. 18-26; SNG von Aulock Karien, No. 2772-2781; BMC Caria, s. 223-227; SNG Delepierre, No. 2741-2742; SNG Keckman I, No. 300-335.

yapılmaya başlanmıştır. Bu yeni kent Rodos'ta ise Khios (ya da Rodos) ağırlık standardı benimsenmiştir (15,3 gr ağırlığındaki tetradrahmler¹⁸⁰) (Tekin, 1992, s. 102; Ashton, 2001, s. 79). Rodos darphanesi muhtemelen bu birleşmenin hemen ardından çalışmaya başlamıştır. Kentin ilk gümüş sikkeleri kataloglarda MÖ 5. yüzyıl sonlarından itibaren tarihlendirilmektedir. Söz konusu bu gümüş sikkelerin ön yüzde Helios'un cepheden başı, arka yüzde ise "POΔION, PO" ethnikonu ile beraber gül veya Nymphe başı yer almaktadır¹⁸¹. Bu yeni kentin sikkelerinde arka yüzde adanın ismini aldığı gül kullanılmaya başlanmıştır. Gül betimi Kamiros ve Ialysos sikkelerinde daha önce de çok baskın bir tip olmasa da kullanıldığı görülmektedir. Rodos'un hemen hemen tüm Geç Klasik ve Hellenistik sikkelerinin ön yüzü olan Helios ve Nymphe başları, bu üç şehrin eski sikkelerinde yer almamaktadır. Helios'un birleşmiş bu yeni kentin koruyucu tanrısı olarak ortaya çıkmış olduğu görülmektedir (Ashton, 2001, s. 79).

MÖ 394 yılında, Atinalı amiral Konon, Spartalıları Knidos açıklarında yenilgiye uğratmıştır. Rodos'ta MÖ 4. yüzyıl başına tarihlenen bazı sikke darplarıyla aralarında Knidos, Iasos, Samos, Byzantion ve Ephesos'un da bulunduğu bir ittifaka dâhil olmuştur. Bu sikkelerin üzerinde açıkça ittifak sembolleri yer almaktadır. Yılanlarla boğuşan çocuk Herakles tipinin yer aldığı sikkelerde ethnikon ile birlikte ΣΥΝΜΑΧΙΚΟΝ'un (müttefiklerin sikkesi) kısaltması olarak ΣΥΝ harfleri bulunmaktadır. Rodos kentinde ise arka yüzde "PO" lejantı ile gül motifi kullanılmıştır (Ashton, 2001, s. 80).

MÖ 4. yüzyılın büyük bölümünde Rodos darphanesinde ön yüzde Helios, arka yüzde kare incus içinde gül ve üzüm salkımı ile birlikte kent adının "POΔION" yer aldığı altın staterler darp edilmiştir. Ayrıca tip olarak altın staterlere benzeyen kabaca yapılmış tetradrahmi, didrahmi, drahmi ve ön yüzde yine Helios başlı diobollerde bu döneme aittir. Tüm bu sikkelerin arka yüzlerinde gül betimlemesinin yanında çeşitli semboller ve harfler de yer almaktadır¹⁸². Ayrıca bu döneme ait bronz sikkelerin ön yüzünde Helios'un yerine bir Zeus başı ya da örtülü bir kadın başı kullanılmıştır¹⁸³.

¹⁸⁰ Rodos'un erken dönem tetradrahmleri için bkz. Bérend, 1972.

¹⁸¹ MÖ 408-394 yılları arasında basılan sikkeler için bkz. SNG Cop., Caria, No. 723-725; SNG von Aulock Karien, No. 2784-2786; BMC Caria, s. 230-237; SNG Keckman I, No. 359-360.

¹⁸² BMC Caria, s. 231-250; SNG Finland, No. 382-448.

¹⁸³ MÖ 394-304 arasında basılan sikkeler için bkz. SNG Cop., Caria, No. 726-751; SNG von Aulock Karien, No. 2787-2821; BMC Caria, s. 250-251.

Demetrios Poliorketes tarafından ünlü Rodos Kuşatması'na kadar tiplerde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır¹⁸⁴. Bu dönemin sikkeleri üzerinde de ışın taçlı Helios başı, arka yüzlerde gül ve bazen magistrat isimleri yer almaktadır. Kentin adı "ΠΟΔΙΟΝ veya PO" şeklinde yazılmıştır. Demetrios Poliorketes'in MÖ 305/304 yıllarında yaklaşık bir yıl süren Rodos Kuşatması'nın ardından uzun yıllar altın stater ve gümüş tetradrahmi darbı kentte kesintiye uğramıştır. MÖ 3. yüzyılda ve 2. yüzyıl başlarında basılan sikkeler üzerinde incus bazen yuvarlak ya da hiç incus bulunmayan didrahimler¹⁸⁵ basılmıştır (Mørkholm, s. 99-100). Yine bu dönemde kentte basılan bronz sikkelerde Helios, Zeus ve örtülü kadın başı gibi figürler bulunmaktadır. Arka yüzlerde ise gül betimlemesi ve magistrat isimleri görülmektedir.

Rodos kentinde kendi otonom darplarının yanı sıra yaklaşık MÖ 200-190 yılları arasında Lysimakhos'un altın staterleri ile birlikte gümüş posthumous İskender¹⁸⁶ tetradrahmilerinin de basıldığı görülmektedir (Price, 1991, s. 318-319; Mørkholm, 2000 s. 173; Ashton, 2001, s. 111-112). MÖ 189 yılındaki Magnesia Savaşı'nın ardından Rodos, Likya ve Menderes nehrinin güneyi ve Karia'nın büyük bir kısmı dâhil olmak üzere anakarada geniş topraklar elde etmiştir. Bu dönemden itibaren MÖ 168 yılında Roma'nın anakarada Rodos hâkimiyetine son vermesine kadar çok miktarda altın, bronz ve gümüş sikkeleri bulunmaktadır. Yukarıda anlatılan altın staterler haricinde Rodos'un bilinen diğer tüm altın sikkeleri MÖ 2. yüzyıla aittir¹⁸⁷.

MÖ 168 yılında Roma, anakarada Rodos hâkimiyetine son vermiştir. Şimdiye kadar Rodos'a bağlı olan tüm şehirler özgür ilan edilmiş ve bunun sonucunda Delos'ta serbest bir liman kurulması ile Rodoslu tüccarların ticaretinde ciddi bir kayıp yaşanmıştır. Rodos darphanesinde muhtemelen tetradrahmi serilerinin kesilmesi bu durum ile ilişkili olmalıdır. Bunun sonucunda büyük birimde sikke darbını bırakan kent gümüş drahmi serilerini orijinal ağırlıklarına daha yakın hale getirerek itibarını korumaya çalışmıştır. Bu sikkelerde yeni bir tip benimsenmiştir. Helios'un cepheden başı, artık profilden verilmeye

¹⁸⁴ MÖ 305'te Demetrios, Ptolemaios'un müttefiki olan Rodos Adası'na sefer düzenlemiş ve kuşatma bir yıl sürmüştür. Fakat Rodos alınamamıştır.

¹⁸⁵ **MÖ 304-189** arasında basılan sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Caria, No. 752-797; SNG von Aulock Karien, No. 2799-2821.

¹⁸⁶ Ayrıca *bkz.* Kleiner, 1971

¹⁸⁷ **MÖ 189-88** yılları arasında basılan sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Caria, No. 798-863; SNG von Aulock Karien, No. 2822-2835; SNG Turkey 8, No. 307-353.

başlanmıştır. Arka yüzlerde kare incus içinde “PO” şeklinde kent adının ilk iki harfi ve gül, bazen de magistrat adları yer almaktadır¹⁸⁸.

Rodos, Roma'nın Anadolu'daki egemenliğine isyan eden (MÖ 88-84) VI. Mithradates'e katılmayı reddeden birkaç kentten biridir. Sulla Rodos filusunun yardımıyla Asya'ya geçip isyanı bastırduğunda, Rodoslular Roma'ya sadakatlerinden dolayı özgürlük armağanı ve anakaradaki mallarının bir kısmının restorasyonu ile ödüllendirildiler. Rodos'un son otonom sikke serileri bu döneme atfedilmektedir. Bu sikkelerin ağırlıkları 6,84 ile 6,17 gr arasında değişen drahmilerdir. Bu nedenle Attika drahmilerden biraz daha ağırdır ve yaklaşık 21,0 gr. çağdaş Ptolemaios tetradrahmilerinin üçte biri olarak kabul edilmektedir. Bu drahmiler nadir olduğundan dolayı Rodos'un MÖ 1. yüzyılın ortalarından önce gümüş sikke darbını bıraktığı görülmektedir. Daha sonra kentte basılan bronz sikkeler alışılmadık derece büyük boyutlu ve ağırdır. Bu sikkelerde ön yüzde, $\frac{3}{4}$ sağa dönük ışın taçlı Helios başı, arka yüzde “PO veya POΔΙΩΝ” kent adı ile gül yer almaktadır¹⁸⁹.

Pompeius ve Caesar arasındaki iç savaş sırasında Rodos'un tereddütle politikası MÖ 42 yılında Cassius Parmensis'in kentin deniz filolarının büyük bir bölümünü yok etmesi ile son bulmuş, önce Pompeius'un yanında duran Rodos daha sonra Caesar tarafına geçmiştir. Kent, MÖ 41 yılında Caesar'ı desteklemesinden dolayı Antonius Pius tarafından ödüllendirilmiştir. Augustus ve Tiberius dönemlerinde özgür bir kent olan Rodos'un Claudius döneminde ise ayrıcalıkları kısıtlanmıştır. Vespasianus döneminde Likya Eyaleti ile birleştirilmiştir. Kentin imparatorluk dönemi sikkeleri Commodus dönemi sonrasında görülmemektedir. Bunun sebebi Antonius Pius dönemine denk gelen depremdir. Bunun ardından yaklaşık MS 155 yılına kadar adanın depremin etkilerinden kurtulmuş olması pek olası değildir (BMC Caria, s. xxv). Rodos darphanesi aralıklı olarak gümüş sikke basımına devam etmiş olsa da bronz sikkeler yavaş yavaş dolaşıma sokulmuş ve artık gümüş drahmilerin yerini almaya başlamıştır. Bronz sikkeler üzerinde görülen başlıca tipler Dionysos'un ışın taçlı veya taçsız başı ile Helios'un profilden başıdır¹⁹⁰. Arka yüzlerde genellikle Nike bulunmaktadır. Magistrat isimleri artık yalnız

¹⁸⁸ Sikkeler için *bkz.* SNG von Aulock Karien, No. 2822-2833.

¹⁸⁹ **MÖ 88-43** yılları arasındaki sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Caria, No. 864-879; SNG von Aulock Karien, No. 2836-2843; BMC Caria, s. 260-263.

¹⁹⁰ **MÖ 43-MS 96** arasındaki sikkeler için *bkz.*; SNG Cop., Caria, No. 880-909; SNG von Aulock Karien, No. 2844-2861; BMC Caria, s. 263-269; RPC I, s. 454-457; RPC II, s. 179-181; SNG Turkey 8, No. 356-374.

halde değil genetik halde $\epsilon\pi\iota$ ve çoğunlukla Ταμίας (hazine sorumlusu) ekleri ile kullanılmıştır. Antonius Pius döneminde Poseidon Asphaleios'un (ΠΟCEΙΑΔΩΝ ΑCΦΑΛΕΙΟC)¹⁹¹ sunak önünde betimlendiği görülmektedir. Nadiren de olsa Tykhe, Asklepios, Serapis, Nemesis ve thyrsos gibi figürlerde sikkeler üzerinde kullanılmıştır. Nero dönemine kadar imparator portreli sikkeler görülmemektedir¹⁹². Bu dönemin ardından Nerva, Traianus, Antonius Pius, Lucius Verus, Marcus Aurelius ve son olarak Commodus dönemleri arasında imparator portreli kent sikkeleri basılmıştır¹⁹³. Söz konusu dönemler arasında basılan sikkelerin arka yüzlerinde ethnikon “ΠΟΔΙΩΝ” ile Nike, Tykhe, Nemesis, Hera, Serapis, Dionysos, Poseidon, Helios, Asklepios ve thyrsos tasvirleri yer almaktadır.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Rodos kentine ait üç adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 77-78; Kat. No. 341**). **Kat. No. 77**'de yer alan sikke MÖ 250-200 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön ve arka yüzünde gül betimlenmiş, kent adı “[P-O]” şeklinde olmalıdır fakat bu sikkede okunamamaktadır. **Kat. No. 78**'de yer alan sikke ise MÖ 200-160 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Ön yüzde ışın taçlı Helios başı, sağa dönük; arka yüzde gül yer almaktadır. Gül figürünün sağında [P], solunda [O] şeklinde kentin adı kullanılmıştır. Ancak bu sikkenin arka yüzünde aşınmadan dolayı kent adı okunamamaktadır. Bu sikkeler kentin otonom bronz sikkelerindedir.

Kat. No. 341'de yer alan son sikke ise MÖ 43-MS 96 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde ışın taçlı ve sarmaşık yapraklarından çelenk ile Dionysos başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon “ΠΟΔΙΩΝ” ve magistrat adı “ΤΑΜΙΑ ΤΕΙ [ΜΟC] ΤΡΑΤΟΥ (*Teimostratos*)” ile Nike palmye dalı ve aphyllon tutmaktadır.

1.11. LYDIA BÖLGESİ

1.11.1. Hypaipa

Hypaipa Küçük Menderes'in kuzeyinde, Sardeis kenti güneyinde ve Tmolos (Bozdağ) Dağı güney yamaçlarında kurulmuştur (Robert, 1976, s. 25; Sheedy, 2016, s.

¹⁹¹ Poseidon Asphaleios, gemilerin ve limanların güvenliğinden sorumlu tanrıdır.

¹⁹² *Bkz.* SNG von Aulock Karien, No. 2859

¹⁹³ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Caria, No. 910-912; SNG von Aulock Karien, No. 2860-2861; BMC Caria, s. 269-270; SNG Keckman I, No. 785-790; RPC III, s. 269-270;

323). Kent, Kaystros ovasının kuzeyinde bulunan yolların kavşak noktası konumundadır. Kuzeyde Sardeis, doğuda Dioshieron ve Neikai'dan batıda Ephesos'a giden en kısa ulaşım yolları üzerinde bulunmaktadır (Sevin, 1974, s. 42; Altınoluk, 2013, s. 20). Kentin adı ilk kez Strabon'da geçmektedir (XIII. 4)¹⁹⁴. Plinius ve Pausanias gibi antik dönem yazarları da Hypaipa'dan bahsetmişlerdir (Plinius, V. 120; Pausanias, V. 25. 5). Kent ile ilgili antik dönem yazarları yanında, Reinach'ın (1885, s. 11-30) çalışmasından öğrendiğimiz üzere buranın halkı “Λυδοι Περσικοι” olarak bilinmektedir (Sevin, 1974, s. 46). Sikkeler üzerindeki örtülü tanrıça figürü, Pers tanrıçası Anaitis olarak nitelendirilir. Kentte Pers egemenliği döneminde tanrıça Anaitis'e ait bir kutsal alanın bulunduğu bilinmektedir (Nolle, 2012, s. 147-154). Pausanias (V. 27, 5) da kentteki Anaitis ritüellerinden bahsetmektedir.

Hypaipa kentinde imparator Augustus (MÖ 27-MS 14) dönemi öncesinde sikkeler bilinmemektedir (RPC I, No. 2527-2535)¹⁹⁵. Kentte Augustus, Tiberius ve Nero dönemlerinde (RPC I, s. 32, No. 2527-2555; RPC II, s. 48-49) sikke basılmış fakat Flavianuslar Hanedanlığı döneminde sikke darbı görülmemektedir (RPC III, s. 247). Traianus döneminde tekrar sikke basımı başlamıştır (RPC III, No. 1381). Ayrıca kentte Hadrianus döneminde kistophor sikkeleri basılmıştır (RPC III, s. 247). Kentte aralıklarla sikke darbı Salonina'ya (MS 253-268) kadar devam etmiştir (BMC Lydia, s. lx; Imhoof-Blumer, 1897, s. 77; RPC Online VII. I, s. 202). Bu dönemde Hypaipa sikkelerinde sıklıkla kullanılan figür Artemis Anaitis'tir¹⁹⁶. Özellikle tanrıça Anaitis'in farklı görüntülerine sikkeler üzerinde sıklıkla yer verilmiştir (RPC Online VII. I, s. 202). Tüm bu sikkeler üzerinde tanrıça bir kült heykeli olarak betimlenmiştir. Başında kalathos ve ayaklarına kadar uzanan bir duvak, çift khiton giyimli tanrıçanın, her iki kolu yana açık şekilde tasvir edilir (SNG Cop. Lydia, No. 191, 196; BMC Lydia, s. 112, No. 27; RPC Online VII. I, s. 202). Bu sikkelerin yanında Artemis Anaitis'in tetrastyle veya hexastyle tapınak betimleri de görülmektedir. Bazen bu tapınakların içinde alevli bir sunak tasvir edilmektedir (Altınoluk, 2003, s. 88). Roma Dönemi'nde de sikkeler üzerinde tanrıçanın tasvirlerinin yer almış olması bu dönemde de kültün devam ettiğini ve kentin bir tapınım merkezi olarak önem taşıdığını göstermesi açısından önemlidir.

¹⁹⁴ Strabon, XIII.4 “*Tmolos dağından Kaistros ovasına inerken Hypaipa kentiyile karşılaşrsınız*”

¹⁹⁵ Augustus döneminde basılan sikkeler ön yüz tiplerine göre üç gruba ayrılmaktadır.

¹⁹⁶ Artemis Anaitis kültü, Pers tanrıçası Anahita ile ilgilidir. Bu kült ilk kez İran'da II. Artaxerxes döneminde ortaya çıkmıştır. Altınoluk, 2013, s. 37.

Hypaipa'nın imparator portreli sikkelerinde sıklıkla Artemis Anaitis tasvir edilmektedir. Bunun dışında Herakles, Hera tutan Apollon, Dionysos ve Zeus, Torrhebus ve Carus, Demos, Hygieia şehir tanrıçası ve ırmak tanrılarının personifikasyonları tasvirleri bulunmaktadır (BMC Lydia, s. 110-121; Altınoluk, 2013, s. 91). Lucius Verus (MS 161-169) ve Commodus (MS 177-192) dönemlerinde özellikle Asklepios tasvirlerinde bir artış olmuştur (Altınoluk, 2013, s. 91). Söz konusu bu sikkelerde Hypaipa'nın etnik adı “ΥΠΑΙΠΗΝΩΝ” şeklindedir. Kentin Sardeis ile ittifak sikkeleri de bilinmektedir (BMC Lydia, s. 277, No. 218; RPC I, No. 5445-46).

Hypaipa'da yaklaşık MS 138-192 yılları arasında pseudo-otonom sikkeler darp edilmiştir. Bu sikkelerde Herakles-Zeus, Senato-Kaystros, Senato-defne çelengi içinde “ΥΠΑΙΠΗΝΩΝ”, Demos-defne çelengi içinde “ΥΠΑΙΠΗΝΩΝ”, Herakles-Asklepios, Herakles-Nike ve Herakles-Dionysos tasvirleri yer almaktadır¹⁹⁷. Kentte, pseudo-otonom sikkelerden anlaşıldığı üzere, özellikle Herakles'in şehir panteonunda önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu sikkelerde magistrat isimlerine de yer verilmiştir¹⁹⁸.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Hypaipa basımı olan bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 338**). Tiberius (MS 14-37) dönemine tarihlenen sikkenin ön yüzünde “TIBEPION [ΣΕΒΑΣΤΟΣ], imparatorun defne çelenkli, sağa dönük başı; arka yüzde “ΥΠΑΙΠΗΝΩΝ ΚΑΙ ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ” ve el sıkışan iki figür betimlenmiştir. Figürlerin ortasında magistrat adı “[Δ]ΙΟΜΗΔΗΣ” yer almaktadır. MS 17 depreminde Hypaipa'nın da aralarında bulunduğu Küçük Asya'nın batısındaki yaklaşık 12 kent tahrip olmuştur. Depremden dokuz yıl sonra Hypaipa'nın da dâhil olduğu bu kentler Tiberius onuruna tapınak inşa etmişlerdir (Tacitus, IV. 55). Kent sikkelerde imparatoru onurlandırmak için ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ΚΑΙΣΑΡΔΙΑΝΩΝ gibi unvanları kullanmıştır.

1.11.2. Philadelphia

Philadelphia¹⁹⁹, günümüz Manisa iline bağlı, Alaşehir ilçe merkezinde, İl merkezinin 110 km güneydoğusunda, Bozdağlar'ın kuzey eteklerinde kurulmuş bir antik kenttir. Philadelphia, Pergamon Kralı II. Attalos Philadelphos tarafından MÖ 159-138'de, kralın “Philadelphos” unvanına ithafen kurulmuştur (Bruce, 1984, s. 7). Tmolos

¹⁹⁷ Sikkeler için bkz. RPC Online IV. 2, No. 2337-2338, 2340, 2343, 3318, 9927-9928, 9772, 11448.

¹⁹⁸ Sikkeler için bkz. BMC Lydia, s. 108-109; Altınoluk, 2013, s. 91; RPC Online IV. 2, No. 2340, 2343, 3318, 9772, 11448.

¹⁹⁹ DNP 9 “Philadelphia”, s. 777-778.

(Bozdağ) Dağları'nın kuzeydoğu eteklerinde, Kogamis (Sarıköz/Kuzu) Çayı'nın batısında Gediz ve Menderes vadilerini birbirine bağlayan önemli rotaya hâkim bir konumda yer almaktadır. Günümüzde Alaşehir olarak bilinen kent Sardeis'in yaklaşık 45 km güneydoğusunda Manisa iline bağlı bir kasabadır (Erdoğan, 2014, s. 171).

Philadelphia'nın en erken sikkeleri MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen bronz sikkelerdir (Doğan, 2010, s. 8)²⁰⁰. Bu bronz sikkelerde; Makedon kalkanı-şimşek demeti üzerinde kartal, Zeus-kithara, Dioskur-pileus, Dionysos-panter, Artemis-Apollon tasvirleri yer almaktadır²⁰¹. Bu sikkeler MÖ 133 öncesine tarihlendirilmektedir. Bu tarih sonrasında basılan sikkelerde ise Dionysos-thyrsos ve Dioskur başı-pileus tipli sikkelerde basılmaya başlanmıştır²⁰². Söz konusu dönemlerde ethnikon “ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ” olarak yazılmaktadır.

Roma İmparatorluk dönemi sikkelerinde kentin sikke basımına Caligula dönemi öncesinde başladığına dair kesin veriler bulunmamaktadır. Fakat ön yüzde imparatorun başı ile “TIBEPION”, arka yüzde şimşek demeti ile “NEOKECAPEIΣ veya NEOKAICAPEIC” lejantlarının yer aldığı bir bronz sikke Tiberius (MS 14-37) dönemine tarihlenmekle beraber Philadelphieia kentine atfedilmiştir (RPC I. s. 491-492, No. 3017). Kentin adı, muhtemelen MS 17 yılındaki depremin ardından Tiberius'a şükranlarını belirtmek için “Neocaesarea” olarak değiştirilmiştir (Magie, 1950, s. 499-500). Daha sonra kentte sikke basımı Caligula döneminde de devam etmiştir. Bu sikkelerin arka yüzlerinde çok sayıda magistrat adı ile birlikte Dioskurlar, Agrippina, kaprikorn, panter, şimşek demeti ve ethnikon “ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ya da ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ” olarak görülmektedir (RPC I, No. 3018-3040). Claudius döneminde kentte basılan sikkeler iki gruba ayrılmaktadır. İlk grupta arka yüzlerde Eidomeneus, Mantios, Sokrates ve Seleukos adlı magistrat isimleri, beş adet buğday başağı ve ethnikon ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ yer almaktadır (RPC I, s. 492; RPC I, No. 3034-3038). İkinci grupta ise magistrat Chondros ve Maros'un isimleri, dört adet buğday başağı ve bu kez ethnikon “ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ ΝΕΟΚΑΙCΑΡΕΩΝ” şeklindedir (RPC I, s. 492; No. 3039-3040). Kentte imparator Nero döneminde iki tip sikke basılmıştır. Bu sikkelerde Nero-Hekate ve Agrippina-

²⁰⁰ Sikkeler için *bkz.* SNG von Aulock Lydien, No. 3057-3061.

²⁰¹ Sikkeler için *bkz.* BMC Lydia, s. 187, No. 1-16.

²⁰² Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Lydia, No. 337-351; BMC Lydia, s. 189, No. 17-23.

kornucopiae bulunmaktadır. Ethnikon “NEIKANΩP ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ” şeklindedir (RPC I, No. 3041-3042).

İmparator Nero döneminin ardından kentte İmparator Vespasianus’a kadar sikke görülmemektedir. Vespasianus ve Domitianus dönemleri arasında kentin adı “Flavia Philadelphia” adını almıştır (RPC II, s. 202). “Flavia=İmparatorun Konutu” unvanı Vespasianus’un kente yapmış olduğu yardımlardan dolayı verilmiştir. Bu dönemler arasında sikke yazıtlarında kentin adı “ΦΛΑΒΙΩΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ, ΦΛΑΒΙ ΦΙΛΑΔΕΛ ve ΦΛΑΒΙΩΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ” olarak yer almaktadır (RPC II, No. 1328-40). Ancak Titus döneminde ise sadece kentin adı “ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ²⁰³” kullanılmıştır (RPC II, s. 202). Kent, Traianus yönetimi altında da sikke basmaya devam etmiştir (RPC III, s. 293-294). Bu dönem sikkelerin arka yüzlerinde arkhon (en üst düzey yönetici) Pollianos, Niger, Oulpianos ve I. Severianos’un isimleri bulunmaktadır²⁰⁴. Sikkelerde Kybele, İsis, Tykhe, Dionysos, Zeus, Asklepios, Herakles, Hermes ve Artemis Ephesia’nın kült heykeli betimlenmiştir. Kentin sikke basımı bazı dönemlerde kesintiye uğramışsa da I. Valerianus (253-260) dönemine kadar devam etmiştir (Arslan, 2003, s. 261). İmparator Septimius Severus (MS 193-211) döneminde kentte pseudo-otonom sikkeler basılmıştır. Bu sikkelerde; Zeus Koryphaeos-Aphrodite, Senato-geyik, Senato-Nike, Senato Artemis Ephesia, Senato-İsis, Demos- Hekate, Kent tanrıçası Philadeiphia-Zeus, Apollon, Dionysos, Dionysos-satyr ve Herakles-üzüm tasvirleri yer almaktadır (BMC Lydia, s. 191-192; SNG Cop. Lydia, No. 352-368). Philadelphia, bir kez imparator İmparator Caracalla döneminde “Neokoros” unvanı almıştır (Burrell, 2004, 126). İmparator Elagabalus (MS 218-222) döneminden itibaren kent Lydia bölgesinin metropol şehri olmuştur (BMC Lydia, s. 204, No. 92; Arslan, 2003, s. 261). Kentin Domitianus döneminde Ephesos, Commodus döneminde Smyrna ile ittifak sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007 s. 188, 190)

Yozgat Müzesi koleksiyonunda kente ait bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat No. 73**). MÖ 200/1 yıllarına tarihlenen sikkenin ön yüzünde Makedon kalkanı; arka yüzde “ΕΡΜΙΠΠΙΩΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ” ve şimşek demeti, üstte 4 No. lu monogram yer almaktadır. Kentin MÖ 2. yüzyıl sikkelerinde Makedon kalkanı sıklıkla kullanılmıştır. Bu durum şehirdeki mevcut Makedon garnizonunun varlığını göstermenin (BMC Lydia,

²⁰³ Bkz. RPC III, No. 2107-2112.

²⁰⁴ RPC III. No. 2372-2377; 2366-2371; 2379-2380.

s. xc) yanı sıra bölgedeki diğer yerleşimler Stratonikeia, Apollonis, Blaundos ve Paltae gibi Philadelphia da etnik kimliğini çevrelerine göstermek amacıyla sikkelerde ve diğer sanat eserlerinde sıklıkla Makedon kalkanını kullandığı görülmektedir (Waelkens Poblome, 1997, s. 287).

1.11.3. Sardeis

Lydia Krallığı'na başkentlik yapmış olan Sardeis²⁰⁵, Hermos'un (Gediz) küçük bir kolu olan Paktolos Irmağı'nın (Sart Çayı) kıyısında, Tmolos (Bozdağ) dağı eteklerinde kurulmuştur (Greenewalt, 2011, s. 1112). Sardeis antik kenti günümüzde Manisa ilinin Salihli ilçesine bağlı Sart kasabası yakınlarında bulunmaktadır.

Lydia Bölgesi'nin erken dönemlerinin tarihine ilişkin bilgilerin tümü Sardeis ve çevresiyle ilişkilidir (Roosevelt, 2017, s. 60). Sardeis kenti, MÖ 8. yüzyıl sonu veya 7. yüzyıl başlarında Lydia Krallığı'nın başkenti olarak seçilmiştir (Roosevelt, 2017, s. 21). MÖ 7. yüzyılda Lydia bölgesinde kurulan ilk darphane Mermnad sülalesinin ilk kralları dönemine aittir. Bu dönemde Lydia-Miletos ağırlık biriminde krallığın başkenti olan Sardeis'te elektron sikkeler basılmaya başlanmıştır (Herodot, I. 93; Strabon, XIII. 4. 5; Johnston, 1981, s. 79; Tekin, 1992, s. 73; Kroll, 2010, s. 154). Bu ilk elektron sikkeler üzerinde ön yüzde kraliyet arması olarak ağzı açık bir aslan, arka yüzlerde ise incuslar yer almaktadır (SNG Cop., Lydia, No. 449-457). Sardeis MÖ 7. yüzyılın başlarında elektron sikkelerin en üretken darphanelerinden olmuştur (Evans, 2018, s. 9).

Sardeis'teki darphane Pers egemenliğinin ilk yıllarına kadar sikke basımını devam ettirmiş (Mierse, 1983, s. 102) ve ardından Pers darphanesi olarak sikke basmayı sürdürmüştür (Mierse, 1983, s. 127; Tekin, 2017, s. 102). Pers egemenliği altında kentte gümüş siglos ve altın dareikoslar bu darphanede basılmıştır (Price, 1991, s. 320). Pers egemenliğinin ardından Hellenistik Dönem'de Büyük İskender'in yönetimi altında aktif bir darphane olmaya devam etmiştir (Mierse, 1983, s. 127; Price, 1991, s. 320; Mørholm, 1991, s. 50; Thompson, 1983, s.42; Evans, 2018, s. 10). MÖ 334 yılında İskender'in adını taşıyan krali sikkeler basılmaya başlanmıştır (Price, 1991, s. 321). Darphanede ilk yıllarda altın staterler darp edilmiştir. Söz konusu bu altın Athena-Nike tipli distater, stater, hemistater ve ¼ stater birimlerindeki darplar MÖ 334-315 arasına tarihlendirilmektedir

²⁰⁵ DNP 11 "Sardeis", s. 54-66.

(Price, 1991, s. 321-335). MÖ 325/4'ten sonra drahmi, MÖ 320'den sonra ise tetradrahmiler basılmaya başlanmıştır (Mørkholm, 2000, s. 54-55).

Sardeis, İskender ve onun ardılları için sikke darp etmeyi sürdürmüştür. Sardeis, Lysimakhos'un idaresinde bir darphane olarak hizmet etmeye devam etmiştir (Mierse, 1983, s. 127; Mørkholm, 2000, s. 90). Burada Lysimakhos, İskender tipleri ve adıyla tetradrahmiler bastırılmıştır. Bu sikkeler Lysimakhos'un arması olan saldıran aslan protomu ile ayırt edilmektedir (Mørkholm, 2000, s. 90). Bu sikkelerin basımı MÖ 297/6 yılına kadar devam etmiştir. Daha sonra İskender'in adı yerine sikkelerde artık Lysimakhos'un adı ve unvanı olan “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ” lejantı eklenmiştir (Price, 1991, s. 336, No. L42-44). Sikkelerin tiplerinde de bir değişiklik yapılmış ve artık arka yüzde sol kolunu yere dayalı kalkanı üstüne yaslamış oturan Athena bulunmaktadır. Athena'nın sağ elinde Nike ve vücudunun arkasında mızrağı durmaktadır (Mørkholm, 2000, s. 90).

Seleukos Krallığı'nın en batıdaki darphanelerinden biri olan Sardeis, bu dönemde de aktif bir darphane olarak hizmet etmeye devam etmiştir (Mierse, 1983: 127; Mørkholm, 2000, s. 135; Kroll, 2010, s. 154). I. Seleukos (MÖ 321-281) MÖ 282'de Sardeis'i fethettiğinde kenti başkent yapmış ve bu darphanede sikkeler bastırılmıştır (Berlin, 2016, s. 354-56). Bu sikkelerin ön yüzlerinde I. Seleukos'un diademli ve boynuzlu portresi, arka yüzlerde boynuzlu at başı yer almaktadır. Kral ayrıca kentte bronz Athena- Nike tipli sikkelerde bastırılmıştır. I. Antiokhos'un (MÖ 281-261) Sardeis'te sikke darbı gümüş tetradrahmiler ile başlamaktadır. II. Antiokhos (MÖ 261-246) döneminde Sardeis'te çok sayıda ön yüzde Apollon başı, arka yüzde çapa üzerinde tripod tasvirli sikkeler darp edilmiştir (Mørkholm, 2000, s. 135; Houghton ve Lorber 2002, s. 184; Evans, 2018, s. 12). II. Seleukos (MÖ 246-225) döneminde kentte MÖ 246-242 yıllarında basılan gümüş sikkeler bulunmaktadır (Mørkholm, 2000, s. 136). Kentte, MÖ 222-220 yılları arasında III. Antiokhos'un gümüş tetradrahmi serileri basılmıştır. MÖ 214 yılında Seleukoslar döneminde kendini kral ilan eden Akhaios'un altın stater ve gümüş tetradrahimleri yer almaktadır (Mørkholm, 2000, s. 139). Akhaios'un I. Attalos üzerine ilerleyip Anadolu hâkimiyetini ele geçirmiş ve Sardeis'i krali başkent yapmıştır²⁰⁶.

²⁰⁶ <https://www.livius.org/articles/place/sardes/> (Erişim tarihi: 09.03.2021.)

Sardeis'in otonom bronz darpları olasılıkla MÖ 189 yılında başlamıştır (BMC Lydia, s. xcviiii)²⁰⁷. MÖ 189 yılında Attalos'lar krallığına katılan kent, MÖ 133 yılında Roma'nın Asia Eyaleti'ne katıldığı tarihte ve sonrasında da kistophor sikkelerinin basımına devam eden darphanelerden biridir²⁰⁸. Sardeis'in otonom bronz sikkeleri kistophor sikkeleri ile çağdaştır ve bu sikkeler MÖ 1. yüzyılın başlarına kadar uzanır. Otonom bronz sikkeler üzerinde ethnikon “ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ” şeklindedir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde Tykhe, Artemis Apollon, Dionysos, Herakles; arka yüzlerde Demeter, Athena, Apollon, Zeus Lydios, , aslan, lobut ve panter betimleridir²⁰⁹. Daha sonra kentte diğer Asya kentlerinde olduğu gibi imparatorluk dönemi sikkelerinin başlamasına kadar bir boşluk vardır. Sardeis, Roma Dönemi sikkelerinin basımına MÖ 1. yüzyılın son 10 yılı içerisinde başlamıştır (Evans, 2017, s. 2).

Sardeis'in Roma İmparatorluk Dönemi kent sikkeleri Augustus ile başlar ve bazı dönemlerde kesintiler olmuşsa da Gallienus dönemine kadar devam eder (BMC Lydia, s. 274; Johnston, 1981, s. 88; RPC I, s. 487; Evans, 2018, s. 26)²¹⁰. Bu dönemler arasında ethnikon “ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ, ΚΑΡΔΙΑΝΩΝ” olarak yazılmaktadır. Sardeis kentinin Hadrianus döneminde ilk Neokoros unvanı aldığı düşünülmektedir. Bu dönemde Antinoos'un portresinin bulunduğu bir sikke üzerinde “ΚΑΡΔΙΑΝΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ” lejantı bulunmaktadır (Johnston ve Buttrey, 1981, s. 12-13). Ancak bu unvan MS 3. yüzyılın başlarına kadar sikkelerde kullanılmamıştır (Evans 2015, s. 487-488; Evans, 2018, s. 31-34). Sardeis, ikinci Neokoros unvanını Antoninus Pius, üçüncü kez Elagabalus ve dördüncü ve son Neokoros'luğunu Valerianus ve Gallienus dönemlerinde elde etmiştir (Burrell, 2004, s. 103-113). Hadrianus döneminde kentte gümüş kistophor sikkeleri basılmıştır (RPC III, s. 297). Bazı sikkelerin altında “SARD” lejantı bulunmaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde tetrastyle tapınak içinde Kore'nin kült heykeli, buğday başağı tutan Demeter ve Hades'in Persephone'yi kaçırmayı tasvir edilmiştir (RPC III, No. 1383-1388). Kentte magistrat isimleri Augustus ve Caligula dönemleri arasında “γραμματευσ” şeklinde ve genelde yalın halde yer almaktadır. Caligula'dan itibaren

²⁰⁷ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Evans, 2018, s. 15.

²⁰⁸ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Lydia, No. 458-462; SNG von Aulock Lydien, No. 3121-3124; BMC Lydia, s. xcvi.

²⁰⁹ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Lydia, No. 463-503; SNG von Aulock Lydien, No. 3125-3134; BMC Lydia, s. 238-243.

²¹⁰ Sardeis'in yerel sikkeleri, Valerianus ile Gallienus basımlarının (*magistrat Domitius Rufus'un yönetimi altında*) ardından son bulmuştur.

genetiv formda, genellikle “επι”, Lucius Verus döneminde de sıklıkla “στρατηγος” şeklindedir. Bu unvan, Severus Alexander zamanından sonra nadiren ortaya çıkmış, “αρχων” onun yerine geçmiştir.

İmparator Traianus ve Hadrianus dönemleri arasında pseudo-otonom sikkeler bulunmaktadır. Bu sikkelerde Zeus Lydios-Roma, Senato-hexastyle tapınak, Herakles başı-ayakta aslan postu ve lobut ile Herakles ve Herakles-omphalos tasvirleri bulunmaktadır (RPC III, No. 2409-2413). İmparatorluk döneminde kent sikkelerinde ise sıklıkla karşılan tiplerde çoğunlukla Zeus Lydios kültüne atıfta bulunmaktadır. Bunun dışında; Athena, Tykhe, Nike, Roma, Demeter, Nemesis, Kore'nin kült heykeli, Artemis, Persephone, Hades, Zeus, Apollon, Herakles, Dionysos, Men, Demos, Boule, Hephaistos, Pelops, ırmak tanrısı Hermos, Silenos, Helios, Tylos, Masdnes ve agonlar yer almaktadır. Kentin Ephesos, Pergamon, Smyrna, Hypaepa, Hierapolis kentleri ile yapmış olduğu ittifak sikkeleri de vardır²¹¹.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Sardeis kentine ait yedi adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 74-75; Kat. No. 319-322; Kat. No. 339**). **Kat. No. 74-75**'da yer alan sikkeler MÖ 2-1. yüzyıl aralığına tarihlenen kentin otonom sikkelerindedir. Sikkelerin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon “ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ” lejantı ile çelenk içinde lobut yer almaktadır. **Kat. No. 74**'te 5 No.lu monogram; **Kat. No. 75**'te 6 No.lu monogram görülmektedir. Bu sikke tipi Lydia Bölgesi'ndeki bronz sikkelerde MÖ 2. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlamıştır. Bu sikkelerin hepsinde ön yüzde bir tanrı başı ile defne çelengi içinde ethnikon ve monogramlar kullanılmıştır (Evans, 2018, s. 20).

Kat. No. 319-322'de yer alan sikkeler Seleukos krallarından II. Antiokhos Theos (MÖ 261-246) ve III. Antiokhos (MÖ 223-187) dönemlerine aittir. Bu sikkeler Seleukos Krallığı Sikkeleri başlığı altında anlatılmıştır²¹².

Kat. No. 339 sikke ise Marcus Aurelius'a (MS 139-161) aittir. Sikkenin ön yüzünde “M AYPHAIOC KAICAP YΠIA” lejantı ile imparatorun drapeli büstü, sağa dönük; arka yüzde magistrat adı “ΕΠΙ ΝΕΙΚΟΜΑΧΟV (Neikomakhos)”, ethnikon

²¹¹ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Lydia, No. 514-544; SNG von Aulock Lydien, No. 3135-3165; BMC Lydia, s. 250-277.

²¹² II. Antiokhos ve III. Antiokhos için bkz. tez içinde s. 174-177.

“CAPΔIANΩN” ve kanatlı kerykeion yer almaktadır. Bu sikke tipi Sardeis kazılarında en yaygın bulunan sikke gurubu arasındadır (Evans, 2018, s. 66).

1.11.4. Thyateira

Thyateira²¹³ antik kenti, günümüzde Ege Bölgesi’nde, Manisa ili, Akhisar ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. Makedonlular’ın askeri kolonisi olan Pelopeis’in büyümesi ile kent statüsü kazanmıştır. MÖ 3. yüzyıldan sonra Seleukos Krallığı döneminde yeniden kolonize edilerek Lydia şehirleri altında anılmaya başlamıştır (Imhoof-Blumer, 1884, s. 31). Bu dönemde kentin öneminin ana nedeni Pergamon, Sardeis, Smyrna ve Magnesia’ya giden yolların kavşağındaki stratejik konumda bulunmasıdır (Magie, 1950, s. 123-24). Strabon’un (XIII, 4. 4) “...Sardeis yolu üzerinde sol tarafta, bazılarınca Mysia’lıların en uzaktaki kenti olarak bilinen, Makedonia’lılara ait bir kent olan Thyateira’ya gelir...” şeklindeki tanımlaması kentin konumunun yanı sıra Makedon kimliğine de vurgu yapmaktadır. Antik dönem yazarlarından Stephanos Byzantios da kenti “...bir Lydia şehri olan Thyateira önceleri Pelopeia ve Semiramis olarak adlandırılmaktaydı...” şeklinde tanımlamaktadır (Şahin, 1998, s. 60). Thyateira kenti Apollonis, Nakrasa, Hyrcanis gibi komşu kentler ile beraber Makedon garnizonu olan kentler olarak sayılmaktadır. Bazı İmparatorluk Dönemi sikkeleri üzerinde görülen MAKE ya da MAKEΔ lejantı da Makedon kökenlerine atıfta bulunulduğunu göstermektedir (Johnston, 1981, s. 88).

Kentin en erken sikkeleri olasılıkla Seleukos Dönemi’ne ait bronz sikkelerdir (BMC Lydia, s. 292, No. 1-7; Cohen, 1995, s. 239). Bu bronz sikkeler, MÖ 190 yılında, III. Antiokhos’un Magnesia ad Sipylum’da yenilgisinden önce basılmış olmalıdır²¹⁴. Bunların ön yüzünde Artemis Boreitene veya Apollon, arka yüzlerde Apollon, sadak ve yay, tripod ve labrys betimlenmiştir. Sikkelerde ethnikon “ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ” şeklindedir (Imhoof-Blumer, 1897, Taf. VI, No. 4). Sıklıkla monogramlar kullanılan sikkelerin bazılarında ise nominativ halde magistrat isimleri de kullanılmıştır (BMC Lydia, s. cxxi).

Thyateira’da II. Eumenes (MÖ 197-158) döneminde kistophor sikkelerinin darp edildiği görülmektedir. Sikkelerde kentin adı “ΘΥΑ” şeklinde yazılmaktadır. Ön

²¹³ DNP 12.1 “Thyateira”, s. 818.

²¹⁴ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Lydia, No. 569-571; SNG von Aulock Lydien, No 3199-3200; Imhoof-Blumer, 1897, s. 147; BMC Lydia, s. cxxi.

yüzlerde Cista Mystica, arka yüzlerde yılanların dolandığı sadak yer almaktadır. Arka yüzlerde kralın adı ve unvanı “BA EY (“βασιλεως ευμενους”)” ve olasılıkla tarih belirten B (MÖ 188) ve Δ harfleri kullanılmıştır (BMC Lydia, s. 293)²¹⁵. Daha sonra yaklaşık 200 yıllık bir süreçte kentte sikke darbı görülmemektedir (Cohen, 1995, s. 239).

Kentin Roma İmparatorluk sikkeleri Claudius (MS 41-54) ile başlar ve Solonina (MS 253-268) dönemine kadar devam eder (BMC Lydia, s. 319, No. 142; RPC I, No. 2380, s. 404;). Kentte, MS erken 1. yüzyılda pseudo-otonom sikkeleri basılmıştır (RPC I, s. 405). Bu sikkelerin ön yüzünde Herakles, arka yüzde kentin adı “ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ” ve labrys bulunmaktadır (BMC Lydia, s. 293, No. 8-11; RPC I, No. 2379). Pseudo-otonom sikkeler belirli aralıklarla kentte tekrar darp edilmiştir. Marcus Aurelius (MS 138-161) - Commodus (MS 179-192), Septimius Severus (MS 193-211) - Severus Alexander (222-235) ve Severus Alexander döneminin ardından bir süre daha basılmıştır. Söz konusu dönemler arasında basılan bu sikkelerde; Artemis Boreitene, Athena, Thyateira kent tanrıçası, Serapis, Athena, Selene-Hekate, Demeter, Tykhe, Nike, Homonia, Herakles, Zeus, Dionysos, Senato büstü, Demos başı, İsis, Irmak tanrısı Lykos, Pan, Hephaistos, Apollon Tyrimnaios, agonistik masa, aslan, kartal, tripod ve labrys betimleri yer almaktadır (BMC Lydia, s. 293-301).

Kentin, Roma Dönemi eyalet sikkelerinde arka yüz tipleri; Thyateira kent tanrıçası, Athena Boreitene, Artemis, Amazon, Tykhe, Demeter, İsis, Selene-Hekate, Nike, Apollon, Herakles, Dionysos, Hephaistos, Tyrimnos, Irmak tanrısı, Asklepios, Zeus Lydios, at üzerinde imparator, kartal, labrys, tripod, lyre, agonistik öğeler ve tapınak betimleridir (BMC Lydia, s. 301-319). Thyateira'nın etnik adı sikkeler üzerinde “ΘΥΑΤΙΡΗΝΟΙ, ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ, ΘΥΑΤΕΙΡΑ” olarak yazılmaktadır (RPC I, No. 2380-2381; RPC II, No. 943)

Thyateira'nın Commodus ve Septimius Severus dönemlerinde Pergamon, Severuslar Hanedanlığı döneminde Smyrna, III. Gordianus ve Oticilia Severa dönemlerinde Smyrna ile yapmış olduğu homonia sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 190-193). Bunlar üzerinde daha önceden bilinen Artemis Boreitene, Asklepios, Apollon tiplerinin yanında Poseidon betimli sikkeler de vardır (BMC Lydia, s. 320-321).

²¹⁵ Sikkeler için *bkz.* SNG von Aulock Lydien, No. 3198; Imhoof-Blumer, 1884, s. 14-32.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Thyateira basımı olan iki adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 76; Kat. No. 340**). **Kat. No. 76**'da yer alan sikke MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük; arka yüzde labrys tasvir edilmiştir. Ethnikon “ΘVATEIPHΝΩN” şeklindedir. Bu sikke kentin otonom kent sikkelerindedir.

Kat. No. 340'da yer alan bronz sikkenin ön yüzünde “kutsal senato” anlamına gelen “IEPA CYNKAHTOC” yazısı ile beraber drapeli Senato büstü, sağa dönük tasvir edilmiştir. Arka yüzde Korinth miğferli Athena, tahta sola dönük oturmakta; sağ elinde Nike, sol elinde mızrak ve tahtın yanında kalkanı bulunmaktadır. Ethnikon “ΘVATEIPHΝΩN” şeklinde yazılmaktadır. Bu sikke Roma Dönemi'nde eyaletlerdeki kentlerde basılan pseudo-otonom sikkelerdendir. MS 2. yüzyıl sonlarına tarihlenen sikkenin hangi imparator döneminde basılmış olduğu belirsizdir. Sikke kataloglarında Severus Alexander veya Philippus şeklinde verilmiştir.

1.12. PHRYGIA BÖLGESİ

1.12.1. Apameia

I. Antiokhos Soter tarafından kurulan Phrygia bölgesindeki Apameia²¹⁶ kenti, adını kralın annesi Apama'dan almıştır. I. Antiokhos, Kelainai halkını Sultan Dağ'ın eteklerinde, Marsyas ve Mendere'sin birleştiği yere yakın bir bölgeye taşımış ve burada Apameia'yı kurmuştur (Strabon, XII. 7. 15). Günümüzde Afyon ili Dinar ilçesinde bulunan kent Maiandros ırmağı ve buradaki diğer akarsuların birleştiği ovaya hâkim bir tepenin eteklerindedir. Ephesos'tan Suriye ve Mezapotamya'ya kadar ulaşan ve güney yolu olarak adlandırılan güzergâh üzerinde stratejik bir konumda bulunmaktadır (Strabon, XII, 8. 15; Magie, 1950, s. 124).

Apameia kentinde ilk kez sikke basımının MÖ 188 yılındaki Apameia Barışı sonrasında, Pergamon Krallığı egemenliği altında kistophorlar ile başlamış olduğu kabul edilmektedir (Kleiner ve Noe, 1977, s. 86-96). Apameia kentinin basmış olduğu en erken sikkeler kistophorlardır. Bunlar üç gruba ayrılır;

²¹⁶ DNP 1 “Apameia”, s. 824-825.

- 1- MÖ 189-133 yılları arasında basılan sikkelerde **A** monogramı görülmektedir. Çelenk, yıldırım demeti, arı, sfenks, fil başı, pileus?, yunus, insan kulağı, yıldız, kornucopiae, bukranium, baykuş, pruva, tripod ve yılan, parazonium, dioskur başlıkları, ΔI, ΔI, Γ veya ΔI, ΔI, Δ sembolleri ile flüt, MH, MH veya EI, Δ harfleri görülmektedir²¹⁷.
- 2- MÖ 133 yılından sonra ΑΠΑ lejantı ile birlikte aulos ve genetik halde magistrat isimleri görülmektedir²¹⁸.
- 3- Son grupta ise *Proconsul Kistophorları* yer almaktadır. MÖ 57-48 yılları arasında Latin harfler ile birlikte o dönemki *proconsulün*²¹⁹ ismi ve Grek harfleri ile bölgesel magistratların da isimleri kistophorlar üzerinde yer almıştır (BMC Phrygia, s. xxxiii; BMC Phrygia, s. 72-73, No. 26-31).

Apameia’da MÖ 133-48 yılları arasında dört ayrı tipte otonom bronz sikkeler basılmıştır. Bu sikkeler üzerinde; Athena-iki Pileus arasında meander ve üzerinde kartal²²⁰, Zeus-Artemis Anaitis’in kült heykeli²²¹, Artemis-meander üzerinde Marsyas²²² ve Zeus-meander üzerinde miğfer²²³ bulunmaktadır. Bu sikkeler üzerinde magistrat isimleri yer almaktadır. Apameia sikkelerinde MÖ 1. yüzyıl içerisinde bir kesinti görülmektedir. MÖ 81 yılında başlayan Mithradates savaşları ve bu savaşın getirmiş olduğu yıkımlar, savaşın ardından Roma’nın ağır vergi yükümlülükleri belki de bu kesintiye sebep olmuş olabilir.

Apameia’da Roma İmparatorluk Dönemi’nde sikke basımı imparator Augustus (MÖ 27-MS 14) ile başlar ve Gallienus’a (MS 253-268) kadar devam eder (SNG Cop. III, No. 195-222; BMC Phrygia, s. xcvi; RPC I, s. 505). Augustus döneminde basılan sikkelerin arka yüzlerinde ethnikon “ΑΠΑΜΕΩΝ” ile meander üzerinde iki adet buğday başağı, aulos ile Marsyas, Artemis’in kült heykeli, Hekate, Gaius Caesar, Athena ve meander üzerinde lobut betimleri kullanılmıştır (RPC I, No. 3124-3130). Tiberius ve Nero dönemlerinde sikke basılan kentte, Flavianuslar döneminde sadece Vespasianus

²¹⁷ Sikkeler için bkz. SNG Cop. III, No. 147-157; BMC, Phrygia, s. 69, No. 1-9.

²¹⁸ Sikkeler için bkz. BMC, Phrygia, s. 70-72, No. 10-25.

²¹⁹ MÖ 57-48, C. Fabius; MÖ 57-56, P. Lentulus; MÖ 56-53, Appius Claudius Pulcher; MÖ 53-51, M. Tullius Cicero; MÖ 51-50 C. Fannius, Pontifex; Praetor, MÖ 49-48, yerel magistrat isimleri (Head, 1911, s. 666; SNG Cop. III, No. 158-159).

²²⁰ Sikkeler için bkz. SNG Cop. III, No. 177-185; SNG von Aulock, Phrygien, No. 3469; BMC Phrygia, pl. X, No. 2-5.

²²¹ Sikkeler için bkz. SNG Cop. III, No. 186-194; SNG von Aulock, Phrygien, No. 3470-71; SNG Cop. III, No. 186-194; BMC Phrygia, pl. X, No. 6-7.

²²² Sikkeler için bkz. SNG von Aulock, Phrygien, No. 3472-74; BMC Phrygia, pl. X, No. 8-9.

²²³ BMC Phrygia, pl. X, No. 10.

egemenliği altında sikke darp edilmiştir (RPC II, s. 211-212, No. 1389). Daha sonra uzun bir süre kesintiye uğrayan sikke basımı Hadrianus döneminde iki sikke serisi ile yeniden başlamıştır (RPC III, s. 323, No. 2585-2586). İlk seride arka yüzde “ΑΠΑΜΕΩΝ ΜΑΡΚΥΑΚ” ve aulos çalan Marsyas; ikinci seride “ΑΠΑΜΕΩΝ ΜΑΡΚΥΑΚ ΚΙΒΩΤΟΙ” lejantı ile kayaya yaslanmış aulos çalan Marsyas tasvirleri yer almaktadır. Roma Dönemi’nde kentte basılan imparator veya aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı sikkelerde; Men, Kelainos, Asklepios, Zeus, Helios, Apollon, Maiandros ve Marsyas, Dioskurlar, Aphrodite, Tykhe, Athena, Artemis Ephesia, Hekate, Demeter, Amazon, Homonia, Nuh’un gemisi, thyrsos, şimşek demeti üzerinde kartal, meander üzerinde geyik, buğday başakları, cista mystica, aslan, gemi pruvası ve kartal tasvirleri kullanılmıştır.

Apameia’da basılan pseudo-otonom sikkeler Septimius Severus, Severus Alexander ve I. Philippus ile Gallienus arasında basılmıştır (BMC Phrygia, s. 88-93). Sikkelerde kent tanrıçası- Hekate, Zeus Kelaineus- kartal, Athena- nehir tanrısı Meander, Zeus Kelaineus- Aphrodite, Boule- buğday başakları; Boule- kartal, Demos- Tykhe, Athena, Marsyas, Meander, kartal, Serapis-kornucopiae, Senato-Tykhe, Boule-Athena tasvirleri bulunmaktadır.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Apameia kentine ait bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 82**). Sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Zeus başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon “ΑΠΑ[ME]” ile Artemis Anaitis’in kült heykeli ve magistratların adları “ΑΝΔΡ[ON] ve ethnikon [ΑΛΚΙΟ]” bulunmaktadır. Bu sikke kentin MÖ 133-48 yılları arasında basmış olduğu otonom bronz sikkelerdendir.

1.13. LYKIA BÖLGESİ

1.13.1. Phaselis

Phaselis²²⁴ antik kenti günümüzde Antalya İli, Kemer İlçesi’nin Tekirova beldesi sınırları içerisinde, Pamphylia Körfezi’nin batı sahilinde yer almaktadır. Phaselis’in yaklaşık MÖ 691/690 yılında Argoslu veya Lindoslu kolonistler tarafından kurulduğu düşünülmektedir²²⁵.

²²⁴ DNP 9 “Phaselis”, s. 756-757.

²²⁵ Kentin kuruluş söylenceleri hakkında bkz. Önen, 2008, s. 88-91.

MÖ 547 yılında Pers kralı Kyros'un, Lydia kralı Kroisos'u Sardeis'te yenmesinin ardından Pers hâkimiyetine girmiştir. MÖ 496'da Atinalı Kimon tarafından Attika-Delos Birliği'ne dâhil edilmiştir. MÖ 411 yılında tekrar Pers egemenliği altına girmiştir. Lykia MÖ 360 yılında, Pers kralına gösterdiği sadakatinden dolayı Karia satrapı Maussolos'a ödül olarak verilmiştir. Uzun dönem otonomisini koruyan kent Hellenistik Dönem'de MÖ 334 yılında kendi isteği ile Büyük İskender'e teslim olmuştur. İskender'in ölümünden sonra MÖ 311 yılında Antigonos Monophtalmos, MÖ 309-221 yılları arasında Ptolemaios'ların egemenliği altında kalmıştır. MÖ 221 yılında III. Ptolemaios'un ölümünden sonra kent yeniden özgür kalmıştır. MÖ 130 yılında başlayan Lykia Birliği üyeliği yaklaşık 30 yıl sürmüştür. MÖ 1. yüzyılda Akdeniz'de yaşanan korsan olayları sonucunda, MÖ 77 yılında korsanlığı bitirmek için bölgeye gelen Romalı *consul* Publius Servilius Vatia tarafından cezalandırılarak topraklarına el konulmuştur. Kentin arazilerinin tamamı Roma devlet arazisi *ager publicus* olarak belirlenmiştir²²⁶.

Phaselis, Pers egemenliği altında iken yerel hanedanlar tarafından MÖ 6.-5. yüzyıllarda gümüş sikke darbı gerçekleştirmiştir. Kentte yaklaşık MÖ 6. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Pers standardında gümüş staterler darp edilmeye başlanmıştır. Kent yaklaşık MÖ 550 yıllarında başlamış olduğu sikke darbını MÖ 1. yüzyıla kadar kesintisiz olarak sürdürmüştür. Kentin en erken sikkelerinin ön yüzlerinde sağa dönük, yaban domuzu şeklinde gemi pruvası, arka yüzlerde quadratum incusum bulunmaktadır (Heipp-Tamer, 1993, s. 25-28)²²⁷. Bu sikkeler üzerinde henüz ethnikon bulunmazken kentin sembolü olan yaban domuzu protomu formundaki Prora'yı taşımaktadırlar.

Phaselis'te MÖ 5.-4. yüzyıllar arasında stater, drahmi, obol ve tetrabol birimlerinde gümüş sikkeler basmaya devam etmiştir (Heipp-Tamer, 1993, Taf. II-IV). MÖ 469'da Attika-Delos Birliği'ne girmesinin ardından sikkelerin arka yüz tiplerinde bir değişim gerçekleşmiştir. Arka yüzlerde artık quadratum incusum bulunan alanın içine bir savaş gemisinin arka kısmı ve ethnikon "ΦΑΣ" eklenmiştir. Ön yüzlerde ise sağa veya sola dönük yaban domuzu şeklinde gemi pruvası kullanılmaya devam etmiştir. Klasik Dönem ile birlikte sikkeler üzerinde ilk defa kentin ethnikonu ΦΑΣ ya da ΦΑΣΗ şeklinde kısaltılmış olarak görülmeye başlamıştır. Ethnikon Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem

²²⁶ Kent tarihi hakkında ayrıntılı bilgi ve kaynakça için bkz. Heipp-Tamer, 1993, s. 15-19; Önen, 2008, s. 371- 398.

²²⁷Sikkeler için bkz. SNG von Aulock Lykien, No. 4389-4392; Heipp-Tamer, 1993, Taf. I. No. 1-48.

boyunca da ΦΑ, ΦΑΣ, ΦΑΣΗ ve ΦΑΣΗΛΙ şeklinde kısaltılmış olarak verilmiştir. Roma Dönemi'nde ilk ve son olarak kentin ethnikonu III. Gordianus döneminde görülmektedir (Heipp-Tamer, 1993, s. 39-42; SNG von Aulock Lykien, No. 4393-4396).

Hellenistik Dönem ile birlikte Phaselis'te Attika standardında sikkeler basılmaya başlanmıştır. Kent bu dönemde otonom gümüş sikke serilerinin basımına devam etmiştir. Ayrıca gümüş sikkeler ile çağdaş bronz sikke serilerinin de basıldığı görülmektedir (Heipp-Tamer, 1993, s. 47)²²⁸. MÖ 3. yüzyıl ortalarından MÖ 221 yılına kadarki süreçte kentte gümüş sikke basımı devam etmiştir. Sikkelerde artık arka yüzde quadratum incusum kaybolmuştur. Bu dönemler arasında basılan sikkelerin ön yüzlerinde sağa veya sola dönük gemi pruvası, arka yüzlerde gemi kığı tasvir edilmeye başlanmıştır. Bunların dışında ilk olarak bu dönemde arka yüzlerde ethnikon üzerinde magistrat isimlerine yer verilmiştir (Heipp-Tamer, 1993, Taf. IV-IX; SNG von Aulock Lykien, No. 4398-4429). MÖ 221-220 yılları arasında kentte posthumous İskender tetradrahimleri basılmıştır (Heipp-Tamer, 1993, Taf. IX-XXV; Price, 1991, s. 349-353). Bu dönemlerde basılan sikkelerin en önemli özelliği tarihleridir. Sikkelerin tümünde sayılar bulunmaktadır. Phaselis'te 1'den 33'e kadar sayılar kullanılmıştır. Arka yüzlerde ethnikon (Φ) ve tarih bazen tahtın altına veya sol boşlukta yer almıştır (Mørholm, 2000, s. 158; Price, 1991, s. 2831-2875). MÖ 3. yüzyıl sonları ve 2. yüzyıl başlarında kentin otonom gümüş sikkelerinde artık tasvirler tamamen değişmiştir. Bu dönemde basılmaya başlanan tetradrahmi, stater ve hemistaterlerinde ön yüzde defne çelenkli Apollon başı, arka yüzlerde gemi pruvası üzerinde Athena tasvirli sikkeler görülmeye başlanmıştır. Arka yüzde kesimde ethnikon ile birlikte magistrat adı yer almaktadır (Heipp-Tamer, 199, s. 80-83; Heipp-Tamer, 1993, Taf. XXV-XXIX; SNG von Aulock Lykien, No. 4430-4436).

Phaselis, MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak yaklaşık 30 yıl Likya Birliği'ne üye olmuş ve Likya Birlik tipinde sikkeler darp etmiştir. Söz konusu bu sikkeler ΛΥΚΙΩΝ lejantı taşımaktadırlar. Bu sikkelerin arka yüzlerinde ortak bir tip (triskeles) kullanılmıştır. Burada birlikten bahsederken kent birliğinden ziyade bir Hanedan birliğinden söz edilmektedir. MÖ 4. yüzyılda Likyalılar Perikles yönetimi altında sikke basmış ve satrap ayaklanmasına katılmışlardır. Bu olaydan sonra Likya Bölgesi olasılıkla Karia satrapı Mausolus (MÖ 360-350)'un hâkimiyetine girmiş ve böylelikle birlik

²²⁸ Kentin tüm dönemlerde basılan bronz sikkeleri için bkz. Heipp-Tamer, 1993, Taf. XXX-XXXII.

sonlanmıştır. Bu birlik ilk olarak tekrar Ptolemaios hâkimiyetinin sonlanmasının ardından tekrar kurulmuştur. Bu birliğin kuruluş tarihi ile ilgili Roma'nın Likya'nın bağımsızlığını tanıdığı MÖ 167 yılı önerilse de bundan çok daha erken bir dönemde MÖ 206-205 yılında kurulduğuna dair görüşlerde mevcuttur (Jones, 1971, s. 96; Troxell, 1982, s. 12). Phaselis ilk olarak MÖ 2. yüzyıl sonlarında birliğe üye olmuştur. MÖ 138 yılında hala bağımsız bir kenttir. Diğer birlik üyelerinde olduğu gibi Phaselis'te birlik ethnikonu olan ΛΥΚΙΩΝ lejantlı sikkeler basmışlardır. ΛΥΚΙΩΝ lejantı ile birlikte ethnikon ΦΑΣΗΛΙ bir arada kullanılmıştır. Bu sikkelerin basımı kentin birlik üyesi olduğu MÖ 138-104 yılları arasında basılmıştır. Birlikten çıktıktan sonra benzer tipte MÖ 100-77 yılları arasında bu sikkelerin basımına devam ettiği görülmektedir. Bu nedenle bu gruba "Pseudo-Birlik Sikkeleri" denilmektedir. Söz konusu sikkelerde birlik adı yer almamaktadır (Troxell, 1982, s. 38, 65 vd; Heipp-Tamer, 1993, 21-23).

Phaselis'te erken imparatorluk döneminde Tiberius dönemine ait olduğu düşünülen yalnızca bir adet sikke dışında sikke bilinmektedir. Söz konusu bu sikkenin ön yüzünde yer alan portrenin kesin olarak kime ait olduğu bilinmese de Tiberius'a ait olabileceği düşünülmektedir Arka yüzde ethnikon ΦΑΣΗ; Athena ayakta sağa dönük, sağ elinde mızrak ve sol elinde kalkan ile tasvir edilmiştir (RPC I, s. 529, No. 3362).

Kentin Roma Dönemi'nde kesin olarak tarihlenen kent sikkeleri III. Gordianus'a aittir. Phaselis, Roma Dönemi'de diğer Lykia kentlerinde olduğu gibi sadece imparator III. Gordianus Dönemi'nde, 242-244 yılları arasında, Gordianus ve Tranquillina adına sikkeler basmıştır (Aulock, 1974, s. 48 vd.). Söz konusu dönemde basılan sikkelerde ön yüzlerde her zaman için Gordianus ya da eşi Tranquilliana'nın defne çelenkli portresi tasvir edilmiş ve "ΑΥ Κ ΜΑΡ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC" ya da "ΤΡΑΝΚΥΛΛΕΙΝΑΝ CΕ" lejantı yazılmıştır. Arka yüzlerde ise sağ elinde mızrak tutan, sol tarafında da kalkan duran frontal Athena, bereket boynuzlu Tykhe ya da dört gemici ve bir dümenciden oluşan tayfasıyla birlikte bir kadirge tasvir edilmiştir. Sikke yazıtlarında ethnikon "ΦΑCΗΛΙΤΩΝ ya da ΦΑCΗΛΕΙΤΩΝ" olarak yazılmıştır (Aulock, Lykien, s. 77 vd., lev. 14.; SNG von Aulock Lykien, No. 4442-4444; SNG Cop., Lycia, No. 128).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Phaselis kentine ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 81**). MÖ 3. yüzyıl-221/220 yılları arasına tarihlenen sikkenin ön yüzünde sağa dönük gemi pruvası, arka yüzde ethnikon "ΦΑC" ve sola dönük geminin

kıç kısmı yer almaktadır²²⁹. Bu tipte sikkeler MÖ 3. yüzyılın ortalarından itibaren yaklaşık MÖ 220 yılına kadar dönemin gümüş darpları ile eş zamanlı olarak yerel dolaşımında kullanılmak üzere basılmışlardır.

1.14. PAMPHYLIA BÖLGESİ

1.14.1. Side

Side²³⁰ antik kenti, günümüzde Antalya'nın 80 kilometre doğusunda, Manavgat'ın 7 km güneybatısında bir yarımada üzerinde kurulmuştur. Pamphylia'da bulunan Side (Günümüzde Selimiye) ile ilgili Strabon (XIV. IV. 2), Aiolis bölgesindeki Kyme'den gelen kolonistler tarafından kurulduğunu söylemektedir.

Side'de ilk gümüş sikke basımı bölgenin Persler tarafından ele geçirilmesi ve I. Dareios'un tarafından oluşturulan satraplık sisteminin hemen sonrasında basılmıştır. Bu sikkeler Pers ağırlık standardında stater, tetrobol, triobol ve obollerden oluşan gümüş sikkelerdir (Atlan, 1967, s. XI). Kentin ilk gümüş staterlerinin ön yüzünde nar ağacı dalından yapılmış bir çelenk içinde nar, arka yüzde quadratum incusum içinde bazen tek bazen üst üste ve ters yönlerde çift yunus balığı bulunmaktadır (Atlan, 1967, Lev. 1, No. 1-3). MÖ 5. yüzyıl içinde ön yüzde ilk başlarda yunus balığı sırtında, sonraları tek başına nar, arka yüzde quadratum incusum içinde Korinth miğferli Athena başı veya Apollon başları görülmektedir²³¹. Oboller, MÖ 460'dan itibaren ön yüzlerde noktalı bordür içinde nar, arka yüzlerde Korinth miğferli Athena tipi ile basılmaya başlamıştır. Kentin, MÖ 460 yılından itibaren 5. yüzyılda bastırıldığı sikkelerin arka yüzleri Athena tasvir edilmeye başlanmıştır. Apollon MÖ 4. yüzyılın başına kadar bir istisna dışında sikkelerde görülmemiştir (Atlan, 1967, s. 13). Dönemin sonuna doğru quadratum incusum kaybolmuştur. MÖ 4. yüzyıldaki staterlerde ön yüzde kalkan ve baykuş tutan Athena, arka yüzde bir sunak önünde duran sağ elinde defne çelengi, sol elinde yay ile çıplak Apollon betimlenmiştir²³². Athena ilk başlarda baykuş tutarken, sonraları artık sağ elinde Nike tutmaktadır. Apollon da aynı şekilde önceleri elinde bir defne dalı varken, daha sonra sağ elinde patera ve sol elinde uzun bir defne dalı tutmaktadır. Apollon'un bazen

²²⁹ Bu dönem bronz sikkeler için *bkz.* Heipp-Tamer, 1993, s. 87-93.

²³⁰ DNP 11 "Side", s. 517- 519.

²³¹ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Pamphylia, No. 368; SNG von Aulock Nachtrage IV, No. 4760-4766.

²³² Sikkeler için *bkz.* SNG von Aulock Nachtrage IV, No. 4767-4772.

giyimli olarak betimlendiği sikkeler de bulunmaktadır. Dönemin obollerinde ise ön yüzde kükreyen sola dönük aslan başı, arka yüzde yuvarlak incus içinde Attika miğferli Athena başı tipi yer alır. MÖ 4. yüzyılın başında ön yüzde, ayakta sağ elinde Nike ve sol elinde kalkan tutan Athena, arka yüzde yuvarlak incus içinde Korinth miğferli Artumpara başı betimlenen sikkeler bulunmaktadır. Tetrobol birimindeki bu sikkeler Side darphalarında görülen ilk portre başlı örneklerdir²³³.

Side MÖ 334/33 yılında Büyük İskender tarafından işgal edilmiştir (Bellinger, 1981, s. 47). Bu tarihten birkaç yıl sonra burası kralın darphanesi olmuştur. Kentin Pers standardındaki obol ve tetrabolleri Büyük İskender'in işgalinden sonra bir süre daha İskender sikkelerine paralel olarak basılmaya devam etmiştir (Atlan, 1967, s. 38). Bu darphanede Büyük İskender ve III. Philippos'un sikkeleri darp edilmiştir. Büyük İskender döneminde MÖ 328 yılında kentte Attika standardında gümüş stater ve tetradrahmi serileri basılmıştır (Atlan, 1967b, s. 488). Staterlerde ön yüzde Korinth miğferli Athena başı, arka yüzlerde ayakta Nike sağ elinde çelenk, sol elinde stylis ve sol boşlukta nar sembolü görülmektedir. İlk başlarda "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ" olarak görülen lejanta ilerleyen dönemlerde "ΒΑΣΙΛΕΩΣ" unvanı eklenmiştir. Tetradrahmilerde ise ön yüzde aslan postlu Herakles başı, arka yüzde tahta oturan, sağ elinde kartal ve sol elinde asa tutan Zeus betimlenmiştir. Tahtın altında nar sembolü kullanılmıştır. Lejant ise ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ olarak yazılmıştır. III. Philippos'un sikkeleri ise MÖ 320 yılında başlar ve MÖ 317'de son bulur (Price, 1991, s. 121-126). Tetradrahmi ve drahmi serileri darp edilmiştir. Ön yüzde aslan postlu Herakles başı, arka yüzde tahta oturan, sağ elinde kartal ve sol elinde asa tutan Zeus bulunmaktadır. Sol boşlukta nar sembolü ve lejant ise ΦΙΛΙΠΠΟΥ olarak görülmektedir (Atlan, 1967, s. 485-494).

Seleukos'lar ve Ptolemaios'lar arasındaki mücadele sonucunda kent MÖ 301 yılında Ptolemaios hâkimiyetine girmiştir. MÖ 3. yüzyıl boyunca Ptolemaios hâkimiyeti devam etmiş ve bu dönem içinde kent sadece bronz sikke basmıştır²³⁴. Side'de MÖ 3. yüzyıl sonları ve MÖ 36 yılları arasında Attika standardında tetradrahmi ve drahmi serileri darp edilmiştir. Bu sikkelerin ön yüzünde Korinth miğferli Athena başı, arka yüzde ayakta sola dönük ve sağ elinde defne çelengi ile Nike betimlenir. Bu sikkelerin

²³³ Sikkeler için bkz. SNG von Aulock Nachtrage IV, No. 4773; Atlan, 1967, s. 1-31.

²³⁴ Sikkeler için bkz. SNG Cop., Pamphylia, No. 379-389; Atlan, 1967a, s. xii; BMC Pamphylia, s. 150, No. 59-61; SNG Cop., Pamphylia, No. 379-389; Atlan, 1967, s. xii.

arka yüzlerinde her zaman kentin sembolü olan nar ile birlikte magistrat adları kullanılmıştır (SNG Cop., Lycia, No. 390-411; Arslan, 2007, s. 427). Side, Kilikia Eyaleti'ne bağlı bulunduğu dönemde bağımsızlığını korumuş ve MÖ 3. yüzyıl sonlarında başladığı bu gümüş sikke darbına devam etmiştir (Atlan, 1967, s. xiii).

Side, MÖ 36'da Roma tarafından Galatia Kralı Amyntas'a (MÖ 36-25) bırakılmıştır. Amyntas döneminde kentte yaklaşık MÖ 25 yılına kadar devam eden gümüş tetradrahmiler basılmıştır. Ön yüzde Korinth miğferli Athena başı; arka yüzde "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΜΥΝΤΟΥ" yazısı ile birlikte ayakta sola dönük ve sağ elinde defne çelengi yerine kurdela sarılı krallık asası taşıyan Nike betimlenmiştir (Arslan, 2007, s. 427).

Roma İmparatorluk Dönemi'nde bronz kent sikkeleri ise Tiberius'tan (MS 14-37) itibaren başlamış ve Aurelianus'a (MS 270-275) kadar çok geniş bir zaman aralığında darp edilmeyi sürdürmüştür (BMC Lycia, s. 163, No.127; RPC I, s. 533). Sikkeler üzerinde ethnikon "CΙΔΗΤΩΝ, ΣΙΔΩΝΙΩΝ, CΙΔΗΤΩΝ" şeklindedir. Valerianus ve Gallienus'un ortak hükümdarlığı sırasında Side sikkelerinde Neokoros ünvanı görülmeye başlamıştır. Gallienus döneminde "Α ΝΕΩΚΟΡΩΝ", Aurelianus döneminde "Τ ΝΕΩΚΟΡΩΝ" lejantlı sikkeler görülmektedir (Burrell, 2004, s. 181, 185).

Kentin imparator veya aile üyelerinin yer aldığı kent sikkelerinin tipleri: Athena, Artemis, Nike Tykhe, Hygieia, üç güzeller, Serapis, Apollon Sidetes, Apollon Kitharoedus, Asklepios, Herakles, Melas, agonistik tipler (ödül tacı, çelenk), tapınaklar, denizcilik ile ilgili betimlerdir (BMC Lycia, s. 152-163). Kentte düzenlenen festivallerde sikke lejantlarında görülmektedir; ΙΕΡΟC ΜΥCΤΙΚΟC, ΙΕΡΟC ΠΥΘΙΟC ΜΥCΤΙΚΟC ΟΙΚΟΒ ΜΕΝΙΚΟC, ΙΕΡΑ ΠΥΘΙΑ ΕΙΕΡΟC ΜΥCΤΙΚΟC ΟΙΚΟΒΜΕΝΙΚΟC, ΙΕΡΑ ΠΥΘΙΑ ΠΡΩΤΑ ΠΑΜΦΥΛΩΝ, ΙC ΑΙΩΝΑ ΤΑ ΠΥΘΙΑ, ΙΕΡΟC ΟΙΚΟΒ-ΜΕΝΙΚΟC ΕΙCΟΠΥΘΙΟC, ΕΙCΕΛΑCΤΙΚΟC, ΔΩΡΕΑ. Side'nin III. Gordianus ve Tranquillina dönemlerinde Perge; Volusianus döneminde Sagalassos; I. Valerianus döneminde Aspendos, Aleksandreia, Delphoi, Myra; Gallienus döneminde ise Attaleia ve Sagalassos ile homonia sikkeleri bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2007, s. 192-194).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Side kentine ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 119**). MÖ 323-317 yıllarına tarihlenen sikke İskender dönemine ait gümüş drahmidir. Sikkenin ön yüzünde aslan postlu Herakles başı, sağa dönük; arka yüzde "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ" lejanti ile Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta, tahtın altında 24 No.lu monogram yer

almaktadır. Side kentinde söz konusu tipteki sikkelerden MÖ 325-317 yılları arasında tetradrahmi, drahmi ve hemidrahmi birimlerinde sikkeler basılmıştır (Price, 1991, s. 363-366).

1.15. PISIDIA BÖLGESİ

1.15.1. Antiokheia

Antiokheia kenti günümüzde Isparta iline bağlı Yalvaç ilçesinin 1 km kuzeyinde bulunmaktadır (Kryzanowska, 1970, s. 11). Kentin kuruluşu hakkında Strabon (XII. 8. 83) “...Şehir vaktiyle Maindros Nehri yakınında oturmuş olan Magnetler tarafından iskân edilmiştir. Romalılar Taurosuların bu tarafında kalan Asia parçasını Eumenes’in egemenliğine verirken, onları ayırarak bağımsız olarak iskân ettiler...” şeklinde söz etmektedir.

Kentin kuruluş tarihine ilişkin bilgiler kesin olmamakla birlikte, kentin bir Seleukos kolonisi olduğu düşünülmektedir (Jones, 1971, s. 127). Antiokheia, Seleukoslular tarafından, I. Seleukos Nikator (Kryzanowska, 1969, s. 287) ya da oğlu I. Antiokhos tarafından kurulmuştur (Levick, 1967, s. 18). Kentin kuruluşu sırasında Magnesia ad Maeandrum’dan getirilen göçmenler tarafından kolonize edilmiştir. Kentin stratejik nedenlerle kurulmuş, Galatlar’a karşı bir üs haline getirilmek istenmiştir (Karamut, 1987, s. 5). Antiokheia, MÖ 188 yılında III. Antiokhos ile Roma’nın müttefikleri olan Bergama ve Rodos arasında imzalanan Apameia Barışı ile bağımsızlığına kavuşmuştur. Antiokheia, MÖ 25 yılında Augustus tarafından “*Colonia Caesarea Antiocheia*” adıyla askeri bir Roma kolonisi olmuş²³⁵; 5. ve 7. lejyonlarda bulunan emekli Romalı askerler tarafından kolonileştirilmiştir (Levick, 1967, s. 200-202; Kryzanowska, 1970, s. 14). Pisidia bölgesinde yer alan koloniler arasında en eskisi ve en büyüğü olmasının yanı sıra en fazla Romalılaştırılan Antiokheia’dır (Sancaktar, 2009, s. 18).

Antiokheia, Roma kolonisi olmadan önce MÖ 2.-1. yüzyılın sonlarında sikke basmaya başlamıştır²³⁶. Koloni öncesi otonom sikkelerde yoğun olarak Tanrı Men

²³⁵ Antiokheia kenti koloni tarihi için bkz. Calder, 1912, s. 78-109; Anderson, 1913, s. 267-300; Ramsay, 1916, s. 83-134; Ramsay, 1918, s. 172-205; Milne, 1947, s. 1; Levick, 1966, s. 47-59; Levick, 1967, s. 130-144; Levick, 1977, s. 34-35.

²³⁶ Kentin otonom sikkeleri için bkz. SNG Cop., Pisidia; SNG Turkey 6, No. 23-37.

betimlenmiştir. Bu sikkelerin ön yüzlerinde Men büstü; arka yüzlerde Nike, rozet veya hörgüçlü boğa tasvirleri görülmektedir. Söz konusu sikkelerde ethnikon “ANTIOXEΩN” yanında magistrat isimleri de yer almaktadır (Kryzanowska, 1970, s. 19). Strabon (XII. 8. 83) kentin kuruluşunu anlatmış olduğu pasajının devamında “*Burada aynı zamanda bir Men Askaios Rahipliği vardı. Bunun bir hayli tapınak kölesi ve kutsal yerleri bulunur*” şeklinde de buradaki tapınım hakkında bilgiler vermektedir²³⁷.

Antiokheia'nın koloni sikkeleri Augustus döneminden itibaren basılmaya başlamıştır (RPC I, No. 3529-3531). Fakat başlangıçta sürekli olarak bir sikke basımı söz konusu değildir. Antoninus Pius döneminden itibaren koloni sikkeleri çok sayıda basılmaya başlanmıştır. Özellikle Gallienus döneminde yoğun şekilde darp edilmişlerdir (Sancaktar, 2013, 370). Sikkelerde özellikle Men tasviri yoğunluktadır. Men tasviri ilk kez Antoninus Pius döneminde görülmekte ve Trebonianus Gallus a kadar devam etmektedir (Kryzanowska, 1969, s. 287). Kentin koloni sikkeleri son olarak II. Claudius (MS 268-270) döneminde basılmıştır (Kryzanowska, 1970, pl. LV, Tab. 38, No. 1-31).

Roma Dönemi'nde koloni sikkelerinin ön yüzlerinde imparator veya imparatoriçe betimleri yer alırken arka yüzlerde; Aphrodite, Kybele, Roma, Tykhe, Men, Genius, Helios, Mars, Nike, Pax, Remus-Romulus ve Kurt, Anthios, Antiochia, İmparator Tipleri, Lejyon standardı, kornucopiae, çift süren rahip, atlar, tapınak, boğa, kartal ve horoz tasvirleri yer almaktadır. Koloni sikkeleri üzerinde, AN COL, COLONIAE CAES ANTIOCH, ANTIOCHCAE COLONIAE, ANTIOCHEAECOLONIAE, GENIO COLON ANTIOCH, COLONEIA ANTIOCHAE, COLONIAE ANTIOCH SR, COL CAES ANTIOCH SR, COLONI ANTIOCHI gibi lejantlar görülmektedir (Kryzanowska, 1970, pl. 1- pl. LV).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Antiokheia kentine ait üç adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 342-344**). Sikkeler I. Philippus (MS 244-249) dönemine aittir. **Kat. No. 342-343**'de yer alan sikkelerin ön yüzünde “IMP M IVL PHILIPPVS PF AVG” lejantı ile imparatorun şua taçlı ve drapeli büstü, sağa dönük; arka yüzde “CAES ANTIOCHI CL”, iki standart arasında labarium, üstlerinde üç kartal yer almaktadır. Arka yüzde sikkelerin kesimlerinde, Septimius Severus tarafından kente verilmiş olan “Socia

²³⁷ Detaylı bilgi için bkz. Anderson, 1913, s. 267-300; Levick, 1970, s. 37- 50.

Romanorum”²³⁸ unvanının kısaltılmış hali olan “SR” harfleri yer almaktadır. **Kat. No. 344**’da yer alan sikkenin ön yüzünde “IMP M IVL PHILIPPVS” lejanti ile imparatorun defne çelenkli, drapeli büstü, sağa dönük; arka yüzde “ANTIOC-[HIO] COL”, Men, ayakta sola dönük, sol elinde Nike ve sağ elinde mızrak tutmaktadır. Mızrağın önünde horoz ve alanda “SR” görülmektedir. Koloni kentlerinin sikkelerinin arka yüzlerinde kolonilerin karakteristik özelliklerini yansıtan temalara yer verildiği görülmektedir. Antiokheia kenti Men tapınımı ile ön plana çıkan bir kenttir

1.16. KILIKIA BÖLGESİ

1.16.1. Aegeae

Aegeae²³⁹ kenti, Kilikya Pedias (Ovalık Kilikya) bölgesinde, Ceyhan (Pyramos) Nehri’nin doğusunda, İskenderun Körfezi’nin batısında, Misis ve Davudi Dağları’nın (Parion Oros) güneyinde yer almaktadır. Aegeae, MÖ 3. yüzyıl başlarında muhtemelen I. Seleukos Nikator (MÖ 323-281) döneminde bir Makedon kolonisi olarak kurulduğu düşünülmektedir (Bloesch, 1982, s. 53). Kent günümüzde Adana ili Yumurtalık ilçe merkezinde bulunmaktadır. Strabon (XIV. 5. 18), Aegeae kentini Mallos’tan sonra bir limanı bulunan ve küçük bir köy olarak tarif etmektedir.

Aegeae kentinin en erken sikkeleri MÖ 2. yüzyıla, Seleukos Kralı IV. Antiokhos Epipjames (MÖ 175-164) dönemine aittir (Bloesch, 1982, s. 54; Tempesta, 2005, s. 62). MÖ 2. yüzyıldan öncesine tarihlenen sikkeler tespit edilmemiştir (Ziegler, 2001, s. 97). Kentin en sık çok kullanmış olduğu sikke metali bronzdur fakat gümüş sikkelerde darp edilmiştir. IV. Antiokhos egemenliğinde darp edilen sikkelerin ön yüzlerinde kralın başı yer almaktadır. Arka yüzlerde at başı, keçi ve lobut betimlenmiştir. Kentin ethnikonu “ΑΙΓΕΑΙΩΝ” olarak görülmektedir (Bloesch, 1982, s. 55-56; SNG Levante, No. 394-395). MÖ 2. yüzyılda kent otonom bronz ve gümüş sikkeler de darp etmiştir. Bu sikkelerin bronz olanlarında sur taçlı kent tanrıçası-at başı, Athena-keçi, Herakles-taenia ve lobut, Herakles-lobut ve sadak ve Herakles-tripod figürleri kullanılmıştır (Bloesch, 1982, s. 56-61). Gümüş sikkelerde ön yüzde sur taçlı kent tanrıçası ve arka yüzlerde

²³⁸ Bu terim Antiokheia Birliği’nin statüsünü bağımsız bir şehir olarak göstermektedir. (Sancaktar, 2009, s. 20).

²³⁹ DNP 1 “Aegeae”, s. 315-316.

Athena ayakta, sağa dönük; sağ elinde Nike, sol elinde mızrak ve kalkan tutmaktadır (Bloesch, 1982, s. 61-62). Aegeae, IV. Seleukos'un ölümünün ardından (MÖ 95/4) korsanların şehre saldırmasını engellemek için “*hiera kai asylos*” veya “*hiera kai autonomos*” olduğunu ilan etmiş ve bu durumu belirten “ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ” veya “ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ” lejantlı bronz sikkeler basmıştır (Magie, 1950, s. 275; Bloesch, 1982, s. 61, No. 103-108; s. 62-68, No. 113-212; Mørkholm, 1987, s. 27-87).

MÖ 83-50 arasında kentte sikke darbı kesintiye uğramıştır. Sikke darbı Armenia kralı Tigranes'in Kilikya'yı ele geçirdikten sonra, Aegeae'nin de aralarında bulunduğu bölgedeki 12 kentin halkını Tigranokerta'ya götürmesinden kaynaklı gerçekleşmemiştir (Bloesch, 1982, s. 67). Yaklaşık sekiz yıl süren bu sürgünün ardından MÖ 69'da Tigranes'in yenilgisi sonrasında halk tekrar kendi ülkesine dönmüştür. Anadolu'nun güney kıyılarında yaşanan korsanlık faaliyetleri nedeniyle, Roma Senatosu tarafından görevlendirilen Pompeius MÖ 67'de bölgeye gelmiş ve burada birtakım düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Pompeius Kilikya'nın doğu bölümünün kontrolünü Tarkondimotos adında yerel bir krala bırakmıştır (Bloesch, 1982, s. 54).

Iulius Caesar, MÖ 47 yılında İskenderiye'den Tarsos'a gelmiş ve burada kaldığı süre boyunca Kilikya'da bazı düzenlemeler yapmıştır. MÖ 47 yılına kadar yerel hanedanlarca yönetilmiş olan kente Caesar, özgür şehir *civitas libera* statüsü vermiştir (Bloesch, 1982, s. 54; Bloesch, 1989, s. 13). Bu olayın ardından Caesar “κτίστης” olarak onurlandırılmıştır. Bu tarih yeni era olarak sikkelerde kullanılmıştır (Mørkholm, 1987, s. 59; Haymann, 2007, s. 47).

Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında kentte sikke darbı zaman zaman kesintiye uğramakla beraber Tiberius'tan (MS 14–37) başlayarak, Gallienus'un (MS 253-268) iktidarı süresince devam etmiştir (BMC Cilicia, s. 28, No. 43; RPC I, No. 4030). Aegeae kenti Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinin gümüş, *billion* ve bronzdan basıldığı bilinmektedir. Hadrianus döneminde MS 117/118 ve 133/134 yılları arasında gümüş sikke basılmıştır (Haymann, 2007, s. 57). Bunlar kentin İmparatorluk dönemi tarihinde basılan ilk gümüş emisyonlarıdır. Daha sonra Caracalla döneminde tekrar gümüş sikke basıldığı görülmektedir (Haymann, 2007, s. 48).

Roma Dönemi'nde kent, Ovalık Kilikia'nın en önemli liman kenti konumundadır (Ziegler, 2003, s. 208). Stratejik limanı nedeniyle kent, Roma seferleri için büyük önem taşıyordu. Askeri ve ticari olmak üzere çeşitli gemilerin sikkeler üzerinde arka yüz tipi

olarak kullanıldığı görülmektedir. Genellikle tek direkli, tek yelkenli veya yelkensiz olan bu gemilerde bir dizi kürekçi ve bir dümenci birlikte tasvir edilmiştir. Ayrıca kentte İmparator I. Philippus, T. Decius, I. Valerianus ve Gallienus dönemlerine ait sikkeler üzerinde “NAYAPXIC” unvanı kullanılmıştır (SNG Levante, No. 1801; SNG von. Aulock, Kilikien, No. 5461; RPC Online VIII, No. 73432; RPC Online IX, No. 1451). Bu unvanın Roma donanmaları ve lojistiği için önemli olan liman kentlerini onurlandırmak için kullanıldığı bilinmektedir²⁴⁰. İmparator Caracalla döneminde darp edilen sikkelerde kent için “Soylu Makedonialılar’ın” anlamına gelen “MAKEAONIKHC EYTENOYC” yazısı kullanıldığı görülmektedir. Kent, Caracalla döneminde “Makedonike” olarak isimlendirilmiştir (Hakkert, 1995, s. 346).

Aegeae’nin kent sikkelerinde en sık tekrarlanan arka yüz tiplerinin başında Asklepios, Hygieia ve Telesphoros görülmektedir. Bunların yanında Serapis, İsis, Nike, Kent tanrıçası, Dionysos, Dioskurlar, Perseus, Herakles, Kadmos, Thebes ve Poseidon tasvirleri de kullanılmıştır. Sikkelerin arka yüz betimlerinde tanrı ve tanrıçaların yanında kadirga, tapınaklar, çeşitli hayvan figürlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Kentin adı “AΓΓΕΑΙΩΝΕ, AΓΓΕΑΙ veya AΓΓΕΩΝ” şeklinde görülmektedir (BMC Cilicia, s. 23-28).

Kentin baş tanrıları Asklepios ve Hygieia’dır. Önemli bir Asklepieion’u olan kentin Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinin arka yüz konularında Asklepios’a sıklıkla yer verilmiştir. Tanrı sikkelerde kızı Hygieia ve oğlu? Telesphoros ile birlikte görülmeye başlar²⁴¹. İmparator Traianus Decius (MS 249-251) ve ailesinin portrelerinin yer aldığı sikkelerde Aegeae kentinin adı “Asklepioupolis” olarak geçmektedir (Ziegler, 1988, s. 208). Aegeae, Tarsos ve Anazarbos kentinden sonra Kilikia Bölgesi’nde *Neokoros* unvanını alan üçüncü ve son kenttir. İmparator Severus Alexander döneminde bu unvanı aldığı bilinmektedir. Sikkeler üzerinde bu unvan kent adı ile birlikte “ΝΕΩΚΟΡΩΥ AΓΓΑΙΩΝ, AΓΓΕΩΝ ΝΕ, AΓΓΑΙΩΝ ΝΕΩ” olarak kullanılmıştır (Burrel, 2004, s. 230-232).

Aegeae’nin pseudo-otonom sikkelerinin ön yüzlerinde Tykhe, Büyük İskender?, Zeus, Dionysos, Herakles, Athena, Asklepios; arka yüzlerinde dizginli at başı, gürz, Nike,

²⁴⁰ Nadir rastlanır bir unvan olan NAYAPXIC, (Dünyada ancak sekiz Hellen kentindeki sikke darplarında ve diğer başka şehirlere ait sikkelerin üzerinde, o şehrin unvanı olarak veya tanrısal bir inancın başlığı olarak bulunmuştur. (Adams, 1984, s. 111)

²⁴¹ Bazı durumlarda imparator ve ailelerinin de Asklepios ve Hygieia ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Ziegler, 2003, s. 214.

Athene Nikephoros, Poseidon başı, Tykhe ve keçi bulunmaktadır. Söz konusu bu sikkelerin üzerinde kent erası bulunan darplar dışında tarih bulunmayan sikkeler genel olarak MÖ 2.-1. yüzyıl gibi geniş bir zaman dilimi içinde gösterilmektedirler.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda bu kente ait bir adet bronz sikke yer almaktadır (**Kat. No. 356**). Bu bronz sikke I. Valerianus (MS 253-260) dönemine tarihlenmektedir. Sikkenin ön yüzünde “AV KAI [ΠΟΥ ΛΙ] K OVAΛEPIANOC [CEB]” ve imparatorun şua taçlı, drapeli ve zırhlı büstü, sağa dönük; arka yüzde kanatları açık kartal cepheden, başı sola dönük; gagasında çelenk tutmaktadır. Kartalın pençelerinin ortasında bir yıldız bulunmaktadır. Kesimde sikkenin basım yılı ET-T (=MS 300= MS 253/254), kent in ethnikonu ve unvanları “AΓΓEAIΩN NEOKO(PΩY) NAV(APXIAOC)” şeklinde yazılmıştır. I. Valerianus MS 253/254’te Aegeae kentine ziyarette bulunmuş ve kent, “Neokoros, Agon Asklepios’u, Oikoumenikos ve Hieros unvanlarıyla onurlandırmıştır (Ziegler, 2003, s. 206). Bu sikkenin arka yüzünde kent in Neokoros unvanı ile NAYAPXIC unvanı görülmektedir. NAYAPXIC unvanı yine Valerianus döneminde kente verilen unvanlardandır. Nadir rastlanır bir unvan olan NAYAPXIC, sadece sekiz Hellen kent inin sikkeleri üzerinde kullanılmıştır (Adams, 1984, s. 111). Sikkenin arka yüzünde yer alan tarih imparatorun bu ziyaret inin tarihlerini taşımaktadır (Weiss, 1982, s. 196).

1.16.2. Anazarbos-Kaisareia

Kilikia Pedias (Ovalık Kilikya) sınırlarında yer alan Anazarbos²⁴² kenti, günümüzde Adana İli, Kozan İlçesi’nden 30 km uzaklıktaki Dilekkaya Köyü sınırları içerisindedir (Magie, 1950, s. 275; Gough, 1952, s. 85).

Anazarbos’un kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Hellenistik Dönem’de yerel hanedanlar tarafından yönetilmiştir. Hâkimiyeti altında olduğu son krallık ise Tarkondimotos’un krallığıdır (Gough, 1952, s. 86). Augustus’un Aktium Savaşı’nı kazandıktan sonra, Marcus Antonius’u destekleyen Tarkondimotos’un krallığını Kappadokia kralı I. Arkhelaos’a vermiştir. Ancak Augustus bir süre sonra ise kralın oğlu II. Tarkondimotos’u kral ilan etmiş ve Kilikia’nın bir bölümünü geri vermiştir (Sayar, 1999, s. 207). MÖ 19 yılında imparator Augustus Anadolu ve Suriye gezisi

²⁴² DNP “Anazarbos”, s. 675-676.

sırasında kenti ziyaret etmiştir. II. Tarkondimitos imparatorun bu ziyareti sırasında kralı onurlandırmak için Anazarbos'u "Caesarea veya Caesarea ad Anazarbum" adıyla bir Roma kenti olarak yeniden kurulmuştur (Jones, 1937, s. 204; Ziegler, 1993, s. 22; Sayar, 2001, s. 208). Claudius (MS 41-54) döneminde de Tarkondimotos hanedanlığına tamamen son verilmiştir (Sayar, 2001, s. 208).

Kentin en erken sikkeleri MÖ 1. yüzyılda, Tarkondimotos Krallığı döneminde basıldığı düşünülen "ANAZAPBEΩN" yazılı otonom darplardır (Ziegler, 1993, s. 217-219; RPC I, s. 595; Arslan, 1998a, s. 99). Bu sikkeler üzerinde Zeus ve Tykhe betimleri kullanılmıştır (BMC Cilicia, s. 31, No. 1; SNG Levante, No. 1363). Söz konusu bu otonom darplar dışında kentin sikkelerinin büyük çoğunluğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. MÖ 19 yılında kentin Augustus onuruna adının değiştirilmesinden sonra bu yıl, sonraki Roma Eyalet sikkelerinin *era* tarihi olarak kabul edilmiştir (BMC Cilicia, s. cii; RPC I, s. 595). Kentin Roma dönemi sikkeleri üzerinde her iki adı da kullanılmış ve "ANAZAPBEΩN KAICAPEΩN" olarak yazılmıştır. Bu isim Commodus (MS 177-192) dönemine kadar bu şekilde kullanılmış ve "KAICAPEΩN" adı MS 260 yılından itibaren son bulmuştur (Arslan, 1998a, s. 99). Anazarbos kentinin Claudius döneminde (MS 41-54) başlayan sikke basımı aralıkları Gallienus'a (MS 253-268) kadar devam etmiştir (RPC I, s. 595; Arslan, 1998a, s. 99). Kilikia bölgesinin başkenti Caracalla ile beraber Tarsos kentinden Anazarbos'a geçmiştir. "MHTPOΠOΛEΩN (Metropolis)" unvanı ilk kez Caracalla (MS 211-217) döneminde karısı Plautilla (MS 188/9-212) adına basılan sikkelerin lejantlarında görülmüştür (Arslan, 1998a, s. 99). İmparator Septimius Severus (MS 193-211) döneminde ilk defa "imparator adına tapınak yaptırma" hakkı olan "NEΩKOPON (Neokoros)" unvanını almıştır. Kentin ikinci kez imparator Caracalla döneminde, son olarak Traianus döneminde bu unvanı aldığı görülmektedir (Burrell, 2004, s. 220, 222, 226).

Kentin Marcus Aurelius (MS 161-180) dönemine tarihlenen pseudo-otonom sikkeleri bulunmaktadır. Bu sikkeler üzerinde Zeus-Tykhe, At-Pyramos tasvirleri yer almaktadır (RPC Online IV. III, No. 3636-3637). Kentin imparator ve aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı sikkelerinin ana konularını; Roma, Zeus Olybris, Pyramos, Herakles, Triptolemos, Dionysos, Apollon, Selene, Elpis, Tykhe, Boule, Athena, Demeter, Nike, Synthesisia, Dikaiosyne, Nemesis, Hygieia, Serapis, kornucopiae, kapricorn, quadriga, kanatlı Kerkykeion, buğday başağı, çıplak atlet, fil, kartal, aslan, at, kurt ve ikizler, quadriga, kentin ve kent tanrıçasının personifikasyonları, çeşitli tapınak

betimleri (*Tetrastyle*, *Decastyle*, *Oktostyle* ve çiftli tapınaklar), üç güzeller, Koinoboulion, Agonistik kura vazoları oluşturmaktadır (Arslan, 1998a, s. 9). Kentin adı “ANAZAPBEΩN”, “ANAZAP”, “ANAZAPBOY” veya “ANAZ” şeklindedir.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Anazarbos kentine ait bir adet bronz sikke bulunmaktadır.(**Kat. No. 357**). Söz konusu sikke I. Valerianus (MS 253-260) dönemine aittir. Ön yüzde imparatorun şua taçlı sağa dönük başı ve sağdan sola doğru AVT K OVAΛEPIANOC CE lejantı yer almaktadır. Arka yüzde aslan ayaklı Agonistik masa üzerinde bir ödül amphorası tasvir edilmiştir. Δ-T ve H-K harfleri, kesimde ise tarih ET BOC (=272. yıl) yer almaktadır. Kentin adı ve unvanı “ANAZAPBO MHTP” şeklinde yazılmıştır.

Sikkeler üzerinde görülen masa üzerindeki amphoralar, Antik Çağ’da spor müsabakalarında dereceye giren atletlere verilen ve içlerinde zeytinyağı veya şarap gibi çeşitli hediyelerin bulunduğu ödülleri betimlemektedirler (Erol Özdizbay, 2011, s. 13). Bu tasvirler, sikkelerin ait olduğu dönemde gerçekleştirilen agonistik festivallerle ve bunlarla bağlantılı olarak yapılan spor müsabakalarıyla ilgilidir. Ayrıca Anazarbos kentinin hipodrom ve tiyatrosunun MS 3. yüzyılda Kilikia Pedias’ın festival merkezi olması, bu kent sikkelerinde görülen ödül amphorası tasvirlerini destekler niteliktedir.

1.16.3. Mallos

Kilikia Bölgesi’nin ovalık (Pedias) kısmında yer alan Mallos²⁴³ antik kentinin günümüzde henüz yeri tespit edilememiştir. Antik dönem yazarlarından Strabon’a (XIV. 5. 16) göre kent, Mopsos ve Amphilokhos tarafından kurulmuştur.

Mallos, ilk sikkelerini MÖ 5. yüzyılın son çeyreğinden itibaren darp etmeye başlamıştır (Tekin, 1992, s. 118). Bu dönemde Syennesis Krallığı egemenliği altında olan kent, Pers standardında gümüş stater ve oboller basmıştır (BMC Cilicia, s. 97-98). Bu sikkeler üzerinde kentin adı “M, MA, MAP, MAPA, MAAP, MAPAO, MAPAOTAN” şeklinde kullanılmıştır. MÖ 425-385 yılları arasındaki bu sikkelerin ön yüz konularını sakalsız, diz çöker pozisyonunda, karın hizasında kanatlı ve disk tutar biçimde erkek figürü

²⁴³ DNP 7 “Mallos”, s. 780-781.

oluşturur. Arka yüzlerinde ise uzun yıllar kentin sembolü olarak kullanılan kuğu betimlenmiştir²⁴⁴.

MÖ 386-334 yılları bölgenin Pers satrapları tarafından yönetildiği dönemdir. Söz konusu dönemde basılan sikkeler erken dönemlerde kullanılan birimler ile aynıdır ve kentin adı da “ΜΑΛ, Μ, ΜΑΛΛΩΤΗΣ” şeklindedir. Sikkeler üzerinde kullanılan tipler; Ahura Mazda, Baal, Kronos, Hermes, Herakles, Demeter, Athena, Aphrodite, Medusa, kanatlı tanrı (diskli veya disksiz), Pyramos, Pers satrapları ve kuğudur. Büyük İskender’in bölgeye hâkim olmasından sonra basılan sikkeler Pers satraplık dönemi sikke tiplerinin devamı niteliğindedir. İskender tarafından bölgeye satrap olarak atadığı Balakros (MÖ 333-323) döneminde basılan ve ön yüzünde Baaltars, arka yüzünde ise Athena başı bulunan sikke tipi yoğun olarak görülmektedir²⁴⁵.

Seleukoslar döneminde Mallos, II. Demetrios’un her iki krallık döneminde de gümüş sikkeler darp etmiştir (BMC Seleucid, s. 59, No. 17; s. 77, No. 21). Darphane işareti M veya ΜΑΛ olarak görülmektedir. Arka yüzlerde Athena Magarsia ayakta, khiton giyimli, sağ elinde mızrak tutmakta ve başının her iki yanında yıldız sembolü ile tasvir edilmiştir. Athena Magarsia tipi, kentin Hellenistik Dönem bronz otonom darplarında ve Roma İmparatorluk dönemi eyalet sikkelerinde de sıklıkla kullanılmıştır (Houghton, 1984, s. 91-110).

Mallos kentinin Roma İmparatorluk Dönemi’nde sikke basımı Augustus (MÖ 27-MS 14) egemenliği altında başlamış ve bazı kesintiler olmuşsa da Gallienus (MS 253-268) dönemine kadar devam etmiştir (RPC I, s. 592, No. 4015-1016; SNG France II, No. 1937). Kentin adı, Roma İmparatorluk Dönemi darplarında “ΜΑΛΛΩΤΩΝ” şeklindedir. Bu dönemler arasında basılan imparator veya aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı sikkelerde arka yüz konuları; Tykhe, Athena Magarsia, Roma, Tykhe ve Irmak tanrısı, Nike, Fortuna, Dişi Kurt ve İkizler, Amphilokhos, Marsyas, Decius, Pyramos, Tripod ve ödül vazosudur (BMC Cilicia, s. 102).

İmparatorluğun bölgedeki limanlarından biri olan bu kentin önemi MS 3. yüzyılda, Roma’nın doğu seferleri ile birlikte daha da arttığı görülmektedir. Kent Severus Alexander (MS 222-235) döneminde “COLONIAE” unvanı almış ve Gallienus dönemine

²⁴⁴ Sikkeler için *bkz.* BMC Cilicia, s. 97; Tekin, 1992, s. 118; SNG von Aulock Kilikien, No. 5705-5711; SNG Cop., Cilicia, No. 164; Balakros sikkeleri hakkında detaylı bilgi için *bkz.* Aulock, 1964.

²⁴⁵ Sikkeler için *bkz.* SNG Levante, No. 170-171; SNG Fitzwilliam VII, No. 5314-5315; SNG Keckman II, No. 788.

kadar bu unvan kullanılmaya devam etmiştir (RPC Online VI, No. 7156; SNG BN Paris, No. 1937). Koloni sikkelerinde görülen tipler; Athena Magarsis, Athena-Amphilokhos, Tykhe, Marsyas, Nehir Tanrıları ve Senato büstüdür (Head, 1911, s. 724).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Mallos kentine ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 286**). Söz konusu sikke Kilikia satrapı Balakros (MÖ 333- 323) dönemine tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde Baaltars tahtta sola dönük oturmakta, belden aşağısı giysili, sağ elinde asa tutmakta ve sol eli taht üzerinde; solda buğday başağı ve üzüm salkımı, sağda tahtın arkasında Korinth miğferi; miğferin altında B ve A; tahtın altında kentin adının baş harfi “M” yer almaktadır. Arka yüzde Korinth miğferli ve gerdanlıklılı Athena büstü $\frac{3}{4}$ sola dönük; solda üzüm salkımı ve sağda M harfi tasvir edilmiştir. Bu sikkeler söz konusu dönemde bölgedeki satraplar tarafından bastırılan sikkelerde kullanılan popüler tiplerdendir.

1.16.4. Soloi-Pompeiopolis

Soloi-Pompeiopolis²⁴⁶ günümüzde Mersin ilinin 14 km batısında, Mezitli ilçesi ile deniz arasındaki bölgede bulunan bir liman kentidir. Kentin ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu ile ilgili bilgiler net değildir. Strabon’a (XIV. 5. 8) göre Kilikia Trakeia (Dağlık Kilikia) ile Kilikia Pedias (Ovalık Kilikia) arasında sınır oluşturan kent Akha’lar ve Lindos’tan gelen Rodos’lular tarafından kurulmuştur.

Kent, ilk sikke darbına MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır (BMC Cilicia, s. lxxi; Tekin, 1992, s. 118). Kentin bu ilk sikkeleri Pers ağırlık biriminde basılan gümüş staterlerdir. Bu sikkelerin en erken örneklerinde ön yüzde oturan bir tanrıça (Amazon?), arka yüzde ise üzüm salkımı betimlenmiştir²⁴⁷. Kentin adı “ΣΟ, ΣΟΛΕΩΝ, ΣΟΛΕΟΝ” şeklindedir (Kraay, 1976, s. 278). MÖ 4. yüzyılın başlarında ön yüz tipi değişmiş ve Amazon yerine Attika miğferli Athena başı kullanıldığı görülmektedir (Kraay, 1976, s. 284; SNG Cop., Cilicia, No. 229-230). MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreğinde Athena tipi de sona ermiş, Mallos kenti sikkelerinde de görülen ön yüzde Herakles başı, arka yüzde Pers tiaralı satrap başı bulunan sikkeler basılmaya başlanmıştır²⁴⁸.

²⁴⁶ DNP 11 “Soloi”, s. 703-704.

²⁴⁷ Sikkeler için *bkz.* SNG von Aulock Kilikien, No 5857-5859; SNG France II, No. 129; SNG Cop., Cilicia, No. 223-225; Tekin, 1992, s. 118, Lev. XVII, No. 125.

²⁴⁸ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop., Cilicia, No. 234; SNG von Aulock Kilikien, No 5862-5863; SNG Levante, No. 50; SNG France, No. 160; Tekin, 1992, s. 118, Lev. XVII, No. 127.

Soloi'de Pers satrabı Tiribazos (MÖ 386-380) döneminde ön yüzde Ahuramazda, arka yüzde Baaltars tipinde gümüş staterler basılmıştır. Bu sikkelerde kentnin adının ilk iki harfi “ΣΟ” şeklinde, Tiribazos'un adı ise Aramicedir (Kraay, 1976, s. 285)²⁴⁹. Büyük İskender MÖ 333 yılında Persler ile yapılan Issos Savaşı ile Soloi'ye girmiştir (Arrianus Anabasis, II. 5). Bölgeye İskender'in gelişi ile beraber sikke standardında bir değişim yaşanmış olsa da Pers standardında staterler basılmaya devam etmiştir. Bu dönemde İskender tarafından bölgeye satrap olarak görevlendirilen Balakros'un sikkelerinde ön yüzünde tahta oturan, elinde lotus çiçeği başlıklı asa tutan Baaltars; arka yüzde üç sorguçlu miğferli Athena başı tipi kullanılmış ve kentnin adı “ΣΟ veya Σ” şeklindedir²⁵⁰.

Kent, MÖ 3. yüzyıl başından itibaren MÖ 1. yüzyıla kadar otonom bronz sikkeler basmıştır. Bu sikkelerin tipleri; Athena-üzüm salkımı, Athena-Dionysos, Athena-şimşek demeti üzerinde kartal, Korinth miğferli Athena-baykuş, Korinth miğferli Athena-Dionysos, Attika miğferli Athena-üzüm salkımı, Athena Pallas-şimşek demeti üzerinde kartal, Athena Pallas-Dionysos, Athena Pallas-üzüm salkımı, Demeter-kornukopiae, Artemis-Athena, Aegis-Aphrodite, Helios-Athena Nikephoros, Helios-Balastium, Helios-Athena, Tykhe-Pileus'tur²⁵¹.

Soloi kenti III. Antiokhos (MÖ. 223-187) döneminde Seleukos Krallığı hâkimiyeti altına girmiştir. III. Antiokhos ve VII. Antiokhos (MÖ. 138-129) arasında kentte sikke darp edilmiştir. Sikkelerin ön yüzlerin kralların diademli başları yer almaktadır. Arka yüzlerde; omphalos üzerinde oturan Apollon, Athena ve Tykhe tasvirleri yer almaktadır²⁵².

MÖ 83 yılında Armenia kralı Tigranes Soloi'nin de aralarında bulunduğu 12 Hellen (Strabon, XI. 532) kentinin halkını, Doğu Anadolu'da inşa edilen başkent Tigranokerta'ya nakletmiştir (Özbayoğlu, 1999, s. 212). Bu dönemden Pompeius'un (MÖ 66-48) MÖ 66 yılında kenti yeniden inşa ettiği tarihe kadar kentte sikke darbu yapılmamıştır. Bu nedenle MÖ 66 yılı kentnin erası olarak kabul edilmektedir. Pompeius MÖ 66 yılı sonbaharında Soloi kentinin adını değiştirerek kenti, kendi adına “Pompeiopolis” olarak yeniden kurmuştur (BMC Cilicia, s. xxxiv). Bu dönemde ön yüzde

²⁴⁹ Sikkeler için *bkz.* BMC Cilicia, s. lxxiii; BMC Cilicia, s. 148, No. 26.

²⁵⁰ Sikkeler için *bkz.* BMC Cilicia, s. lxxiii; Levante, 1986, s. 52-53.

²⁵¹ Sikkeler için *bkz.* SNG Cop. Cilicia, No. 241; SNG von Aulock Kilikien, No. 5876-5877, 5874, 5881-5882; BMC Cilicia, s. xxiv, pl. XXVI, No. 1; BMC Cilicia, s. 150, No. 34, 37; SNG Levante I, No. 856, 859, 863; SNG France II, No. 1209-1210, 1182; SNG France II, No. 1189, 1191, 1195, 1203.

²⁵² Detaylı bilgi için *bkz.* Houghton, 1989.

bir dal üzerinde iki adet üzüm salkımı, arka yüzde yıldız motifli ve “ΠΟΜΠΗΗ” lejantlı bronz sikkeler darp edilmeye başlanmıştır²⁵³. Bu dönem içinde basılan diğer bronz sikkelerde ise ön yüzde Pompeius’un başı, arka yüzde Athena Nikephoros, Nike, sur taşlı kent tanrıçası ve Artemis tipleri de tasvir edilmiştir. Söz konusu bu sikkelerde kentin adı Pompeiopolis “ΠΟΜΠΗΙΟΠΟΛΙΤΟΝ veya ΠΟΜΠΗΙΟΠΟΛΕΙΤΟΝ” olarak görülmektedir²⁵⁴.

Kentin, Roma İmparatorluk Dönemi imparator veya aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı sikkelerinin darbu imparator Nero (MS 54-68) döneminde başlamış ve Trebonianus Gallus’a (MS 251-253) kadar neredeyse kesintisiz olarak devam etmiştir (SNG Levante, No. 897; RPC I, s. 590, No. 4003; RPC Online IX, No. 1339). Kent sikkelerinde arka yüz tipi olarak Athena, Apollon, Artemis, Asklepios, Hygieia, Telesphoros, Dionysos, Helios, Poseidon, Sounias, Şehir Tanrıçası/Tykhe, Zeus Pompeiopolis limanı, gemi, üzüm salkımı ve sekiz uçlu yıldızdır görülür. Arka yüzde ethnikon “ΠΟΜΠΗΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ veya ΠΟΜΠΗΙΟΠΟΛΙΤΩΝ” şeklindedir. Soloi-Pompeiopolis kentinin ünlü komedia şairi Philemenos (MÖ 361-262), Phaenomena’nın yazarı Aratos (MÖ 310-240) ve Khryssippos adına da Roma Dönemi’nde kentte sikke basıldığı görülmektedir (BMC Cilicia, s. xxiv). III. Gordianus, I. Philippus, II. Philippus, Trebonianus Gallus dönemi kent sikkelerinde değer işareti olan Aş (=6 assaria) görülmektedir (BMC Cilicia, s. 155, No. 64; SNG Levante, No. 896-897; SNG France II, No. 1253).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Soloi kentine ait dört adet gümüş sikke yer almaktadır (**Kat. No. 287-290**). Bu sikkeler Kilikia satrapı Balakros (MÖ 333-323) dönemine tarihlendirilmektedir. Sikkelerin ön yüzünde Baaltars tahta sola dönük oturmakta, belden aşağısı giysili, sağ elinde asa tutmakta ve sol eli taht üzerinde; solda buğday başağı ve üzüm salkımı; arka yüzlerde Korinth miğferli ve gerdanlıklı Athena büstü $\frac{3}{4}$ sola dönük olarak betimler yer almaktadır. **Kat. No. 287**’de ön yüzde tahtın altında 63 No.lu monogram, sağ boşlukta B²⁵⁵ (Balakros’un adı) ve sol boşlukta Σ (Soloi kentinin baş harfi); **Kat. No. 288-289**’da ön yüzde tahtın altında Σ; **Kat. No. 290**’da ön yüzde tahtın altında Σ ve arka yüzde sol üstte Korinth miğferi, altında ise Σ (Soloi kentinin

²⁵³ Sikkeler için *bkz.* BMC Cilicia, s. xxiv; BMC Cilicia, s.152, No. 47; SNG France II, No. 8845.

²⁵⁴ Sikkeler için *bkz.* SNG von Aulock Kilikien, No. 5886-5887; SNG Levante, No. 883, 879.

²⁵⁵ Detaylı bilgi için *bkz.* Newell, 1918, s. 69-119.

baş harfi) bulunmaktadır. Bu sikkeler söz konusu dönemde bölgedeki satraplar tarafından bastırılan sikkelerde kullanılan popüler tiplerdedir.

1.16.5. Tarsos

Kilikia'nın en önemli kenti olan Tarsos²⁵⁶, Ovalık Kilikia (Pedias) Bölgesi'nde yer almaktadır. Kent, Pers egemenliği altında bir satraplık merkezi olarak vali-krallar tarafından yönetilmiştir (Ramsay, 1907, s. 124). Kentin ilk sikkeleri MÖ 5. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren Kilikia kralları ve satrapları tarafından bastırılmıştır (Mørholm, 2000, s. 49; Babelon, 1893, s. 25; Six, 1884, s. 152). *Stater* ve daha küçük birimlerde basılan bu sikkeler üzerinde görülen yazıtlar Aramice'dir (Ramsay, 1907, s. 125).

MÖ 500-450 yıllarına ait ilk örneklerde kentin adı Aramice TRZ (TRZ=Tarsos) şeklinde görülmektedir. Bu sikkelerin birinde ön yüzünde, bir boğaya saldıran aslan; arka yüzde yuvarlak çukur içerisinde buğday başağı vardır²⁵⁷. MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda²⁵⁸ yerel krallara ait bazı sikkelerin ön yüzünde at üzerinde bir kral; arka yüzünde ise saldırmaya hazırlanan kılıç ve kalkanlı bir Pers askeri yer alır. Asker figürü, Korinth tipi miğfer, Gorgon başlı kalkan ve mızrağı ile tipik bir Yunan askeridir. Bunlar Pers ordusu için savaşan paralı Yunan askerlerini temsil ediyor olmalıdır²⁵⁹.

Kilikia Bölgesi MÖ 333 yılında Büyük İskender'in eline geçene kadar, satraplar Tiribazos, Pharnabazos, Datames, Mazaios ve Arsames tarafından doğrudan veya dolaylı olarak bölgede yöneticilik yapmışlardır. Tiribazos'un sikkelerinden itibaren hemen hemen bütün Tarsos'un gümüş staterlerinde Aramice bir satrap ismi yer almaktadır (Babelon, 1893, s. 29)²⁶⁰. Tiribazos'un ölümü ardından, Kilikia'da Pharnabazos (MÖ 379-374) görevlendirilmiştir. Bu satrap döneminde Ares ve Arethusa başları olan belirli tiplerin ortaya çıktığı görülmektedir²⁶¹. Kimon sikkelerindeki Arethusa başından esinlendiği düşünülen cepheden resmedilmiş bir tanrıça başı vardır. Yine Pharnabazos sikkelerinin birçoğu Aramice yazıtlıdır. Bunların dışında bir örnekte ise arka yüzde grekçe

²⁵⁶ DNP 12.1 "Tarsos", s. 37-39.

²⁵⁷ Sikke örneği için *bkz.* SNG von Aulock Kilikien, No. 5907.

²⁵⁸ MÖ 4. Yüzyılda bölgedeki Pers sikkeleri ile ilgili *bkz.* le Rider, 1997.

²⁵⁹ Sikke örnekleri için *bkz.* SNG Cop., Cilicia, No. 258-258; SNG von Aulock Kilikien, No. 5911-5913; SNG Levante, No. 61.

²⁶⁰ Sikke örneği için *bkz.* SNG Cop., Cilicia, No. 260.

²⁶¹ Sikke örnekleri için *bkz.* SNG Cop., Cilicia, No. 261-271; SNG von Aulock Kilikien, No. 5916-5933.

“KIAIKION ΤΕΡΣΚΟΝ” yazıtı görülmektedir (Babelon, 1893, s. 39)²⁶². Daha sonra satrap Datames'in (MÖ 372-369) bölgedeki faaliyetleri başlamıştır. Satrabın sikkelerinde bir önceki satrap Pharnabazos'un tipleri ile benzerlik görülmektedir. Cepheden resmedilmiş tanrıça başı, arka yüzde ise sorguçlu Attika miğferli, sakallı erkek başı yer alır. Başın yanında, hangi satrabın adına basılmış ise Aramice onun adı bulunmaktadır (Ramsay, 1907, s. 128)²⁶³.

Tarsos'ta basılan MÖ 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen bir grup sikkenin üzerinde ise satrap adı bulunmamaktadır. Ön yüzde, Athena mızrağına dayanarak oturmakta, sol eli altında kalkan bulunmaktadır. Arkasında ise zeytin ağacı yer alır. Bu tip, Mallos kenti sikkelerinde de yer almaktadır. Arka yüzlerinde grekçe Τ'ΕΡΣΙΚΟΝ yazısı okunmaktadır (Six, 1884, s. 156; Imhoof-Blumer, 1898, s.13). MÖ 362/1 yılında Kilikia'da bazı satraplar Datamenes'in öncülüğünde Pers kralı II. Artakserkses'e karşı ayaklanmışlardır. Bu ayaklanmanın bastırılmasının ardından bölgenin idaresi Mazaios'a (MÖ 361-333) verilmiştir (Arslan, 2005, s. 210 (Arrianus)). Mazaios, bölgede yaklaşık 30 yıl hükümdarlığını sürdürmüştür (Newell, 1918, s. 70). Tarsos dışında satrabın Issos, Mallos ve Soloi kentlerinde de kendi adına birçok sikke bastırdığı görülmektedir (Babelon, 1893, s. 43).

Mazaios'a ait staterlerin ön yüzünde, tıpkı Datamenes'in sikkelerinde görüldüğü gibi, Tarsos Baal'ı tahta oturmakta, bir elinde buğday başağı ve üzüm salkımı, diğer elinde asa tutmaktadır. Staterlerin arka yüzlerinde üç farklı tip kullanılmıştır ve Aramice satrabın adı yazılmıştır. Bu tipler; geyiğe saldıran aslan, boğaya saldıran aslan ve iki sıralı kent suru üzerinde boğaya saldıran aslan bulunan tiplerdir²⁶⁴. Geyiğe ya da boğaya saldıran aslan betimini Six, MÖ 5. yüzyılda Kıbrıs'taki Kition kentinde Baalmelek ve Azbaal yönetiminde basılan sikkelerden esinlenilmiş tipler olarak önermektedir (Six, 1884, s. 117). Bir diğer tip sur duvarı üzerinde boğaya saldıran aslan betimlemesidir. Bu tipte mücadelenin altında dörder burçlu olarak şehir surları görülmektedir²⁶⁵. Bu betim, şehrin sur sistemi hakkında da bilgiler vermektedir. Ayrıca yöneticinin şehir üzerindeki hâkimiyetini sembolize ettiği de düşünülmektedir (Fuchs, 1969, s. 3).

²⁶² Sikke örneği için *bkz.* SNG Cop., Cilicia, No. 272.

²⁶³ Sikke örneği için *bkz.* SNG Cop., Cilicia, No. 274-293; SNG von Aulock Kilikien, No. 5934-5952

²⁶⁴ Detaylı bilgi için *bkz.* Six, 1884; Sikke örnekleri için *bkz.* SNG Cop., Cilicia, No. 315-324; SNG von Aulock Kilikien, No. 5953-5962.

²⁶⁵ Sikke örnekleri için *bkz.* SNG Levante, No. 113; SNG France III, No. 360.

Kilikia şehirlerinin birçoğunun Büyük İskender bölgeye gelişi ile birlikte (MÖ 333) altın, bronz ve gümüş sikke basımına ara verdikleri görülmektedir. Bu dönemde yalnızca Büyük İskender'e ait gümüş, altın ve bronz sikkeler basılmıştır. Bu durum Büyük İskender'in vefatının ardından da devam etmiştir. Tarsos darphanesi yak. MÖ 333/332'de İskender adını taşıyan krali sikkeler darp etmeye başlamıştır (Price, 1991, s. 369; Mørholm, 2000, s. 49; Le Rider, 2003, s. 47). Bu yeni gümüş sikke serisinin ön yüzünde noktalı bordür içinde sağa ya da sola dönük başında aslan postu bulunan genç Herakles başı, arka yüzünde, tahtta oturan ve sol elinde asa, sağ elinde kartal tutan sola dönük Zeus ve “ΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ya da ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ” lejantları yer almaktadır (Newell, 1912, s. 6; 14; Newell, 1918, s. 72; Bellinger, 1963, s. 3; Price, 1991, s. 30; Troxell, 1997, s. 21-24). Tarsos darphanesinde İskender tipli sikkelere MÖ 323 yılında “ΒΑΣΙΛΕΩΣ” unvanı eklenmiştir (Mørholm, 2000, s. 56). Kentte, Price (1991, s. 371-378) tarafından MÖ 333-317 arasına tarihlendirilen bu gümüş seriden tetradrahmi, didrahmi, drahmi ve hemidrahmi birimlerinde sikkeler basılmıştır.

İskender'in Kilikia valisi olarak atadığı Balakros (MÖ 333-323) zamanında yine erken dönem sikkelerinde görülen tiplerin basımına devam edilmiştir (Newell, 1918, s. 70). Ön yüzde Baaltars, arka yüzünde iki sıra şehir duvarının üzerinde boğaya saldıran aslan; ön yüzünde cepheden sola bakan ve üç sorguçlu miğfer giyen Athena büstü, arka yüzünde de yine tahtta oturan Baal bulunan sikke tipleridir²⁶⁶. Bu sikkelerde Balakros'un adının baş harfi arkasında B, tahtın altında ise kentlerin adlarının baş harfi T = (Tarsos)²⁶⁷, M = (Mallos)²⁶⁸, I = (Issos)²⁶⁹, Σ = (Soloi)²⁷⁰ olarak görülmektedir.

Büyük İskender'in ölümünün ardından Kilikya bölgesi MÖ 299'da Demetrios Poliorketes'in hâkimiyeti altındadır. Tarsos darphanesinde kralın altın, gümüş ve bronz sikkeleri darp edilmiştir (Mørholm, 2000, s. 86)²⁷¹. Kent, MÖ 294'te Seleukos'ların idaresi altında kalmıştır. Bu dönemde de en önemli darphane olarak hizmet vermeye

²⁶⁶ Sikke örnekleri için *bkz.* SNG von Aulock Kilikien, No. 5963-5964; SNG Levante, No. 170-171.

²⁶⁷ Sikke örneği için *bkz.* SNG France II, No. 367.

²⁶⁸ Sikke örneği için *bkz.* SNG Levante, No. 170-171.

²⁶⁹ Sikke örneği için *bkz.* SNG France II, No. 420.

²⁷⁰ Sikke örneği için *bkz.* SNG Levante, No. 53.

²⁷¹ Altın sikkelerde İskender tipleri devam eder fakat Demetrios'un adı ve unvanı yazılmıştır. Gümüş sikkelerde Nike-Poseidon, bronz sikkelerde gemi pruvası-Athena ya da Poseidon başı-Athena tipleri kullanılmıştır.

devam etmiştir (Mørkholm, 2000, s. 83)²⁷². Seleukos Kralı Demetrios II. Nikator’dan (MÖ 150–145) IX. Antiokhos’a (MÖ 116–95) kadar basılan tetradrahmi ve drahmi Tarsos’ta basılmıştır (Koldewey, 1890, s. 178).

Tarsos kentinin Roma ile ilişkisi MÖ 67 yılında bölgeyi korsanlardan temizlemek amacıyla Pompeius’un bölgeye gelişi ile başlamaktadır. Pompeius burada bazı siyasi düzenlemeler yapmış, Kilikia Eyaleti’ni kurmuş ve Tarsos kentini eyaletin başkenti yapmıştır (Jones, 1971, s. 202). Kentin Roma Dönemi’nde sikke basımının İmparator Augustus’tan (MÖ 27-MS 14) Gallienus (MS 253-268) zamanına kadar sürdüğü görülmektedir. Augustus ve Tiberius dönemleri arasında kentte gümüş tetradrahmiler darp edilmiştir (RPC I, s. 590-591). Flavianuslar döneminde Tarsos Kilikia Eyaleti’nin başkenti olmuştur. Domitianus döneminde de gümüş tetradrahmiler basılmıştır (RPC II, No. 1727-1728). Kentin “Metropol” unvanı ilk kez Augustus dönemi sikkeleri üzerinde kullanılmıştır (RPC I, No. 4004). Sikke lejantlarında bu unvan “ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ya da ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕ, ΜΗΤΡΟ” olarak yazılmıştır.

MS 1. yüzyılda kentte imparator portresi bulunmayan bronz sikkeler basılmıştır. Sikkelerde ön yüzlerde tahta oturan Tykhe, ayağı altında nehir tanrısı Kydnos; arka yüzlerde tahta oturan ve Nike tutan Zeus bulunmaktadır. Ethnikon “ΤΑΡΣΕΩΝ” şeklindedir (RPC II, s. 253, No. 1729-1733). Tarsos’da Traianus döneminde de gümüş tetradrahmiler basılmıştır (RPC III, s. 412, No. 3254-3257). Hadrianus döneminde ise gümüş tetradrahmi ve tridrahmi sikkelerin basımı yapılmıştır (RPC III, No. 3258-3277). Söz konusu bu sikkelerin arka yüzlerinde ana tip tahta oturan Tykhe ve ayağı altında ırmak tanrısı Kydnos yer almaktadır. Tykhe tipli sikkelerin yanında Hadrianus döneminde Sabina, Artemis, Sandan, Apollon ve Perseus, boğaya saldıran aslan, kartal ve dekastyle tapınak betimleri de görülmektedir. Sikke yazıtlarında ethnikon ve kentin unvanı “ΤΑΡΣΕΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ” olarak kullanılmıştır. Hadrianus döneminde bronz sikkelerde basılmıştır (RPC III, No. 3278-3297). Kentte, Hadrianus veya sonrasına ait pseudo-otonom bronz sikkelerde bulunmaktadır. Sikkelerde; Zeus-Tykhe, Herakles-Perseus, Tykhe-dekastyle tapınak, Sandan-Apollon ve Tykhe-Sandan tasvirleri ile ethnikon “ΤΑΡΣΕΩΝ, ΤΑΡΚΟΥ” bulunmaktadır. Ayrıca bu sikkeler üzerinde

²⁷² İskender tipleri ile aynı altın ve gümüş sikkeler basılmıştır. Ancak tetradrahmilerde Zeus kartal yerine Nike tutmaktadır. Sikke örnekleri için bkz. BMC Seleucid, s.78, No. 22-237; s. 89, No. 21-23.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ve KOINOC KΛAIKIAC unvanları kullanılmıştır (RPC III, No. 3298-3310).

Kentin Roma Dönemi kent sikkeleri üzerinde kullanılan diğer arka yüz tipleri de geniş ve çeşitli konuları içermektedir. Sikkeler üzerinde yer alan mitolojik tasvirler arasında; Apollon Lykeios, Perseus, Sandan, Athena, Tykhe ve Nemesis, Nike, Artemis, Panter ve Thyrsos, Dionysos ve Ariadne, Kybele, Helios, Asklepios ve Hygieia, Herakles, Kronos, Aphrodite, Demeter, Antioonos kültü, Kydnos, Serapis, Triptolemos, boğa kurban eden Mithras, Skylla ve ırmak tanrısı yer almaktadır. Sikkeler üzerinde şehrin adı “TAPCEΩN, TAPCEΩN, TAPCOY, TAPCOV, TAPCOY, TAPCCCEΩN” şeklinde yazılmıştır. Hadrianus’tan itibaren bütün imparatorlar için ön yüzde Π-II kullanılmıştır. Tarsos’un Neokoros unvanını Hadrianus veya daha öncesi bir dönemde almıştır. Kentin Neokoros unvanı taşıyan ilk sikkelerinde ön yüzde MS 130’da Mısır’da ölümünün ardından kahraman olarak resmedilen Antinous başı görülmektedir. Kent, ikinci Neokoros unvanını Commodus, üçüncü kez Valerianus ve Gallienus dönemlerinde almıştır (Burrell, 2004, s. 212-213, 217).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Tarsos kentine ait üç adedi bronz, 17 adedi gümüş olmak üzere 20 adet sikke değerlendirilmiştir (**Kat. No. 94; Kat. No. 116; Kat. No. 291-307; Kat. No. 358**).

Kat. No. 94’de yer alan bronz sikke MÖ 164 yılına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde sur taçlı ve örtülü Tykhe büstü yer alır. Arka yüzde ethnikon “TAPΣEΩN” ile aslan üzerinde ayakta, omuzunda sadak, kılıç ve yay tutmakta; bel seviyesinde ileri uzattığı sol elinde ise çift ağızlı balta ve sağda başakla birlikte tanrı Sandan betimine yer verilmiştir. Sandan, Tarsos’un kent tanrısıdır. Gök, fırtına, savaş, bitki, güneş tanrısı olarak bilinmektedir. Bu kült MÖ II. bin yıl kültü olmasına rağmen Roma döneminde de MS III. yüzyıl ortalarına kadar sikkeler üzerinde görülmeye devam etmiştir (Akçay, 2020, s. 148-149).

Kat. No. 116’da yer alan bronz sikke İskender dönemine ait MÖ 323-310 yıllar arasına tarihlenen posthumous sikkedir. Sikkenin ön yüzünde Makedon kalkanı, ortasında ¾ cepheden Herakles başı; arka yüzde B-A harfleri ile Makedon miğferi sağ altta kerykeion ve 23 No. lu monogram yer almaktadır. Burada yer alan B-A harfleri ΒΑΣΙΛΕΩΣ ifadesinin kısaltmasıdır. Söz konusu bu bronz sikkeler Price (1991, No. 2803) kataloğunda “Belirsiz Küçük Asya”, Liampi (1986, No. 139-156) tarafından da “Batı Küçük Asya” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Lenger (2021, s. 445-456)

tarafından yapılan son çalışmalarda bu tipte sikkelerin Kilikia Bölgesi kentlerinden özellikle de Tarsos çevresinde yoğun olarak ele geçmiş olması ve sikke üzerindeki kerykeion sembolünün Tarsos sikkeleri üzerinde sıklıkla görülmesi nedeniyle Tarsos darphanesine atfetmektedir.

Kat. No. 291-307 arasında yer alan gümüş stater birimindeki sikkeler satrap Mazaios (MÖ 361/0-333) ve Balakros (MÖ 333- 323) dönemlerine aittir. **Kat. No. 291-293**'deki gümüş sikkeler satrap Mazaios (MÖ 361/0-333) dönemine tarihlenir. **Kat. No. 291-293** arası sikkelerde ön yüzde Baaltars sakallı, başı cepheden, belden aşağısı giysili ve üst gövdesi çıplak ve $\frac{3}{4}$ cepheden sola dönük; sol elinde lotus başlıklı asa, sağ elinde buğday başağı, üzüm salkımı ve kartal tutmaktadır. Ön yüzde tahtın altında 64 No.lu monogram, sol boşlukta 65 No. lu monogram ve figürün sağında ise Aramice harflerle Baaltars (𐤁𐤏𐤏𐤓) yazmaktadır. Arka yüzde aslanın boğaya saldırması sahnesi görülmektedir. Figürlerin altında “𐤏𐤓”, üst kısmında Aramice harflerle sikkeyi bastıran satrap Mazaios'un (𐤏𐤓𐤏𐤓=MZDI) adı okunmaktadır. **Kat. No. 294-296**'da sikkelerde ön yüzde Baaltars sakallı, başı cepheden, belden aşağısı giysili ve üst gövdesi çıplak ve $\frac{3}{4}$ cepheden sola dönük; sol elinde lotus başlıklı asa, sağ elinde buğday başağı, üzüm salkımı ve kartal tutmaktadır. Ön yüzde tahtın altında 64 No. lu monogram, sol boşlukta 67 No. lu monogram ve sağda Aramice harflerle Baaltars (𐤁𐤏𐤏𐤓)'ın adı okunmaktadır. Arka yüzde aslanın boğaya saldırması sahnesi görülmektedir ve sağ boşlukta satrap Mazaios'un (𐤏𐤓𐤏𐤓=MZDI) adı yer almaktadır. **Kat. No. 297-298**'de ön yüzde Baaltars sakallı, başı cepheden, belden aşağısı giysili ve üst gövdesi çıplak ve $\frac{3}{4}$ cepheden sola dönük; sol elinde lotus başlıklı asa, sağ elinde buğday başağı, üzüm salkımı ve kartal tutmaktadır. Ön yüzde tahtın altında 64 No. lu monogram, sol boşlukta 67 No. lu monogram ve sağda Aramice harflerle Baaltars (𐤁𐤏𐤏𐤓)'ın adı okunmaktadır. Arka yüzde aslanın boğaya saldırması sahnesi görülmektedir ve sağ boşlukta satrap Mazaios'un (𐤏𐤓𐤏𐤓=MZDI) adı bulunmaktadır. **Kat. No. 299**'da ön yüzde Baaltars sakallı, başı cepheden, belden aşağısı giysili ve üst gövdesi çıplak ve $\frac{3}{4}$ cepheden sola dönük; sol elinde lotus başlıklı asa, sağ elinde buğday başağı, üzüm salkımı ve kartal tutmaktadır. Ön yüzde sağda Aramice harflerle Baaltars (𐤁𐤏𐤏𐤓)'ın adı; arka yüzde aslanın boğaya saldırması sahnesi ve üstte satrap Mazaios'un (𐤏𐤓𐤏𐤓=MZDI) adı bulunmaktadır. **Kat. No. 300**'de ön yüzde Baaltars sakallı, başı cepheden, belden aşağısı giysili ve üst gövdesi çıplak ve $\frac{3}{4}$ cepheden sola dönük; sol elinde lotus başlıklı asa, sağ elinde buğday başağı, üzüm salkımı

ve kartal; sağda Aramice harflerle Baaltars (𐤁𐤏𐤏𐤓) 'in adı yer alır. Arka yüzde arka yüzde aslanın boğaya saldırması sahnesi; altta 68 No. lu monogram ve üstte satrap Mazaios'un (𐤌𐤆𐤌𐤓=MZDI) adı yer almaktadır.

Kat. No. 301'de Baaltars arkalıksız tahta sola dönük oturmakta, sakallı, belden aşağısı giysili ve üst gövdesi çıplak; sol eli tahta yaslı, sağ elinde ise lotus başlıklı asa, sol boşlukta üzüm salkımı ve buğday başağı yer almaktadır. Ön yüzde solda 69 No. lu monogram; sağda Baaltars'ın adı (𐤁𐤏𐤏𐤓) okunmaktadır. Arka yüz tasvirinde ise iki sıralı ve dörder kuleli sur duvarı üzerinde boğaya saldıran aslan betimi ile “𐤅𐤏𐤏𐤓𐤏𐤓𐤏𐤓𐤏𐤓𐤏𐤓” lejantı yer almaktadır. **Kat. No. 302-303**'deki sikkelerde ise Baaltars arkalıksız tahta sola dönük oturmakta, sakallı, belden aşağısı giysili ve üst gövdesi çıplak; sol eli tahta yaslı, sağ elinde ise lotus başlıklı asa, sol boşlukta üzüm salkımı ve Baaltars'ın adı (𐤁𐤏𐤏𐤓), tahtın altında ise 64 No. lu monogram yer almaktadır. Arka yüz tasvirinde ise iki sıralı ve dörder kuleli sur duvarı üzerinde boğaya saldıran aslan betimi ile “𐤅𐤏𐤏𐤓𐤏𐤓𐤏𐤓𐤏𐤓𐤏𐤓” lejantı yer almaktadır.

Kat. No. 304-307 arasındaki gümüş staterler Büyük İskender'in Kilikia valisi olarak atadığı satrap Balakros (MÖ 333-323) dönemine aittir. Sikkelerin ön yüzlerinde Baaltars arkalıksız tahta sola dönük oturmakta, sakallı, belden aşağısı giysili ve üst gövdesi çıplak; sol eli tahta yaslı, sağ elinde ise lotus başlıklı asa, sol boşlukta üzüm salkımı ve buğday başağı yer almaktadır. Arka yüzlerde $\frac{3}{4}$ sola dönük, üç sorguçlu Korinth miğferi ile gerdanlıklı ve küpeli olarak betimlenen Athena büstü tasvir edilmiştir. **Kat. No. 304-305**'de ön yüzde sağda sarmaşık yaprağı, altında B (Balakros) ve tahtın altında T (Tarsos) ve arka yüzde sol boşlukta Korinth miğferi sembolü; **Kat. No. 306**'da ön yüzde sağda sarmaşık yaprağı, üstünde B (Balakros) ve tahtın altında T (Tarsos); **Kat. No. 307**'de sağda sarmaşık yaprağı, tahtın altında T (Tarsos) ve arka yüzde solda üzüm salkımı ve sağda T (Tarsos) harf ve betimleri yer alır.

Kilikia MÖ 386-333 yılları arasında bir satraplık bölgesi olmuştur. Bölgede özellikle Tarsos Pers satrapları için önemli darphanedir. Görüldüğü üzere burada basılan sikkeler Pers dönemi özelliği taşımaktadır. Sikkelerde ön yüzlerde Tarsos'un tanrısı olan Baaltars betimi sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıca yazı olarak Aramice yazısı dönemin bir diğer önemli özelliklerindendir.

Kat. No. 358'de bulunan bronz sikke Roma Dönemi'ne ait kent sikkelerindendir. İmparator III. Gordianus (MS 238-244) dönemine aittir. Ön yüzde “[AVT KAI M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC CEB]” lejantı ile imparatorun şua taçlı, drapeli ve zırhlı büstü, sağa dönük;

sağ ve sol boşluklarda Π-Π harfleri betimlenmiştir. Arka yüzde Herakles ayakta, cepheden, sol elinde aslan postu ve Hesperidlerin elmasını tutmakta, sağ elinde lobut ve arkasında yılanların dolandığı ağaç ile betimlenmiştir. Ethnikon ve unvan “ΤΑΡΚΟΒ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ” şeklinde yazılmıştır. Roma Dönemi’nde Tarsos MÖ 66 yılından itibaren Pompeius’un Kilikia Eyaleti’nin başkenti konumundadır. Antonius Pius döneminde ise Kilikia, Lycaonia ve Isauria’nın bölgelerinin metropolisi olmuştur.

1.16.6. Elaiussa Sebaste

Dağlık Kilikia (Kilikia Trakheia) kenti Elaiussa-Sebaste²⁷³, günümüzde Mersin ili, Erdemli ilçesi, Merdivenkuyu beldesinde bulunmaktadır. Strabon (XIV. 5. 6), Korykos kentinden sonra karaya yakın bir adada kurulan Elaiussa’ya geldiğinden ve bu kentin I. Arkhelaos’un krali ikametgâhı olduğundan bahsetmektedir.

MÖ 2. yüzyılda bağımsız bir kent konumunda olan Elaiussa (Magie, 1950, s. 268), Pompeius’un bölgeye gelişi ile birlikte, Kilikia bölgesindeki bazı kentler gibi yerel hanedanların yönetimine bırakılmıştır (Jones, 1971, s. 204-205). MÖ 31 yılında Tarkondimotos’a bağışlanan kent (Jones, 1971, s. 205), MÖ 20 yılında Korykos kentiyle birlikte Augustus tarafından Kappadokya kralı I. Arkhelaos’a (MÖ 20- MS 17) verilmiştir. Kral bu olayın ardından kentin adını Augustus onuruna “Sebaste” olarak değiştirmiştir (Strabon, XIV. 5. 6; Tekin, 1998a, s. 151). Arkhelaos’un krali başkenti olan kent, bu süre içerisinde hem eski hem de yeni adıyla sikkelerini basmıştır (Jones, 197, s. 205).

Elaiussa kentinin en erken sikkeleri MÖ 1. yüzyıla tarihlenen bronz darplardır. Bronz sikkelerin yanı sıra nadir bir gümüş tetradrahminin de kentte bu dönemde basıldığı bilinmektedir (Tekin, 1998a, s. 152). Bu gümüş sikkenin ön yüzünde sağa dönük sur taçlı ve örtülü kent tanrıçasının büstü, arka yüzde çelenk içinde “ΕΛΑΙΟΥΣΩΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ” lejantı ile birlikte ayakta, sola dönük Aphrodite betimi yer almaktadır (SNG BN Paris, No. 1152; BMC Cilicia, s. LXIX). Kentin bu dönemde basmış olduğu dört seri bronz sikkeleri bulunmaktadır. Bu bronz sikkelerde; Zeus başı-Nike, Tykhe başı-Hermes, Tykhe başı-Nike ve Athena-Tanrıça (Aphrodite Euploia?) tipleri bulunmaktadır (Tekin, 1998a, s. 152). Bu tiplerde kentin ethnikonu

²⁷³ DNP 3 “Elaiussa Sebaste”, s. 958.

“ΕΛΑΙΟΥΣΣΙΩΝ veya ΕΛΑΙΟΥΣΙΩΝ” şeklinde görülmektedir (BMC Cilicia, s. lxix; Tekin, 1998a, s. 152).

Kentin adının I. Arkhelaos tarafından Sebaste olarak değiştirilmesinin ardından basılan bronz sikkelerde kentin adı “ΣΕΒΑΣΤΗΝΩΝ” şeklinde kullanılmıştır (Head, 1911, s. 734). Fakat bu dönemde kentin “ΕΑΑΙΟΥC” adı ile basılmış Tykhe-Nike betimlerinin kullanıldığı sikkeler de bulunmaktadır (RPC I, s. 563, No. 3714). Kral, MÖ 18/17’den MS 5/6 tarihlerine kadar darp edilen gümüş drahmilerinde kendisini bu yeni kentin kurucusu olduğunu “κτίστης” unvanı ile göstermektedir. Bu sikkelerin ön yüzünde kralın kendi portresi yer alırken arka yüzde Herakles’in lobutu betimlenmiştir (Tekin, 1998a, s. 152).

MÖ 17’de Arkheaos’un ölümünün ardından, bölgenin egemenliği Kommagene kralı IV. Antiokhos ve karısı Iotape’ye geçmiştir. Antiokhos ve Iotape’nin adına kentte bronz sikkeler basıldığı görülmektedir. Bu bronz sikkelerde tipler; pruva üzerinde çıplak erkek figürü (Apollon?), ayakta Tykhe ve oturan Iotape’dir. Bu sikkeler üzerinde kralın tek başına veya karısı ile birlikte adı ve unvanlarına yer verilmiştir (RPC I, No. 3717-3722). Ethnikon “ΣΕΒΑΣΤΗΝΩΝ” ve bazı sikkelerde “ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ” unvanı da görülmektedir (BMC Cilicia, s. LXIX-LXX; Tekin, 1998a, s. 153; RPC I, No. 3717-3722).

Kentin Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinin basımı Antoninus Pius (MS 138-161) ile başlar ve bazı kesintiler olmuşsa da I. Valerianus (MS 253-260) ile son bulur (RPC IV. III, No. 6152; Tekin, 1998a, s. 154). Kentin erken imparatorluk döneminde basmış olduğu pseudo-otonom sikkeleri bulunmaktadır (Tekin, 1998, s. 153). Bu sikkeler üzerinde Tykhe-Nike, Athena-Nike, Kerkykeion-yunus ve Lobut-Nike tipleri yer almaktadır. Bunları dışında MS 3. yüzyılda kentte basılan iki tip pseudo-otonom sikkeler de bulunmaktadır. Bu sikkelerde Athena-Poseidon ile sakallı ve miğferli büst-Nike betimlenmiştir (SNG Levante, No 224; Imhoof-Blumer, 1898, No. 16-17; Tekin, 1998a, s. 155).

Roma İmparatorluk Dönemi’nde ön yüzlerinde imparator veya aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı sikkelerin arka yüzlerinde; Nike, Tykhe, Athena, Artemis, Zeus, Dionysos, Asklepios, Telesphoros, Serapis, Herakles, kartal, hilal ve yıldız figürleri kullanılmıştır. İmparatorluk Dönemi’nde basılan sikkeler üzerinde kentin adı “CEBACTH veya CEBACT” şeklindedir. Ayrıca söz konusu dönemde basılan sikkeler üzerinde kentin adı ile birlikte unvanları ve sıfatları da kullanılmıştır. Bu unvan ve

sıfatlar: ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ (başkent), ΙΕΡΑ (kutsal), ΑΔΥΛΟΣ (sığınma hakkına sahip), ΝΑΥΑΡΧΙΚ (donanma kenti), ΠΑΡΑΛΙΟΣ (deniz kıyısında kurulmuş), ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ (bağımsız), ΕΛΕΥΘΕΡΑ (özgür) (Head, 1911, s. 734-735).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Elaiussa-Sebaste kentine ait bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 95**). MÖ 1. yüzyıla tarihlendirilen sikkenin ön yüzünde Zeus'un sakallı ve diademli başı sağa dönük; arka yüzünde Nike ayakta sola dönük, sağ elinde defne çelengi tutmakta; solda monogram belirsiz ve sağda ethnikon "ΕΛΛΑΙΟΥΣΕΙΩΝ" bulunmaktadır. Bu tip kentin MÖ 1. yüzyıl içinde en yoğun olarak basılan sikke tipidir (Tekin, 1998a, s. 152).

1.16.7. Issos

Kilikia Bölgesi'nin ovalık (Pedias) kısmında yer alan Issos²⁷⁴, İskenderun'un 30 km kuzeyinde; Dört Yol İlçesi'nin kuzeybatısındaki Yeşil Köyü'nde; İskenderun Körfezi'nin doğu kıyısında; denizden 500 m uzaklıkta yer almaktadır²⁷⁵. Kilikya Bölgesi'nin söz konusu liman şehirlerinden olan Issos; bugün Kinet Höyük olarak bilinmektedir.

Kilikia Bölgesi MÖ 6. yüzyılın ortalarından MÖ 333'te Büyük İskender'in gelişine kadar Pers hâkimiyetindeydi. Issos, MÖ 5. yüzyılın ortalarından itibaren sikke darp etmeye başlamıştır. Bu sikkelerde Okeanos-aslan, Herakles-aslan, Baal-Herakles tipleri yer almaktadır (Brindley, 1993, s. 1-4). MÖ 5. yüzyıl sonlarında ise ön yüzde Apollon elinde phiale tutmakta, defne dalına yaslanmış; arka yüzde Herakles aslan postu, lobut ve yay tutarken betimlenmiştir. Ön yüzde ethnikon ΙΣΣΙ veya ΙΣΣΙ[KON?] şeklinde bazen de Aramice olarak yazılmaktadır (SNG Cop. Cilicia, No. 153-155; BMC Cilicia, s. cxxvii; Brindley, 1993, s. 7). Kentin kendi otonom darpları dışında satraplar adına bastırılmış olduğu sikkelerde bulunmaktadır. Pers Krallığı Dönemi'nde Kilikia'da merkezi krallık tarafından basılan altın dareikosların yanısıra özellikle Tarsos ve MÖ 4. yüzyılda Issos'da dâhil olmak üzere satraplar tarafından askeri faaliyetleri finanse etmek için kendi adları ile sikke bastırılmışlardır (Tiribazos, Pharnabazos, Tarkumuwa ve Mazaios) (Gates,

²⁷⁴ DNP 5 "Issos", s. 1145.

²⁷⁵ [http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=9385&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=9385&html=ages_detail_t.html&layout=web) (Erişim tarihi: 16.05.2021.)

2015, s. 84). Bu sikkeler Pers ağırlık sisteminde basılmış olup gümüş stater, çift siglos ve gümüşün alt birimlerinden oluşmaktadır (Tekin, 1992, s. 113, 119; Gates, 2015, s. 84).

Pers kralı II. Artakserkses MÖ 386'da Salamisli Evagoras'a karşı Sardeis satrabı Tiribazos'u görevlendirmiş ve satrap Kilikia'yı üs olarak kullanmıştır. MÖ 386-380 yılları arasında Kilikya Bölgesi'nde satrabın sikkelerinin basıldığı görülmektedir. Tiribazos döneminde basılan sikkelerde ön yüzde Baaltars himation giymiş ve ayakta durmakta, sağ elinde kartal, sol elinde mızrak ve sol alanda ethnikon "ΙΣΣΙΚΟΝ" ile Aramice "Teribazou" yazmaktadır. Arka yüzde ise Ahuramazda betimlenmiştir (Tekin, 1992, s. 119; Brindley, 1993, s. 4-5)²⁷⁶. Bu sikke tipi bölgedeki Soloi, Tarsos ve Mallos kentlerinde de Tiribazos tarafından bastırılmıştır (BMC Cilicia, s. cxxvii; Brindley, 1993, s. 4).

Issos, Kilikia'yı MÖ 361-333 yılları arasında yöneten Mazaios zamanında satrapın darphanelerinden biri olmaya devam etmiştir. Mazaios'un gümüş staterlerinde tahta oturan Baaltars ve arka yüzlerde şehir surları üzerinde boğaya saldıran aslan veya miğferli Athena büstü bulunan darplar Issos kenti de dâhil olmak üzere Soloi, Tarsos ve Mallos sikkelerinde ortak tiplerdir. Mazaios dönemi sikkeleri darphane işareti taşımaktadır. Issos kenti için "I (ΙΣ)" harfleri kullanılmıştır (SNG von Aulock Kilikien, No. 5462-5463).

Issos Savaşı sırasında İskender Kilikia satraplığına Balakros'u tayin etmiştir (Erzen, 1940, s. 85-131). Balakros (MÖ 333-323) zamanında darp edilen sikke tipleri (Newell, 1918, s. 70); Baaltars- iki sıra şehir duvarının üzerinde boğaya saldıran aslan, cepheden sola bakan ve üç sorguçlu miğfer giyen Athena büstü- tahtta oturan Baal'dır (SNG Levante, No. 170-171). Bu sikkelerde tahtın arkasında Balakros'un adının baş harfi B, tahtın altında ise kentin adının baş harfi I veya Σ (Issos) olarak görülmektedir (SNG France II, No. 420). Perslerin yenilmesinin ardından, Büyük İskender, İskenderun Körfezi'nin iki liman kenti Myriandros ve Issos'u, birleştirmiş ve tek bir kente dönüştürmüştür. Bu yeni kentin adını zaferin anısına "Alexandria ad Issum"²⁷⁷ olarak değiştirmiştir (Jones, 1998, s. 188).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Issos kentine ait iki adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 308-309**). Satrap Balakros (MÖ 333-323) dönemine ait

²⁷⁶ Sikkeler için bkz. SNG von Aulock Kilikien, No. 5601-5603; BMC Cilicia, s. cxxvii.

²⁷⁷ Alexandria ad Issum sikkeleri için bkz. Levante, 1971, s. 94-102.

sikkelerin ön yüzünde Baaltars tahta oturmakta, sağ elinde sceptor tutmakta; solda üzüm salkımı ve buğday başağı yer almaktadır. Sağ boşlukta B (Balakros), tahtın altında kentnin adının kısaltılmış hali I (Issos) görülmektedir. Arka yüzde Miğferli ve gerdanlıklı Athena büstü, ¾ sola dönük betimlenmiştir.

1.17. GALATIA BÖLGESİ

1.17.1. Koinon Galatia

Orta Anadolu'da yer alan Galatia coğrafyası, MÖ 4. yüzyıldan itibaren Kelt kökenli Tolistobogoi, Tektosages ve Trokmiler'in iskân bölgesi haline gelmiştir (Strobel, 1994; Arslan, 2000a). Galatlar (Keltler) Anadolu'ya geldikten sonra Sakarya Havzası ile Kızılırmak Kavsi olarak adlandırılan bölgenin büyük bir bölümüne yerleşerek (Kumandaş Yanmaz, 2016, s. 9) Ankyra, Tavium ve Pessinus kentlerini idari merkezler olarak kullanmışlardır. MÖ 3. yüzyılda bu üç Kelt kavminin Anadolu halkları ile karışması sonucunda ortak bir Galat kimliği oluşmuştur. Fakat MS 6. yüzyıla kadar Grekçe'nin yanı sıra ana dilleri olan Keltçe ve Galatça da günlük konuşma dili olarak kullanılmıştır (Jones, 1964, s. 993; Coşkun, 2013, s. 78).

MÖ 50'li yıllarda Trokmi Kralı Brogitaros'un ölümü üzerinde Tolistogoboi kralı Deiotaros, Trokmi Krallığı'nı ilhak etmiştir (Kaya, 2000, s. 155). Bunun sonucunda Strabon'un aktardığı üzere Galatia'nın yönetimi iki lidere geçmiştir (XII, 5. 1). Deiotaros bu sırada Galatia'ya tek başına egemen olmak, parçalı krallığı birleştirip Galatia Krallığı'nı kurmak istemiştir. Fakat Roma'nın müdahalesi sonucunda bu planını ertelemek zorunda kalmıştır (Kaya, 2000, s. 90). Daha sonra MÖ 53 yılında Brogitaros'un ölümü üzerine Trokmi ülkesini krallığının bir parçası haline getirmeyi başarmıştır. Fakat Caesar ve Pompeius arasında iç savaş sonucunda bu planında aksaklıklar yaşayan Deiotaros MÖ 44 yılında Caesar'ın ölümünün ardından Galatia Krallığı'nı kurabilecek özgürlüğe kavuşmuştur. Son olarak Tektosagların Tetrarkhi Kastor Tarkondarius'u da ortadan kaldırmış, Galatia'nın tamamına egemen olmuştur. Böylece uzun mücadelenin ardından çok arzu ettiği Galatia Krallığı kurulmuştur (Kaya, 2000, s. 96).

Galatia Krallığı'nın son kralı olan Amnytas MÖ 37/36'da Marcus Antonius tarafından kral olarak atanmıştır (Strabon, XII, 5. 1; Kaya, 2000, s. 171-172). Lykaonia, Isauria ve Pamphylia'nın Side'yi kapsayan toprakları Amyntas'a verilmiştir (Özsait, 1985, s. 82; Kaya, 2005, s. 147, 134). Amyntas'ın MÖ 25'te ölümünün ardından Augustus

Galatia Krallığı'nı Roma topraklarına katmış, Galatia Krallığı Galatia Eyaleti adıyla anılmaya başlamıştır (Kaya, 2000, s. 186; Baz, 2012, s. 577). Başlangıçta krallığın sınırları Pamphylia, Pisidia, Doğu Phrygia, Galatia, Lycaonia, Isauria ve Kilikia Trakheia bölgeleri kapsamaktaydı ancak Roma eyaleti olduktan sonra bazı düzenlemeler yapılmıştır (Arslan, 2004, s. 32). MÖ 22'de Kilikia Trakheia, Kappadokia kralı Arkhelaos'a verilmiştir. MÖ 3/2 yılında Pontos, Galatia eyaletine eklenmiş ve bu yeni eyaletin adı Galatia-Pontos Eyaleti olmuştur (Arslan, 2004, s. 32; Arslan, 2006, s. 149-150). MS 43'te Lykia, Galatia Eyaleti'ne eklenmiş fakat Pamphylia Galatia'dan ayrılmıştır. MS 50'de Pamphylia tekrar eyalete eklendiği sırada Kappadokia'da eklenmiştir. Bunun sonucunda Anadolu'nun büyük bölümünü kapsayan Galatia eyaleti oluşmuştur. Bu eyaletin sınırları yaklaşık on yıl kadar sürmüştür (Arslan, 2004, s. 32).

Galatia bölgesinde sikke basımı Hellenistik Dönem'de başlamıştır. Deiotarus, Brogitaros ve Amyntas dönemlerinde gümüş ve bronz sikke darbı yapılmıştır²⁷⁸. Augustus dönemi ile birlikte Galatia Roma devletinin hâkimiyetine girmiştir. MÖ 25 yılında Galatia Krallığı'nın sona ermesi ile krallık sikkeleri de sona ermiştir.

Galatia, Roma hâkimiyetine girdikten sonra Pessinus, Ankyra ve Tavium kentlerinde bronz sikke darplarında bir artış olduğu görülmektedir. Galatia Birliği'nin merkezi olan Ankyra'da Roma İmparatorluğu'nun ilk zamanlarında ilk sikke basımının ne zaman başladığı ile ilgili netlik bulunmamaktadır. Augustus ve Tiberius zamanında basılmış olan bazı sikkeler nerede basıldıkları tartışmalı grubu oluşturmaktadır. Bu sikkelerin bazılarında ethnikon yerine Koinon Galatia (KOINON ΓΑΛΑΤΩΝ) lejantı, bazı sikkelerde ise magistrat adı kullanılmıştır. Söz konusu dönemde T. Helvius Basila'nın adının yazılı olduğu birkaç sikke bulunmaktadır. Bu sikkeler Augustus veya Tiberius dönemleri ve basılı oldukları darphane konusunda netlik kazanmamışlardır²⁷⁹.

Galatia, Iulius Claudius Hanedanlığı Dönemi'nde bir Roma eyaletinden çok bir kabile bölgesi görünümündedir (Mitchell, 1986, s. 17-33). Galat kabilelerinin bölgeleri büyük ölçüde Galatların Koinonları olarak organize edilmiştir. Bu nedenle sikke yazıtlarında ethnikon yerine Galatların Koinonu'na atıfta bulunan KOINON

²⁷⁸ Sikkeler için *bkz.* BMC Galatia, s. xvii-xx; Atlan, 1975, s. 575-611; Blanchet, 1993, s. 11-16; Arslan, 2004, s. 28-32; SNG von Aulock Galatien, No. 6099-6112; SNG France III, No. 2332-2387; RPC I, s. 536-537; SNG Fitzwilliam VII, No. 5376-5382.

²⁷⁹ Basila Augustus'un son dönemleri (MS 14-15), Tiberius'un imparatorluğunun sonlarında (MS 35-37?) iki dönem valilik yapmıştır. Detaylı bilgi için *bkz.* Stumpf, 1991.

ΓΑΛΑΤΙΑΣ ifadesi ve yönetici adları görülmektedir (RPC I, s. 543). Söz konusu dönemde Galatia Birliği adına Augustus, Tiberius, Claudius ve Nero dönemlerinde sikke bastırılmıştır. Claudius döneminde legatus Annius Afrinus'un adının bulunduğu koinon sikkeleri basılmıştır. Bu sikkeler iki tipe ayrılmaktadır (RPC I, s. 546-548; Arslan, 2004, s. 38; SNG France, No. 2395-2397). Nero döneminde basılan ilgili sikkeler ise üç tiptir (SNG France, No. 2395-2397; RPC I, s. 546-548; Arslan, 2004, s. 38). Galba dönemine gelindiğinde ön yüzde imparator portresi yer almayan bir grup sikke basılmıştır (SNG von Aulock Galatien, No. 6113; RPC I, No. 3567). Flavianuslar Hanedanlığı döneminde ise koinon sikkeleri Vespasianus döneminde basılmaya devam etmiştir (SNG France III, No. 2410-2414; RPC II, s. 234, No. 1614-1617; Arslan, 2004, s. 40-41). Son olarak Traianus döneminde de çok sayıda Galatia Koinon sikkeleri basılmıştır (RPC III, s. 361-367, No. 2840-2904; SNG France, No. 2414-2434; BMC Galatia, s. 5-7, No. 1-15). Bu sikkelerin hepsinde T. Pomponius Bassus yazısı görülmektedir. Galatia Birliği adına basılan sikkelerin arka yüz tiplerinde; Zeus, Demeter, Kybele, Tykhe, Nike, Men, Buğday başağı, Augustus Tapınağı, pentastyle ve distyle Men tapınağı, hexastyle ve tetrastyle tapınak betimleri, boğa, altar ve kartal betimleri bulunmaktadır (SNG von Aulock Galatien, No. 6119-6128; SNG France III, No. 2388-2434; RPC I, No. 3546-3567; RPC II, No. 1614-1617; RPC III, No. 2840-2904; Arslan, 2004, s. 87-103).

Antonius Pius dönemi ile birlikte sikke yazıtlarında “ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΑΤΙΑΣ ΑΝΚΥΡΑ (Tektosag Galatların Başkenti Ankyra)” yazısı kullanılmaya başlanmıştır (SNG von Aulock Galatien, No. 6136). Marcus Aurelius döneminde artık sikke yazıtlarında yönetici adı, ethnikon ve sıfatlara bir süre yer verilmemiştir (SNG France, No. 2451-2452; SNG von Aulock Galatien, No. 6137-6140). Bu dönemde “ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΑΝΚΥΡΑΣ” lejantlı sikkeler darp edilmiştir. Bu unvan ve ethnikon Gallienus dönemine kadar farklı yazımlarla sikke yazıtlarında görülmeye devam etmiştir. Kent sikkelerinin darbu MS 3. yüzyıl sonlarına kadar sürmüştür. Gallienus dönemindeki Ankyra sikkelerinde şehrin ikinci kere Neokoros olduğunu belirtmek için sikkelerin üzerinde BN (bis neokoros, iki kere neokoros) yazıldığı görülmektedir (Burrell, 2004, s. 173). Söz konusu dönemler arasında Ankyra ethnikonu ile basılan kent sikkelerinde; Amazon, Asklepios, Hygiegia, Tykhe, Leto, Nemesis, Aphrodite, Nike, Maenad, Artemis, Hekate, Athena Pallas, Athena, Demeter, Dişi kurt ile Romus ve Romulus, Men, Serapis, Dionysos, Apollon, Hermes, Eros, Herakles, ırmak tanrısı Ankyros, Augustus Tapınağı, octostyle ve distyle tapınaklar, çapa, altar ve agonistik öğeler tasvir edilmiştir

(SNG von Aulock Galatien, No. 6129-6201; SNG France III, No. 2435-255; RPC III, s. 359-361; Arslan, 2004, s. 103-160).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Koinon Galatia basımlı iki adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 359-360**). **Kat. No. 359**'te magistrat T. Helvius Basila'nın adının bulunduğu sikke Augustus'a veya Tiberius'a ait olup olmadığı konusunda netlik sağlanamamıştır. Sikkenin ön yüzünde "KAICAP [CEBACT]OC" lejanti ile imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde magistrat adı "ΕΠΙ ΒCΙΑΑ ΠΙΕCΒΥΤΟΥ" ile arkası kemerli bir taht üzerinde cepheden oturan Zeus, tahtın kollarının iki yanında kartal betimlenmiştir. Bu sikkeyi Levante²⁸⁰ Augustus'a ve Galatia Birliği'ne vermiştir. RPC²⁸¹ katalogunda da bu sikke Augustus'a verilmiş ve darphanesi de Tavium olarak soru işaretiyle yayımlanmıştır. SNG von Aulock katalogunda T. Helvius Basila'nın adının yazıldığı ön yüzde Augustus ve arka yüzde oturan Zeus tasvirinin stil açısından Tavium'a atfedilmiştir²⁸². Stumpf (1992, No. 191-96), T. Helvius Basila'nın adının yazılı bulunduğu bu sikkeleri Galatia Birliği'ne vermekte ve darphanesini soru işaretiyle belirtmektedir.

Kat. No. 360'ta yer alan bronz sikke ise Traianus dönemine aittir ve magistrat T. Pomponius Bassus'un adı okunmaktadır. Sikkenin ön yüzünde "[AYTOKPA NEΠΟΥΑC] TPAlANΩ [KAI CEBAC ΓEPMA]" ile imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde Galatia birliği ve magistrat adı "[KOINON Γ] AΛATI [AC EΠI] ΠONII] ΩNIOY BACCOY]" okunmaktadır. Arka yüzde betimlenen tasvirler ise kısa khiton giymiş ve Phryg şapkası takmış Men, ayakta, sola dönük; öne uzattığı sağ elinde patera, omuzlarında hilal yer almaktadır. Koinon lejantlı sikkelerinin basımı Traianus döneminde artık sona ermiştir. Bu dönemde basılan sikkelerde magistrat T. Pomponius Bassus'un adı sıklıkla karşılaşılan isimlerdendir.

²⁸⁰ SNG France III, No. 2390.

²⁸¹ RPC I, No. 3546.

²⁸² SNG von Aulock Galatien, No. 6239 (MS 1. yüzyıl).

1.18. KAPPADOKIA BÖLGESİ

1.18.1. Kappadokia Krallığı Sikkeleri

Anadolu'nun doğusunda yer alan Kappadokia Bölgesi güneyde Toros Dağları, doğuda Fırat Nehri, kuzeyde Pontos Dağları, batıda Tuz (Tatta) Gölü ve Kızılırmak (Halys) Nehri'nin sınırlandığı geniş bir coğrafyayı kapsamaktadır. Kappadokia kralları İran kökenli olmalarına rağmen, Hellen öğeleri ön planda olmuştur. Sikkelerde Philemetor, Ktistes, Eusebes ve Philopator gibi Hellenistik unvanları kullanmışlardır. Söz konusu dönemde idari dilde Hellence olmuştur. III. Ariarathes döneminden itibaren sikkelerde de kullanılan öğeler yine Hellen mitlerinden esinlenilmiştir. Bu dönemden sonra ön yüzde taç giyen kral portreleri ve arka yüzde Athena Nikephoros betimi yer almıştır. Bölge yerleşmelerinin tamamına yakını Hellen kültürünün dışında kalan yerel etnik gruplardan oluşmaktadır. Strabon'un (XII. 2. 3; XI. 2. 6-7) da belirttiği gibi bölgede sadece iki Hellen kenti bulunmaktadır. Bunlardan Tyana Toros eteklerinde bugün Niğde İli sınırları içerisinde yer alırken; Roma döneminde Kaisareia adını alacak olan Mazaka/Eusebia'dır. Kappadokia Krallığı Ariarathes ve Ariobarzanes olmak üzere bu hanedanlığa mensup krallar tarafından yönetilmiştir.

1.18.1.1. IV. Ariarathes (Eusebes) (MÖ 220-163)

III. Ariarathes'in (MÖ 230-220) oğludur ve çok gençken babasının yerine geçmiştir (Diodorus, 31. 19. 4; Özsait, 1982, s. 355). Seleukoslarla iyi ilişkiler içinde olan kral ilk başta III. Antiokhos'un müttefikidir. MÖ 192 yılında onun kızı Antiokhis ile evlenmiş ve bu müttefiklik iyice sağlamlaşmıştır (Diodorus, 31. 19). Ancak MÖ 190'daki Magnesia Savaşı'ndan sonra Romalılar ve Bergama kralı II. Eumenes (MÖ 197-158) ile ittifak kurmuştur (Appianus, Syr., 7. 44). İlk karısından Stratonike adında bir kızı olmuştur. Stratonike önce II. Eumenes (MÖ 188) ve daha sonra da kardeşi II. Attalos (MÖ 159) ile evlenmiştir. Antiokhis ile olan ikinci evliliğinden ise, Ariarathes ve Orophernes adında iki oğlu bulunur. Bunlardan biri Roma'ya diğeri ise krallık uğruna çarpışma çıkmasını önlemek amacıyla Ionia'ya gönderilmiştir (Diodorus, 31).

IV. Ariarathes yönetimi döneminde gümüş tetradrahmi, drahmi ve bronz sikkelerin basımı yapılmıştır. Kralın yönetimi döneminde yoğun olarak drahmi biriminde sikkeler basılmıştır. Bu sikkelerin ön yüzünde kralın sağa bakan diademli portresi, arka yüzlerinde miğferli ve khiton giymiş Athena ayakta sola dönük, sağ elinde Nike, sol

elinde mızrak ve kalkanı bulunmaktadır. Sikkelerin arka yüzünde kralın adı ve sıfatları “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ” şeklinde kullanılmıştır²⁸³. Yönetim yılları kesimde belirtilmiştir. Ayrıca sol ve sağ boşluklarda, Nike'nin altında monogram ve harfler yer almaktadır. Ariarathes Hanedanlığı'nda kralların tahta çıktıkları yılı milat alıp sikkeler üzerine krallık yıllarını belirtme geleneği IV. Ariarathes'in saltanatıyla başlamaktadır. Reinach (1888, s. 36) tarafından IV. Ariarathes'in bazı drahmeleri 1., 2., 3., 4. (?), 5., 12., 13., 20. (?), 30., 31., 32., 33., ve 53. (?) yönetim yıllarına atfedilmektedir. BMC (Galatia, s. 35, No. 1-8) kataloğunda 3., 30., 31., 33. yıllarda darp edilen drahmilere yer verilmiştir. Simonetta (1977, s. 21-22) tarafından yapılan çalışmada, kralın 13. ve 53. yıllara ait sikkeler olmadığı, Reinach tarafından bahsedilmeyen 28. ve 29. yönetim yıllarını da taşıyan sikkeler bulunduğu belirtilmiştir. Borrel (1862, s. 1-19) tarafından da kralın 53. yönetim yılına tarihlenen sikkesinden bahsedilmiş ancak sikkenin görseli yayımlanmamıştır.

Simonetta (1977, s. 21–22), 1'den 20'ye kadar olan drahmiler ile ilgili olarak, sadece beşinci yılda basılan bazı darplar hariç aslında, VI. Ariarathes'e değil de V. Ariarathes'e atfedilmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bunun sebebi olarak sikkeler üzerinde, her iki kralın da Eusebes unvanını kullanmaları; portrelerinin, V. Ariarathes'in gençlik görünüşünün tetradrahmilerinden tanınıyor olmasına rağmen, IV. Ariarathes'in saltanatının ilk yıllarında görünüşünün nasıl olduğu bilinmemesine bağlamaktadır. Çünkü onun portrelerini taşıyan tetradrahmiler, yönetiminin 29. ve 30. yıllarına aittir. Bu nedenle, V. Ariarathes'in gençlik portresi ile IV. Ariarathes'in varsayılan gençlik portresi arasında ayırım yapmak oldukça güç olduğunu belirtmiştir. IV. Ariarathes'in 28. yılda sadece bir drahmi ve 29. yılda sadece bir tetradrahmi ve iki drahmi basılmışken, yönetiminin 30., 31. ve 32. yıllarında basılan drahmiler ile birlikte; ayrıca en yoğun grup 33. yılda basılan drahmilerdir.

IV. Ariarathes'in 33. yönetim yılında bu kadar çok drahmi basılması hesaba katılarak, MÖ 188 yılını ön plana çıkarılmaktadır (BMC Galatia, s. xxvii). Ariarathes, Magnesia Savaşı'nda Roma'nın karşısında yer almıştır. Savaşta Antiokhos Roma'ya yenik düşmüş ve Apameia Barışı'nın ardından Antiokhos'a verdiği yardımın cezası olarak kral, Romalılara çok büyük miktarda tazminat ödemekle cezalandırılmıştır. MÖ 189

²⁸³ Sikke örnekleri için bkz. SNG Fitzwilliam VII, No. 5410-5412; Simonetta, 1977, s. 23.

yılında consüllük yapan Manlius Vulso onu altı yüz talentum (1 talentum=6000 drahmi) ödemeye mahkûm bırakmıştır. Ariarathes bu tazminatı yarıya indirmek için Manlius Vulso'ya elçiler göndermiştir. Sonunda Romalılar'ın müttefiki olan Bergama kralı Eumenes ile kızı Stratonike'yi nişanlamış ve bu sayede cezası yarıya düşürülmüştür (Appianus, Syr., 7. 42)²⁸⁴.

MÖ 188 yılında yapılan Apameia Barışı'ndan önce kral iki birimde bronz sikkeler basmıştır. Ön yüzde kralın sola dönük başı, başında kyrbasia, arka yüzde tahta oturan Athena, sağ elinde Nike ve sol eli kalkan üzerinde; sağa doğru koşar pozisyonda ok atan okçu tipleri bulunmaktadır. Bu sikkelerde hangi darphaneye ait olduklarına dair bilgiler belirtilmemiştir²⁸⁵. Kral, iktidarının ortalarına kadar ufak bronz sikkeler bastırması ve sonuna doğru yönetim yıllarının tarihlerini taşıyan tetradrahmi ve drahmi formunda gümüş sikkeler bastırması (Mørholm, 2000, s. 190).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda IV. Ariarathes'e ait üç adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 310-312**). Sikkelerin ön yüzlerinde kralın diademli sağa dönük başı; arka yüzlerde miğferli ve khiton giymiş Athena ayakta sola dönük, sağ elinde Nike, sol elinde mızrak ve kalkanı bulunmaktadır. **Kat. No. 310**'da yer alan sikkenin arka yüzünde solda T, sağda X, kesimde ΓΛ; **Kat. No. 311-312**'de solda H, sağda Δ, kesimde ΓΛ yer almaktadır. Her üç sikkede de Athena'nın solunda 70 No.lu monogram bulunmaktadır. Sikkeler IV. Ariarathes'in 33. yönetim yılına (MÖ 187-186) tarihlenmektedir. Kralın bu yönetim yılında basmış olduğu çok sayıda gümüş drahmiler bulunmaktadır. Ayrıca 33. yönetim yılında farklı monogramlar kullanmıştır.

1.18.1.2. V. Ariarathes (Eusebes Philopator) (MÖ 163-130)

IV. Ariarathes'in ölümünün ardından tahta Mithradates geçmiş ve adını V. Ariarathes olarak değiştirmiştir (Diodorus, 31. 19. 8). Ariarathes, Ariarathis sülalesinden gelmektedir. IV. Ariarathes ile Antiokhis'in oğludur. IV. Ariarathes kısa bir zamanda Roma ile olan ilişkilerini düzeltmesinin ardından, V. Ariarathes'i Roma'ya göndermiştir (Simonetta, 1977, s. 21). V. Ariarathes, Eusebia, Nysa ve Anisa adında birkaç kent kurmuştur. Kral, Aristonikos isyanı sırasında Roma'nın yanında yer almıştır. MÖ 130

²⁸⁴ “Kappadokia kralı Ariarathes, Antiokhos'a asker gönderdiği için korkunca, yalvararak ve ülkesine girmemesi için anlaşma olarak iki yüz talentum gönderince, Vulso onu takip etmeyi bıraktı...”

²⁸⁵ Sikke örnekleri için bkz. Simonetta, 1961, s. 28, No. 2; SNG von Aulock Galatien, No. 6260-6261; Mørholm, 1969, Lev. V. 7-8; Mørholm, 2000, s. 145, Lev. XXVIII, No. 427-428.

yılında bu isyan sırasında hayatını kaybetmiştir. Roma, kralın ölümünün ardından, Bergama egemenliğinde olan Kilikia'nın doğusunu ve Lykaonia bölgesini çocuklarına ödül olarak vermiştir (Koyuncu, 2015, s. 59-66).

V. Ariarathes tetradrahmi ve drahmi birimlerinde gümüş sikkeleri basılmıştır. Kralın 1., 2., 3., 4., 5., 12., ve 20. yönetim yıllarına ait sikkeleri bulunmaktadır. Reinach'a göre kesin olarak tarihleri belirtilmiş iki adet V. Ariarathes'e ait sikke bulunmaktadır. Bunlar 1. ve 3. yıllarına tarihlenen sikkelerdir (Simonetta, 1977, s. 24-28). BMC (Galatia, s. 33, No. 1-3) kataloğunda da Reinach'ın kullandığı tarihler kabul görmektedir. Kralın adı ve sıfatları tetradrahmilerde “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ”, drahmilerde “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ” şeklinde yazılmıştır. Philopator (babasını seven) sıfatını kullanmıştır. Tetradrahmi ve drahmilerde ön yüzlerde kralın sağa dönük diademli portresi; arka yüzlerde miğferli ve khiton giymiş Athena ayakta sola dönük, sağ elinde Nike, sol elinde mızrak ve kalkanı bulunmaktadır. Kesimde yılı belirten harfler, Athena'nın solunda boşlukta monogramlar kullanılmıştır²⁸⁶.

V. Ariarathes döneminde Kappadokia Krallığı sikkelerinde betimlenen tek kraliçe V. Ariarathes'in dul karısı ve VI. Ariarathes'in annesi kraliçe Nysa'dır. Kraliçe Nysa kralın ölümünün ardından, VI. Ariarathes'in naibi olarak ülkeyi oğlu ile birlikte yönetmiştir. Ön yüzde kendisi ve VI. Ariarathes'in portresi; arka yüzde tahta sola dönük oturan Athena, sağ elinde Nike, sol eli kalkan üzerinde ve arkasında mızrak görülmektedir. Bu sikkede kraliçe kendisini ön planda resmetmiştir (Magie, 1950, s. 202-203; Arslan, 2007, s. 70)²⁸⁷.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda V. Ariarathes'e ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat No. 354**). Sikkenin ön yüzünde kralın diademli başı, sağa dönük; arka yüzde kralın adı ve sıfatları “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ”, miğferli ve khiton giymiş Athena ayakta sola dönük, sol elinde mızrak ve sağ elinde Nike, sol eli kalkan üzerinde betimlenmiştir. Sol boşlukta T, sağ boşlukta Λ bulunmaktadır. Athena'nın önünde boşlukta 70 No. lu monogram kullanılmıştır.

²⁸⁶ Sikke örnekleri için bkz. BMC Galatia, s. 33, No. 1-3; SNG von Aulock Galatien, No. 6263-6275; SNG Fitzwilliam VII, No. 5407-5409.

²⁸⁷ Kraliçe Nysa'nın sikke örnekleri için bkz. Simonetta, 1977, s. 29, Lev. 3, No. 11; Mørholm, 1978, s. 144-163, Lev. 40, No. 1; BMC Galatia, s. xxix.

1.18.1.3. I. Ariobarzanes Philoromaios (MÖ 96-63)

VII. Ariarathes'in ölümünün ardından Kappadokia Krallığı'nda uzun süre yönetici olan Ariarathes sülalesi sona ermiştir. I. Ariobarzanes, VIII. Ariarathes'in ölümünden sonra oluşan kargaşada, Roma'nın baskıları sonucunda Kappadokia tahtını seçimle elde etmiştir (Tekin, 1998b, s. 207; Durukan, 2012, s. 16). Tahta geçmesinde Roma'nın desteğini alan kral, Roma'nın sadık bir dostu olmuş ve doğudaki krallar arasında ilk kez Philoromaios unvanını almıştır.

Armenia kralı Tigranes, Gordios'un desteğiyle MÖ 93'de Ariobarzanes'i tahttan uzaklaştırmıştır. Bunun üzerine IX. Ariarathes yeniden yönetimi ele geçirmiştir. Bu yeni kralın tahta geçmesinden bir yıl sonra Roma senatosu ve Kilikia valisi Sulla'nın gayretleri sonucunda MÖ 92 yılında Ariobarzanes tekrar krallığı elde etmiştir. Kısa bir süre sonra tekrar tahttan indirilmiş ve bu kez Cassius ve Marius sayesinde MÖ 90 yılında tekrar tahta kavuşmuştur. MÖ 89 yılında Mithradates tarafından Kappadokia'dan sürülmüş olsa da Sulla'nın generallerinden olan Curia'nın yardımları ile MÖ 84'de yeniden Kappadokia yönetimine gelmiştir. Üç yıl sonra bir kez daha tahttan uzaklaştırılan kral ülkeyi terk etmek zorunda kalmış fakat Murena'nın çabaları ile yeniden Kappadokia'ya yönetici olmuştur. MÖ 77 yılına gelindiğinde Armenia kralı Tigranes Kappadokia'da Mazaka'yı ele geçirmiş ve halkını Armenia'da Tigronekerta adıyla kurduğu yeni şehre yerleştirmiştir. Bu olayın ardından MÖ 74'de Ariobarzanes yeniden Kappadokia yönetiminden indirilmiştir. Ancak Romalı komutan Lucullus MÖ 69 yılında Tigranokerta'ya sefer düzenlemiştir. Yine Lucullus'un çabaları sonucunda Ariobarzanes yeniden yönetimi ele geçirmiştir. MÖ 67 yılında son kez Mithradates ve Tigranes'in işbirliği sonucunda kral tekrar tahttan indirilir ve ülkesinden sürülür. Bundan bir yıl sonra Pompeius sayesinde tahta yeniden çıkmıştır. Kappadokia'nın doğu sınırını denetim altında bulundurmak isteyen Pompeius krala, Kybistra, Sophene ve Gordyene bölgelerinin yönetimi bırakmıştır. MÖ 63 yılında Ariobarzanes sonunda tahttan çekilmiş ve Pompeius huzurunda gerçekleşen bir törenle yönetimi oğlu II. Ariobarzanes Philopator'a (MÖ 63-52) bırakmıştır. Roma ile Pontos arasında mücadelelerden dolayı Ariobarzanes'in ömrü bir yönetici olarak tahta inip çıkmakla geçmiştir (Koyuncu, 2015, s. 80-101)²⁸⁸.

²⁸⁸ Detaylı bilgi için bkz. Sullivan, 1980.

I. Ariobarzanes Philoromaios 32. hükümdarlık yılına kadar farklı tarihler taşıyan sikkeler basmıştır. Saltanat yıllarında kralın tahta çıktığı yıl milat olmak üzere saltanat yılları sikkenin arka yüzündeki alt kesiminde belirtilmektedir. Kendi yönetim yıllarını gösteren gümüş drahmiler üzerinde bulunan tarihler şu şekildedir: Simonetta (1977, s. 39), 1. (A), 2. (B), 3. (Γ), 5. (E), 6. (ς), 13. (ΙΓ), 14. (ΙΔ), 15. (ΙΕ), 16. (Ις), 18. (ΙΗ), 21. (ΚΑ), 22. (ΚΒ), 23. (ΚΓ), 24. (ΚΔ), 25. (ΚΕ), 27. (ΚΖ), 28. (ΚΗ), 29. (ΚΘ), 30. (Λ), 31. (ΑΑ), 32. (ΒΑ). Mcging'e (1986, s. 172–175) göre ise I. Ariobarzanes'in 1., 3., 5., 6., 11., 13., 16., 18., 21., 25., 26., 27., 32. yıllarına tarihlenen sikkeleri mevcuttur. BMC (Galatia, s. 39-40, No. 1-23) kataloğunda 3., 6., 13., 14., 15., 22., 24., 25., 27., 29., 30., ve 31. yönetim yıllarına ait sikkeler bulunmaktadır. Kralın 1. (A) tarihli sikkeleri MÖ 95/94 yılına, 32. (ΒΑ) tarihli son sikkesi MÖ 63 yılına tarihlenmektedir. Günümüzde kralın yoğun olarak bulunan sikkeleri ise 13., 14., 15., 29. ve 30. yönetim yıllarına ait basımlardır (Simonetta, 1977, 39; Tekin, 2008, s. 1138). I. Ariobarzanes'in drahmilerinin ön yüzünde kralın sağa dönük diademli portresi; arka yüzlerde miğferli ve khiton giymiş sol elinde mızrak ve kalkan, sağ elinde defne çelengi ile Nike tutan Athena başlıca tiptir. Kralın adı ve sıfatları “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ” şeklinde yazılmıştır. Tarihler arka yüzlerde kesimde yer alırken, Athena'nın solunda boşlukta monogramlara yer verilmiştir²⁸⁹.

Yozgat Müzesi'nde I. Ariobarzanes'e ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 355**). Sikkenin ön yüzünde kralın diademli, sağa dönük başı; arka yüzde miğferli ve khiton giymiş Athena ayakta sola dönük, sağ elinde Nike, sol elinde mızrak, sol eli kalkan üzerindedir. Athena'nın solunda boşlukta 71 No. lu monogram yer almaktadır. Kralın adı ve sıfatları “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ” şeklinde yazılmıştır. Kesimde bulunan ΘΚ harfleri Ariobarzanes'in 29. yönetim yılını işaret etmektedir.

1.18.1.4. III. Ariobarzanes (Eusebes Philorhomaeos) (MÖ 52-42)

II. Ariobarzanes'in ülkedeki Roma karşıtı bir grup tarafından öldürülmesinin ardından oğlu olan III. Ariobarzanes Kappadokia yönetimine geçmiştir. Roma'nın müttefiklerinden birisi olan III. Ariobarzanes, MÖ 51 yılında Kilikia'ya vali olarak atanan

²⁸⁹ Sikke örnekleri için bkz. BMC Galatia, s. 39-40, No. 1-23; SNG von Aulock Galatien, No. 6314-6324; Simonetta, 1977, s. 40-42; SNG Fitzwilliam VII, No. 5415-5419.

Cicero'nun koruması altındaydı. Krallığının ilk yıllarını annesi Mithradates Eupator'un kızı olan Athenais'in gözetiminde geçirmiştir. Partlar, III. Ariobarzanes döneminde Anadolu'ya güneyden girmeye başlamışlardır. Sulla, Ariobarzanes ve Parthlı Orobazos arasında dostluk ilişkisi kurmak amacıyla Euphrates kıyısında görüşmüştür. Roma-Parthia ilişkileri MÖ 53 yılında Croussus'un bölgeye yapmış olduğu sefere kadar da barış içinde olmuştur. Parthlılar ve Armenialıların Kappadokia'ya girmesini engellemek için Roma Ariobarzanes ile müttefikliğini ve kralı devamlı korumuştur. Caesar ve Pompeius arasındaki savaşta, III. Ariobarzanes Pompeius tarafında yer almıştır. Kardeşi Ariarathes ve Kappadokia'dan beş yüz atlı askeri Pompeius için görevlendirdiği bilinmektedir. Savaşın Caesar'ın zafer ile sonuçlanmasının ardından ise Pompeius'a yardım eden diğer krallıklar gibi III. Ariobarzanes de cezalandırılmıştır. Ancak Pontos Bölgesi'nde Kappadokia'yı tehdit eden Pharnakes bir tehlike oluşturmaktaydı. Pharnakes'e karşı Ariobarzanes burada Caesar'a yardım etmiş ve bunun sonucunda Armenia'nın bir kısmını ve Kappadokia Krallığı'nı geri almıştır. MÖ 45 yılında kralın bu durumdan memnun olmadığı ve Roma'ya giderek Caesar'dan krallık talep ettiği anlaşılmaktadır. MÖ 44 yılında Brutus ve Cassius tarafından Caesar'ın öldürülmesi ardından III. Ariobarzanes de Caesar'ın taraftarı olmasından dolayı öldürülmüştür (Simonetta, 1977, s. 43-44; Koyuncu, 2015, s. 106-124; Köker, 2016, s. 39-43).

III. Ariobarzanes, Kappadokia'daki 9. ve 11. (MÖ 44 ve MÖ 42) yönetim yıllarında kendi adına Attika standardında drahmiler bastırmıştır. Bu sikkeler üzerinde kral, sakallı ve diademli olarak görülmektedir. Arka yüzlerde miğferli ve khiton giymiş Athena ayakta sola dönük, sağ elinde Nike ve defne çelengi, sol elinde mızrak tutmakta ve sol eli kalkan üzerindedir. Kralın adı ve sıfatları "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΠΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ" şeklinde yer almaktadır (Callataÿ ve Lorber, 2011, 417-455)²⁹⁰. Kesimde kralın 9. (Θ) ve 11. (ΙΑ) yönetim yılları yazılmıştır. Sol kısımda, Pontos Krallığı'nda III. Mithradates'den sonra sikkelerde geleneksel hale gelen hilal ve yıldız sembollerinin aynısı burada da hemen hemen tüm sikkelerde kullanılmıştır. Kralın VI. Mithradates Eupator'un torunu olması nedeniyle bunu sikkelerinde kullandığı düşünülmektedir (Simonetta, 1977, s. 43-44; Işık, 2004, s. 161-164; Köker, 2016, s. 39-43).

²⁹⁰ Sikke örnekleri için bkz. BMC Galatia, s. 42, No. 1-8; SNG von Aulock Galatien, No. 6326-6327.

Yozgat Müzesi'nde III. Ariobarzanes'e ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 356**). Sikkenin ön yüzde kralın sakallı ve diademli başı; arka yüzde "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ" lejantı, miğferli ve khiton giymiş Athena ayakta sola dönük, sağ elinde Nike ve defne çelengi, sol elinde mızrak tutmakta ve sol eli kalkan üzerindedir. Sağda 72 No. lu monogram, solda 45 No. lu monogram yer almaktadır. Kesimde bulunan ΙΑ harfleri Ariobarzanes'in 11. yönetim yılını işaret etmektedir.

1.18.2. Kaisareia

Kaisareia²⁹¹ kenti, Antik Dönem'de Kappadokia Bölgesi sınırları içinde bulunmaktadır. Günümüzde ise kent, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Kayseri ili sınırları içinde, Erciyes (Argaios) dağı eteğindeki vadide yer almaktadır. Kaisareia, Kappadokia Krallığı döneminde başkent Mazaka adı ile biliniyordu (Kovacs, 2013, s. 397). Kappadokia kralı V. Ariarathes Eusebes (MÖ 163-130) döneminde Tyana ve Kaisareia'nın adı Eusebeia olarak yeniden adlandırıldı. Bunun sonucunda Kaisareia "Argaios yamacındaki Eusebia" olarak anılmaya başlamıştır (Sydenham, 1978, s. 23). Daha sonra Kappadokia'nın son kralı Arkheos (MÖ 36-MS 14) döneminde MÖ 12-9 tarihlerinde Eusebia adı Kaisareia olarak değiştirilmiş ve uzun yıllar kent bu adla anılmıştır.

Büyük İskender'in Anadolu seferi sırasında Kappadokia bölgesinde I. Ariarathes (MÖ 350-322) hüküm sürmekteydi (Baydur, 1970, s. 91). Kappadokia, yirmi yıllık bir süreçte Makedon kralları tarafından yönetilmiş ve MÖ 281 yılında Seleukosların egemenliği altına girmiştir. III. Ariarathes, Kappadokia Krallığı'nın ilk bağımsız kralıdır. Kralın sikkelerinde ilk kez "ΒΑΣΙΛΕΩΣ" unvanı kullanılmış ve krallığın erası bu dönemde başlamıştır (Tekin, 1998b, s. 201). III. Ariarathes döneminde krallığın başkenti Ariaretheia kentidir. V. Ariarathes (MÖ 163-130) döneminde Mazaka adı Eusebia olarak değiştirilmiş ve krallığın başkenti olmuştur (Baydur, 1970, s. 80-81; Sydenham, 1978, s. 23). V. Ariarathes'in ardından tahta kısa bir süre Orophernes geçmiştir. Daha sonra V. Ariarathes'in oğlu VI. Ariarathes krallığın başına geçmiştir (Baydur, 1970, s. 97).

²⁹¹ DNP 6 "Kaisareia", s. 139.

Armenia Kralı Tigranes, MÖ 77 yılında Eusebeia kentini tahrip etmiş ve buranın halkını Tigranokerta kentine zorla göç ettirmiştir (Kovacs, 2013, s. 397). MÖ 67 yılında Tigranes'in Pompeius'a yenilmesinin ardından Eusebia kenti tekrar inşa edilmiş ve halkın geri dönmesine izin verilmiştir (Kovacs, 2013, s. 397). Roma bu süreçte halka kendi krallarını seçme hakkı tanımış ve I. Ariobarzanes seçimle krallığın başına geçmiştir. MÖ 36 yılında ise Marcus Antonius tarafından Arkhelaos kral ilan edilmiştir (Strabon, XII. 2.11). Arkhelaos döneminde ise kentin adı Augustus onuruna Kaisareia olarak değiştirilmiştir. Arkhelaos, Tiberius'un yönetimini onaylamaması üzerine, imparator tarafından Roma'ya çağrılmış ve burada ölmesi ile Kappadokia MÖ 17 yılında Roma İmparatorluğu'na dâhil edilmiştir (Simonetta, 1977, s. 45-46). Bu tarihten III. Gordianus (MS 238-244) dönemine kadar Roma'nın en önemli darphanelerinden biri olmuştur.

Kappadokia Krallığı döneminde başkent Mazaka olmasına rağmen, sikkeler üzerinde Mazaka adı hiç kullanılmamıştır (Sydenham, 1978, s. 2). Kentin adı Eusebia olarak değiştirilmesinin ardından sikkelerde Eusebia adı kullanılmıştır (Baydur, 1970, s. 80-81). Kovacs (2013, s. 397), Eusebia lejantlı otonom bronz sikkelerin, Tigranes tarafından kentin tahrip edilmesinin ardından, Pompeius tarafından halkın geri dönmesi ile başlayan restore sürecinden sonra ihtiyaçları karşılamak üzere MÖ 67/6'da başladığını öne sürmektedir. Söz konusu sikkeler Imhoof-Blumer tarafından tarihli ve tarihsiz olanlar olarak ikiye ayrılmıştır (Imhoof-Blumer, 1897, s. 1-12). Üzerlerinde tarih bulunan sikkeler Kappadokia'nın son kralı Arkhelaos'a aittir. Bu sikkeler üzerinde ethnikon "ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ" olarak kullanılmıştır²⁹². Ayrıca yine Imhoof-Blumer tarafından ayrılan üçüncü bir grup daha vardır. Bunlar MÖ 9- MS 17 tarihlerini taşımaktadır fakat üzerlerinde artık kentin adı "ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ" olarak kullanılmaya başlanmıştır²⁹³.

Kaiseria, Roma Dönemi'nde kent sikkelerinin basıldığı önemli darphanelerden biriydi. Kappadokia, MÖ 17 yılında Tiberius döneminde Roma eyaleti olmuştur. Roma İmparatorluk Dönemi'nde basılan en erken sikkeler Tiberius (MS 14-37) ile başlamakta ve Trebonianus Gallus döneminde (MS 251-253) son bulmaktadır (Tekin, 1998b, s. 215). Kentte hem Grekçe hem de Latince lejantlı sikkeler basılmıştır (Sydenham, 1978, s. 3). Kentin gümüş sikke basımı oldukça büyük orandadır (Metcalf, 1996, s. 66-69). Gümüş

²⁹² Sikkeler için *bkz.* BMC Galatia, s. xxxiv; SNG von Aulock Galatien, No. 6331-6339; Simonetta, 1977, s. 46 dipnot 1; RPC I, s. 552, No. 3611-3613.

²⁹³ Detaylı bilgi için *bkz.* Imhoof-Blumer, 1898; RPC I, s. 552-553, No. 3614-3619.

sikkeleri drahmi ve didrahmi birimlerinden oluşmaktadır. Bunun yanında hemidrahmi, tridrahmi ve tetradrahmi birimlerinde sikkeler de basılmıştır (Sydenham, 1978, s. 4)²⁹⁴. Elagabalus ve Severus Alexander dönemlerinde kentin gümüş sikkeleri bilinmemektedir. III. Gordianus döneminde ağırlığı azaltılmış gümüş sikkelerin basımı tekrar başlamıştır (Sydenham, 1978, s. 8). Gümüş sikkelerde arka yüzlerde sıklıkla Argaios (Erciyes) Dağı betimi kullanılmıştır. Bunun dışında Nike, Athena, Eleutheria, Tykhe, Amazon, Eirene, Artemis, Homonoia/Concordia, Apollon, quadriga, pruva ve lobut tasvirlerinin de kullanıldığı görülmektedir.

Kentin bronz sikkeleri ise Traianus dönemi öncesinde oldukça sınırlıdır. Tiberius, Caligula, Nero ve Nerva dönemlerinde bronz sikkeler bilinmemektedir. Gümüş sikke basımı Antonius Pius döneminin ardından azalmaya başlamış, bronz sikke basımında ise bir artış olmuştur. Elagabalus ve Severus Alexander dönemlerinde gümüş sikke basımının geçici olarak durmasının ardından bronz sikkelerin basımı artmıştır (Sydenham, 1978, s. 13). Bronz sikkelerde arka yüzlerde Argaios Dağı betimi yine gümüş sikkelerde olduğu gibi sıklıkla görülen betimlerden ve kentin sembolü haline gelmiştir. Argaios üzerinde çelenk; Argaios'un zirvesinde yıldız veya hilal; Argaios'un zirvesinde ışın taçlı Helios; Argaios üzerinde mağara, kartal yıldız veya yarım ay; sunak üzerinde veya içinde Argaios; ağaçlar ile çevrili Argaios; tapınak içinde Argaios; Argaios önünde tapınak; tapınağın alınlığı içinde Argaios; iki vexillum arasında Argaios; iki filin çektiği araba içinde Argaios; Serapis'in eli üzerinde Argaios ve Tykhe'nin başı üzerinde Argaios gibi çok çeşitli tiplerde tasvirleri bulunmaktadır (Sydenham, 1978, s. 5). Bronz sikkelerde Argaios betiminin yanında buğday başağı ve çelenk içinde yazıların bulunduğu tipler de basılmıştır. Bronz sikkelerin büyük çoğunluğu Grekçe lejantlıdır. Sadece Hadrianus ve Marcus Aurelius dönemlerinde Latince lejant kullanılmıştır (Sydenham, 1978, s. 15-16).

Kaisareia'nın "Metropol" unvanı ilk kez Commodus dönemi sikkeleri üzerinde görülmeye başlamıştır. Neokoros unvanını ise ilk kez Septimius Severus döneminde, ikinci kez Severus Alexander döneminde almıştır. Fakat ikinci kez bu unvanı almış olduğu kentin sikkeleri üzerinde vurgulanmamıştır. Burrell tarafından bu durum; Kaisareia'nın bölgenin tek büyük kenti olması ve diğer kentler ile rekabet etme ihtiyacı duymamasından kaynaklı olarak açıklanmaktadır. İkinci neokorluk unvanı, III. Gordianus

²⁹⁴ Sikkeler için *bkz.* RPC I, No. s. 553-558; RPC II, s. 238-243; RPC III, s. 377-394.

dönemi sikke lejantlarında kullanılmıştır (Burrell, 2004, s. 246, 249). Kentin, Septimius Severus döneminde Smyrna ile Homonoia antlaşması bulunmaktadır (Dönmez Öztürk, 2006, s. 82-83).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Kaisareia kentine ait yirmi altı adet sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 361-386**). Sikkelerin dokuz adeti gümüş, on yedi adeti ise bronzdur. **Kat. No. 361**'de Nero (MS 57-68) dönemine ait gümüş hemidrahmi biriminde sikke yer almaktadır. Sikkenin ön yüzünde "NERO CLAV DIVI CLAVD F CAESAR AVG GERMANI" latince lejant ile imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde Victoria ayakta sağa dönük, sağ ayağı üzerinde globus ve sağ dizi üzerinde kalkan betimlenmiştir. Nero dönemi gümüş sikkeleri iki gruba ayrılmaktadır. Bu sikke Nero döneminde basılan birinci grup sikkeler arasında yer almaktadır (RPC I, s. 555). Bu grupta yer alan sikkeler didrahmi, drahmi ve hemidrahmi birimlerinde basılmışlardır.

Kat. No. 362'de yer alan sikke Vespasianus (MS 69-79) dönemine ait gümüş didrahmidir. Sikkenin ön yüzünde "[AYTOKP CAP OYE] CIAAC [IANO]C CEBA" lejantı ile imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde "[NIKH CEBACTH]" lejantı ile Nike, sağa dönük, sağ elinde defne çelengi ve sol elinde palmye dalı tutmaktadır. Vespasianus döneminde basılan kentin sikkeleri Roma stilinde ve yerel stilde basılan sikkeler olarak ayrılmıştır²⁹⁵. **Kat. No. 361**'deki sikke Roma darphanesi tipleri ile bağlantılı olmayan yerel stilde sikkeler grubuna girmektedir. Bu sikkeler MS 74/5 yılına tarihlendirilmektedir.

Kat. No. 363-364'da yer alan iki adet sikke Hadrianus (MS 117-138) dönemine aittir. Söz konusu sikkeler gümüş hemidrahimlerdir. Sikkelerin ön yüzünde "AYTO KAIC TPAI AΔPIANOC CEBACT" lejantı ile imparatorun defne çelenkli büstü, sağa dönük; arka yüzde Nike, sağa dönük, sağ elinde defne çelengi ve sol elinde palmye dalı tutmaktadır. **Kat. No. 363**'de arka yüzde sağ boşlukta tarih [ET Δ] (MS 119/120= 4. yıl) bulunması gerekirken burada sikke yüzeyinde oluşan korozyondan dolayı okunamamaktadır. **Kat. No. 364**'da yer alan sikkenin üzerinde ise tarih yer almamaktadır. Bu sikkeler kataloglarda tarih olarak MS 119-121 yılları arasına verilmektedir. Hadrianus dönemi sikkeleri üç gruba ayrılmaktadır²⁹⁶. Hadrianus sikkelerinin ilk grubunda hükümdarlığının 4. ve 5. yıllarına (MS 119/120 ve MS 120/121) tarihlenen

²⁹⁵ RPC II, s. 240-242; Detaylı bilgi için bkz. Metcalf, 1996, s. 67.

²⁹⁶ RPC III, s. 378.

hemidrahmiler bulunmaktadır. Bu grupta yer alan sikkelerde Argaios Dağı, Nike ve lobut yer alan tarihli sikkeler ile tarihsiz Nike ve Tykhe yer alan tiplerdir. **Kat. No. 363 ve 364**'da yer alan gümüş sikkeler bu gruba girmektedir.

Kat. No. 365-367'de yer alan sikkeler Antoninus Pius (MS 138-161) dönemine ait gümüş didrahmilerdir. **Kat. No. 365-366**'daki sikkelerin ön yüzünde “[AYTOK] P ANTΩN [EI-NOC CEBACTOC]” lejantı ile imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde konsüllüğünün 2. yılını ifade eden “ΥΠ [ATOC] Β (MS 140/144)” ve Argaios Dağı üzerinde Helios, ayakta; sol elinde asa ve globus tutmaktadır. **Kat. No. 367**'deki bronz sikke ise yine Antoninus Pius dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde sakallı, defne çelenkli ve drapeli imparator başı, sağa dönük; arka yüzde Argaios Dağı ve zirvede Helios, sol elinde asa tutmaktadır. Sikke yüzeyinde oluşan bozulmadan dolayı lejantlar okunamamaktadır.

Kat. No. 368'te yer alan sikke ise Commodus (MS 177-192) dönemine ait bronz sikkedir. Sikkenin ön yüzünde “[A K]MAV KOMOΔ[OC] AN[TΩNINOC]” ile imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde “ΜΗΤΡΟΠΟ ΚΑΙCΑΡΕ [ΙΑ ΕΤ ΓΙ]” lejantı Tykhe'nin drapeli büstü, sağa dönük ve başı üzerinde Argaios Dağı betimlenmiştir. Kaisareia'nın “Metropol” unvanı ilk kez Commodus döneminde görülmektedir. Bu sikke üzerinde unvan “ΜΗΤΡΟΠΟ” ile birlikte ethnikon “ΚΑΙCΑΡΕ[ΙΑ]” ve tarih “ΕΤ ΓΙ (MS 192= 13. Yıl)” kullanılmıştır. Commodus döneminden itibaren Kaisareia sikkelerinde kent Tanrıçası'nın başında sur tacı yerine Argaios Dağı'nı başlık olarak kullandığı betimler görülmektedir.

Kat. No. 369-371 arasında yer alan sikkeler Septimius Severus (MS 193-211) dönemine aittir. **Kat. No. 369**'deki gümüş drahminin ön yüzünde “ΑΥ Λ CΕΠ[ΤΙ] CΕΟΥΗΡΟC” ve imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde kentin unvanı ve adı “ΜΗΤΡΟ ΚΑΙCΑΡΙ” lejantı ile Argaios Dağı, üzerinde yıldız ve kesimde tarih ΕΤ Β (MS 194/195 = 2. Yıl) yer almaktadır. **Kat. No. 370**'de yer alan sikke de yine gümüş drahmidir. Sikkenin ön yüzünde “[ΑΥ ΚΑΙ CΕΠ]ΤΙΜΙ CΕΟΥΗΡΟC ΑΥ” ve imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde kentin unvanı ve adı “ΜΤΡΟΠΟ ΚΑΙCΑ [ΡΕΑC]” ile Argaios Dağı ve üzerinde yıldız. Kesimde tarih [ΕΤ ΙΓ] (MS 204/205= 13. Yıl) bulunmaktadır. **Kat. No. 371**'da yer alan sikke ise bronzdur. Sikkenin ön yüzünde “[ΑΥ ΚΑΙ CΕΠ]ΤΙΜΙ CΕΟΥΗΡΟC ΑΥ” ve imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde kentin unvanı ve adı “ΜΗΤΡΟΠΟ ΚΑΙCΑΡΙΑC” ile Agalma

sunağı üzerinde Argaios Dağı, üzerinde mağara, zirvede yıldız bulunmaktadır. Sunağın üzerinde tarih ET OIC (MS 207/208= 16. Yıl) görülmektedir.

Kat. No. 372'de yer alan gümüş sikke ise Iulia Domna'ya (MS 193-217) aittir. Sikkenin ön yüzünde “IOVAIA ΔOMNA CE” ve imparatoriçenin giyimli büstü, sağa dönük; arka yüzde “MHTPOPO KAICAPIAC” ile Tykhe ayakta, sağ elinde dümen, sol elinde kornucopiae ve kesimde tarih ET-E (MS 196/1977 = 5. Yıl) yer alır.

Kat. No. 373-374'de yer alan sikkeler Caracalla (MS 198-217) dönemine aittir. **Kat. No. 373**'deki bronz sikkenin ön yüzünde “AY KAI M AY [PHAI] ANTWNIN]OC” ve imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde kentunvanı ve adı “[MHTPOII] KAIC[AP]” ile Agalma sunağı üzerinde Argaios Dağı; üzerinde mağara, zirvede yıldız ve kesimde tarih [ET] II (MS 204/205 = 13. Yıl.) yer almaktadır. **Kat. No. 374**'deki sikke ise gümüş hemidrahmidir. Sikkenin ön yüzünde “AV K M AVP A[NTΩNINOC]” ve imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde kentunvanı ve adı “MHTPO K[AICAPI]” ile Argaios dağı, üzerinde mağara, zirvede yıldız ve kesimde tarih ET IZ (MS 208/209 = 17. Yıl) yer almaktadır.

Kat. No. 375-376'da yer alan bronz sikkeler ise Elagabalus (MS 218-222) dönemine aittir. **Kat. No. 375**'deki sikkenin ön yüzünde “[M AYPHAI] OC ANT[ΩNEINOCCEB]” ve imparatorun ışın taçlı, paludamentumlu büstü, sağa dönük; arka yüzde kentunvanı ve adı “MHTPOPIO KAICA[PIAC]” ile tetrastyle tapınak üzerinde Argaios Dağı, zirvede üç tanrı, sol ellerinde asa, sağ elleri ise havada; dağın sağında ve solunda agonistik ödül urnesi betimlenmiştir. Kesimde NEΩKOPOY unvanı ile tarih ET B (MS 218/219 = 2. Yıl) bulunmaktadır. Elagabalus döneminde Argaios'un üç zirvesi üzerinde birer tanrı bulunan tip oldukça sık kullanılmıştır. Bu tip ilk olarak Septimius Severus döneminde ortaya çıkmıştır. Ayakta duran tanrılar sol ellerinde asa tutarken, sağ ellerini havaya kaldırır şekilde betimlenmişlerdir. **Kat. No. 376**'deki sikkenin ön yüzünde ise “[AY K M AYPHAI ANTΩNEINOC]” ve imparatorun ışın taçlı, paludamentumlu büstü, sağa dönük; arka yüzde kentunvanı ve adı “[MHT]POPIO KAICA” ile altar üzerinde dört adet buğday başağı, altanın içinde Argaios Dağı ve kesimde tarih [ET Γ] (MS 219/2210 = 3. Yıl). Sikkenin ön yüzündeki bozulmadan dolayı lejant ve betim net olarak görülmemektedir. Altar üzerinde dört adet buğday başağı ve altar içinde Argaios dağı tipi Geta ile birlikte ortaya çıkmış ve Diadumenianus ve Elagabalus dönemlerinde de kullanılmaya devam etmiştir. **Kat. No. 376**'deki bronz sikke Elagabalus'un sikke tiplerine daha yakın durmasından dolayı bu imparatora verilmiştir.

Kat. No. 377-384 arasında yer alan sikkeler Severus Alexander (MS 222-235) dönemine aittir. Kaisareia kentinin en yoğun grubunu bu sikkeler oluşturmaktadır. Bu sikkeler Severus Alexander (MS 222-235) dönemine aittir. **Kat. No. 377**'deki sikkenin ön yüzünde “[AY K M] AVP[H CEOV AΛEΞANΔPOC]” ve imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde kentin unvanı ve adı “MHTPOΠO KAICAPI” ile Agalma sunağı üzerinde Argaios dağı, dağın üzerinde mağara, zirvede Helios? ve kesimde tarih ET A (MS 222/221 = 1. Yıl) yer almaktadır. **Kat. No. 378**'de yer alan sikkenin ön yüzündeki lejant ve betim sikke yüzeyinde oluşan korozyondan dolayı net değildir. Ancak benzer sikkelerden yola çıkarak “[AY K CEOYH AΛEΞANΔP OC]” lejantı ile imparatorun defne çelenkli ve paludamentumlu büstü, sağa dönük tasvir edilmiştir. Arka yüzde ise lejant ve betimler görülmektedir. Kentin unvanı ve adı “[MHTOΠO] KAICAPI” ile distyle tapınak içinde Argaios, kesimde tarih ET Γ (MS 223/224 = 3. Yıl) yer almaktadır. Tapınağın alınlığında ise globus bulunmaktadır. Severus Alexander döneminde tapınak içinde Argaios betimi sıklıkla kullanılmıştır. Bu dönemde sikkelerin büyük çoğunluğunda distyle veya nadir olarak tetrastyle tapınak tasvirleri görülmektedir. **Kat. No. 379-381**'deki bronz sikkelerin ön yüzünde ise “[AY K] CEOYH-AΛC[ΞANΔ]” ve imparatorun defne çelenkli ve paludamentumlu büstü, sağa dönük; arka yüzde kentin unvanı ve adı “MHTPO[ΠO KAICAPI]” ile Agalma sunağı üzerinde Argaios Dağı, üzerinde mağara, zirvede yıldız, kesimde tarih ET Δ (MS 225 = 4. Yıl) yer almaktadır. **Kat. No. 344**'de ise ön yüzde “[AY K] CEOYHA [ΛCΞANΔ]” ve imparatorun defne çelenkli ve paludamentumlu büstü, sağa dönük, sağ altta yuvarlak konturmark içinde Helios; arka yüzde Agalma sunağı üzerinde Argaios dağı ve kesimde tarih ET [Δ] (MS 225 = 4. Yıl) bulunmaktadır. Kaisareia sikkelerinde; Helios, Tykhe başı, Argaios Dağı, defne çelengi, E ve lejyoner konturmarkları kullanılmıştır (Howgego, 1985, s. 24, 186). **Kat. No. 382**'deki sikkenin ön yüzünde “[AY K] CEOYHA [ΛCΞANΔ]” ve imparatorun defne çelenkli, paludamentumlu büstü, sağa dönük; sağ altta konturmark Helios bulunmaktadır. Arka yüzde Agalma sunağı üzerinde Argaios dağı ve kesimde tarih ET [E] (MS 225/226= 5. Yıl) yer almaktadır. **Kat. No. 383**'de ön yüzde “AY K CEOYH [AΛCΞANΔ]” ve imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde kentin unvanı ve adı “[MHTP] KAICA” ile birbirine bağlanmış üç adet buğday başağı demeti, kesimde tarih ET Ç (MS 226/227 = 6. Yıl) yer almaktadır. **Kat. No. 384**'da yer alan sikke de ise yine **Kat. No. 383** ile aynı ön ve arka yüz tipine sahiptir. Bu sikkede farklı olarak kesimde tarih ET H (MS 228/229 = 8. Yıl) bulunmaktadır. Kaisareia

sikkelerinde buğday başağı sıkça kullanılan bir tasvirdir. Bu betimin bereket ile ilgili olması muhtemeldir. Sonuç olarak Severus Alexander döneminde yukarıda belirttiğimiz gibi gümüş sikke basımı geçici olarak durmuş bronz sikke basımında bu dönemde bir artış olmuştur. Ayrıca kent ilk Neokoros unvanını da bu imparator döneminde almış, fakat buradaki sikkelerde de görüldüğü üzere bu unvan dönemin sikkelerinde kullanılmamış, bunun yerine Metropol unvanı kullanılmıştır.

Kat. No. 385-386'de yer alan bronz sikkeler III. Gordianus (MS 238-244) dönemine aittir. **Kat. No. 385**'deki sikkenin ön yüzünde imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük ve boyun kısmında yuvarlak konturmark içinde Helios?; arka yüzde "[MHT]PO [KA]IC B[N]" ile Agalma sunağı üzerinde Argaios Dağı ve üzerinde mağara tasvir edilmektedir. Sunağın ortasında ENTIX (ENTIXION, Surlu), kesimde tarih ET Δ (MS 240/241= 4. Yıl) yer almaktadır. III. Gordianus dönemi sikkelerinde ENTIXION (Surlu) lejantı ortaya çıkmış ve çeşitli kısaltmalarla kullanılmıştır. Bu sikkeler III. Gordianus 6. ve 4. yıl sikkelerinde kullanılmaya başlamıştır. Ayrıca B [N] harfleri kentin ikinci Neokoros'luğunu ifade etmektedir. **Kat. No. 386**'deki sikkenin ön yüzünde imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük ve sağ boşlukta yuvarlak konturmark içinde Helios?; arka yüzde "[MHT]PO KAICN" ile Agalma sunağı üzerinde Argaios Dağı, üzerinde mağara ve kesimde tarih ET S (MS 242/243= 6. Yıl) bulunmaktadır.

1.19. SYRIA BÖLGESİ

1.19.1. Seleukos Krallığı Sikkeleri

Seleukos Krallığı'na İskender'in MÖ 323 yılında ölümünün ardından Syria, Phoenike ve Karia'nın yönetimi verilmişti (Tekin, 2008, s. 143). MÖ 281 yılındaki Korupedion Savaşı'nın ardından ise krallığın sınırları Anadolu'da Karadeniz kıyıları dışında ve İndus vadisine kadar geniş bir coğrafyayı hâkimiyeti altına almıştır. Krallığın ilk sikkeleri I. Seleukos döneminde basılmaya başlamıştır. İlk sikkelerde halen İskender'in adı ve tipleri kullanılırken MÖ 305 yılında aynı tipte fakat bu kez Seleukos'un adıyla sikkeler basılmaya başlanmıştır. Seleukos sikkelerinde krallar kendi portreleri ve Zeus, Apollon, Athena ve Herakles figürlerinin yer aldığı çeşitli tiplerde sikkeler üretmişlerdir. I. Antiokhos dönemi ve sonrasındaki sikkelerde omphalos üstüne oturan, ok ve yay tutan Apollon, Seleukos sikkelerinde standart tip olmuştur.

1.19.1.1. II. Antiokhos (Theos) (MÖ 261-246)

II. Antiokhos, I. Antiokhos Soter'in ölümünden (MÖ 261) sonra Seleukos Krallığı'nın başına geçmiştir (Austin, 2006, s. 143). Krallığın başına geçmesinden bir süre sonra II. Ptolemaios'un işgali ile karşılaşmış ve II. Syria Savaşı (MÖ 261-253) başlamıştır (Clarysse, 1980, s. 88-89). Bu savaş sırasında Anadolu'daki Ptolemaios egemenliğinden bağımsız olan Ephesos, Miletos, Pamphylia, Samos ve Kilikia kentleri ile işbirliği yapmıştır (Ma, 2000, s. 41-43). Bu olayın ardından Miletos, II. Antiokhos'a Ptolemaios tarafından desteklenen Tiran Timakhos'u öldürmesi nedeniyle Theos (Tanrı) unvanını vermişlerdir (Appianus Syr. XI. 65, 66).

II. Antiokhos büyük ölçüde I. Seleukos ve I. Antiokhos'un politikalarını sürdürmeye devam etmiştir. Sikke basımı da yine bu ilk iki kralın devamı niteliğinde olmuştur. Bu dönemde en yaygın arka yüz tipi omphalos üzerinde oturan Apollon'dur. Sınırlı bir dolaşıma sahip ikinci önemli bir tip de II. Antiokhos döneminde basılmaya başlanmıştır. Söz konusu bu sikkeler, kaya üzerinde oturan Herakles tipidir. II. Antiokhos sikkelerinin bir diğer özelliği de I. Antiokhos'un portrelerinin kullanılmaya devam edilmiş olmasıdır. I. Antiokhos'un yaşlı portreleri zaman zaman kralın daha genç ve daha idealize edilmiş bir portresiyle değiştirilmiştir (Newell, 1978, s. 69)²⁹⁷. Sikke lejantlarında bir önceki krallar döneminde olduğu gibi "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ANTIOXOY" kullanılmaya devam etmiştir. II. Antiokhos krallığında var olan darphanelerinin yanı sıra Thrakia ve Hellespontos'da darphane sayısında bir artış yaşanmış, kral Aria'da bir darphane kurdu muştur. Ayrıca bu dönemde Baktria Satrabı Diodutos'un bölgesindeki darphanelerde krallığın altın sikke basımlarında da bir artış yaşanmıştır (Houghton ve Lorber, 2002, s. 166)²⁹⁸. Merkezi Sardeis olan Batı Anadolu darphanelerinde de bronz sikke darbı çoğalmıştır (Houghton ve Lorber, 2002, s. 167).

II. Antiokhos'un adına gümüş tetradrahmi, altın stater ve bronz sikke basımı yapılmıştır. Apollon tasvirli gümüş tetradrahmilerinde iki alt grup bulunmaktadır. İlk tip Apollon'un sağ eli ile ok tuttuğu ve yayını yanına yaslamış olduğu²⁹⁹; ikinci tip ise sağ

²⁹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Zahle, 1990.

²⁹⁸ (Smyrna, Teos, Phokaia, Kyme, Myrina, Tralles, Aeolis, Aigai, Ephesos, Miletos?, Ilion, Sigeion?, Skepsis, Temnos?, Magnesia Sipylus, Magnesia Maeandros, Abydos, Aleksandreia Troas, Lampsakos ve Thrakia' da Lysimakhos darphaneleri)

²⁹⁹ Sikkeler için bkz. Newell, 1977, Tf. LXVI, No. 13; Houghton ve Lorber, 2002, s. 178; SNG Spaer, No. 369-370.

elinde yay tutmuş olduğudur. Kralın bronz sikkelerinde ön yüzlerde $\frac{3}{4}$ sola dönük, defne çelenkli Apollon başı veya defne çelenkli sağa dönük Apollon başı; arka yüzlerde tripod ve monogramlar ile kralın adı ve unvanı yazılmaktadır³⁰⁰. Ayrıca bronz sikkelerde Apollon-Athena, Athena-omphalos üzerinde Apollon, Athena-Nike, Apollon-Kithara tipli sikkeler de basılmıştır. Altın staterlerde ise gümüş tetradrahmilerde olduğu gibi ön yüzde kralın diademli başı, arka yüzde omphalos üzerinde sola dönük oturan çıplak Apollon yer almaktadır (Newell, 1978, s. 68-76; Houghton ve Lorber, 2002, No. 546).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda II. Antiokhos'a ait iki adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 316-317**). Söz konusu bu bronz sikkeler Sardeis darphanesine aittir. Sikkelerin ön yüzlerinde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük; arka yüzlerde çapa üzerinde tripod yer almaktadır. **Kat. No. 316**'da sağda ve solda monogramlar belirsizdir. **Kat. No. 317**'de yer alan sikke de ise solda 16 No. lu monogram, sağda 74 No.lu monogram yer almaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde kralın adı ve unvanı "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ANTIOXOY" şeklinde yazılmıştır. II. Antiokhos döneminde bronz sikke basımı Anadolu'nun batısında özellikle Sardeis'te yoğunlaşmıştır. Daha önce sadece bronz sikke basan Dura-Europos, Doğu Syria ve Kuzey Mezopotamya'daki yerel darphanelerde üretim durdurulmuştur. Anadolu'da üretilen bronz sikkelerde çoğunlukla Apollon-tripod tipleri kullanılmıştır. Sardeis darphanesinde basılan bu bronz sikkelerde; $\frac{3}{4}$ sola dönük, defne çelenkli Apollon başı, defne çelenkli sağa dönük Apollon başı ve Apollon-Kithara tipleri görülmektedir (Houghton ve Lorber, 2002, No. 528-530).

1.19.1.2. III. Antiokhos (Megas) (MÖ 223-187)

III. Seleukos'un MÖ 223 yılında ölümünün ardından krallığın başına III. Antiokhos geçmiştir. Kardeşi Anadolu'da öldüğünde Babil'de bulunan III. Antiokhos, ordu tarafından kral ilan edilmiştir (Eusebius, 1.40.12; Polybius, IV. 2). III. Antiokhos döneminde Seleukos Krallığı toprakları genişlemiş ve bu dönem Seleukosların en parlak dönemi olmuştur. İlk olarak kuzeni Akhaios'u MÖ 215'te etkisiz hale getirmiş, MÖ 212-205 yılları arasında Hindistan'a kadar uzanan bir dizi sefer düzenlemiş ve başarılar elde etmiştir. MÖ 196 yılına gelindiğinde Anadolu'dan İndus Irmağı'na kadar, daha önce MÖ 280 yılında I. Seleukos'un sahip olduğu sınırlara ulaşmayı başarmıştır (Arslan, 2000a, s.

³⁰⁰ Sikkeler için *bkz.* Newell, 1978, s. 70; SNG Spaer, No. 351.

85). Bu başarıları dolayısıyla yönetiminin 20. yılında (MÖ 204) Babylonia’da kendisine “Megas (Büyük)” unvanı verilmiştir (Ma, 2000, s. 243-253, 272-276).

Gümüş sikkelerin arka yüzleri Seleukos tiplerinin devamıdır. Ön yüzlerde ise yönetiminin farklı dönemlerinde kendi gerçekçi portrelerini basmıştır. Gümüş tetradrahmilerde ön yüzde kralın diademli başı, arka yüzde ise omphalos üzerinde oturan Apollon tipi tercih edilmiştir. Antiokheia III. Antiokhos’un önemli bir darphanesiydi³⁰¹. III. Antiokhos döneminde Antiokheia’da basılmış çok sayıda tetradrahmileri bulunmaktadır. MÖ 246’da Seleukia Pieria darphanesinin Ptolemaioslar tarafından işgal edilmesinden dolayı tetradrahmiler, III. Antiokhos’un iktidarının ortalarına kadar, sürekli olarak faaliyet gösteren Apameia darphanesinde basılmıştır (Mørkholm, 2000, s. 126). Parthia ele geçirildikten sonra MÖ 209’da Nysa’da kurşun tetradrahmiler basılmıştır (Houghton ve Lorber, 2002, s. 357). Armenia seferi sırasında MÖ 212-211 yıllarında olasılıkla Edessa ve Karrhae darphanelerinde fil drahmileri basılmıştır (Newell, 1978, s. 218, 219; Mørkholm, 2000, s. 127; Houghton ve Lorber, 2002, s. 354). III. Antiokhos döneminde drahmilerin basımında bir artış olduğu görülmektedir. Ayrıca bronz sikkeler de birçok darphanede olduğundan daha fazla çeşitlilikte basılmaya başlanmıştır (Mørkholm, 2000, s. 130).

III. Antiokhos’un askeri faaliyetlerine bağlı olarak çok sayıda bronz sikke serileri bulunmaktadır. Sardeis’te Akhaios’a karşı kazandığı zafer neticesinde MÖ 216-213 yıllarında çok sayıda bronz sikkeler basılmıştır (Houghton ve Lorber, 2002, s. 354). Baktria ve Media seferlerinin ardından bronz Apollon-tripod serileri dolaşıma girmiştir (Houghton ve Lorber, 2002, s. 357). Kralın diğer bronz sikke tipleri; omphalos üzerinde Apollon, ayakta Apollon, Apollo Kitharoedos, Apollon’un atribütleri (tripod, sadak) ve Artemis betimleridir. Apollon betimli bu tipler dışında kralın bronz sikkeleri üzerinde özellikle fil tasviri ön plana çıkmaktadır. Fil, geleneksel olarak Seleukosların askeri sembolü olarak kabul edilmektedir. Söz konusu diğer bronz sikke tipleri; III. Antiokhos başı-fil, Apollon-fil, Makedon kalkanı-fil, Gorgo-fil, III. Antiokhos başı-Nike, Athena-Nike, III. Antiokhos başı-gemi pruvası üzerinde Nike, Poseidon-Nike, $\frac{3}{4}$ sağa dönük fil

³⁰¹ Detaylı bilgi için bkz. Newell, 1918, s. 5-13; Houghton ve Lorber, 2002, s. 354.

postlu III. Antiokhos başı-boynuzlu at, fil postlu kadın başı-Artemis, III. Antiokhos başı-atlı süvari ve $\frac{3}{4}$ sağa dönük Apollon-Athena Promakhos betimleridir³⁰².

Yozgat Müzesi koleksiyonunda III. Antiokhos'a ait iki adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 318-319**). Sikkeler Sardeis darphanesine aittir. **Kat. No. 318**'de yer alan sikkenin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük; arka yüzde “[BAΣΙΑΛΕΩΣ] ANTI[OXOY]” ile fil ayakta, sola dönük, kesimde 75 No. lu monogram yer almaktadır. **Kat. No. 319**'daki sikkede ise ön yüzde defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük; arka yüzde “[BA]ΣΙΑΛΕΩΣ [A]NTIOXOY” ile tripod, kesimde çapa bulunmaktadır. Sikkenin sağ ve sol boşluğunda yer alan monogramlar belirsizdir.

1.19.1.3. IV. Antiokhos (Epiphanes) (MÖ 175-164)

Seleukos Krallığı'nın ilk kralı I. Seleukos (MÖ 312-281) döneminin erken sikke ikonografisinde İskender'in sikke tipleri kullanılırken daha sonrasında zaferlerini ve Zeus ile olan bağlarını vurgulayan tiplerde sikkeler basılmıştır. IV. Antiokhos yönetiminin sonlarına doğru ve oğlu I. Antiokhos (MÖ 281-261) döneminde ise hanedanın tanrısal imgesi olarak sikke tasvirlerinde Apollon tercih edilmeye devam etmiştir. I. Antiokhos'un saltanatını takiben her kral bu yeni sikke ikonografisini benimsemiştir. Buna karşılık, iyi bilindiği gibi, IV. Antiokhos gümüş sikkelerini imparatorluk genelinde çeşitlendirmiştir. IV. Antiokhos'un sikke reformu ile özellikle gümüş sikkeler üzerindeki Apollon tasvirinin giderek daha az kullanılmış olması Seleukosların nümismatik tarihi açısından önemli bir uygulamadır. Bunun yansıması özellikle sikke lejantlarında kullanılan unvanlarında bir artış olmuş, portrelerine ışın tacı eklenmiş, sikke standartları değiştirilmiş ve yerel krallıklara sikke basma hakkı verilmiştir (Erickson, 2018, s. 160).

IV. Antiokhos'un babasının MÖ 187 yılındaki ölümünün ardından krallığın başına abisi IV. Seleukos geçmiştir. MÖ 175'te IV. Antiokhos'un Atina'da olduğu sırada Seleukos bir suikasta uğramış ve öldürülmüştür. Bu sırada II. Eumenes'in desteği ile bir ordu kuran IV. Antiokhos Syria'ya dönmüş, Laodike ile evlenerek krallığı ele geçirmiştir. Saltanatının başlarında geleneksel Seleukos tipinde tetradrahmi biriminde sikkeler basmıştır (Houghton ve Lorber, 2002, s. 21-66).

³⁰² Sikke örnekleri için bkz. Houghton ve Lorber, 2002, No. 1089, 1092-1093, 1147, 1150-51, 1182-83, 1216, 1224, 1240, 1259, 1264.

IV. Antiokhos'un ilk sikke darpları IV. Seleukos'un son sikkeleri ile benzerlikler göstermektedir. Seleukos'un sikkelerinde olduğu gibi sol alanda monogramı kullanılmıştır. Bu Attika ağırlık standardındaki tetradrahmilerde ön yüzde şeritli bordür içinde Antiokhos'un diademli başı, arka yüzlerde omphalos üzerinde sola dönük oturan çıplak Apollon; sağ elinde ok, sol elinde yay tutmaktadır. Lejantta kralın adı ve unvanı "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ANTIOXOY" yer almaktadır (Newell, 1917, s. 17-18; BMC Seleucid, s. 34, No. 1-10). Bu sikkelerin basımı Antiokheia'da ikinci bir tetradrahmi serisinin başladığı MÖ 173/2 yılına kadar devam etmiştir (Will, 1979-1982, s. 271; Kritt, 1997, s. 106-8).

MÖ 169/167 yılları arasındaki dönemde darp edilen yeni tipler zamanın olayları, Antiokhos'un kişiliği siyasi amaçları, istekleri ve arzuları ile çok yakından ilişkili olmalarından dolayı ilginçtir. Antiokhos kendisini Doğu'daki Hellenizmin en önce gelen savunucusu olarak görüyordu. Sikke tiplerinde yerel tanrılara olabildiğince yakın olan Hellen tanrılarına odaklanılmıştır. Baal veya Baalim'e yakın olan Zeus Olympos, krallığın en önde gelen tanrısı olmuştur. Antiokhos bazen Zeus ile özdeşleştirilmiş ve "tanrının tezahürü" unvanını benimsemiştir. Bunu sikkeler üzerinde "ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ" lejantını kullanarak göstermiştir. Kralların adlarının yanında kült sıfatı eklenmesi de bu kral döneminde başlamıştır (Newell, 1917, s. 23; Mørkholm, 2000, s. 33). Dönemin tetradrahmilerinde en yaygın tip omphalos üzerinde oturan Apollon'dur. Fakat bu sırada Zeus Nikephoros tipli tetradrahmiler krallığın bazı darphanelerinde basılmaya başlamıştır. Söz konusu dönemde iki birimden oluşan bronz sikkeler de darp edilmiştir. Büyük birimlerde ön yüzde Antiokhos'un ışın taçlı başı, arka yüzlerde ayakta elinde asa tutan Zeus figürü vardır. Küçük birimlerde ön yüz tipi aynı iken arka yüzlerde sol elinde yay ve sağ omzunda sadak ile Apollon yer almaktadır. Bu iki seride de tetradrahmiler ile aynı "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ANTIOXOY ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ" lejantı kullanılmıştır (Newell, 1917, s. 24). MÖ 168 yılında krala ait drahmi serileri basılmaya başlanmıştır. Bu serideki drahmilerde ön yüzlerde IV. Antiokhos'un başındaki diadem ucunda çift yıldız görülmektedir. Burada artık ön yüzlerde tetradrahmiler üzerinde görülen şerit bordür bırakılmış noktali bordür kullanılmıştır. Arka yüzde ise ani bir değişim yaşanmış ve Mısır'daki Ptolemaioslar tarafından benimsenen ve yaygın bir tip olan şimşek demeti üzerinde duran kartal tipi görülmeye başlanmıştır. Bu dönemin bronz sikkelerinde yine aynı arka yüz tipi, ön yüzlerde Zeus-Serapis ve İsis betimlenmiştir (Newell, 1917, s. 25-27).

IV. Antiokhos, MÖ 167 yılında Mısır seferinden başarılı bir şekilde dönmüş ve Antiokheia'da festivaller ve oyunlar düzenlemiştir. Bu kutlamalarda hiçbir masraftan kaçınmayan IV. Antiokhos, şenliklere katılan ziyaretçilere vermek amacıyla hatıra sikkeleri bastırmıştır. Bu sırada bastırılan altın stater ve gümüş tetradrahmiler üzerinde ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ “Muzaffer” unvanı görülmektedir. Altın staterlerde ön yüzde Antiokhos'un diademli başı; arka yüzlerde Zeus Olympios, tahta sola dönük oturmakta, sağ elinde defne çelengi taşıyan Nike ve sol elinde mızrak yer almaktadır. Tetradrahmilerde ön yüzde defne çelenkli Zeus başı yer alırken, arka yüzler altın staterler ile aynıdır. Lejant “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ” şeklindedir. Yine bu dönemde basılan hemidrahmi ve diobollerin ön yüzlerinde ışın taçlı IV. Antiokhos, arka yüzlerde aegis betimlenmiştir (Newell, 1917, s. 28).

IV. Antiokhos döneminde bazı sikkeler üzerinde ilk kez değer işaretleri (4, 2, 1 (khalkos)) görülmeye başlanmıştır (Mørkholm, 2000, s. 84). Antiokheia, IV. Antiokhos döneminde de krallığın önde gelen darphanesi olarak hizmet vermeye devam etmiştir. Diğer darphanelerin gelişimi buradan yönetilmiştir. Kralın doğu seferleri için bazılarının bu darphaneden yönlendirildiği ve bu dönemde pek çok doğu darphanesinin kurulduğu bilinmektedir (Mørkholm, 1964, s. 53- 55; Houghton, 1989, s. 78-98; Houghton *vd.*, 2008, s. 44-46).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda IV. Antiokhos dönemine ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 322**). Söz konusu sikke Ptolemaios-Ake darphanesine atfedilmektedir. Sikkenin ön yüzde şerit bordür içinde IV. Antiokhos'un diademli başı, sağa dönük; kralın arkasında 73 No. lu monogram yer almaktadır. Arka yüzde kralın adı ve sıfatları “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ” ile Zeus Olympios, himation giyimli, tahta sola dönük oturmakta; sağ elinde defne çelengi taşıyan Nike ve sol elinde mızrak tutmakta; kesimde harf yer alır, fakat sikkenin yüzeyindeki bozulmadan dolayı harf okunamamaktadır. Nike burada Zeus'a dönük şekilde, elindeki defne çelengini tanrıya takar biçimde betimlenmiştir.

1.19.1.4. I. Demetrios (Soter) (MÖ 162-150)

I. Demetrios, IV. Seleukos'un oğludur. MÖ 178 yılında Apameia Antlaşması'ndan sonra Roma'ya rehin olarak gönderilmiş ve MÖ 162'ye kadar orada kalmıştır. IV. Antiokhos ölünce ülkesine geri dönmüştür (Grainger, 1997, s. 39). Yönetimde hak iddia etmiş fakat Roma tarafından bu kabul edilmemiştir (Polyaenus,

XXXI. 11). Daha sonra Roma'ya sadık kalması istenmiş ve MÖ 160'da tahta çıkmasına onay verilmiştir. Babylonia'da Timarkhos'la savaşmış ve onu öldürmüştür (Appianus, Syr. VIII. 45). Bu zaferin ardından da "Soter" unvanını almıştır (Appianus, Syr., VIII. 46, 47; XI. 66-67). I. Demetrios MÖ 150 yılında Syria'da çıkan bir çatışmada öldürülmüştür (Polybios, XXXII. 2).

I. Demetrios döneminde sikke basımı, I. Alexandros Balas ile olan mücadeleler dolayısıyla altın oktodrahmi ve talentler yoğun olarak basılmıştır. Ayrıca bu dönemde Antiokheia darphanesinde ilk kez Seleukos erasını (158= MÖ155/4) gösteren tetradrahmiler darp edilmiştir (Houghton *vd.*, 2008, s. 152-154). Kralın Antiokheia'da MÖ 162-156 yılları arasında basmış olduğu tetradrahimleri bulunmaktadır. Kralın tahta geçmesinin hemen ardından darphanede kralın portresi ve adını taşıyan sikkelerin darbına başlanmıştır. Bu sikkelerin ön yüzlerinde defne çelenginden bir bordür içinde I. Demetrios'un diademli portresi; arka yüzlerde tahta sola dönük oturan Tykhe, sağ elinde kısa bir mızrak, sol elinde kornukopiae tutmaktadır (Newell, 1917, s. 34-39; Houghton *vd.*, (2008), No. 1638. 1c, 2d, 1g; 1641. 5b). Lejantlarda kralın adı ve unvanı "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ" olarak kullanılmıştır. MÖ 155-150 yılları arasında basılan tetradrahmilerde tipler aynı kalırken "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ" lejantı kullanılmaya başlamıştır (Newell, 1917, s. 39-40). MÖ 154 yılından sonra tetradrahmilerin yanında drahmi basımı da yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde her iki birimde basılan sikkelerde Tykhe yerine kornukopiae betimi yer almaktadır (Newell, 1917, s. 40-43; Houghton *vd.*, 2008, No. 1642.2a, 3c, 3d, 4d, 4f). Kentte basılan bronz sikkelerde Apollon- tripod, Artemis- yay ve sadak, griphon- geyik, at başı- fil ve Artemis- Apollon tasvirli sikkeler bulunmaktadır. Bu sikkelerin en önemli özelliği kenarlarının tırtıklı olmasıdır (Houghton *vd.*, 2008, No. 1644-1647). Sikke yazıtlarında kralın adı ve unvanı "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ" olarak yazılmıştır. Antiokheia darphanesine ek olarak Tyre, Sidon, Ecbatana, Tarsos, Susa ve Seleukeia ad Tigris darphanelerinde de I. Demetrios adına sikkeler basılmıştır.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda I. Demetrios'a ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 320**). Antiokheia ad Orontes darphanesine ait bu sikke, kralın MÖ 152-151 yılları arasında basılan gümüş drahmilerindedir. Sikkenin ön yüzünde diademli I. Demetrios başı, sağa dönük; arka yüzde "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ" lejantı ile kornukopiae yer almaktadır. Arka yüzde sol alt alanda 76 No. lu monogram ve tarih ΑΞΡ (MÖ 152-151) yer almaktadır.

1.19.1.5. II. Demetrios (Nikator) (MÖ 146-140)

Mısır kralı VII. Ptolemaios, I. Alexandros Balas'ın Syria tahtına çıkmasında maddi olarak yardımlarda bulunmuştur. Fakat MÖ 147 yılında Alexandros'un yetersizliği nedeniyle komşu krallıkta meydana gelen isyanlar, yerel karışıklıklar ve dışarıdan tahta hak iddia eden kişilerin tehdit ve saldırılarından hoşnutsuz olmuştur. Bu olayların hepsi Ptolemaios'un Syria üzerindeki hâkimiyetini belirsizleştirmiştir (Newell, 1917, s. 55-56). MÖ 145 yılında Demetrios ile Alexandros Balas'ın üzerine bir sefer düzenlemiştir (Nadig, 2013, s. 2). Demetrios, Oinoparas Savaşı'nın ardından VII. Ptolemaios'un desteği ile I. Alexandros'un kısa saltanatını sona erdirmiş ve tahtı ele geçirmiştir (Shayegan, 2003, s. 83). MÖ 145 yılında II. Demetrios, 14 yaşında Seleukos Krallığı tahtına geçmiştir (Newell, 1917, s. 55-56).

II. Demetrios'un kendi adıyla basılmış gümüş sikkeleri bulunmamaktadır. Fakat teşhis edilemeyen darplar arasında yer alan bazı posthumous İskender sikkeleri bu kralın zamanında Makedonya'da basılmış olabileceği düşünülmektedir (Mørholm, 2000, s. 148). Demetrios'un I. krallık döneminde Antiokheia darphanesi, Alexandros Balas'tan yönetimi ele geçirdikten sonra hemen sikke darbına başlamıştır. Birincil olarak kullanılan bu darphanede faaliyetler sadece iki yıl sürmüştür (Newell, 1917, s. 56-60)³⁰³. Burada ilk olarak tetradrahmi biriminde Antiokheia'da darp edilen gümüş sikkelerin ön yüzlerinde II. Demetrios'un diademli başı, arka yüzlerinde "ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΕΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ" lejanti ile Apollon omphalos üzerinde sola dönük oturmakta, sol elinde yay ve sağ elinde ok tutmaktadır. Bu sikkeler üzerinde monogram **Μ** ve MÖ 146 yılını gösteren **ΞΡ** harfleri yer almaktadır (Newell, 1917, s. 17, No. 195-200). Daha sonra Newell'in (1917, s. 57-58) Ptolemaios ve Demetrios'un zaferinin ardından darp edildiğini belirttiği tetradrahmi serisi gelmektedir. Burada arka yüzde yine Apollon betimi vardır. Farklı olarak Apollon sağ elinde palmye dalı tutmaktadır ve monogram **Α** olarak değişmiştir. Tarih ise bir önceki seri ile aynı **ΞΡ** olarak devam etmektedir.

MÖ 144 yılında tetradrahmilerin yanında çok miktarda drahmi ve hemidrahmi biriminde sikkeler de darp edilmiştir. Tetradrahmi serilerinde kral artık defne çelenginden bir taç takmaktadır. Arka yüz tipi ve monogram bir önceki seri ile aynıdır. Burada farklı olarak 144 yılını ifade eden **ΗΡ** harfleri kullanılmıştır. Drahmi ve hemidrahmilerde

³⁰³ Burada verilen sikkeler iki yıl boyunca basmış olduğu sikkelerdir.

tekrar Demetrios diademli olarak betimlenirken görülmekte, arka yüzde omphalos üzerinde oturan Apollon tipi devam etmektedir. Drahmi serilerinde “ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΕΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ” lejantına ek olarak “ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ” unvanı eklenmiştir. Hemidrahmilerde “ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ” lejantı kullanılmıştır (Newell, 1917, s. 58-60).

Demetrios’un II. krallık döneminde, Antiokheia’da MÖ 129-128 yıllarında kısa süre için sikkeler bastırıldığı görülmektedir. Antiokheia dışında Seleukia Pieria ve Phoenike darphanelerinde de kralın sikkeleri darp edilmiştir (Newell, 1978, s. 82-84). Bu dönemde oldukça yoğun üretim yapıldığı görülmektedir. Bunun sebebinin ise Mısır’a yapılması planlanan sefer hazırlıkları olarak düşünülmektedir (Houghton *vd.*, 2008, s. 410).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda II. Demetrios’a ait iki adet drahmi biriminde gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 321; Kat. No. 324**). **Kat. No. 321**’de yer alan sikke Antiokheia ad Orontes darphanesine atfedilmektedir. Sikkenin ön yüzünde II. Demetrios’un diademli başı, sağa dönük; arka yüzde “ΒΑΣΙΛΕ[ΟΣ] ΔΗΜΗΤΡΙ[ΟΥ] ΘΕΟΥ ΦΙΛΑΔ [ΕΛΦΟΥ] ΝΙΚΑΤ[ΟΡΟΣ]” lejantı ile omphalos üzerinde sola dönük oturan çıplak Apollon, sol elinde yay ve sağ elinde ok tutmaktadır. Sol boşlukta yıldız yer almaktadır. Sikke II. Demetrios’un I. Krallık yılına denk gelen MÖ 145-144 yıllarına tarihlendirilmektedir.

Kat. No. 324’te yer alan sikkenin darphanesi belirsizdir. Sikkenin ön yüzünde II. Demetrios’un diademli başı, sağa dönük; arka yüzde kornukopiae yer almaktadır. Sikkenin arka yüzünde oluşan bozulmadan kaynaklı olarak lejant, sol alt alanda monogram ve tarih okunamamaktadır. Bundan dolayı sikkenin darphane tespiti yapılamamıştır. SNG Israel (No. 1747) katalogunda sikkenin benzeri güney darphane olarak belirtilmiştir.

1.19.2. Antiokheia ad Orontes

Antiokheia ad Orontes³⁰⁴ antik kenti, günümüzde Akdeniz Bölgesi’nde bulunan Hatay ili, Antakya merkez ilçesi sınırlarında bulunmaktadır. Kent, Syria Bölgesi’nin I. Seleukos Nikator (MÖ 312-281) egemenliği altına girmesinin ardından kurulmuştur. MÖ

³⁰⁴ DNP 1 “Antiokheia ad Orontes”, s. 762-766.

307/306 yıllarında Antigonos Monophthalmos tarafından, Orontes Nehri kıyısında Antigoneia şehri kurulmuştur. MÖ 301'deki Ipsos Savaşı'nda I. Seleukos Nikator, rakibi olan Antigonos'u yenmesinin ardından Antigoneia kentini tahrip etmiştir. Ayrıca yeni ele geçirilen Syria'da kendi adına kent kurma girişimlerinin bir parçası olarak³⁰⁵ Antigoneia'nın yaklaşık 20 kilometre güneybatısında, yine Orontes Nehri kıyısında Antiokheia kentini kurmuştur (Cohen, 2006, 85). Yeni kurulan bu kente Antigonos'dan getirttiği yerli halkı ile çok sayıda Atinalı ve Makedonialı'yı da yerleştirmiştir (Grainger, 1997, s. 683). Appianus (Appianus, Syria, 57), krallığın değişik bölgelerinde 16 tane Antiokheia adında kent kurulduğundan söz etmektedir. Bu kentleri birbirlerinden ayırmak için farklı epithetler kullanılmıştır. Antiokheia ise, Asi (Orontes) Nehri kıyısında kurulmuş olduğundan yaygın olarak Yunanca geleneğe bağlı Antiokheia ad Orontes ya da Latince kökene uygun olarak Antiokheia ad Orontem şeklinde adlandırılmıştır.

I. Antiokhos (MÖ 281-261) döneminde kent Seleukos Krallığı'nın başkenti konumundadır ve muhtemelen MÖ 281'de yönetim merkezini Antiokheia'ya taşımıştır (Hoepfner 1994, s. 258). Böylelikle kent, Geç Antik Dönem'e kadar sürecek olan önemini kazanmıştır. Kent, MÖ 3. yüzyılın ortalarından itibaren Hellenistik dünyanın en etkili başkentlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Krali otoriteyle olan yakın bağlarına rağmen, Antiokheia aynı zamanda politik olarak özerk bir polis olması ile de ün kazanmıştır (Mittag 2006, s. 67). Hellenistik Çağ'ın önemli kentlerinden biri olan Antiokheia, MÖ 64 yılında Pompeius'un Seleukos Krallığı'na son vermesinin ardından Roma egemenliğine girmiştir. Syria, MÖ 64/63'te Roma İmparatorluğu'na dâhil edilmiş ve MS 193/194'te ise kuzeyi "*Suriye Coele*" ve güneyi "*Suriye Fenike*" olarak ikiye ayrılmıştır. Seleukos İmparatorluğu'nun MÖ 64 yılında Romalılar tarafından fethinden sonra Antiokheia ad Orontes, Roma eyaleti Syria'nın başkenti ilan edilmiştir (Downey, 1963, s. 73-119; Bowersock, 1973, s. 133-140). Eyalette özellikle Antiokheia kentinde Nero ve Vespasianus öncesinde, Hellenistik Krallıklar döneminde tetradrahmiler basılmış ve bu durum MS 3. yüzyıla kadar devam etmiştir.

³⁰⁵ Seleukos, çok kısa sürede Suriye bölgesinde bir dizi şehir kurmuştur. Bunlar arasında en çok bilinen şehir birlikleri, Antiokheia ad Orontes, Apameia ad Orontes, Seleukia Pieria ve Laodikeia ad Mare kentleridir. Strabon'a göre (XVI. 2. 4) Suriye'nin bu bölümü *Seleukis* veya *Tetrapolis* olarak adlandırılmaktadır. Yerleşimlerin akıllıca düşünülmüş konumlandırılmasıyla, Seleukos Asya'sı ile Avrupa arasında bir geçit ve aynı zamanda Ptolemaios tehdidine karşı da bir savunma görevi görmüşlerdir. Bu dört şehir belirli bir amaç için kurulmuş veya zaman içinde mevcut önemlerini kazanmışlardır. Askeri üs olarak Apameia, ticaret merkezleri olarak Laodikeia ve Seleukia ve dört şehir ittifakının krali merkezi ve metropolü olarak da Antiokheia. Detaylı bilgi için bkz. Cohen, 1978, s. 38; Grainger, 1990, s. 127.

Seleukos Krallığı'nın başlıca darphanesi olan Antiokheia'nın sikke darbının IV. Antiokhos (MÖ 175-164) döneminde başladığı düşünülmektedir. Antiokheia isminin yazılı olduğu ilk örnekte ön yüzde IV. Antiokhos'un başı, arka yüzde ayakta Zeus betimlenmiştir (Tunçer, 2012, s. 9). I. Antiokhos'un ölümünün ardından (MÖ 163) Seleukoslar eski güçlerine kavuşamamışlar ve Antiokheia kenti sürekli isyanlara sahne olmuştur (Downey, 1963, s. 63). Bu dönemde Antiokheia, MÖ 149 yılından başlayarak MÖ 2. yüzyılın büyük bir bölümünde Seleukeia Pierra kenti ile ortak bronz sikkeler darp etmişlerdir. Söz konusu bu sikkeler üzerinde Tykhe, Zeus, Apollon, Antiokheia-Seleukeia halkı ve tripod tasvirleri ile “ΑΔΕΛΦΩΝ ΔΗΜΩΝ (Kardeş Halklar)” yazıtlı sikkeler darp etmişlerdir (Head, 1911, s. 778). Seleukos Krallığı döneminde sikke basımı XII. Antiokhos Dionysos'a (MÖ 87-84) kadar devam etmiştir.

Antiokheia kenti MÖ 83 yılında Tigranes Antiokheia'nın da aralarında bulunduğu Syria bölgesinin birçok kentini işgal etmiştir. Bu dönemde ön yüzde Tigranes ve arka yüzde Antiokheia Tykhesi bulunan sikkeler basılmıştır (Prieur ve Prieur 2000, s. 1). Syria bölgesinin Pompeius tarafından ele geçirilmesi ile Roma Antiokheia darphanesini kontrolü altına almıştır. Fakat kentte proconsül Gabinus (MÖ 57-55) dönemine kadar sikke basımı görülmemektedir. Mısır-Alexandria, Kappadokia-Kaiseria darphaneleri gibi Antiokheia'da Roma'nın önemli darphanelerindedir. Bu yüzden kentte gümüş sikke darbu yapılmıştır (RPC I, s. 606). Kentte, MÖ 1. yüzyılda Marcus Antonius ve Kleopatra adına basılmış gümüş sikkelerde bulunmaktadır (RPC I, No. 4135).

Roma Cumhuriyet döneminde basılan sikkelerinde genellikle Pompeius, Caesar ve Aktium arası takvimleri kullanılmıştır. MÖ 64-48 yılları arasında basılan sikkelerde Pompeius erası takvimi kullanıldığı görülmektedir. Kentin, Pompeius tarafından MÖ 64/63'te Syria Eyaleti'ne dâhil edilmesinin ardından otonom bronz sikkeleri basılmaya devam ettiği görülmektedir (RPC I, s. 617). Bu dönemde basılan bronz sikkelerde Zeus başı- ayakta Tykhe, Kent tanrıçası- tahta oturan Zeus, Zeus başı- tahta oturan Zeus ve Artemis başı- ayakta Apollon tasvirleri bulunmaktadır. Bu dönemde basılan sikkelerde Pompeius tarafından Antiokheia'ya verilen metropolis unvanı kentin adı ile birlikte sikkeler üzerinde “ANTIOXEΩΝ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ” şeklinde yazılmıştır (RPC I, No. 4201-4217). Caesar, MÖ 47 yılında Antiokheia kentine bağımsızlığını geri vermiştir. Bu tarihten sonra basılan bronz sikkelerde artık era olarak Caesar erası görülmeye başlamıştır. İlk olarak MÖ 48-45 yılları basılan sikkelerde, daha sonra Sezar anısına bastırılan sikkelerde de Caesar erası takvimi kullanılmıştır. Bu dönemde basılan

sikkelerde yazıt “ANTIOXEΩN THΣ MHTPOΠOΛEΩΣ IEPAΣ KAI AΣYΛOY KAI AYTONOMOY ya da ANTIOXEΩN MHTPOΠOΛEΩΣ AYTONOMOY” şeklindedir (RPC I, s. 619, No. 4218-4241). Augustus’un Aktium Savaşı’nda Marcus Antonius ve VII. Kleopatra’yı yenmesinin ardından (Downey, 1963, s. 80-81) basılan sikkelerde Aktium erası kullanılmıştır.

Antiokeia’da MÖ 50’li yılların başlarında Roma Dönemi’nde, Philippus Philadelphus’un adı ve unvanları ile posthumous gümüş tetradrahmiler basılmıştır. Bu sikkelerde ön yüzde Philippus’un diademli portresi, arka yüzlerde tahta oturan ve Nike tutan Zeus tasvir edilmiştir. Bu sikkelerin basımı Augustus hükümdarlığına kadar devam etmiştir (RPC I, s. 606, No. 4124-4134). Sikkeler ilk olarak Gabinius (MÖ 57-55) döneminde basılmaya başlamıştır. Daha sonra Crassus (MÖ 54/53) ve Cassius’un (MÖ 52/51) monogramlarını taşıyan basımlarda bulunmaktadır (RPC I, No. 4124-4134). Antiokeia’da sikke basımında MÖ 5 yılında legatus Quinctilius Varus’un bölgedeki siyasal düzenlemeleri sırasında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemde MS 2. yüzyılın ortalarına kadar sürecek olan “SC” tipli bronz sikkeler basılmaya başlanmıştır. Buna ek olarak Augustus dönemi ile birlikte gümüş sikkelerde ön yüzlerde Kral Philppus’un başı yerine artık imparatorun başı, arka yüzlerde Zeus yerine nehir tanrısı Orontes’in üzerinde oturan Tykhe betimi kullanılmaya başlamıştır (RPC I, s. 607, No. 4150-4160). Kentte gümüş sikke basımı Augustus ve Hadrianus dönemleri arasında devam etmiştir³⁰⁶. Caligula döneminde sikkelerin arka yüzlerinde Tykhe yerine sıklıkla I. Agrippina’nın büstü, Nero döneminden itibaren şimşek demeti üzerinde duran kartal tasviri sıklıkla kullanılmaya başlamıştır.

Roma İmparatorluk Dönemi ile birlikte Augustus döneminde de bronz otonom kent sikkelerinin basımı bir süre devam etmiştir. Bu bronz sikkelerin basımı MÖ 7/6 yılında legatus Quinctilius Varus dönemi ile başlamaktadır. Söz konusu dönemde basılan bronz sikkelerde Zeus-Tykhe ve Orontes ve Tykhe-tripod tasvirleri kullanılmıştır (RPC I, No. 4242-4245). Daha sonra Augustus döneminden itibaren sikkelerde imparator veya aile üyelerinin yer aldığı sikkeler -eyalet sikkeleri- basılmaya başlanmıştır. İmparator portreli sikkelerde arka yüzde sıklıkla çelenk içinde “SC” betimi görülmeye başlamaktadır (RPC I, No. 4246-4323 (Augustus-Otho arası dönemler). Kentin bronz

³⁰⁶ Sikkeler için bkz. RPC I, 4150-4200; RPC II, No. 1945-75; RPC II, No. 1976-1981; RPC III, No. 3476-77, No. 3508-10; RPC III, No. 3684-3690.

sikkelerinde Antiokheia Tyhke'si, nehir tanrısı Orontes, kornucopiae ve kartal tasvirleri de kullanılmıştır. Antiokheia'nın Roma Dönemi kent sikkeleri Valerianus dönemine kadar devam etmiştir (BMC Seleucid, s. 232, No. 667-668). Bu dönemler arasında sikkelerde ethnikon "ANTIOXEΩN" şeklindedir. Nerva ve Hadrianus dönemlerinde kentte pseudo-otonom sikkeler basılmıştır. Sikkelerde Apollon-lyre, Apollon-defne çelenği, Antiokheia Tyhke'si-koç, altar, Boule betimleri ve ethnikon "ANTIOXEΩN veya ANTIOXEΩN MHTPOΠIOAEΩC" kullanılmıştır (RPC III, No. 3502-3507; No. 3729-3755).

MS 218 yılında Elagabalus, Macrinus'a karşı kazandığı zaferin ardından Antiokheia'yı ziyaret etmiştir. İmparator bu ziyareti sırasında veya sonrasında Antiokheia'da I. Valerianus (MS 253-260) hükümdarlığına kadar süren bronz koloni³⁰⁷ sikkeleri darp edilmiştir. Elagabalus'un hükümdarlığının ilk yıllarına bu sikkelerde çelenk içinde "SC" betimi kullanılmıştır. Söz konusu dönemler arasında basılan koloni sikkelerinde lejant "ANTIOXEΩN MHTPO KOΛΩN" şeklindedir (BMC, Seleucid, s. 202-232; Butcher, 1988, s. 63-75).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Antiokheia ad Orontes kentine ait dördü gümüş, biri bronz olmak üzere toplam beş adet sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 320-321; Kat. No. 389-391**). **Kat. No. 320-321**'de yer alan gümüş sikkeler Seleukos krallarından I. Demetrios Soter (MÖ 162-150) ve II. Demetrios Nikator (MÖ 145-140) dönemlerine aittir. Bu sikkeler Seleukos Krallığı başlığı altında krallar ile ilgili olan bölümde anlatılmıştır³⁰⁸.

Kat. No 389-391'de yer alan sikkeler Roma Dönemi'ne aittir. **Kat. No 389**'da yer alan sikke Roma'nın Cumhuriyet döneminde, MÖ 52-53 yıllarında basılan kentin otonom bronz sikkelerindendir. Ön yüzde defne çelenkli Zeus başı, sağa dönük; arka yüzde "[ANTI]OXE[ΩN] THΣ-[MET]POΠIOAE[ΩΣ]" lejantı ile Zeus tahta sola dönük oturmakta, sağ elinde Nike, sol elinde mızrak ve kesimde yıl (IΔ= 14 (MÖ 53/52) yer almaktadır. **Kat. No. 390-391**'de yer alan gümüş sikkeler imparator Elagabalus (218-222) dönemine aittir. Sikkeler tetradrahmi biriminde olup sikkelerin ön yüzünde "[AVT] K M A A[NTΩNEINOC CEB]" lejantı ile imparatorun defne çelenkli ve paludamentumlu büstü; sağa dönük; arka yüzlerde "ΔΗΜΑ [PX EΞ YΠIATOC TO B]" ile kanatları açık

³⁰⁷ Detaylı bilgi için bkz. Butcher, 1988, s. 63-75

³⁰⁸ Bkz. tez içinde s. 179-182.

kartal cepheden, başı sola dönük, gagasında çelenk tutmakta ve boşlukta Δ-E harfleri yer almaktadır. **Kat. No. 391**'deki gümüş sikkenin arka yüzünde Δ-E harfleri okunmamaktadır. MS 218 yılında Elagabalus döneminde koloni kenti olan Antiokheia bu dönemde bronz koloni sikkelerin yanı sıra tetradrahmi biriminde gümüş sikkelerde darp etme ayrıcalığına kavuşmuştur.

1.19.3. Damaskos

Damaskos³⁰⁹ günümüzde Suriye'nin güneybatısında yer alan Şam kentidir. Kentin en erken sikkeleri MÖ 330 civarı veya sonrasına ait Büyük İskender tetradrahmileridir (Price, 1991, s. 398; Taylor, 2017, s. 48).

İskender MÖ 333 yılında Issos'ta kazanmış olduğu zaferden sonra Syria ve Fenike kentlerine egemen olmuştur. MÖ 332 yılından sonra Damaskos'ta, Issos savaşının ardından, Dareios'un bırakmış olduğu ganimetleri ele geçirmek amacıyla bir darphane kurmuştur (Mørholm, 2000, s. 51). Bölgenin en aktif darphanelerinden olan Damaskos'da sadece tetradrahmi serileri basılmıştır. Bu serilerde Damaskos kentinin adının ilk iki harfinin kısaltılmış halini gösteren “ΔA” harfleri genellikle tahtın altında yer almaktadır (Price, 1991, s. 398-401; Taylor, 2017, s. 48). Newell (1912) tarafından darphanede iki seri belirlenmiştir. İlk seride arka yüzde Zeus'un sağ dizi önünde ΛX monogramı yer almaktadır. İkinci seride ise bunun yerine bir koçun ön kısmı betimlenmiştir. Her iki seride de Zeus'un oturduğu tahtın altında kentin adı “ΔA” kullanılmıştır. Ayrıca her iki seride de sikke tipi; ön yüzde noktalı bordür içinde, aslan postlu Herakles başı, arka yüzde yine noktalı bordür içinde, Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmaktadır. Sikkelerde tahtın arkasında sağ alanda “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ” yazısı kullanılmıştır. Damaskos, Büyük İskender hayattayken “ΒΑΣΙΛΕΩΣ” unvanını kullanmayan darphanelerdendir (Mørholm, 2000, s. 56).

Büyük İskender'in ölümünün ardından Seleukoslar egemenliğinde kalan kentin, MÖ 2. yüzyıla ait bronz otonom sikkeleri bulunmaktadır (BMC Seleucid, s. lxxv). MÖ 1. yüzyılda kentte ön yüzde Kleopatra'nın portlerinin bulunduğu sikkeler yer almaktadır³¹⁰. Bu sikkeler MÖ 37/6 ve MÖ 33/2 yıllarına tarihleri taşımaktadır. Ethnikon

³⁰⁹ DNP 3 “Damaskos”, s. 291-292.

³¹⁰ Detaylı bilgi için *bkz.* Baldus, 1973, s. 32.

“ΔΑΜΑΣΚΗΝΩΝ” şeklindedir. Sikkelerde Tykhe, Nike, Athena, Hermes ve kartal tasvirleri görülmektedir (RPC I, No. 4781-4785).

Damaskos’un Roma İmparatorluk Dönemi kent sikkeleri Augustus ile başlar ve bazı dönemler kesintiler olmuşsa da Severus Alexander dönemine kadar devam eder (RPC I, s. 4786-4796)³¹¹. Ethnikon “ΔΑΜΑΣΚΗΝΩΝ, ΔΑΜΑΚΚΗΝΩΝ, ΔΑΜΑ” olarak kullanılmıştır. Sikkelerde sıklıkla Tykhe betimi görülmektedir. Bunun dışında Athena, Nike, Selene, Hermes, Zeus, nehir tanrısı Chrysooroas, Kerykeion, Kornukopia ve tyrsos tasvirleri de yer almaktadır. Hadrianus döneminden itibaren sikkelerde “ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ” unvanı görülmeye başlamıştır (BMC Seleucid, s. 283, No. 8).

Roma Dönemi’nde Damaskos kenti imparator I. Philippus döneminde koloni unvanı almıştır. Kentin koloni sikkeleri I. Philippus ve Gallienus dönemleri arasında görülmektedir (BMC Seleucid, s. 286, No. 22). Sikke lejantları “COL DAMAS METRO, COLONI DAMASCO METROPL” şeklindedir. Koloni sikke tipleri; Fortuna, Ambrosia, Marsyas, Herakles, Attis, Telephos, Remus ve Romulus, ırmak tanrısı Chrysooroas, vexillum, geyik, koç, kurt ve ikizler, geyik, at, boğa ve agonistik masadır (BMC Seleucid, s. 286-288, No. 22-33).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Damaskos kentine ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 120**). İskender dönemine ait sikke MÖ 330-320 yıllarına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde aslan postlu Herakles başı, sağa dönük; arka yüzde “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ” lejantı ile Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde sceptor ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmaktadır. Sikkenin sol boşluğunda koç ve tahtın altında 25 No.lu monogram yer almaktadır. Bu sikke kentin Büyük İskender döneminde basımına başlanan tetradrahmi serilerindedir. Bu tipte sikkeler kentte MÖ 330-320 yılları arasında tetradrahmi biriminde darp edilmiştir (Price, 1991, s. 399-401).

1.20. FENİKE BÖLGESİ

1.20.1. Sidon (Sayda)

Sidon³¹², bugünkü Sayda, Lübnan’ın batısında, Beyrut’un güneyindeki sahilde kurulmuş antik kenttir. Kent antik dünyanın en büyük ticaret merkezlerinden birisidir.

³¹¹ Detaylı bilgi için bkz. Seyrig, 1950, s. 34-37.

³¹² DNP 11 “Sidon”, s. 520-523.

Sidon kenti dağlık bir alanda kurulmuş en eski Fenike kentlerindedir. Kent, Büyük İskender dönemine kadar bulunduğu coğrafyanın en önemli darphanelerinden birisi olmuştur. Pers egemenliği (MÖ 530-330) altında kent en parlak dönemini yaşamıştır.

Sidon darphanesinin en erken sikkeleri MÖ 5. yüzyıl sonlarında sikke darbına başlamıştır. Bu sikkeler Fenike standardındaki gümüş ve bronzlardır. Gümüş sikkelerin ön yüzlerinde kadirga, arkasında sur duvarı ve kesimde iki adet aslan; arka yüzde atın çektiği araba üzerinde Pers kralı ve sürücü yer almaktadır (BMC Phoenicia, pl. XVII, No. 12; Rouvier, 1902, No. 1082-1084). Aynı döneme ait diğer sikkelerde; kadirga-kare incus içinde atın çektiği araba üzerinde Pers kralı ve kadirga-kare incus içinde Pers Kralı koşar ve atış yaparken tasvir edilmektedir (BMC Phoenicia, pl. XVII, No. 13-14. Bu sikke tipleri kentte uzun bir süre basılmaya devam etmiştir. Sikkeler üzerinde Fenike alfabesi kullanılmıştır (BMC Phoenicia, s. 139-145, No. 1-28).

Sidon'da büyük satrap isyanını (MÖ 367-360) önce basılan sikkelerin ön yüz ikonografisinde dalgalar üzerinde bir kalkan ve kürekli savaş kadirgası betimlenmiştir. Arka yüzlerde Pers krallarının çeşitli tasvirleri yer almaktadır. Kral bir atın çektiği arabada, yay atarken, diz çökmüş pozisyonda veya aslan öldürürken betimlenmektedir (BMC Phoenicia, s. 139-145, No. 1-28). I. Straton (Abdashtart, MÖ 372-363/1) isyanı boyunca sikkeler artık Attika standardında basılmaya başlanmıştır. Bu sikkelerin ön yüzlerinde Pers kralınıninkine benzer taçlı portreler görülmektedir. Arka yüzlerde ise savaş kadirgası betimlenmiştir (BMC Phoenicia, s. 145-149, No. 29-62; Bing, 1998, s. 70;).

MÖ 354-348 yıllarına tarihlenen gümüş sikkeler Sidon Kralı V. Tennes (MÖ 354-348) dönemine aittir (BMC Phoenicia, s. 150, No. 63-64). Bu dönemin sikke tipleri: ön yüzlerde savaş kadirgası içinde kürekçiler, arka yüzde savaş arabasında kral ve arkasında bir görevli veya kral aslan öldürürken betimlenmiştir. Kral Tennes MÖ 351 yılı isyanı sırasında Sidon'da hüküm sürüyordu. MÖ 348'de Sidon'a ihanetinden sonra III. Artaxerxes tarafından öldürülmüştür. Ardından Kıbrıs'daki isyanın sona ermesi ile birlikte MÖ 345-342 yıllarında, Salamis kralı II. Euagoras, Sidon valisi olmuştur. Sidon darphanesini kullanan valinin sikke tipleri kral Tennes dönemindeki sikkeler ile benzerdir. Ancak arka yüzlerde “𐤆𐤃” Fenike harfleri bulunmaktadır (BMC Phoenicia, s. 151, No. 65-68).

Sidon darphanesi, satrap isyanını (MÖ 367-360) takiben Mazaios'un (MÖ 343-335) kontrolüne geçmiştir. Satrap Mazaios'un bu darphanede sikke darpları bulunmaktadır. Sikkelerde daha önceki erken standart tipler kullanılmaya devam etmiştir.

Arka yüzde Pers kralının aslan öldürmesi, kralın atın çektiği arabada durması gibi tasvirler bulunmaktadır (Bing, 1998, s. 70). Bu serilerde sikkeler üzerinde מן ya da מן yazıları Mazaios tarafından basıldığını göstermektedir. Sidon krallarının sikkeleriyle aynı anda ve aynı darphanede sikke darp etmiştir. Sikkeler III. Artaxerxes ve III. Dareios'un krallık yıllarını temsil eden 16-21 ve 1-4 tarihlerini taşımaktadırlar (BMC Phoenicia, s. 153-154, No. 785).

Sidon, Büyük İskender sikkelerinin basımına MÖ 333'de altın staterler ile başlamaktadır (Newell, 1916, s. 7-13; Price, 1991, s. 436-438; Mørkholm, 2000, s. 51). Sidon'un İskender sikkeleri yıllık tarihler taşımalarından dolayı bilimsel sınıflandırması açısından çok önemlidir (Newell, 1916, s. 3; Mørkholm, 2000, s. 51). Ayrıca Sidon, Issos Savaşı'nı (MÖ 333) ve İskender'in kente gelişini kent erası olarak seçmiştir (Mørkholm, 2000, s. 51). Sidon darphanesinde İskender hayattayken basılan sikkelerde "ΒΑΣΙΛΕΩΣ" lejantı kullanılmamıştır (Mørkholm, 2000, s. 56). Sidon kentinde MÖ 333-316 yılları arasında staterler basılmıştır (Price, 1991, s. 438-442). Sidon'da tetradrahmi, drahmi, hemidrahmi, obolos ve hemiobol birimlerinden oluşan darplar MÖ 333-317 yılları arasına tarihlenmektedir³¹³.

MÖ 202 yılında kent, III. Antiokhos egemenliğindedir. Bu dönemde burada bronz Seleukos sikkeleri basılmaya başlanmıştır. Ancak darphane adı "ΣΙΑΩ, ΣΙΑΩΝΙΩΝ, ΣΙΑΩΝΟΣ" yalnızca IV. Antiokhos'dan IX. Antiokhos'a kadar görülmektedir³¹⁴. Bu dönemler arasında hem Attika hem de Fenike standardında sikkeler basılmıştır. Söz konusu dönemde basılan otonom bronz sikkeler sınırlıdır. Seleukos Krallığı döneminde basılan sikkelerin arka yüzlerinde Tykhe, Europa, kornucopiae, aplustre, kadirga ve kartal tasvirleri yer almaktadır. Bu sikkelerin bazılarında Fenike yazısı bulunmaktadır.

Sidon, Pompeius tarafından bağımsız bir kent statüsüne getirilmiştir. Fakat MÖ 20 yılında Tyre ile birlikte Augustus tarafından bu statüsü geri alınmıştır (Jones, 1971, s. 58, 456). Kentte uzun süre shekel ve yarım shekel birimlerinde gümüş sikkeler basılmıştır³¹⁵. Bu gümüş sikkeler MÖ 31/30-MS 44 yılları arasında basımı devam etmiştir (RPC I, s. 651). Bu tarihten sonra gümüş sikke basımı sona ermiştir. Sikkelerin ön

³¹³ Price, 1991, s. 439-442. Sidon'a atfı gerçekleştirilen fakat tarihlendirmesi yapılmayan örnekler de verilen bu sayfa aralığında incelenebilir.

³¹⁴ Sikkeler için *bkz.* BMC Seleucid, s. 39, No. 50-53; s. 48, No. 49-53; s. 51, No. 6-7; s. 53, No. 31; s. 58, No. 1-3; s. 70, No. 1-2; s. 79, No. 27-28; s. 88, No. 8; s. 91, No. 1.

³¹⁵ Detaylı bilgi için *bkz.* Rouvier, 1902, s. 228-284.

yüzünde Tykhe'nin sur taçlı başı, arka yüzde gemi pruvası üzerinde kartal bulunmaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde kent adı ile birlikte unvanları “ΣΙΔΩΝΙΩΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ” şeklinde kullanılmıştır (RPC I, No. 4548-4561). MÖ 42/41 yılından başlayarak MS 66/7 yılına kadar aralıklarla basılan bronz pseudo-otonom sikkeler de bulunmaktadır. Sikkelerde Zeus-Europa, Tetrastyle tapınak-Europa, Dionysos-cista mystica, Tykhe-gemi pruvası, Zeus ve Tykhe-gemi pruvası, Tykhe-Astarte, Zeus-Nike, Tykhe- Tetrastyle tapınak ve kartal- gemi pruvası tasvirleri kullanılmıştır (RPC I, No. 4568-4603). Söz konusu sikkelerde ethnikon “ΣΙΔΩΝΙΩΝ, ΣΙΔΩΝΟΣ ΘΕΑΣ” şeklindedir. Sidon kentinde Flavianuslar dönemlerinde de bronz pseudo-otonom sikke darbı yapılmış ancak imparator portreli sikkeler basılmamıştır (RPC II, s. 293; RPC III, s. 496). Söz konusu pseudo-otonom sikkelerde Tykhe-gemi pruvası ve Dionysos-Astarte tasvirleri yer almaktadır (RPC II, No. 2047-2056). Sikkelerde “ΣΙΔΩΝΟΣ ΘΕΑΣ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ ΚΑΙ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ veya ΣΙΔΩΝΟΣ ΘΕΑΣ” lejantları kullanılmıştır.

Kentin Roma Dönemi'nde imparator portreli kent sikkeleri ise Augustus döneminde itibaren görülmeye başlanmıştır. İmparatorluğun erken dönemlerinde Nero'ya kadar kesintisiz sikke darp edilmiştir (SNG Cop., Palestine, No. 249; RPC I, No. 4604-4618). Bazı dönemlerde kesintiler olmuşsa da kent sikkeleri Hadrianus dönemine kadar basılmaya devam etmiştir (BMC Phoenicia, s. 177-181, No. 204-228). Bu dönemler arasında sikkelerin arka yüzlerinde en yoğun kullanılan tasvir Europa'dır. Bunun yanında Astarte ve Kadmos tasvirlerine de yer verilmiştir.

Sidon kentine imparator Elagabalus (MS 218-222) döneminde koloni ünvanı verilmiştir (BMC Phoenicia, s. cxi). Kentin koloni sikkeleri Severus Alexander (MS 222-235) dönemine kadar kısa bir süre fakat çok sayıda basılmıştır (BMC Phoenicia, s. 182-199, No. 229-324). Koloni sikkelerinde “AVR PIA SIDON METROP COLONI, COL AVR PIA METR SIDO” lejantları görülmektedir. Sikkelerde Europa, Astarte, Kybele, Tyre, Dionysos, Amaltheia, Kadmos, Marsyas, Modius, Asklepios, Dido, Dioskurlar, Argonautlar, vexillum, amphora ve çeşitli agonistik öğeler yer almaktadır.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Sidon kentine ait bir adet gümüş sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 121**). Büyük İskender dönemine ait sikke MÖ 330-320 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Sikkenin ön yüzünde aslan postlu Herakles başı, sağa dönük; arka yüzde “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ” lejantı ile Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmaktadır. Sikkenin sol boşluğunda 26 No. lu monogram, tahtın altında 27 No. lu monogram yer almaktadır.

Sidon'da söz konusu sikkelerden MÖ 333-317 yılları arasında tetradrahmi, drahmi, hemidrahmi, obolos ve hemiobol birimlerinde darplar yapılmıştır (Price, 1991, s. 439-442.)

1.20.2. Ptolemaios Ake

Ptolemaios Ake³¹⁶, günümüzde İsrail'in kuzeyinde yer alan ve modern Akko/Akka kentinin antik adıdır. Yüzyıllar içinde birçok kez değişime uğrayan kentin adı II. Ptolemaios döneminde “*Antiocha Ptolemais*” olarak değiştirilmiştir. Kent, MÖ 2. yüzyıla kadar Ptolemais veya Ptolemais Ake adını kullanılmıştır (BMC Ptolemies, s. lxxvii).

Kentin³¹⁷ en erken sikke basımı MÖ 330 yılında Büyük İskender ile başlamaktadır. Söz konusu dönemde Ptolemaios Ake darphanesinde altın stater, gümüş drahmi ve tetradrahmi biriminde sikkeler basılmıştır. Söz konusu dönemde basılan tüm sikkelerde Fenike harfleri (𐤏𐤍) yer almaktadır (Price, 1991, s. 405-413). Ptolemaioslar döneminde Ake darphanesinde II. Ptolemaios, III. Ptolemaios, IV. Ptolemaios, V. Ptolemaios ve VI. Ptolemaios dönemlerinde sikke darp edilmiştir³¹⁸. Ake, MÖ 200 yılında II. Antiokhos (MÖ 223-187) tarafından ele geçirilmiştir. VI. Antiokhos'tan (MÖ 175-164) başlayarak XII. Antiokhos (Dionysos) (MÖ 87-84) dönemine kadar Ake, Seleukos krallarının darphanesi olarak hizmet vermiştir (BMC Phoenicia, s. lxxix). Seleukos sikkelerinin birçoğunda “ANTIOXEΩN TΩN EN ΠTOΛEMAIΔI” lejantı görülmektedir. Bu lejant otonom sikkelerde de mevcuttur. MÖ 150 yılında I. Aleksandros Balas, Ptolemaioslar ve Attalosların yardımları ile Ptolemais Ake'nin yönetimini ele geçirmiştir (Eusebius, Chron. I. 255). Bu dönemde darphanede Seleukos sikkelerinde bir kesinti bulunmaktadır. Bu kesinti sırasında kentte VI. Ptolemaios sikkeleri basıldığı görülmektedir (Svoronos, 1904, s. 208, No. 1486-1488).

Ptolemaios Ake darphanesinde MÖ 2. yüzyılda otonom bronz sikkeler basıldığı görülmektedir. Sikkelerde Dioskur başları-kornucopiae ve Tykhe-Nike tasvirleri yer almaktadır. Seleukos dönemi sikke lejantlarında olduğu gibi bu otonom sikkelerde de

³¹⁶ DNP 10 “Ptolemaios Ake”, s. 573.

³¹⁷ Ptolemaios Ake sikkeleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Newell, 1916; Kadman, 1961.

³¹⁸ Sikkeler için bkz. BMC Ptolemies s. 10, No. 91; s. 27, No. 38-43; s. 33, No. 108-123; s. 36, No. 145-156; s. 42, No. 5; s. 49, No. 25-26, 31-43; s. 43, No. 74-76; s. 65, No. 29.

“ANTIOXEΩN TΩN EN ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΙ” lejantının kullanıldığı görülmektedir (BMC Phoenicia, s. 128-129, No. 1-9).

Roma'nın erken dönemlerinde Ptolemaios Ake'de, Marcus Antonius'un portresini (BMC Phoenicia, s. 130, No. 14; RPC I, No. 4740-4742) ve MÖ 39/38 tarihlerini taşıyan sikkeler basılmıştır. Aynı şekilde Kleopatra'nın portresi ile MÖ 35/34 tarihli sikkeler de basılmıştır (RPC I, s. 658). Augustus dönemi ile birlikte kentte otonom bronz sikkeler darp edilmeye devam etmiştir. Söz konusu sikkeler MÖ 27-5 tarihleri arasında Zeus-Tykhe tipleri ve “ΠΤΟΛΕΜ ΙΕΡΑΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ” lejantı ile basılmış sikkelerdir (RPC I, No. 4743-4745). Claudius'un hükümdarlığının sonlarında MÖ 50/1 yılında Ake bir koloni kenti olmuştur. İmparator, kenti Roma kolonisi olarak düzenlemiş ve Colonia Claudia Stabilis Germanica Helix Ptolemais kolonisinde veteranlar yaşamını sürdürmüştür (Butcher, 2003, s. 112). Nero dönemi ve sonrasında latince “DIVOS CLAVD GER FELIX PTOL, III VI X XI, COL C C ST ve DIVOS CLAVD STAB GER FELIX P, III VI X XI, COL CLA” lejantlı bronz sikkeler basılmıştır (BMC Phoenicia, s. 131-138, No. 16-53; RPC I, No. 4749-4750). Nero döneminden Traianus dönemine kadar sikke darbı görülmemektedir. Traianus döneminde MS 116/117 yıllarına tarihlenen arka yüzde kaya üzerinde oturan ve elinde buğday başağı tutan Tykhe tipli sikkeler basılmıştır (RPC III, s. 503, No. 3911). Bu sikkelerin ön yüzünde “IMP CAES NER TRAIANO OPT AVG GER DA PAR” şeklinde imparatorun adı ve arka yüzde kentin adı “COL PTOL” latince lejantları ile yazılmıştır. Roma Dönemi'nde kent sikkeleri Gallienus dönemine kadar devam etmiştir. Kentin sikke tiplerinde; en yoğun tasvir Tykhe'dir. Bunun dışında Fortuna, Venüs, Concordia, İsis, Serapis, Marsyas, Perseus, Pluto ve Proserpina, ırmak tanrısı Belus, kanatlı şimşek demeti, insan ayağı, tapınak betimleri, dağ tanrısı, çift süren kolonist, kerykeion, lobut ve kent görünüşü gibi tasvirler görülmektedir.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Ptolemaios Ake kentine ait bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 322**). Sikke Seleukos kralı IV. Antiokhos Epiphanes'e (MÖ 175-164) aittir. Bu krala dair detaylı bilgi Seleukos Krallığı başlığı altında verilmiştir³¹⁹.

³¹⁹ Bkz. s. 170.

1.21. KOMMAGENE BÖLGESİ

1.21.1. Samosata

Samsat³²⁰ şehri (eski Samsat), günümüzde Güneydoğu Anadolu bölgesinin Orta Fırat bölümünde, Fırat nehrinin sağında yer alan ve Adıyaman iline bağlı bir ilçe merkezidir (Bakırcı, 1997, s. 366). Önemli ticaret yolları üzerinde bulunan kent Sophene Kralı Sames tarafından kurulmuştur. MÖ 160 yılından sonra Kommagene'nin en önemli ve büyük yerleşmelerinden olan kent, III. Antiokhos'un Roma'ya yenilmesinin ardından MS 72 yılında Roma hâkimiyetine girmiştir. Roma'nın önemli askeri merkezi ve lejyon karargâhı önce VI. Ferrata lejyonunu bölgeye yerleştirmiş ve daha sonra onun yerini XVI. Flavia Firma lejyonu almıştır (Yıldırım, 2011, s. 149).

Samosata adını taşıyan en eski otonom bronz sikkeler, Babelon (1980, s. ccxv) tarafından I. Antiokhos (MÖ 281-261) ve IV. Antiokhos (MÖ 175-164) dönemlerine tarihlendirmiştir. Sikkelerde kentin adı "CAMOCATW veya CAMOCATΩ ΠΟΛΕΩC" şeklindedir. Bu sikkelerin arka yüzlerinde Zeus, kent tanrıçası, aslan ve kartal tipleri betimlenmiştir (Head, 1911, s. 776).

Roma İmparatorluk Dönemi'nde kentin imparator portreli sikkeleri Hadrianus (MS 117-138) ile I. Philippus (MS 244-249) dönemleri arasında basılmıştır. Kommagene Krallığını Syria eyaletine bağlayan Vespasianus döneminde Samosata kenti sikkelerde "Flavia" olarak adlandırılmıştır. Hadrianus dönemi sikkeleri kentin era olarak kabul ettiği Kommagene'nin Roma tarafından ele geçirildiği MS 72 yılı referans alınarak tarihlendirilmektedir. Bu sikkelerin arka yüzlerinde kanatlı kerykeion, iki adet buğday başağı, çelenk içinde kentin adı ve Tykhe yer almaktadır (RPC III, s. 438, No. 3414-3424). Ayrıca sikkelerde kentin adının yanında "ΦΛΑ" ve "ΜΗΤΡΟ" unvanlarının da kullanıldığı görülmektedir.

İmparator veya aile üyelerinin portrelerinin yer aldığı kent sikkelerinde sıklıkla kaya üzerinde oturan, elinde kartal tutan ve önünde bazen Pegasos bazen de İrmak tanrısı Euphrates bulunan Samosata'nın personifikasyonudur. Bu tipin elinde buğday başağı ile betimlenmiş bir diğer tasvirinin de yine sıklıkla kullanılmış olduğu görülmektedir. Bunların yanında sikkelerde kartal ve kerykeion tasvirlerine de yer verilmiştir. Kentin adı

³²⁰ DNP 11 "Samosata" s. 23-24.

“ΦΛ ΣΑΜΟΚΑΤΕΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟ ΚΟΜ” olarak unvanları ile birlikte yazılmaktadır (BMC Seleucid, s. I, No. 17-66). Kentte, MÖ 31-MS 38 yılları arasında bronz pseudo-otonom sikkeler basılmıştır. Sikkelerde; Zeus-aslan, aslan-Samosata'nın kent tanrıçası, kartal-Samosata'nın kent tanrıçası ve kartal-Zeus tasvirleri yer almaktadır. Sikkeler üzerinde kentin adı “ΣΑΜΟΣΑΤΩΝ veya ΣΑΜΟΣΑΤΩ ΠΟΛΕΩΣ” şeklindedir (BMC Seleucid, s. 116-117, No. 1-16; RPC I, s. 572).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda kente ait bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 387**). Marcus Aurelius (MS 161-180) dönemine tarihlenen sikkenin ön yüzünde “[A K M A Y P A N T Ω N E I N O C C E B]” lejantı ve imparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırlı büstü, sola dönük; arka yüzde “[Φ C A M I E P A C Y Λ A Y T] M H T K O M E T A 2” ile kaya üzerinde sola dönük oturan Samosata'nın kent tanrıçası ve sağ elinde kartal bulunmaktadır. Bu tip kentin Roma Dönemi kent sikkelerinde sıklıkla kullanılan sikke temalarındandır.

1.21.2. Zeugma

Büyük İskender'in generallerinden I. Seleukos Nikator, MÖ 300'de, kendi adıyla Seleukeia Euphrates ismiyle bir kent kurmuştur³²¹. Sonrasında bu kentin karşısına ise eşi Apameia'nın adıyla ikinci bir kent daha kurulur. Bu iki kenti bir köprüyle birbirine bağlatmıştır. Zeugma³²², Fırat Nehri'nin her iki yakasında kurulmuş bu karşılıklı iki kentten oluşmaktadır (Plinius, V. 86). Kent günümüzde Gaziantep ilinin Nizip ilçesinin 10 km. doğusunda Belkıs Mahallesi eteklerinde bulunmaktadır. Strabon'un “Mezopotamya'nın Kalesi” olarak bahsettiği Seleukeia (XVI. 2. 3), Fırat Nehri'nin üzerinde Mezopotamya'nın başladığı (XVI. 1. 22) bir yerde, önemli bir Hellen ve Roma şehri olmasının yanında, Fırat Nehri üzerindeki ana geçiş noktalarından biridir (Strabon XIV. 2. 29; XVI. 2. 3; Plinius, 34. 43; Arrianus Syria, 3.7.1-2). Plinius kentten “*Seleucia ad Euphraten*” (Fırat Seleukeia'sı) olarak bahseder (5.82).

Zeugma, MÖ 64 yılında Pompeius tarafından, I. Antiokhos'a verilmiştir (Strabon XVI. 2. 3). Yaklaşık 40 yıl Kommagene Krallığı'nın dört büyük şehirlerinden biri olan Zeugma kenti MÖ 31 yılından itibaren tamamen Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Roma İmparatorluğu tarafından ele geçirildikten sonra geçit/köprü anlamına gelen

³²¹ Kent ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Wagner, 1976.

³²² DNP 12.1 “Zeugma”, s. 781-782.

"Zeugma" ismiyle anılmaya başlamıştır. Roma Dönemi'nde kent en zengin çağını yaşamıştır.

Roma İmparatorluğu'ndan kendi adına bronz sikke basma hakkı almış olan Zeugma'da³²³, sikke darbı Antonius Pius (MS 138-161) ile başlar (RPC Online IV. III, No. 5752). Kentte son kez, I. Philippus (MS 244-249) zamanında sikke basılmıştır (Butcher, 2004, s. 233). Zeugma kent sikkelerinde iki ana tip kullanılmıştır. İlk tip Khalkis ad Belum, Beroea, Kyrrhus, Hierapolis, Doliche ve Germanicia Caesarea gibi bölgedeki diğer kentlerle benzerdir. Bu sikkelerde defne çelengi içinde Zeugma halkını simgeleyen ΖΕΥΤΜΑΤΕΩΝ ethnikonu yer alır. İkinci tip ise yüksek bir tepe üzerinde bulunan tapınak ve tapınağın içinde bir tanrı betimidir. Birkaç örnekte tapınağın üzerinde hilal görülmektedir. Tapınağın iki yanında yer alan düzenleme tapınağa çıkan basamaklar veya sütun düzenlemesi olarak tanımlanır. Bu tip genel olarak periboloslu veya kutsal korunun sonundaki bir tapınak olarak da tanımlanmıştır. Tapınak tetrastyle olarak tasvir edilir ve bazen elinde mızrak veya asa tutan bir erkek figürü içermektedir. Bu figür Kyrrhus'un sikkelerinde bulunan Zeus Katabaites'e benzemektedir. Bu tip Antoninus Pius, Elagabalus ve I. Philippus sikkelerinin arka yüzlerinin yegâne tipidir (Butcher, 2004, s. 235). Elagabalus ve I. Philippus dönemlerine ait sikkeler üzerinde kesimde kaprikorn yer almaktadır. Caracalla döneminde kentte gümüş tetradrahmiler basıldığı görülmektedir. Bu sikke üzerinde kentin adı "ZEV" ve kartal yer alır (Bellinger, 1940, s. 49). İmparator Caracalla ve yardımcılarında Macrinus'un emrindeki ordunun çıkacağı Parth seferi (MS 216-217) için Zeugma bir başlangıç noktası ve lojistik merkezi olarak görev yapmıştır. Bu sırada Zeugma'da basılmış olan yegâne gümüş sikke, Caracalla'nın portresini ve unvanlarını taşımakta olup, bu sikkeler Syraia eyaletinin birçok kentinde olduğu gibi doğu seferine katılan askerlerin maaşını karşılamak amacıyla bastırılmıştır³²⁴.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Zeugma'ya ait bir adet bronz sikke bulunmaktadır (**Kat. No. 388**). Söz konusu sikke Elagabalus (MS 218-222) dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde "AVT KAI MAP AVP ANTWNEINOC CE" lejanti ile imparatorun defne çelenkli başı, sağa dönük; arka yüzde ethnikon "ZEVΤΜΑΤΕΩΝ" ve Periboloslu tetrastyle tapınak, kesimde sağa dönük kaprikorn yer almaktadır. Elagabalus sikkelerinde

³²³ Zeugma kenti sikkeleri hakkında detaylı bilgi için *bkz.* Butcher, 2004; Önal, 2008; Butcher, 2013; Francone, 2013.

³²⁴ Detaylı bilgi için *bkz.* Bellinger, 1940.

görülen kaprikorn kentin kuruluşu ile ilgili bir sembol olmalıdır. Kapricorn aynı zamanda Zeugma’da konuşlanmış olan IV. Scythica lejyonunun da simgesi idi (Butcher, 2004, s. 460-461; Uğurluer, 2004, s. 25-26).

1.22. BABYLONIA BÖLGESİ

1.22.1. Babylonia

MÖ 331 yılında Mısır’dan kuzeye doğru hareket eden Büyük İskender, MÖ 331 yılında Guagamela Savaşı’nın ardından doğuya yönelmiştir. Daha sonra yine bu dönemde Babylon kentine gelen kral, kentin başında bulunan Persli satrap Mazaios ile herhangi bir mücadele içine girmeden kenti almıştır (Mørholm, 2000, s. 52). Büyük İskender Babil’e geldikten sonra MÖ 330’da burada bir darphane kurmuştur (Temin, 2001, s. 55). Burada kurulan darphanede çok sayıda İskender sikkeleri basılmıştır.

Babylon³²⁵ kentinde Büyük İskender sikkeleri üzerine yapılan araştırmalarda; Newell (1923, s. 53), imparatorluk sikkelerinin şehrin Pers satrabı Mazaios’a teslim edilmesinden hemen sonra MÖ 331/330’da başladığını belirtmektedir. Bu sikkelerin ise MÖ 329 yılında sonlandığını belirtmektedir. Waggoner (1968, s. 269-280) de bu görüşe katılmaktadır. Price (1991, s. 458) sikkelerin başlangıç tarihi konusunda Newell’e katılmakta fakat bu ilk serinin sonlanış tarihini MÖ 325 yılına çekmektedir. Le Rider (2007, s. 224-225, 254), Büyük İskender’in Babylon sikkelerini MÖ 331/330 tarihinde değil de MÖ 325/324’de başlatmaktadır.

İskender Babylonia’yı ele geçirdikten sonra eyaletin yönetimi Mazaios’a bırakılmış ve satrapın kendi adına sikke basmasına izin verilmiştir. Mazaios daha önce Kilikia ve Syria satraplığı da yapmış ve İskender’in gelişine kadar Pers kralına sadık kalmıştır. Babylonia’da yeni bir darphane kurulmuş ve çok sayıda İskender sikkeleri basılmıştır. Babylon, Makedonia Krallığı’nın Amphipolis darphanesinden sonra ikinci büyük darphanesi konumuna gelmiştir (Mørholm, 2000, s. 52). Mazaios’un sikkeleri ise stater ve daha küçük birimlerdedir. Sikkelerin ön yüzde taht üzerinde sola dönük oturan Baaltars ve arkasında Aramice harflerle adı yazılıdır. Arka yüzlerde sola dönük ayakta aslan ve üzerinde yine Aramice harflerle Mazaios’un adı yazılıdır (BMC Arabia, s. 180,

³²⁵ DNP 2 “Babylon”, s. 384.

No. 1). Aslanlı staterler olarak adlandırılan bu sikkeler Mazaios'un ölümünün (MÖ 328) ardından dahi MÖ 280 yılına kadar bu kez satrapın adı yer almaksızın darp edilmeye devam etmiştir (Mørkholm, 2000, s. 53; Thompson, 1982, s. 119). Babylon'da bu yerel gümüş sikkelerin yanı sıra ön yüzlerinde sağa dönük, elinde yay ve mızrak tutan krali bir figürün bulunduğu altın çift dareikoslar da darp edilmiştir (Price, 1911, Pl. CLIX. No. A). Çift dareikoslar ve Aslanlı staterler ile birlikte tetradrahmilerle aynı tip ve monogramlara sahip yaklaşık MÖ 327/326 tarihlerinde İskender dekadrahmileri de basılmıştır (BMC Arabia, s. cxliii; Carradice ve Price, 2001, s. 129).

Kentte Hint kralı Porus ile yapılan savaşı temsil ettiği düşünülen yerel sikkeler de darp edilmiştir (Price, 1911, Pl. CLIX. No. G-J). Bu sikkeler Babylon ağırlık standardında gümüş tetradrahmi ve dekadrahmilerdir. Dekadrahmilerin ön yüzünde atı Bukephalos üzerinde İskender ve önünde fil üzerinde iki doğulu figür, arka yüzde süvari olarak resmedilmiş İskender sağ elinde şimşek demeti ve sol elinde mızrak tutmaktadır. Bu sikkeler MÖ 326 yılı veya hemen sonrasına tarihlenmektedir. Tetradrahmiler üzerinde ise ön yüzde sağa dönük Hindistanlı bir okçu, arka yüzde ise fil betimlenmiştir (Carradice ve Price, 2001, s. 129-130).

Babylon kenti doğuda söz konusu dönemde MÖ 331 yılından başlayarak MÖ 317 yılına kadar önemli hacimde sikke darp etmiştir. MÖ 331-325 yılları arasında kentte tetradrahmi, didrahmi, drahmi ve hemiobol birimlerinde sikkeler basılmıştır. MÖ 325 yılından itibaren buna dekadrahmi, hemidrahmi ve obol birimlerinde darplar da dâhil olmuştur. Babylon kentine atfedilen imparatorluk sikkeleri beş gruba ayrılmıştır (Price, 1991, s. 458-473). Sikkelerin arka yüzlerinde Babylon kentini simgelen "M ve Φ", "M", "ΛΥ", "MI" ve "BA" harfleri kullanılmıştır. Babylon darphanesinde ilk olarak genetik formda ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ adı yazılırken, MÖ 324 yılında ΒΑΣΙΛΕΩΣ unvanı sikkeler üzerinde görülmeye başlanmıştır (Mørkholm, 2000, s. 56). Kentte gümüşün yanında bronz ve altından darplar da bulunmaktadır. Gümüş sikkelerde aslan postlu Herakles başı, arka yüzde tahta sola dönük oturan, sağ elinde kartal ve sol elinde asa tutan Zeus; bronz sikkelerde ön yüzünde aslan postlu Herakles başı, arka yüzünde ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ lejantı, sadak ile yay ve lobut; altın sikkelerde ön yüzde Korinth miğferli Athena başı, arka yüzde ayakta sola dönük Nike ve sağ elinde defne çelengi betimlenmiştir. Büyük İskender MÖ 323 yılında Babylon'da ateşli bir hastalık geçirmesi neticesinde hayatını kaybetmiştir. Bu olayın ardından imparatorluğun başına üvey kardeşi III. Philippos Arrhidaios'a geçmiştir (Mørkholm, 2000, s. 59).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Babylon kentine yedi adet gümüş sikke yer almaktadır (**Kat. No. 122-128**). Bu sikkelerden dört âdedi Büyük İskender hayattayken basılmış, iki adedi ise posthumous İskender sikkelerindedir. Bu gümüş sikkelerin ön yüzünde sağa dönük aslan postlu, sakalsız Herakles başı; arka yüzünde ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ lejantı ile birlikte, sağ elinde kartal, sol elinde asa tutan ve tahtında sola dönük oturan Zeus tasviri bulunmaktadır. **Kat. No. 122-125** arasındaki sikkeler MÖ 325-323 yıllarına tarihlenmektedir. **Kat. No. 122**'de arka yüzde sol boşlukta 29 No.lu monogram, tahtın altında 28 No. lu monogram; **Kat. No. 123**'de sol boşlukta 29 No. lu monogram ve üstünde pileus, tahtın altında 28 No. lu monogram; **Kat. No. 124**'de solda kylix, tahtın altında 28 No. lu monogram ve 29 No. lu monogram; **Kat. No. 125**'de sol boşlukta çapa, altında 29 No. lu monogram ve 28 No. lu monogram yer almaktadır. **Kat. No. 126**'da yer alan gümüş sikke MÖ 331-325 yılları arasına tarihlenmektedir. Arka yüzde sol boşlukta φ, tahtın altında 29 No. lu monogram bulunmaktadır.

Kat. No. 127-128 arasındaki sikkeler posthumous İskender sikkelerindedir. **Kat. No. 127**'deki gümüş sikke MÖ 323-317 yıllarına tarihlenmektedir. Arka yüzde sol boşlukta M ve tahtın altında ΛΥ harfleri okunmaktadır. **Kat. No. 128**'deki sikkenin arka yüzünde sol boşlukta çelenk içinde 31 No. lu monogram ve tahtın altında 32 No. lu monogram yer almaktadır. MÖ 323-316 yılları arasında III. Philippos Arrhidaios Babylon kentinde hüküm sürmektedir (Parker ve Dubberstein, 1956, s. 19-20). Bu posthumous sikkeler bu dönemde basılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. KATALOG

HELLEN OTONOM KENT SİKKELERİ

THRAKIA BÖLGESİ

Byzantion

MÖ 387/6-340

Ö/ Yunus üzerinde boğa protomu, sola dönük; üstte ϜϚ .
A/ Trident.

- 1 AR 1,79gr 12,4mm 11 Müz. Env. No. 2656
2 AR 2,02gr 12,6mm 11 Müz. Env. No. 2657

SNG Cop., I Thrace, No. 484-485 (MÖ 357-340); Schönert-Geiss, 1970, Taf. 33-34, No. 750-850; SNG Cop., No. 484-485; SNG BM Black Sea, No. 12 (MÖ 387/6- 340)

Apollonia Pontika

MÖ 400

Ö/ Apollon başı, cepheden.
A/ Çapa, solda "A" ve sağda ıstakoz.

- 3 AR 1,07gr 10,6mm 12 Müz. Env. No. 2659
4 AR 1,23gr 10,0mm 12 Müz. Env. No. 2662

SNG Cop. Thrace, No. 459-461 (MÖ 450-400); SNG Cop., I, No.459-461; SNG BM Black Sea, No. 175 (MÖ Geç 4. yüzyıl).

Istros (Histria)

MÖ 4. yüzyıl

Ö/ İki erkek başı, her ikisi de cepheden; soldaki baş düz, sağdaki baş ters.
A/ Kartal sola dönük, pençeleri ile yunusu tutmakta; üstte \square ; altta sembol belirsiz

- 5 AR 1,07gr 11,1mm 12 Müz. Env. No. 2658
6 AR 1,18gr 10,9mm 12 Müz. Env. No. 2660
7 AR 1,03gr 11,3mm 12 Müz. Env. No. 2661

SNG Cop., I, No. 200-201; SNG BM Black Sea, No. 239, 250, 258 (MÖ 4. yüzyıl); SNG Stancomb, No. 143;

Mesambria

MÖ 4. yüzyıl

Ö/ Sorguçlu Korint miğferi, cepheden.
A/ Dümen içinde M-E-T-A.

- 8 AR 1,16gr 11,1mm 12 Müz. Env. No. 2663
9 AR 1,08gr 10,3mm 12 Müz. Env. No. 2664
10 AR 1,12gr 10,8mm 12 Müz. Env. No. 2665

SNG Cop. Thrace, No. 652-53 (MÖ 450-350); SNG Cop. I, No. 654-655; SNG BM Black Sea, No. 268-271 (MÖ 4. yüzyıl); SNG Stancomb, No. 220-222 (MÖ 4. yüzyıl).

IONIA BÖLGESİ

Kolophon

Magistrat Posis

MÖ 330-284

Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sola dönük.
A/ ΚΟΛΟΦΩ; ΠΟΣΙΣ. Kithara.

- 11 AR 0,92gr 11,2mm 12 Müz. Env. No. 2507

Milne, 1941, No. 57a; SNG Cop. Ionia, No. 142 (MÖ 389-350).

MÖ 310-294

Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sola dönük.
A/ Kithara. Magistrat ve kent adı okunmuyor.

- 12 AR 0,95gr 11,9mm 12 Müz. Env. No. 2787
13 AR 0,92gr 11,9mm 12 Müz. Env. No. 2508

SNG Keckman III, No. 243; SNG Kayhan I, No. 376-382

- MÖ 400-375
 Ö/ Apollon'un taenialı başı, sağa dönük.
 A/ ΚΟΛΟΦΩ; Kithara; sağda ve solda astragalos; kesimde O.
 14 AE 2,01gr 12,0mm 12 Müz. Env. No. 2632
 SNG Cop., Ionia, No. 145 (MÖ 525-390); Milne, 1941, No.78a (MÖ 525-390); SNG Kayhan I, No. 370-371 (MÖ 400-375); SNG Kayhan II, No. 1313.
- MÖ 330-285
 Ö/ ¾ sola dönük defne çelenkli Apollon başı, cepheden.
 A/ Kithara, sağda palmiye ağacı; altta KO.
 15 AE 2,23gr 13,4mm 12 Müz. Env. No. 2633
 Milne, 1941, No. 145-146.
- Magistrat Apollonides*
 MÖ 190-130
 Ö/ ¾ sola dönük defne çelenkli Apollon başı, cepheden.
 A/ Tripod. Sağda [ΚΟΛΟΦΩΝΙΩΝ] ve solda magistrat [Α]ΠΟΛΛΩ[ΝΙΑΔΕΣ]. Ortada kontrmark belirsiz.
 16 AE 4,90gr 19,4mm 11 Müz. Env. No. 2539
 Milne, 1941, No. 174a; SNG Cop., Ionia, No. 182.
- Ephesos**
 MÖ 500-420
 Ö/ [ΕΦ]; Arı.
 A/ Quadratum incusum.
 17 AR 0,95gr 09,6mm 12 Müz. Env. No. 2498
 SNG Keckman II, No. 210 (MÖ 4. yüzyıl); SNG Kayhan I, No. 125.
- MÖ 390-380
 Ö/ E-Φ; Arı.
 A/ E-Φ; Sağa dönük diz çöken geyik protomu, başı geriye dönük.
 18 AR 0,79gr 10,0mm 12 Env. No. 2510
 SNG Cop., Ionia, No. 241 (MÖ 387-285); SNG Kayhan I, No. 191-2 (MÖ 390-380); SNG Kayhan II, No. 1241-1242.
- MÖ 390-330
 Ö/ Arı; noktalı bordür içinde.
 A/ EΦ; İki geyik başı, birbirine dönük.
 19 AR 0,94gr 10,2mm 12 Env. No. 2509
 20 AR 0,88gr 0,93mm 12 Env. No. 2511
 SNG Cop., Ionia, No. 242-243 (MÖ 387-295); SNG von Aulock Ionien No. 1835 (MÖ 387-295); SNG Keckman II, No. 214-15 (MÖ 4. yüzyıl); SNG Turkey 10, No. 84-8; SNG Kayhan, No. 208 (MÖ 390-330).
- MÖ 390-380
 Ö/ Diademli Artemis başı, sola dönük.
 A/ E-Φ; Arı.
 21 AE 1,23gr 10,3mm 12 Env. No. 2618
 SNG Cop., Ionia, No. 256 (MÖ 387-295); SNG von Aulock Ionien, No. 1839 (MÖ 4-3. yüzyıl); SNG Keckman II, No. 216 (MÖ 4. yüzyıl); SNG Kayhan II, No. 1243
- MÖ 387-295
 Ö/ Ö/ E-Φ; Arı.
 A/ Sola dönük yatan geyik, başı geriye dönük. Magistrat adı okunmuyor.
 22 AE 1,74gr 13,0mm 12 Env. No. 2642
 23 AE 6,45gr 18,6mm 12 Env. No. 2619
 SNG Cop., Ionia, No. 248 (MÖ 387-295); SNG von Aulock Ionien, No. 1836-1838 (4. yy sonu-3. yy başı)
- MÖ 258-202
 Ö/ Artemis büstü, sağa dönük; omuzunda yay ve sadak.
 A/ ΦΙΛΙ[ΠΠΙΟ]Σ; Geyik protomu sağa dönük, başı ise geriye dönük; solda meşale.
 24 AE 3,00gr 13,5mm 12 Müz. Env. No. 2536
 BMC Ionia, s. 60, No. 116; Mionnet Suppl. VI, No. 227 (gümüş).

- MÖ 200
Ö/ E-Φ; Arı; noktalı bordür içerisinde.
A/ [EP]ΜΟΤΡΕΦΗΣ. Geyik, ayakta ve sağa dönük; üstte sadak.
25 AE 3,01gr 15,5mm 12 Env. No. 2628
Kinns, 1999, s. 92, Type A; SNG Cop., Ionia, No. 263 (MÖ 295-200); SNG Kayhan I, No. 290
- MÖ 202-133
Ö/ E-Φ; Arı; çelenk içerisinde.
A/ Geyik, ayakta ve sağa dönük, başı ise geriye dönük; arka planda meşale; sağda 1 No. lu monogram; kesimde ΑΡΚΑΣ.
26 AE 1,24gr 12,5mm 12 Env. No. 2348
SNG Cop., Ionia, No. 300.
- MÖ 2. yüzyıl sonu
Ö/ E-Φ; Arı; hepsi çelenk içerisinde.
A/ Geyik, ayakta ve sağa dönük, başı ise geriye dönük; arka planda palmye ağacı; kesimde ΑΡΚΑΣ.
27 AE 3,26gr 18,6mm 12 Env. No. 2526
SNG Cop., Ionia, No. 300 (MÖ 202-133); SNG Kayhan, No. 320 (MÖ 2. yy sonu)
- MÖ 190-150
Ö/ [E-Φ]; Arı; çelenk içerisinde.
A/ ΣΟΛΩΝ. Otlayan geyik, sağa dönük; üstte sadak.
28 AE 3,55gr 16,1mm 12 Env. No. 2627
SNG Cop., Ionia, No. 269 (MÖ 280-258); SNG von Aulock Ionien, No. 1842 (MÖ 280-258); SNG Keckman II, No. 221-225 (MÖ 2. yy.); SNG Kayhan I, No. 298-305; SNG Turkey 10, No. 105.
- Ö/ E-Φ; Arı; çelenk içerisinde.
A/ [EY]ΠΟΛΙΣ. Otlayan geyik, sağa dönük; üstte sadak.
29 AE 4,93gr 18,1mm 12 Env. No. 2349
SNG Cop., Ionia, No. 268 (MÖ 280-258); Kinns 1999, s. 95, Type E; SNG Kayhan I, No. 306.
- Ö/ [E-Φ]; Arı; çelenk içerisinde.
A/ ΜΙΝΝ[Ι]Ν. Otlayan geyik, sağa dönük; üstte sadak.
30 AE 4,36gr 17,5mm 12 Env. No. 2629
SNG Cop. Ionia, No. 269. (magistrat adı farklı)
- MÖ 48-27
Ö/ Ö/ E-Φ; Arı; hepsi çelenk içinde.
A/ Geyik ayakta, başı sola dönük, ortada meşale, altta [Π]ΥΘΩΝ.
31 AE 2,80gr 13,9mm 12 Env. No. 2347
32 AE 2,68gr 14,5mm 12 Env. No. 2346
SNG Cop. Ionia, No. 347 (MÖ 48-27); SNG von Aulock Ionien, No. 1873 (MÖ 48-27).
- Ö/ Artemis büstü, sağa dönük; omuzunda yay ve sadak.
A/ E-Φ; altta [ΜΗΝΟ]ΦΙΛΟΣ. Geyik protomu sağa dönük, başı ise geriye dönük; solda meşale; üstte [Θ].
33 AE 7,93gr 23,2mm 12 Müz. Env. No. 2525
SNG Cop., Ionia, No. 339; SNG von Aulock Ionien, No. 1871.
- MÖ 50-27
Ö/ Artemis başı, sağa dönük; omzunda ok ve yay.
A/ E-Φ; Üstte [ΔΕΜΕΤΡΙΟΣ]; alanda ΚΩ-ΚΟΣ; kesimde [Σ]ΩΠΑΤΡΟ[Σ]. İki geyik, ayakta ve birbirlerine dönük; aralarında meşale.
34 AE 5,04gr 18,7mm 11 Env. No. 2529
35 AE 4,49gr 20,5mm 12 Env. No. 2530
36 AE 4,86gr 19,7mm 12 Env. No. 2531
SNG Cop. Ionia, No. 342 (MÖ 48-27); SNG von Aulock Ionien, No. 1872 (MÖ 48-27); SNG Kayhan I, No. 322 (MÖ 50-27).
- Magnesia ad Maeandrum**
MÖ 350-325
Ö/ Askeri giysili süvari, sağa doğru ilerlemekte; sağ elinde mızrak tutmakta.
A/ Üstte [ΜΑΓΝ], altta [ΠΙΤΘΙΩΝ]. Hörgüçlü boğa; sola dönük.
37 AR 1,13gr 11,9mm 12 Müz. Env. No. 2489

MÖ 350-190

- 38 Ö/ Askeri giysili süvari, sağa doğru ilerlemekte; sağ elinde mızrak tutmakta.
A/ Üstte ΜΑΓΝ, altta ΚΥΔΡΟΚΛΗΣ. Hörgüçlü boğa, sola dönük.
AE 4,20gr 16,0mm 12 Müz. Env. No. 2608
SNG Cop., Ionia, No. 814-815; SNG Keckman II, No. 252 (MÖ 4-3. yüzyıl).

- 39 Ö/ Askeri giysili süvari, sağa doğru ilerlemekte; sağ elinde mızrak tutmakta.
A/ Hörgüçlü boğa; sola dönük. Magistrat adı okunmamaktadır.
AE 3,66gr 16,4mm 11 Müz. Env. No. 2524
SNG von Aulock Ionien, No. 2037-38, 2040; SNG Keckman II, No. 253.

MÖ 190

- 40 Ö/ Askeri giysili süvari, sağa doğru ilerlemekte; sağ elinde mızrak tutmakta.
A/ Üstte ΜΑΓΝ, altta [ΔΙΑ]ΓΟΡΑ[Σ]. Hörgüçlü boğa, sola dönük.
AE 3,81gr 18,3mm 12 Müz. Env. No. 2610
SNG Cop., Ionia, No. 817; SNG Kayhan II, No. 1348 (ΙΣΑΓΟΡΑΣ).

Miletos

MÖ 520-450

- 41 Ö/ Aslan başı, sola dönük.
A/ Quadratum incusum içerisinde yıldız, kolları arasında bitkisel bezeme.
AR 1,21gr 10,0mm 12 Müz. Env. No. 2485
42 AR 0,98gr 09,5mm 12 Müz. Env. No. 2486
SNG Cop., Ionia, 952-53; SNG Cop. IV, No. 944-949; SNG Kayhan I, No. 480-482 (Geç 4. - Erken 5 yüzyıl); SNG Kayhan II, No. 1376-1383.

MÖ 350-300

- 43 Ö/ Aslan, ayakta, sağa dönük; üstte 2 No. lu monogram.
A/ Yıldız, kolları arasında bitkisel bezeme.
AE 2,15gr 12,7mm 12 Müz. Env. No. 2612
SNG Cop., Ionia, No. 977; SNG von Aulock Ionien, No. 2087.

Smyrna

Magistrat Demetrios

MÖ 190-75

- 44 Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük.
A/ ΖΜΥΡΝΑΙΩΝ [Α]ΡΤΕΜΙΔΩΡΟ [Δ]ΗΜΗΤΡΙΟ; Homer, tahtta sola dönük oturmakta; sol elinde rulo tutmakta ve dirsekten kıvrılan sağ kol çene hizasında; Solda 39 No.lu monogram.
AE 9,07gr 21,2mm 12 Müz. Env. No. 2583
Milne, 1928, No. 338; SNG Cop., Ionia, No. 1163 (MÖ 190-75).

Magistrat Bion

MÖ 190-75

- 45 Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük.
A/ ΖΜΥΡ ΒΙΩΝ; Lyre.
AE 0,93gr 10,6mm 12 Müz. Env. No. 2617
Milne, 1928, No. 149; SNG Cop. Ionia, No. 1175; SNG Turkey 10, No. 334.

Magistrat Posideios

MÖ 2.-1. yüzyıl

- 46 Ö/ Sur taçlı Tyhke başı, sağa dönük, noktalı bordür içinde.
A/ Sağda ΖΜΥΡΝΑΙΩΝ, solda ΠΟΣΙΔΕΙΩΣ ΜΟΣΧΟΥ. Aphrodite Stratonikis, ayakta, polos ve uzun khiton giyimli, sağa dönük; sol eliyle sağdaki sütüncü üzerindeki kendisine çelenk takan Nike'yi tutmakta ve sol eliyle sütüncüye dokunmakta.
AE 4,55gr 16,5mm 12 Müz. Env. No. 2584
Milne, 1928, No. 312.

Teos

MÖ 375-350

- 47 Ö/ Griphon sağa dönük oturmakta; sol pençesi havada.
A/ [ΤΗΙΩΝ]; Lyre. Magistrat adı okunmuyor.
AR 0,96gr 10,7mm 12 Müz. Env. No. 2506

Kinns 1980, lev. XXIX, AR III, No.24-25 (MÖ 375-330); SNG Cop., Ionia, No. 1465 (MÖ geç 4. yüzyıl-1. yüzyıl); SNG Kayhan I, No. 610-11.

MÖ 400

Ö/ Griphon sağa dönük oturmakta; sol pençesi havada.

A/ [THI-ΩN]; Kantharos.

48 AE 1,28gr 11,4mm 12 Müz. Env. No. 2499

SNG Cop., Ionia, No. 1450 (MÖ 475-450); Kinns 1980, lev. XXXI, No. 55-59 (MÖ 345-330); SNG Kayhan I, No. 608 (MÖ 400).

MÖ 375-350

Ö/ Griphon sağa dönük oturmakta; sol pençesi havada.

A/ [THIΩN]; Lyre. Belirsiz sembol

49 AE 1,60gr 13,7mm 12 Müz. Env. No. 2644

SNG Cop., Ionia, No. 1460 (MÖ geç 4. yüzyıl-1. yüzyıl); Kinns, 1980, lev. XXXI, No. 66 (MÖ 375-330); SNG Keckman II, No. 317-318 (MÖ 400-375).

AEOLIS BÖLGESİ

Kyme

MÖ 350-250

Ö/ Solda KY, At protomu, sağa dönük; [EYN]IKOΣ.

A/ Tek kulplu vazo, solda 3 No. lu monogram.

50 AE 3,56gr 16,2mm 12 Müz. Env. No. 2527

SNG Cop., Aeolis, No. 78.

MYSIA BÖLGESİ

Adramytteion

MÖ 4. Yüzyıl

Ö/ ¾ sola dönük, defne çelenkli Zeus başı,

A/ ΑΔΡΑ-M-Y; Kartal, kaya üzerinde sola dönük.

51 AE 1,56gr 12,0mm 6 Müz. Env. No. 2535

52 AE 1,77gr 11,1mm 12 Müz. Env. No. 2503

von Fritze, 1913, Taf. I, No. 5-6

Kyzikos

MÖ 450-400

Ö/ Yaban domuzu, sola dönük; arkasında ton balığı.

A/ Aslan başı, sola dönük; quadratum incusum içinde, boşlukta K.

53 AR 0,84gr 10,7mm 12 Müz. Env. No. 2472

54 AR 0,82gr 9,5mm 6 Müz. Env. No. 2473

55 AR 0,81gr 8,7mm 6 Müz. Env. No. 2476

56 AR 0,63gr 10,4mm 12 Müz. Env. No. 2477

57 AR 0,39gr 10,1mm 12 Müz. Env. No. 2478

58 AR 0,29gr 10,9 mm 12 Müz. Env. No. 2479

59 AR 0,36gr 8,9mm 6 Müz. Env. No. 2480

60 AR 0,28gr 10,2mm 12 Müz. Env. No. 2481

von Fritze, 1914, s. 36, No. 14 (MÖ 5. yüzyıl); SNG Cop., Mysia, No. 50-51; SNG von Aulock Mysien, No. 1215.

Ö/ Yaban domuzu, sola dönük; arkasında ton balığı.

A/ Aslan başı, sola dönük; quadratum incusum içinde.

61 AR 0,91gr 11,5mm 6 Müz. Env. No. 2470

62 AR 1,14gr 11,2mm 12 Müz. Env. No. 2471

63 AR 1,19gr 11,2mm 12 Müz. Env. No. 2475

64 AR 0,28gr 8,6 mm 12 Müz. Env. No. 2482

65 AR 0,37gr 7,5mm 6 Müz. Env. No. 2483

66 AR 0,28gr 7,7 mm 6 Müz. Env. No. 2484

67 AR 0,18gr 6,3mm 12 Müz. Env. No. 2491

68 AR 0,97gr 9,7 mm 12 Müz. Env. No. 2474

SNG Cop., Mysia, No. 45-48; SNG von Aulock, Mysien, No. 1213-14; SNG Kayhan I, No. 54.

Pergamon

MÖ 440-350

Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük.

A/ [ΓΕΡΓ]; Quadratum incusum içinde Pers taçlı, sakallı satrap başı, sağa dönük.

69 AR 1,04gr 10,2mm 12 Müz. Env. No. 2490

von Fritze, 1910, Taf. I, No. 1 (MÖ 5. yy ortaları); Babelon, 1893, Les Perses, pl. IX, fig. 10 (Satrap Eurysthénès- MÖ 465-449); SNG von Aulock Mysien, No. 1347 (MÖ 5. yüzyıl, Satrap Gonglos?).

MÖ 310-283

- Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ Solda [Π]ΕΡΓ[ΑΜ]; Palladion.
70 AR 1,0gr 11,1mm 12 Müz. Env. No. 2488
von Fritze, 1910, Taf.1, No. 8; SNG Cop., Mysia, No.319-321 (MÖ 310-284); SNG von Aulock Mysien, No. 1349-1350 (MÖ 4. yüzyıl sonu- III. yüzyılın ilk yarısı); SNG Kayhan II, No. 1115 (MÖ erken 3. yüzyıl)
- Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ ΓΕΡ; Korith miğferli Athena başı, sağa dönük.
71 AE 1,02gr 10,5mm 12 Müz. Env. No. 2639
72 AE 0,87gr 11,0mm 12 Müz. Env. No. 2694
von Fritze, 1910, Taf. 1, No. 6.

LYDIA BÖLGESİ

Philadelphia

MÖ 200-201

- Ö/ Makedonia kalkanı.
A/ ΕΡΜΙΠ/ΠΙΩΣ/ΦΙΛΑΔΕΛ/ΦΕΩΝ; Şimşek demeti, üstte 4 No. lu monogram.
73 AE 4,29gr 14,9mm 12 Müz. Env. No. 2500
SNG Cop., Lydia, No. 346 (MÖ I. yüzyıl); SNG von Aulock Lydien, No. 3060 (MÖ 2. yüzyıl sonu- 1. yüzyıl başı).

Sardeis

MÖ 2-1. yüzyıl

- Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük.
A/ ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ; Çelenk içinde Lobut; 5 No. lu monogram.
74 AE 4,51gr 15,0mm 12 Müz. Env. No. 2666
SNG Cop., Lydia, No. 480; Evans, 2018, pl. 1, No. 55.2-55.7
- Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük.
A/ ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ; Çelenk içinde Lobut; 6 No. lu monogram.
75 AE 3,48gr 15,5mm 12 Müz. Env. No. 2613
SNG Cop., Lydia, No. 483; Evans, 2018, pl. 1, No. 55.14.

Thyateira

MÖ 2. yüzyıl

- Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük,
A/ ΘΥΑΤΕΙ/PHN-ΩΝ; Labrys.
76 AE 4,42gr 16,0mm 12 Müz. Env. No. 2615
SNG Cop., Lydia, No. 570-71; SNG von Aulock Lydien, No. 3199; SNG Keckman I, No. 381-383.

KARIA BÖLGESİ

Rodos

MÖ 250-200

- Ö/ Gül.
A/ [P-O]; Gül. Sembol belirsiz.
77 AE 1,33gr 11,3mm 12 Müz. Env. No. 2580
SNG Cop., Caria, No. 749 (MÖ 394-304); SNG Delepierre, No. 2759; SNG Keckman I, No. 599-606 (MÖ 205-188); Ashton, 2004, pl 6.12, No. 322-323 (MÖ Geç 3. Yüzyıl?); SNG Turkey 8, No. 255-56 (MÖ Geç 3. yy. ?).

MÖ 200-160

- Ö/ Helios başı, sağa dönük.
A/ Gül; sağda ve solda [P]-[O]. Solda belirsiz sembol.
78 AE 0,64gr 09,4mm 12 Müz. Env. No. 2616
SNG Keckman I, No. 607 (MÖ 208-188); Ashton 2004, pl. 6. 12, No. 332 (MÖ Geç 3. Yüzyıl?); SNG Turkey 8, No. 263-267 (MÖ erken 2. yüzyıl).

Alabanda

MÖ 100

- Ö/ Artemis büstü, sağa dönük,
A/ ΑΛΑΒΑΝ/ΔΕΩΝ; Kapricorn sağa dönük, üzerinde Kornukopiae.
79 AE 4,79gr 18,9mm 12 Müz. Env. No. 1209
SNG Cop., Caria, No. 8; SNG Fitzwilliam VII, No. 4664.

Bölge Karia, Belirsiz Darphane

MÖ 450-400

Ö/ Boğa protomu, sağa dönük,

A/ Boğa protomu, yuvarlak incus içinde; sola dönük.

- 80 AR 0,30gr 09,2mm 6 Müz. Env. No. 2496
SNG Keckman I, No. 912.

LYKIA BÖLGESİ

Phaselis

MÖ 3. yüzyıl-221/220

Ö/ Gemi pruvası, sağa dönük,

A/ ΦΑΣ; Gemi kıçı, sola dönük.

- 81 AE 1,48gr 10,2mm 12 Müz. Env. No. 2581
SNG von Aulock, Lykien, No. 4429; Heip-Tamer, 1993, Taf. 30, No. B1-B5,

PHRYGIA BÖLGESİ

Apameia

Magistrat Andronikos ve Alkion

MÖ 133-48

Ö/ Defne çelenkli Zeus başı; sağa dönük.

A/ ΑΠΑ[ME]; Artemis Anaitis'in kült heykeli, cepheden; solda yukardan aşağı magistrat adları ΑΝΔΡ[ON] ve [ΑΛΚΙΟ].

- 82 AE 6,29gr 18,9mm 12 Müz. Env. No. 42
SNG Cop., Phrygia, No. 177; SNG Cop. III, No. 177.

PAPHLAGONIA BÖLGESİ

Sinope

Magistrat Fage (MÖ 330-300)

Ö/ Gerdanlıklı ve küpeli Nymph başı, sola dönük; önünde aplustre; hepsi noktalı bordür içinde.

A/ ΣΙΝΩ; Yunus üzerinde kartal, kanadının altında ΦΑΓΕ [TA].

- 83 AR 5,52gr 18,4mm 1 Müz. Env. No. 1370
84 AR 6,00gr 18,9mm 6 Müz. Env. No. 1371
85 AR 5,92gr 18,9mm 6 Müz. Env. No. 1376
86 AR 6,01gr 21,2mm 6 Müz. Env. No. 2413
Recueil, Gen., s. 195, No. 25; SNG von Aulock Pontos, No. 215; SNG BM Black Sea, No. 1479.

Magistrat Theoti

Ö/ Gerdanlıklı ve küpeli Nymph başı, sola dönük; önünde aplustre; hepsi noktalı bordür içinde.

A/ ΣΙΝΩ; Yunus üzerinde kartal, kanadının altında ΘΕΟΤΙ.

- 87 AR 5,97gr 21,3mm 6 Müz. Env. No. 2412
Recueil, Gen., s. 200, No. 22; SNG BM Black Sea, No. 1469; SNG Cop. II, No. 280; SNG Stancomb, No. 4074.

Magistrat Agreos

Ö/ Gerdanlıklı ve küpeli Nymph başı, sola dönük; önünde aplustre; hepsi noktalı bordür içinde.

A/ ΣΙΝΩ; Yunus üzerinde kartal, kanadının altında ΑΓΡ[EΩΣ].

- 88 AR 5,82gr 19,1mm 6 Müz. Env. No. 2414
SNG von Aulock Pontos, No. 201; SNG BM Black Sea, No. 1481-1483; SNG Stancomb, No. 763.

Ö/ Gerdanlıklı ve küpeli Nymph başı, sola dönük; önünde aplustre; hepsi noktalı bordür içinde.

A/ ΣΙΝΩ; Yunus üzerinde kartal, magistrat adı okunmuyor.

- 89 AR 5,94gr 19,0mm 6 Müz. Env. No. 2415
SNG BM Black Sea, No. 1461

BITHYNIA BÖLGESİ

Kalkhedon

MÖ 340-320

Ö/ Buğday başağı üzerinde boğa, sola dönük; önünde kerykeion ve belirsiz monogram; üstte ΚΑΛ[X].

A/ Quadratum incusum.

- 90 AR 3,81gr 14,7mm 12 Müz. Env. No. 2655
SNG BM Black Sea, No. 118.

PONTOS BÖLGESİ

Amisos

Magistrat Hege

MÖ geç 5.-Erken 4. yüzyıl

Ö/ Hera'nın staphaneli, gerdanlıklı ve küpeli başı, sola dönük; noktalı bordür içinde.

A/ Kanatları açık baykuş, cepheden, kalkan üzerinde; sağ altta H; sol altta ΓH; kesimde [ΠΕΙΡΑ].

91 AR 5,67gr 15,5mm 3 Müz. Env. No. 2410

92 AR 5,79gr 19,2mm 3 Müz. Env. No. 2411

SNG BM Black Sea, No. 1071; SNG Stancomb, No. 661 (MÖ 4. yüzyıl).

Ö/ Hera'nın staphaneli, gerdanlıklı ve küpeli başı, sola dönük; noktalı bordür içinde.

A/ Kanatları açık baykuş, cepheden, kalkan üzerinde; sağda Δ- solda [I] ve buğday başağı.

93 AR 5,54gr 21,1mm 3 Müz. Env. No. 1363

SNG BM Black Sea, No. 1063

KILIKIA BÖLGESİ

Tarsos

MÖ 164

Ö/ Sur taçlı ve örtülü Thyke başı, sağa dönük.

A/ ΤΑΡΣΕΩΝ; Sandan, aslan üzerinde ayakta, omzunda sadak, kılıç ve yay tutmakta; sağda buğday başağı, solda çift ağızlı balta; monogram belirsiz.

94 AE 6,02gr 21,1mm 12 Müz. Env. No. 2533

SNG von Aulock Kilikien, No. 5968-5970.

Elaiussa Sebaste

MÖ 1. yüzyıl

Ö/ Zeus başı, sağa dönük.

A/ ΕΛΑΙΟΥΣΣΙΩΝ; Nike sola dönük, sağ elinde defne çelengi tutmakta; solda monogram belirsiz.

95 AE 6,72gr 21,3mm 12 Müz. Env. No. 2538

Imhoof-Blumer, 1898, No. 4; SNG von Aulock, Kilikien, No. 413; SNG Levante, No. 830.

HELLENİSTİK KRALLIK SİKKELERİ MAKEDONIA KRALLIĞI

Amphipolis

III. Aleksandros

MÖ 336-323

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda kerykeion.

96 AR 17,5gr 26,8mm 12 Müz. Env. No. 2440

Price, 1991, No. 32.

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda kanatlı kerykeion.

97 AR 17,7gr 26,7mm 12 Müz. Env. No. 2441

Price, 1991, No. 36.

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda horoz.

98 AR 17,12gr 26,7mm 11 Müz. Env. No. 2439

SNG Cop., Makedonia, No.677; Price, 1991, No. 79.

MÖ 320-317

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda buğday başağı; tahtın altında 7 No. lu monogram.

99 AR 17,29gr 25,6mm 6 Müz. Env. No. 1362

Price, 1991, No. 122.

Abydos

III. Aleksandros

MÖ 328-323

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda altta pegasos ve üstte 8 No.lu monogram.

100 AR 3,91gr 13,0mm 2 Müz. Env. No. 2362

Price, 1991, No. 1506; Thompson, 1991, pl. 21, No. 51b-52a.

III. Aleksandros

MÖ 310-301

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük,

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 9 No. lu monogram, tahtın altında sarmaşık yaprağı.

101 AR 4,07gr 18,0mm 6 Müz. Env. No. 3388

Thompson ve Bellinger, 1955, No. 10; Price, 1991, No. 1527; Thompson, 1991, pl. 28, No. 248a.

Kolophon

III. Aleksandros

MÖ 327-323

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda EI; tahtın altında 10 No.lu monogram.

102 AR 4,06gr 16,1mm 12 Müz. Env. No. 1284

Price 1991, No. F97 var (sahte) ; SNG Kayhan I, No. 37-38 (Kolophon?)

MÖ 323-319

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 11 No.lu monogram; tahtın altında yıldız.

103 AR 4,09gr 18,0mm 12 Müz. Env. No. 2711

Thompson ve Bellinger, 1955, No. 9; Price, 1991, No. 1771.

MÖ 319-310

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda EAI; tahtın altında 12 No.lu monogram.

104 AR 4,13gr 18,5mm 12 Müz. Env. No. 2505

Price, 1991, No. 1773.

MÖ 310-301

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ.; Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda çelenk ve tahtın altında 13 No.lu monogram.

105 AR 4,15gr 17,0mm 6 Müz. Env. No. 1279

106 AR 3,98gr 16,2mm 12 Müz. Env. No. 1283

Price, 1991, No. 1799.

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 13 No. lu monogram; tahtın altında 14 No.lu monogram.

107 AR 4,01gr 17,2mm 6 Müz. Env. No. 771

Price, 1991, No. 1802.

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 15 No. lu monogram; tahtın altında 7 No.lu monogram.

108 AR 4,22gr 12,0mm 12 Müz. Env. No. 2361

Thompson ve Bellinger, 1955, No. 13; Price, 1991, No. 1807.

Miletos

III. Aleksandros

MÖ 325-323

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus, tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 16 No. lu monogram.

109 AR 3,49gr 19,1mm 12 Müz. Env. No. 1282

Thompson, 1983, No. 55-79- 81-123; Price, 1991, No. 2090.

MÖ 323-319

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Üstte sadak içerisinde yay sağa, altta lobut ve buğday başağı.

110 AE 5,10gr 18,6mm 5 Müz. Env. No. 2668

Thompson, 1993 No. 149-56; SNG Cop. Makedonia, No. 1054 (Belirsiz darphane); Price, 1991, No. 2102; SNG Kayhan II, No. 1079.

III. Philippos

Ö/ Genç erkek başı, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; At üzerinde süvari sağa; sol üstte labrys yanında 17 No.lu monogram; atın altında 18 No. lu monogram.

111 AE 3,37gr 17,9mm 11 Müz. Env. No. 1208

Price, 1991, No. 2131 (Miletos); Ashton, 1998, s. 26, No. 131-143 (Miletos); Ashton, 2004, No. 33-43 (Kaunos).

Teos

III. Aleksandros

MÖ 323-319

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda grifon.

112 AR 3,92gr 17,1mm 12 Müz. Env. No. 2363

Price, 1991, No. 2274.

MÖ 310-301

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 19 No. lu monogram ve tahtın altında 7 No.lu monogram.

113 AR 4,07gr 16,8mm 6 Müz. Env. No. 1186

Price, 1991, 2301.

Khios

III. Aleksandros

MÖ 290-275

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus, tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda üzüm salkımı ve 20 No.lu monogram.

114 AR 3,82gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 2652

Price, 1991, No. 2318-2325.

Mylasa?

III. Aleksandros

MÖ 310-300

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 21 No. lu monogram; tahtın altında 22 No.lu monogram.

115 AR 3,95gr 18,1mm 12 Müz. Env. No. 2653

Thompson, 1981, No. 2; Price, 1991, No. 2477-2478 (Mylasa?).

Tarsos

III. Aleksandros

MÖ 323-310

Posthumous

Ö/ Makedon kalkanı, ortasında ¾ cepheden Herakles başı.

A/ B-A; Makedon miğferi, sağ *alitta kerykeion* ve solda 23 No. lu monogram.

116 AE 3,92gr 17,3mm 12 Müz. Env. No. 2528

Liampi, 1986, No. 139-156 (Batı Küçük Asya); Price, 1991, No. 2803 (Belirsiz Batı Küçük Asya); Lenger, 2021, s. 445- 456 (Tarsos).

Belirsiz Batı Küçük Asya

III. Aleksandros

yak. MÖ 323-310

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ; Üstte sadak içerisinde yay sola, altta lobut, altında meşale.

117 AE 5,02gr 19,9mm 12 Müz. Env. No. 2631

SNG Cop. Makedonia, No.1134-1135 (Belirsiz darphane- MÖ 311 sonrası); Price, 1991, No. 2799 (Belirsiz Batı Küçük Asya); Draganov, 2000, No. 469-470 (Batı Küçük Asya).

Posthumous

Ö/ Makedon kalkanı, ortasında Herakles'in ¾ sağa dönük başı.

A/ B-A; Makedon miğferi, sol altta buğday başağı

118 AE 3,73gr 16,0mm 12 Müz. Env. No. 2614

Liampi, 1986, No. 109-132 (Batı Küçük Asya, MÖ 311 sonrası); Price, 1991, 344, No. 2806 (Belirsiz Batı Küçük Asya, MÖ 323 sonrası); SNG Keckman II, No. 59 (Batı Küçük Asya); Ashton, 2004, No. 33-43 (Kaunos); Lenger, 2013, s. 6, No. 10-11 (Belirsiz Batı Küçük Asya).

Side

III. Aleksandros

MÖ 323-317

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; tahtın altında 24 No. lu monogram.

119 AR 4,13gr 15,6mm 12 Müz. Env. No. 2337

Price, 1991, No. 2970.

Damaskos

III. Aleksandros

MÖ 330-320

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük; noktalı bordür içinde.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda koç protomu, tahtın altında 25 No. lu monogram.

120 AR 17,18gr 25,2mm 12 Müz. Env. No. 2436

SNG Makedonia, No. 792-794; Price, 1991, No. 3204.

Sidon (Sayda)

III. Aleksandros

MÖ 330-320

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta; sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 26 No. lu monogram ve tahtın altında 27 No. lu monogram.

121 AR 17,06gr 26,8mm 10 Müz. Env. No. 2442

Price, 1991, No. 3467a-3467c.

Babylon

III. Aleksandros

MÖ 325-323

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 29 No. lu monogram; tahtın altında 28 No. lu monogram.

122 AR 17,09gr 25,3mm 12 Müz. Env. No. 2433

Price, 1991, No. 3602.

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda M ve üstünde *pileus*; tahtın altında 28 No. lu monogram.
123 AR 17,17gr 26,7mm 3 Müz. Env. No. 2437
SNG Macedonia, No. 826; Price, 1991, No. 3650.

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda kylix; tahtın altında 28 No. lu monogram ve 29 No. lu monogram.
124 AR 17,15gr 22,7mm 12 Müz. Env. No. 2438
Price, 1991, No. 3654b.

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda çapa, altında [M]; tahtın altında 28 No. lu monogram.
125 AR 16,57gr 25,3mm 3 Müz. Env. No. 1374
Price, 1991, No. 3666.

MÖ 331-325

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda φ, tahtın altında 29 No. lu monogram.
126 AR 4,8gr 16,6mm 12 Müz. Env. No. 1280
Price, 1991, No. 3580.

MÖ 323-317

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda 29 No. lu monogram; tahtın altında 30 No. lu monogram.
127 AR 17,15gr 26,4mm 3 Müz. E nv. No. 2434
Price, 1991, No. 3692.

MÖ 317-311

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda çelenk içinde 31 No. lu monogram; tahtın altında 32 No. lu monogram.
128 AR 13,11gr 25,0mm 5 Müz. Env. No. 2504
Price, 1991, No. 3704a

Belirsiz Darphane

Suriye veya Fenike Darphaneleri

III. Aleksandros

MÖ 317-300

Posthumous

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta; solda domuz başı.
129 AR 16,95gr 28,9mm 12 Müz. Env. No. 2685
Price, 1991, No. 3575

Tanimsız

III. Aleksandros

Ö/ Aslan postlu Herakles başı, sağa dönük.
A/ Zeus tahta sola dönük oturmakta, sol elinde scepter ve öne doğru uzattığı sağ elinde kartal tutmakta. Semboller belirsiz.
130 AR 3,78gr 16,8mm 12 Müz. Env. No. 2365
131 AR 3,83gr 17,3mm 12 Müz. Env. No. 1281
132 AR 3,91gr 17,5mm 12 Müz. Env. No. 923
133 AR 3,94gr 17,5mm 12 Müz. Env. No. 2364

134 AR 3,57gr 12,2mm 6 Müz. Env. No. 2355

Karia, Belirsiz Darphane

Demetrius Poliorketes (MÖ 306-283)

Ö/ Boğa boynuzlu Korinth miğferli genç erkek başı, sağa dönük.

A/ Gemi pruvası; üstte BA; sağda labrys; kesimde 33 No. lu monogram.

135 AE 2,79gr 15,4mm 12 Müz. Env. No. 2691

Newell, 1927, No. 163 (MÖ 294- 288); SNG Keckman II, No. 97-100.

TRAKYA KRALLIĞI

Belirsiz Darphane, Bölge Thrakia

Lysimakhos (MÖ 305-281)

Ö/ İskender'in diademli ve Ammon boynuzlu başı, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ; Athena tahta sola dönük oturmakta; sağ elinde Nike tutmakta ve sol kolu kalkanı üzerinde; solda Nike'nin altında kült heykeli ve hilal; kesimde 34 No. lu monogram.

136 AR 13,33gr 30,5mm 12 Müz. Env. No. 3111

Thompson, 1961, No. 219-220; SNG Blackburn, No. 353-354.

Lysimakhos (MÖ 305-281)

Ö/ Attika miğferli Athena başı, sağa dönük.

A/ [ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ]; Aslan protomu, sağa dönük; solda 35 No. lu monogram.

137 AE 2,32gr 15,3mm 12 Müz. Env. No. 2643

Müller, 1858, s. 48, No. 83; SNG Cop., Thrace, No. 1160.

PONTOS KRALLIĞI

Amastris

VI. Mithradates (MÖ 85-65)

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ ΑΜΑΣ-ΤΡΕ [ΩΣ]; Nike palmiye dalı taşımakta.

138 AE 7,67gr 21,5mm 12 Müz. Env. No. 3279

139 AE 8,07gr 21,8mm 12 Müz. Env. No. 3270

SNG Cop. Bosphorus, No. 246; SNG BM Black Sea, No. 1316-1318.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ ΑΜΑΣ-ΤΡΕΩ[Σ]; Nike palmiye dalı taşımakta; solda 36 No.lu monogram, sağda 37 No.lu monogram.

140 AE 6,88gr 22,4mm 12 Müz. Env. No. 3282

SNG von Aulock Pontos, No. 6805; SNG BM Black Sea, No. 1315.

Sinope

VI. Mithradates

MÖ 85-65

Ö/ Drapeli Perseus büstü, sağa dönük.

A/ ΣΙΝΩ- ΠΗΣ; İki pileus arasında Kornukopiae.

141 AE 4,25gr 17,8mm 12 Müz. Env. No. 3440

Recueil, Gen., s. 207, No. 63; SNG Cop., Bosphorus, No. 306; SNG von Aulock Pontos, No. 231; SNG BM Black Sea, No. 1521; SNG Stancomb, No. 791.

Ö/ Miğferli Ares başı, sağa dönük.

A/ ΣΙΝΩ-ΠΗ[Σ]; Kınında kılıç.

142 AE 8,46gr 19,6mm 12 Müz. Env. No. 50

SNG von Aulock Pontos, No. 227; SNG BM Black Sea, No. 1529-30; SNG Stancomb, No. 795.

Ö/ Athena Parthenos başı, sağa dönük; miğferinde Pegasos.

A/ [ΣΙΝ]Ω-ΠΗ[Σ]; Perseus ayakta cepheden; elinde Medusa'nın başı ve harpa, ayakları önünde Medusa'nın gövdesi.

143 AE 6,36gr 20,5mm 1 Müz. Env. No. 3222

Recueil, Gen., s. 207, No. 62; SNG Cop., Bosphorus, No. 305; SNG von Aulock Pontos, No. 228; SNG BM Black Sea, No. 1534; SNG Stancomb, No. 796-97.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ ΣΙΝΩ- ΠΗ[Σ]; Nike palmiye dalı taşımakta; Sağda 18 No. lu monogram.

144 AE 6,84gr 21,3mm 12 Müz. Env. No. 3406

- 145 AE 6,70gr 21,9mm 12 Müz. Env. No. 3265
146 AE 7,45gr 21,3mm 12 Müz. Env. No. 3310
147 AE 6,96gr 23,0mm 12 Müz. Env. No. 2353
SNG BM Black Sea, No. 1539; SNG Stancomb, No. 800.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ [ΣΙΝ]Ω- ΠΙ[ΗΣ]; Nike palmye dalı taşımakta; sağda 29 No. lu monogram.

- 148 AE 6,13gr 22,6mm 12 Müz. Env. No. 3291
149 AE 6,89gr 21,8mm 12 Müz. Env. No. 3311
150 AE 7,37gr 21,4mm 1 Müz. Env. No. 3319
SNG BM Black Sea, No. 1536-37; SNG Stancomb, No. 798-799.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ ΣΙΝΩ- [ΠΙΗΣ]; Nike palmye dalı taşımakta.

- 151 AE 6,99gr 22,2mm 12 Müz. Env. No. 3228
152 AE 8,29gr 20,1mm 12 Müz. Env. No. 3316
153 AE 8,43gr 21,1mm 12 Müz. Env. No. 3321
SNG BM Black Sea, No. 1538.

Dia-Diaspolis

VI. Mithradates

MÖ 85-65

Ö/ Diademli Zeus başı, sağa dönük.

A/ ΔΙΑΣ; Şimşek demeti üzerinde sola dönük kartal; solda 38 No. lu monogram.

- 154 AE 8,53gr 19,6mm 12 Müz. Env. No. 3225
SNG von Aulock Pontos, No. 6930; SNG BM Black Sea, No. 1560-1565; SNG Stancomb, No. 805-806.

Amisos

VI. Mithradates

MÖ 85-65

Ö/ Miğferli Athena Parthenos başı, sağa dönük; miğferinde Pegasos.

A/ ΑΜΙ-ΣΟΥ; Medusa başı ve harpa tutan Perseus, sola dönük; ayakları önünde Medusa'nın kanatlı ve başsız gövdesi; solda 46 No.lu monogram ve sağda 40 No.lu monogram.

- 155 AE 19,70gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3223
156 AE 15,58gr 30,5mm 12 Müz. Env. No. 2522
157 AE 18,71gr 29,6mm 12 Müz. Env. No. 3212
SNG Cop., Bosphorus, No. 136-37; SNG von Aulock Pontos, No. 6722; SNG BM Black Sea, No. 1166-1176; SNG Stancomb, No. 684.

Ö/ Miğferli Athena Parthenos başı, sağa dönük, miğferinde pegasos.

A/ ΑΜΙ-ΣΟΥ; Medusa başı ve harpa tutan Perseus, sola dönük, ayakları önünde Medusa'nın kanatlı ve başsız gövdesi; solda 53 No.lu monogram ve sağda 46 No.lu monogram.

- 158 AE 18,64gr 29,4mm 12 Müz. Env. No. 3224
SNG BM Black Sea, No. 1175.

Ö/ Kanatlı genç erkek başı (Perseus?), sağa dönük.

A/ ΑΜΙ-ΣΟΥ; İki pileus arasında kornukopiae.

- 159 AE 4,37gr 17,3mm 12 Müz. Env. No. 3441
Recueil, Gen., s. 70, No. 37; SNG Cop., Bosphorus, No. 161-162; SNG von Aulock Pontos, No. 69; SNG BM Black Sea, No. 1129; SNG Cop. II, No. 161-162; SNG Stancomb, No. 668.

Ö/ Ares başı, sağa dönük.

A/ ΑΜΙ-ΣΟΥ; Kınında kılıç.

- 160 AE 7,93gr 24,1mm 12 Müz. Env. No. 3409
161 AE 7,90gr 22,0mm 12 Müz. Env. No. 3226
162 AE 7,41gr 19,4mm 12 Müz. Env. No. 2398
Recueil, Gen., s. 67, No. 29; SNG Cop., Bosphorus, No. 148-149; SNG von Aulock Pontos, No. 64; SNG Cop. II, No. 148-149; SNG BM Black Sea, No. 1147-1164. SNG Stancomb, No. 676-667, 678-682.

Ö/ Perseus başı, sağa dönük.

A/ ΑΜΙΣΟΥ; Su içen Pegasos, sola dönük; altta 42 ve 43 No.lu monogramlar.

- 163 AE 9,50gr 18,9mm 6 Müz. Env. No. 3097
Recueil, Gen., s. 69, No. 32; SNG von Aulock Pontos, No. 62; SNG BM Black Sea, No. 1213; SNG Cop. II, No. 158; SNG Stancomb, No. 701-703.

Ö/ Defne çelenkli Zeus başı, sağa dönük.

A/ ΑΜΙΣΟΥ; Şimşek demeti üzerinde kartal, sağa dönük; solda 44 No.lu monogram.

- 164 AE 9,53gr 19,7mm 12 Müz. Env. No. 3229
165 AE 7,42gr 22,1mm 12 Müz. Env. No. 3201
Recueil, Gen., s. 63, No. 15-16; SNG BM Black Sea, No. 1221; SNG Cop. II, No. 133-134; SNG Stancomb, No. 705.

Ö/ Kurt postlu kadın (Amazon?) başı, sağa dönük.

A/ AMIΣOY; Nike sağa dönük; solda 45 No.lu monogram.

- 166 AE 7,27gr 21,7mm 12 Müz. Env. No. 3199
167 AE 6,18gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 84
Recueil, Gen., s. 70, No. 38; SNG Cop., Bosporus, No. 165; SNG Cop. II, No. 165; SNG von Aulock Pontos, No. 6728; SNG BM Black Sea, No. 1218-1219.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣOY; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; solda 46 No.lu monogram ve sağda 47 No.lu monogram.

- 168 AE 7,29gr 20,2mm 12 Müz. Env. No. 3341
169 AE 7,89gr 21,0mm 12 Müz. Env. No. 3301
170 AE 8,44gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3276
171 AE 6,24gr 20,6mm 12 Müz. Env. No. 3304
172 AE 7,44gr 21,7mm 12 Müz. Env. No. 3315
173 AE 6,85gr 20,4mm 12 Müz. Env. No. 3299
174 AE 6,99gr 21,8mm 12 Müz. Env. No. 3344
175 AE 7,62gr 22,0mm 12 Müz. Env. No. 3292
176 AE 7,11gr 20,0mm 12 Müz. Env. No. 3332
177 AE 7,34gr 21,1mm 12 Müz. Env. No. 3227
178 AE 6,69gr 21,7mm 12 Müz. Env. No. 3274
179 AE 7,38gr 22,9mm 12 Müz. Env. No. 3337
Recueil, Gen., s. 154, No. 8; SNG Cop., Bosporus, No. 169; SNG BM Black Sea, No. 1188-89; SNG Stancomb, No. 688.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣOY; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; solda 48 No.lu monogram ve sağda 46 No.lu monogram.

- 180 AE 9,42gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 3266
181 AE 8,27gr 19,2mm 12 Müz. Env. No. 3268
182 AE 8,48gr 19,5mm 12 Müz. Env. No. 3289
183 AE 7,99gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3303
SNG BM Black Sea, No. 1187.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣOY; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; solda 46 No.lu monogram ve sağda 40 No.lu monogram.

- 184 AE 6,77gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3320
185 AE 6,73gr 21,2mm 12 Müz. Env. No. 3305
186 AE 18,97gr 31,3mm 12 Müz. Env. No. 3322
SNG BM Black Sea, No. 1183.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣOY; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; solda 46 No.lu monogram ve sağda 49 No.lu monogram.

- 187 AE 6,96gr 23,4mm 12 Müz. Env. No. 3281
188 AE 6,81gr 22,5mm 12 Müz. Env. No. 3278
189 AE 7,27gr 20,7mm 12 Müz. Env. No. 3325
SNG BM Black Sea, No. 1191; SNG Stancomb, No. 690.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣOY; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; solda 50 No.lu monogram ve sağda 46 No.lu monogram.

- 190 AE 7,67gr 20,1mm 12 Müz. Env. No. 3318
191 AE 6,80gr 20,6mm 12 Müz. Env. No. 3324
192 AE 7,71gr 22,4mm 12 Müz. Env. No. 3277
193 AE 7,63gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 3290
SNG Keckman II, No. 111.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣOY; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; sağda 51 No.lu monogram.

- 194 AE 7,50gr 20,7mm 12 Müz. Env. No. 3275
Recueil, Gen., s. 72, No. 20.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣΟΥ; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; solda 40 No.lu monogram ve sağda 46 No.lu monogram.

- 195 AE 7,20gr 22,5mm 12 Müz. Env. No. 3283
196 AE 7,62gr 23,1mm 12 Müz. Env. No. 3286
197 AE 7,96gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3295
198 AE 7,40gr 21,5mm 12 Müz. Env. No. 3288
SNG Cop., Bosphorus, No. 171; SNG von Aulock Pontos, No. 6725; SNG BM Black Sea, No. 1180-1182; SNG Stancomb, No. 689.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣΟΥ; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; sağda 52 No.lu monogram.

- 199 AE 7,22gr 21,7mm 12 Müz. Env. No. 3285
200 AE 6,82gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 3317
201 AE 6,98gr 21,0mm 12 Müz. Env. No. 3327
202 AE 7,23gr 25,5mm 12 Müz. Env. No. 3333
203 AE 6,42gr 23,7mm 12 Müz. Env. No. 3334
204 AE 6,40gr 21,9mm 12 Müz. Env. No. 3306
205 AE 8,64gr 20,7mm 12 Müz. Env. No. 3331
206 AE 6,32gr 21,3mm 12 Müz. Env. No. 3336
207 AE 6,75gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3328
208 AE 6,70gr 21,0mm 12 Müz. Env. No. 3302
SNG Cop., Bosphorus, No. 170; SNG von Aulock Pontos, No. 65; SNG BM Black Sea, No. 1177-1191; SNG Stancomb, No. 687-690.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣΟΥ; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; sağda 53 No.lu monogram.

- 209 AE 7,21gr 21,8mm 12 Müz. Env. No. 83
210 AE 9,22gr 21,8mm 12 Müz. Env. No. 3269
211 AE 8,50gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 3296
212 AE 8,54gr 20,6mm 12 Müz. Env. No. 3326
213 AE 8,31gr 21,0mm 12 Müz. Env. No. 3307
SNG Cop., Bosphorus, No. 170; SNG Finland II, No. 111.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣΟΥ; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; solda 54 No.lu monogram ve sağda 46 No.lu monogram.

- 214 AE 7,37gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 3298
215 AE 7,35gr 21,8mm 12 Müz. Env. No. 3330
216 AE 6,24gr 20,6mm 12 Müz. Env. No. 3304
217 AE 7,45gr 21,9mm 12 Müz. Env. No. 3339
218 AE 7,09gr 17,9mm 12 Müz. Env. No. 2352
219 AE 7,40gr 21,2mm 12 Müz. Env. No. 3287
220 AE 7,46gr 20,7mm 12 Müz. Env. No. 3271
221 AE 7,33gr 20,2mm 12 Müz. Env. No. 3313
222 AE 7,10gr 22,5mm 12 Müz. Env. No. 3323
223 AE 9,53gr 19,7mm 12 Müz. Env. No. 3329
224 AE 8,32gr 22,7mm 12 Müz. Env. No. 3338
SNG Cop., Bosphorus, No. 170; SNG BM Black Sea, No. 1177-1179; SNG Stancomb, No. 689.

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ AMI-ΣΟΥ; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; monogram belirsiz.

- 225 AE 7,21gr 26,6mm 12 Müz. Env. No. 2400
226 AE 7,05gr 20,7mm 12 Müz. Env. No. 3284
227 AE 6,16gr 21,0mm 12 Müz. Env. No. 3297
228 AE 9,05gr 20,7mm 12 Müz. Env. No. 3335
229 AE 7,04gr 21,8mm 12 Müz. Env. No. 3272
230 AE 7,69gr 23,0mm 12 Müz. Env. No. 3273
231 AE 7,50gr 21,6mm 12 Müz. Env. No. 3345
232 AE 7,42gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3300
233 AE 7,46gr 22,5mm 12 Müz. Env. No. 3293
234 AE 6,70gr 20,7mm 12 Müz. Env. No. 3340
235 AE 7,06gr 21,2mm 12 Müz. Env. No. 3314
236 AE 8,18gr 23,5mm 12 Müz. Env. No. 3342
237 AE 6,99gr 20,6mm 12 Müz. Env. No. 3312
238 AE 8,30gr 21,9mm 12 Müz. Env. No. 3405
Tekin, 1999, No. 34-47.

Ö/ Sarmaşık çelenkli Dionysos (Mithradates VI) başı, sağa dönük.

A/ AMI-ΣΟΥ; Cista mystica; solda 55 No.lu monogram ve sağda 56 No.lu monogram.

- 239 AE 7,42gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3200
 240 AE 7,72gr 21,4mm 12 Müz. Env. No. 3234
 241 AE 7,87gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 3235
 242 AE 9,11gr 22,7mm 12 Müz. Env. No. 3236
 243 AE 8,15gr 21,4mm 12 Müz. Env. No. 3237
 244 AE 8,32gr 22,7mm 12 Müz. Env. No. 3238
 245 AE 7,45gr 21,9mm 12 Müz. Env. No. 3239
 246 AE 7,49gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3241
 247 AE 7,50gr 22,3mm 12 Müz. Env. No. 3246
 248 AE 9,01gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3248
 249 AE 7,93gr 21,0mm 12 Müz. Env. No. 3250
 250 AE 8,17gr 21,1mm 12 Müz. Env. No. 3252
 251 AE 7,78gr 20,9mm 12 Müz. Env. No. 3253
 252 AE 8,71gr 20,8mm 12 Müz. Env. No. 3255
 253 AE 8,90gr 20,4mm 12 Müz. Env. No. 3259
 254 AE 9,09gr 21,6mm 12 Müz. Env. No. 3260
 255 AE 8,45gr 19,5mm 12 Müz. Env. No. 3262
 256 AE 7,61gr 21,2mm 12 Müz. Env. No. 3412

SNG Cop., Bosphorus, No. 145; SNG von Aulock Pontos, No. 59- 60; SNG BM Black Sea, No. 1206-1208; SNG Cop. II, No. 142; SNG Stancomb, No. 696.

Ö/ Sarmaşık çelenkli Dionysos (Mithradates VI) başı, sağa dönük.

A/ AMI-ΣΟΥ; Cista mystica; solda 57 No.lu monogram ve sağda 56 No.lu monogram.

- 257 AE 7,92gr 21,4mm 12 Müz. Env. No. 3242
 258 AE 8,90gr 19,9mm 12 Müz. Env. No. 3243
 259 AE 8,48gr 22,0mm 12 Müz. Env. No. 3247
 260 AE 8,58gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 3251
 261 AE 8,97gr 20,9mm 12 Müz. Env. No. 3258
 262 AE 6,72gr 20,0mm 12 Müz. Env. No. 3261
 263 AE 8,09gr 19,3mm 12 Müz. Env. No. 3263
 264 AE 8,79gr 20,0mm 12 Müz. Env. No. 3244

Recueil, Gen., s. 66, No. 24; SNG BM Black Sea, No. 1209; SNG Cop. II, No.144; SNG Stancomb, No. 699.

Ö/ Sarmaşık çelenkli Dionysos (Mithradates VI) başı, sağa dönük.

A/ AMI-ΣΟΥ; Cista mystica; solda 58 No.lu monogram.

- 265 AE 8,50gr 22,1mm 12 Müz. Env. No. 3249
 266 AE 8,63gr 22,2mm 12 Müz. Env. No. 3256
 267 AE 7,53gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 3231
 268 AE 7,87gr 22,7mm 12 Müz. Env. No. 3232
 269 AE 8,18gr 22,4mm 12 Müz. Env. No. 3233
 270 AE 8,87gr 21,7mm 12 Müz. Env. No. 3240
 271 AE 8,32gr 22,7mm 12 Müz. Env. No. 3238

SNG Cop. Bosphorus, No. 146-47; SNG BM Black Sea, No. 1202-4; SNG Stancomb, No. 697.

Ö/ Sarmaşık çelenkli Dionysos (Mithradates VI) başı, sağa dönük.

A/ AMI-ΣΟΥ; Cista Mystica.

- 272 AE 7,87gr 20,5mm 12 Müz. Env. No. 3245
 273 AE 8,67gr 21,6mm 12 Müz. Env. No. 3254
 274 AE 8,69gr 21,0mm 12 Müz. Env. No. 3257
 275 AE 8,55gr 21,3mm 12 Müz. Env. No. 3264
 276 AE 7,68gr 21,1mm 12 Müz. Env. No. 3198

Recueil, Gen., s. 65, No. 24; SNG Cop., Bosphorus, No. 141; SNG BM Black Sea, No. 1199-1200.

Komana

IV. Mithradates

MÖ 85-65

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

A/ [KO]MA-ΝΩΝ; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta; solda 59 No.lu monogram ve sağda 46 No.lu monogram

- 277 AE 7,25gr 22,8mm 12 Müz. Env. No. 3267
 278 AE 5,72gr 19,4mm 12 Müz. Env. No. 3309
 279 AE 7,18gr 22,3mm 12 Müz. Env. No. 3343
 280 AE 6,69gr 21,2mm 12 Müz. Env. No. 3280

Recueil, Gen., s. 107, No. 3; SNG Cop., Bosphorus, No. 208-209; SNG von Aulock Pontos, No. 6772-6772a; SNG BM Black Sea, No. 1262; SNG Cop. II, No. 208-209; SNG Stancomb, No. 715.

Kabeira

IV. Mithridates

MÖ 85-65

Ö/ Aigis, ortasında Medusa başı.

- 281 A/ KABH-PQ[N]; Nike sağa dönük, palmiye dalı tutmakta.
AE 7,68gr 19,0mm 12 Müz. Env. No. 3294
SNG von Aulock, Pontos, 6757; SNG BM Black Sea, No. 1243-46; SNG Stancomb, No. 710.

Pharnakeia-Kerasos

IV. Mithradates

MÖ 85-65

- Ö/ Defne çelenkli Zeus başı, sağa dönük.
A/ [Φ]APNAK[EIAΣ]; Şimşek üzerinde kartal; solda 60 No.lu monogram.
282 AE 8,28gr 19,7mm 12 Müz. Env. No. 3230
Recueil, Gen., s. 138, No. 3; SNG Cop. Bosphorus, No. 222-24; SNG BM Black Sea, No. 1279; SNG Cop. II, No. 222-224; SNG Stancomb, No. 723-24.

BERGAMA KRALLIĞI

Pergamon

MÖ 2. yüzyıl-MÖ 133

- Ö/ Korinth miğferli Athena başı, sağa dönük.
A/ Üstte ΦΙΑΕ, altta ΤΑΙΡΟΥ. Yay, solda yıldız.
283 AE 1,83gr 13,0mm 12 Müz. Env. No. 2693
von Fritze, 1910, Taf. 1, No. 31; SNG Cop., Mysia, No. 348-349 (MÖ 2. yüzyıl. - 133); SNG von Aulock Mysien, No. 1364-65 (MÖ 2. Yüzyıl- 133); Voegtli, 1993, Taf. 2, No. 215; SNG Turkey 9, Vol. III, No. 833.

Festival Sikkeleri

MÖ 200-133

- Ö/ Korinth miğferli Athena başı, sağa dönük.
A/ Üstte [A]ΘΗ-ΝΑ[Σ], altta [ΝΙ]ΚΗΦΟΡ[ΟΥ]. Kanatları açık baykuş, cepheden, palmiye dalı üzerinde;
Solda 61 No.lu monogram, sağda 62 No.lu monogram.
284 AE 3,03gr 17,4mm 12 Müz. Env. No. 2641
von Fritze, 1910, Taf. 1, No. 26-27; SNG Cop., Mysia, No. 392; SNG von Aulock Mysien, No. 1375-76 (monogram farklı/ MÖ II. yy./I. yy. ?); Voegtli, 1993, Taf. 2, No. 181-191.
- Ö/ Defne çelenkli Asklepios başı, sağa dönük.
A/ Solda ΑΣ ΚΛΗΠΙΟΥ, sağda ΣΩΤΗΡΟΣ. Asklepios'un yılanlı asası.
285 AE 2,02gr 14,3mm 12 Müz. Env. No. 2692
SNG Cop., Mysia, No. 368; SNG von Aulock Mysien, No. 1371-1373.

KILIKIA BÖLGESİ PERS SATRAP SİKKELERİ

Mallos

Satrap Balakros (MÖ 333-323)

- Ö/ Baaltars tahtta oturmakta; sağ elinde scepter tutmakta; solda buğday başağı ve üzüm salkımı; tahtın altında M; sağda Korinth miğferi ve B-A.
A/ Miğferli ve gerdanlıklı Athena büstü, ¾ sola dönük; solda üzüm salkımı ve sağda M.
286 AR 10,87gr 24,3mm 12 Müz. Env. No. 2431
SNG Levante I, No. 170-171; SNG Keckman II, No. 788; SNG Fitzwilliam VII, No. 5314-15.

Soloi-Pompeipolis

Satrap Balakros (MÖ 333-323)

- Ö/ Baaltars tahta oturmakta; sağ elinde lotus çiçeği başlıklı asa tutmakta, solda üzüm salkımı ve buğday başağı; tahtın altında 63 No.lu monogram; sağda B, solda Σ.
A/ Miğferli ve gerdanlıklı Athena büstü, ¾ sola dönük.
287 AR 10,86gr 23,9mm 2 Müz. Env. No. 2429
SNG von Aulock Kilikien, No. 5873; SNG Levante, No. 53.
- Ö/ Baaltars tahta oturmakta; Baaltars tahta oturmakta; sağ elinde lotus çiçeği başlıklı asa tutmakta, solda üzüm salkımı; tahtın altında Σ.
A/ Miğferli ve gerdanlıklı Athena büstü, ¾ sola dönük.
288 AR 10,89gr 25,6mm 2 Müz. Env. No. 2427
289 AR 10,75gr 24,3mm 2 Müz. Env. No. 2428
SNG Levante, No. 52; SNG Delepiere, No. 196-197.

Satrap Balakros (MÖ 333- 323)

Ö/ Baaltars tahta oturmakta, baş sola dönük; sağ elinde asa; solda buğday başağı ve üzüm salkımı; sağda sarmaşık yaprağı ve altta B; tahtın altında T.

A/ Miğferli ve gerdanlıklı Athena büstü, $\frac{3}{4}$ sola dönük; solda Korinth miğferi.

304 AR 10,94gr 23,6mm 11 Müz. Env. No. 1367

305 AR 10,73gr 24,6mm 3 Müz. Env. No. 1368

SNG Fitzwilliam VII, No. 5316.

Ö/ Baaltars tahta oturmakta, baş sola dönük; solda buğday başağı ve üzüm salkımı; sağda sarmaşık yaprağı ve üstte [B]; tahtın altında T.

A/ Miğferli ve gerdanlıklı Athena büstü, $\frac{3}{4}$ sola dönük.

306 AR 10,98gr 23,1mm 11 Müz. Env. No. 1369

SNG Levante, No. 21; SNG Fitzwilliam VII, No. 5316.

Ö/ Baaltars tahta oturmakta, baş sola dönük; solda buğday başağı ve üzüm salkımı; sağda sarmaşık yaprağı ve tahtın altında T.

A/ Miğferli ve gerdanlıklı Athena büstü, $\frac{3}{4}$ sola dönük; solda üzüm salkımı ve sağda T.

307 AR 10,85gr 23,8mm 6 Müz. Env. No. 2332

Price, 1991, pl. CLVIII, No. K.

Issos

Satrap Balakros (MÖ 333- 323)

Ö/ Baaltars tahta oturmakta; sağ elinde scepter tutmakta; solda üzüm salkımı ve buğday başağı; sağda B; taht altında I.

A/ Miğferli ve gerdanlıklı Athena büstü, $\frac{3}{4}$ sola dönük.

308 AR 10,95gr 24,0mm 2 Müz. Env. No. 1375

309 AR 10,90gr 24,2mm 2 Müz. Env. No. 2426

SNG France II, No. 420.

KAPPADOKIA KRALLIĞI

IV. Ariarathes Eusebes (MÖ 220-163) (Sikke basım yılı MÖ 187-186)

33. yıl

Ö/ Diademli baş, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ; Athena, ayakta, sola dönük; sol elinde mızrak ve sağ elinde Nike tutmakta; sol eli kalkanı üzerinde; Athena'nın solunda 70 No.lu monogram. Solda T, sağda X, kesimde ΓΛ.

310 AR 4,02gr 18,7mm 12 Müz. Env. No. 3427

Simonetta, 1977, No. 17a.

Ö/ Diademli baş, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ, Athena, ayakta, sola dönük; sol elinde mızrak ve sağ elinde Nike tutmakta; sol eli kalkanı üzerinde; Athena'nın solunda 70 No.lu monogram. Solda H, sağda Δ, kesimde ΓΛ.

311 AR 4,03gr 17,6mm 12 Müz. Env. No. 3426

312 AR 4,05gr 16,4mm 12 Müz. Env. No. 1372

Simonetta 1977, lev.2-8.

V. Ariarathes Eusebes, Philopator (MÖ 163-130)

1.yıl

Ö/ Diademli baş; sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ; Athena, ayakta, sola dönük; sol elinde mızrak ve sağ elinde Nike; sol eli kalkanı üzerinde; Athena'nın solunda 70 No.lu monogram. Solda T, sağda Λ.

313 AR 3,71gr 18,2mm 12 Müz. Env. No. 2368

SNG Ashmolean, No. 1982.

I. Ariobarzanes Philoromaioi (MÖ 96-63)

29.yıl

Ö/ Diademli baş, sağa dönük.

A/ [B]ΑΣΙΛΕ[ΩΣ] ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝ[ΟΥ] ΦΙΛΟΡΩΜΑ[ΙΟΥ]; Athena, ayakta, sola dönük; sol elinde mızrak ve sağ elinde Nike tutmakta; sol eli kalkanı üzerinde; Athena'nın solunda 71 No.lu monogram. Kesimde tarih [ΘΚ].

314 AR 4,06gr 17,4mm 12 Müz. Env. No. 824

Simonetta, 1977, No. 40a.

III. Ariobarzanes Euebes, Philoromaios (MÖ 52-42)

11.yıl

Ö/ Diademli ve sakallı baş, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΡΩΜ [ΑΙΟΥ]; Athena, ayakta, sola dönük; sol elinde mızrak ve sağ elinde Nike tutmakta; sol eli kalkanı üzerinde; sağ üstte 72 No.lu monogram; sol altta 45 No.lu monogram. Kesimde IA.

315 AR 4,21gr 15,4mm 12 Müz. Env. No. 74
Simonetta, 1977, No. 3a..

SELEUKOS KRALLIĞI

Sarveis

II. Antiokhos Theos (MÖ 261-246)

Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük.

A/ [ΒΑΣΙΛΕΩΣ [ΑΝ]ΤΙΟΧ[ΟΥ]]; Tripod, kesimde çapa; sağda ve solda monogram belirsiz

316 AE 4,44gr 16,7mm 12 Müz. Env. No. 2667
Newell, 1941, No. 1380; SNG Seleucid, No. 88-93.

Ö/ Diademli Apollon başı, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ [Α]Ν[ΤΙ]ΟΧ[ΟΥ]; Tripod, solda 16 No.lu monogram, sağda 74 No.lu monogram ve kesimde çapa.

317 AE 3,28gr 17,0mm 12 Müz. Env. No. 2626
Houghton, ve Lorber, 2002, 525. 1c; Newell, 1941, No. 1410.

III. Antiokhos Megas (MÖ 223-187)

Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük.

A/ [ΒΑΣΙΛΕΩΣ] ΑΝΤΙ[ΟΧΟΥ]; Fil ayakta, sola dönük; kesimde 75 No.lu monogram

318 AE 1,86gr 12,6mm 12 Müz. Env. No. 2670
Houghton, ve Lorber, 2002, 981.1a, 1c; Newell, 1941, No. 1126-27.

Ö/ Defne çelenkli Apollon başı, sağa dönük.

A/ [ΒΑΣΙΛΕΩΣ [Α]ΝΤΙΟΧΟΥ]; Tripod, kesimde çapa; sağda ve solda monogram belirsiz.

319 AE 6,00gr 18,6mm 12 Müz. Env. No. 2540
Houghton, ve Lorber, 2002, 971. 1; Newell, 1941, No. 1187 (olasılıkla Sarveis)

Antiokheia ad Orontes

I. Demetrios Soter (MÖ 162-150)

MÖ 152-151

Ö/ Diademli I. Demetrios başı, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ; Kornukopiae. Sol alt alanda 76 No.lu monogram ve tarih ΑΞΡ.

320 AR 3,85gr 19,4mm 12 Müz. Env. No. 3349
Houghton vd., 2008, 1642.3c; SNG Delepierre, No. 2959.

II. Demetrios Nikator (MÖ 145-140)

MÖ 145-144

Ö/ Diademli II. Demetrios başı, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕ[ΟΣ] ΔΗΜΗΤΡΙ[ΟΥ] ΘΕΟΥ ΦΙΛΑΔ [ΕΛΦΟΥ] ΝΙΚΑΤ[ΟΡΟΣ]; Apollon omphalos üzerinde sola dönük oturmakta, sol elinde yay ve sağ elinde ok. Sol boşlukta yıldız.

321 AR 3,58gr 18,4mm 12 Müz. Env. No. 2366
Houghton vd., 2008, No. 1908.4e.

Ptolemaios Ake

IV. Antiokhos Epiphanes (MÖ 175-164)

Ö/ Diademli baş, sağa dönük; arkasında 73 No.lu monogram.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ; Zeus Olympios, tahta sola dönük oturmakta, sağ elinde defne çelengi taşıyan Nike ve sol elinde mızrak; sol boşlukta palmye dalı, kesimde harf belirsiz.

322 AR 14,0gr 31,0mm 12 Müz. Env. No. 1278
BMC Seleucid, s. 35, No. 19-21; SNG Delepierre, No. 2955-2956 (Antiokheia); SNG Seleucid, No. 197-198; Mørholm, 1966, No. 8-14 (Ptolemaios Ake?).

Darphanesi Belirsiz

I/II Demetrios (MÖ 162-150)

Ö/ Diademli Apollon baş, sağa dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ; Tripod.

323 AE 19,14gr 26,0mm 12 Müz. Env. No. 2521
BMC Seleucid, s. 80, No. 1.

II. Demetrios Nikator (MÖ 145-140)

Ö/ Diademli II. Demetrios başı, sağa dönük.

A/ [ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΕΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ]; Kornukopiae. Sol alt
alandanda monogram ve tarih belirsiz.

324 AR 4,28gr 17,0mm 12 Müz. Env. No. 2367
SNG Spaer, No. 1747 (Güney darphane).

PTOLEMAIOSLAR

Alexandria

II. Ptolemaios (Philadelphos) (MÖ 285-246)

MÖ 263 = Yıl 8

Ö/ Diademli Zeus başı, sağa dönük.

A/ [Π]ΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ; Şimşek demeti üzerinde kartal, sola dönük, ayakları arasında
Θ.

325 AE 20,08gr 30,1mm 12 Müz. Env. No. 2690
Svoronos, s. 67, pl. XVII, 13, No. 465.

PARTHIA KRALLIĞI

Rhagae

II. Mithradates

MÖ 123-88

Ö/ Taçlı, kısa sakallı ve kulağında bir pendant bulunan büst, sola dönük.

A/ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΣΚΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ; Arsakes tahtta sağa
dönük oturmakta, sağ elinde yay tutmakta.

326 AR 3,47gr 21,4mm 12 Müz. Env. No. 2634
327 AR 3,59gr 18,0mm 12 Müz. Env. No. 2606

*BMC Parthia, s. 34, No. 106; Abgarians ve Sellwood, 1971, s. 70, No. 27/1; SNG Manchester, No. 1376-80; SNG
Delepierre, No. 3010-3011; SNG Cop., Parthia, No. 35-38.*

ROMA EYALET SİKKELERİ

THRAKIA BÖLGESİ

Perinthos-Herakleia

Caracalla (MS 198-217) ve Geta (MS 209-212)

Ö/ ΑΥ Κ Μ ΑΥ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC ΚΑΙ Π CΕΠ ΓΕΤΑC ΚΑΙCΑΡ; Solda İmparator Caracalla'nın
defne çelenkli ve zırlı büstü, sağa dönük; sağda İmparator Geta'nın büstü, sola dönük; büstlerin
arasında konturmark R.

A/ ΑΚΤΙΑ ΠΥΘΙΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ; Agonistik masa üzerinde iki
adet ödül urnesi ve içlerinde birer adet palmye dalı. Masanın altında beş adet top ve bir amphora.

328 AE 21,97gr 33,5mm 7 Müz. Env. No. 1205
SNG Cop., No. 749; Varbanov, 2005, No. 293.

TROAS BÖLGESİ

Ilion

Marcus Aurelius (MS 161-180)

Ö/ ΑΥ ΚΑΙΜ ΑΥ Α[ΝΤΩΝΕΙΝ]; İmparatorun sakallı ve taçsız başı; sağa dönük.

A/ ΚΚΑ [ΜΑΝΔΡΟC]; Skamandros sola doğru yaslanmış, sağ elinde saz, sol kolunu amphoraya
yaslamış; kesimde ΙΛΙΩΝ.

329 AE 7,68gr 23,6mm 12 Müz. Env. No. 3382
RPC Online IV.2, No. 89; Bellinger, 1950, No. 169; SNG Lepold, No. 476.

IONIA BÖLGESİ

Ephesos

Augustus ve Livia (MÖ 27- MS 14)

Magistrat Tryphon ve Samiades

Ö/ Augustus'un defne çelenkli başı, sağa dönük; arkasında Livia, sağa dönük.

A/ Geyik, ayakta sağa dönük; üstünde sadak, altında ΤΡΥΦΩΝ ΕΦΕ [ΣΑΜΙ] ΑΔΗΣ.

330 AE 7,33gr 20,9mm 12 Müz. Env. No. 2537

RPC I, No. 2605; SNG Hunterian, No. 1692-1693; SNG Lepold, No. 546; SNG Cop. IV, No. 360.

Claudius ve Genç Agrippina (MS 49-50)

Magistrat Kousinios

Ö/ Claudius'un defne çelenkli, drapeli başı, sağa dönük; arkasında genç Agrippina başı, sağa dönük.

A/ [ΚΟΥΣΙ] ΝΙΟΣ [ΤΟ Δ], [ΕΦΕ]; Geyik, ayakta; sağa dönük.

331 AE 5,44gr 18,0mm 12 Müz. Env. No. 2585

RPC I, No. 2624; SNG Lepold, No. 552; SNG Turkey 10, No. 120.

Marcus Aurelius (MS 161-180)

MS 147-158

Ö/ ΑΥΡΗΛΙΟC ΚΑΙCΑΡ; İmparatorun paludamentumlu büstü; sağa dönük.

A/ ΕΦΕCΙ-ΩΝ; Geyik üzerinde Artemis.

332 AE 17,93gr 00,6mm 6 Müz. Env. No. 2623

SNG Cop., Ionia, No. 399; RPC Online IV. 2, No. 1128; SNG Lepold, No. 565.

Magnesia ad Maeandrum

I. Philippus (MS 244-247)

Ö/ [ΜΙΟΥΛΑ] ΦΙΛΙΠΠΙΟC; İmparatorun defne çelenkli ve drapeli büstü; sağa dönük.

A/ ΜΑΓΝΗΤΩΝ; Kanatları açık cepheden kartal, başı sola dönük.

333 AE 4,32gr 21,5mm 6 Müz. Env. No. 2621

Schultz, 1975, No. 495; RPC Online VIII, No. 20506; SNG Turkey 10, No. 209.

III. Gordianus (MS 238-244)

Magistrat Demeas

Ö/ ΑΥΤ Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC; İmparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırlı büstü, sağa dönük.

A/ ΕΠΙ ΔΗΜΕΟΥ ΜΑΓΝΗΤΩΝ; Tykhe ayakta, sola dönük; Kornucopiae ve dümen tutmakta.

334 AE 9,46gr 30,5mm 6 Müz. Env. No. 2624

Schultz, 1975, No. 441-2; RPC Online VIII, No. 524. 1.

MYSIA BÖLGESİ

Pionia

Hadrianus (MS 177-138)

Neikomakhos (strategos)

Ö/ [ΑΥΤΟ Τ] ΡΑΙ [ΑΝΟΝ ΑΔΡΙΑΝΟΝ]; İmparatorun defne çelenkli büstü; sağa dönük,

A/ ΕΠΙ ΝΙΚΟ ΠΙΟΝΙΤΩΝ; Herakles, cepheden; sağ elinde lobut ve sol elinde aslan postu.

335 AE 1,79gr 15,1mm 12 Müz. Env. No. 2611

RPC III, No. 1663; SNG Lepold, No. 487.

Adramytteion

Marcus Aurelius (MS 161-180)

P. Ai. Regeinos II (177-179) (Strategos)

Ö/ [ΑΥΤΟΚΡΑ Κ Λ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC]; Defne çelenkli ve paludamentumlu genç Commodus büstü; sağa dönük.

A/ [ΕΠΙ CΤΡΑ Π ΑΙ ΡΗΓΕΙΝΟΥ Β] ΑΔΡΑΜΥΤ [ΗΝΩΝ]; At üzerinde askeri giysiler giyen imparator (M. Aurelius) sağa dönük ve el kaldırıyor. Sağda askeri sancak ve kalkan tutan asker.

336 AE 20,05gr 32,0mm 6 Müz. Env. No. 1204

von Fritze, 1914, No. 118; RPC Online IV. 2, No. 419.

Pergamon

MS Erken 2. yüzyıl

(Pseudo-otonom)

Ö/ ΘΕΑΝ-ΡΩΜΗΝ; Drapeli Roma büstü; sağa dönük.

A/ ΘΕΟΝ CΥΝΚΛΗΤΟΝ; Drapeli senato büstü; sağa dönük.

337 AE 3,48gr 18,2mm 12 Müz. Env. No. 2630

LYDIA BÖLGESİ

Hypaipa

Tiberius (MS 14-37)

Diomedes Attalou

Ö/ TIBEPION [ΣΕΒΑΣΤΟΣ]; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.
A/ ΥΠΑΙΠΗΝΩΝ ΚΑΙ ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ [Δ]ΙΟΜΗΔΗΣ; El sıkışan iki figür.

338 AE 4,58gr 20,4mm 12 Müz. Env. No. 2609
RPC Online I, No. 2538D.

Sardeis

Marcus Aurelius (MS 139-161)

Neikomakhos

Ö/ [Μ ΑΥΡΗΛΙΟC ΚΑΙCΑΡ ΥΠΙΑ]; İmparatorun drapeli büstü; sağa dönük.
A/ ΕΠΙ ΝΕΙΚΟΜΑ[ΧΟV CΑΡΔΙΑΝΩΝ]; Kanatlı Kerykeion.

339 AE 3,06gr 19,2mm 6 Müz. Env. No. 2671
RPC IV Online, No. 1430; SNG Leypold, No. 1218; Evans, 2018, s. 154, No. 178.1-178.3.

Thyateira

MS 2. yüzyıl sonu

(Severus Alexander/Philip) (Pseudo-otonom)

Ö/ ΙΕΡΑC ΥΝΚΛ ΗΤΟC; Drapeli senato büstü; sağa dönük.

A/ ΘΒΑΤΕ- ΙΡ- ΗΝΩΝ; Athena tahta sola dönük oturmakta, sağ elinde Nike ve sol elinde mızrak ve tahtın altında kalkan.

340 AE 6,38gr 24,4mm 6 Müz. Env. No. 2620
RPC Online VI, No. 4410.

KARIA BÖLGESİ

Rodos

MÖ 43-MS 96 (Pseudo-otonom)

Magistrat (Tamia) Teimostratos

Ö/ Dionysos başı, sağa dönük.

A/ ΡΟ-ΔΙ-ΩΝ ΤΑΜΙΑ ΤΕΙ[ΜΟC]ΤΡΑΤΟΥ; Nike, palmye dalı ve aphlaston tutmakta.

341 AE 19,52gr 33,9mm 12 Müz. Env. No. 3376
SNG Cop. Caria, No. 887 (Imperial Time); SNG von Aulock Karien, No. 2853 (MÖ 43-MS 96); SNG Hunterian, No. 1886 (MÖ31- MS 60); SNG Keckman I, No. 759 (MS 1-25); RPC I, No. 2748-2749 (MÖ 31-MS 60).

PISIDIA BÖLGESİ

Antiokheia

I. Philippus (MS 245-249)

Ö/ IMP M IVL PHILIPPVS PF AVG; İmparatorun şua taçlı ve drapeli büstü; sağa dönük.

A/ CAES ANTI-OCHI CL; İki standart arasında Labarium, üstlerinde üç kartal; kesimde SR.

342 AE 10,47gr 26,8mm 6 Müz. Env. No. 2636
Krzyszowska, 1970, p. XL-XLI, No. 10-22; RPC Online VIII, No. 3360.

Ö/ IMP M IVL PHILIPPVS AVG; İmparatorun şua taçlı ve drapeli büstü; sağa dönük.

A/ CAES ANTI-OCHI CL; İki standart arasında Labarium, üstlerinde üç kartal; kesimde SR.

343 AE 9,59gr 25,9mm 6 Müz. Env. No. 2637
Krzyszowska, 1970, p. XL-XLI, No. 10-22; RPC Online VIII, No. 3280.

Ö/ IMP M IVL PHILIPPVS. İmparatorun defne çelenkli, drapeli büstü; sağa dönük,

A/ ANTIOC-[HIO] COL; Men, ayakta; sola dönük; sol elinde Nike ve sağ elinde mızrak tutmakta.
Mızrağın önünde horoz, alanda SR.

344 AE 7,59gr 25,0mm 12 Müz. Env. No. 2544
Krzyszowska, 1970, p. XLII, No. 30; RPC Online VIII, No. 3476.

PONTOS BÖLGESİ

Amaseia

Commodus (MS 177-192)

MS 189

Ö/ M ANTONI KOMOΔAY; İmparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırlı büstü; sağa dönük.

A/ AΔP [AMACI MHTP NEΩK] TPΩ ΠON; Asklepios ayakta, cepheden sola dönük, sağ elinde asa; kesimde [ET ΠΠΘ].

345 AE 9,76gr 26,6mm 12 Müz. Env. No. 3378

346 AE 11,60gr 26,2mm 6 Müz. Env. No. 3380.

347 AE 9,18gr 26,6mm 12 Müz. Env. No. 820

SNG Cop., Pontos, No. 107; SNG von Aulock, Pontos, No. 6702; SNG RPC Online IV, No. 5312; SNG Leybold, No. 11.

Severus Alexander (MS 222-235)

MS 231/232= 234. yıl

Ö/ AVT K CEYHPOC AΛEΞANAI; İmparatorun defne çelenkli ve drapeli büstü; sağa dönük.

A/ AΔP CE AΛ [CE AMA] CIAC MHT ΠON; Zeus Stratios altarı, üzerinde kanatları açık, cepheden kartal ve kartalın üzerinde quadriga ve Helios. Kesimde ET CΛΔ.

348 AE 22,35gr 32,2mm 12 Müz. Env. No. 2713

Recueil, Gen., s. 50, No. 107; SNG Cop. II, No. 118; Dalaison, 2010, No. 576-9; Ireland, 2000, No. 238-251; RPC Online IV, No. 6472.

Komana

Septimius Severus (MS 193-211)

MS 205/6

Ö/ AY K A CEΠ CEO [YEPOC]; İmparatorun defne çelenkli, giyimli ve zırlı büstü; sağa dönük.

A/ [ICEPOKA]ICA KO[MANC]; Tetrastyle tapınak, sütun üzerinde palmiye dalı ve çelenk tutan Nike heykeli. Kesimde [ET BOP].

349 AE 15,98gr 29,3mm 12 Müz. Env. No. 3374

SNG von Aulock, Pontos, No. 6774; Amandry, 1994, s. 123, No. 9; Ireland, 2000, No. 1287.

Zela

Traianus (MS 98-117)

MS 113/14=50. Yıl

Ö/ [AYT NEP TRAIANOC] KAICAP CEB ΓEPM ΔAKIKOC; İmparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırlı büstü; sağa dönük.

A/ [ΘEA ANAEIT]IC ZHΛEITΩN ETOYC [N]; Zeus Epikarpios tahta sola dönük oturmakta; sağ elinde buğday başağı ve asa tutmakta.

350 AE 22,5gr 22,5mm 6 Müz. Env. No. 2396

RPC III, No. 2935; Dalaison, 2009, No. 1a.

Caracalla (MS 211-217)

MS 205/206= 142. Yıl

Ö/ [AY KAI M] AYPH ANT [ωNINOC]; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ [ZHΛIT]ω [N TOY ΠON]; Anaitis'in Hexastil tapınağı cepheden; kesimde ET PMR.

351 AE 10,67gr 27,4mm 12 Müz. Env. No. 1207

Ireland, 2000, No. 1415; Dalaison, 2009, No. 102b; SNG Leybold, No. 68.

Neokaisareia

Iulia Domna (MS 193-211)

MS 205/206= 142. Yıl

Ö/ IO [YAlA] ΔOMNA AY; Iulia Domna'nın drapeli büstü; sağa dönük.

A/ KOI ΠON NEO-KAI MHTPO; Tetrastyle tapınak cephesi, tapınak içinde kült heykeli. Kesimde ET PMB.

352 AE 15,56gr 31,2mm 12 Müz. Env. No. 3377

Çizmeli Ögün, 2006, pl. VIII, No. 94-95; SNG Leybold, No. 40.

Septimius Severus (MS 193-211)

MS 205/6

Ö/ AV KAI M AYPH ANTΩNINOC; İmparatorun defne çelenkli, drapeli büstü; sağa dönük.

A/ KOIN ΠON NEO [KAIC] MHTP[O]; Tetrastyle tapınak cephesi, tapınak içinde kült heykeli; kesimde ETP [MR].

353 AE 11,71gr 31,0mm 12 Müz. Env. No. 2401

Çizmeli Ögün, 2006, pl. XIII, No. 162; SNG Hunterian, No. 1154; SNG Leybold, No. 38.

Sebastopolis-Herakleopolis

Septimius Severus (MS 193-211)

MS 205/6

Ö/ [AY KAI Λ] CEΠTI CEOYHPOC A [YT]; İmparatorun defne çelenkli, darpeli ve zırlı büstü; sağa dönük.

A/ CEBAC [T OΠ HPAKΛEO]; Tetrastyle tapınak, alınlıkta kapricorn; kesimde [ET HC].

354 AE 13,41gr 27,8mm 11 Müz. Env. No. 3206

Amandry ve Remy, 1998, s. 23, No. 20a-b-c-d.

Gallienus (MS 253-268)

MS 263/4

Ö/ AV KAI ΠO ΛIK ΓAΛΛIHNOC; İmparatorun defne çelenkli, zırlı büstü; sağa dönük.

A/ CEBACTO HPAKAEOΠO; Tetrastyle tapınak, içerisinde, kaide üzerinde, ayakta, Herakles heykeli, cepheden. Sağ elinde lobut, sol elinde aslan postu tutuyor; kesimde ET ÇZ.

355 AE 14,60gr 31,4mm 1h Müz. Env. No. 2399

Amandry ve Remy, 1998, s. 33, No. 59.

KILIKIA BÖLGESİ

Aegeae

I. Valerianus (MS 253-260)

MS 253/254= 300. yıl

Ö/ AV KAI [ΠOY ΛI] K OVAΛEPIANOC [CE]; İmparatorun şua taçlı, paludamentumlu büstü; sağa dönük.

A/ AΓEAIΩN NEΩKONAV; Kartal, cepheden; başı sola dönük, gagasında çelenk taşımakta. Pençelerinin ortasında yıldız; kesimde ET-T.

356 AE 12,47gr 28,3mm 6 Müz. Env. No. 1206

SNG Levante, No. 1800.

Anazarbos-Kaisareia

I. Valerianus (MS 253-260)

MS 253/254= 272. yıl

Ö/ AVT K OVAΛEPIANOC CE; İmparatorun şua taçlı, şua taçlı, paludamentumlu büstü; sağa dönük.

A/ ANAZAPBO MHTP; Üçayaklı masa üzerinde ödül urnesi. Boşlukta Δ- T, Masanın ayakları arasında H-K; kesimde ET BOC.

357 AE 12,60gr 25,0mm 12 Müz. Env. No. 516

SNG Levante, No. 1524; Ziegler, 1993, No. 808.

Tarsos

III. Gordianus (MS 238-244)

Ö/ [AVT KAI M ANT ΓOPΔIANOC CEB]; İmparatorun şua taçlı, drapeli ve zırlı büstü; sağa dönük. Sağ ve sol boşluklarda Π-Π.

A/ TAPC [OV MHTPOΠOΛEQC]; Herakles, ayakta, cepheden, sol elinde aslan postu ve Hesperidlerin elmasını tutmakta; sağ elinde Lobut ve arkasında yılanların dolandığı ağaç.

358 AE 20,74gr 34,2mm 12 Müz. Env. No. 85

SNG Hunterian, No. 2335F; RPC Online VII. 2, No. 3513.

GALATIA BÖLGESİ

Koinon Galatia

Augustus? (MÖ 27-MS 14)

MS 14-15/35-7?= Magistrat T. Helvius Basila

Ö/ KAICAP [CEBACT]OC; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ EΠI BCIIA ΠPECBYTOY; Zeus tahta oturmakta; cepheden.

359 AE 8,55gr 23,5mm 12 Müz. Env. No. 11

RPC I, No. 3546 (Augustus?, Tavium?).

Traianus (MS 98-117)

MS 90/96-99/100 = Magistrat T. Pomponius Bassus.

Ö/ [AYTOKPA NEPOYAC] TPΔIANΩ [KAI CEBAC ΓEPMA]; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ [KOINON Γ] ΑΛΑΤΙ [ΑΣ ΕΠΙ] ΠΟΝΠΙ ΩΝΙΟΥ ΒΑΣΣΟΥ; Kısa khiton giymiş ve Phryg şapkası takmış Men; ayakta, sola dönük. Öne uzattığı sağ elinde patera taşımakta; omuzlarında hilal.

360 AE 21,46gr 33,0mm 6 Müz. Env. No. 1377
RPC III, No. 2868.

KAPPADOKIA BÖLGESİ

Kaisareia

Nero (MS 57-68)

Ö/ NERO CLAV DIVI CLAVD F CAESAR AVG GERMANI; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ Victoria ayakta sağa dönük, sağ ayağı üzerinde globus, bir kalkana yazı yazarken.

361 AR 1,61gr 15,3mm 12 Müz. Env. No. 3402

Sydenham, 1978, No. 83; RIC I, s. 186, No. 618; SNG Hunterian, No. 2203; RPC I, No. 3646

Vespasianus (MS 69-79)

Ö/ [AYTOKP CAP OYE] ΠΙΑC [IANO] C CEBA; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ [NIKH CEBACTH]; Nike, sağa dönük; sağ elinde defne çelengi, sol elinde palmye dalı.

362 AE 1,72gr 15,0mm 11h Müz. Env. No. 2404

Sydenham, 1978, No. 90; RPC II, 1648.

Hadrianus (MS 117-138)

MS 119/120= 4. Yıl, Cos III.

Ö/ AYT O KAIC[TPAI AΔPIA]NOC CEBACT; İmparatorun defne çelenkli, paludamentumlu büstü; sağa dönük.

A/ Nike, sağa dönük; sağ elinde defne çelengi, sol elinde palmye dalı. Sağ boşlukta [ET Δ].

363 AR 1,43gr 15,8mm 12 Müz. Env. No. 43

SNG von Aulock, Galatien-Kappadokien, No. 6412; Sydenham, 1978, No. 6412; RPC III, No. 3075; SNG Turkey 2, No. 556.

Ö/ AYT O KAIC TPAI AΔPIANOC CEBACT; İmparatorun sakallı, defne çelenkli paludamentumlu büstü; sağa dönük.

A/ Nike, sağa dönük; sağ elinde defne çelengi, sol elinde palmye dalı.

364 AR 1,73gr 14,8mm 1h Müz. Env. No. 2654

Sydenham, 1978, No. 260; RPC III, No. 3077.

Antoninus Pius (MS 138-161)

MS 140/144

Ö/ [AYTOK] P ANT N [EI NOC CEBACTOC]; İmparatorun sakallı, defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ YΠ [ATOC] B; Argaios Dağı, üzerinde Helios ayakta; sol elinde asa ve globus.

365 AR 2,16gr 18,6mm 6 Müz. Env. No. 2370

Sydenham, 1978, No. 292-293; SNG Hunterian, No. 2232-2233; RPC Online IV. 3, No. 6922.

Ö/ [AYTOK P ANT] ωNEINOC [CEBACTOC]; İmparatorun sakallı, defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ YΠ [A-TOC] B; Argaios Dağı, üzerinde Helios ayakta; sol elinde asa ve globus.

366 AR 2,04gr 17,6mm 6 Müz. Env. No. 2519

Sydenham, 1978, No. 292-293; SNG Hunterian, No. 2232-2233; RPC Online IV.3, No. 6922.

Ö/ İmparatorun sakallı, defne çelenkli, paludamentumlu büstü; sağa dönük.

A/ Argaios Dağı, zirvede Helios, sol elinde asa tutmakta.

367 AE 10,94gr 23,4mm 12h Müz. Env. No. 514

SNG Cop., Cappadocia, No. 239.

Commodus (MS 177-192)

Ö/ [A K] MAV KOMOΔ [OC] AN [TΩNINOC]; İmparatorun sakallı ve defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ ΜΗΤΡΟΠΙΟ ΚΑΙ CΑΡΕ [ΙΑ ΕΤ ΓΙ]; Tykhe'nin drapeli büstü; sağa dönük. Başı üzerinde Argaios Dağı.

368 AE 19,96gr 28,4mm 12 Müz. Env. No. 3399

RPC Online IV. 3, No. 6892.

- Septimius Severus (MS 193-211)*
MS 194/195 = 2. Yıl
Ö/ ΑΥ Λ ΣΕΠ [ΤΙ] ΣΕΟΥΗΡΟC; İmparatorun sakallı ve defne çelenkli başı; sağa dönük.
A/ ΜΗΤΡΟ ΚΑΙCΑΡΙ; Argaios dağı, üzerinde yıldız. Kesimde CΤ B.
369 AR 2,68gr 18,9mm 12 Müz. Env. No. 2574
Sydenham, 1978, No. 389.
- MS 204/205= 13. Yıl*
Ö/ [ΑΥ ΚΑΙ ΣΕΠ] ΤΙΜΙ ΣΕΟΥΗΡΟC ΑΥ; İmparatorun sakallı ve defne çelenkli başı; sağa dönük.
A/ ΜΤΡΟΠΙΟ ΚΑΙCΑ [ΡΕΑC]; Argaios dağı ve üzerinde yıldız. Kesimde [ΕΤ ΙΓ].
370 AR 2,17gr 17,6mm 11 Müz. Env. No. 2568
SNG von Aulock, Galatien-Kappadokien, 6458.
- MS 207/208= 16. yıl.*
Ö/ [ΑΥ ΚΑΙ ΣΕΠ] ΤΙΜΙ ΣΕΟΥΗΡΟC ΑΥ; İmparatorun sakallı ve defne çelenkli başı; sağa dönük.
A/ ΜΗΤΡΟΠΙΟ ΚΑΙCΑΡΙΑC; Agalma sunağı üzerinde Argaios dağı; üzerinde mağara, zirvede yıldız, kesimde ΕΤ ΟΙC.
371 ΑΕ 14,68gr 31,2mm 12 Müz. Env. No. 3373
Sydenham, 1978, No. 422.
- Iulia Domna (MS 193-217)*
MS 196/1977 = 5. yıl.
Ö/ ΙΟΥΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΣΕ; İmparatoriçenin giyimli büstü; sağa dönük.
A/ ΜΗΤΡΟΠΟ ΚΑΙCΑΡΙΑC; Tykhe ayakta, sağ elinde dümen, sol elinde Kornucopiae, kesimde ΕΤ-Ε.
372 ΑΡ 2,88gr 17,80mm 12 Müz. Env. No. 2369
Sydenham, 1978, No. 440.
- Caracalla (MS 198-217)*
MS 204/205 = 13. yıl.
Ö/ ΑΥ ΚΑΙ Μ ΑΥ [ΡΗΛΙ] ΑΝΤΩΝΙΝ] ΟC; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.
A/ [ΜΗΤΡΟΠΙ] ΚΑΙC [ΑΡ]; Agalma sunağı üzerinde Argaios dağı; üzerinde mağara, zirvede yıldız, kesimde [ΕΤ] ΙΓ.
373 ΑΕ 12,16gr 31,0mm 12 Müz. Env. No. 3389
Sydenham, 1978, No. 485-87; SNG Hunterian, No. 2262.
- MS 208/209 = 17. yıl.*
Ö/ ΑΥ Κ Μ ΑΥΡ Α [ΝΤΩΝΙΝΟC]; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.
A/ ΜΗΤΡΟ Κ [ΑΙCΑΡΙ]; Argaios dağı; üzerinde mağara, zirvede yıldız, kesimde ΕΤ ΙΖ.
374 ΑΡ 2,98gr 17,4mm 11 Müz. Env. No. 993
Sydenham, 1978, No. 476.
- Elagabalus (MS 218-222)*
MS 218/219 = 2. Yıl.
Ö/ [Μ ΑΥΡΗΛΙ] ΟC ΑΝΤ[ΩΝΕΙΝΟCΣΕΒ]; İmparatorun ışın taçlı, paludamentumlu büstü; sağa dönük
A/ ΜΗΤΡΟΠΙΟ ΚΑΙCΑ[ΡΙΑC]; Tetrastyle tapınak üzerinde Argaios Dağı, zirvede üç tanrı, sol ellerinde asa, sağ elleri ise havada; dağın sağında ve solunda agonistik ödül urnesi. Kesimde ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΕΤ Β.
375 ΑΕ 23,20gr 32,5mm 12 Müz. Env. No. 2397
RPC Online VI, No. 6654. 1-2.
- MS 219/2210 = 3. Yıl.*
Ö/ [ΑΥ Κ Μ ΑΥΡΗΛΙ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC]; İmparatorun ışın taçlı, paludamentumlu büstü; sağa dönük.
A/ [ΜΗΤ]ΡΟΠΙΟ ΚΑΙCΑ [ΡΙΑ]; Altar üzerinde dört adet buğday başağı, altların içinde Argaios Dağı. Kesimde [ΕΤ Β]
376 ΑΕ 24,3gr 9,36mm 12 Müz. Env. No. 822
SNG Hunterian, No. 2267; RPC Online VI, No. 6707. 1

Severus Alexander (MS 222-235)

MS 222/221 = 1. yıl.

Ö/ [AY K M] AVP[H CEOV AΛEΞANΔPOC]; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ ΜΗΤΡΟΠΟ ΚΑΙCΑΡΙ; Agalma sunağı üzerinde Argaios Dağı; üzerinde mağara, zirvede Helios?, kesimde ET A.

377 AE 13,19gr 27,7mm 12 Müz. Env. No. 78
Sydenham, 1978, No. 534; RPC VI Online, No. 6736.

MS 223/224 = 3. yıl.

Ö/ [AY K CEOYH AΛEΞANΔP OC]; İmparator defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ [ΜΗΤΡΟΠΟ] ΚΑΙCΑΡΙ; İki sütunlu tapınak arasında çelenk içinde Argaios dağı, kesimde ET Γ.

378 AE 12,72gr 2,83mm 12 Müz. Env. No. 511
SNG von Aulock Galatien- Kappadokien, No. 6513; Sydenham, 1978, No. 544a; SNG Turkey 2, No. 404.

MS 225 = 4. yıl.

Ö/ AV K M AVPH CEOV AΛC [ΞANΔPOC]; İmparatorun defne çelenkli, paludamentumlu büstü; sağa dönük.

A/ ΜΗΤΡΟΠΟ ΚΑΙCΑΡΙΑ; Agalma sunağı üzerinde Argaios dağı; üzerinde mağara, zirvede Helios?, kesimde ET Δ.

379 AE 11,26gr 26,0mm 12 Müz. Env. No. 2714
Sydenham, 1978, No. 534; RPC Online VI, No. 6736.

Ö/ [AY K] CEOYH-AΛC [ΞANΔ]; İmparatorun defne çelenkli, paludamentumlu büstü; sağa dönük.

A/ ΜΗΤΡΟ [ΠΟ ΚΑΙCΑΡΙ]; Agalma sunağı üzerinde Argaios dağı; üzerinde mağara, zirvede yıldız, kesimde ET Δ.

380 AE 11,26gr 26,0mm 12 Müz. Env. No. 3123
Sydenham, 1978, No. 557; RPC Online VI, No. 6784

Ö/ AY K CEOY AΛEΞAN; İmparatorun defne çelenkli, paludamentumlu büstü; sağa dönük.

A/ ΜΗΤΡΟΠ ΚΑΙCΑΡ; Argaios dağı, üzerinde çelenk, kesimde ET Δ.

381 AE 12,30gr 26,5mm 11 Müz. Env. No. 36
Sydenham, 1978, No. 555; RPC Online VI, No. 6784.

MS 225/226 = 5. Yıl

Ö/ [AY K] CEOYHA [AΛEΞANΔ]; İmparatorun defne çelenkli, paludamentumlu büstü; sağa dönük. Sağ altta konturmark Helios.

A/ Agalma sunağı üzerinde Argaios dağı. Kesimde ET [E].

382 AE 12,17gr 21,2mm 6 Müz. Env. No. 1006
Sydenham, 1978, No. 560d; SNG Turkey 2, No. 409; Konturmark için; Howgego, 1985, s. 106, No. 12

MS 226/227 = 6. yıl.

Ö/ AY K CEOYH [AΛEΞANΔ]; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ [ΜΗΤΡ] ΚΑΙCΑ. Birbirine bağlanmış üç adet buğday başağı demeti, kesimde ET S.

383 AE 6,26gr 21,30mm 12 Müz. Env. No. 19
Sydenham, 1978, No. 570-572; SNG Hunterian, No. 2275.

MS 228/229 = 8. yıl.

Ö/ [AY K CEOYH] AΛEΞANΔ; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.

A/ ΜΗΤΡ ΚΑΙCΑ; Birbirine bağlanmış üç adet buğday başağı demeti, kesimde ET H.

384 AE 7,50gr 22,0mm 12 Müz. Env. No. 963
Sydenham, 1978, No. 595-596; SNG Turkey 2, No. 415.

III. Gordianus (MS 238-244)

MS 240/241 = 4. yıl.

Ö/ [AV K M ANT ΓOPΔIANOC]; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük. Boyun kısmında konturmark Helios?.

A/ [ΜΗΤ]ΠΟ [ΚΑ]ΙC B[N]; Agalma sunağı üzerinde Argaios Dağı; üzerinde mağara, kesimde ENTIX ET Δ.

385 AE 9,11gr 26,0mm 6 Müz. Env. No. 2532
Sydenham, 1978, No. 606; Kontrmark için bkz; Howgego, 1985, s. 106, No. 12.

MS 242/243 = 6. yıl.

- 386 Ö/ [AY K] M ANT ΓΟΡΔΙΑΝ [OC]; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük. Sağda kontrmark; [Helios?]
A/ [MHT]PO KAICN; Agalma sunağı üzerinde Argaios Dağı; üzerinde mağara, kesimde ET S.
AE 10,17gr 25,0mm 11 Müz. Env. No. 3205
Sydenham, 1978, No. 615; SNG Turkey 2, No. 422; Kontrmark için bkz; Howgego, 1985, s. 106, No. 12

KOMMAGENE BÖLGESİ

Samosata

Marcus Aurelius (MS 161-180)

- 387 Ö/ [A K M AYP ANTΩNΕΙΝOC CEB]; İmparatorun defne çelenkli, drapeli ve zırlı büstü; sola dönük.
A/ [Φ CAM IEP ACYΛ AYT] MHT KOM. ET AΛ; Kayanın üzerinde oturan Tykhe; sola dönük.
Sağ elinde kartal.
AE 9,67gr 27,4mm 12 Müz. Env. No. 515
RPC Online IV, No. 5750.

Zeugma

Elagabalus (MS 218-222)

- 388 Ö/ AVT KAI MAP AVP ANTΩNEINOC CE; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük.
A/ ZEVTMA-TEQN; Periboloslu tetrastyle tapınak cephesi; kesimde Kaprikorn; sağa dönük.
AE 21,17gr 32,7mm 12 Müz. Env. No. 2534
SNG Munich, No. 429.

SYRIA BÖLGESİ

Antiokheia ad Orontes

Yıl 14 [Pompeian Era]

MÖ 52-53

- 389 Ö/ Defne çelenkli Zeus başı, sağa dönük; noktalı bordür içinde.
A/ [ANTI]OXE[QN] THΣ [MET]POΠOΛE[ΩΣ]; Zeus tahta sola dönük oturmakta, sağ elinde Nike ve sol elinde mızrak tutmakta; kesimde ΙΑ.
AE 5,97gr 19,8mm 12 Müz. Env. No. 2350
RPC I, No. 4213.

Elagabalus (218-222)

- 390 Ö/ [AVT] K M A A[NTΩNEINOC CEB]; İmparatorun defne çelenkli ve paludamentumlu büstü; sağa dönük.
A/ ΔHMA [PX EE YΠATOC TO B]; Kanatları açık kartal cepheden, başı sola dönük, gagasında çelenk tutmakta. Boşlukta Δ – E.
AR 11,66gr 26,2mm 6 Müz. Env. No. 1294
Bellinger, 1940, No. 42; SNG Fitzwilliam VIII, No. 5906; SNG Turkey 2, No. 437;
- 391 Ö/ [AVT] K M A ANTΩNEINOC CEB]; İmparatorun defne çelenkli ve paludamentumlu büstü; sağa dönük.
A/ [ΔHM] APX EE [OYCIAC YΠATO A]; Kanatları açık kartal cepheden; başı sağa dönük, gagasında çelenk taşımakta. Boşlukta [Δ]- [E]
AR 11,62gr 25,1mm 12 Müz. Env. No. 1295
Bellinger, 1940, No. 42; SNG Fitzwilliam VIII, No. 5906; SNG Turkey 2, No. 751-752;

Tanımlanamayan Darphane; Kaisareia, Kilikia veya Syria

Claudius (MS 41-54)

MS 43 = 3. yıl.

- 392 Ö/ ΚΛΑΥΔΙΟC KAICAP; İmparatorun defne çelenkli başı; sağa dönük,
A/ ETOYC KAICA[PEQN] [Γ]; Sur taçlı Tykhe başı; sağa dönük.
AE 4,02gr 20,1mm 12 Müz. Env. No. 80
BMC Cilicia, s. 32, No. 5 (Anazarbos); RPC I, No. 4084 (Kaisareia, Kilikia veya Syria)

BÖLGESİ VE DARPANESİ BELİRSİZ

Tiberius (MS 14-37)

- 393 Ö/ [] ΣΕΒΑΣΤΟΥ; Defne çelenkli Augustus başı; sağa dönük.
A/ TIBEPIOΣ KAICAP; Defne çelenkli imparator başı; sağa dönük.
AE 6,44gr 18,4mm 12 Müz. Env. No. 3384

RPC I, 5430C.

TANIMSIZ

- 394 Ö/ Defne çelenkli Apollon başı; sağa dönük.
A/ Tripod.
AE 12,34gr 24,5mm 1 Müz. Env. No. 2523
- 395 Ö/ Defne çelenkli Apollon başı?, sağa dönük.
A/ At, sağa dönük.
AR 0,74gr 08,7mm 12 Müz. Env. No. 2640

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. NÜMİSMATİK DEĞERLENDİRME

Yozgat Müzesi'nin bugünkü yeri olan Nizamoğlu Konağı 1975 yılında korunması gerekli eski eserler kapsamına alınmıştır. Yozgat İli Merkez İlçesinin İstanbulluoğlu Mahallesi'nde yer alan konak, 1871 yılından önce inşa edilmiş ve uzun yıllar konut olarak kullanılmıştır. 1979 yılında kamulaştırılan konak büyük bir onarım sonrası 1985 yılında “Müze” olarak hizmete girmiştir (Acun, 2005, s. 217-220).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda teşhisi yapılan ve MÖ 5. yüzyıl ve MS 3. yüzyıl aralığına tarihlendirilen toplam 395 adet sikke bu tezin kapsamında değerlendirilmiştir. Müze koleksiyonundaki sikkelerin buluntu yerleri ne yazık ki tam olarak bilinmemektedir. Bu çalışmadaki sikkeler hibe (bağış), zor alım (müsadere) ya da satın alma yolu ile koleksiyon bünyesine kazandırılmış örneklerden oluşmaktadır. Tez kapsamında değerlendirmeye alınan müze envanterlerindeki sikkelerden hiçbiri bilimsel arkeolojik kazı, kurtarma kazısı ve yüzey araştırması buluntusu değildir. Buluntu yerleri ile ilgili bu sorun nedeniyle sikkeler vasıtasıyla bölgenin siyasi, kültürel ve ekonomik olarak sirkülasyonu hakkında bilgi verecek şekilde tespiti mümkün olmamıştır. Bunun yerine bölgeler özelinde sikkelerin ait olduğu darphanelerin ve otoritelerin tespitinin ardından tanımlamaları yapılmıştır. Kentlerin ve otoritelerin tarihsel olarak sikke basım süreçleri üzerinde durulmuş ve sikke tipolojileri hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Söz konusu sikkeler katalogda Hellen otonom kent sikkeleri, Hellenistik Krallık sikkeleri ve Roma Eyalet sikkeleri olmak üzere üç ayrı başlık altında toplanmıştır. Hellen otonom kent sikkelerinden 95 adet; Hellenistik Krallık sikkelerinden 234 adet ve Roma Eyalet sikkelerinden 66 adet örnek bulunmaktadır. Makedonia'da Amphipolis; Thrakia'da Byzantion, Apollonia Pontika, Istros, Mesembria, Perinthos; Paphlagonia'da Amastris, Sinope; Bithynia'da Dia, Kalkhedon; Pontos'da Amaseia, Amisos, Kabeira, Komana, Zela, Neokaisareia, Sebastopolis-Herakleopolis Pharnakeia; Mysia'da Pionia, Adramytteion, Pergamon, Kyzikos; Troas'da Ilion, Abydos; Aeolis'de Kyme; İonia'da Kolophon, Magnesia ad Maeandrum, Ephesos, Miletos, Smyrna, Teos, Khios; Karia'da Alabanda, Mylasa, Rodos; Lydia'da Hypaipa, Philadelphia, Sardeis, Thyateira; Phrygia'da Apameia; Lykia'da Phaselis; Pamphylia'da Side; Pisidia'da Antiokheia;

Kilikia'da Aegeae, Anazarbos, Mallos, Soloi-Pompeiopolis, Tarsos, Elaiussa-Sebaste, Issos; Koinon Galatia'da Koinon Galatia; Kappadokia'da Kaisareia; Syria'da Antiokheia ad Orontes, Damaskos; Fenike'de Sidon, Ptolemaios-Ake; Kommagene'de Samosata, Zeugma; Iran'da Parth; Babylonia'da Babylun bölgelerine ve darphanelerine ait olmak üzere çok geniş coğrafyadan örnekler tespit edilmiştir. Katalogda en yoğun grubu Amisos, Kaisareia ve Tarsos darphanelerinde basılan darpların genele nazaran daha yoğun olduğu dikkat çekmektedir.

Kataloga alınan sikkelerin yüzde 59'luk kısmı Hellenistik Krallık, yüzde 24'lük kısmı Hellen otonom kent sikkeleri ve yüzde 17'lik kısmı ise Roma Eyalet sikkelerinden oluşmaktadır. Hellen otonom kent sikkeleri başlığı altında toplam 95 adet sikke değerlendirilmiştir (**Grafik 1**). Katalogda Thrakia'da Byzantion, Apollonia Pontika, Istros ve Mesambria; Ionia'da Kolophon, Ephesos, Magnesia ad Maeandrum, Miletos, Smyrna ve Teos; Aeolis'de Kyme; Mysia'da Adramytteion Pergamon; Lydia'da, Philadelphia, Sardeis ve Thyateira; Karia'da Rodos ve Alabanda; Lykia'da Phaselis; Phrygia'da Apameia; Paphlagonia'da Sinope; Bithynia'da Kalkhedon; Pontos'da Amisos; Kilikia'da Tarsos ve Elaiussa Sebaste kentlerinin otonom sikkeleri yer almaktadır (**Harita 1**). Tüm bu darphanelerde basılan otonom kent sikkeleri MÖ 6. yüzyıl sonundan-MÖ 1. yüzyıl sonuna kadar olan çok çeşitli örnekleri kapsamaktadır.

Katalogda yer alan 95 adet otonom kent sikkelerinin 51'i gümüş, 44'ü ise bronzdur. Gümüş darplar MÖ 6. yüzyıl sonlarından MÖ 4. yüzyıl sonlarına kadar olan zaman aralığını kapsamaktadır. Bronz sikkelerin en erken tarihlisi ise MÖ 5. yüzyıl sonlarından başlamakta olup MÖ 1. yüzyılın sonlarına kadar olan zaman aralığında çok çeşitli örnekler yer almaktadır. Çalışmada en yoğun sikke grubunu oluşturan darplar sırasıyla oranları ile Ionia Bölgesi'nde Ephesos yüzde 21 (20), Mysia'da Kyzikos yüzde 17 (16), Paphlagonia'da Sinope yüzde 7 (7) ve Ionia'da Kolophon yüzde 6 (6) oranları ile yer alan otonom darplardır. Bunu Magnesia ad Maeandrum, Pergamon yüzde 4 (4); Istros, Mesembria, Miletos, Smyrna, Teos ve Amisos kentlerinde yüzde 3 (3); Apollonia Pontika, Byzantion, Sardeis, Rodos, Adramytteion yüzde 2 (2) oranları ile takip etmektedir³²⁶. Katalogda birer adet sikkesi bulunan kentler ise Tarsos, Kalkhedon, Apameia, Phaselis, Alabanda ve Philadelphia kentleridir (**Grafik 2**).

³²⁶ Parantez içinde verilen rakamlar sikkelerin sayılarını belirtmektedir.

Hellen otonom kent sikkelerinin ön ve arka yüzlerinde genellikle kentte kültü olan ve tapınım gören tanrı ya da tanrıçalara sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Kent sikkelerinde kullanılan tasvirler çok çeşitlidir; tapınılan tanrılar/tanrıçalar, tanrıların atribütleri, mitolojik karakterler, yerel efsaneler ve yerel ürünlerin yanı sıra kenti ya da ülkeyi tanıtan ve sikkeyi basan kenti belirten tasvirler betimlenmiştir. Bütün bu sikke tiplerine ilişkin kategoriler Hellen kent sikkeleri üzerinde görülürler. Sık tekrarlanan tiplerin tanınması kolay olmasından dolayı bazı kentler değişmez tiplerde sikkeler basmışlardır. Özellikle ticari anlamda büyük kentler aynı sikke tiplerini uzun süre kullanmışlardır. Çünkü sikke üzerindeki tasvirlerin amacı sikkenin ait olduğu otoritenin kimliğini belli etmesidir.

Katalogda yer alan sikkelerin ön ve arka yüzlerinde yer alan ve her kentin kendine özgü olan betimlerine yer verilmiştir. Özellikle Ephesos'da arı ve geyik kullanımı bütün sikkelerde yoğun olarak görülmektedir. Teos'da griphon, Kolophon'da Apollon ve lyre betimleri gibi kenti ve sikkenin ait olduğu darphaneyi tanıtıcı özellikte olan tasvirler yer almaktadır. Kentler ve sikke betimlerine baktığımızda Byzantion'da boğa, Apollonia Pontika'da Apollon, Istros'ta cepheden iki erkek başı, Mesambria'da Korinth miğferi, Miletos'da aslan başı, Smyrna'da Apollon, Magnesia ad Maeandrum'da Leukippos, Kyme'de tek kulplu vazo, Adramytteion'da Zeus, Kyzikos'ta ton balığı, Pergamon'da Athena Pallas, Philadelphia'da Makedon kalkanı, Thyateira ve Sardeis'de Apollon, Sinope'de Nymphe ve Tarsos'da Sandan tasvirleri yer almaktadır. Bu betimler ayrıca kentlerin kuruluş hikâyelerine ve kökenlerine vurgu yapan öğeleri de içermektedir. Erken dönem sikke tipleri arasında hayvan tipleri oldukça yaygındır. Bu tiplerde özellikle hayvanların başları veya protomları sıklıkla kullanılmıştır. Özellikle bu durum Byzantion, Ephesos, Miletos ve Kyzikos kentlerinin sikkelerinde görülmektedir. Bunlar boğa, kartal, arı, geyik, hörgüçlü boğa, aslan, yaban domuzu, ton balığı, yunus balığı ve baykuş betimleridir.

Erken örneklerde tanrı başları nadiren görülmektedir. Tanrı tasvirleri özellikle MÖ 5. yüzyıldan sonra giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Çalışmada değerlendirilen sikkelerde en yoğun görülen tanrı Apollon'dur. Bunun yanında Hera, Aphrodite Stratonikis, Artemis Anaitis, Athena, Artemis, Tykhe, Nike, Zeus, Helios ve Herakles tasvirleri yer almaktadır. MÖ 4. yüzyıldan sonra tanrı, tanrıça veya mitolojik öğelerin kullanımı Hellen kentlerinin pek çoğunda sikke tasvirlerinde vazgeçilmez bir durum haline gelmiştir. Katalogdaki sikkelerde bir diğer tasvir olarak tanrı veya tanrıçaların

atribütleri veya çok çeşitli farklı sembollerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bunlar arasında; trident, kithara, lyre, tripod, sadak, çapa, astragalos, sadak, meşale, kantharos, lobut, labrys, kapricorn, kornukopiae ve palmiye ağacı betimlerine rastlanılmıştır.

Otonom olarak adlandırılan kent sikkeleri üzerinde özellikle sikke darbını gerçekleştiren kentin veya halkın adı da Grekçe olarak yer almaktadır (**Tablo 3.1**). Erken dönem sikkelerde en basit tip ve en kısa yazılar kullanılmıştır. Ayrıca bazı kent sikkelerinde sikke darbından görevli magistratların adlarına da yer verilmiştir (**Tablo 3.2**). Katalogda yer alan sikkelerde okunabilen magistrat isimleri 22 adettir. Bu sikkelerde çoğunlukla magistratların adları yalın halde ΕΠΙ (...’nın memuriyeti sırasında) edatı olmadan kullanılmıştır.

Hellen otonom kent sikkeleri için Çorum ve Tokat Müzeleri’nde bu konuda henüz yayın yapılmadığından dolayı Yozgat Müzesi sikkeleri ile karşılaştırma yapılamamıştır. Amasya Müzesi için diğer sikkelerde yararlanıldığı gibi Ireland’ın (2000) eserinden yararlanılarak karşılaştırma yapılmıştır. Söz konusu müzede otonom kent sikkelerinden 88 adet örnek bulunmaktadır (**Tablo 3.3**). Bu sikkelerde en yoğun grup Amisos darparıdır (55 adet). Bunlar Yozgat Müzesi koleksiyonunda da yer alan MÖ 5-4. yüzyıllara tarihlenen Hera-baykuş tipli otonom kent sikkelerindedir. Bunu ardından Sinope sikkeleri (10) takip etmektedir.

Sonuç olarak bu grup içerisinde değerlendirilen sikkeler basıldıkları kent ve bölgenin ekonomisinin yanı sıra eskiçağ tarihi, dini, sosyo-kültürel ve hatta idari yapısı hakkında da oldukça önemli veri kaynakları niteliğindedir. Ancak çevre müzelerde özellikle yayınlar üzerinden değerlendirildiğinde kapsamlı çalışmalar yapılmış bir sikke grubu değildir.

Hellenistik Krallık sikkeleri (**Harita 2**) Makedonia Krallığı, Thrakia Krallığı, Pontos Krallığı, Bergama Krallığı, Pers Satrap Sikkeleri, Kappadokia Krallığı, Seleukos Krallığı, Ptolemaios Krallığı ve Parth Krallığı olmak üzere toplam dokuz gruba ayrılmıştır. Bu krallıklar içinde birinci sırada Pontos Krallığı yüzde 63, ikinci sırada Makedonia Krallığı yüzde 17 ve üçüncü sırada Pers Satrap sikkeleri yüzde 11’lik oran ile en yoğun sikke gruplarının bulunduğu basımlardır (**Grafik 3**).

Çalışma kapsamında değerlendirilen Hellenistik Krallık sikkeleri arasında birinci sırada Pontos Krallığı yüzde 63’lük bir oran ile en yoğun grubu oluşturmaktadır. Söz konusu sikkeler Pontos Kralı VI. Mithradates (MÖ 120-163) döneminde darp edilmiş ve Pontos ile Paphlagonia kentleri tarafından basılmış 145 adet bronz sikkeden

oluşmaktadır. Bunlar; Paphlagonia Bölgesi'nde Amastris ve Sinope, Bithynia Bölgesi'nde Diaspolis, Pontos Bölgesi'nde Amisos, Komana, Kabeira ve Pharnakeia darphanelerinin sikkeleridir. Bu darphaneler arasında 122 adet sikke ile en yoğun grup Amisos kentine ait olan sikkelerdir. Ardından 13 sikke ile Sinope, 4 sikke ile Komana, 3 sikke ile Amastris, 1'er sikke ile Pharnakeia, Dia ve Kabeira kentleri gelmektedir (**Grafik 4**).

Güney Karadeniz Bölgesi'nde yer alan bu kentler -özellikle Sinope, Amisos, Amastris- MÖ 6./5. yüzyıllardan itibaren sikke basmaya başlamıştı. Bu darphanelerin sikke tipleri genel olarak VI. Mithradates dönemine kadar Batı Anadolu darphaneleri ile benzer olmuştur. MÖ 4. yüzyılda özellikle Sinope, bölge ticaretinde önemli bir rol oynamıştır. Amisos'un Anadolu'nun iç bölgeleri ile bağlantı kurabileceği çok daha uygun ulaşım rotaları olmasına rağmen Karadeniz bölgesinde ticari ve ekonomik yönden Sinope'nin çok daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Buna kanıt olarak da bölgede söz konusu dönemlerde Sinope sikkelerinin yoğunluğu gösterilmektedir. Hellenistik krallıklardan Pontos Krallığı'nın en parlak dönemi VI. Mithradates dönemi olmuştur. VI. Mithradates kendi adını taşıyan altın stater, gümüş drahmi ve tetradrahmiler bastırmıştır. Bu krali sikkelerin yanında kralın iktidarı döneminde egemen olduğu Pontos, Paphlagonia, Bithynia ve Bosporus kentlerinde bronz sikkeler basılmıştır. Söz konusu bronz sikkeler üzerinde kralın adı yerine sikke basan kentlerin adları yer almaktadır. Bu kentlerin basmış olduğu sikkeler belirli standartta tip ve birim açısından ortak özellikler taşımaktadır.

Katalogda yer alan kentlerde sikkeler üzerinde Athena Parthenos-Perseus, Baş kanatlı genç erkek (Perseus?)-iki pileus arasında kornukopiae, Ares-kını içine kılıç, Perseus- Pegasus, Zeus-şimşek demeti üzerinde kartal, Kurt postlu kadın (Amazon?)-Nike, Aigis-Nike, Genç Dionysos (VI. Mithradates?)-cista mystica³²⁷ tasvirli sekiz tip sikke bulunmaktadır (**Tablo 3.4**). Bu tasvirler içinde en yoğun sikke betimi birinci sırada yüzde 61 ile Aigis-Nike tipli sikkeler oluşturmaktadır. Bu tip Amisos, Kabeira, Komana, Amastris, Sinope ve Diaspolis kentleri sikkelerinde görülmektedir. Aigis-Nike tipli sikkeler VI. Mithradates döneminde sikke darp eden birçok kent tarafından basılmıştır. Onu yüzde 26 gibi bir oranla Dionysos (Mithradates VI?)-cista mystica tipi izlemektedir.

³²⁷ VI. Mithradates döneminde darp edilen sikkelerin yer aldığı darphaneler ve sikke tiplerinin dağılımı için bkz. (**Tablo 3.4**)

Dionysos (Mithradates VI?)-cista mystica sikke tasviri katalogda sadece Amisos kenti sikkelerinde görülmektedir. Athena Parthenos-Perseus yüzde 4; Zeus-şimşek demeti üzerinde kartal ve Ares-kını içine kılıç yüzde 3; başı kanatlı genç erkek (Perseus?)-iki pileus arasında kornukopiae, Perseus-Pegasos, kurt postlu kadın (Amazon?)-Nike tipli sikkeler ise birer örnekle temsil edilmektedir. Bu sikke tiplerinden Athena Parthenos-Perseus, Başı kanatlı genç erkek (Perseus?)-iki pileus arasında kornukopiae, Ares-kını içine kılıç, Zeus-şimşek demeti üzerinde kartal, Genç Dionysos (VI. Mithradates?)-cista mystica ve Aigis-Nike betimli sikkelerin hepsi VI. Mithradates'in üniter sikke politikası çerçevesinde basılmış tipler olmalıdır. Bu tipte sikkeler kralın döneminde birden fazla kent tarafından basılmıştır. Sikkelerin arka yüzünde seçilen betimlerin ise ön yüzle uyumlu şekilde, tanrı veya tanrıçanın atribütü işlenirken, kahramanların yaptığı işlerden sahnelere de yer verilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Katalogda yer alan sikke tiplerine bakıldığında seçilen tasvirler, Roma ile mücadele döneminde krallığın politik propagandasını yansıtan bir araç olmuştur³²⁸. Ares ve Athena'nın savaş argümanı olması ve Nike'nin zaferi temsil etmesi açısından dikkat çekicidir. Aigis-Nike tipli sikkeler özellikle VI. Mithradates'in zafer kazanma arzusunun bir yansıması olmalıdır. Bir diğer dikkat çekici tip Perseus tasviri bulunan sikkelerdir. Bilindiği üzere Perseus, Perslerin efsanevi atası kabul edilmektedir. Perseus, VI. Mithradates dönemi sikkelerinde sıklıkla tercih edilen bir figür olmuştur. Soyunu Perslere dayandıran kral tarafından bilinçli olarak seçilmiş olmalıdır. Pileus ise Dioskur şapkası olarak da bilinmektedir. Pileus azat edilen kölelere giydirilen bir tür konik başlığa verilen isimdir. Bu tip belki de burada da kral tarafından özgürlüğün sembolü olarak seçilmiş olabilir. Özellikle Amisos ve Sinope sikkelerinde Mithradates döneminde sık kullanılan bir betimdir. Bir diğer önemli tasvir ise Dionysos başı bulunan sikkelerdir. Bu sikkelerde Dionysos başında sarmaşık çelengi ile resmedilmiştir. Ön yüzde yer alan Dionysos başı'nın Mithradates'in kendisi olduğu da düşünülmektedir. Bu betimleme ile kendisini tanrısal bir figür olarak göstermesinin yanı sıra Anadolu'da yoğun tapınım gören bir tanrıyı kullanmakla yerel halkların sempatisini kazanmayı amaçlamış olmalıdır.

Katalogda Amisos kenti sikke yoğunluğu ve çeşitliliği açısından birinci sırada gelmektedir. Kentin darp ettiği bu sikkeler antik dünyada çok sayıda bölgeye dağılmış ve

³²⁸ Tiplerin Mithradates ile ilişkisi ile ilgili olarak bkz. Price, 1968, s. 68.

günümüze kadar gelmiştir. Amisos'ta basılan bu yoğun emisyonun nedeninin ise, VI. Mithradates'in Roma ile yaptığı savaşlarda askerlere yapılan ödemelerle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Katalogda yer alan bütün bronz sikkeler MÖ 85-65 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Bu tarihler özellikle II. Mithradates Savaşı (MÖ 83-81) ile bağlantılı olmalıdır. Bu dönemler askeri hareketliliğin yoğun olarak yaşandığı dönemlerdir. Pontos, Paphlagonia ve Bosporus bölgelerinde VI. Mithradates'in Roma ile girmiş olduğu mücadele dönemlerinde savaşların öncesinde ve sonrasında askerlere yapılan ödemeler ve olası ihtiyaçlar nedeniyle yoğun sikke darbı yapılmış olduğu düşünülmektedir. Bu kadar yoğun sikke darbinin bu döneme denk geliyor oluşu Mithradates'in savaş ve egemenlik faaliyetleri ile ilişkili olmalıdır. Savaş dönemlerinde paranın rolü ve öneminin büyüklüğü göz ardı edilmemelidir. Pontos Bölgesi'ndeki diğer kentlere nazaran Amisos'un çok yoğun sikke darp etmesi, VI. Mithradates'in bu kentte uzun bir süre kalmasıyla ve kentin Pontos Krallığı'nın ticaret merkezi olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca Pontos Krallığı döneminde en önemli liman kenti olan Amisos, İç Anadolu ile olan bağlantısı sayesinde ekonomik anlamda da bir üstünlük elde etmiştir.

Çalışmada değerlendirilen bütün sikkelerde lejant arka yüzde ve figürün iki yanına bölünmüş şekilde bulunmaktadır. Pharnakeia ve Diaspolis kentinde ise Zeus-şimşek demeti üzerinde kartal betimin altında kentin adına yer verilmiştir (**Tablo 3.5**).

Katalogda 145 adet bronz sikke üzerinde toplam 25 adet monogram yer almaktadır. Monogram bir şahıs isminin ilk harflerinden yapılan tekil şahıs halindeki markadır. Antik Çağ'da sikkelerin darp edildiği atölyeyi ve darp eden memuru belirten harftir. Amisos ve Komana kentlerinde **46 No.lu monogram** ortaktır. Bu monogram ayrıca Amisos'un on adet sikkesinde de aynı şekilde kullanılmıştır. Ayrıca iki adet sikke üzerinde (**Kat. No. 166-167**) Pontos Krallığı'nın amblemi olan hilal ay ve yıldız motifinin (**45 No.lu monogram**) kullanıldığı görülmektedir. Bu sembol II. Mithradates döneminden itibaren kralların sikkelerinde kullanılan bir armadır. Sikkeler üzerinde yer alan monogramlar Pontos Krallığı döneminde basılan kent sikkeleri arasında bağlantı kurmak için önemli unsurlardan birisidir. Monogramların Hellenistik Dönem'de Anadolu'da en çok sikke darp edilen dönem olan VI. Mithradates egemenliğinde çok çeşitli olması doğal bir sonuçtur.

Yozgat Müzesi sikke koleksiyonunda yer alan Pontos Krallık sikkeleri tek başına bölgenin genel dolaşımı hakkında kaynak sağlamamaktadır. Sikkelerin dolaşımı hakkında bilgi sahibi olabilmek için yayınlanmış olan Çorum Müzesi ve Amasya Müzesi

sikkeleri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmayı yaparken bu yayınlanan eserlerin hem müze malzemesi olması hem de yakın bölge verilerini sunması açısından bu müzelerin malzemelerine bakılmıştır. Yapılan karşılaştırma da darphaneler ve sikke yoğunluğu dikkate alınmıştır. Çorum Müzesi'nde bulunan sikkeler için Çizmeli Ögün ve Özbil (2012) tarafından yapılan “Çorum Müzesi Sikke Koleksiyonunda Bulunan Antik Sikkeler” konulu sempozyum bildirisi; Amasya Müzesi'nde bulunan sikkeler için Ireland'ın (2000) yayınlamış olduğu “Greek, Roman, And Byzantine Coins In The Museum At Amasya (Ancient Amaseia)” adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

Coğrafik alan dahilindeki bu üç müzenin koleksiyonlarına bakıldığında Pontos Bölgesi'nde Amisos; Paphlagonia'da Sinope ve Amastris darplarının yoğun olması dikkat çekicidir (**Grafik 5**). Yozgat Müzesi koleksiyonunda Amisos sikkeleri tüm koleksiyonun yüzde 85 (122) gibi büyük bir orana sahiptir. Aynı kentin Amasya Müzesi'nde miktarı yüzde 79 (912) ve Çorum Müzesi'nde ise yüzde 82 (286)'dir. Amastris kenti sikkeleri ise Yozgat Müzesi'nde yüzde 3 (3), Çorum Müzesi'nde yüzde 4 (14) ve Amasya Müzesi'nde yüzde 5 (66)'dir. Sinope kenti sikkeleri Yozgat Müzesi'nde yüzde 9 (13), Çorum Müzesi'nde yüzde 10 (35) ve Amasya Müzesi'nde ise yüzde 11 (126)'dir. Bu kentler içinde Pharnakeia darphanesine ait sikke Çorum Müzesi koleksiyonunda yer almamaktadır. Yozgat ve Amasya Müzeleri'nde ise birer örnekle temsil edilmektedir. Kabeira kentinin ise Yozgat Müzesi'nde bir ve Çorum Müzesi koleksiyonunda iki örneği bulunmakta iken Amasya Müzesi'nde 11 sikke yer almaktadır.

Amisos sikkelerinin söz konusu her üç müzede de sayısal olarak yoğun olması kentin Karadeniz ile İç Anadolu arasındaki ticari üstünlüğünün bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Pontos Krallığı döneminde Amisos sikkeleri yalnızca bu bölgeler özelinde değil çok geniş coğrafyada da sayısal olarak baskın sikke grubunu oluşturmaktadır. Amisos sikkeleri ele geçen definelerden ve müze koleksiyonlarından elde edilen veriler neticesinde çeşit ve miktar bakımından en yoğun sikke darp eden kenttir. Güney Karadeniz kıyıları için en merkezi şehir konumunda olmuştur. Kappadokia'dan Karadeniz'e açılan yolların varış yeri olması VI. Mithradates döneminde kenti önemli bir konuma getirmiş olmalıdır.

Sikkelerin ikonografik incelemesi o dönemin ekonomik ve politik karakterini anlamamız açısından kesinlikle tek başına yeterli değildir. Özellikle bu konuda kazı buluntuları ve definelerin incelenmesi önem arz etmektedir. Fakat her ne kadar elimizdeki örneklerin müze koleksiyonlarında yer alması ve buluntu yerlerinin belirsizlikleri

doğrudan bir dezavantaj gibi gözükse de ele alınan sikkelerin dağılımları, yoğunlukları ve tipolojik çeşitlilikleri açısından bilim dünyasına katkı sağlayacak düzeyde önem taşımaktadır.

Hellenistik Krallık sikkeleri başlığı altında toplam dokuz bölgesel krallık kapsamında 28 kent tespit edilmiştir. Makedonia Krallığı'na ait toplam 40 adet sikke bulunmaktadır (**Grafik 6**). Bu sikkeler Amphipolis, Abydos, Kolophon, Miletos, Teos, Khios, Mylasa, Tarsos, Side, Damaskos, Sidon, Babylon darphanelerinde basılmış sikkelerdir. Söz konusu sikkelerden 2 adedi “Belirsiz Batı Küçük Asya”, 1 adedi “Bölge Babylonia, Belirsiz Darphane” , 1 adedi sikke “Karia-Belirsiz darphane” ve son olarak 5 adet sikke ise tanımsız olması nedeniyle herhangi bir darphaneyle ilişkilendirilememiştir. Anlaşılacağı üzere tanımlanan sikkeler yedi farklı bölgede 12 kentten gelmektedir. Bu sikkeler içinde en yoğun grubu Ionia Bölgesi'nde yer alan darphaneler oluşturmaktadır. Bu sikkelerin 38 adedi Büyük İskender ve sonrası döneme ait sikkeler iken (**Kat. No. 96-134**), 1 adet bronz sikke ise Demetrios Polierketes (MÖ 306-283) (**Kat. No. 135**); 1 adet bronz sikke III. Philippos Arrhidaios dönemine aittir (**Tablo 3.6**).

Büyük İskender dönemine ait sikkeler kralın hayatta iken ve ölümü ardından basılan “posthumous” sikkeler olmak üzere ayrılmaktadır. Tanımlanan 34 İskender sikkesinden 13'ü kral hayatta iken basılan, 21'i ise posthumous sikkeler olarak değerlendirilmiştir. Posthumous İskender sikkeleri kralın ölümünden sonra bazı küçük değişiklikler hariç, ardılları tarafından yoğun olarak MÖ 323-275 yılları arasında ve MÖ 160 yılına değin basılmaya devam etmiştir. Katalogda yer alan ve MÖ 323-275 arasına tarihlendirilen İskender sikkelerinin 21 adedi söz konusu posthumous sikkelerdendir. Gümüş sikkelerde en yoğun sikke tasviri Herakles Başı-oturan Zeus betimlemesidir. Bu sikke serisi ilk olarak İskender'in Issos Savaşı (MÖ 333) sonrasında Tarsos'da darp edilmiştir. Tarsos darphanesinde daha önce Kilikia Satrabı Mazaios (MÖ 361-334) tarafından bastırılan sikkelerin ön yüzünde Baal (Tarsos Baal'ı) ve İskender sikkelerinde arka yüzde oturan Zeus tasviri ile benzerlik bulunmaktadır. Ön yüzde bulunan aslan postlu Herakles ise doğuda Melkart olarak bilinmektedir (Detaylı bilgi için bkz. Le Rider, 2003, s. 161-170). Bu tip sikkelerin İskender hayatta iken ve sonrasında III. Philippos döneminde de geniş bir coğrafik alan içerisinde darp edilmeye devam edildiği görülmektedir.

Katalogda bir diğer grubu ise bronz sikkeler oluşturmaktadır. Bu bronz sikkeler Miletos, Tarsos ve “Belirsiz Batı Küçük Asya” başlığı altında değerlendirilen beş adet

posthumous sikkedir. Makedon krali bronz sikke serilerinin büyük bir kısmının MÖ 336 yılında darp edilmeye başlandığı düşünülmektedir. Katalogda yer alan Herakles-sadak, yay ve lobut betimli sikkeler ile Makedon kalkanı-Makedon miğferi serileri III. Philippos döneminde de posthumous olarak darp edilmeye devam edilen sikkelerdendir. Ancak Apollon başı-atlı tipli sikke serileri ise III. Philippos döneminde darbına başlanan örneklerdendir. Herakles-sadak içerisinde yay ve lobut serili bronz sikkelerde yayın sadak içinde betimlenmiş hali İskender öncesi sikkelerde mevcut değildir. Sadak içerisinde yay ve lobut ile sembol ya da monogram bulunmayan örneklerde yunus, buğday başağı, meşale gibi semboller ile farklı monogramlar bu serilerde kullanılmıştır. Bu tipin darbu III. Philippos döneminde de kullanılmaya devam etmiştir. Katalogda yer alan sikkede olduğu gibi “ΒΑΣΙΛΕΩΣ” lejandlı olan grup Price’ın kataloğunda “Belirsiz Batı Küçük Asya” (MÖ 323-310) başlığı altında toplanmıştır. Bu grupta yer alan sikkeler bir (AE), yarım (½ AE) ve çeyrek (¼ AE) birimlerde basılmıştır (Price, 1991, s. 31). Price’ın “Belirsiz Batı Küçük Asya” başlığı altında topladığı bronz sikkeler AE biriminde basılmışlardır (**Kat. No. 117**). Bu sikkelerden “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ” lejandı taşıyan sikke (**Kat. No. 110**) ise Price’da (1991, s. 281) Miletos darphanesine atfedilmektedir. Makedon kalkanı-Makedon miğferi tasvirli bronz sikkelerde ön yüzde farklı bezemeler (Gorgo başı, Herakles başı, şimşek demeti, lobut, labrys, kerykeion ve pelet) ile süslenmiş Makedon kalkanı, arka yüzde B-A lejandı ile sembollü ya da sembolsüz Makedon miğferi yer almaktadır (Liampi 1986, s. 41). Makedon kalkanı, bronz sikkeler üzerinde Büyük İskender döneminde ön yüz tipi olarak kullanılmaya başlanmış ve III. Philippos döneminde de basımına devam edilmiştir. Bu sikkeler üzerindeki ikonografi hakkındaki genel kanı askeri bir sembolizmi yansıtmaları ve askeri ödemelerde kullanılmış olmaları arasında bir bağlantı olduğu yönündedir (Liampi, 1998, s. 253; Psoma, 2009, s. 33; Matthew, 2010, s. 23-25). Bu tipteki B-A lejandını taşıyan ve basıldığı kent ya da kentler belirsiz olan sikkeler Price ve Liampi tarafından “Belirsiz Batı Küçük Asya ve Batı Küçük Asya” başlığı altında sınıflandırılmıştır. Lenger (2021, s. 445-456) tarafından yapılan son çalışmalarda bu tipte sikkelerin Kilikia Bölgesi kentlerinden özellikle de Tarsos çevresinde yoğun olarak ele geçmiş olması ve sikke üzerindeki kerykeion sembolünün Tarsos sikkeleri üzerinde sıklıkla görülmesi nedeniyle Tarsos darphanesine atfetmektedir.

Genç erkek başı-atlı serilerinden Büyük İskender hayatta iken basılan sikkelerde arka yüzde sadece at figürü ve “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ” lejandı bulunmaktadır. III. Philippos döneminde basılanlarda ise lejant “ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ya da ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ”

şeklinde kullanılmış ve arka yüzde atlı betimlemesine yer almaktadır. Ön yüzde bulunan erkek başı genellikle Apollon olarak isimlendirilmiş (Babelon, 1926, s. 523; Westermarck, 1989, s. 303) fakat bunun Karanos olabileceği de düşünülmektedir (Touratsoglou, 2012, s. 41; Price, 1991, s. 32; Gardner, 1918, s. 134). Bu sikkelerin basıldığı yerler ile ilgili olarak Price (1991, s. 283-284) Miletos; Ashton ise (2004, s. 33-43) Kaunos darphanelerini önermektedir.

Krallık sikkeleri arasında bir adet örnek de Demetrios Poliorketes dönemine aittir. Sikkenin ön yüzünde boğa boynuzlu Korinth miğferli genç erkek başı; arka yüzde gemi pruvası betimlenmiştir. Gemi pruvasının üst kısmına BA (Basileus) harfleri ile sağ boşlukta labyrs betimlenmiştir. Kralın döneminde tek bir bronz sikke emisyonu yapılmıştır. Buradaki ön yüzde bulunan erkek başının Demetrios olduğu da düşünülmektedir. Bu sikkelerde genellikle Salamis'e atfedilmektedir. Söz konusu sikkelerin basımı Ptolemaios'un Kıbrıs'ı ele geçirmesi üzerinde MÖ 294 yılında son bulmuştur (Mørkholm, 2000, s. 86). Newell (1927) bu sikkeleri Karia Bölgesi darbı olduğunu düşünmekte fakat darphanesini belirsiz olarak vermiştir.

Yozgat Müzesi sikke koleksiyonunda yer alan Makedon Krallık sikkeleri tek başına bölgenin genel dolaşımı hakkında kaynak sağlamamaktadır. Sikkelerin dolaşımı hakkında bilgi sahibi olabilmek için yayınlanmış olan müze koleksiyonlarına bakılmıştır. Bu durumda Çorum, Tokat ve Amasya Müze koleksiyonları yararlanılan birincil kaynaklardır. Fakat bu müzelerin bütün sikkelerinin yayınları bulunmadığından dolayı yayınları bulunan sikkelere bakılabilmektedir. Çorum ve Tokat Müzeleri'nde Makedon Krallık sikkeleri hakkında yayınlanmış bir eser henüz bulunmamaktadır. Çorum Müzesi'nde bulunan Makedon Krallık sikkeleri Çizmeli Ögün ve Özbil (2012) tarafından yapılan sempozyum bildirisinde sadece sayısal olarak verilmiş, darphanelerden ve otoritelerden bahsedilmemiştir. Söz konusu bu sikkelerden koleksiyonda 34 adet sikke örneği bulunmaktadır. Amasya Müzesi'nde bu konuda Ireland'ın (2000) yayınlamış olduğu "*Greek, Roman, And Byzantine Coins In The Museum At Amasya (Ancient Amaseia)*" adlı çalışmadan yararlanılmıştır.

Amasya Müzesi koleksiyonunda Makedonia Krallığı'na ait toplam 39 adet sikke örneği bulunmaktadır (**Tablo 3.7**). Sikkelerden bir adedi III. Philippos dönemine tarihlenmiştir. Müze koleksiyonu dikkate alındığında Makedon krallık sikkeleri çok az bir oranla (yüzde 1) temsil edilmektedir. Sikkeler içinde en yoğun grubu bölgesi ve darphanesi belirsiz olan 22 adet sikke oluşturmaktadır. İkinci en yoğun darpları ise Ionia

Bölgesi'nde Kolophon, Magnesia ad Maeandrum, Miletos ve Teos sikkeleri oluşturmaktadır.

Hellenistik Krallık sikkeleri başlığı altında değerlendirilen bir diğer grup ise Thrakia Krallığı Lysimakhos (MÖ 305-281) sikkeleridir. Bu sikkeler krallık sikkeleri içinde yüzde 1 (2) gibi az bir oranla temsil edilmektedir (**Grafik 3**). Büyük İskender'in generallerinden Lysimakhos MÖ 301 yılında İpsos Savaşı'nın ardından Antigonos'u yenilgiye uğratmış ve Trakya, Makedonya ve Anadolu'da kontrolü altına aldığı darphanelerde kendi adına sikkeler bastırmıştır. Çalışmada ele alınan kralın iki sikkesi üzerinde de farklı tipler kullanılmıştır. Gümüş sikkenin ön yüzü üzerinde (**Kat. No. 136**) İskender'in diademli ve Ammon boynuzlu başı yer almaktadır. Burada İskender Ammon boynuzu ile tanrısallaştırılmış bir şekilde betimlenmiştir. Arka yüzde sol kolu kalkana yaslı tahta oturan ve Nike tutan Athena yer almaktadır. Nike burada kralın adını (ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ) taçlandırır bir pozisyonda betimlenmiştir. Lysimakhos bu sikkelerin basımına Attika ağırlık sisteminde MÖ 297/6 yılında başlamıştır. Bu sikkeler; Lysimakheia, Sestos, Lampsakos, Abydos, Aleksandreia Troas, Sardeis, Magnesia ve Kolophon gibi birçok kentte basılmıştır (Mørholm, 2000, s. 91).

Lysimakhos, bu gümüş sikkelerin yanı sıra iki farklı bronz sikke serileri de bastırmıştır. Bu sikkelerin basım yerleri ile ilgili problemler bulunmaktadır. Bu serilerden en yaygın olanı Attika miğferli Athena başı-aslan protomu ya da aslan betimlerinin yer aldığı sikkelerdir. Katalogda (**Kat. No. 137**) bu sikke örneklerinden bir adet yer almakta ve üzerinde "ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ" şeklinde kralın adı bulunmaktadır. Bu sikkeler üzerinde kullanılan aslan protomu ya da tam aslan tasvirleri kralın arması olarak bilinmektedir.

Thrakia Krallığı'nın ardından Bergama Krallığı sikkeleri de katalogda yer alan krallık sikkelerinin yüzde 1'lik (3) bir kısmını oluşturmaktadır (**Grafik 3**). Sikkeler Bergama Krallığı altında Pergamon darphanesinde basılmış bronz sikkelerdir. Pergamon'da I. ve II. Makedon Savaşları ile Syria kralı Antiokhos ile yapılan savaşların ardından iki bronz sikke serisi çıkarmıştır. İlki Philetairos'un adıyla basılan krali darplar ve kentin adıyla basılan yerel darplardır (Mørholm, 2000, s. 142-141) . Katalogda bu bronz sikkelerden Philetairos'un "ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΥ" adıyla basılan seriden bir adet bulunmaktadır (**Kat. No. 283**). Diğer iki sikke (**Kat. No 284-285**) festival sikkeleri olarak adlandırılan sikke grubu içerisine girmektedir. Bu sikkelerde kent adı yerine "ΑΘΗΝΑΣ [ΝΙ]ΚΗΦΟΡ[ΟΥ]" ve "ΑΣ ΚΛΗΠΙΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ" lejandları kullanılmıştır.

Bu festival sikkeleri Hellenistik Dönem’de Anadolu’da tapınaklar tarafından organize edilen festivaller süresince yapılan ticari işlemlerde kullanılmak üzere tek bir ödeme aracının kullanılmasına yönelik basılmış sikkelerdendir. Söz konusu sikkelerde lejant olarak bir kentin, etnik grubun, federasyonun, kralların, yerel idareci ve askerlerin ismi yerine sadece tanrı ya da tanrıça isminin adı yer almaktadır. Katalogda yer alan Pergamon sikkelerinde Athena Nikephoros ve Asklepios Soter’in isimleri okunmaktadır. Bu sikkeler tanrıça ya da tanrı adına düzenlenen dinsel bir festivalle ilişkili olmalıdır.

Çalışmamın kapsamındaki krallık sikkelerin arasında Pontos ve Makedonia Krallıkları’ndan sonra en yoğun üçüncü grubu “Pers Satrap Sikkeleri” başlığı altında incelenen ve Kilikia Bölgesi’nde Mallos, Soloi-Pompeiopolis, Tarsos ve Issos kentleri tarafından basılan; bölgede idarecilik yapan satrapların darp ettirdiği sikkeler oluşturmaktadır. Bu sikkeler krallık sikkelerinin yüzde 10’luk (24) bir kısmını temsil etmektedir (**Grafik 3**). Katalogdaki sikkeler Mazaios (MÖ 361/0-333) ve Balakros (MÖ 333-323) dönemlerine aittir. En yoğun sikke grubu yüzde 52 (12) ile Mazaios’un Tarsos darphanesine ait basımları oluşturmaktadır. Satrap Balakros’un sikkeleri ise yüzde 48 (11) oranında temsil edilmektedir. Bu kentler içinde Tarsos kenti darpları yüzde 70 (16); Soloi yüzde 17 (4); Mallos yüzde 4 (1) ve Issos yüzde 9 (2) oranları ile örnekleri bulunmaktadır. Bu sikkeler Pers ağırlık sisteminde gümüş stater biriminde darplardır. Tarsos, özellikle İskender’in gelişine kadar bölgedeki Pers satraplarının baş darphanesi konumunda olmuştur.

Krallıklar, yerel yönetimdeki kent devletleri ve satrapların sikke basmalarına bazı dönemlerde izin vermişlerdir. Özellikle Kilikia Bölgesi’nde krallık sikkeleri ve kent sikkelerinin yanı sıra MÖ 4. yüzyılda bölgede yoğun faaliyetlerde bulunan satraplar kendi adları ve tiplerini betimleyen basımlar yapmışlardır. Bu sikkelerde satrap ya da bölgesel yönetici isimlerinin yer almasından dolayı bunlar satrap sikkeleri olarak anılmaktadır (Hill, 1919, s. 125). Kilikia’nın doğu kentlerinde Pers etkisinin daha baskın olmasından dolayı sikkeler üzerinde Aramice yazıtlar görülürken, batı kentlerinde Pers etkisinin daha az olduğu sikkelerdeki Grekçe yazıtlardan anlaşılmaktadır. Değerlendirilen kentlerin yazıtlarında Aramice lejantların kullanılmış olması da bu etkinin bir sonucu olmalıdır.

Kilikia Bölgesi’nde MÖ 362/1 yılında bazı satraplar Datamenes’in öncülüğünde Pers kralı II. Artakserkses’e karşı ayaklanmışlardır. Mazaios, bu ayaklanmanın ardından bölgede yaklaşık 30 yıl hükümdarlığını sürdürmüştür. Bu süreçte Tarsos, Issos Mallos ve Soloi kentlerinde kendi adına birçok sikke bastırmıştır. Kilikia’nın Makedonialı satrapı

Balakros bölgeye İskender tarafından görevlendirilmiştir. Söz konusu satrapların sikkelerinde öne çıkan tip ön yüzde tahta oturan Baaltars betimlemesidir. Arka yüzlerde Athena büstü, aslanın boğaya saldırma sahnesi ve iki sıralı kent suru üzerinde aslanın boğaya saldırma sahnesi tasvirleri en yoğun gruptur. Özellikle Balakros dönemi sikkelerinde Athena büstü bulunan tasvirler yoğunluktadır. Çalışmadaki sikkelerin hepsinde de bu tipte örnekler yer almaktadır. Athena bu sikkelerde üç sorguçlu Korinth miğferi ile tasvir edilmektedir. Çalışmada değerlendirilen Mazaios sikkelerinde ise arka yüzlerde aslanın boğaya saldırma sahnesi ve iki sıralı kent suru üzerinde aslanın boğaya saldırma sahnesi tasvirleri bulunmaktadır. Söz konusu sikkelerde lejandlar Aramice'dir. Ayrıca sikkelerde çeşitli monogramlar da kullanılmıştır. Kent isimleri ise kısaltma şeklinde "M (Mallos), T (Tarsos), I (Issos) ve Σ (Soloï-Pompeïpolis) şeklinde gösterilmiştir. Balakros sikkelerinde satrapın adı B kısaltması ile belirtilmiştir. Mazaios'un adı ise Aramice yazı ile "𐤌𐤆𐤃𐤌 (MZDI)" şeklinde gösterilmektedir.

Kilikia Bölgesi'nde sikke basımı MÖ 5. yüzyılın ikinci yarısında başlamış olup en erken sikke basan kentler katalogda da sikkeleri değerlendirilen Soloï, Tarsos, Mallos ve Issos'dur. Pers egemenliği altında oldukları dönemde sikke darbına başlayan bu kentlerin sikkeleri, doğal olarak, gerek ikonografik gerekse üzerlerinde yer alan yazılar açısından Pers etkisi taşımaktadır. MÖ 4. yüzyıl özellikle bölgede Pers etkisinin en güçlü olduğu dönemdir. Söz konusu dönemde Pers satrapları adına Kilikia kentlerinde basılan sikkeler de bu durumu kanıtlamaktadır.

Çalışmada bir diğer Hellenistik krallık ise "Kappadokia Krallığı" başlığı altında değerlendirilen sikkelerdir. Bu sikkeler krallık sikkeleri arasında yüzde 3 (6) gibi bir oranla temsil edilmektedir (**Grafik 3**). Katalogda Kappadokia Krallığı'ndan IV. Ariarathes Eusebes (MÖ 220-163), V. Ariarathes Eusebes Philopator (MÖ 163-130), I. Ariobarzanes Philoromaïos (MÖ 96-63) ve III. Ariobarzanes Euebes Philoromaïos (MÖ 52-42) dönemlerine ait örnekler değerlendirilmiştir. Söz konusu sikkeler içinde en yoğun grubu yüzde 49'lük (3) oranla IV. Ariarathes sikkeleri oluşturmaktadır. Bunu yüzde 17'lik (1) oranlarla V. Ariarathes, I. Ariobarzanes ve III. Ariobarzanes sikkeleri takip etmektedir.

Çalışmadaki Kappadokia krallık sikkeleri gümüş drahmi biriminde darplardır. Sikkelerin ön yüzlerinde kralların diademli başlarına, arka yüzlerinde ise özellikle tanrıça Athena'ya yer verilmiştir. IV. Ariarathes ile X. Ariarathes arası dönemlerde zafer getiren tanrıça Nike'yi taşıyan tanrıça Athena'nın Kappadokia krallık sikkelerinde uzun süre

popüler bir tip olarak kullanıldığı görülmektedir. Katalogdaki bütün sikkelerde tanrıça miğferli, khiton giyimli ve sağa dönük; sağ elinde Nike sol elinde mızrak ve ayakları önünde kalkan bulunmaktadır. Sikke lejantlarına bakıldığında krallar “ΒΑΣΙΛΕΩΣ (kral)” unvanına ek olarak bir ya da iki unvan daha kullanmayı tercih etmişlerdir (**Tablo 3.8**). Bu unvanlar Eusebes, Philoromaios ve Philopator’dur. Kappadokia kralları erken dönemlerde sikkelerde unvan kullanmamışlardır. Basileus unvanı III. Ariarathes ile birlikte kullanılmaya başlanmıştır (Mørkholm, 2000, s. 145). Sikke lejantlarında da III. Ariarathes ile birlikte değişiklik yaşanmıştır. Bu kral döneminde arka yüzde lejantlar çoğunlukla aşağıdan yukarıya doğru yazılmışlardır. IV. Ariarathes ve sonrasında Basileus unvanı sikkelerin sağında; isimler solunda; unvanlar ise kesimde yer almıştır. Bir diğer konu ise sikkelerin arka yüzlerinde kullanılan monogramlardır. Katalogda yer alan sikkelerde monogramlar Athena’nın solunda kullanılmıştır. Bu monogramların bazıları krallık armaları; bazıları ise kralların krallık yıllarını ve egemen olduğu yer adlarını temsil etmektedir. Çalışmada yer alan III. Ariobarzanes dönemi sikkesinde (**Kat. No. 315**) Pontos Krallığı’nın simgesi olan ay ve yıldız sembolünün kullanıldığı görülmektedir. Bu kral aynı zamanda bu sembolü genel olarak sikkelerinde sıklıkla kullanmıştır. Yönetim yılları genellikle kesimde Grekçe harflerle gösterilmiştir.

Çalışmadaki diğer krallık ise “Seleukos Krallığı” sikkeleridir. Bu sikkeler müze koleksiyonunun yüzde 4’lük (9) bir kısmını oluşturmaktadır (**Grafik 3**). Seleukos sikkelerinde II. Antiokhos Theos (MÖ 261-246), III. Antiokhos Megas (MÖ 223-187), I. Demetrios Soter (MÖ 162-150), II. Demetrios Nikator (MÖ 145-140) ve IV. Antiokhos Epiphanes (MÖ 175-164) dönemlerine ait örnekler yer almaktadır. Ayrıca darphanesi belirsiz olan I/II. Demetrios’a ait 1 adet sikke de katalogda yer almaktadır. II. Antiokhos Theos (MÖ 261-246) ve III. Antiokhos dönemi sikkeleri Sardeis darphanesi, I. Demetrios ve II. Demetrios sikkeleri Antiokheia ad Orontes darphanesi, IV. Antiokhos sikkesi Ptolemaios-Ake darphanesi ve son olarak darphanesi belirsiz bir adet II. Demetrios sikkesi yer almaktadır. Krallığın sikkelerinin kendi içinde oranlarına bakıldığında II. Antiokhos yüzde 23 (2); III. Antiokhos yüzde 22 (2); I. Demetrios, II. Demetrios ve IV. Antiokhos yüzde 11 (1) oranlarında temsil edilmektedir.

I. Seleukos MÖ 305 yılında kral unvanını almış ve Seleukia Tigris kentini krallığın başkenti yapmıştır (Newell, 1978, s. 99). MÖ 200 dolaylarına kadar krallığın merkezi Syria ve Kilikia bölgeleri olmuştur. Özellikle Antiokheia ad Orontes, Seleukoslar döneminde hem politik hem de ticari anlamda bölgede öne çıkan kentlerden biri

konumunda olmasından dolayı krallık darphanesi olmuştur. Sardeis kenti ise I. Antiokhos döneminden sonra krallığın Anadolu'daki önemli darphanelerinden biri konumuna gelmiştir. II. Antiokhos döneminde Sardeis özellikle bronz sikke üretiminin oldukça fazla yapıldığı darphanelerdendir. Ptolemaios-Ake ise III. Antiokhos döneminde ele geçirilmiştir.

Çalışmadaki Seleukos sikkelerinin ön yüzlerinde kralların diademli portrelerine ve tanrı Apollon'a yer verilmiştir. Sikkelerin arka yüzlerinde ise bronz sikkelerde tripod ve fil, gümüş sikkelerde kornucopiae ve omphalos üzerinde oturan Apollon betimleri kullanılmıştır. Özellikle Seleukoslar dönemi sikkelerinde I. Antiokhos dönemi ve sonrasında omphalos üstüne oturan, ok ve yay tutan Apollon, Seleukos gümüş sikkelerinde standart tip olmuştur. Apollon'un ön yüzde defne çelengi ile başı ve arka yüzde tripod gibi atribütünün bulunduğu sikkeler de dönemin sıklıkla kullanılan tasvirlerindedir. III. Antiokhos döneminde özellikle arka yüzlerde kullanılan fil tasvirinin kralın doğu seferindeki zaferi anısına basıldığı düşünülmektedir. Bu sikkeler erken MÖ 205 yılına tarihlendirilmektedir (Newell, 1978, s. 218; Mørholm, 2000, s. 127). Katalogda Sardeis kentine ait bronz sikkeler yüzde 45'lik (4) bir oran ile yoğunluktadır. Söz konusu dönemde kentin bronz sikke üretiminde önemli bir darphane olduğu bilinmektedir. MÖ 300 yılı civarında kurulan ve krallığın kraliyet darphanesi olarak faaliyet gösteren Antiokheia ad Orontes darphanesinde ise bu oran yüzde 22'dir (2). Bunu Ptolemaios-Ake darphanesi yüzde 11 (1) gibi bir oranla takip etmektedir.

Çalışmadaki sikkelerin lejantlarına bakıldığında yazı arka yüzde figürlerin her iki yanında yer almaktadır (**Tablo 3.9**). Kralların bir ya da daha fazla unvanları ile birlikte isimleri kullanılmıştır. Ayrıca solda, sağda veya kesimde monogramlar yer almaktadır. Özellikle tripod betimlerinin yer aldığı sikkelerde çapa sembolü sıklıkla kullanılmıştır. Bu sembol Seleukos Krallığı'nın armasıdır. Appianos (Syr. IX. 56), I. Seleukos'un annesinin, krallığın kurulmasından önce rüyasında çapa sembolü gördüğünü ve bu rüyanın kurulacak büyük krallığa işaret ettiğinden bahsetmektedir.

Hellenistik Krallık sikkeleri kapsamında değerlendirilen Ptolemaios ve Parthia Parth Krallığı sikkeleri bu dönemin son grubunu oluşturmaktadır (**Grafik 3**). Ptolemaios dönemi sikkelerinden II. Ptolemaios Philadelphos (MÖ 285-246) dönemine ait Alexandria basımlı bir adet bronz sikke ile Parth Krallığı sikkelerinde II. Mithradates dönemine ait Rhagae basımlı iki adet gümüş sikke yer almaktadır.

II. Ptolemaios'un ilk yıllarında sikke basımı Fenike Bölgesi'nde Tyre, Sidon ve Ptolemaios-Ake kentlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Alexandria'da sikke üretim hacmi bu darphanelerden çok daha fazla olmuşsa da söz konusu darphanelerde de çok sayıda sikke basıldığı görülmektedir (Mørkholm, 2000, s. 112). Bu dönemde Ptolemaios sikkelerinin arka yüzlerinde sıklıkla kullanılan kartalın ayakları arasında yer alan semboller ile darphanelerin tespiti yapılmaktadır. Kralın yine ilk hükümdarlık yıllarında basılan bronz sikkelerinde ön yüzlerde defne çelenkli Zeus başı, arka yüzlerde şimşek demeti üzerinde duran kartal tiplerinde sikkeler basmıştır. Bu sikkeler 17-25 gr arasında değişen ağırlıklara sahiptir. Sikkeler üzerinde yer alan lejant ise değişmeden daima "ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ" olarak kullanılmıştır (**Kat. No. 325**).

Çalışmada son olarak Parth Krallığı sikkelerinde II. Mithradates dönemine ait iki adet sikke değerlendirilmiştir. Parthia günümüz Horasan Bölgesi'nin -kuzeydoğu İran-antik adıdır. MÖ 250 yılında Parni veya Aparni olarak adlandırılan bir grup, Hazar Denizi'nin doğu kıyısından Astavane yöresine doğru ilerlemiş ve burada MÖ 247 yılında Arshak (Arsakes) kendini kral ilan etmiştir. I. Arsakes'in söz konusu dönemde kral unvanı aldığı düşünülmektedir. Fakat Parth krallarının iktidara gelişleri konusunda belirsizlikler bulunmaktadır (Mørkholm, 2000, s. 133). I. Mithradates döneminde Parth Krallığı imparatorluğa dönüşmüştür. Bu kral döneminde Baktria ve Babylonia Seleukoslar'dan alınmıştır. Parthia Krallığı'nın sikke basımı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Sellwood (1980) ve Carradice ve Price (2001, s. 147) ilk sikkeleri I. Arsakes (MÖ 217-211) dönemine verirken, Mørkholm (2000, s. 133) ise I. ve II. Arsakes dönemine ait sikkeleri I. Mithradates dönemine atfetmektedir.

Parthia sikkeleri 4 gr ağırlığında gümüş drahmilerden basılmıştır. Gümüş tetradrahmiler I. Mithradates döneminde basılmaya başlanmıştır (Sinisi, 2012, s. 276). Parth Krallığı'nda ayrıca bakır sikkeler de basılmıştır (Sellwood, 1980, s. 9). Sikkelerde ön yüzde kralların diademli ya da tiaralı portreleri sağa dönük veya bazen cepheden betimlenmiştir (Sinisi, 2012, s. 278). Arka yüzlerde elinde ok ve yayla önceleri omphalos, sonradan taht üzerinde oturan okçu (Arsakes?) tasviri uzun yıllar drahmilerde en popüler tip olmuştur (Carradice ve Price, 2001, s. 147). Bunun yanında Demeter, Nike, Tykhe, Zeus, Apollon ve Herakles tipleri de kullanılmıştır (BMC Parthia, s. lxxvii-lxxi). Sikke lejantlarında ise Grekçe yazıtlar görülmektedir. I. Mithradates döneminden sonra sikkelerde ΒΑΣΙΛΕΩΣ unvanı kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra sikkelerde ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ, ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ, ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ,

ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ ve ΔΙΚΑΙΟΥ gibi unvanlar da kullanılmıştır (Sinisi, 2012, s. 279-281, Gariboldi, 2004, s. 366). Krallığın sikkeleri Susa, Rhaga, Seleukeia Tigris, Ekbatana ve Nisa darphanelerinde basılmıştır (Sinisi, 2012, s. 277).

Tez kapsamında Parth Krallığı sikkelerinden II. Mithradates (MÖ 123-88) dönemine ait iki adet gümüş sikke bulunmaktadır. Sikkenin ön yüzünde taçlı, kısa sakallı ve kulağında bir pendant bulunan kralın büstü, sola dönük; arka yüzde okçu (Arsakes?) tahtta sağa dönük oturmakta, sağ elinde yay tutmaktadır. Sikke yazıtında ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΟΥ (büyük kral) ΑΡΣΑΚΟΥ (Arsakes) ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ (görkemli) ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ (Hellen Dostu) unvanları yer almaktadır. Parth Krallığı sikkelerinde lejantlar özellikle MÖ 1. yüzyıl başından itibaren bozulmaya başlamış, harfler daha stilize olarak kullanılmıştır (Sinisi, 2012, s. 279). Bu durum katalogda yer alan iki sikke için de geçerlidir.

Amasya Müzesi koleksiyonunda Hellenistik Krallık sikkelerinden Makedonia, Thrakia, Bithynia, Pontos, Kappadokia, Seleukos ve Ptolemaioslar krallıkları dönemlerine ait toplam 1246 adet sikke bulunmaktadır (**Tablo 3.10**)³²⁹. Bu krallık sikkeleri içinde Pontos Krallığı sikkeleri yüzde 95 (1183) gibi bir oran ile en yoğun sikke grubunu oluşturmaktadır. Özellikle VI. Mithradates dönemi kent sikkeleri 1177 sikke örneği ile önemli bir sayıya sahiptir. Ardından Makedonia Krallığı Büyük İskender' ait sikkeler ile ikinci en yoğun gruptur. Bunu Kappadokia (20) ve Seleukos Krallığı (12) sikkeleri takip etmektedir. Söz konusu müze koleksiyonunda 7 farklı bölgeden 26 farklı otoriteye ait çok çeşitli sikkeler bulunmaktadır. Çorum Müzesi koleksiyonunda sadece krallıkların sikkelerinin sayısal dağılımı verilmiştir³³⁰. Buna göre Pontos 385, Makedonia 34, Bergama 3, Seleukos 10, Ptolemaios 1, Bithynia 5, Kappadokia 10, Paphlagonia 6 ve Bosporus Krallığı'ndan 1 adet örnekle müze koleksiyonunda yer almaktadır.

Yozgat, Amasya ve Çorum Müzesi verileri ışığında en yoğun sikkesi bulunan krallık Pontos Krallığı basımlarıdır. Özellikle VI. Mithradates dönemi sikkelerinin müze koleksiyonlarında görece yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bunu takiben özellikle Makedonia Krallık sikkeleri de koleksiyonlarda önemli bir yer tutmaktadır.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda MS I. yüzyıl ile MS III. yüzyıl arasına tarihlenen, Roma Eyalet Sikkeleri olarak adlandırılan ve imparatorluk sınırlarına dâhil olan kentler

³²⁹ Ireland, 2000.

³³⁰ Çizmeli Öğün ve Özbil, 2012.

tarafından darp edilen toplam 66 adet sikke bulunmaktadır (**Tablo 3.11**). Bu sikkelerin bölgelere, kentlere ve imparatorlara göre dağılımları yapılmıştır. Müze koleksiyonunda bulunan ve tez kapsamına alınan Roma eyalet sikkeleri antik dönem coğrafyasından zengin bir repertuar sunmaktadır. Söz konusu sikkeler Thrakia'da Perinthos; Troas'da Ilion; Ionia'da Ephesos ve Magnesia ad Maeandrum; Mysia'da Pionia, Adramyteion ve Pergamon; Lydia'da Hypaipa ve Sardeis; Karia'da Rodos; Pisidia'da Antiokheia; Pontos'da Amaseia, Komana, Zela, Neokaisareia ve Sebastopolis; Kilikia'da Aegeae, Anazarbos ve Tarsos; Galatia'da Koinon Galatia; Kappadokia'da Kaisareia; Kommagene Samosata ve Zeugma kentlerinden örneklerdir (**Harita 3**). Anadolu kentlerinde darp edilen sikkelerin yanı sıra Syria Eyaleti'nden Antiokheia ad Orontes darpları da yer almaktadır. Ayrıca Syria Bölgesi'ne verilen fakat darphanesi belli olmayan bir örnek ile Tiberius dönemine tarihlenen fakat bölgesi ve darphanesi tanımlanamamış nadir bir sikke örneği de bulunmaktadır. Koleksiyonda bulunan Roma Dönemi eyalet darpları içinde Kaisareia kenti 26 sikke ile en yoğun grubu oluşturmaktadır (**Grafik 7**).

Çalışmanın eyalet sikkelerini kapsayan bu bölümünde ele alınan sikke örnekleri tüm Anadolu'daki sikke darpları ile paralellik göstermekte ve eyalet sikkeleri olarak adlandırılan sikkelerin darp edildiği hemen hemen tüm imparatorlara ait örnekleri içermektedir. Sikkenin basıldığı dönemde egemen olan ve tasviri bulunan imparatorların tespiti yapılmış, Augustus (MÖ 27-MS 14) döneminden Gallienus'a (MS 253-268) kadar, yaklaşık 300 yıllık bir süreç içerisinde darp edilen sikkeler ele alınmıştır. Bu kapsamda değerlendirilen 66 sikke üzerinden kentlerde, 19 imparator ve 1 imparatoriçe adına sikke darp edildiği tespit edilmiştir.

Sikkelerin hanedanlıklara göre dağılımına bakıldığında Severuslar döneminde basılan 26 sikke; Antoninuslar döneminde 17; Asker İmparatorlar döneminde 11; Iulius Claudiuslar döneminde 7 ve Flavianuslar döneminde 1 sikke katalogda yer almaktadır. Bununla beraber imparatorluk hanedanlarına değil de tek tek imparatorların hüküm sürdüğü yıllara bakıldığında (**Grafik 8**) Severus Alexander (MS 222-235) 9 adet örnekle en yoğun sikkesi bulunan imparatorudur. 6 adet sikke ile ikinci sırada Septimius Severus (MS 193-211); 5 sikke ile üçüncü sırada Marcus Aurelius (MS 161-180) ve Elagabalus (MS 218-222) gelmektedir. Bu sırayı Commodus (MS 177-192), Caracalla (MS 198-217), III. Gordianus (MS 238-244) ve I. Philippus (MS 244-249) 4'er sikke ile takip etmektedir. Hadrianus (MS 117-138) ve Antonius Pius (MS 138-161)'a ait 3'er sikke; Augustus (MÖ 27- MS 14), Tiberius (MS 14-37), Claudius (MS 41-54), Traianus (MS

98-117), Iulia Domna (MS 193-211) ve I. Valerianus (MS 253-260) dönemlerine ait 2'şer sikke yer almaktadır. Son olarak 1 adet sikkesi bulunan imparatorlar ise; Nero (MS 54-68), Vespasianus (MS 69-79) ve Gallienus (MS 253-268)'dur (**Tablo 3.12**).

Bu çalışmada incelenen sikkelerin ön yüzlerinde imparator veya imparatoriçe portreleri yer almaktadır. Grekçe ile yazılmış şehir sikkelerinin ön yüzünde imparatorun adı ve unvanlarına yer verilmiştir. Ancak katalogda pseudo-otonom olarak adlandırılan sikkelerden üç adet örnek de mevcuttur. Bu sikkelerin ön yüzlerinde imparator portresi yerine tanrı ve tanrıça portreleri kullanılmıştır. Katalogda yer alan imparator veya imparatoriçe portreli kent sikkelerinin arka yüzlerinde ise tanrı ve tanrıça tasvirleri, hayvan figürleri, çok sayıda tapınak betimleri, agonistik öğeler ve altınlar ön plana çıkmaktadır. Çalışmada değerlendirilen sikkelerde Artemis, Athena, Tykhe, Nike, Zeus, Men, Zeus Stratios altarı, Argaios Dağı, at üzerinde imparator, distyle, tetrastyle, hexastyle tapınak betimleri, geyik, kartal, buğday başağı, kerkykeion ve labarium gibi betimler kullanılmıştır. Özellikle yoğun olarak Kaisareia kenti sikkelerinin tamamında Argaios betiminin farklı tasvirleri yer almaktadır. Çok sayıda tapınak betiminin yer alması, Roma İmparatorluğu'nun bölgesel inançlara duyduğu saygıyı simgelemesinin yanı sıra, kentlerde yaşayan halkın imparator kültüne bağlılığının göstergesi de sayılabilir. Ayrıca bu betimler, bu kentlerde yaşayan halkın inanç yapısını da gözler önüne sererken, kente ait tapınak yapıları konusunda da fikir edinmemize olanak sağlamaktadır. Ayrıca arka yüzlerinde şehrin veya şehirde yaşayan toplulukların adlarının yanı sıra şehrin imparatorluktaki konumunu gösteren lejantların da kullanıldığı görülmektedir. Bu lejantların yanında sikkelerde Tryphon, Samiades, Kousinios, Demeas, Tamia Teimostratos, T. Helvius Basila ve T. Pomponius Bassus gibi 7 adet magistrat adına da rastlanılmıştır.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda yer alan Roma Eyalet sikkeleri tek başına bölgenin genel dolaşımı hakkında kaynak sağlamamaktadır. Sikkelerin dolaşımı hakkında bilgi sahibi olabilmek için yayınlanmış olan Çorum Müzesi, Amasya Müzesi ve Tokat Müzesi sikkeleri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmayı yaparken bu yayınlanan eserlerin hem müze malzemesi olması hem de yakın bölge verilerini sunmasından dolayı bu müzelerin malzemelerine bakılmıştır. Yapılan karşılaştırmada darphaneler ve sikke yoğunluğu dikkate alınmıştır. Çorum Müzesi'nde bulunan sikkeler için Çizmeli Öğün ve Özbil (2012) tarafından yapılan "*Çorum Müzesi Sikke Koleksiyonunda Bulunan Antik Sikkeler*" konulu sempozyum bildirisi ve Yalçın (2008)

“Çorum Müzesi Sikke Koleksiyonu’ndaki Roma Eyalet Sikkeleri ve Roma Dönemi Ekonomisindeki Yeri” konulu Yüksek Lisans Tezi ve Amasya Müzesi’nde bulunan sikkeler için Ireland’ın (2000) yayınlamış olduğu “*Greek, Roman, And Byzantine Coins In The Museum At Amasya (Ancient Amaseia)*”; Tokat Müzesi için Amandry, Remy ve Özcan’ın (1994) “*La circulation monétaire dans le Pont à l’époque impériale à travers les collections numismatiques du Musée de Tokat*” adlı çalışmalarından yararlanılmıştır. Müzelerin koleksiyonunda yer alan Roma eyalet sikkelerinin sayısal dağılımları metin içinde tablo halinde verilmiştir.

Amasya ve Çorum Müzelerinde, Yozgat ve Tokat Müzesi koleksiyonlarından farklı olarak çok daha geniş coğrafyalardan örnekler bulunmaktadır. Çorum Müzesi’nde Syria Eyaleti’nde Laodikeia Ad Mare ve Sidon; Mesopotamia Eyaleti’nde Edassa; Moesia Inferior Eyaleti’nde Markianopolis ile Nikopolis sikkeleri, Amasya Müzesi’nde ise Syria Eyaleti’nde Laodikeia Ad Mare ve Seleukeia Pieria basımı sikkeler ile Mesopotamia Eyaleti’nin doğusunda bulunan Singara kentine ait darplar yer almaktadır. Aynı coğrafik alan dâhilindeki bu dört müzenin koleksiyonları incelendiğinde Kappadokia Bölgesi’ndeki Kaisareia; Pontos Bölgesi’nde Amaseia ve Neokaisareia darplarının genele nazaran yoğun olduğu dikkat çekmektedir. Çorum Müzesi’ndeki (**Tablo 3.13**) Roma Dönemi Amaseia kentine ait darpların miktarı tüm eyalet darpları içinde yüzde 41,1 (42 adet) gibi büyük bir orana sahiptir. Aynı kentin Amasya Müzesi’ndeki (**Tablo 3.14**) miktarı yüzde 31,7 (163) ve Tokat Müzesi’ndeki (**Tablo 3.15**) miktarı yüzde 7,4 (11)’tür. Yozgat Müzesi’nde ise bu oran yüzde 6’dır (4). Neokaisareia kentine ait darplar Çorum Müzesi’nde yalnızca 3 iken (yüzde 2,9); Amasya Müzesi’nde 69 (yüzde 13,4) ve Tokat’ta ise 66 (yüzde 44,5) ile bu müzedeki tüm eyalet sikkeleri içinde en yüksek orana sahiptir. Yozgat Müzesi’nde Neokaisareia darplarının miktarı ise yüzde 3 (2) oranındadır. Kappadokia’da Kaisareia darphanesine ait sikkelerin sayısal dağılımı Yozgat Müzesi’nde yüzde 39 (26), Amasya Müzesi’nde yüzde 32,4 (167), Tokat Müzesi’nde yüzde 32,4 (48) ve Çorum Müzesi’nde yüzde 14,7 (15)’dir. Yine benzer şekilde Amisos kentine ait eyalet darpları Yozgat Müzesi ve Tokat Müzesi koleksiyonunda yer almazken Amasya Müzesi’nde yüzde 2,9 (15) ve Çorum’da yüzde 3,9 (4) gibi oranlara sahiptir. Bunların yanında Syria-Antiokheia ad Orontes darpları Yozgat Müzesi’nde yüzde 5; Tokat Müzesi’nde sadece yüzde 1,48 (1) sikke ile küçük bir orana sahipken; Amasya’da yüzde 2,5 (13) ve Çorum’da yüzde 4,9’dur (5). Çorum Müzesi koleksiyonunda örneği bulunmayan Zela kenti sikkeleri ise Yozgat’ta yüzde 3

(2); diğ er iki müzede ise Amasya’da yüzde 3,6 (19) ve Tokat’ta yüzde 14,8 (10) gibi görece yüksek miktarda bulunmaktadır.

Bölgedeki bu üç müzenin sikkelerinin kentlere göre dağılımına bakıldığında, öncelikle söz konusu dönemde Kappadokia ve Pontos eyaletlerinde Kaisareia ve Amaseia sikkelerinde yoğunluk olduğu anlaşılmaktadır. Bu kentler içinde Kaisareia sikkelerinin çokluğu bu kentin antik dönemde aktif ticarete sahip olması ile açıklanabilir. Özellikle bu kentin Yozgat Müzesi koleksiyonunda yer alan 26 sikkeden 9 tanesi gümüştür. Roma Dönemi’nde çok az kente gümüş sikke basma hakkı verilmiştir. Bu kentlerin olasılıkla bölgedeki yerel ihtiyacın karşılanması amacıyla gümüş sikke basımına izin verilmiş olabilir. Roma Dönemi’nde Syria’da Antiokheia ad Orontes ve Mısır’da Alexandria darphanelerinde olduğu gibi Kaisareia’da da bronz sikkelerin yanında gümüş sikkeler de basılmıştır. Roma eyalet sisteminin kurulmasından sonra Kaisareia söz konusu dönemde aktif bir darphane durumuna gelmiştir. Kentte drahmi, didrahmi, hemidrahmi, tridrahmi ve tetradrahmi birimlerinde gümüş sikkeler de basılmıştır. Ayrıca İç Anadolu ile Karadeniz kıyısındaki kentler ile olan bağlantı ilk olarak Amisos’tan başlamakta, Amaseia kentinden Kaisareia’ya ulaşmaktadır (Ireland, 2000, s. 1-2). Amaseia bu dönemlerde özellikle ticaret rotaları ile bağlantılı olarak ön plana çıkmıştır.

Söz konusu müzelerin eyalet sikkelerinin imparatorluk hanedanlarına göre dağılımlarına bakıldığında Yozgat, Tokat, Çorum ve Amasya’da Severus Hanedanlığı’na ait sikkelerin oranları yoğunluktadır. Severus Hanedanlığı; Yozgat Müzesi’nde³³¹ yüzde 51, Tokat Müzesi’nde³³² yüzde 75, Amasya Müzesi’nde³³³ yüzde 41 ve Çorum Müzesi’nde³³⁴ yüzde 25,6 gibi oranlara sahiptir. Bunun yanında imparatorların hüküm sürdüğü yıllara göre sikke oranlarına bakıldığında Yozgat’ta yoğunluk sırasıyla yüzde 15 (9) Severus Alexander; yüzde 10 (6) Septimius Severus; yüzde 8 (5) Elagabalus ve Marcus Aurelius; yüzde 6 (4) Commodus, Caracalla, III. Gordianus ve I. Philippus’tur. Çorum Müzesi’nde Traianus yüzde 13,7 (15); Antoninus Pius yüzde 8,2 (9); Lucius Verus, Septimius Severus ve Elagabalus’a ait sikkeler ise yüzde 7,3 (8) oranlarındadır. Amasya Müzesi’nde yüzde 13,05 (62) oranla Caracalla en yoğun sikkeleri bulunan imparatorudur. Ardından Hadrianus yüzde 10,7 (51), Septimius Severus yüzde 9,8 (47),

³³¹ Bkz. **Tablo. 3.12.**

³³² Bkz. **Tablo. 3.16.**

³³³ Bkz. **Tablo. 3.17.**

³³⁴ Bkz. **Tablo 3.18.**

Marcus Aurelius yüzde 9,05 (43) ve Severus Aleksander dönemi de yüzde 8,8 (42) oran ile temsil edilmektedirler. Tokat Müzesi'nde ise Amasya'da olduğu gibi Caracalla yüzde 19,7 (28) oranla en yoğun sikkeleri bulunan imparatorudur. Bunu Septimius Severus yüzde 16,1 (23); Elagabalus yüzde 15,4 (22); Severus Aleksander yüzde 10,5 (15) ve III. Gordianus yüzde 4,9 (7) oranları ile takip etmektedir.

Sonuç olarak özellikle Amaseia ve Kaisareia kentlerinin numismatik veriler ışığında bölgede baskın bir rol oynadıkları anlaşılmaktadır. Hanedanlıklar bazında ele alındığında ise tüm müze koleksiyonlarındaki sikke yoğunluğunun Severuslar Hanedanlığı sürecinde artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Caracalla sikkeleri ise sayısal anlamda en yoğun grubu oluşturmaktadır.

SONUÇ

Orta Anadolu'da Kızılırmak havzası içerisinde yer alan Yozgat İli'nde en erken yerleşim izleri Geç Neolitik Erken Kalkolitik döneme kadar geriye gitmektedir³³⁵. Geç Tunç Çağı'nda bölge bütün Orta Anadolu'nun hâkimi olarak görülen Hitit İmparatorluğu'nun çekirdek bölgesinde yer almasıyla önemli bir konuma sahiptir. Bölgenin stratejik konumu Demirçağı boyunca da devam etmiştir. Hellenistik Dönem'e geldiğinde Yozgat İli'nin kuzeybatısı Galatia, kuzeyi Pontos, güneyi ise Kappadokia Bölgesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Roma'nın Küçük Asya'daki hâkimiyet sürecinde bölge Roma ile VI. Mithradates arasında sınır ve çatışma bölgesi konumunda olmuştur. Ayrıca Roma Dönemi'nde Galatia ve Kappadokia Bölgesi sınırları içerisinde yer alan Yozgat İli; "Pteria, Mazaka/Kaesareia" ve "Ankyra-Tavium-Euagina-Zela" gibi yol güzergâhları doğrudan bu kentin sınırları içerisinde geçmektedir³³⁶. Bazilika Therma gibi anıtsal imparatorluk mimarisi bölgenin Roma Dönemi'ndeki önemini gösteren arkeolojik kanıtlardandır.

Anadolu'nun batısında icat edilen sikke, zamanın getirdiği değişimler ve etkileşimler sonucunda gelişim göstermiş ve farklı coğrafyalara yayılmıştır. İlk sikkelerin ortaya çıkmasından itibaren sanat dalları ile paralel gelişen ve değişen sikkeler, buldukları coğrafya ve darp edildikleri kentlere göre farklılıklar barındırmıştır. Zamanla gelişen teknoloji ve hammaddeye olan ulaşımın kolaylaşması ile özellikle Hellenistik Dönem'de sikke basan kentlerde bir artış olmuş, oldukça yoğun sikke basımı yapılmıştır. Sikke basımının bir prestij göstergesi olarak algılanması sikke basan kentlerin sayısını arttırmış ve sikke ekonomik hayatın vazgeçilmez bir ögesi olmuştur.

Sikkeler antik dönem ile ilgili her konuda geniş ve kesin bilgiler aktaran buluntuların başında gelmektedir. Ayrıca ait oldukları dönemin sanatı, dini, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşantısına dair birçok konuda bilgi sahibi olmamıza olanak sağlamaktadırlar. Ancak kazı ve definelerden ele geçen sikkeler kadar olmasa da müze koleksiyonları bünyesinde bulunan sikkeler de bulunduğu bölgenin ekonomisi, sosyal, kültürel ve siyasi yaşamı hakkında veriler elde etmemize olanak tanımaktadır.

³³⁵ Bkz. Özbudak, 2019, s. 507.

³³⁶ Sancaktar ve Sezgin, 2020, s. 53.

Bu çalışmada Yozgat Arkeoloji Müzesi'ne çeşitli yollarla kazandırılan Arkaik, Klasik, Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait değişik kent ve bölgelerde basılan toplam 395 adet sikke incelenmiştir. Bu sikkeler Hellen otonom başlığı altında değerlendirilen Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönem'e ait 95 adet; Hellenistik Krallık başlığı altında değerlendirilen Makedonia Krallığı, Thrakia Krallığı, Pontos Krallığı, Bergama Krallığı, Pers Satrapları, Kappadokia Krallığı, Seleukos Krallığı, Ptolemaios Krallığı ve Parhia Krallığı'na ait 234 adet; Roma Eyalet sikkeleri başlığı altında ise 66 adet örnekten oluşmaktadır. Müze koleksiyonunda yer alan bu sikkeler okunabilen lejant ve portrelerden yola çıkılarak tanımlanmış ve tarihsel sıra gözetilerek kataloglanmıştır. Katalogları yapılan sikkeler bölgedeki Amasya, Çorum ve Tokat müzeleri koleksiyonları bünyesinde yer alan ve yayınları bulunan sikkeler ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu sikkeler karşılaştırıldığında Yozgat Müzesi'nde yer alan sikkeler ile benzer örnekler bulunmakla birlikte bunların kondüsyonları oldukça iyi durumda günümüze kadar ulaşmış olmaları dikkat çekmektedir. Bu nedenle dönem özelliklerini ortaya koyan müze koleksiyonundaki sikkelerin incelenmesi nispeten daha kolay olmuştur. Ancak Çorum Müzesi, Amasya Müzesi ve Tokat Müzesi sikkeleri ile karşılaştırma yapılan Yozgat Müzesi koleksiyonundaki söz konusu sikkelerin buluntu yerlerinin belirsiz olması nedeniyle kazı sikkeleri ile karşılaştırma yapılamamıştır.

Yozgat Müzesi sikke koleksiyonu üzerinde yapılan bu tez çalışmasından varılan sonuçların başında incelenen sikkelerin tarih aralığının ve yayılım coğrafyasının oldukça geniş olması gelmektedir. Söz konusu sikkeler MÖ 5. yüzyıldan başlayarak MS 3. yüzyıl dönemine kadarki zaman aralığında darp edilmiş farklı bölgelere, kentlere, krallara ve imparatorlara ait sikkeler yer almaktadır. Sikkelerin bölgelerine ve darphanelerine bakıldığında da aynı şekilde müze koleksiyonunda çok geniş coğrafyadan örnekler yer almaktadır. Batıda Makedonia Bölgesi'nden, kuzeyde Pontos, güneyde Mısır ve doğuda Parhia coğrafyasına kadar farklı kentlerin sikkeleri tespit edilmiştir.

Mevcut koleksiyonda, Arkaik, Klasik ve Hellenistik dönemlere tarihlenen otonom kent sikkelerine bakıldığında darphaneler; Byzantion (2), Apollonia Pontika (2), Istros (3), Mesambria (3), Kolophon (6), Ephesos (20), Magnesia ad Maeandrum (4), Miletos (3), Smyrna (3), Teos (3), Kyme (1), Adramytteion (2), Kyzikos (16), Pergamon (4), Philadelphia (1), Sardeis (2), Thyateira (1), Rodos (2), Alabanda (1), Phaselis (1), Apameia (1), Sinope (7), Kalkhedon (1), Amisos (3), Tarsos (1) ve Elaiussa Sebaste (1) şeklinde dağılım göstermektedir. Sonuç olarak koleksiyon bünyesinde yer alan sikkelerin

basıldığı darphaneler Anadolu'nun batısında yoğunlaşmaktadır. Hellenistik Dönem öncesine tarihlenen otonom kent sikkeleri arasında en erken tarihli örnekler MÖ 6. yüzyılın son çeyreği ve 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Miletos sikkeleridir. Sikkenin ön yüzünde aslan başı, sola dönük; arka yüzde quadratum incusum içerisinde yıldız, kolları arasında bitkisel bezeme bulunmaktadır. En geç tarihli örnekler ise MÖ 1. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlenen altı adet Ephesos darphaneleridir. Otonom kent sikkeleri başlığı altında ele alınan grup içerisinde yazısı olan en erken sikke örneği ise Ephesos sikkedir. Söz konusu sikke MÖ 6. yüzyıl sonu 5. yüzyılın son çeyreğine tarihlenmekte ve kentin adı “EΦ” şeklinde görülmektedir. Hellen otonom kent sikkelerinin 30 adedinde, toplam 22 magistrat ismi yer almaktadır (**Tablo 3.2**).

Yozgat Müzesi koleksiyonunda Hellenistik krallık sikkeleri Hellenistik Krallık başlığı altında değerlendirilen Makedonia Krallığı'na ait darphanesi tespit edilen; Amphipolis (4), Abydos (2), Kolophon (7), Miletos (3), Teos (2), Khios (1), Mylasa (1), Tarsos (1), Side (1), Damaskos (1), Sidon (1) ve Babylon (7) şeklinde dağılım göstermektedir. Söz konusu krallık altında değerlendirilen; Belirsiz Batı Küçük Asya (2), Syria/Fenike Bölgesi (darphanesi belirsiz 1), Karia Bölgesi-Demetrius Poliorketes (darphanesi belirsiz 1) ve tanımsız (5) sikkeler de bulunmaktadır. Krallık sikkeleri içinde Büyük İskender, III. Philippos ve Demetrius Poliorketes dönemlerine ait sikkeler yer almaktadır. Mevcut koleksiyonda Küçük Asya'nın batısında yer alan darphanelerde basılmış Makedonia Krallığı sikkelerinin oldukça yoğun olduğu görülmüştür.

Yozgat Müzesi koleksiyonunda en yoğun grubu Pontos Krallığı sikkeleri oluşturmaktadır. VI. Mithradates dönemine tarihlenen sikkeler; Amastris (3), Sinope (13), Dia (1), Amisos (122), Komana (4), Kabeira (281) ve Pharnakeia (1) şeklinde dağılım göstermektedir. Söz konusu sikkeler VI. Mithradates'in Roma ile yürüttüğü ve tarihe Mithradates Savaşları olarak geçen savaşlar sırasında Pontos Krallığı'nın üniter sikke politikası çerçevesinde Pontos ve Paphlagonia kentleri tarafından basılmışlardır.

Pers Satrapları tarafından Kilikia Bölgesi darphanelerinde bastırılan sikkeler koleksiyonda krallık sikkelerinin Makedonia ve Pontos krallık sikkelerinden sonra önemli bir gurubunu oluşturmaktadır. Sikkeler; Mallos (1), Soloi-Pompeiopolis (4), Tarsos (17) ve Issos (2) şeklinde dağılım göstermektedir. Söz konusu sikkelerde Mazaios (MÖ 361/0-333) ve Balakros'un (MÖ 333-323) isimleri okunmaktadır. Sikkelerde özellikle satrapların adları Aramice harflerle kullanılırken, kentlerin isimleri Grekçe harflerle yazılmıştır. Kappadokia Krallığı sikkeleri ise IV. Ariarathes (3), V. Ariarathes

(1), I. Ariobarzanes (1) ve III. Ariobarzanes (1) dönemlerine ait örneklerden oluşmaktadır. Sikkelerde söz konusu krallık döneminde yoğun olarak kullanılan Athena tasviri görülmektedir.

Müze koleksiyonunda yer alan Seleukos Krallığı sikkelerinden yedi örnek; Sardeis (4), Antiokheia ad Orontes (2) ve Ptolemaios-Ake (1) darphanelerine aittir. Darphenesi belirsiz iki örnek bulunmaktadır. Sikkeler; II. Antiokhos (2), III. Antiokhos (2), I. Demetrios Soter (1), II. Demetrios (2), IV. Antiokhos (1) ve I/II Demetrios (1) şeklinde dağılım göstermektedir. Seleukos Krallığı sikkelerinde arka yüzlerde tripod (4), omphalos üzerinde Apollon (1), fil (1), kornukopiae (2) ve Zeus Olympios (1) tasvirli örnkeler yer almaktadır.

Hellenistik Krallık sikkeleri içinde Thrakia Krallığı (2), Bergama Krallığı (3), Ptolemaios Krallığı (1) ve Parthia Krallığı'na (2) ait örnekler diğer krallık sikkelerine nazaran daha az sikkesi bulunan basımları oluşturmaktadır. Çalışmada Thrakia Krallığı'na (2) ait sikkeler Lysimakhos dönemine tarihlenmektedir. Sikkelerin darp yerleri tespit edilememiştir. Kataloglarda Thrakia Bölgesi fakat belirsiz darphane olarak verilmektedir. Bergama Krallığı sikkeleri Pergamon kentinde basılmış üç adet örnek ile temsil edilmektedir. Ptolemaios Krallığı'na ait sikke II. Ptolemaios dönemine aittir ve olasılıkla Alexandria darphanesinde basılmıştır. Hellenistik Çağ'da Batı, Orta ve Güney Anadolu'da tedavül eden Ptolemaios sikkelerinde olduğu gibi en belirgin özellik, ön yüzde Zeus başı, arka yüzde kartal tasviri ile ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ lejanının bulunmasıdır. Parth Krallığı sikkeleri ise Rhagae darphanesi basımlı II. Mithradates dönemine ait iki adet örnekle temsil edilmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz krallıklardan Makedonia, Seleukos, Ptolemaios ve Parthia krallıklarının çekirdek bölgeleri Anadolu değildir. Hellenistik Dönem'de Kappadokia, Bergama, Thrakia ve Pontos krallıkları gibi küçük ölçekli krallıklar Anadolu'da hüküm sürmüştür. Ptolemaios ve Seleukos sikkelerinin Anadolu'da ele geçmesi bu krallıkların buradaki askeri faaliyetleri sırasında askerlere yapılan ödemeler ile ilgili olmalıdır. Anadolu'da hüküm süren Kappadokia, Bergama ve Pontos krallıklarının özellikle bronz sikkeleri hüküm sürdükleri çekirdek bölgelerde geçerli olmuştur. Fakat altın ve gümüş krali sikkeler daha geniş bir tedavül alanı bulmuştur.

Tez kapsamında değerlendirilen Roma Eyalet sikkeleri; Perinthos (1), Ilion (1), Ephesos (3), Magnesia ad Maeandrum (2), Pionia (1), Adramytteion (1), Pergamon (1), Hypaipa (2), Sardeis (1), Thyateira (1), Rodos (1), Antiokheia (3), Amaseia (4), Komana

(1), Zela (2), Neokaisareia (2), Sebastopolis (2), Aegeae (1), Anazarbos (1), Tarsos (1), Koinon Galatia (2), Kaisareia (26), Samosata (1), Zeugma (1) ve Antiokheia ad Orontes (3) şeklinde dağılım göstermektedir. Ayrıca Roma Eyalet sikkelerinden darphanesi tanımlanamayan ve RPC kataloğunda Kaisareia, Kilikia veya Syria bölgelerine ait olduğu düşünülen Claudius dönemine ait bir adet sikke ile bölgesi ve darphanesi belirsiz Tiberius dönemine ait bir adet ünük sikke de bulunmaktadır. Çalışma kapsamında yer alan sikkeler arasında sırasıyla Augustus (2), Tiberius (2), Claudius (2), Nero (1), Vespasianus (1), Traianus (2), Hadrianus (3), Antonius Pius (3), Marcus Aurelius (5), Commodus (4), Septimius Severus (6), Iulia Domna (2), Caracalla (4), Elagabalus (5), Severus Alexander (9), III. Gordianus (4), I. Philippus (4), I. Valerianus (2) ve Gallienus (1) gibi imparator/imparatoriçe dönemlerine ait sikkeler tespit edilmiştir. Katalogda en erken tarihli sikke imparator Augustus dönemine, en geç tarihli sikke ise Gallienus dönemine tarihlenmektedir.

Roma hakimiyeti altında batıda kentlerin kendi adına sikke bastırmalarını yasaklamış ve burada sadece devlet sikkelerinin tedavülde olmasına izin verilmiştir. Buna karşın Anadolu, Balkanlar, Syria ve Kuzey Afrika gibi bölgelerde kentlerin sikke darp etmeleiri özgür bırakılmıştır. Roma Eyalet sikkeleri diye adlandırılan bu sikkeler imparatorluğun başından itibaren MS 3. yüzyıl sonlarına kadar kısıtlı bölgelerde kullanılmak amacıyla ve yalnızca bronzdan basılmışlardır. Bu sikkeler Roma Dönemi'nde basılmalarına karşın sikkelerin darp edildiği kentler genellikle doğrudan kendilerini yansıtan yerel konular ile çok çeşitli tipler kullanmışlardır. Sikke konularını oluşturan tasvirler kentlerin inançlarını, geleneklerini ve düşüncelerini yansıtmıştır. Müze koleksiyonunda yer alan Roma Eyalet sikkelerinde kentlerin kuruluş mitosları veya isimlerini aldıkları semboller arka yüzlerde kullanılmıştır. Ayrıca dinsel inançlarını gösteren tapınak betimleri, tanrı ve tanrıça gibi tasvirlerle de yer verilmiştir. Kentlerin dinsel bayramları ya da spor oyunları da sikkeler üzerinde belirtilmiştir. Bu oyunlarda yapılan yarışmaları kazananlara verilen ödüller de sikkelerde gösterilmiştir.

Sonuç olarak; müze koleksiyonunda yer alan ve yaklaşık 800 yıla yakın bir zaman aralığında basılmış sikke örnekleri değerlendirilip bilim dünyasına sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Katalog Yayınlar

- BMC Arabia Hill, G. F. A. (1922). *A Catalogue of the Arabia Mesopotamia and Persia*, London: The Trustees.
- BMC Caria Head, B.V. (1987). *Catalogue of the Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes*, London: The Trustees.
- BMC Cilicia Hill, G. F. (1900). *Catalogue of the Greek coins of Lycaonia, Isauria, and Cilicia*, London: The Trustees.
- BMC Galatia Hill, G. F. (1964). *A Catalogue of the Greek Coins of Galatien, Kappadokien and Syrien*, London: The Trustees.
- BMC Ionia Head, B. V. (1892). *A Catalogue of the Greek Coins of Ionia*, London: The Trustees.
- BMC Lycia Hill, G. F. (1897). *A Catalogue of the Greek Coins of Lycia, Pamphylia and Pisidia*, London: The Trustees.
- BMC Lydia Head, B. V (1901). *A Catalogue of the Greek Coins of Lydia*, London: The Trustees.
- BMC Makedonia Head, B. V. (1879). *A Catalogue of the Greek Coins of Makedonia Etc.*, London: The Trustees.
- BMC Mysia Wroth, W. W. (1892), *A Catalogue of the Greek Coins of Mysia*, London: The Trustees
- BMC Parthia Wroth, W. (1903). *A Catalogue of the Greek Coins of Parthia*, London:
- BMC Phoenicia Hill, G. F. (1910). *Catalogue of the Greek coins of Phoenicia*: The Trustees.
- BMC Phrygia Head, B. V (1901). *A Catalogue of the Greek Coins of Pyrgia*, London: The Trustees.
- BMC Pontos Warwick, W. (1889). *A Catalogue of the Greek Coins of Pontos, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus*, London.
- BMC Ptolemies Poole, R. S. (1883). *Catalogue of the Greek coins of The Ptolemies, Kings of Egypt*, London: The Trustees.
- BMC Seleucid Gardner, P. (1878). *A Catalogue of the Greek Coins. The Seleucid Kings of Syria*, London: The Trustees.

- BMC Thrace Poole, R. S. (1877). *A Catalogue of the Greek Coins of Sarmata, Dacia, Moesia, Thrace*, London: The Trustees.
- BMC Troas Wroth, W. W. (1894). *Catalogue of the Greek coins of Troas, Aeolis, and Lesbos*, London: The Trustees.
- Rec. Gén. Waddington W., Babelon, E. ve Reinach, T. (1904-1905). *Recueil Général des Monnaies Grecques d'Asie Mineure*, Paris.
- RIC I Sutherland, C. H. V. ve Carson, R. A. G. (1984). *The Roman Imperial Coinage, Vol. I: From 31 BC to AD 69*, London: Spink.
- RPC I Burnett, A., Amandry, M. Ve Ripollès, P. P. (1992), *Roman Provincial Coinage I: From the Death of Caesar to the Death of Vitellius (44 B.C.-A.D. 69)*, London & Paris: British Museum Press.
- RPC II Burnett, A., Amandry, M. ve Ripollès, P. P. (1999), *Roman Provincial Coinage II: From the Death of Vitellius to the Death of Domitianus (A.D. 69-96)*, London: British Museum Press.
- RPC III Amandry, M. ve Burnett, A. (2015). *Roman provincial coinage III: Nerva, Trajan and Hadrian (A.D. 96-138)*, London: British Museum Press.
- SNG Ashmolean Ashton, R. ve Ireland, S. (2013). *Sylloge Nummorum Graecorum UK Vol. V, Ashmolean Museum Oxford, Part IX Asia Minor, Caria to Commagene (except Cyprus)*, London: The British Academy.
- SNG Blackburn *Sylloge Nummorum Graecorum, Volume VIII, The Hart Collection, Blackburn Museum, Oxford (1989)*.
- SNG BM Black Sea *Sylloge Nummorum Graecorum, The British Museum, Part 1: The Black Sea, London (1993)*.
- SNG Cop. Aeolis *Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Aeolis-Lesbos, Copenhagen (1945)*.

- SNG Cop. Bosphorus *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Bosphorus-Bithynia, Copenhagen (1944).
- SNG Cop. Cappadocia *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal collection of coins and medals Danish National Museum, Cyprus-Cappadocia, Uncertain coins imperial cistophori, Denmark (1956).
- SNG Cop. Caria *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Caria Part 1, Copenhagen (1947).
- SNG Cop. Cilicia *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Lycaonia-Cilicia, Copenhagen (1956).
- SNG Cop. I. *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Thrace, New Jersey (1982).
- SNG Cop. II *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Bosphorus-Bithynia, New Jersey (1982).
- SNG Cop. III *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Phrygia, New Jersey (1982).
- SNG Cop. Ionia *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Ionia, Part I, Copenhagen (1946).
- SNG Cop. IV *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Ionia, New Jersey (1982).
- SNG Cop. Lycia *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Lycia-Pamphylia, Copenhagen (1955).

- SNG Cop. Lydia *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Lydia, Part I, Copengahen (1947).
- SNG Cop. Makedonia *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Macedonia, New Jersey (1982).
- SNG Cop. Mysia *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Mysia, Copengahen (1945).
- SNG Cop. Palestine *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Palestine-Characene, New Jersey (1982).
- SNG Cop. Parthia *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Parthia, New Jersey (1982).
- SNG Cop. Pisidia *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Pisidia, Copengahen (1956).
- SNG Cop. Seleucid *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, Syria-Cities, New Jersey (1982).
- SNG Cop. Thrace *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Thrace, Part I Copengahen (1942).
- SNG Cop. Troas *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Troas, Part I, Copengahen (1945).
- SNG Delepierre *Sylloge Nummorum Graecorum*, France Bibliotheque Nationale, Jean et Biet Marie Delepierre, Paris (1983).
- SNG Fitzwilliam VII *Sylloge Nummorum Graecorum*, England, Fitzwilliam Museum, Leake and General Collections, Part 7, Asia Minor: Lycia-Cappadocia, Londra, (1967).

- SNG Fitzwilliam VIII *Sylloge Nummorum Graecorum*, England, Fitzwilliam Museum, Leake and General Collections, Part 8, Syria - Nabataea, London (1971).
- SNG Fitzwilliam VI *Sylloge Nummorum Graecorum*, British Series, Fitzwilliam Museum: Leake and General Collections, Asia Minor: Pontus-Phrygia, Part VI, London (1965).
- SNG France II *Sylloge Nummorum Graecorum*, France II, Cabinet Des Médailles, Cilicie, Paris: Bibliothèque Nationale de France (1993).
- SNG France III Levante E. (1994), *Sylloge Nummorum Graecorum*, France III, Cabinet Des Médailles, Pamphylie, Pisidie, Lycaonie, Galatie, Zürich: Bibliothèque Nationale de la France.
- SNG France V *Sylloge Nummorum Graecorum*, France, Cabinet des Médailles, Bibliothèque Nationale, Mysie, Paris (2001).
- SNG Hunterian *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Hunterian Museum University of Glasgow, Part 1: Roman Provincial Coins Spain- Kingdoms of Asia Minor, Oxford, (2004).
- SNG Kayhan I *Sylloge Nummorum Graecorum*, Turkey 1, The Muharrem Kayhan Collection, Part I, İstanbul-Bordeaux (2002).
- SNG Kayhan II *Sylloge Nummorum Graecorum*, Turkey 1, The Muharrem Kayhan Collection, Part II, İstanbul (2015).
- SNG Keckman I *Sylloge Nummorum Graecorum*, Finland: The Erkki Keckman Collection in the Skopbank, Part I, Karia, Helsinki (1994).
- SNG Keckman II *Sylloge Nummorum Graecorum*, Finland, The Erkki Keckman Collection, Part II: Asia Minor except Karia, Helsinki (1999).
- SNG Levante *Sylloge Nummorum Graecorum*, Switzerland I, Levante Cilicia, Berne (1986).
- SNG Leypold *Sylloge Nummorum Graecorum*, Österreich Sammlung Leypold, Wiener Neustadt, Kleinasiatische Münzen der Kaiserzeit, Band I: Pontus- Lydien, Vienna:

- Österreichische Forschungsgesellschaft für Numismatik,
Wien (2000).
- SNG Manchester *Sylloge Nummorum Graecorum*, Great Britain, Manchester University Museum: the Raby and Güterbock Collections, London (1986).
- SNG Munich *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland, The Royal Collection of Coins and Medals, Staatliche Münzsammlung München, München (1968).
- SNG Righetti Kapossy B. (1993), *Sylloge Nummorum Graecorum*, Schweiz II, Katalog der Sammlung Jean-Pierre Righetti im Bernischen Historischen Museum, Bern.
- SNG Spaer Spaer A. ve Houghton, A. (1998). *Sylloge Nummorum Graecorum, Israel I, The Arnold Spaer Collection of Seleucid Coins*, London.
- SNG Stancomb *Sylloge Nummorum Graecorum*, Great Britain XI, The William Stancomb Collection of Coins of the Black Sea Region, Oxford (2000).
- SNG Turkey 10 Tekin, O. (2016). The Yavuz Tatış Collection Part 1 Ionia and Lydia, *Sylloge Nummorum Graecorum*, İstanbul.
- SNG Turkey 2 Tekin, O. ve Altınoluk, S. (2007). *Sylloge Nummorum Graecorum*, Anamur Museum: Vol. 1, Roman Provincial Coins, İstanbul.
- SNG Turkey 3 Tekin, O., Altınoluk, S. ve Körpe, F. (2009). *Sylloge Nummorum Graecorum*, Çanakkale Museum: Vol. 1, Roman Provincial Coins of Mysia, Troas etc., İstanbul.
- SNG Turkey 8 Tekin, O. ve Erol, O. A. (2012). Mugla Museum: Part 1, *Sylloge Nummorum Graecorum*, İstanbul.
- SNG Turkey 9 Tekin, O. ve Erol, O. A. (2015). *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Özkan Arıkantürk Collection: Vol. 1, Troas, İstanbul.
- SNG Tübingen III *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland*, Münzsammlung der Universität Tübingen, III. Heft: Akarnanien-Bithynien, Berlin: Gebr. Mann Verlag (1985).

- SNG Tübingen IV *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland*, Münzsammlung der Universität Tübingen, Vol. 4, Mysien und Ionien, Hirmer Verlag, Münih (1989).
- SNG Tübingen VI *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland*, Münzsammlung der Universität Tübingen, 6. Heft: Phrygien- Kappadokien, München: Hirmer Verlag (1998).
- SNG von Aulock Galatien *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Galatien-Kappadokien, Berlin (1967).
- SNG von Aulock Ionien *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Ionien, Berlin (1960).
- SNG von Aulock Karien *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Karien, Berlin 1962.
- SNG von Aulock Kilikien *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Kilikien, Berlin (1966).
- SNG von Aulock Lydien *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Lydien, Berlin (1963).
- SNG von Aulock Lykien *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Lykien, Berlin (1964).
- SNG von Aulock Mysien *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Mysien, Berlin (1957).
- SNG von Aulock Nacht. II *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Nachtrage II, Mysien, Troas, Aeolis, Lesbos, Berlin (1967).
- SNG von Aulock Nacht. IV *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Nachtrage IV, Phrygien, Lykien, Paphlagonien, Pisidien, Lykaonien, Isaurien, Kilikien, Galatien, Kappadokien, Berlin (1968).
- SNG von Aulock Phrygia *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Phrygien, Berlin (1964).
- SNG von Aulock Pontos *Sylloge Nummorum Graecorum*, Deutschland Sammlung von Aulock, Nachtrage I, Pontos-Paphlagonien, Bithynien, Berlin (1967).

SNG von Aulock Troas *Sylloge Nummorum Graecorum*, The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Troas, Part I Copenhagen (1945).

Antik Kaynaklar

Appianus, Mithridateios, çev: H. White, 1972, London.
<https://www.livius.org/sources/content/appian/appian-the-mithridatic-wars/>.

(Erişim tarihi: 04. 03. 2021.).

Appianus, Syrian War, çev: H. White, 1899, New York.
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text;jsessionid=01738FD0AC1B6B4B1B65CE1D65244236?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0230%3atext%3dSyr>.

(Erişim tarihi: 01. 05. 2021.)

Arrianus, (1976). *The Anabasis of Alexander*, Vol. II, çev. P. A. Brunt, London: Loeb Classical Library.

Arrianus, (2005). *Periplus Ponti Euxini*, çev: M. Arslan, Arrianus'un Karadeniz Seyahati, İstanbul.

Diodoros, (1947). *Bibliotheka Historika*, Ed: T. E. Page, London: Loeb Classical Library.

Eusebius, Chronicle, çev: A. Smith, 2008.

http://www.tertullian.org/fathers/eusebius_chronicon_02_text.htm.

(Erişim tarihi: 14. 05. 2021.).

Herodot, (2006). *Historiae*, çev: M. Ökmen, Herodot Tarihi, İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları.

Hierocles, G. (1967). *Hieroclis Synecdemus et notitiae Graecae episcopatum:*

Accedunt nili doxopatrii notitia patriarchatum et locorum nomina immutata,
Amsterdam: Hakkert.

Homer, (2010). *İlyada*, çev: A. Erhat ve A. Kadir, İstanbul: Can Yayınları.

Xenophon, (2019). *Anabasis: On Binler'in Dönüşü*, çev: A. Çokona, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Pausanias, *Pausaniae Graeciae Descriptio*, Ed: M. H. Rocha-Pereira, Teubner 2, 1989-1990.

Plinius, (1971). *Historia Naturalis*, çev: D. E. Eicholz, Natural History.

Polyaenus, Stratagems of War Polybios, *Historiae*, çev: E. S. Shuckburgh, 1962, London.

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0234>

(Erişim tarihi: 01.05.2021.).

Polybios, (1960). *Historiae*, Ed: W. R. Paton, London.

Stephanos Byzantios, (1839). *Ethnika Stephani Byzantii*, Ed: A. Westermann, Lipsae.

Strabon, (2015). *Geographika*, çev: A. Pekman, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Tacitus, *Annales*, Ed: E. Koestermann, Loeb 3, 1961-1969.

Thukydides, (1922). *Histories*, çev: C. F. Smith, London: Loeb Classical Library.

Modern Kaynaklar

Abgarians, M. T. ve Sellwood, D. G. (1971). A Hoard of Early Parthian Drachms, *The Numismatic Chronicle*, Series 7, Vol. 11, 103-119.

Acun, H. (2005). *Bozok Sancağında (Yozgat İli) Türk Mimarisi. Bozok Sancağı ve Yozgat Tarihi: 2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Adams, J.P. (1984). The Maritime Cities of the Greco-Roman East Using the Title NAYAPXIC: Evidence and False Leads, *AncWorld 10*, 111-125.

Akarca, A. (1954). *Milas Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, İstanbul: İstanbul Matbaası.

Akurgal, E. (1990). *Anadolu Uygarlıkları*, İstanbul: Net Tursitik Yayınları.

Alkaç, E. (2012). *Hellenistik Dönemde Khios'ta Mühürlü Amphora Üretimi ve Mühürleme Sistemleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı.

Altınoluk, S. (2013). *Hypaipa A Lydian City During The Roman Imperial Period*, İzmir: Ege Yayınları.

Amandry, M. ve Remy, B. (1998). *Pontica II, les monnaies de atelier de Sebastopolis du Pont*, İstanbul: Institut Français d'Etudes Anatoliennes Georges Dumezil.

Amandry, M., Remy, B. ve Özcan B. (1994). La circulation monétaire dans le Pont à l'époque impérial à travers les collections numismatiques du Musée de Tokat, Ed: M. Amandry, G. le Rider, *Trésors et circulation monétaire en Anatolie antique*, BNF, Paris, 117-130.

Anadolu, U. M. (1983). Küçük Asya Sikkeleri Üzerindeki Mimarlık Yapıtları ile İlişkili Olan Resimler, *Arkeoloji Sanat Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 1-4.

Anderson, J. G. C. (1913). Festivals of Men Askaenos in the Roman Colonia at Antioch of Pisidia, *JRS*, Vol. 3, Part 2, 267- 300.

- Arslan, M. (1990a). Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde Bulunan Phrygia ve Galatia Bölgesi Şehir Sikkeleri, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1989 Yıllığı*, Ankara, 144-175.
- Arslan, M. (1990b). Roma Dönemi Pontos ve Paphlagonia Bölgesi Şehir Sikkeleri, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1990 Yıllığı*, Ankara, 76-97.
- Arslan, M. (1991). Çankırıkapı Kazısı'nda Bulunmuş Olan Şehir Sikkeleri Işığında Ankara'nın Önemi, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1991 Yıllığı*, Ankara, 35-87.
- Arslan, M. (1998a). Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonlarındaki Anazarbus Sikkeleri, *OLBA I*, 97-119.
- Arslan, M. (1998b). Durmaz Koleksiyonu'ndaki Büyük İskender Tetradrakmi Definesi, *Bellekten*, LXX, Ankara, 479-500.
- Arslan, M. (1999). Trakya Kent Sikkeleri, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1998 Yıllığı*, Ankara, 257-276.
- Arslan, M. (2000a). *Antikçağ Anadolusunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Arslan, M. (2000b). Sulla'nın Küçükasya Politikası, *Arkeoloji ve Sanat*, 94, 32-42.
- Arslan, M. (2003). Lydia-Philadelphia Sikkeleri, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2002 Yıllığı*, Sayı XVII, Ankara, 259-295.
- Arslan, M. (2004). *Galatia Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri/ The Coins of Galatian Kingdom and The Roman Coinage of Ancyra in Galatia*, Ankara: Ticaret Odası.
- Arslan, M. (2006). Pessinus ve Tavium Sikkeleri, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2005 Yıllığı*, Ankara, 125-182.
- Arslan, M. (2007). *Roma'nın Büyük Düşmanı Mithradates VI Eupator*, İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Arslan, M. (2007). Uşak Müzesi'ndeki Kistophorik Damgalı Side Tetradrakmi Definesi, *Bellekten*, Cilt LXXI, Sayı 261, Ankara, 425-456
- Arslan, M. (2007). *Mithradates VI eupator: Roma'nın büyük düşmanı*, İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Arslan, M. (2010). *İstanbul'un Antik Çağ Tarihi: Klasik ve Hellenistik Dönemler*, İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Arslan, M. ve Metin, M. (2004). Yeni Bir Kybele Heykeli, Ankara: *Anadolu/Anatolia*, 1-10.

- Arslan, N. (2006). Abydos, *Sevim Buluç Anı Kitabı*, Ed: V. Tolun ve T. Takaoğlu, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Ashton, R. H. J. (2001). The Coinage Of Rhodes 408- c. 190 BC, Money And Its Uses In The Ancient Greek World, Ed: A. Meadows ve K. Shipton, Oxford.
- Ashton, R. H. J. (2004). Kaunos not Miletos or Mylasa, *NC 164*, 33- 46.
- Ashton, R. H. J. (2006). The Beginning of Bronze Coinage in Karia and Lykia”, *NC 166*, 1- 14.
- Ashton, R.H.J. (1992). The Pseudo-Rhodian Drachms of Mylasa, *NC 152*, 1-39.
- Atasoy, S. (1994). *Antik Çağ'da Amisos*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı.
- Atlan, S. (1967). *Sidenin Milattan önce V. ve IV. yüzyıl sikkeleri üzerinde araştırmalar: Untersuchungen über die sidetischen Münzen des V. und IV. Jahrhunderts v. Chr*, Ankara: Türk Tarih Kurumu basımevi.
- Atlan, S. (1975). Side'de Basılan Amyntas Sikkeleri, *Türk Tarih Kurumu*, 575-611.
- Atlan, S. (1976). *1947-1967 yılları Side kazıları sırasında elde edilen sikkeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Atlan, S. (1993). *Grek sikkeleri*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Aulock, H. v (1964). Die Prägung des Balakros in Kilikien, *JNG 14*, 79-82.
- Aulock, H. v. (1974). *Die Münzprägung des Gordian III und der Tranquillina in Lykien*, İstanbuler Mitteilungen, Beiheft 11, Tübingen: Wasmuth.
- Austin, M. M. (2006). *The Hellenistic World From Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Babelon, E. (1890). *Les rois de Syrie d'Arménie et de Commagene*, Paris: C. Rollin.
- Babelon, E. (1926). *Traité des Monnaies Grecques et Romaines*, IV. 2, Paris.
- Babelon, E. C. F. (1893). *Les Perses Achéménides, les satrapes et les dynastes tributaires de leur empire: Cypre et Phénicie: catalogue des monnaies grecques de la Bibliothèque nationale*, Paris: Rollin.
- Bakırcı, M. (1997). Türkiye’de Yerdeğıştiren Şehirlere Yeni Bir Örnek: Samsat, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 32, İstanbul, 365-391.
- Baladie, R. (1989). *Strabon Geographiae; In Tome IV (Livre VII); Les Belles Lettres*, Paris, France, 35–47.
- Balcer, J. M. (1968). The Early Silver Coinage of Teos, *SNR 47*, 51-84.

- Baldwin, A. (1979). *The Electrum and Silver Coins of Chios*, Cornell University.
- Başaran, C. (1988-1989). Güney Marmara'da Az Tanınan Bir Tarih Beldesi Kyzikos, Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı, 1-53.
- Bauslaush, R. (1979). The Posthumous Alexander Coinage of Chios, *ANSMN* 24, 1-45.
- Baydur, N. (1970). *Kültepe (Kaneş) ve Kayseri tarihi üzerine araştırmalar: En eski çağlardan İS 395 yılına kadar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Baz, F. (2012). Galatia Eyaletinin Roma Devlet Teşkilatı İçerisindeki Yönetimine İlişkin Gözlemler, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, Ed: K. Y. Kurt, 25-26 Ekim 2011, 2. cilt, Ankara: AÜDTCF Tarih Bölümü Yayınları.
- Bean, G. E. (1987) *Karia*, çev: B. Akgüç, İstanbul: Cem Yayınları.
- Bean, G. E. (1995). *Eskiçağ'da Ege Bölgesi*, çev: İ. Delemen, İstanbul: Arion Yayınları
- Bean, G. E. (2000). *Eskiçağ'da Menderes'in Ötesi*, çev: P. Kurtoğlu, İstanbul: Arion Yayınları.
- Bean, G.E. (2001). *Eski Çağda Ege Bölgesi*, İstanbul: Arion Yayınları.
- Bellinger, A. (1956). Greek Mints Under the Roman Empire, *Essays in Roman Coinage Presented to Harold Mattingly*, Ed: R.A.G Carson ve C.V.H Sutherland, London, 137-148.
- Bellinger, A. R. (1940). *The Syrian tetradrachms of Caracalla and Macrinus*, New York: American Numismatic Society.
- Bellinger, A. R. (1950). *Troy*, Princeton.
- Bellinger, A. R. (1956). *Greek mints under the Roman Empire*, Oxford: Oxford University Press.
- Bellinger, A. R. (1963). *Essays on the coinage of Alexander the Great*, New York.
- Bellinger, A. R. (1981). *Essays on the coinage of Alexander the Great*, Aurora: Obol International.
- Bérend, D. (1972). Les tétradrachmes de Rhodes de la première période 1.er partie, *SNR* 51, 5-39.
- Berlin, A. (2016). Not So Fast: Ceramic Conservatism and Change at Sardis in Early Hellenistic Period, *In Traditions and Innovations: Tracking the development of pottery from the late classical to the early imperial periods: Proceeding of the first conference of IARPOTHP*, Berlin, 2013, Ed: S. Jaap ve P. Kogler, Vienna: Phoibos Verlag, 351-358.

- Bing, J. D. (1998). Datames and Mazaeus: The Iconography of Revolt and Restoration in Cilicia, *Historia: Zeitschrift Für Alte Geschichte*, 47, 1, 41-76.
- Bingöl, O. (2007). *Beyaz Kaşlı Artemis'in Kenti: Menderes Magnesiası*, İstanbul: Homer Kitabevi.
- Blanchet, A. (1933). *Revue Belge de Numismatique*, Hopkins Press, Bruxelles.
- Bloesch, H. (1982). Hellenistic Coins of Aegeae (Cilicia), *Museum Notes The American Numismatic Society*, Vol. 27, 53-96.
- Borrell, M. (1862). Coins of The Kings Of Cappadocia, *The Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society*, New Series, Vol. 2, 1-19.
- Bowersock, G. W. (1973). Greek Intellectuals and the Imperial Cult in the Second Century A.D., *Le culte des souverains dans l'empire romain*, Fondation Hardt, Geneva: Entretiens, Vol. XIX, 179-212.
- Boyana, H. (2006). Vergi Listelerine Göre Attika-Delos Deniz Birliği ve Ionia ile İlişkileri, *Tarih İncelemeleri XXI- 1*, 19- 48.
- Boyce, A. A. (1965). *Festal and dated coins of the Roman Empire: Four papers*. New York: American Numismatic Society.
- Brindley, J. C. (1993). Early Coinages Attributable to Issus, *The Numismatic Chronicle*, Vol. 153, 1-10.
- Broughton, T. R. S. (1938). *Roman Asia Minor; In an Economic Survey of Ancient Rome*, Ed: T. Frank, Baltimore.
- Broughton, T. R. S. (1975). *Roman Asia Minör, An Economic Survey of Ancient Rome*, Newyork.
- Bruce, F. F. (1984). *The Epistles to the Colossians, to Philemon, and to the Ephesians*, Michigan.
- Bulut, H. (2007). *Daskyleion'da Akhaemenid Satraplığı Sonu ve Hellenistik Dönem*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Burnett, A. (1977). The Authority to Coin in the Late Republic and Early Empire, *Royal Numismatic Society, NC 7/XVII*, 37-63.
- Burnett, A. M. (1993). Roman Provincial Coins of the Julio-Claudians, *Essays in Honour of Robert Carson and Kenneth Jenkins*, Ed: M. Price, A. M. Burnet, London: Spink, 145-153.

- Burnett, A. M. ve Crawford, M. H. (1987). *The Coinage of the Roman World in the Late Republic*, Oxford: BAR.
- Burrell, B. (2004). *Neokoroi: Greek Cities And Roman Emperors*, Cincinnati Classical Studies, Brill, Boston.
- Burstein, S. M. (1976). *Outpost of Hellenism: The emergence of Heracles on the Black Sea*, Berkeley: University of California Press.
- Butcher, K. (2013). Coins and Hoards, Ed: W. Aylward, *Excavations at Zeugma Conducted by Oxford Archaeology*, Cilt III, Los Altos: Packard Humanities Institute, 1-92.
- Butcher, K. (1988). *Roman provincial coins: An introduction to the 'Greek Imperials'*, London: Seaby.
- Butcher, K. (1988). The Colonial Coinage of Antioch-on-the-Orontes c. AD 218-53, *The Numismatic Chronicle*, Vol. 148, 63-75.
- Butcher, K. (2003). *Roman Syria and the Near East*, London.
- Butcher, K. (2004). *Coinage in Roman Syria: Northern Syria, 64 B.C.-A.D. 253*, London: Royal Numismatic Society.
- Cadoux, C. (2003). *İlkçağ'da İzmir*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Calder, W. M. (1912). Colonia Caesareia Antiocheia, *JRS*, Vol. II, 78- 109.
- Callataÿ, F. d. (1987). *La politique Monétaire de Mithridate VI roi du Pont (120-63 av. J.-C.)*, Louvain-la-Neuve.
- Callataÿ, F. d. (1994). Les derniers alexandres posthumes frappés à Odessos et Mésembria, *Studies on Settlement Life in Ancient Thrace*, Proceedings of the IIIrd International Symposium "Cabyle", 17-21 May 1993, Jambol, 300-312.
- Callataÿ, F. d. (1997). *L'histoire des guerres mithridatiques vue par les monnaies*, Louvain-la-Neuve.
- Callataÿ, F. d. (2004). Le premier monnayage de la cité d'Amastris (Paphlagonie), *Schweizerische Numismatische Gesellschaft*, Band 83, 57-80.
- Callataÿ, F. d. ve Lorber, C.C. (2011). The Pattern of Royal Epithets on Hellenistic Coinages, Ed: P.P. Iossif, A.S. Chankowski ve C.C. Lorber, *More than Men, Less than Gods. Studies in Royal Cult and Imperial Worship*, Proceedings of the International Colloquium Organized by the Belgian School at Athens, 417-455.

- Carradice, I. (1987). The 'Regal' Coinage of the Persian Empire, Ed: I. Carradice, *Coinage and Administration in the Athenian and Persian Empires (BAR International Series 343)*, Oxford, 73-107.
- Carradice, I. ve Price, M. (2001). *Hellen Dünyasında Sikke*, çev: O. Tekin, İstanbul: Homer.
- Carson, R. A. G. (1989). *Coins of the Roman Empire*, London: Routledge.
- Cawkwell, G. L. (1956). A Note On The Heracles Coinage Alliance Of 394 B.C., *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society*, Series 6, Vol. 16, 69-75.
- Chandler, R. (1817). *Travels Asia Minor in Greece or An Account of A Tour*, In Two Volumes-Vol I, Printed For Joseph Booker, New Bond Street And Priestley, High Holborn, London.
- Clarke, J. T. (1888). Gargara, Lamponia and Pionia: Towns of the Troad, *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, Vol. 4, No. 3, 291-319.
- Clarysse, W. (1980). *A Royal Visit to Memphis and the End of the Second Syrian War*, Studies on Ptolemaic Memphis, Ed: D. J. Crawford, J. Quaegebeur, W. Clarysse, Lovanii ve W. Peremans, *Studia Hellenistica* 24, 83-89.
- Cohen, G. M. (1978). *The Seleucid colonies, studies in founding, administration and organization*, Wiesbaden.
- Cohen, G. M. (1995). The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor, *Hellenistic Culture and Society* 17, Oxford.
- Cohen, G. M. (1996). *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor*, University of California Press.
- Coşkun, A. (2013). Belonging and Isolation in Central Anatolia: *The Galatians in the Graeco- Roman World*, Ed: S. L. Ager ve R. A. Faber, Canada: University of Toronto Press, 73-95.
- Crawford, M. H. (1985). *Coinage and Money Under the Roman Republic: Italy and the Mediterranean Economy*, London: Methuen.
- Cumont, F. (1906). *Studia Pontica II. Voyage d'exploration archéologique dans le Pont et la Petite Arménie*, Brussels.
- Cumont, F. ve Cumont, E. (1906). *Studia Pontica: II*. Brussels: H. Lamertin, Libraire-Éditeur.

- Çizmeli Ögün, Z. (2006). *La monnayage de Néocésarée et le koinon du Pont*, Etudes numismatique et d'histoire, Milano; Edizioni Ennere.
- Çizmeli Ögün, Z. ve Özbil, C. (2012). Çorum Müzesi Sikke Koleksiyonunda Bulunan Antik Sikkeler, 2. *Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu*, Mayıs 2012, Çorum, 155-169.
- Çoruhlu, T. ve Çakır, E. (2005). Adramytteion Sikkeleri (2004-2005), *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi* 7-2, 149- 180.
- Dalaison, J., Rémy, B., ve Amandry, M. (2009). *Zéla sous l'empire Romain: Étude historique et corpus monétaire*, Bordeaux: Ausonius Éd.
- Damyantov, M. (2012). Two Decates of Archaeological Research in Apollonia Pontica, *Archaeological Institute of America*, Issue 112, Philadelphia, 1-36.
- Demircioğlu, H. (1987). *Roma tarihi: Cilt 1: Cumhuriyet*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Denizhanogullari, A. ve Önal, M. (2008). *Zeugma Tetradrachm hoards: [catalogue]=Zeugma tetradrahmi definesi*, Gaziantep: Gaziantep Müzesi.
- Deppert-Lippitz, B. (1984). *Die Münzprägung Milets vom vierten bis ersten Jahrhundert v. Chr*, Aarau: Sauerländer.
- Dmitriev, S. (2011). *The Greek slogan of freedom and early Roman politics in Greece*, Oxford: Oxford University Press.
- Doğan, C. (2010). *Philadelphia Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı.
- Doğanalp, D. (2016). *İzmir Arkeoloji Müzesi 2009- 2010 Yılı Batıçim/Kyme Sondaj Kazısı Buluntuları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı.
- Doğer, E. (2006). *İzmir'in Smyrnası*, İzmir: İletişim Yayınları.
- Downey, G. (1963). *Ancient Antioch*, New Jersey: Princeton University Press.
- Dönmez Öztürk, F. (2007). *Roma Çağı Küçükasya Kentleri Arasında Homonia Antlaşmaları*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Draganov, D. (2000). *The Coins of the Macedonian Kings*, Part I, Jambol.
- Draganov, D. ve Paunov, E. (2017). A Hoard of Apollonia Pontica Tetradrachms, *Revue Belge De Numismatique Et De Sigillographie*, CLXIII, Brussel, 413-422.
- Durukan, M. (2012). *Kappadokia'da, Argaios Dağı Çevresinde Hellenistik-Roma Dönemi Mezarları ve Ölü Kültü*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Ebcioğlu, İ. (1974). Neşredilmemiş Yeni Bir Sinope (Sinop) Şehri Sikkesi ve Onunla İlgili Bazı Sorunlar, *Ankara Üniversitesi- Ankara Anadolu (Anatolia) Dergisi*, 91-103.
- Erciyas, B. (2001). *Studies in The Archaeology Of Hellenistic Pontus: The Settlements, Monuments, And Coinage Of Mithradates VI and His Predecessors*, (Unpublished PhD. Thesis), University of Cincinnati.
- Erciyas, B. (2012). Komana ve Çevresinde Çağlar Boyu Yerleşim, *Prof. Dr. Ay Melek Özer ve Prof. Dr. Şahinde Demirci'ye Armağan*, İstanbul: Homer Kitabevi, 163-170.
- Erciyas, D. B. (2006). Hellenistik Dönem'de Karadeniz: Yerleşimler, Anıtlar ve Sikkeler Işığında Pontos Krallığı, *Yerleşim Arkeolojisi Serisi: Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri (16-17 Nisan 2004, Ankara)*, İstanbul 2006, 203-218.
- Erciyas, D. B. (2009). Hellenistik Dönem'de Karadeniz: Yerleşimler, Anıtlar ve Sikkeler Işığında Pontos Krallığı, *Yerleşim Arkeolojisi Serisi: Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri (16-17 Nisan 2004, Ankara)*, İstanbul, 203-219
- Erciyas, D.V. ve Tatbul, M. N. (2016). A Preliminary Study on the Roman Period at Komana, *The Black Sea in the Light of New Archaeological Data and Theoretical Approaches*, Ed: M. Manoledakis, 239- 247.
- Erdoğan, O. (2014). On the History of Religions in Philadelphia in Lydia until the end of Late Antiquity, *Mediterranean Journal of Humanities*, IV/1, 171-179.
- Erhat, A. (2011). *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erickson, K. (2018). *The Early Seleukids, their Gods and their Coins*, New York: Routledge.
- Ermiş, Ü. M. (2006). Neokaisareia/Niksar'da Roma ve Bizans Dönemine Ait Arkeolojik Veriler, *Höyük*, Sayı 7, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Erol Özdzibay, A. (2011). *Roma İmparatorluk Dönemi'nde Pontus-Bithynia Eyaleti'nde Agon'lar Ve Agonistik Sikkeler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı.
- Erzen, A. (1940). *Kilikien bis zum Ende der Perserherrschaft*, Leipzig: Robert Noske,
- Evans, J. D. R. (2018). *Coins from the excavations at Sardis: Their archaeological and economic contexts; coins from the 1973 to 2013 excavations*, London: Harvard University Press.

- French, D. (1996). Amasian Notes 5. The Temenos of Zeus Stratios at Yassical, *Epigraphica Anatolica*, 27, 75-92.
- Franke, P. R. (2007). *Roma Döneminde Küçükasya: Sikkelerin Yansımasında Yunan Yaşamı*, çev: N. Baydur, İstanbul: Ege Yayınları.
- Franke, P. R. ve Nollé, M. K. (1997). *Die Homonoia-Münzen Kleinasiens und der thrakischen Randgebiete I*, Katalog, Saarbrücker Studien zur Archäologie und alten Geshichte 10, Saarbrücker.
- Frascone, D. (2013). *Zeugma IV. Les monnaies*, Lyon: Maison de l'Orient et de la Méditerranée.
- Fritze, H. v. (1910). *Die Münzen von Pergamon*, Berlin: Verlag Der Königliche Akademie Der Wissenschaften.
- Fritze, H. v. (1912). Die Elektronprägung von Kyzikos, *Nomisma* 7, 1-38, Taf. I-VI.
- Fritze, H. v. (1913). *Die Antiken Münzen Mysiens*, Berlin: Druck und Verlag von Georg Reimer.
- Fritze, H. v. (1914). Die Silberprägung von Kyzikos. Eine chronologische Studie, *Nomisma* 9, 34-56, Taf. V-VI.
- Fritze, H. v. (1917). Die autonome Kupferprägung von Kyzikos. Eine chronologische Studie, *Nomisma* 10, 1-32, Taf. I-VI.
- Fritze, H. v. (1974). Die autonome Kupferprägung von Kyzikos: Eine chronologische Studie, *Nomisma: Untersuchungen Auf Dem Gebiete Der Antiken Münzkunde*, 1-32.
- Fritze, H. v. (1974). Die Elektronprägung von Kyzikos: Eine chronologische Studie, *Nomisma: Untersuchungen Auf Dem Gebiete Der Antiken Münzkunde*, 1-38.
- Fuchs, G. (1969). Architekturedarstellungen auf römischen Münzen, *Antike Münzen und Geschnittene Steine* I.
- Gardner, P. (1918). *A history of ancient coinage, 700-300 B.C.*, Oxford.
- Gariboldi, A. (2004), Royal Ideological Patterns between Seleucid and Parthian Coins. The Case of Theopátóor, Ed: R. Rollinger ve C. Ulf), *Commerce and Monetary Systems in the Ancient World. Means of Transmission and Cultural Interaction*, Melammu Symposia 5. Oriens et Occidens 6. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 366-384.

- Gates, C. (2015). Kinet Höyük (Classical Issos): A Harbor Town in Southeast Cilicia during the Persian and Hellenistic Periods, *Journal of Eastern Mediterranean Archaeology & Heritage Studies*, Vol. 3, No. 2, 81-104.
- Gough, M. (1952). Anazarbus, *Anatolian Studies*, Vol. 2, 85-150.
- Göktürk, M. T. (1987). Polatlı Definesi, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1986 Yıllığı*, Ankara, 51-58.
- Göktürk, T. (1995). Troas Bölgesi'nde Sikke Basan Kentler, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1994 Yıllığı*, Ankara, 65-121.
- Grainger, J. D. (1990). *Seleukos Nikator: Constructing a Hellenistic Kingdom*, London: Routledge.
- Grainger, J. D. (1997). *A Seleukid Prosopography and Gazetteer*, Leiden, Brill.
- Greenewalt, C. H. J. (2011). Sardis: A First Millennium B.C.E. Capital in Western Anatolia, *The Oxford handbook of Ancient Anatolia: (10,000-323 BCE)*, Ed: G. McMahon ve S. Steadman, New York: Oxford University Press, 1112-1130.
- Greenwell, W. (1887). The Electrum Coinage of Cyzicus, *The Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society*, Series 3, Vol. 7, London, 1-125.
- Güler, O. (1995). *Antik Çağ İkonografisinde Erciyes*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Günaltay, M. Ş. (1987). *Perslerden Romalılara Kadar Seleukoslar, Nabatiler, Galatlar, Bitinya ve Bergama Kırallıkları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Hakkert, A. M. (1995). *Aigeai; Lexicon of the Greek and Roman Cities and Place Names in Antiquity*, Fascicule 3, Amsterdam.
- Hansen, M. H. (1995). The "Autonomous City-State", Ancient Fact or Modern Fiction, Ed: M. H. Hansen ve K. Raaflaub, *Studies in the ancient Greek polis*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 21-45.
- Hardwick, N. (1993). The coinage of Chios from the VIth to the IVth Century BC, Ed: T. Hackens ve G. Moucharte, *Actes du XIe Congrès international de numismatique*, 4 vols., Louvain-la-Neuve, Vol. 1, 221-22.
- Haymann, F. (2007). Hadrian und Aigeai: ein neues Tridrachmon, *Gephyra*, 4, 47-57.
- Head, B. V. (1887). *Historia Numorum A Manual Of Grek Numismatics*, London.
- Head, B. V. (1911). *Historia Numorum A Manual Of Grek Numismatics*, London.
- Heipp-Tamer, C. (1993). *Die Münzprägung der lykischen Stadt Phaselis in griechischer Zeit*, Germany: Saarbrücken Druckerei und Verlag.

- Hill, G. F. (1919). Notes on the Imperial Persian Coinage, *Journal of Hellenic Studies* 39, 116-129.
- Hill, S. ve Crow, J. (1989). Amasra Yüzey Araştırmaları, *Araştırma Sonuçları Toplantısı VII*.
- Houghton, A. (1984). *The Seleucid Mint of Mallus and The Cult Figure of Athena Magarsia*, Ed: A. Houghton, S. Hurter, P. A. Mottahedeh ve J. Scott, Festschrift Für/ Studies in Honor of Leo Mildenberg, Belgium, 91-110.
- Houghton, A. (1989). The Royal Seleucid Mint of Soli, *The Numismatic Chronicle*, Vol. 149, 15-32.
- Houghton, A. (1989). The Royal Seleucid mint Seleucia on the Calycadnus, Ed: le Rider, K. Jenkins, N. Waggoner ve U. Westermark, *Numismatic Studies in the Memory of Kraay, Mørkholm*, Kraay- Mørkholm Essays, Numismatic Studies in Memory of C. M. Kraay and O., Mørkholm, Louvain-la-Neuve, 77-98.
- Houghton, A. ve Lorber, C. (2002). *Seleucid coins: Part 1: Seleucus I through Antiochus III*, New York: The American Numismatic Society.
- Houghton, A., Lorber, C. ve Oliver, H. (2008). *Seleucid coins: Part 2: Seleucus IV through Antiochus XIII*, New York: American Numismatic Society.
- Howgego, C. (1985). *Greek Imperial Countermarks: Studies in the Provincial Coinage of the Roman Empire*, London: Royal Numismatic Society.
- Howgego, C. J. (2005). *Coinage and Identity in the Roman Provinces*, Ed: C. J. Howgego, V. Heuchert ve A. Burnett, Oxford: Oxford University Press.
- Imhoof-Blumer, F. (1899). *Die Antiken Münzen Nord-Griechenlands, Band I*, Berlin: Druck Und Verlag Von Gerog Reimer.
- Imhoof-Blumer, F. (1884). *Die Münzen der Dynastie von Pergamon*, Berlin: Verlag der Königlichen Akademie der Wissenschaften.
- Imhoof-Blumer, F. (1890). Griechische Münzen. Neue Beiträge und Untersuchungen, *Abhandlungen der philosophisch-philologischen Classe der königlich Bayerischen Akademie der Wissenschaften* 18, 579-82.
- Imhoof-Blumer, F. (1897). *Lydische Stadtmünzen*, Genf/Leipzig.
- Imhoof-Blumer, F. (1898). *Zur griechischen Münzkunde: Eusebeia Kaisareia - Elaiusa Sebaste, Reichsmünzen der Syrischen Provinzen die Aera von Paltos Antiocheia Gerasa*. Erscheinungsort nicht ermittelbar.
- Imhoof-Blumer, F. (1901), *Kleinasiatische Münzen, Band I*, Wien.

- Imhoof-Blumer, F. (1912). Die kupfer prägung des mitradatischen reiches und andre Münzen Pontos und Paphlagoniens, *Numismatische Zeitschrift XLV*, 169-192.
- Ireland, S. (2000). *Greek, Roman, And Byzantine Coins In The Museum At Amasya; Ancient Amaseia, Turkey*, London: Royal Numismatic Society.
- Işık, A. (2004). Eskiçağda Karadeniz Bölgesi'nde Kültler, *Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*, 161-164.
- Johnston, A. (1981). *The Greek Coins. Greek, Roman and Islamic Coins from Sardis (ss. 1-89). Archaeological Exploration of Sardis Monograph 7*. Ed: T.V. Buttrey, K. M. MacKenzie ve M. L. Bates, Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.
- Johnston, A. (1985). The So Called 'Pseudo-Autonomous' Greek Imperials", *ANSMN 30*, 89-112.
- Jones, A. H. M. (1964). The Later Roman Empire 284-602, *A Social Economic and Administrative Survey*, Vol. II, Oxford: University of Oklahoma Press.
- Jones, A. H. M. (1971). *The Cities of the Eastern Roman Province*, Oxford
- Jones, A. H., ve Avi-Yonah, M. (1971). *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford: Clarendon Press.
- Kadman, L. (1961). *The coins of Akko Ptolemais*, Tel-Aviv: Schocken Pub. House.
- Kaimaris, D., Karadedos, G., Georgiadis, C. Ve Patias, P. (2018). Locating and Mapping the Traces of the Covered Ancient Theater of Amphipolis (Eastern Macedonia, Greece), *Heritage 1*, 306–319.
- Karamut, İ. (1989). Pisidia Antiocheia'sı Yakınında Bulunan Men Kutsal Alanı', *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı XXVIII, Kültür Bakanlığı ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı, Ankara.
- Karayotov, I. (2009). *The Coinage of Mesembria. II: Bronze Coins of Mesembria*, Burgas.
- Karwiese, S. (1995). *Die Münzprägung von Ephesos: 1*, Wien: Böhlau.
- Kaya, M. A. (1998). Anadolu'da Roma Egemenliği ve Pompeius'un Siyasal Düzenlemeleri, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1, 13, 163-173.
- Kaya, M. A. (2000). *Anadolu'da Galatlar ve Galatia Tarihi*, İzmir: EÜEF Yayınları.
- Kaya, M. A. (2005). Roma Lejyonerleri ve Anadolu, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 37, 87- 98.
- Khazdan, A. P. (1991). *The Dictionary of Byzantium 2*, Oxford: Oxford University Press.

- Kınacı, M. (2014). I. Pharnakes'in Pergamon Krallığı'na Karşı Savaşı, *CEDRUS*, Sayı II, Antalya, 201-223.
- Kinns, P. (1980). *Studies in the coinage of Ionia : Erythrae, Teos, Lebedus, Colophon, 400-30 B.C.*, (Unpublished PhD. Thesis), University of Cambridge.
- Kinns, P. (1983). The Amphictionic Coinage Reconsidered, *Numismatic Chronicle*, Vol. 143, 1-22.
- Kinns, P. (1989). Two studies in the silver coinage of Magnesia on the Maeander, Ed: G. Le Rider, *Kraay-Mørholm Essays, Numismatic Studies in Memory of C. M. Kraay and O., Mørholm*, Louvain-la- Neuve, 138-148.
- Kinns, P. (2004). Opuscula Anatolica III: A Hoard group of third century hemichalca from Magnesia, *Numismatic Chronicle* 164, 71-83.
- Klein U. (1969). Zum Aigis-Nike Typ der Pontisch-Paphlagonischen Bronzeprägung aus der Zeit des Mithridates Eupator, *GNS 19*, 24-33.
- Kleiner, F. S. (1971). The Alexander tetradrachms of Pergamum and Rhodes, *ANSMN* 17, 95-725.
- Kleiner, F. S. ve Noe, S.P. (1977). *The Early Cistophoric Coinage*, ANSNS, New York.
- Klose, D. A. O. (1987). *Die Münzprägung von Smyrna in der römischen Kaiserzeit*, Berlin: W. de Gruyter.
- Koldewey, R. (1890). Das sogenannte Grab von Sardanapal zu Tarsus, *Archäologische Beiträge*, 179-185.
- Konak, S. (2011). *Teos Antik Kenti Doğu Yunan Kâseleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Programı.
- Konuk, K. (1998). *The coinage of the Hekatomnids of Caria*, (Unpublished PhD. Thesis), University of Oxford.
- Konuk, K. (2000). Coin Evidence for the Carian name of Keramos, *Kadmos* 39, 159-164.
- Konuk, K. (2003). *Karun'dan Karia'ya Muharrem Kayhan Koleksiyonundan Erken Anadolu Sikkeleri: Early Anatolian Coins from the Muharrem Kayhan Collection*, İstanbul: Ege Yayınları.
- Konuk, K. (2007). Coin Legends in Carian, *The Carian Language*, Leiden, 471- 92.
- Konuk, K. (2009). The coinage of Hyssaldomos, dynast of Mylasa, *Zurück zum Gegenstand Festschrift für Andreas E. Furtwängler*, Band 2, Ed: R. Einicke, S.

- Lehmann, H. L hr, G. Mehnert, A. Mehnert ve A. Slawisch, Langenwei bach: Beier&Bear, 357- 63.
- Kovacs, F. L. (2013). Eusebeia-Caesarea: The Civic Bronze Coinage Reconsidered, Ed: P. G. van Alfen ve R. B. Witschonke, *Essays in Honour of Roberto Russo*, 397-404.
- Koyuncu, C. (2015). *Eski Yunan ve Roma döneminde Kappadokia bölgesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri (Latin Dili ve Edebiyatı) Anabilim Dalı.
- Köker, H. (2016). K  k Bir III. Ariobarzanes Eusebios Philoromaiois Drahmi Definesi, *Anadolu/ Anatolia, Kaunos / Kbid Toplantıları 3 Anadolu Nümismatik Araştırmaları  alıştayı*, 39-43.
- Kraay, C. M. (1976). *Archaic and classical Greek coins*, London: Methuen
- Kremydi, S. ve Chryssanthaki-Nagle, K. (2016). Aigeai and Amphipolis: Numismatic Circulation in two Major Macedonian Cities, *Les monnaies de fouille du monde grec (VIe-Ier s. av. J.-C.)*, Ed: F. Duyrat ve C. Grandjean, Bordeaux, 185- 331.
- Kritt, B. (1997). *The early Seleucid mint of Susa*, Lancaster, Pa: Classical Numismatic Group.
- Kroll, J. H. (2010). *Sardeis Sikkeleri, Lidyalılar ve D nyaları/The Lydians and Their World*, Ed: N. D. Cahill, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 143-156.
- Krzyzanowska, A. (1969). Les Influences Réciproques Romaines et Indigènes Manifeste sur Les Monnaies des Colonies Romaines d'Asie Mineure, *RN 10*, 286-292.
- Krzyzanowska, A. (1970). *Monnaies Coloniales D'Antioche De Pisidie*, Varsovie.
- Kumandaş Yanmaz, H. (2016). *Galatia (Galatya) Bölgesi Pessinus Darph Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk  niversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı.
- Lazaridis, D. I. (1993). Amphipolis, *Ministry of Culture*, Athens, 15-137.
- Le Rider, G. (1997). Le monnayage perse en Cilicie au IVe siècle, *Numismatica e antichità classica* 26, 151- 169
- Le Rider, G. (2003). *Alexandre le Grand: Monnaie, finances et politique*. Paris: Presses universitaires de France.
- Le Rider, G. (2007). *Alexander the Great: Coinage, Finances, and Policy*, Philadelphia: American Philosophical Society Philadelphia.

- Lenger, D. S. (2013). Yeni Bulgular Işığında Kaunos'a Atfedilen Makedon Krali Darpları, *Adalya XVI*, 1-9.
- Lenger, D. S. (2019). Seleukia-Tralleis Kentinde Darp Edilmiş Olan Panegyris Sikkeleri, *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (19), 112-119.
- Lenger, D. S. (2021). Price 2803: Reattribution Of A Macedonian Regal Bronze Coin From Western Asia Minor To Tarsus In Cilicia, *OLBA XXIX*, 445-456.
- Levante, E. (1971). The coinage of Alexandria Kat'Isson in Cilicia, *The Numismatic Chronicle*, Series 7, Vol. 11, 93-102.
- Leveniotis, G. A. (2017). *Abydos Of Hellespont And Its Region*, Vanias publications, Thessaloniki.
- Levick, B. M. (1970). Dedications to Mên Askaenos, *Anatolian Studies*, Vol. 20, 37- 50.
- Levick, B. M. (1966). The Coinage of Pisidian Antioch in the 3rd Century A.D., *The Numismatic Chronicle*, Seventh Series, Vol. 6, 47- 59.
- Levick, B. M. (1967). *Roman Colonies In Southern Asia Minor*, Oxford: at the Clarendon Press.
- Liampi, K. A. (1986). Zur Chronologie der sogenannten "anonymen" Makedonischen Münzen des späten 4. Jhs. v. Chr., *JNG* 36, 41-65.
- Liampi, K. A. (1998) Hoard of Bronze Coins of Alexander the Great, Ed: R. Ashton ve S. Hunter, *Studies in Greek Numismatics in memory of Martin Jessop Price*, London, 247-253.
- Lippold, G. (1949). Palladion, *Paulys Real-Encyclopadie Der Classischen Altertumswissenschaft* 36-2, Stuttgart.
- Ma, J. (2000). *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor*, Oxford: Oxford University Press.
- MacDonald, G. (1904). The Pseudo- autonomous Coinage of Antioch, *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society* 4, 107-123.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton.
- Magie, D. (2007). *Anadolu'da Romalılar IV, M.Ö. III. ve II. yüzyıllarda Batı Anadolu*, çev: N. Başgelen ve Ö. Çapar, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Malloy, A. G. (1970). *The Coinage of Amisus*, New York.
- Martin, K. (2003). Zum Kult Der Kore Soteira Im Kaiserzeitlichen Kyzikos, *Asia Minor Studien, Band 45, Religion und Region*, 2003, 115-158.

- Matthaei, A. (2013). *Münzbild und Polisbild: Untersuchungen zur Selbstdarstellung kleinasiatischer Poleis im Hellenismus*, München: Herbert Utz Verlag.
- Matthew, C. A. (2010). For valour: the 'shield coins' of Alexander and the Successors, *JNAA* 20, 15-34.
- Mehmet, A. K. (2005). Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi, *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 38, 11–30.
- Mehmet, A. K. (2005). *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İzmir: İlya Yayınevi.
- Metcalf, W. E. (1996). The Silver Coinage of Cappadocia, Vespasian-Commodus, *American Numismatic Society*, No. 166, New York.
- Mierse, W. E. (1983). The Persian Period. Sardis from Prehistoric to Roman Times: Results of the archaeological exploration of Sardis 1958-1975 (ss. 109-138). Editör G. M. A. Hanfmann. Cambridge, Massachusetts, London, MA: Harvard University Press.
- Mildenberg, L. (1995). The Cyzicenes: A Reappraisal, *American Journal of Numismatics*, Vol. 5/6, 1-12.
- Milne, J. G. (1928). The autonomous Coinage of Smyrna, *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society*, Series 5, Vol. 8, 131-171.
- Milne, J. G. (1941). Kolophon and Its Coinage, New York: *The American Numismatic Society*.
- Milne, J. G. (1923). The Autonomous Coinage of Smyrna, I, *NC*, London.
- Milne, J. G. (1927). The Autonomous Coinage of Smyrna, II, *NC*, London.
- Milne, J. G. (1928). The Autonomous Coinage of Smyrna, III, *NC*, London.
- Milne, J. G. (1940). The Mint Of Kyme In The Third Century B.C, *The Numismatic Chronicle And Journal Of The Royal Numismatic Society*, Series 5, Vol. 20, 129-137.
- Milne, J. G. (1947). The Coinage of Antioch in Pisidia after A.D. 250, *The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society*, Series 6, Vol. 7, 1-97.
- Mitchell, S. (1986). Galatia under Tiberius, *Chiron* 16, 17-33.
- Mitford, T. B. (1991). Inscriptiones Ponticae: Sebastopolis, *Zeitschrift Für Papyrologie Und Epigraphik*, 87, 181-243.
- Mittag, P. F. (2006). Antiochos IV. Epiphanes, Eine politische Biographie, *Klio, Beiträge zur Alten Geschichte, Beihefte, neue Folge Band 11*, Berlin: Akademie Verlag.

- Mørkholm, O. (1964). Seleucid coins from Cilicia CA. 220-150, *American Numismatic Society Museum Notes*, Vol. 11, New York, 53-62.
- Mørkholm, O. (1966). *Antiochus IV of Syria*, København: Nordisk Forlag.
- Mørkholm, O. (1969). The Classification of Cappadocian Coins, *The Numismatic Chronicle Series 7*, Vol. 9, 21-31.
- Mørkholm, O. (1978). The Coinages of Ariarathes VI and Ariarathes VII of Cappadocia, *SNR* 57, 144-163.
- Mørkholm, O. (1984). The monetary system in the seleucid empire after 187 BC, Ed: W. Heckel ve R. Sullivan, *Ancient Coins of the Greco-Roman World; The Nickle Numismatic Papers*, Waterloo, Ontario: Wildfred Laurier University Press, 93-113.
- Mørkholm, O. (1987). The Date of The Autonomous Tetradrachms of Aegeae in Cilicia, *ANSMN* 32, 27-87.
- Mørkholm, O. (2000). *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri, Büyük İskender'in tahta çıkışından Apameia Barışı'na kadar (İ.Ö. 336 - 188)*, çev: O. Tekin, İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.
- Munroe, J. R. A. (1901). Roads in Pontus, Royal and Roman, *Journal of Hellenic Studies* 21, 52-66.
- Mushmov, N. (1912). *Ancient Coins of the Balkan Peninsula and the Coins of the Bulgarian Monarchs*, Bulgarian.
- Müller, L. (1858). *Die Münzen Des Thracishen Königs Lysimachus*, Copenhagen.
- Newell, E. T. (1912). Reattribution of Certain Tetradrachms of Alexander the Great, *American Journal of Numismatics* 45/46, 5-62.
- Newell, E. T. (1916). *The dated Alexander coinage of Sidon and Ake*, New Haven: Yale University Press.
- Newell, E. T. (1917). The Seleucid Mint Of Antioch, *American Journal of Numismatics* (1897-1924), Vol. 51, 1-151.
- Newell, E. T. (1923). *Alexander Hoards II Demanhur 1905*, New York.
- Newell, E. T. (1927). *The Coinage of Demetrios Poliercetes*, Oxford.
- Newell, E. T. (1941). *The Coinage of the Western Seleucid Mints from Seleucus I to Antiochus III*, New York: ANS Numismatic Studies 4.

- Newell, E. T. (1977). *The Coinage of the western seleucid mints: From Seleucus I. to Antiochus III; with a summary of recent scholarship by Otto Mørkholm*, New York: American Numismatic Society.
- Newell, E. T. ve Mørkholm, O. (1978). *The coinage of the eastern Seleucid mints, from Seleucus I to Antiochus III*. New York: American Numismatic Society 1.
- Newell, E.T. (1918). Tarsos under Alexander, *American Journal of Numismatics* 52, Vol. 52, 69-115.
- Newell, E.T. ve Mørkholm, O. (1977). The coinage of the western Seleucid mints from Seleucus I to Antiochus III, *Numismatic studies*, No. 4, New York.
- Nollé, J. (2012). Zum Kult der Anaitis Artemis von Hypaipa und zu einigen Patriatraditionen der torrheischen Kaÿstertal-Stadt, *Jahr für umismatik und Geldgeschichte* 62, 2012, 127-195.
- Oakley, J. H. (1982). The Autonomous Wreathed Tetrachms Of Kyme, The Autonomous Wreathed Tetrachms Of Kyme Aeolis, *American Numismatic Society*, 1-37.
- Oğur, E. (2006). *İzmir'in Smyrna'sı*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Olshausen, E. (1974). Zum Hellenisierungsprozess am Pontischen Königshof, *Ancient Society*, Vol. 5, Leuven, 153-170.
- Olshausen, E. (2000). Neokaisareia, *Der Neue Pauly: Enzyklopädie der Antike*, C. 8, Stuttgart, 824-825.
- Olshausen, E. ve Biller, J. (1984). *Historisch-geographische Aspekte der Geschichte des Pontischen und Armenischen Reiches, Teil 1, Untersuchungen zur historischen Geographie von Pontos unter den Mithradatiden*, Wiesbaden: Ludwig Reichart.
- Önal, M. (2008). *Zeugma Tetrachmi Definesi*, Gaziantep: Gaziantep Müzesi.
- Önen, N. T. (2008). *Phaselis Antik Kenti ve Territoryumu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Ana Bilim Dalı.
- Özbudak, O. (2019). Kuzey ve Orta Anadolu'nun Tarihöncesi Arkeolojisi ve Rıdvan Kalesi Höyüğü Örneği, Ed: P. Çaylı, I. Demirtaş ve B. Eser, *Arkeolojiyle Geçen Yarım Asır: Sevil Gülçur Armağanı*, Ankara, 507-518.
- Özsait, M. (1982). *Anadolu'da Hellenistik Dönem ve Roma Egemenliği*, İstanbul: Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, 2, s. 280-361.

- Özsait, M. (1985). *Helenistik ve Roma Döneminde Pisidia Tarihi*, İstanbul: İÜEF Basımevi.
- Panayotova, K. (1998). Apollonia Pontica; Recent Discoveries in the Necropolis, *The Greek Colonisation of the Black Sea Area: Historical Interpretation of Archaeology*, Ed.: G. R. Tsetschladze, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 97-104.
- Parker, R. A. ve Dubberstein, W. H. (1971). *Babylonian Chronology 626 B.C.- A.D. 75*, Providence: Brown University Press.
- Pastor, L. B. (2019). Pontos Krallığı, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu, Krallar, İmparatorlar ve Kent Devletleri*, Ed: O. Tekin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 104-115.
- Pekman, A. (1970). *Eskiçağda Bazı Anadolu Şehirlerinin Tanrı ve Kahraman Ktistes'leri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Price, M. J. (1968). Mithridates VI Eupator Dionysus and the Coinages of the Black Sea, *The Numismatic Chronicle*, Series 7, Vol. 8, 1-12.
- Price, M. J. (1991). *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philip Arrhidaeus*, A British Museum Catalogue, Vol. I-II.
- Prieur, M. ve Prieur, K. (2000). *A Type Corpus of the Syro-Phoenician Tetradrachms and their Fractions from 57 BC to AD 258*, London: The Chacemeleon Pres Limited.
- Psoma, S. (2008). Panegyris Coinage, *AJN* 20, 227-255.
- Purcell, N. (1990). *Mobility and the polis*, Ed: O. Murray ve S. Price, The greek city from Homer Alexander, Oxford: Clarendon Press, 29-58.
- Radt, W. (2001). *Pergamon: Antik bir kentin tarihi ve yapıları*, çev: S. Tammer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ramsay, W. M. (1918). Studies in the Roman Province Galatia: II. Dedications at the Sanctuary of Colonia Caesarea, *The Journal of Roman Studies*, Vol. 8, 107- 145.
- Ramsay, W. M. (1907). *Cities of St. Paul*.
- Ramsay, W. M. (1916). Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age, *The Journal of Roman Studies*, Vol. 6, 83- 134.
- Ramsay, W. M. (1980). *The Historical Geography of The Asia Minor*, London: Royal Geographical Society.
- Regling, K. (1931). Der griechische Goldschatz von Prinkipo, *ZfN* 41, 1-46, Pl. 1-4.
- Reinach, S. (1897). *Chroniques d'Orient, Rev. arch. III sér. 3, 6*, 11-30.

- Reinach, T. (1888). *Trois Royaumes de l'Asie Mineure: Cappadoce, Bithynie, Pont*, Paris: Numismatique Ancienne.
- Richard J. A. ve Bagnall, R. S. (2000). *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton.
- Robert, L. (1966). *Monnaies antiques en Troade*, Geneve-Paris: Droz-Minard.
- Robert, L. (1976). Monnaies grecques de l'époque impériale. I. Types monétaires à Hypaipa de Lydie. II. Une fête à Sardes, *RN 6/18*, 25-56.
- Roosevelt, C. H. (2017). *Gyges'ten Büyük İskender'e Lydia Arkeolojisi*, çev: H. G. Çatak, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Rose, C. B. (2014). *The Archaeology of Greek and Roman Troy*, Cambridge.
- Rouvier, J. (1902). *Numismatique des villes de la Phénicie*. Athènes: Chez Beck et Barth.
- Ruge, W. (1950), "Pionia", *RE XX.2*, 1715-1717.
- Sancaktar, H. (2009). *Anadolu'daki Roma Koloni Kentleri ve Sikke Tipolojisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı.
- Sancaktar, H. (2013). 2012 Yılı Pisidia Antiokheia Kazısı Sikkeleri: Ön Rapor, Ed. B. Hürmüzlü, M. Fırat ve A. Gerçek, *I. Pisidia Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Metinleri*, Isparta, 368-377.
- Sancaktar, H. ve Sezgin, K. (2020). Yozgat İli Geç Demir Çağından Geç Antik Çağ'a Kadar Kaleler ve Savunma Yapıları, *Masrop*, Cilt 14. 1-2, 47-91.
- Sayar, H. (1999). Tarkondimotos Seine Dynastie, seine Politik und sein Reich, La Cilicie: espaces et pouvoirs locaux (IIe millénaire av. J.-C. – IVe siècle ap. J.-C.), Actes de la Table Ronde d'Istanbul 2-5, İstanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil, 2001, 373-380.
- Sayar, M. (2019). Roma Eyaleti Olarak Kilikia (Provincia Cilicia), *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, imparatorlar, kent devletleri*, Ed: O. Tekin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 334-355.
- Sayar, M. H. (1998). *Perinthos-Herakleia (Marmara Ereğlisi) und Umgebung: Geschichte, Testimonien, griechische und lateinische Inschriften*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Sayar, M. H. (2001). Tarkondimotos Seine Dynastie, seine Politik und sein Reich, Ed: E. Jean, A. M. Dinçol ve S. Durugönül, La Cilicie: Espaces e Pouvoris Locaux Table ronde Internationale, 373-380.

- Schönert-Geiss, E. (1965). *Griechisches Münzwerk: Die Münzprägung von Perinthos*, Berlin.
- Schönert-Geiss, E. (1970). *Die Münzprägung von Byzantion Teil 1; Autonome Zeit*, Berlin: Akademie-Verlag, V, 174 Seiten, Taf. 62.
- Schönert-Geiss, E. (1972). *Die Münzprägung von Byzantion Teil; 2 Kaiserzeit*, Berlin: Akademie-Verlag, V, 173 Seiten, Taf. 63-131.
- Schuler, C. (2019). Kırılgnalık ve Direnç: Hellenistik Küçük Asya'da Hellen Kent Devletleri (*Poleis*), *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu, Krallar, İmparatorlar ve Kent Devletleri*, Ed: O. Tekin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 224-239.
- Schultz, S. (1975). *Die Münzprägung von Magnesia am Mäander in der Römischen Kaiserzeit*, Berlin: Akademie Verlag.
- Scullard, H. H. (2000). *A History of the Roman World 753 to 146 BC*, New York-London.
- Sear, D. R. (1979). *Greek Coins and Their Values Vol. 2 Asia and Africa*, London: Seaby Publications.
- Sekunda, N. V. (1988). Some Notes on the Life of Datames, *Iran*, Vol. 2, 35-53.
- Sellwood, D. (1980). *An introduction to the coinage of Parthia*, London.
- Sevin, V. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basimevi.
- Seyrig, H. (1950). *Sur les ères de quelques villes de Syrie: Antioche, Apamée, Aréthuse, Balanée, Épiphanie, Laodicée, Rhosos, Damas, Béryte, Tripolis, l'ère de Cléopâtre, Chalcis du Liban, Doliché* (Antiquités syriennes.), Paris: Librairie orientaliste Paul Geuthner.
- Shayegan, M. R. (2003). On Demetrius II Nicator's Arsacid Captivity and Second Rule, *Bulletin of the Asia Institute*, Vol. 17, 83-103.
- Sheedy, K. (2016). Hypaipa, Julia Domna and Artemis Anaitis. Some recent publications on Roman Provincial Coinage from Lydia, Brussel: *Revue Belgia de Numismatique et die Sigillographie*, 323-331.
- Sheppard, A. R. R. (1984). Homonoia in the Greek Cities of the Roman Empire, *Ancient Society*, 229-252.
- Sherwin-White, A. N. (1984). *Roman Foreign Policy in The East, 168 B.C. to A.D. 1*, London.

- Shilliam, N. J. (1993). Cocardes Nationales and Bonnets Rouges, Symbolic Headdresses of the French Revolution, *Journal of the Museum of Fine Arts, Boston*, 5, 104-131.
- Simonetta, A. M. (2007). The coinage of the Cappadocian kings: A revision and a catalogue of the Simonetta Collection, *Parthica*, 9.
- Simonetta, B. (1961). Notes on the Coinage of the Cappadocian Kings *The Numismatic, Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society*, Series 7, Vol. 1, 9-50.
- Simonetta, B. (1977). *The Coins of the Cappadocian Kings*, Typos, Fribourg: MonoGraphien zur antiken Numismatik 2.
- Sinisi, F. (2012). The Coinage of The Parthians, Ed: W. E. Metcalf, *The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage*, Oxford: Oxford University Press, 275-294.
- Six, J. P. (1884). Le Satrape Mazaïos, *The Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society*, Series 3, Vol. 4, 97-159.
- Smaranda, A. (2010). Greek cities on the western coast of the Black Sea: Orgame, Histria, Tomis, and Kallatis (7th to 1st century BCE), (Graduate Theses), Iowa; Iowa State University.
- Soyal, Z. S. (1998). *Sikkeler Işığında Troas Bölgesi Kültleri: Roma İmparatorluk Dönemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı.
- Sökmen, E. (2005). *Temple States' of Pontus: Comana Pontica and Zela*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Middle East Technical University.
- Sökmen, E. (2009), "Characteristics of the Temple States of Pontos", in: *Mithradates VI and the Pontic Kingdom*, Højte, J. M. (ed.), *BSS 9 (Black Sea Studies)* pp. 273-283. Aarhus University Press.
- Speidel, M.A. (2019). Hellenistik Kappadokia Krallığı, Ed: D. Önder ve O. Tekin, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri*, İstanbul: YKY Yayınları, 118-130.
- Strobel, K. (1994). Keltensieg und Galatersieger, *AMS XII*.
- Stumpf, G. R. (1991). *Numismatische Studien zur Chronologie der Römischen Staathalter in Kleinasien*, Saarbrücker: Saarländische Druckerei und Verlag Publisher.

- Sullivan, R. D. (1980). The dynasty of Cappadocia, *ANRW*, 2/7.2, 1125-1168.
- Svoronos, J.N. (1904). *Ta Nomismata tou Kratous ton Ptolemaion (Ptolemaic Coinage)*, Athen.
- Şahin, I. (1998). *Lydia'da Küçük Yerleşimler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim dalı.
- Şahin, N. (2001). *Zeus'un Anadolu Kültleri*, İstanbul: Pera Müzesi Yayınları.
- Şirin, O. A. (2018). Amisos'ta Roma İmparatorluk Dönemi (M.S. 2. Yüzyıl)'ne Ait Kalıntılarda Gerçekleştirilen Kurtarma Kazısı Ve Kazı Buluntuları, *Amisos*, 3/5, 515-537.
- Tachev, Y. (2017). The Provincial Coinage Of Apollonia Pontica: Pseudo-autonomous Coins-Chronology and Analysis of the Emissions, Bulgaria, Шуменски университет, *Епископ Константин Преславски*, 188-196.
- Taşdöner, K. (2007). *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Taylor, L. W. H. (2017). The Damaskos Mint of Alexander the Great. *American Journal of Numismatics (1989-)*, 29, 47-100.
- Tekin, O. (1992). *Antik Nümismatik ve Anadolu, Arkaik ve Klasik Çağlar*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tekin, O. (1998a). Elaiussa-Sebaste Sikkeleri, *Adalya II*, 151-158.
- Tekin, O. (1998b). M.Ö IV ve M.S. VI. Yüzyıllar: Hellenistik Çağ ve Roma İmparatorluk döneminde Kappadokia Krallığı, Ed: M. Sözen, *Kapadokya*, 194-225.
- Tekin, O. (1999). *Sivas Definesi: VI. Mithradates Dönemi Pontos ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri*, İstanbul: Sadberk Hanım Müzesi.
- Tekin, O. (2010). *Eskiçağ'da İstanbul'da Balık ve Balıkçılık*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tekin, O. (2012). *Tarih Boyunca İstanbul'da Sikke Darbı ve Sikkeler*, İstanbul: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.
- Tekin, O. (2017). Pers Dönemi'nde Anadolu'da Para ve Ticaret / Money and Trade During the Persian Period in Anatolia, *Persler: Anadolu'da Kudret ve Görkem / The Persians: Power and Glory in Anatolia*, Ed: K. İ. İren, Ç. Karagöz ve Ö. Kasar, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 102-133.

- Tekin, O. (2019). Hellenistik Krallık Sikkelerinin Anadolu'daki Tedavülü, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu, Krallar, İmparatorlar ve Kent Devletleri*, Ed: O. Tekin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 242-255.
- Tekin, O. (2019). Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sikkeleri, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu, Krallar, İmparatorlar ve Kent Devletleri*, Ed: O. Tekin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 452-459.
- Tekin, O. ve Yılmaz, M. (2016). Magnesia defnesi, Bir İonia Kentinin Hellenistik Dönem Sikkeleri, *Toplumsal Tarih* 272, 24-27.
- Temin, P. (2011). Price behavior in ancient Babylon, *Markets and Market Institutions*.
- Tempesta, C. (2005). Antiochus IV Epiphanes and Cilicia, *Adalya*, VIII, 59-82.
- Tevfik, G. (1995). Troas Bölgesi'nde Sikkeler Basan Kentler, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1994 Yılı*, 65-120.
- Thompson M. ve Bellinger, A. (1955). *Greek coins in the Yale collection. IV: A hoard of Alexander drachms*. New Haven: Yale University Press.
- Thompson, M. (1961). *The New Style Silver Coinage of Athens*, New York.
- Thompson, M. (1981). The Alexandrine Mint of Mylasa, *Quaderni Ticinesi* X, 207- 217.
- Thompson, M. (1983). *Alexander's Drachm Mints I: Sardes and Miletos*, ANSNS.
- Thompson, M. (1991). *Alexander's Drachm Mints II: Lampsacus and Abydos*, ANSNS.
- Thompson, M., Mørkholm, O., Kraay, C. M., Noe, S. P., International Numismatic Commission., & American Numismatic Society (1907-1973), *An inventory of Greek coin hoards*, New York: Published for the International Numismatic Commission by the American Numismatic Society.
- Tırpan, A. (1990). Alabanda, *AST* 7, Ankara, 171- 90.
- Touratsoglou, I. (2012). Coin production and numismatic circulation in the Macedonian kingdom during the Hellenistic period, Ed: E. Drougou ve I. Touratsoglou, *Topics on Hellenistic Pottery in Ancient Macedonia*, Athens, 36-53.
- Troxell, H. A. (1982). *The coinage of the Lycian League*, New York: American Numismatic Society.
- Troxell, H. A. (1997). Studies in the Macedonian coinage of Alexander the Great, *ANSNS* 21, New York.
- Tunçer, A. (2012). *Hatay Müzesi Sikkelerinin Işığı Altında Antipkheia Darphaneleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı.

- Türkoğlu, İ. (2014). The Civic Coinage of Calchedon, Ed: K. Dörtlük, O. Tekin ve R. B. Seyhan, *Birinci Uluslar Arası Anadolu Para Tarihi ve Numismatik Kongresi 25-28 Şubat 2013*, İstanbul.
- Uğurluer, M. (2004). Roma İmparatorluk Dönemi Zeugma Sikkeleri, *Ayıntap 1*, 25-29.
- Umar, B. (1980). *Aiolis*, İstanbul: Ak Yayınları.
- Üreten, H. (2005). Labraunda (Labranda) Kutsal Alanında Hekatomnid Gücün Sergilenmesi, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 45, 2, 59- 70.
- Üreten, H. (2010). *Neşredilmiş yazıtlar ışığında Hellenistik Dönem'de Pergamon Kenti tanrı ve kültleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Eskiçağ) Anabilim Dalı.
- Varbanov, I. (2005). *Greek Imperial Coins and Their Values, Vol. II: Thrace (from Abdera to Pautalia)*, Bourgas: Adicom.
- Voegtli, H. (1993). *Pergamenische Forschungen: Band. 8 Die Fundmünzen aus Stadtgrabung von Pergamon*. Berlin: de Gruyter.
- Waelkens, M. ve Poblome, J. (1997). *Sagalassos IV: Report on the Survey and Excavation Campaigns of 1994 and 1995*, Leuven-Belgium.
- Waggoner, N. M. (1968). *The Alexander mint at Babylon*, (Unpublished PhD. Thesis), Columbia University.
- Waggoner, N. M. (1979). Tetradrachms from Babylon, *Greek Numismatics and Archaeology: Essays in Honor of Margaret Thompson*, Ed: O. Mørkholm ve N. Waggoner, Wetteren: Cultura Press, 269-280.
- Waggoner, N. M. (1984). *The Alexander mint at Babylon*, (Unpublished PhD. Thesis), Columbia University.
- Wagner, J. (1976). *Seleukeia am Euphrat, Zeugma*. Wiesbaden: L. Reichert.
- Weiss, P. (1982). Ein Altar für Gordian III., die älteren Gordiane und die Severer aus Aigeai (Kilikien), *Chiron 12*, 191-205.
- Westermarck, U. (1989). Remarks on the regal Macedonian coinage ca. 413-359 B.C., Ed: G. Le Rider, K. K. Jenkins, N. Waggoner ve U. Westermarck, Kraay-Mørkholm Essays: *Numismatic Studies in Mmemory of C. M. Kraay and O. Mørkholm*, Louvain-la-Neuve: Numismatica Lovaniensia 10, 301-315.
- Whitbread, I. K. (1995). *Greek transport amphorae: A petrological and archaeological study*, London: British School at Athens.

- Will, E. (1979-1982). *Histoire Politique du Monde Hellénistique (323-30 av. J.-C.)*, Nancy, Berger-Levrault.
- Wilson, D. R. (1960). *The Historical Geography of Bithynia, Paphlagonia and Pontos in the Greek and Roman Periods*, (Unpublished PhD. Thesis), Oxford University.
- Wojan, F. (2003). Kérasonte du Pont sous l'Empire romain: étude historique et corpus monétaire, *RN 159*, 257-290.
- Yalçın, D. Ö. (2008). *Çorum Müzesi Sikke Koleksiyonu'ndaki Roma Eyalet Sikkeleri Ve Roma Dönemi Ekonomisindeki Yeri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Anabilim Dalı.
- Yıldırım, E. (2011). *Pers Hâkimiyetinin Bitiminden Bizans Hâkimiyetinin Başlangıcına Kadar Olan Dönemdeki Antik Çağ Yazarlarının Eserlerinde Orta Fırat Bölgesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı.
- Zahle, J. (1990). *Religious Motifs in Seleucid Coins*. In Religion and Religious Practice in the Seleucid Kingdom, Ed: P. Bilde, T. Engberg-Pedersen, L. Hannestad ve J. Zahle, Studies in Hellenistic Civilization 1, Aarhus: Aarhus University Press.
- Zeyrek, T. ve Çelik, G. B. (2005). *Prusias ad Hypium Kieros/Anadolu'nun Kuzebatısında Antik Bir Kent*, İstanbul: Ege Yayınları.
- Ziegler, R. (1988). *Münzen Kilikiens aus Kleineren Deutschen Sammlungen*, Vestigina Beiträge Zur Alten Geschichte Band 42, München.
- Ziegler, R. (1993). *Kaiser, Heer und städtisches Geld: Untersuchungen zur Münzprägung von Anazarbos und anderer ostkilikischer Städte*, Wien: Verl. Der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Ziegler, R. (2001). Seleukeia am Golf von Issos, *EA 33*, 95-103.
- Ziegler, R. (2003). Asklepioskult und Kaiserkult im Kilikischen Aigeai um die Mitte Des 3. Jahrhunderts N. Chr, *Olba VII*, 200-219.
- Zograph, A. N. 1977. *Ancient Coinage. Part II: The Ancient Coins of the Northern Black Sea Littoral*, British Archaeological Reports International Series 33, Oxford.

İnternet Kaynakları

- RPC Online *Roman Provincial Coinage Online, Vol IV: Antoninus Pius to Commodus (AD 138-192); Vol IV.1 Antoninus Pius to Commodus (AD 138–192) Cyrenaica to Bithynia-Pontus; Vol. IV.2 Antoninus Pius to Commodus (AD 138–192) Asia;*

Vol. IV.3 Antoninus Pius to Commodus (AD 138–192): Lycia-Pamphylia to Arabia; Vol. VI Elagabalus to Maximinus Thrax (AD 218–238) Asia Minor and Egypt; Vol. VIII Philip (AD 244–249); Vol VII.1: Gordian I to Gordian III (AD 238-244); Vol. VII.2 Gordian I to Gordian III (AD 238–244): all provinces except Asia; Vol IX Trajan Decius to Uranius Antoninus (AD 249–254);
<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/search> (Erişim tarihi: 15.05.2021.)

<http://numismatics.org/collection/1944.100.41429> (Erişim tarihi: 11.09.2020.)

<https://www.livius.org/articles/place/sardes/> (Erişim tarihi: 09.03.2021.)

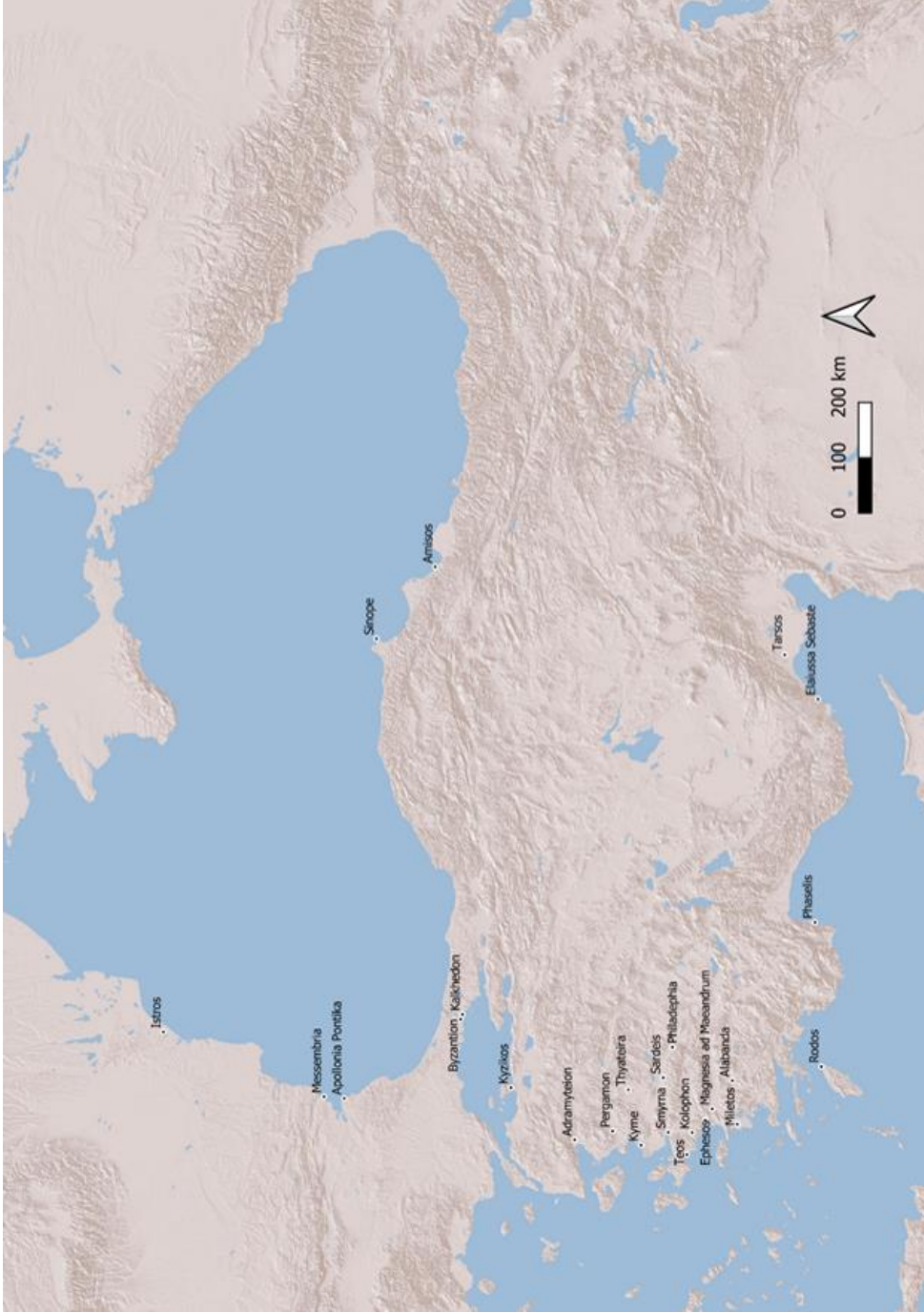
[http://www.tayproject.org/TAYages.fm\\$Retrieve?CagNo=9385&html=ages_detail_t.html&layout=web](http://www.tayproject.org/TAYages.fm$Retrieve?CagNo=9385&html=ages_detail_t.html&layout=web) (Erişim tarihi: 16.05.2021.)

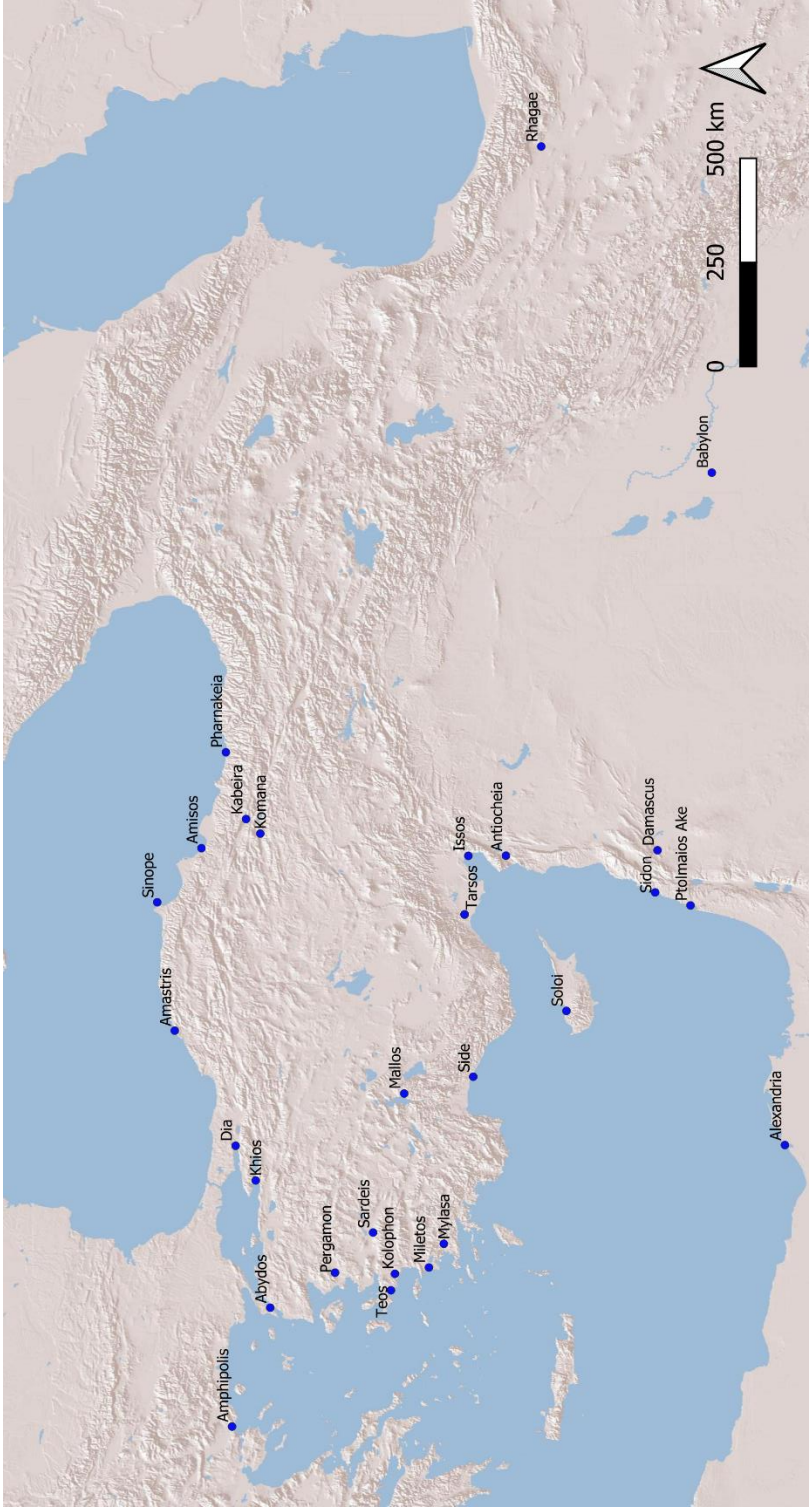
EK. 1. MONOGRAM LİSTESİ

						
1	2	3	4	5	6	7
						
8	9	10	11	12	13	14
						
15	16	17	18	19	20	21
						
22	23	24	25	26	27	28
						
29	30	31	32	33	34	35
						
36	37	38	39	40	41	42
						
43	44	45	46	47	48	49
						
50	51	52	53	54	55	56
						
57	58	59	60	61	62	63
						
64	65	66	67	68	69	70
						
71	72	73	74	75	76	

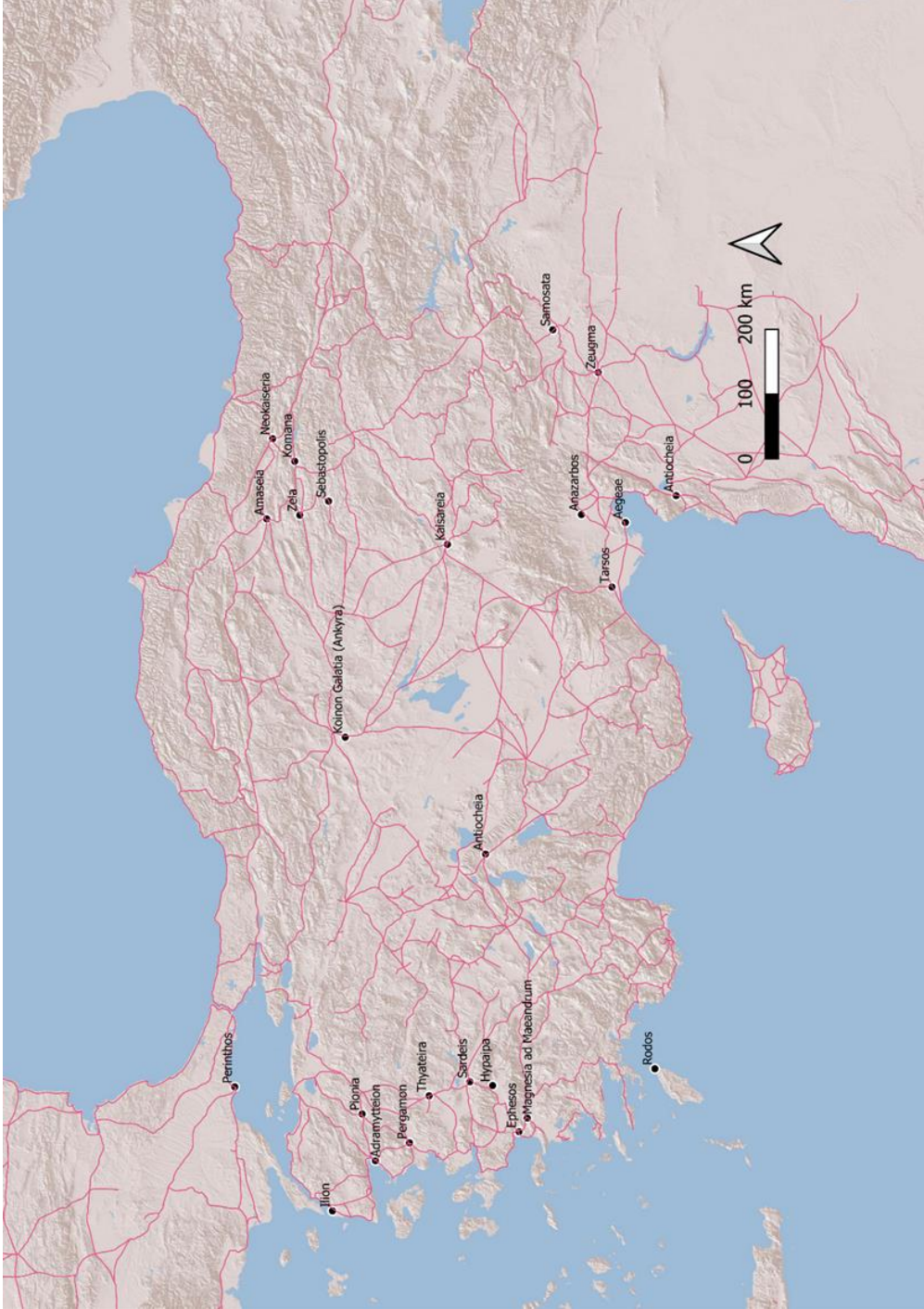
EK. 2. HARİTALAR

Harita 1: Yozgat Müzesi Hellen Otonom Kent Sikkeleri Darphaneleri

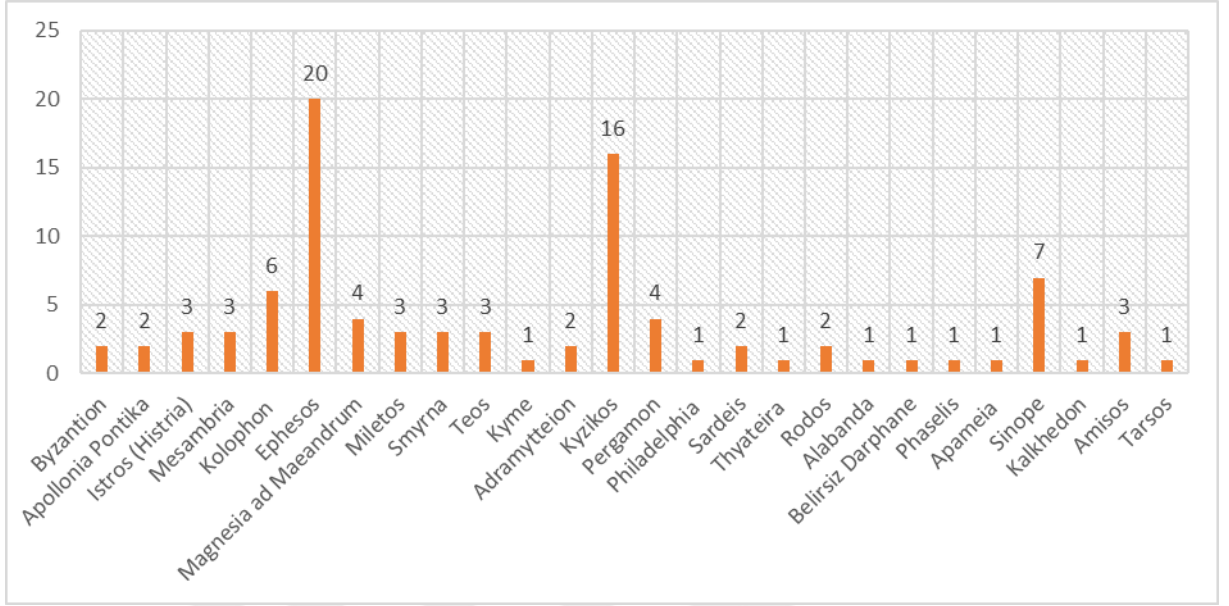

Harita 2: Yozgat Müzesi Hellenistik Krallık Sikkeleri Darphaneleri

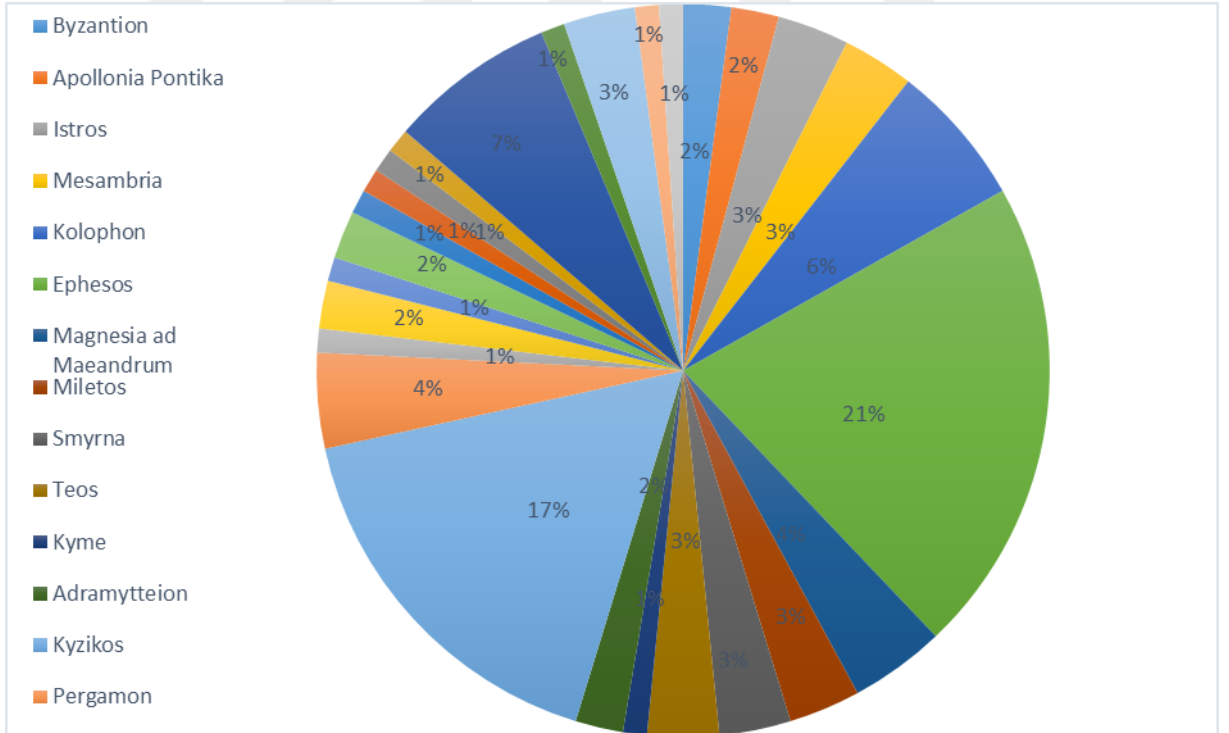

Harita 3: Yozgat Müzesi Roma Eyalet Sikkeleri Darphaneleri ve Roma Yol Ağları (Richard ve Bagnall, 2000)

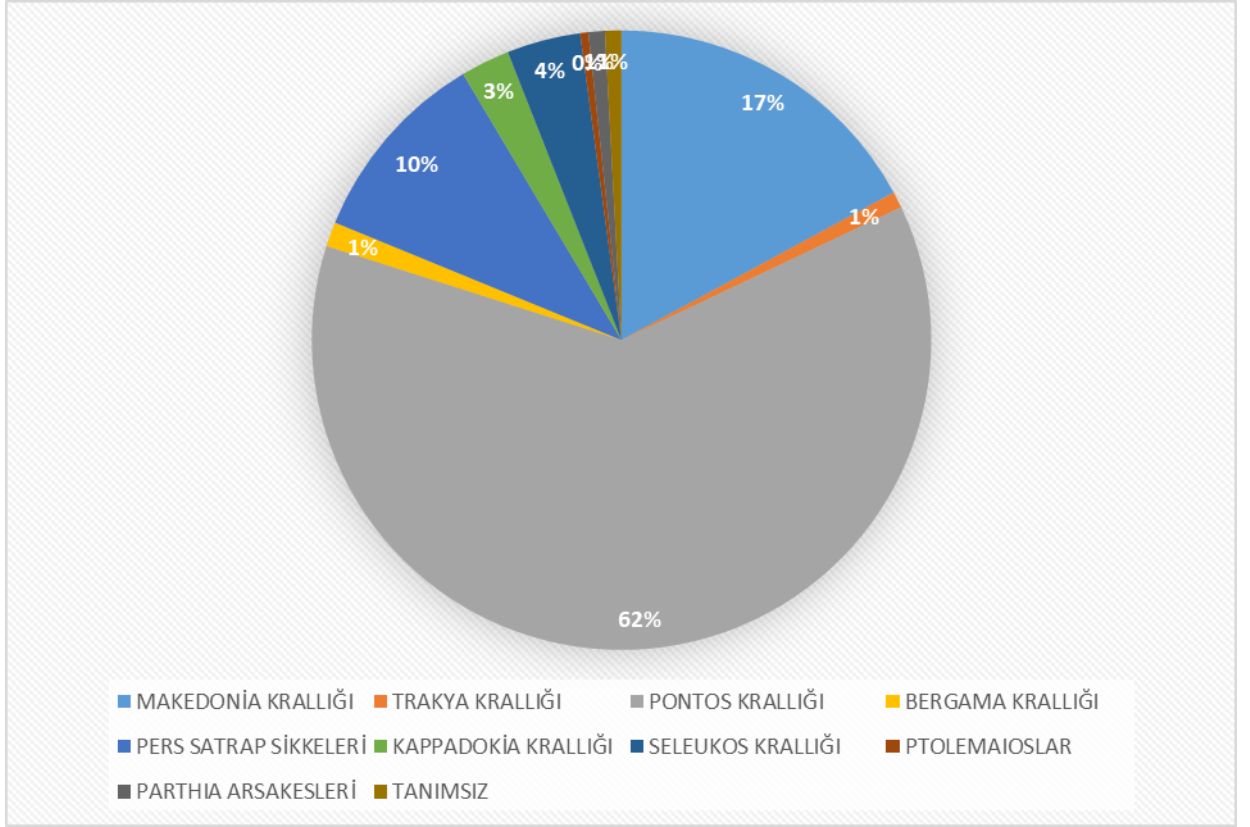
EK. 3. GRAFİKLER

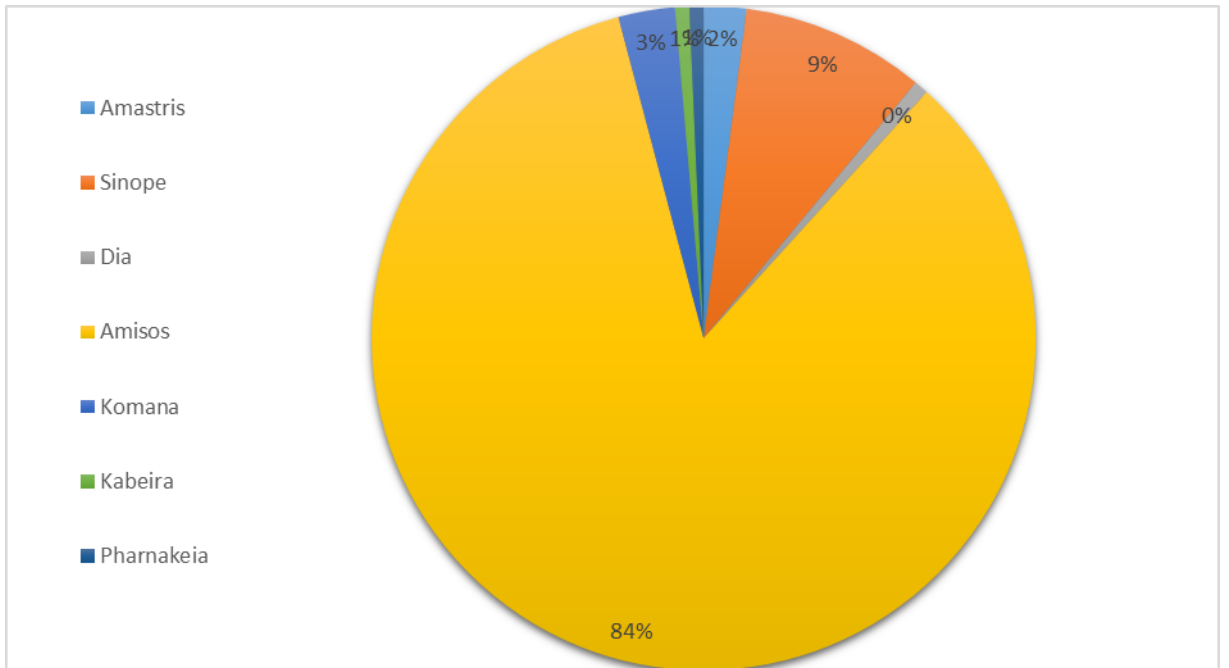
Grafik 1: Hellen Otonom Kent Sikkelerinin bulunduğu darphaneler ve sayısal dağılımları

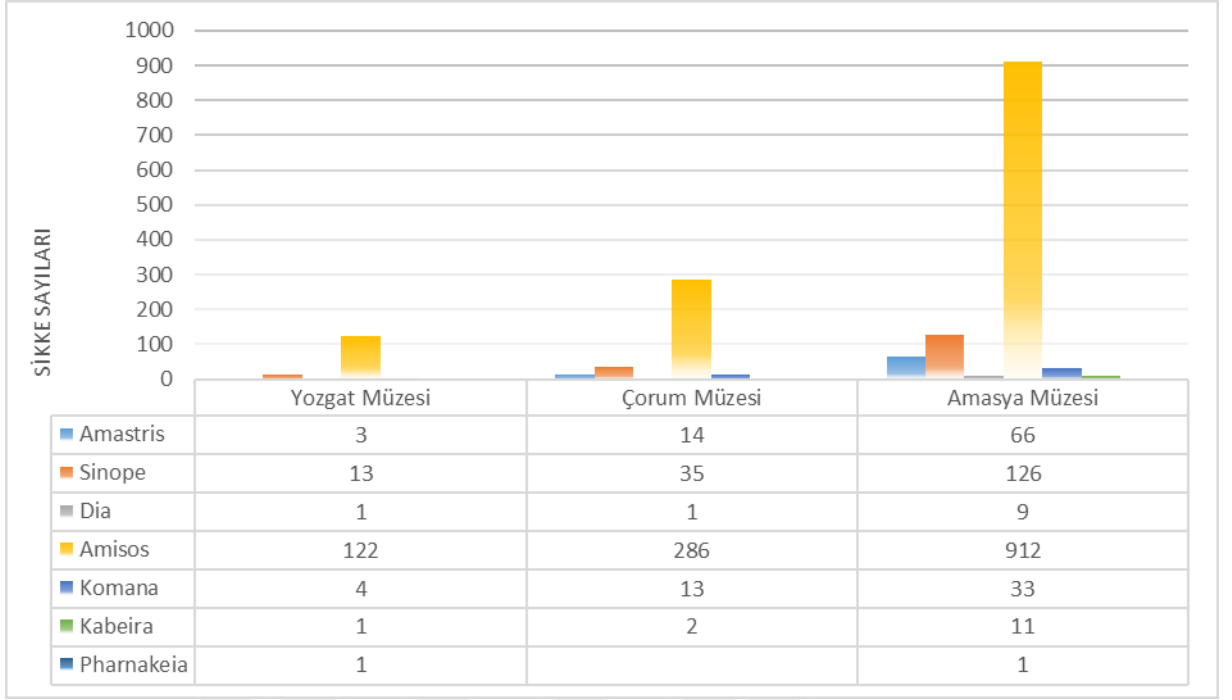
Grafik 2: Hellen Otonom Kent Sikkelerinin bulunduğu darphaneler ve oranları

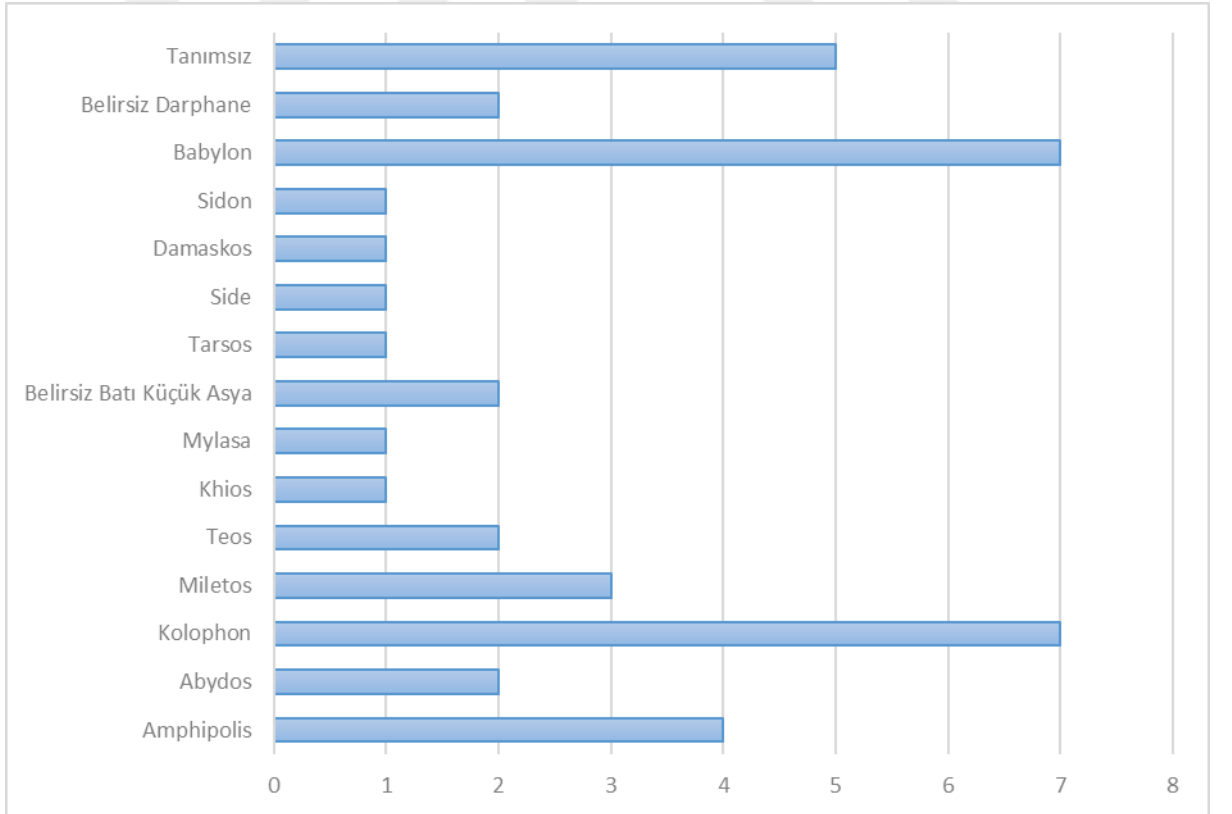
Grafik 3: Hellenistik Krallık Sikkelerinin oranları

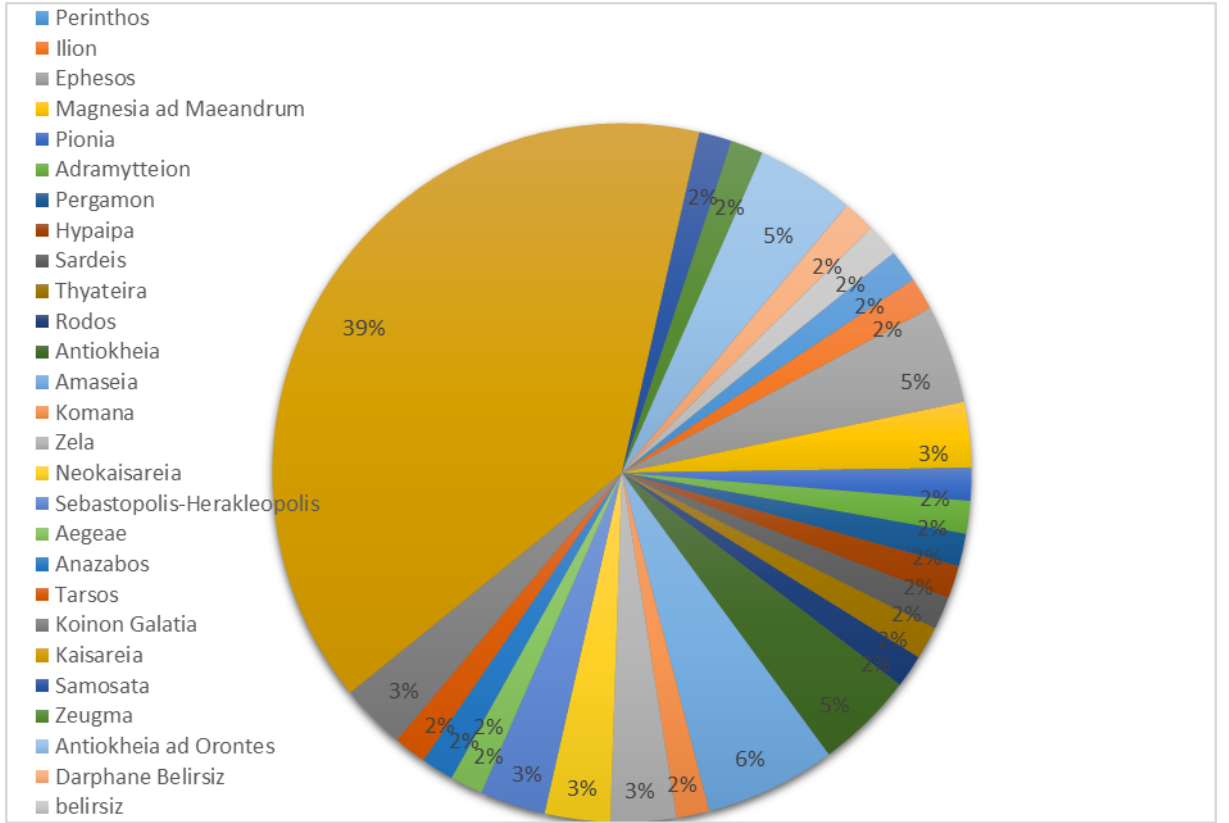
Grafik 4: Pontos Krallığı bronz sikkelerinin kentlere göre oranları

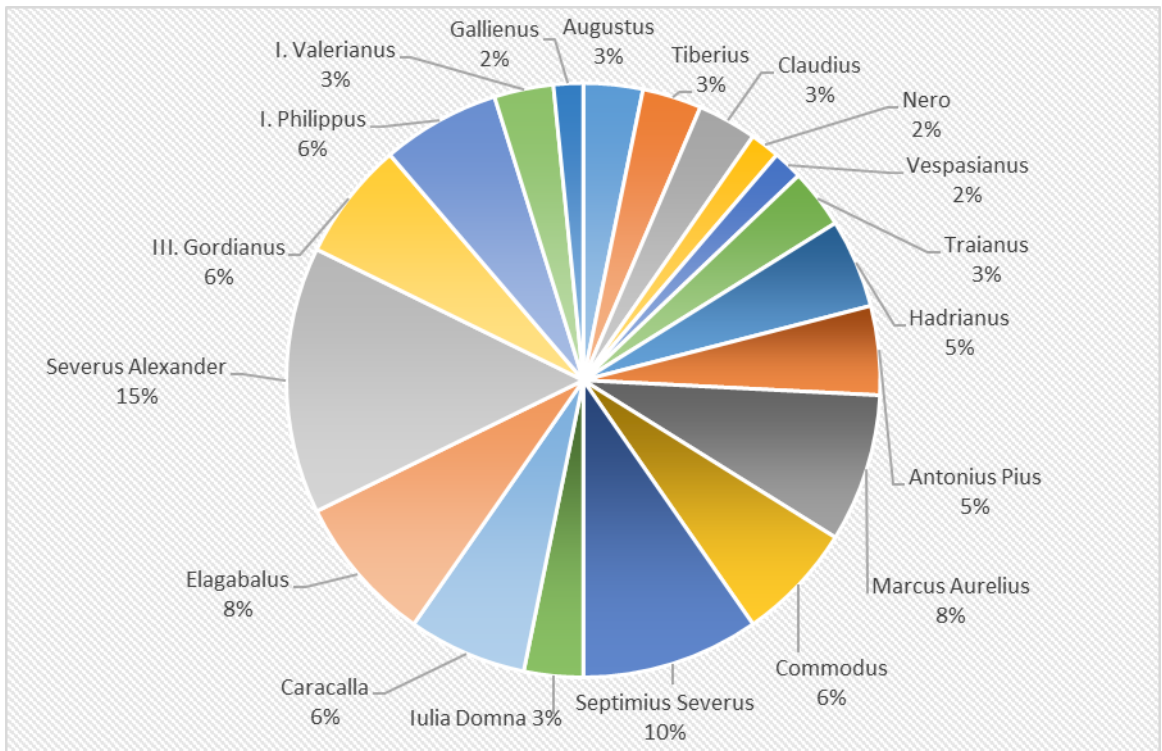
Grafik 5: Yozgat Müzesi, Çorum Müzesi ve Amasya Müzesi Koleksiyonlarında Bulunan Pontos Krallık Sikkelerinin Sayısal Dağılımı

Grafik 6: Yozgat Müzesi Makedon Kralı Sikkeleri sayısal dağılımı

Grafik 7: Roma Eyalet Sikkelerinin oransal dağılımı

Grafik 8: Yozgat Müzesi Roma Eyalet Sikkelerinin imparatorlara göre oranları

EK. 4. TABLOLAR

KENT	LEJANT
Byzantion	ΒΥ
Apollonia Pontika	A
Istros (Histria)	ΙΣΤΡΙΑ
Mesambria	M-E-T-A
Kolophon	ΚΟΛΟΦΩ
Ephesos	E-Φ
Magnesia ad Maeandrum	ΜΑΓΝ
Miletos	M
Smyrna	ZMYRNAIΩN
Teos	THIΩN
Kyme	KY
Adramytteion	ΑΔΡΑΜΥ
Kyzikos	K
Pergamon	ΠΕΡΓΑΜ
Philadelphia	ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΝ
Sardeis	ΣΑΡΔΙΑΝΩΝ
Thyateira	ΘΥΑΤΕΙΡΗΝΩΝ
Rodos	P-O
Alabanda	ΑΛΑΒΑΝΔΕΩΝ.
Phaselis	ΦΑΣ
Apameia	ΑΠΑΜΕ
Sinope	ΣΙΝΩ
Kalkhedon	ΚΑΛΧ
Amisos	ΠΕΙΡΑ
Tarsos	ΤΑΡΣΕΩΝ
Elaiussa Sebaste	ΕΛΑΙΟΥΣΙΩΝ

Tablo 3.1: Katalogda yer alan Hellen otonom kent sikkeleri üzerindeki lejantlar

Kent	Magidrat Adları
Kolophon	ΠΟΣΙΣ
	ΑΠΟΛΛΩΝΙΔΕΣ
Ephesos	ΦΙΛΙΠΠΟΣ
	ΕΡΜΟΤΡΕΦΗΣ
	ΑΡΚΑΣ
	ΣΟΛΩΝ
	ΕΥΠΟΛΙΣ
	ΜΗΝΟΦΙΛΟΣ
	ΠΥΘΩΝ
	ΔΕΜΕΤΡΙΟΣ ΚΩΚΟΣ ΣΩΠΑΤΡΟΣ
Mageesia ad Maeandrum	ΠΙΤΘΙΩΝ
	ΚΥΔΡΟΚΛΗΣ
	ΔΙΑΓΟΡΑΣ
Smyrna	ΑΡΤΕΜΙΔΩΡΟ ΔΗΜΗΤΡΙΟ
	ΒΙΩΝ
	ΠΟΣΙΔΕΙΩΣ ΜΟΣΧΟΥ
Kyme	ΕΥΝΙΚΟΣ
Apameia	ΑΝΔΡΟΝ ve ΑΛΚΙΟ
Sinope	ΦΑΓΕΤΑ
	ΘΕΟΤΙ
	ΑΓΡΕΩΣ
Amisos	Η-ΓΗ

Tablo 3.2: Katalogda yer alan Hellen otonom kent sikkeleri üzerindeki magistrat isimleri

Bölge	Darphane	Sikke Sayısı
Bosporus	Panticapaeum	3
Makedonia	Thessalonika	1
	Aegospotami	1
Attika	Atina	1
Pontos	Amisos	55
	Kromna	1
	Sinope	10
Mysia	Kyzikos	3
Phrygia	Apameia	5
	Soloi-Pompeiopolis	1
Kilikia	Aegeai	1
Kappadokia	Eusebia	3
Syria	Antiokheia ad Orontes	2
	Seleukia Pieria	1
		Toplam: 88

Tablo 3.3: Amasya Müzesi Hellen otonom kent sikkelerinin sayısal dağılımı

Darphane Tipler	Amisos	Kabeira	Komana	Pharnakeia	Amastris	Sinope	Dia
Athena Parthenos/Perseus	4					1	
Başı kanath genç erkek (Perseus?)/ İki <i>pileus</i> arasında <i>kornukopiae</i>	1					1	
Ares/Kını içine kılıç	3					1	
Perseus/ <i>Pegasos</i>	1						
Zeus/Şimşek demeti üzerinde kartal	2			1			1
Kurt postlu kadın (Amazon?)/Nike	2						
Aigis/Nike	71	1	4		3	10	
Genç Dionysos (Mithradates VI?)/ <i>Cista mystica</i>	38						

Tablo 3.4: VI. Mithradates döneminde darp edilen sikkelerin darphaneleri ve sikke tiplerinin dağılımı

Kent	Lejant
Amisos	AMI-ΣΟΥ
Amastris	ΑΜΑΣ-ΤΡΕΩΣ
Sinope	ΣΙΝΩ- ΠΗΣ
Komana	ΚΟΜΑ-ΝΩΝ
Kabeira	ΚΑΒΗ-ΡΩΝ
Pharnakeia	ΦΑΡΝΑΚΕΙΑΣ
Diaspolis	ΔΙΑΣ

Tablo 3.5: Katalogda yer alan Pontos Krallığı sikkeleri üzerindeki lejantlar

Kat. No.	Ağırlık(g r)	Birim	Kat. No. (Price 1991)	Hükümdar	Monogram (Sol boşluk)	Monogram (Tahtın altı)	Darphaneye	Tarih (MÖ)
96	17,5	<i>Tetradrahmi</i>	32	III. Alex.	Kerykeion	-	Amphipolis	336-323
97	17,7	<i>Tetradrahmi</i>	36	III. Alex.	Kanatlı Kerykeion	-	Amphipolis	336-323
98	17,12	<i>Tetradrahmi</i>	79	III. Alex.	Horoz	-	Amphipolis	336-323
99	17,29	<i>Tetradrahmi</i>	122	III. Alex.	Buğday Başağı	Π	Amphipolis	320-317
100	3,91	<i>Drahmi</i>	1506	III. Alex.	Pegasos		Abydos	328-323
101	4,07	<i>Drahmi</i>	1527	III. Alex.		Sarmaşık yaprağı	Abydos	310-301
102	4,04	<i>Drahmi</i>	F97	III. Alex.	EI		Kolophon	327-323
103	4,09	<i>Drahmi</i>	1771	III. Alex.		Yıldız	Kolophon	323-319
104	4,13	<i>Drahmi</i>	1773	III. Alex.	EΛI	ΑΛ	Kolophon	319-310
105	4,15	<i>Drahmi</i>	1799	III. Alex.	Çelenk	N	Kolophon	310-301
106	3,98	<i>Drahmi</i>	1799	III. Alex.	Çelenk	N	Kolophon	310-301
107	4,01	<i>Drahmi</i>	1802	III. Alex.	N	Σ	Kolophon	310-301
108	4,22	<i>Drahmi</i>	1807	III. Alex.	B	Π	Kolophon	310-301
109	3,49	<i>Drahmi</i>	2090	III. Alex.		-	Miletos	325-323
110	5,10	(AE) <i>Hemiobol</i>	2102	III. Alex.	-	-	Miletos	323-319
111	3,37	(½AE) <i>Dikhalkon</i>	2131	III. Philippos		ME	Miletos	323-319
112	3,92	<i>Drahmi</i>	2274	III. Alex.	Griphon	-	Teos	323-319
113	4,07	<i>Drahmi</i>	2301	III. Alex.			Teos	310-301
114	3,82	<i>Drahmi</i>	2318-25	III. Alex.	Üzüm salkımı		Khios	290-275
115	3,95	<i>Drahmi</i>	2477-78	III. Alex.		KA	Mylasa	310-300
116	3,92	(½AE) <i>Dikhalkon</i>	2803	III. Alex.		-	Tarsos	323-310
117	5,02	(AE) <i>Hemiobol</i>	2799	III. Alex.	-	-	Belirsiz Batı Küçük Asya	323-310
118	3,73	(½AE) <i>Dikhalkon</i>	2806	III. Alex.	-	-	Belirsiz Batı Küçük Asya	323-310
119	4,13	<i>Drahmi</i>	2970	III. Alex.	-		Side	323-317
120	17,18	<i>Tetradrahmi</i>	3204	III. Alex.	Koç protomu	ΔA	Damaskos	330-320
121	17,06	<i>Tetradrahmi</i>	3467a-67c	III. Alex.			Sidon	330-320
122	17,09	<i>Tetradrahmi</i>	3602	III. Alex.			Babylon	325-323
123	17,17	<i>Tetradrahmi</i>	3650	III. Alex.	 ve Pileus		Babylon	325-323
124	17,15	<i>Tetradrahmi</i>	3654b	III. Alex.	kylix	 	Babylon	325-323

125	16,57	<i>Tetradrahmi</i>	3636	III. Alex.	Çapa ve M	☉	Babylon	325-323
126	4,80	<i>Drahmi</i>	3580	III. Alex.	φ	☉	Babylon	331-325
127	17,15	<i>Tetradrahmi</i>	3692	III. Alex.	☉	ΛΥ	Babylon	323-317
128	13,11	<i>Tetradrahmi</i>	3704	III. Alex.	Çelenk ve ☉	☉	Babylon	317-311
129	16,95	<i>Tetradrahmi</i>	3575	III. Alex.	Domuz başı	-	Suriye veya Fenike?	317-300
130	3,78	<i>Drahmi</i>	-	III. Alex.	-	-	Tanımsız	-
131	3,83	<i>Drahmi</i>	-	III. Alex.	-	-	Tanımsız	-
132	3,91	<i>Drahmi</i>	-	III. Alex.	-	-	Tanımsız	-
133	3,94	<i>Drahmi</i>	-	III. Alex.	-	-	Tanımsız	-
134	3,57	<i>Drahmi</i>	-	III. Alex.	-	-	Tanımsız	-
135	2,79	(AE) <i>Khalkous</i>	-	Demetrius Poliorketes	-	-	Karia-Belirsiz Darphane	306-283

**LEJANTLAR: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, Β-Α.
TİPLER: Herakles-Oturan Zeus, Herakles- Sadak, Yay ve Lobut, Makedon kalkanı-Makedon miğferi ve Apollon başı-atlı.**

Tablo 3.6: Makedon Krallık sikkeleri otoriteler, kentler, tarihler ve birimler

Bölge	Darphane	Sikke Sayısı
Makedonia	Pella	1
Troas	Lampsakos	3
	Abydos	1
Ionia	Kolophon	2
	Magnesia ad Maeandrum	2
	Miletos	1
	Teos	1
Lydia	Sardeis	2
Pamphylia	Aspendos	1
Babylonia	Babylon	1
Mesopotamia	Carrhae	1
Batı Küçük Asya	Belirsiz	1
-	Tanımlanamayan darphane	22

Tablo 3.7: Amasya Müzesi'nde bulunan Makedon Krallık Sikkelerinin sayısal dağılımı

Kral Adı	Lejant
IV. Ariarathes Eusebes	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ
V. Ariarathes Eusebes Philopator	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ
I. Ariobarzanes Philoromaïos	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ
III. Ariobarzanes Euebes Philoromaïos	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ

Tablo 3.8: Kappadokia Krallığı Sikke Lejantları

Kral Adı	Lejant
II. Antiokhos	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ
III. Antiokhos	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ
I. Demetrios	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ
II. Demetrios	ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΘΕΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ ΝΙΚΑΤΟΡΟΣ
IV. Antiokhos	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΝΤΙΟΧΟΥ ΘΕΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ
I/II Demetrios	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Tablo 3.9: Seleukos Dönemi sikke lejantları

Bölge	Otorite	Sikke Sayısı
Makedonia	III. Alexandros	21
	III. Philippos	1
Thrakia Krallığı	Lysimakhos	5
Pontos Krallığı	I. Polemon	1
	Pythodoris	2
	II. Polemon	3
	VI. Mithradates	1177
Bithynia Krallığı	II. Prusias	2
Kappadokia Krallığı	I. Ariarathes	1
	IV. Ariarathes	6
	V. Ariarathes	2
	VI. Ariarathes	1
	IX. Ariarathes	1
	I. Ariobarzanes	5
	III. Ariobarzanes	1
	Arkelaos	1
	Belirsiz	2
	Seleukos Krallığı	I. Seleukos
I. Antiokhos		1
II. Seleukos		1
III. Antiokhos		2
I. Alexander		1
Trypon		1
II. Alexander		1
X. Antiokhos		1
Philppos Philadelphos		1
Belirsiz		1
Ptolemaios Krallığı	IV. Ptolemaios	2
		Toplam: 1246

Tablo 3.10: Amasya Müzesi Hellenistik Krallık sikkelerinin sayısal dağılımı

Eyalet	Darphane	Sikke Sayısı
Thrakia	Perinthos	1
Troas	Ilion	1
Ionia	Ephesos	3
	Magnesia ad Maeandrum	2
Mysia	Pionia	1
	Adramyteion	1
	Pergamon	1
Lydia	Hypaipa	1
	Sardeis	1
Karia	Rodos	1
Pisidia	Antiokheia	3
Pontos	Amaseia	4
	Komana	1
	Zela	2
	Neokaisareia	2
	Sebastopolis	2
Kilikia	Aegeae	1
	Anazarbos	1
	Tarsos	1
Galatia	Koinon Galatia	2
Kappadokia	Kaisareia	26
Kommagene	Samosata	1
	Zeugma	1
Syria	Antiokheia ad Orontes	3
	Tanımlanamayan darphane (Kaisareia, Kilikia veya Syria)	1
Belirsiz	Belirsiz	1

Tablo 3.11: Yozgat Müzesi'nde bulunan Roma Eyalet sikkelerinin darphanelere göre dağılımı.

Hanedan	İmparator	Tarih	Sikke Sayısı
Iulius Claudius	Augustus	MÖ 27- MS 14	2
	Tiberius	MS 14-37	2
	Claudius	MS 41-54	2
	Nero	MS 54-68	1
Flavianus	Vespasianus	MS 69-70	1
	Traianus	MS 98-117	2
	Hadrianus	MS 117- 138	3
Antoninus	Antonius Pius	MS 138-161	3
	Marcus Aurelius	MS 161-180	5
	Commodus	MS 180-192	4
Severus	Septimius Severus	MS 193-211	6
	Iulia Domna	MS 193-211	2
	Caracalla	MS 211-217	4
	Elagabalus	MS 218-222	5
	Severus Alexander	MS 222-235	9
Asker İmparatorlar	III. Gordianus	MS 238-244	4
	I. Philippus	MS 244-249	4
	I. Valerianus	MS 253-260	2
	Gallienus	MS 253-262	1

Tablo 3.12: Yozgat Müzesi'ndeki sikkelerin imparatorların hüküm sürdüğü yıllara göre dağılımı.

Eyalet	Darphane	Sikke Sayısı
Pontos	Amaseia	42
	Amisos	4
	Neokaisareia	3
	Sebastopolis	1
Bithynia	Koinon Bityhnia	3
	Bithynium	1
	Nikaia	2
Galatia	Koinon Galatia	3
	Ankyra	1
	Pessinus	1
Kappadokia	Kaisareia	15
Kilikia	Aegeae	2
	Anazarbos	4
	Hierapolis	1
	Tarsos	1
Kommagene	Samosata	1
	Zeugma	1
Syria	Antiokheia ad Orontes	5
	Laodikeia ad Mare	1
	Sidon	1
Mesopotamia	Edessa	1
Ionia	Ephesos	2
Thrakia	Hadrianopolis	1
Moesia Inferior	Markianopolis	3
	Nikopolis ad Istrum	1

Tablo 3.13: Çorum Müzesi'nde Bulunan Roma Eyalet sikkeleri darphaneler ve sayısal dağılımı

Eyalet	Darphane	Sikke Sayısı
Pontos	Koinon Pontos	3
	Amaseia	163
	Amisos	15
	Komana	8
	Megapolis	1
	Neokaisareia	69
	Sebastopolis	9
	Trapezus	2
	Zela	19
Paphlagonia	Amastris	1
	Sinope	1
Armenia Minor	Nikopolis	2
Bithynia	Bithynium	1
	Nikaia	1
	Nikomedia	1
Mysia	Germe	1
Galatia	Koinon Galatia	2
	Pessinus	3
Kappadokia	Kaisareia	167
	Tyana	1
Lykaonia	Savatra	1
Pisidia	Antiokeia	4
Pamphlyia	Aspendos	2
Kilikia	Aegeae	1
	Anazarbos	3
	Coropissus	1
	Mallos	2
	Tarsos	2
Syria	Antiokeia ad Orontes	13
	Laodikeia ad Mare	1
	Seleukeia Pieria	2
Mesopotamia	Singara	1
Lydia	Hypaipa	1
	Sardeis	1
Ionian	Ephesos	7
	Klazomenai	1
	Smyrna	1

Tablo 3.14: Amasya Müzesi'nde bulunan Roma Eyalet sikkeleri darphaneler ve sayısal dağılımı

Eyalet	Darphane	Sikke Sayısı
Pontos	Koinon Pontos	6
	Amaseia	11
	Pharnakeia	1
	Neokaisareia	66
	Sebastopolis	3
Kappadokia	Zela	10
Kilikia	Kaisareia	48
	Anazarbos	1
Syria	Antiokheia ad Orontes	1
Lydia	Stratonikeia	1

Tablo 3.15: Tokat Müzesi Roma Eyalet sikkeleri darphaneler ve sayısal dağılımı

Hanedan	İmparator	Tarih	Sikke Sayısı
Iulius Claudius	Augustus	MÖ 27-MS 14	2
	Caligula	MS 37-41	1
Flavianus	Vespasianus veya Titus		1
	Traianus	MS 98-117	2
	Hadrianus	MS 117-138	2
Antoninus	Antoninus Pius	MS 138-161	2
	Marcus Aurelius	MS 161-180	2
	Lucius Verus	MS 161-169	5
	Commodus	MS 180-192	1
Severus	Septimus Severus	MS 193-211	23
	Iulia Domna	MS 193-211	11
	Iulia Maesa	MS 193-211	1
	Geta	MS 209-212	7
	Caracalla	MS 211-217	28
	Elagabalus	MS 218-22	22
	Severus Alexander	MS 222-235	15
Asker İmparatorlar	III. Gordianus	MS 238-244	7
	Tranquillina	MS 238-244	2
	Trebonianus Gallus	MS 251-253	3
	Valerianus	MS 253-260	1
	Gallienus	MS 253-268	4

Tablo 3.16: Tokat Müzesi'ndeki sikkelerin imparatorların hüküm sürdüğü yıllara göre dağılımı

Hanedan	İmparator	Tarih	Sikke Sayısı
Iulius Claudius	Augustus	MÖ 27- MS 14	9
	Tiberius	MS 14-37	3
	Claudius	MS 41-54	6
	Nero	MS 54-68	3
Flavianus	Vespasianus	MS 69-70	3
	Titus	MS 79-81	2
	Domitianus	MS81-96	10
	Nerva	MS 96-98	1
	Traianus	MS 98-117	29
	Hadrianus	MS 117- 138	51
Antoninus	Antonius Pius	MS 138-161	26
	Marcus Aurelius	MS 161-180	43
	II. Faustina	MS 161-180	5
	Lucius Verus	MS 161-169	3
	Commodus	MS 180-192	29
Severus	Septimius Severus	MS 193-211	47
	Iulia Domna	MS 193-211	15
	Geta	MS 209-212	16
	Caracalla	MS 211-217	62
	Elagabalus	MS 218-222	13
	Severus Alexander	MS 222-235	42
Asker İmparatorlar	Maximus Caesar	MS 235-238	2
	III. Gordianus	MS 238-244	23
	Tranquilla	MS 238-244	2
	I. Philippus	MS 244-249	2
	II. Philippus	MS 247-249	1
	Traianus Decius	MS249-251	2
	Trebonianus Gallus	MS 251-253	5
	Hostilianus	MS 250	1
	Herenius Etruscus	MS 249-251	1
	Hererinia Etruscilla	MS 249-251	1
	I. Valerianus	MS 253-260	7
	Gallienus	MS 253-262	10

Tablo 3.17: Amasya Müzesi'ndeki sikkelerin imparatorların hüküm sürdüğü yıllara göre dağılımı.

Hanedan	İmparator	Tarih	Sikke Sayısı
Iulius Claudius	Augustus	MÖ 27- MS 14	5
	Tiberius	MS 14-37	1
Flavianus	Domitianus	MS81-96	6
	Nerva	MS 96-98	1
	Traianus	MS 98-117	15
	Hadrianus	MS 117- 138	5
Antoninus	Antonius Pius	MS 138-161	9
	Marcus Aurelius	MS 161-180	4
	Lucius Verus	MS 161-169	8
	Marcus Aurelius veya Lucius Verus	MS 161-169	3
	Commodus	MS 180-192	6
Severus	Septimius Severus	MS 193-211	8
	Iulia Domna	MS 193-211	3
	Iulia Maesa	MS 193-211	1
	Geta	MS 209-212	1
	Caracalla	MS 211-217	4
	Elagabalus	MS 218-222	3
	Severus Alexander	MS 222-235	8
Asker İmparatorlar	III. Gordianus	MS 238-244	4
	I. Philippus	MS 244-249	2
	II. Philippus	MS 247-249	1
	Aermilianus	MS 253	1
	I. Valerianus	MS 253-260	5
	Gallienus	MS 253-262	4
	Solonina	MS 253-268	1

Tablo 3.18: Çorum Müzesi'ndeki sikkelerin imparatorların hüküm sürdüğü yıllara göre dağılımı.

EK. 5. LEVHALAR

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

250

251

252

253

254

255

3252

3253

3255

3259

0955

0956

256

257

258

259

260

261

3242

2786

3251

3258

262

263

264

265

266

267

3261

3263

3249

3257

268

269

270

271

272

273

3240

3238

3235

3254

274

275

276

277

278

279

280

281

282

283

284

285

286

287

288

289

290

291

292

293

294

295

296

297

298

299

300

301

302

303

304

305

306

307

308

309

310

311

349

350

351

352

3374

353

354

355

356

357

358

359

360

361

362

363

364

365

366

367

368

369

370

371

